DR
440
H219
cilt.1

Hammer-Purgstall, Joseph,
Freiherr von
Osmanli devleti tarihi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/osmanlidevletita01hamm

دولت عثمانیه تاریخی

عثمانلیلرك مبادیٔ ظهورندن قاینارجه عهدنامه‌سنه قدر

منابع اصلیه‌دن مأخذ کوسترمین تاریخ، تاریخ دکل، افسانه‌در.

DR
440
H219
cilt. 1

مؤلفی

هامر

LIBRARY
JUN 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

مترجمی

محمد عطا

فرانسزجه‌سندن ترجمه ایدلمکده‌در؛ آنجق آلمانجه‌سنه‌ده مراجعتله تاریخلر تدقیق، وفرانسزجه‌سنه آلمانیان حاشیه‌لردن بعضلری علاوه اولندیغی کبی، شرق مأخذلرینك اکثریسیله تطبیق ایدیله‌رك، مترجم طرفندن حاشیه وذیللر یازلمقده‌در.

اقتطاف

برنجی جلد

(تمثیل ثانی)

تأسس سلطنتدن ییلدیرم سلطان بایزیدك قسطنطنیه‌یی ایکنجی محاصره‌سنه قدر

(٦٩٩ ـ ٨٠٣)

١٣٠٠ ـ ١٤٠٠

مترجمك «اقتطاف» مهر مخصوصیله مختوم اولمیان نسخه‌لرك طابعی، بایعی مسئولدر.

دار الخلافة العلیه، اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

١٣٣٦

اشارات

شو ( ) ایکی قوس ایچنده‌کی رقملر، عائد حاشیه‌لر، اوصحیفه‌نك آلتنده، اورقمله کوریلور. بونلردن مترجم اشارتی اولمایانلر اصل کتابدن آلنمشدر.

بو [ ] اشارت ایچنده‌کی رقملر، اوصحیفه‌نك عددیله، اورقم ایله مورخك تذییلاتنه مراجعت بیورلمسی توصیه‌سنی تضمن ایدر.

بو [*] اشارتلر، مندرج بولندیغی صحیفه وسطر رقمیله مترجمك تذییلاتنه مراجعت توصیه‌سنی تضمن ایدر. مترجمك تذییلاتندن بعضلری متنك طبعندن صوکره تخطر اولندیغی جهتله، بونلر کتابك درونده اشارتسز قالمشدر.

۸۵۷ — ۱۴۵۳، یاخود **۸۹۹ (۱۴۹۴)** تاریخلری هجری ومیلادی‌یی کوستره.

۸۰۲ — ۸۷۵ صورتنده تراجم احوالده کوریلن تاریخلرك برنجیسی ولادته، ایکنجیسی وفاته عائددر.

ت — بعض تراجم احوالده تولده اشارتدر: (ت ۹۱۶) کبی.

ف — » » » وفاته » : (ف ۹۷۵) کبی.

ج = جلد.

ك = کتاب.

ق = ورق.

ص = صحیفه.

س = سطر.

ن = نومرو.

آثار اجنبیه ایچون یازیلان مثلا ۲، ٦، ص ۱۰٤ رقملری ایکنجی جلدده‌التنجی کتابدن ۱۰٤ نجی صحیفه دیمکدر.

کرك متنده، کرك ذیللرده شو [ ] اشارت ایچنده تصادف اولنان کلمه‌وعباره‌لر مترجم طرفندن علاوه اولنمشدر. حاشیه‌لرده بعضاً (مترجم) امضاسی یرینه (ر م) اشارتی قونلمشدر.

مورخك هجری ومیلادی تاریخلرینی کوستردیکی فقره‌لر منابع شرقیه‌دن آلنمشدر؛ یالکز میلادی تاریخنی حاوی اولانلر منابع غربیه‌دندر. بوصولك تاریخلردن بعضلرینك مترجم طرفندن، [ ] اشارتی ایچنده هجریلری کوسترلمشدر.

تمثیل اولده مندرج « افادهٔ مترجم » دن

آوستریالی فون هامه‌ر پورغستالك ، عثمانلیلرك بدایت ظهورندن قاینارجه (١١٨٨ — ١٧٧٤) عهدنامه‌سنه قدر یازدیغی دولت عثمانیه تاریخی اوته‌دن بری ترجه‌ده معروف ومشهوردر.

بایزید اول زماننده‌ن بری ، خصوصیله قانونی سلطان سلیمان زماننده‌ن صوك عثمانلی — آوستریا سفرینه ختام ویرن زشتوی (١٢٠٥ — ١٧٩١) مصالحه‌سنه قدر اسفار ومناسباتمز اڭ زیاده آوستریا ومجارستان ایله وقوع بولدیغندن ، آوروپا اقوامی ایچنده عثمانلیلری اڭ اول واڭ زیاده طانیانلر آوستریالیلردر دینیله‌بیلیر . آوستریا سرای ایمپراطوریسی ترجمانی بولنان هامه‌ر — شو مأموریتنك‌ده مناسبتیله ، اوزمان هر کسه کشاده اولمیان سرای ایمپراطوری کتبخانه‌سنه قدر — بتون آوستریا ومجارستانده عثمانلی تاریخنه تعلق اولان مؤلفات ومخابراتدن ، شواهد تاریخیه‌دن باشقه عالم مدنیتك هپ کتبخانه‌لرنده بو تاریخه دائر شرق وغربك هر لساننده موجود مؤلفاتی بردقیقه بیله ناقابل انطفا برهمت واقفانه ایله برعمر اوغراشه‌رق ، کوزدن کچیرمکه موفق اولمشدر . مورخ ، باشلی باشنه قیمتدار بر کتبخانه تشکیل ایدن ومؤخراً بریادکار تاریخی اوله‌رق آوستریا ایمپراطوری طرفندن مبایعه اولنان مأخذ ووثائق مجموعه‌سنی [قوللکسیون] تدارك ایتمك ایچون اوتوز سنه نه‌قدر متاعب ومشکلات اقتحام ، نه‌قدر فداکارلقلر اختیار ایلدیکنی تاریخك مقدمه‌سنده بالذات بیان ایتمکده‌در .

بو صورتله آلدیغی معلومات واسعه ومحیطه‌یی ایسه غایت منتظم برصورتده ترتیب ایده‌رك ، وقایعك جمعنده ، زمانلرینك تعیننده ، روایات مختلفه‌نك تلفیق وتنقیدنده ، اسباب وعواقب وقایعك تشریحنده بیوك برقدرت وبتون روایاتنده بیان مأخذ کبی — هله بزم مورخلرك همان دائما اهمال ایتدکلری — برمزیت کوسترمش ، وبرچوق محاکماتنده مورخلکك وظیفهٔ اصلیه‌سی اولان بی‌طرفلقدن آیرلمامشدر .

متفق علیهدر ، که بو کونه قدر هر لسانده یازلمش عثمانلی تاریخلرینك اڭ مکمل ومعتبری هامه‌ردر . اوندن اولکی مورخلرك هیچ بری احاطه وحسن ترتیبجه

اونك درجه‌سنه اعتلا ایده‌مدیکی کبی ، هامه‌ردن صوکره ، خصوصا لامارتین کبی اوروپالی مورخلرك دها قایناراجه عهدنامه‌سنه‌قدر یکانه مأخذلری بو تاریخدن عبارت کیبدر.

بو اثرك فرانسزجه‌سندن برقاچ جلدی اوتوز بش سنه مقدم اله کچمشیدی . شو بیوك تاریخك لسانمزده ترجمه‌سنی کورمکی اووقتدن بری آرزو ایدردم. مؤخراً پارسده دخی کسب ندرت ایده‌رك آنجق بالتصادف بولنه‌بیلن مجموعنی — که اون سکز جلد تشکیل ایدر — تدارك ایله تکرار تکرار مطالعه ایتدیکم صیره‌ده ، ترجمه‌سی ایچون کندم چالشمق امنیه‌لری بالدفعات خاطره کلمش ایسه‌ده، اول‌وقت بویله آرزولره خدمت ایده‌بیلمك ممتنع اولمشیدی . لکن برازینی اولجه ترجمه ایتدیکم کبی ، بودفعه دوام ایله طبعنه تشبث ایلدم. وماتوفیقی الا بالله .

*
* *

هامه‌ر اصل تاریخی المانجه یازمشدر. ترکجه‌سی فرانسزجه‌سندن ترجمه‌ایدیلیور. لکن المانجه وفرانسزجه کبی تکمل واصطلاحاتی تقرر ایتمش، حتی بو اصطلاحاتك قسم کلیسنی یالکز طرز تلفظده جزئی فرقلرله عیناً قبول ایتمش اولان ایکی لسانك بریندن دیکرینه — هر طرز بیانده بیله باشقه درلو تجلی ایدن آهنك الفاظ ، اسلوب، وجوه تبلیغ معانی، تشبیهات واستعارات مزیتلری هویتلرنده تأثیرمخصوص کوسترن آثار ، خصوصیله منظوم بولنانلری مستثنی اولمق اوزره — ترجمه اصلنه هان تمامیله معادل اوله‌بیلدیکی کبی، تاریخك فرانسزجه‌سی‌ده مورخك نظارتی آلتنده یازلمش اولدیغندن، المانجه‌سندن نقل ایله فرانسزجه‌سندن نقل آره‌سنده قیمتنه خلل ویره‌جك برفرق اوله‌ماز .

شو کتابه نظر لطف ایله باقه‌جق اولان ارباب مطالعه ، بسبتونده یالکز ترجمه‌دن عبارت بوللارلر ظن ایدرم. چونکه برطرفدن مترجمك قلمیله متن صحیفه‌لرینه درج اولنان حاشیه‌لرده وهرجلدك نهایتلرنده خیلی معلومات وایضاحات علاوه اولنمشدر. شو صورتله مورخك، مقدمه‌ده بیان ایتدیکی وجه ایله، ویانه‌ده اوزمانلر ترك حروفیله استیناس تام حاصل ایدیله‌مه‌مسی کبی اسبابدن طولانی صرف نظر ایلدیکی برشی — که مأخذ شرقیه‌نك نقللرینی عیناً درج ایتمکدر — قسماً اکمال اولنمشدر.

هامه‌رك بعض محاکماتی بزی متأثر ایده‌بیلیر . «انسانلر بابالرندن زیاده زمانلرینه بکزرلر . » هرشخص ، هرقوم محیطنك تأثیراتی آلتنده‌در . عثمانلیلرك بدایت ظهورلرندن بری ، حتی اك مظلم دورلرده‌کی اصول سیاستلرنده محیطك

تأثیراتی ، تعبیر آخرله مقتضای اعصار ملاحظه ، وبورادهکی وقایع دنیانک سائر قطعه‌لرنده جریان ایدن احوال ایله مقایسه اولنورسه بیك اوچیوز سنه مقدم :

« لا اکراه فی الدین »

نقش قدسیسنی — که حریت وجدانیه‌نك برات ازلی وابدیسیدر — حاوی اوله‌رق آچیلان لوای اسلامی زیب دوش اجتهاد ایدن عثمانلیلرك ، زمانلرینه نسبتله ، بتون اقوامدن زیاده انصاف ایله حرکت ایتمش اولدقلرینه شبهه ایدیله‌مز . قرون وسطایه خاتمه‌کش اولان ، حضرت فاتحك قسطنطینیه‌یی فتحی وقعه‌سندن زیاده ، بعدالفتح سکنهٔ قدیمه‌سی حقنده کوستردیکی معاملهٔ شفیقانه‌در ، که بوده یالکز او بیوك پادشاهك ممالك مفتوحه‌سنك حالاً واستقبالاً منافع صحیحه‌سنی دوشونمسندن، وبالنفس احتساسات انسانیت پروری‌ایله متحسس بولنمسندن نشأت ایتمش دکل، متمسك اولدیغی دینمبینك قواعد اساسیه‌سندن منبعث وعادتا ضروری‌ایدی. نصلکه بونی آلتمش سنه‌صوکره‌کی وقایع الك بدیهی صورتده اثبات ایدر . بیزانس حکومتنك سقوطندن آزاول اندلس دولت اسلامیه‌سی دوشدی . اوقطعه‌ده بولنان مسلمانلر واسلامك سایهٔ عدل وشفقتنده مسعودانه محافظهٔ موجودیت ایدن موسویلر — که ایکی قسمك مجموعی اون آلتی میلیون تخمین اولنور — عجبا شمدی نره‌ده‌درلر ؟ قسطنطینیه‌نك فتحنده‌کی سکنهٔ قدیمه‌سی بوکون برقاچ مثلیله موجود اولدیغندن ، لله‌الحمد عثمانلیلر اویله دهشتلی بر سؤال قارشیسنده دکلدرلر . یتشدیردیکی نوابغ عدالت ایله‌ده مفتخر اولان فرانسه انقلاب کبیرینك الك بیوك حقیقی :

(حق ، حاکم عالمدر) Le droit, c'est le souveraiu du monde

سوزی اولدیغی تاریخلرده مقیددر . اسلامك طاق عدل واحسانی اوزرنده ایسه اوندن اون‌ایکی‌یه عصر مقدم :

« الحق یعلو ولا یعلی علیه »

کتابهٔ غراسی ، مرور اعصار ایله بوزلمیه‌جق صورتده محکوك ایدی ؛ حقی ، ایجاب محیط دائره‌سنده ، الك زیاده محافظه ایده‌بیلن قوم عثمانلیلردر . الحاصل هرعصرده احوال عمومیهٔ ملل نظر اعتباره آلندقجه ، اجدادیمز بزم اونلرك افعالندن محجوب

اوله‌جغمز آدملر اولمادیغی آکلاشیلیر . بر ملتك ماضیسنه غروری شایان افتخار براستقباله دوغری سعی ایتمسنه خدمت ایده‌بیلیر . لکن نه‌درلو تأثیراتدن منبعث ، نه‌درلو اعذاره مستندبولنورسه بولنسون، طور طبیعی خارجنده برچوق احوالك بزم تاریخمزده دخی بر بولمش اولدیغنی انکار ایده‌مز . خلافت اسلامیه ایله وجود متحد تشکیل ایدن دولت عثمانیه‌نك اساس سیاستی اولان عدل واحسانه رعایت ، لاسیما قانونی سلطان سلیمان عصرندن صوکره ، درجه درجه وبعضاً پك‌چوق انحطاط بولمش اولمسه‌یدی ، البته بوکون بزده ملل مترقیه قدر ، یاخود اونلره قریب بردرجه‌ده بختیار بولنوردق . بناءً علیه بو تاریخده بزه خوش کورنمیه‌بیله‌جك بعض محاکماتی اعتدال افکار ایله مطالعه ، حتی بونلر نه قدر آغیرده اولسه تحمل ایتملی‌یز . البته برملتك استقبالنه خادم مؤثر عبرتلر ویره‌جك آجی نصیحتلر، ماضیسنه عائداحتساسات خودبینانه‌سنی اوقشایه‌جق طاتلی سوزلردن زیاده نافع اوله‌بیلیر . تاریخك غایتی ــ که برملتی ماضیسنك بتون صفحاتندن خبردار ایده‌رك، طریق تکمله سوق ایتمکدر ــ آنجق بو آجی نصیحتلری، خصوصا برمورخ حکیم ذی‌وقوف طرفندن اولدقجه بی‌طرفانه صادر اولورسه ، متنصحانه دیکلمکله رهین حصول اولور .

مترجم ، مورخدن عیناً نقل ایتدیکی روایات ومحاکماتدن مسئول اولماز . ناقلدن ارانیله‌بیله‌جك شی ، تصحیح نقلدر . مع‌هذا بی‌طرفانه اولمایان روایات ومحاکماتك تنقیدنده قصور ایدلمدیکی کوریله‌جکدر . هرحالده بوتاریخك، احتوا ایلدیکی معلوماتدن باشقه، متضمن اولدیغی محاکمات ایچون‌ده لسانمزه نقلی الزم بولنمش اولدیغنده شبهه یوقدر .

بتون مساعینك منبعی حریت، وبتون حربتلرك منبعی حریت کلامیه‌در . موجودیتی ــ ملتك ناطقهٔ عرفانه ابکمیت ویرن سانسور اصولنك رفعی اقدم واجل فیوضاتی اولان ــ مشروطیته مدیون بولنان بو اثر ــ ولوکه ترجمه اولسون ــ ماضیدن حقیله خبردار وعبرت بین اولمق صورتیله ، مشروطیتك استنادکاه اصلیسی اولان تنور افکاره خدمت ایتمکه چالیشه‌جقدر .

*
* *

بارون هامه‌ر ، مارق انطوانك بر اثر فلسفیسنی « اشعهٔ افانین (١) در وصایای

(١) « حال وضرب وصنف وکونه معناسنه اولان فنك جمعی افنان وفنوندر ، افنانك جمع الجمعی افانیندر ، فن معناسنه اولان ــ اسلوب وزنیله ــ افنونك ده جمعی افانیندر : یقال اخذ فی افنان الکلام ای اضرابه » [سوزك هردرلوسنی سویلدی] قاموس ترجمه‌سندن .

مارقوس انطونين » عنوانیله فارسی‌یه ترجمه ایدرك، كرك بونی، كرك فضلینك آلمان لسانه نظماً نقل ایتدیکی کل وبلبلی (١) ویانه‌ده خط تعلیق ایله طبع ایتدیروب، نسخه‌لرینی اهدا ایتمسی، واشبو ترجمه اولنان تاریخك طبعنه باشلاندیغی وعثمانلی شعراسنك تراجمنی(٢) تحریره ابتدا ایلدیکنی اشعار ایتمسی اوزرینه، بوخدمتلر (عصر سلطان محمود خان ثانیده) تقدیر وتوقیر اولنه‌رق، تقویم وقایع قدیمك سلخ ل (غایهٔ شوال) ١٢٤٩ تاریخلی و ٧٩ نومرولو نسخه‌سنده فنون قسمنه بر فقره یازلمشدر، که یادکار تاریخی اولمق اوزره عیناً نقل اولنور :

« ملوك حکمت سلوکدن مشهور مارقوس انطونین نام فیلسوفك موضوعی مطلقا حکمتدن اولان تألیفی بوندن اقدم لسان فارسی‌یه ترجمه واشعهٔ افانین در صبایای مارقوس انطونین تسمیه ونمچه دولتنده حروفات تعلیق ایله طبع ایتدیروب * ومن عزعن کل الانام مقامه * فاحسن مایهدی الیه کتاب * طریقندن وکلاء دولت ابد مدته برر نسخه‌سنی دولت‌مشارالیهانك درعلیه‌ده مقیم سفیری واسطه‌سیله تقدیم ایتمش اولان حالا آوستریا دولتی ترجمانی هرزبانه آشنا ابن حامر ایله مکنی اولان هنرمند بودفعه دخی مبحث عشق حقیقیده جنتمکان سلطان سلیمان طاب ثراه حضرتلری عصری شعراسندن اولوب طقوز یوز یتمش برسنه‌سنده کوتاهیه‌ده باب امارتده کاتب دیوان ایکن وفات ایدن فضلی نام شاعر ماهرك کل وبلبل اسمنده زیب سرشیشهٔ نظم وانشاو شاح (٣) آرای نطق واملا قیلدیغی مثنویسنی نمچه لسانه نظما بالنقل والترجمه اصلی لطیف الفصلی ینه باروش خط تعلیق طبع ایتدیروب کذلك برر نسخه‌سنی سفیر مومی‌الیه معرفتیله ارکان‌دولته‌وبرقطعه‌سنی‌دخی‌تقویمخانهٔ‌عامره طرفنه‌تقدیم‌واهداایلدیکندن بشقه دولت علیهٔ مؤبدهٔ عثمانیه دامت بدوام سلطاننا الاعظم الی یوم القیامة مع التوفیقات الصمدانیه‌نك افتاب عالمتاب ظهوریندنبرو سرزدهٔ ساحهٔ بروز اولوب عربی وفارسی وترکی لسانلریله نقش حریر تحریر اولان ملاحم وآثار واحوالی حاوی کتب کثیرهٔ تواریخی جمع واستحصال ایله نمچه لساننده اون مجلد کبیردن وتالیان زباننده قرق مجلد صغیردن عبارت دولت علیه‌یه دائر بر تاریخ کبیر تألیف ایدوب طبعنه شروع وختامنده نسخه‌سنی تقدیم ایده‌جکنی وشعراء دولت علیه‌نك تراجمنی محتوی برتذکرةالشعرا تحریرینه دخی اغاز ایلدیکنی وبووجهله مدیحه کوی سلطنت سنیه‌اولدیغنی بالافتخار تحریراتنده انها ایتمکله فی‌الحقیقه جوهر هنر ومعرفتك نزد درعلیه‌ده (٤) قدر وقیمتی رواج داده ودردانش وحیثیت قرین ارتفاع اولدیغی دأب دیرین دولت علیهٔ مکارم معتاده اولمغله ترجمان ترزبان مومی‌الیهك اشبو خدمتی رسم تقریظه رعایهٔ مطالب فنونه طبع وتمثیل اولنمشدر . »

(١) سروان‌دوسونیی‌قسماً فرانسزجه‌یه‌نقل‌ایله، «موزاوتومان» ه‌درج‌ایتمشدر. ص ١٥١.

(٢) تاریخ ادبیات عثمانیه عنوانیله طبع اولنمشدر .

(٣) اصلده خانك نقطه‌سی سهو ترتیب اوله‌رق سقوط ایتمشدر ؛ « شاخ » اوله‌جقدر.

(٤) دولت علیه اولملیدر .

مورخ، علامهٔ بی‌مدانی زمخشری‌نك اطواق الذهب عنوانلی اثر مشهوریی (۱) آلمانجه‌یه نقل و نسخه‌سنی سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینه سفارت واسطه‌سیله تقدیم ایتمسی اوزرینه، «مرصع ومجوهر» انفیه قوطیسی احسان بیورلمشدر، که بوده تقویم وقایعك ۲۳ ل ۱۲۵۰ تاریخلی و ۹۶ نومرولو نسخه‌سنده شو صورتله مندرجدر:

« شعراء دولت علیهٔ قابل پروردن فضلی مخلص شاعر بلاغت مختصك كل وبلبل نام منظومهٔ مطبوعه‌سنی حالا دولت فخیمهٔ اوستریاده ترجمان بولنان ابن حامر ایله شهیر ومکنی برمعرفتمند زبان اشنا نمچه لسانه نظماً نقل وترجمه برله اصل وترجمه‌سنی درسعادته تقدیم ایلدیکی یتمش طقوزنجی دفعه طبع اولنان تقویم وقایع نسخه‌سنده الحاق حروف فنون تقریض ظروف اولنمشیدی. بودفعه دخی صاحب التألیفات الجلیله زمخشری‌نك فن لطیف محاضراتدن میانه ارای شاهد معنی قیلدیغی اطواق الذهب نام مؤلف بلیغ مهذبنی ترجمان ترزبان مومی‌الیه ینه لسان مذکوره نقل واصل وترجمه‌سیله طبع ایتدیردیکی نسخه‌یی سفارت واسطه‌سیله معروض نکاه قدر اکاه سلطنت قلمغله منظور نظر کیمیا اثر شهنشاهی اولدیغنی مشعر مترجم مومی‌الیهه کوندرلمك اوزره جانب سلطنتدن احسان بیوریلان مرصع ومجوهر برعدد انفیه قوطیسی مقام ریاستدن سفارت طرفنه اعطا اولنمشدر . »

تراجم شعرانك جلد اولنی تقدیم ایتمسی اوزرینه، برقطعه نشان عالی احسان بیورلدیغی کبی، جلد ثانیسنی تقدیم ایده‌رك، بوده محظوظیت سنیه‌یی موجب اولدیغنه دائر ینه تقویم وقایعك ۱۳ ذا (ذی‌القعده) ۱۲۵۲ تاریخلی و ۱٤۳ نومرولو نسخه‌سنده‌ده شو فقره محرردر :

« دولت علیهٔ عثمانیه‌ده شمدی‌یه قدر کذران ایدن شعرا وارباب سخنك اسامی واحوال وبعض آثارینی مبین بجده نمچه دولتی ترجمانی مستشار بارون ده‌حامر پورغستال هنر وسخن اشنا اولدیغندن بلغای دولت علیه‌نك تألیف ایلدکلری تذکرة الشعرالرندن واهل تتبعدن اخذ برله نام نامیٔ حضرت شهنشاهی ایله زیبایش افزای دیباجهٔ تسطیر اوله‌رق نمچه لسانجه تألیف ایلدیکی تذکرة الشعراسنك مقدما جلد اولنی عتبهٔ علیای سلطنت سنیه‌یه ارسال وتقدیم ایتمش وترجمان مومی‌الیه مشهور ونمچه دولتی نزدنده معتبر اولدیغندن کندوسنه مقدما برقطعه نشان عالی اعطا واسرا اولنمش وبودفعه ابراز تشکر ایله برابر کتاب مذکورك جلد ثانیسنی دخی تقدیم ایلمش وبو وجهله اظهار تشکری نزد عالیده محظوظیتی موجب اولمشدر. »

*

* *

بو، تماميله آكلاشلمسی تمامنك مطالعه‌سنه منوط وبعضاً مبدأی خاتمه‌سنه مربوط براثرخیال وحس، یاخود هراحتیاج ایچون مراجعت اولنه‌بیلمسی، اکمالنه مشروط

(۱) ذهنی افندی حضرتلری [علاوهٔ تمثیل ثانی : مرحوم] ترکجه‌یه ترجمه ایتمشلردر؛ مطبوعدر .

برلغات ویا قاموس دکلدر؛ حتی بر «قرون وسطی تاریخی» کبی زبدۀ محاکماتنك احاطه‌سی عمومیتنك کوزدن کچیرلمسنده متجلی براثرده دکلدر. بعنایةالمتعال، انسانلره نسبتله نامتناهی زمانك امتدادنجه کیده‌جك برموجودیتك تاریخیدر. سلطان سلیم اول سلطنتیله ختام بولان خواجه‌تاریخی، تمشرسنه‌لك وقایعی حاوی نعیماوراشد‌ـعاصم تاریخلری باشلی باشلرینه برر اثر تامدرلر. اونلر کبی بونك هرجلدندن، هرجزئندن استفاده اولنه‌بیلیر.

بودرلو اثرلر اوروپاده دخی سنین عدیده ظرفنده اکمال اولنه‌بیلیر. بوتاریخ جسیمك رغبت عمومیه‌یه مظهریتله، بلطفه‌الکریم، نسبةً قلیل برمدت ایچنده اکمالی مأمولدر.

نه‌قدر دقت ایدلسه خطادن بسبتون احتراز ممکن اوله‌میه‌جغندن، بوبابده‌قارئین کرامك مسامحه‌سنی تمنی وامید ایلرم: «خطادن بری اولان مکاندن منزهدر.»

استانبول، فنار یولی، ۲۵ محرم ۱۳۲۹

محمد عطا

تمثیل ثانی‌یه علاوه

مورخك مختصر ترجمۀ حالی

بارون ژوزف فون هامه‌ر پورغستال

Baron Joseph von Hammer Purgstall

آلمان مستشرقی، ۱۷۷٤ ده تولد، ۱۸۵٦ ده وفات ایتمشدر. دیپلوماسی مأموریتیله شرقده بولنه‌رق، لسان عثمانی ایله عربی وفارسی‌یه، اسلام تاریخنه وعلوم وادبیاتنه اختصاص کسب ایلمشدر. ویانه اقادەمیسنك رئیسی، فرانسه انستیتوسنك اعضای اجنبیه‌سندن ایدی.

اشهر آثاری آلمانجه‌ده اون جلد وفرانسزجه‌ده اون سکز جلد اوزرینه مرتب اولان بوتاریخدر. دیکر آثارندن برقسمی، بوجلدك ۱۳ نجی صحیفه‌سی حاشیه‌سنده مندرج، وبر «ادبیات عثمانیه تاریخی» یازدیغی افادۀ مترجمده ده کوردر. یدی جلد اوزرینه برده «ادبیات عربیه تاریخی» تألیف ایتمشدر، ویانه، ۱۸۵۰ — ۱۸۵٦.

مقدمه

عثمانلی دولتی — كه اصلی قرون وسطانك نهایتندن باشلامش، شبابی، رجولیتی، انحطاطی تاریخ حاضرك اوچ عصرینی املا ایتمكده بولنمشدر — واسع و تاریخ نقطهٔ نظرندن پك مهم بردولتدر. آسیا و آوروپانك حكومات متجاوزه‌سی طائفه هرزمان قویاً مربوط اولان مقدراتنك آلمانیا دكیزندن بحر سفیده، بریتانیای كبیر واسقاندیناویا سواحل بعیده‌سندن هركول ستونلرینه [سبته بوغازی] و نیل قنطره‌لرینه قدر امتداد ایدن اوروپا وافریقا ممالكی اوزرنده، هرنه‌قدر دوغریدن دوغری‌یه دكل ایسه‌ده، تمامیله حس اولنه‌جق برتأثیری اولمشدر. بو برهیكل جسیمدر، كه قدرتلی قوللرینی بردن اوروپا و آسیا اوزرینه تمدید ایتمكده‌در؛ بتون حكومتلرك سرنوشت مشتركی ایجابندن اولدیغی اوزره، ساعت سقوطی اوزدیغی زمان، انقاضی دنیانك اوچ قسمنی ستر ایده‌جكدر (۱).

شرقی روما ایمپراطورلغی خرابه‌لری اوزرینه مؤسس عثمانلی دولتی، بزم كوتمزده دخی، بیزانسك اوچ عظمتنده‌كی وسعتندن‌زیاده بروسعته مالكدر؛ هرنه‌قدربیزانس مدت موجودیتنك هنوز نصفنده ایسه‌ده، مورخه شمدیدن اوچ صورت متمایزه عرض ایدر، كه اونلرده نمو، قدرت، ضعفدر.

آسیای مركزینك اوچ اسكی حكومتنه — كه آثوری، مه‌دی، ایراندر — بزه دها قریب برزمانده عرب، مغول، ترك حكومتلری مقابل عد اولنه‌بیلیر، كه بونلر نه‌وسعتجه، نه‌ده قدرتجه برنجیلردن كری قالمدقلری كبی، تاریخلری وثائق متنوعه وصحیحه خصوصنجه‌قابل نسبت اولمیه‌جق صورتده دها ثروتلیدر.

خلافت وقایعنامه‌لری‌كه — مغول ایمپراطورلغی احوالی كبی آوروپاده هنوز بر مورخ بكلمكده‌در (۲) — بركل تام تشكیل ایتمك فائده‌سنه مالكدر. آنجق محرر،

(۱) دولت عثمانیه‌نك بقاسنده له‌الحمد امیدلریمز قوی، وكیتدكجه متزایددر. (مترجم)

(۲) هامه‌ر بوسطرلری یازدقدن برمدت صوكره، سه‌دیبو ایكی جلد اوزرینه برعرب تاریخی تألیف ایتمش ایسه‌ده، تفصیلات كافیه‌یی محتوی دكلدر. سه‌دیبو تاریخنك بر ده مختصری واردر. مصرده بوایكی تاریخ برجلدده تلخیصاً عربی‌یه نقل وطبع اولنمشدر. دوزینك تاریخی ایسه دها مختصر، وتاریخدن زیاده فلسفه نقطهٔ نظرندن محرردر. بناءً علیه مكمل، ومفصل برعرب تاریخی هنوز آوروپا لسانلرنده دخی‌مفقوددر. (مترجم)

تباعد زمان ومكاندن متحدث مشكلاتدن ماعدا، بو تاريخى يازمغه مقتضى آثاردن محروميت ايچنده قالير ؛ چونكه او اساسلر ، يالكز اسماً معروف اولدقلرى حالده، هيچ بر يرده تمامنه تصادف اولنماز . عثمانلى تاريخى ايسه ، بالعكس ايكى صورتله يعنى زمان ومكان اعتباريله بزه دها قريبدر ؛ بو ملتك سرنوشتنده بتون وقايع بررابطهٔ ظاهره ايله متسلسل اولمق جهتيله ، بو تاريخك انظار دقتى جلب ايتمكده‌كى قوتى دها زياده در . خصوصيله ، شمدى عثمانلى تاريخلرينك منبعلرينى تدارك ايتمك سهولتلى دكل ايسه‌ده ، صورت امكانه كيرمشدر . بوكونه قدر شو منبعلرك ندرتى ، دها زياده اونلردن اقتباسده‌كى صعوبت آوروپا مورخلرينه مشكلات عظيمه توليد ايلمشيدى ؛ بو اوقدر دوغريدر ، كه انكليز مستشرق شهيرى ويليام جونس بيله عثمانلى تاريخنك كرك عموميتندن ، كرك بعض اقسامندن باحث اولان تركى ، عربى ، فارسى ايكى يوز(١) اثردن آنجق اون ايكيسنى (٢) كوره‌بيلمشدر ؛ استانبول عمومى كتبخانه‌لرنده دخى مؤلفات تاريخيه‌نك پك كوچك بر قسمى موجود اولديغى بيلنتجه اوندرتك سببى آكلاشيلير .

تصور ايتديكم كتابه مقتضى اساسلرى طوپلامق ايچون اوتوز سنه صرف ايتمك لازم كلدى . متاعب ومخاطرات ايله مال اوتوز سنه، كه بومدتده عثمانلى تاريخنك الك مجهول مأخذلرينى كشف ومبايعه ايتمك ، واشتراسى نا قابل اولديغى صورتده هيچ اولمازسه ، اونلردن استفاده ايلمك ايچون هيچ بر فداكارلقدن كندن رجعت ايتمدم .

استانبولده برنجى وايكنجى اقامتم وشرقده سياحتم اثناسنده كتبخانه‌لرى وكتاب مزايده‌لرينى مواظبانه زيارت ايلدم . اوندن صوكره‌ده ، استانبول ، بغداد ، حلب ، قاهره ايله مخابراتم واسطه‌سيله الك قيمتلى آثارى ارادم ، بولدم . لكن تحرياتم بونكله محدود قالمامشدر ؛ آلمانياده ويانه ، برلين ، درسد ؛ انكلتره‌ده قامبريج ، اوقسفورد ؛ پارسده قرال [شمدى كتبخانهٔ ملى] ، ترسانه ؛ ونديكده سان مارقو ؛ ميلانده آمبروزييانو ؛ فلورانسه‌ده لورانزييانه ، ماغليا بچيانا ؛ ناپوليده بوربونيقو موزه‌سى ؛ رومه‌ده واتيقان ؛ باربه‌رينى ماريا ــ سوپرا ــ مينه‌روا ؛ بولونياده

(١) بارون هورمايير طرفندن تنظيم اولنان اوراق وآثار تاريخيه وجغرافيه دفترينه مراجعت ، ١٨٢٢ ، نومرو ، ٥٧ واوندن صوكره‌كى .

(٢) ترك تاريخى حقنده تجربهٔ قلم عنوانلى اثرده مقدمه شكلنده‌كى نطق . لوردتيه‌موطك « سير ويليام جونسك خاطرات حياتى وتحررات ومخابراتى » اثرنده‌كى ايكنجى علاوه . لونده ، ١٨٠٦ .

او قدر ثروتدار اولان مارسيغلى كتبخانه‌لرينى زيارت ايلدم (١) ؛ معاشمدن باشقه بر منبع وارداتم اولمديغى ، هيچ بر اوروپا اقاده‌ميسنك ، هيچ بر آسيا جمعيتنك ، ارباب ثروت واكا بردن هيچ بر كيمسه‌نك معاونتى كورلمديكى حالده ، اوتوز سنه سعى وتحريدن صوكره ، عثمانلى تاريخى ايچون اوروپا وآسيا كتبخانه‌لرينك هيئت مجموعه‌سنده البت بولنه‌ميه‌جق مواد اصليه‌يى تدارك ايتمكه موفق اولدم . بونكله برابر ، غايت كوزل درت (٢) اثرڭ دولايى ، سفير اخير قونت لوچوفلك سخاسنه وايمپراطور وقرال حضرتلرينك ترجمانى محبم شواليه دوزابك بلافتور تحرى ايله اشتراسنه موفق اولديغى ديكر بر چوق آثاردن دولايى اوكا مديون شكرانم . شواليه‌رابه خصوصيله شوندن طولايى تشكر ايدرم،كه صوك يدى سنه ظرفنده ، نم يكرمى سنه فائده‌سز اوله‌رق آراديغم بر چوق اثرلرى ولاسيما — المده اولمسه شو تاريخى تحرير ده اصلا تشبث ايده‌ميه‌جكم — براثر مهمى (٣) اكمال ايتمشدر . كذلك

(١) اسپانيانك بارسلون شهرنده‌كى اسكوريال كتبخانه‌سى اكرچه قسماً محترق اولمش ايسه‌ده ، هنوز آثار مهمهٔ شرقيه‌يى حاوى اولمقله معروفدر . لكن دها زياده عرب تاريخنه عائد اولدقلرى ايچون ، مورخ اهمال ايتمش ديمك اولور . بزدن ياالكز مورخ واصفك بوكتبخانه‌يى زيرت ايتديكى معلوممزدر. هامه‌رك زمانندن صوكره ، روسيه حكومتى تركلرده ، باخصوص قديم تركلره عائد محررات وشواهد تاريخيه‌يه زياده اهميت ويرمش اولديغندن ، اليوم پترسبورغ وموسقوه كتبخانه‌لرنده غايت مهم وقيمتدار اثرلر موجوددر . حتى آثار عربيه دخى واردر . بيروتده قتوليك ميسيونرلرى شاعر نصرانى اخطلك ديواندن شايان اعتماد برنسخه‌يى پترسبورغده بوله‌رق، استنساخ واوكا كوره تمثيل ايتمشلردر. كتبحانه‌علمندن آزچوق آكلايانلر بيليرلر،كه بركتبخانه‌ده‌كى آثارك مقدارنده اهميت يوقدر. مثلابركتبخانه‌نك عمومه كشاده اولان قسمنده بلكه يوز بيك كتاب وار ايسه‌ده ، قيمت علميه وادبيه وصناعيه‌جه بلكه يوزكتابه معادل اوليه‌بيلير. بناءً عليه هنوز بزم مملكتك عمومى، وبغدادده اولديغى كبى بعض ذواتك خصوصى كتبخانه‌لرنده غايت قيمتدار آثاره تصادف اولنمسى ملحوظدر.

(٢) مفتى عزيز افنديك روضةالابراردن غايت كوزل برنسخه ؛ سلاطين رسملريله مزين، ال يازيسيله كوزل برشمائلنامه ؛ فارسى وتركى محرراتدن مركب برمجموعهٔ قيمتدار ، انشا (*) ؛ برده مكه تاريخى .

(٣) ادريسك [ادريس بدليسى] هشت بهشتى ، كه سكز كتابده سكز پادشاهك مدت سلطنتلرينى حاوبدر. ١٨٠٤ سنه‌سنده ايلك اوچ كتابى حاوى برجلدينى مبايعه‌ايتدم. ديكر بشنى تدارك ايده‌مديكمدن ، يوز دوقه‌مبلغ جسيمى مقابلنده استنساخ ايتديردم. فقهاى ترك تراجم احوالنى حاوى شقائق ذيلى اولان عطائى، عشاق ، شيخى ايچون ايكى يوز دوقه

(*) سياسته ، اداره‌يه ، ادبياته ، سائره‌يه متعلق محررات مجموعه‌سنه انشا اطلاق اولنور ، بومحررات كرك حقيقةً رجال دولت طرفندن يازلمش اولسون ؛ كرك على العاده ادبادن برى طرفندن .

بورادە پروسیه وساقسونیا هیئات وکلاسنەدە بیان منتداری ایلرم، کە کتبخانهٔ قرالی مدیرلرینی، بو مؤسسەلرك محتوی اولدیغی خزائن ادبیەیی بر مدت موقتە ایچون ممالك اجنبیەیە کچیرمکە مأذون ایلمکدەدرلر .

الدە بولنمایان اثرلرك اکمالی ایچون زمان وتصادفاتە منتظر بولندیغم صیرەلردە، بعضاً الدەکیلرك تدقیق وتحریرینە وبعضاً دە بو تاریخك تقویم (١) ، جغرافیا ، ادبیات قسملرینە عائد اشتغالات اعدادیەیە حصر وجود ایدردم .

ایشتە بو صورتلە، سیاحتلرم واهالیٔ شرقیە ایلە دائمی مخابراتم سایەسندە ، ترك ملت وحکومتنك اخلاقنی ، عاداتنی ، قوانیننی متمادیاً مطالعە طریقلریلەدر، کە عهدەمە تحمیل ایلدیکم خصوصك اهمیت ورفعتی درجەسنە یوکسلمکە چالیشیردم .

شرق تاریخنە عائد اثرلردن وهیچ اولمازسە نیم کشف ایدەبیلدکلرمدن بردانەسی بوقدر، کە نظر مطالعەمدن وقسماً قلم تحریرمدن کچمش اولمسون؛ قابل مبایعە اولانلردن دە بردانەسی یوقدر ، کە آلمش اولمایەیم . محصول اشتغالات اعدادیەمك طوپوغرافیا بیبلیوغرافی [علم کتب] احصائیات ایلە تاریخە عائد اولانلرندن بر قسمی اولجە نشر ایدلمشدر (٢) ؛ دیکر قسمی هنوز ال یازیسیدر . اونشریاتك ایکی وجە ایلە فائدەسی

وېردم. بوکونە قدر اوروپادە مجهول ویالکز باربەرینی کتبخانەسندە موجود اولان نظمینك منتخبات اشعاری مجموعهٔ جسیمەسی ایچون اللی دوقە ؛ ترکجە بحریە اطلسی ایچون‌دە اوقدر؛ اولیا چلبی سیاحتنامەسی ایچون یوز دوقە اعطا ایتدم . شو صورتلە اون ایکی بیوك کتاب کا بش یوز دوقەیە مال اولمشدر. [اوستریانك اسکی دوقە آلتونلری بیکدە ٩٨٦ عیارندە، ٣،٤٩ غرام آغیرلغندە ایدی ؛ قیمت حقیقیەسی ٥٢،٠١٨ غروش . ١١،٨٥٢٥ فرانقدر . بش یوز دوقە . ایکی یوز آلتمش عثمانلی لیراسیدر ؛ لکن اوزمان پارەنك قیمت اشترائیەسی شمدیکندن (حرب عمومیدن اول، علاوهٔ تمثیل ثانی) ایکی‌مثلی وبلکەدها زیادە یوکسك ایدی .

(١) « قرونولوژی » مقابلیدر. بوترجمەدە دائما بویلە قوللانیلەجق ، و« قرونولوژیك » مقابلندە تقویمیە دینیلەجکدر . کاتب چلبی قرونولوژیدەکی کتاب مشهورینی تقویم التواریخ تسمیە ایتمشیدی .

(٢) نشر اولنان اثرلر : « علوم عربیەیە محیط العلوم ترتیبیلە برنظر » کە ترکی ، عربی ، فارسی بعض اثردن التقاط اولنمشدر ، لیپسیادە ، ١٨٠٤ دە مطبوع ؛ « رسمی احمد افندینك سفارتنامەسی » ، برلین ، ١٨٠٩ ؛ « شرقدە برسیاحتنامەدن الە کچن وثائق طوپوغرافیە » ، ویانە ، ١٨١١ ؛ « کاتب چلبینك روم ایلی وبوسنەسی » ، ویانە ، ١٨١٢ ؛ « ایقورنك تاریخ ادبیاتندن بلاغت عثمانیە قسمی » ، ج ٣ ، قسم ٢ کوتینکندن ، ١٨١٢ ؛ عثمانلی دولتنك تشکیلات وادارەسی اصولی » ، ویانە ، ١٨١٥ ؛ منابع شرقیەدن مأخوذ حشیشیلر [قرامطە] تاریخی » ، استوتغارد ١٨١٨ ؛ « بروسەیە وکشیش طاغی اوزرندە سیاحت » پشتە ،

اولمشدر : اولا مورخ ایچون قیمتدار برمعدندر ، که بونلردن ازمنه وامکنه‌نك مدققانه تعیننه موفق اوله‌بیله‌جکی کبی ، شرق حکومت وادبیاتی حقنده وثائق قطعیه‌یه دسترس اولور ؛ ثانیاً وخصوصاً بو تاریخی نقل زحمتندن قورتارق ، مورخه وقایعی — دها پك چوق زمانلر محاط بولنه‌بیله‌جکی — ظلام هرج ومرجدن چیقارمغه مساعد اولمشدر .

معهذا بو ایلك اشتغالاته رغماً ، بندن اولکی مورخلرك تقویم ولسان ایله جغرافیایه عائد قارمه قاریشیق روایاتی او قدر تصحیحاته ، او قدر ایضاحاته محتاج اولمشدر ، که نقلدن بسبتون قورتلمق ممکن وله‌میوب ، کلمات ووقایعده ادخال ایلدیکم تجدداتك اسبابنی کوسترمك ایچون ، اونلردن بر چوق پارچه‌لرك عیناً اخذی لازم کلمشدر . بوندن صوکره کله‌جك مورخلری — آرادقلری مواداصلیه‌یی رهکذرلرنده ، فقط ایشلنمه‌مش بر حالده ، بوله‌رق بنالرینك انشاسنه تمامیله الویریشلی طاشلر کبی استعمال ایتمش اولان — اسلافلرینك خطاسندن محافظه ایتمك ایچون ، او مواد ابتدائیه‌یی آیریجه تصنیف ایتمك مقتضی ایدی . قارئلره صورت دائمه‌ده موجب کلال وملال اولمامق ایچون ین اونلری هر جلدك نهایتنه وضع اولنان تعلیقات ایضاحیه‌یه درج ایلدم .

شو صورتله ، منبعلره بالخاصه واقف اولمق ایسته‌ینلر اونلری تعلیقاتده بوله‌جقلردر ؛ بونلردن معلومات آلمغی آرزو ایتمیه‌جکلرده متنك قرائتنده دوچار توقف اولمیه‌جقلردر .

لکن متنك اصلنه خادم منبعلر ایچون بویله یاپلمامشدر ؛ اونلر بالطبع هر صحیفه‌نك زیرنده کوسترلمشدر . مورخلر اوته‌دن بری منابع تاریخیه‌یی مدققانه مطالعه وتحلیلی تدقیق ایله مکلف ایسه‌ده ، زمانمزك اعتمادسزلغی بو منابعدن نقل واشهادی دخی مستلزمدر . مورخ شایان اعتماد وثائق ابراز ایتمدیکی حالده ، قارء کندیسنی

١٨١٨ ؛ « جغرافیا ، تاریخ ، عسکری خزائن اوراقنده‌کی عثمانلی سفارتنامه‌لری » ١٨٢١ و ١٨٢٣ ؛ ینه اوخزائن اوراقدن مأخوذ «عثمانلی مورخلرینه برلحاظه»، ١٨٢٢ ؛ ینه اوخزائن اوراقدن مأخوذ « عثمانلی دولتنه دائر اوروپده نشراولنان آثاره بیبلیوغرافی وانتقادی برلحاظه »، ١٨٢٣ ، تکرار ١٨٢٦؛ « استانبول وبوغازایچی » پشته، ١٨٢٢؛ « ترکلرك مشهور شاعر رثاییسی باقی دیوانی » [ترجمه]، ویانه ١٨٢٥ ؛ « شئون ادبیه مجموعه‌سنك ٧ نجی ، ٨ نجی ، ١٣ نجی ، ١٤ نجی جلدلرنده « لحاظهٔ جغرافیه » [بونلرك جمله‌سی آلمانجه‌در .]

اونك افاداتنه على العميا اينانمقله مكلف طوتماز . شمدی بز قدمانك، يالكز سوزه اينانلق امتيازينه مالك دكلز. فقط قارئ منبعلردن نقل ايدلمسنی طلب ايتمك حقنه مالك ايسه، صاحب اثر دخی، ياكلشانی ثابت اولمادقچه ، نقلنه تماميله اعتماد اولنمسنی آرزو ايتمك حقنه مالكدر. يالكز مفرط بر ريبيلك (١) اوزرينه مؤسس اوله‌رق، بر ترجمه‌يه عائد عدم صحت ويخود بر نقله عائد عدم مطابقت شبهه‌سی ، سوء نيت صاحبی اولان ريبينك موجب محجوبيتی اولور ، ومؤلفك شهرتنه بر تعرض نامشروع صايلمق لازم كلير .

مأخذلری لسان اصليلری اوزره نقل ايچون ، كوچك قطعه‌ده اولان بو كتاب بيوك قطعه‌ده اولمق اقتضا ايدردی (٢) . مع هذا عثمانلی وبيزانس مورخلری آثارينك اصللری طبع وبعده ترجمه ايدلنجه‌يه ومطبعه لريمزده ترك حروفنك استعمالی روم حروفی درجه‌سنده مأنوس اولنجه‌يه قدر او صورتله كتاب اصلی درونده نقل مأخذ ، هيچ اولمازسه كاملاً ، ممكن اوله‌ماز .

بناءً عليه ، يالكز اصلك نقلی مقتضی كورنديكی احوال نادره‌ده ، بونلری ، فقط طرز تلفظی وجه ايله اشارت ايلدم . كذلك اسلامك اساس سياستنی تشكيل ايدن ، ووقايع نويسلری طرفندن مواد تاريخيه صره‌سنده ايراد اولنان احاديث پيغمبريدن [اوروپاليلره كوره] آز معروف اولانلری درج ايتدم . بو وثائق جملةً جلد نهايتلرنده‌كی تعليقات ايضاحيه‌يه براقلمشدر . متنك آلتنده يالكز آثار اصليهٔ مطبوعه وبنم قولكسيونمده موجود نسخ خطيه كوسترلمشدر ؛ اميد ايدرم، كه ترك تاريخی ايچون او قدر زحمت اختياری ، واو قدر چوق وقت واملك اضاعه‌سی ايله طرفمدن جمع اولنان بو خزينهٔ منابع وفاتمدن صوكره ، طاغيدلمق شويله طورسون،

(١) Scepticisme ريبيلك ، ريبيون مسلكی ، Sceptique ريبی . (مترجم)

(٢) مورخ ، كوچك يرينه « اين ـ اوقتاوو » وبيوك يرينه « اين ـ فوليو » ديور. مطبعه‌جيلق اصطلاحنده هر ورقه‌سی اورته‌سندن قيريله‌رق درت صحيفه تشكيل ايدن كتابلره اين ـ فوليو (In-folio) ، هر ورقه‌سی كذلك سكز صحيفه تشكيل ايدنلره اين ـ قوآرتو (In-quarto) واون آلتی صحيفه تشكيل ايدنلره اين ـ اوقتاوو (In-octavo) تعبير اولنور . بو مثللو تعبيراتك دها باشقه‌لری ده واردر . ال يازيسی كتابلرك حجم صحائفی ده بويله تعيين [illegible] . بو كتابده مستعمل اولان ويوقاريده تعداد اولنان اوچ تعبيره مقابل صيره‌سيله : بيوك ، اورته ، كوچك كلمه‌لری استعمال اولنه‌جقدر . كتابلرك بو صورتله تقسيمی برامر اعتباری اولوب شمديكی ماكنه‌لر غايت بيوك قطعه‌ده اوتوز ايكی ودها زياده صحيفه باصار. (رم)

هر کس ایچون زیارتی ممکن بر حاله وضع ایله ، بو اثرك تحریرینه صرف ایلدیکم مساعئ وجدان پرورانه‌نك شاهد ابدیسی اولمق اوزره قاله‌جقدر (۱) .

مورخ ، کندیسنه رهبر اولمق ایچون معلومات تقویمیه یه وجغرافیه یه محتاجدر . علم کتبده شهرتکیر اولان ، ودها زیاده حاجی قالفه عنوانیله طانمش بولنان کاتب چلبینك آثار تقویمیه وجغرافیه‌سی موجود اولمسه‌یدی ، عثمانلی دولتی تاریخنك تحریرینه تشبث ایدن مورخ اکثریا علی العمیا ظلمت ایچنده یورویه بیله‌جك ایدی.

جغرافیایه متعلق وثائقك بر قسم عظیمی متنده وبر چوقلری حاشیه وایضاحاتده نقل اولنمشدر . جلد نهایتلرنده ، محتوی اولدقاری زمانه عائد سلاطین عثمانیه ایله اونلرك اعقابنك سلسله نامه‌لری علاوه اولندیغی کبی ، اوندن باشقه معاصر اولان شاه وخانلرك ، صدر اعظم ومفتیلرك ، قاپودان پاشالرك ، رئیس افندیلرك ، پادشاه معلملرینك ، ترجمانلرك ذوات سائره‌نك جداول تقویمیه‌سی‌ده درج اولنمشدر .

حاجی قالفه‌نك جد اول تقویمیه‌سی وآسیا وروم ایلی (۲) جغرافیه‌سی سنین وامکنه ارائه‌سی ایچون رهبر اتخاذ ایدیله‌جك یکانه اثرلر اولدیغی حالده ، هیچ اولمازسه آوروپا مورخلری بونلره شمدی‌یه قدر مراجعت ایتمه‌مشلردر . واقعا بو مورخلر ترك لسانه عدم وقوفلرندن وایی ترجمه‌لرك قطعیاً فقداننده دولایی معذوردرلر. فقط اونلر ایچون شوراسی ناقابل عفودر ،که معاصرلری اولان صوك یدی بیزانس ایمپراطورلریله یدی عثمانلی پادشاهی مدت سلطنتلرینك بی طرف (۳) سارحی بولنان بیزانس مورخلرینك آثار مطبوعه‌سندن کاملاً ومدققانه استفاده ایتمه‌مشلردر . حتی بو مورخلرك بر چوغی بیزانس مورخلرینك وجودندن بی خبر بولنمشلردر . کیم ظن ایدر ،که شمدی‌یه قدر عثمانلی دولتی حقنده اثرلری الك انی اولمق اوزره تلقی اولنان قانته‌میر ویتی دولاقروا (٤) خالقوندیلدن باشقه هیچ بر بیزانس مورخنه

(۱) موسیو دوهامه‌ر بوسطرلری یازدقدن صوکره ، اونك آثار اصلیه قوللکسیونی آوستریا ایمپراطوری طرفندن صاتین آلنمشدر . (فرانسزجه نسخه‌نك مترجمی)

(۲) بو بی‌طرفلق عثمانلیلر حقنده پك مشکوکدر . (مترجم)

(۳) تقویم التوارخ ، استانبول ، ۱۱٤٦ — ۱۷۳۳ ؛ جهانما ، استانبول ، ۱۱٤٥ — ۱۷۳۲ ، اورته قطعه ٦۹۸ ورقه (قرق خریطه ایله) ؛ روم ایلی وبوسنه ، ویانه ، ۱۸۱۲ . «تقویم التوارخ» قارلی ، «جهانما» نوربرغ طرفلرندن ترجمه اولنمشدر. آنجق برنجیسی غایت نادردر ؛ ایکنجیسنی‌ده مترجمك نامعدود خطالری هیچ فائده‌سز برحاله قویمشدر .

(٤) قانته‌میر ، عثمانلی دولتی تاریخی ، پارس ، ۱۷۳٤ . ویتی دولاقروا ، عثمانلی دولتی تاریخی.

مراجعت ایله‌مش ، ودوقاس فرانزا وحتی خالقوندیل طرفندن یازلدیغی، و بیزانس مورخلرندن یانی قانانو و آناغنوستو طرفندن هر ایکی وقعه حقنده معلومات مهمه ویرلدیکی حالده ، قانته‌میر قسطنطینیه‌نك مراد ثانی جانبندن محاصره‌سنی،وپتی دولاقروا سلانیکك ینه مراد ثانی طرفندن دفعهٔ ثانیه اوله‌رق تسخیرینی مسکوت عنه براقمشلردر؛ کیم ظن ایدر،که بوایکی آوروپالی مورخ، مستشرقیندن اولدقلری حالده، اسامیٔ صحیحهٔ شرقیه‌یی طانیمه‌جق بر حاله کتیره‌جك صورتده کسوب بوزمش ، وخصوصیله قانته‌میر ، نه عربی وفارسیده ، نده ترکجه ده معلومات عمیقه‌سی اولمادیغی نا قابل انکار بر وجه ایله اثبات ایدن برچوق خطالر ایقاع ایتمشدر ؟ کیم ظن ایدر،که‌سلطنت عثمانیه‌نك‌ایلك زمانلرینك ـــ مأخذلره دائر معلومات وسیعه‌سنه یوکسك بر انتقاد تاریخی وبراسلوب عالی‌یه اصابت حکم مزیتلرینی علاوه ایدن ـــ یکانه مورخی گیبین (١) بیله ، اکر بیزانس مورخلرینی سطحیجه اولسون کوزدن کچیرمش اولسه ، احتراز ایتمش اوله‌جغی نا قابل عفو سهولر ایقاع ایتمشدر؟

بو تاریخك دروننده ، خصوصیله ایلك کتابلرده، بالدفعات ، اسلافم اولان آوروپالی مورخلرك لسانه ، تقویمه ، جغرافیایه عائد خطالرینی تصحیح ایتمك اقتضا ایتمشدر ؛ تا که بونلری سکوتمله تأیید ایتمش کورنمیه‌یم. بومشغولیت متعبه‌یی اولا ، اکثریسی شاهد اولدقلری وقایعی خالصانه نقل ایتمش اولان طقوز بیزانسلی (٢) ایچون درعهده ایتمکلکم لازم کلیردی . ایلك ایکی دورده رهبر اتخاذ ایتدیکم مورخلر بونلردر. کرك کندیلرینك ظنوننده‌ن، کرك‌السنه واحواله‌عدم وقوفلرندن دولایی دائما شایان اعتماد اولمسه‌لرده ، یاکلشلقلرینك تصحیحی ومستنسخلرینه ، طابع ومترجملرینه عائد خطالرك ارائه‌سی زحمتنه دکرلر.

بیزانس مورخلرندن صوکره، عثمانلی دولتنك وقایعنی یازان متعدد آوروپالی

---

(١) کیبینك « روما ایمپراطورلغنك اسباب انقراضی » تاریخی ، لوندره ، ١٧٨٣ ، وسط قطعه‌ده . ٦ جلد [انکلیزجه] .

(٢) ١ . جورجی پخیمرس . روما ، ١٦٦٠ : ٢ . نیکه فوری غره‌غوره . بیزانس تاریخی، پارس ١٧٠٢ : ٣، یوانی قانتاقوزه‌ن تاریخی، کتاب رابع، پارس، ١٦٤٥ : ٤، دوقا میخائیلس ، بیزانس تاریخی ، پارس ، ١٦٤٥ : ٥ ، مختصر شئون ، دوقایه ذیل : ٦ ، یوانیس‌قانانی، قسطنطینیه محاربه‌سنك ناقلی، پارس ١٦٥١ : ٧، یوانیس اناغنوستو، سلانیکلیلرك الك صوك انقراضی ، وندیك : ٨ ، لائونیچی خالقوندیل ، آتنه تاریخی ، کتاب عاشر ، پارس ١٦٥٠ : ٩، غره‌غوری فرانزا، وقایعنامه، وندوبونا، ١٧٩٦ (آلته‌رك‌طبعی) .

مورخلر، حقلرنده بویله اعتنا کوسترلمسنه نادراً کسب استحقاق ایدرلر؛ ترکیه‌نك هرسعرنده آوروپالی سزاوار نفرت کتابلرله طولدیران مؤلفین طاقمی یسه اوقدرده تدقیقه شایان دکلدرلر. بناءً علیه صوکره‌کی جلدلر دها آز تفسیرات تاریخیه ارائه ایده‌جکلردر. ذاتاً قارئ، اسامی واحوال ایله رفته‌رفته استیناس حاصل ایده‌جکندن، ایلک جلدلرده ویرلمسی لازم کلن برچوق تنویرات وایضاحاتی صوك جلدلرده مسکوت عنه براقه‌بیلیردم.

همان بسبتون علمی اولان بومثللو مباحثدن ذوقیاب اولمیه‌جق قارئین، ترکلرك الك اسکی زمانلرندن بحث ایدن واسیای وسطاده سلچوقی ایمپراطورلغنه عطف نظری محتوی اولان ایلك فصللری مطالعه‌دن صرف نظر ایده‌بیلیرلر.

بیان اولنان مأخذلردن ماعدا، مورخ — شیمدی‌یه قدر کیمسه‌نك باقمادیغی — دیکر درلو مأخذده مراجعت ایتمشدر: بونلر، عثمانلیلرك حکومات متجاوره ایله‌ایلك دوستانه، یاخود خصمانه مناسبتلرندن — ترك دولتنك آنجق بوحکومتلرك تحمللری سایه‌سنده یاشایه‌بیلدیکی (۱) — زمان حاضره قدر اولان اوراق حکومتدر.

ونديك وآوستريا، بتون آوروپا دولتلری ایچنده تاریخلری عثمانلی دولتی تاریخنه ایلك قاریشان حکومتلردر. هیچ برملت یوقدر، که ترکلر اونلرله بونلر قدر محاربه وعقد متارکه ومصالحه ایتمش اولسون. بنابرین، عثمانلی دولتیله تماسلری دها کیچ اولان ویاخود اوته‌کیلر قدر دوغریدن دوغری‌یه اولمایان حکومات سائره‌یه ترجیحاً، آوستریا وونديك حکومتلرینك اوراقنده اجرای استکشافات ایلدم.

آوستریانك باب‌عالی ایله مناسبات دیپلوماتیقیه‌سی تاریخ مخصوصنی ایی یازه‌بیلمك ایچون، کرك آوستریا ایمپراطورلغیله مجارستان ووندیکك ایلك اوراق دیپلوماتیقیه‌سنك محفوظ اولدیغی سرای ایمپراطوری خزینهٔ مستوره‌سنده، کرك شورای حرب اوراق مخزننده بولنان بتون آوستریا ووندیك سفراسی راپورلرینك، بتون صلح‌عهدنامه‌لریله مذاکرات اوراقنك ارائه‌سنی طلب ایده‌رك، سهولتله نائل مساعده اولدم. وندیك اوراق مخزنلرنده بوحکومتك بیزانس ایمپراطوری وعثمانلی پادشاهلریله الك اسکی

---

(۱) فرانسه وانکلتره قراللریله آلمانیا وروسیه ایمپراطورلرینك اوموزلرنده بر شیلته اوزرنده او وقتکی پادشاهی مصور وزیرنده لاتینجه «براقسه‌لر دوشر.» عباره‌سی محرر اوله‌رق هومان طرفندن یاپیلان رسمه مراجعت. [براقسه‌لر دوشر دینیلن دولت، باشقه‌لرینك دوشمسنه مانع اولمشدر.]

معاهده‌لری پیش نظر مطالعه‌مه وضع اولندی. بودولو وثائق، ترك مورخلرینك روایاتنی تدقیق ایچون الك ایی واسطه‌در. بواوراق سایه‌سنده‌در، كه عثمانلی تاریخنك بعض ازمنه‌سی وقایعنی صورت صحیحه‌ده تحریر، وایلك دورلرده بیزانس مورخلرینی تصحیح ایتمكه موفق اولدم (١).

بر دولت عثمانیه تاریخی یازمق ایچون لازم كلن مأخذ ووثائقه ذاتاً دسترس اولدیغم كبی، تتبعات وسیاحاتم سایه‌سنده خیلی زماندن بری اقوام شرقیه‌نك السنه وعاداتیله مأنوسیت حاصل ایتمش، آوستریا وترکیه آره‌سنده تأسس ایدن مناسبات سیاسیه وعلمیه‌ده كنجلكدن بری وظیفه‌دار اولمش اولدیغم حالده، (بو تاریخی تحریره، مورخ شهیر اسویچره‌لی ژان دو موللەر طرفندن نائل تشویق اولان تمایلدن قطع نظر) سرای ایمپراطوری ترجمانلغنده تصویبی اجرایه مساعد اسباب جدیده بولدم؛ زیرا آوروپاده نشر اولنمق اوزره منابع عثمانیه‌دن استخراج اولنان كافهٔ وثائقدن الك مهملری، مختلف زمانلرده سفرا وسفارتخانهٔ ایمپراطوری مأمورلری (وه‌رانزیوس، لوپولدسدورف، بوسبه‌ك) طرفندن ویانه‌یه كتیرلمش، یاخود ایمپراطور ترجمانلری (غولتیه ـ سبه‌یگه‌ل، براتوتی ودیكرلری) طرفندن ترجمه اولنمشدر.

(١) مارینو سانوتونك بیوك قطعه‌ده مطبوع ٥٨ جلد اثر تاریخیسنی ذكر ایتمك كافیدر، كه قونت دارونك مجهولی ایدی. بو اثر سفرا راپورلرینك كافه‌سنی، قونسول اراده‌لرینی، معاهداتی، دیكر وثائقی محتویدر. اعیاندن ومجلس كبیر دولت اعضاسندن بولنان مؤلف ٣٩ سنه‌ده (١٤٩٥ ـ ١٥٣٤) طوپلامشدر.

بو تاریخك برنجی دوره‌سی ایچون مؤلفك مراجعت ایلدیکی

منابع شرقیه جدولی

دولت عثمانیه تاریخنی یازمق ایچون مراجعت ایلدیکم منابع شرقیه ، بروجه آتی ، یدی قسمه تقسیم اولنه‌بیلیر :

۱ . سلسله نامه‌لرله جداول تقویمیه .

۲ . آثار جغرافیه .

۳ . عثمانلی تاریخندن‌ده خلاصةً بحث ایدن عمومی تاریخلر .

٤ . عثمانلی دولتنك تأسسندن مورخلرك وياخود ذیل صاحبلرینك وفاتلرینه قدر وقایعی حاوی عثمانلی تاریخ عمومیلری .

٥ . بر وياخود متعدد مدت سلطنتك، انقلابات ، اسفار ، محاربات ، محاصرات ایله صلح عهدنامه‌لرندن بعضلرینك خصوصی تاریخلری .

٦ . رجال مشهوره‌نك ، یعنی سلاطین ووزرانك ، رئیس افندیلرك ، فقها ، مشایخ ، شعرا ایله صناعتکارانك (۱) تراجم احوالی .

۷ . محررات سیاسیه ، معاهدات صلحیه ، قوانین ، اوامر مجموعه‌لری، وثائق سائره .

۱ . آثار انسابیه وتقویمیه

۱ . « سبحة الاخبار » . طقوز خاندانك سلسله نامه‌لرینی محتویدر ، که بونلرك صوکنجیسی خاندان عثمانیدر . ویانه سرایی کتبخانه‌سی ، ن ۱٤۳ ، غایت کوزل رسملری حاویدر .

۲ . « سبحة الابرار » . اون ایکی خاندانك سلسله‌نامه‌سنی محتویدر، که بونلرك‌ده صوکنجیسی خاندان عثمانیدر. کذلك، ن ۱٤٤ .

۳ . « سبحة الاخیار » مؤلفی درویش محمد. سلیم اوله‌قدر اون‌ایکی خاندانك بقیه‌سنی حاویدر . کذلك ت ۱۸۸ .

٤ . « سلسله‌نامه » . خلقت آدمدن سلطان سلیمان ثانی‌یه قدر جداول انسابیه

---

(۱) صناعت Art مقابلی استعمال اولنمشدر . (مترجم)

ایله پیغمبرلرك، اك مشهور سلاطین وحکمدارانك غایت کوزل رسملرینی محتویدر؛ مؤلفی، رسام حسین، جدوللر ١٠٠٤ [١١٠٤] — ١٦٩٢ ده ختام بولیور. کذلك، ن ١٤١ .

٥ . « شمائل العثمانیه » . مؤلفی ، مرادثالث سرایی شعراسندن لقمان ؛ بو اثر ایلك اون ایکی عثمانلی پادشاهنك تعریفات اشکالنی وتصاویرینی محتویدر. کذلك، ن ٤٧٥. بم قوالکسیونمده دخی اورته قطعه‌ده ٨٩ ورقه‌یی حاوی — قونت لوچوف طرفندن اهدا ایدلمش — پك کوزل بر نسخه‌سی واردر

٦ . «تقویم التواریخ» . ١٠٥٨—١٦٤٨ تاریخنه قدر حاجی قالفه‌نك ؛ ١١٤٤— ١٧٣١ ه قدر ذیلاً امیر بخارینك ؛ ١١٤٦—١٧٣٣ ه قدر کذلك ذیلاً ابراهیم متفرقه‌نك جداول تاریخه‌سنی حاویدر ؛ ١١٤٦ ده استانبولده طبع ایدلمشدر . بیوك قطعه‌نك کوچك نوعندن ٢٤٧ صحیفه. « حاجی خلیفه مصطفی طرفندن ترکی ، فارسی، عربی لسانلرنده (١) یازلمش وژیبوزینالدو قارلی طرفندن ایتالیانجه‌یه ترجمه ایدلمش تقویم تاریخی » عنوانیله ایتالیانجه‌یه نقل ، و ١٦٩٧ ده وندیکده طبع اولنمشدر .

٧ . « روضة الابرار ». مؤلفی، مفتی قاره چلبی زاده ؛ ١٠٥٨—١٦٤٨ تاریخنه قدر عمومی وتقویمی تاریخدر، که حاجی قالفه‌نك بویولده‌کی اثرندن اکملدر . بیوك قطعه‌ده ٤٧٧ ورقه. غایت کوزل خط ایله یازلمشدر؛ قونت لوچوفك هدیه‌سیدر .

٨ . « تاریخ کوچك نشانجی » . سلیمان قانونی سلطنتی نهایتنه قدر اثر تقویمی، کوچك قطعه‌ده ١٣٩ ورقه .

٢ . آثار جغرافیه

٩ . « جهانما » . حاجی قالفه‌نك آسیا جغرافیاسنی حاوی بیوك اثریدر . بهرام دمشقی طرفندن تذییل و ١١٤٥ — ١٧٣٢ ده استانبولده طبع ایدلمشدر . بیوك قطعه‌ده ٦٩٨ صحیفه ، ٤٠ خریطه ایله .

١٠ . «تحفة الکبار فی اسفار البحار». مؤلفی، حاجی قالفه، درسعادتده باصلمشدر، ١١٤١ — ١٧٢٨ . بیوك قطعه‌ده ٧٥ ورقه ، ٤ خریطه ایله .

١١ . « روم ایلی وبوسنه » . روم ایلی وبوسنه‌نك تعریف جغرافیسی. مؤلفی، مصطفی بن عبدالله حاجی قالفه ، ویانه ، ١٨١٢ .

(١) درونده عربی وفارسی ابیات وعبارات بولنمسندن دولایی بویله دینلمشدر .(م)

١٢ . «بحریه» ، اطلس بحری . مؤلفی ، ٩٥٩ — ١٥٥١ ده اعدام اولنان پیری رئیس . ١٥٢٠ ده یاپلمش اولان بو اطلس براین کتبخانه‌لرنده‌در . (غایت ناقص وبوزوق . دیەز ، آسیایه دائر خاطراتنده بوندن اصلا بحث ایتمه‌مشدر .) درسد ، بولونیا (طبع ثانی) ، واتیقان کتبخانه‌سنده وبنم قولکسیونمده واردر . (بنده‌کی ، بیوك قطعه‌ده ١٧٢ ورقه و ١٣٣ خریطه‌یی (١) حاوی غایت کوزل بر نسخه‌در)

١٣ . « تاریخ سیاح » یاخود « اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی » . بیوك قطعه‌ده ایکی مجلد اوله‌رق درت کتابدر . برنجیسی ٤٥٠ ، ایکنجیسی ٤٧٢ ورقه (٢) .

١٤ . « مناسك الحج » . ١١٩٣ — ١٧٧٩ ده حجازه عزیمت ایدن حاجی محمد ادیب بن محمد درویشك حکایهٔ سیاحتی. ١٢٢٣ — ١٨١٦ده استانبولده‌مطبوعدر. اورته قطعه‌ده ٥٥٦ صحیفه‌یی حاویدر (٣) .

١٥ . « کتاب المشترك وضعاً والمفترق صقعاً » عبدالله یاقوتك الفاظ متشابهه جغرافیه‌سی (٤). ١٩٢ بیوك ورقه‌ده ١٠٩٠ مادهٔ متشابهه‌یی وجمعاً ٤٢٤٦ اسامیٔ امکنه‌یی حاوی برجلد .

١٦ . « اعلام العباد فی اعلام البلاد ». بنم قولکسیونمده بیوك ٣٢ ورقه‌یی حاوی کوچك جغرافیا مجموعه‌سی. هیچ بر ترتیب تحتنده‌اولمقسزین یوز ماده‌یی حاویدر .

١٧ . « حسن المحاضره فی اخبار مصر والقاهره ». ٩١١ — ١٥٠٥ ده وفات ایدن شیخ جلال الدین سیوطینك اثریدر . قولکسیونمده بیوك ٤٧٨ ورقه‌یی حاوی بر جلد .

(١) خریطه (La Herta) نك دردنجی جلدنده بواطلس مفصلاً بیان اولنمشدر.

(٢) دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سندن باحث اولان ایکنجی جلدی غایت مکمل برفهرستی متضمندر. [استانبولده اخیراً نصف اولی قدری خیلی یاکلشلرله باصلمشدر.]

(٣) لیپسیقه جریدهٔ ادبیه‌سنك ١٨١٨ سنه‌سنده ١١٢ نومرولو نسخه‌سنده تحلیل ایدلمشدر.

(٤) الفاظ متشابههٔ جغرافیه کتابی (L'homonymique géographique) در . [« الصقع ، صادك ضمیله ناحیه معناسنه‌در . اصقاع ، جمعیدر . یقال « مافی هذه الصقع مثله ای الناحیة » ترجمهٔ قاموس . بوکتاب ، معنای اصلیسی اعتباریله بربرینه مناسبتی اولوب‌ده ، موقعاً مختلف محلره علم اولان کلماتی جامعدر . مثلا عثمانیه وعثمانجق کلمه‌لری اراسنده لفظاً مناسبت واریسه‌ده . ناحیه‌لری ، یعنی بولندقلری مواقع مختلفدر . کاتب چلبی ، کشف الظنونده بونی بروجه آتی قید ایدر : « المشترك وضعا والمختلف صقعاً ؛ فی البلدان ، لابی عبدالله یاقوت الرومی الحموي ، البغدادي المنشأ ٥]

١٨ . « کوکب الروضه » . قاهره قارشیسنده کائن روضه جزیره‌سنك مفصل طپوغرافیاسی . بوده ، اولکی کبی ، بر قاهره طپوغرافیاسیدر . بیوك ٢٧٤ ورقه‌لق بر جلد .

١٩ . « جواهر البحور ووقائع الدهور » . اثر ابراهیم واصف شاه . همان بتون طپوغرافی بر اثردر . نم قولکسیونمده بیوك ١١٣ ورقه‌لق بر جلد .

٢٠ . « تاریخ مصر الجلال زاده صالح » . سلیمان قانونینك مورخی جلال زاده‌نك برادری . قولکسیونمده ١٠٠ بیوك ورقه .

٢١ . « تاریخ شام شریف » . برنجی سلطان سلیمان زماننده یازلمش براثردر . قولکسیونمده ١٣٨ ورقه‌لق برجلد .

٢٢ . « البرق المتألق فی محاسن جلق » . جلق ، شام اطرافیدر (١) . ابن الرئیس دیمکله معروف سید محمد بن سید مصطفی بن خداویردی بن مراد بن ابراهیم طرفندن ١١٧١ — ١٧٥٧ ده یازلمشدر . قولکسیونمده کوچك قطعه‌ده ٨٧ ورقه‌لق بر جلددر .

٣ . عمومی تاریخلر

٢٣ . « بهجة التواریخ » . شکر الله بن احمد الرومینك اثریدر ؛ تاریخ تألیفی ، ٨٦١ — ١٤٥٧ . اون اوچ خاندانی حاویدر ؛ سلیمان قانونی ایچون شاعر مخلص طرفندن ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر . اورته قطعه‌ده ١٧٨ ورقه .

٢٤ . « زبدة التواریخ » . مصلح الدین سعدی العبادینك اثریدر ؛ فارسیدر . لارینك تاریخ عمومیسندن آلنمش ، سلیمان اوله قدر عثمانلی پادشاهلری علاوه اولنمشدر . بیوك قطعه‌ده ١٢٠ ورقه‌یی حاوی بر کوچك جلد .

٢٥ . « جامع التواریخ » . محمد کاتب صائمك اثریدر . ٩٨٢ — ١٥٧٤ ده نشر اولنمشدر . ٢٥ خاندانی احتوا ایدر ؛ صدراعظم صوقوللو نامنه اهدا ایدلمشدر . بیوك قطعه‌ده ٣١٩ ورقه‌لق بر جلددر .

٢٦ . « نخبة التواریخ » . محمد افندینك (ف ١٠٥٠ — ١٦٤٠) اثریدر . ٢ جلد ، برنجیسی ٣٩ خاندانی ، ایکنجیسی خاندان عثمانی‌یی حاویدر . بیوك ٤٣٩ ورقه‌لق بر جلد .

٢٧ . « نخبة التواریخ » . بوده محمد افندینکدر . ولکن توسیع ایدلمش نسخه‌سی اولوب ، مراد رابعه اهدا اولنمشدر . ٨٧ خاندانی احتوا ایدر . بیوك ٤٣٨ ورقه‌لق جلددر . غایت کوزل خط ایله یازلمشدر .

(١) جیمك ولام مشدده‌نك کسریله ، شام ، یاخود اوحوالی . ترجمهٔ قاموسدن . (مترجم)

٢٨ . « البحر الزخار والعيلم التيار فى علم الا وائل والاواخر » . جنابى اسميله معروف، مصطفى بن سيد حسن الحسينينك اثريدر . سكسان ايكى خاندانى شاملدر، كه بونلرك صوكى (٩٩٧ — ١٥٨٨) ده قدر خاندان عثمانيدر. ويانه سرايى كتبخانه سنده ن ٤٦٩ . ئه ربلوده جنابى كلمه سنه مراجعت . اوراده عنوانى اينى كوسترلمه مشدر .

٢٩ . « تنقيح التواريخ ». حسين هزارفنك اثريدر. الى ١٠٩٩—(١٦٨٧). كذلك ، ن ٤٧٤ و ١٣٥ ؛ بنم قوللكسيونمده دخى بيوك اورته قطعه ده ٢٣٩ ورقه.

٣٠ . « فصول حل وعقد واصول خرج ونقد » . حكومتلرك منشأ وعظمت وانحطاطلرينه دائر تتبعات فلسفيه يى حاوى اوله رق مورخ عالى طرفندن تأليف اولنمشدر. كذلك ، ن ١٢٥ ؛ بنم قوللكسيونمده دخى واردر .

٣١ . « تاريخ رضوان پاشا زاده ». مختصر تاريخ عموميدر ، كه اوندن ماعدا سلطان محمد خان ثالث زمانه قدر سلطنت خاندان عثمانى يى دخى حاويدر. اورته قطعه ده ٢٩٥ ورقه لق برجلددر . اسوچ قرالنك استانبول مصلحتكذارى اولوب موراجه آ دوسونك دامادى بولنان شواليه دوپالندن مبايعه ايلدم .

٣٢ . « تاريخ تابعى ابو بكر بك خليل پاشا زاده » . [حضرت] پيغمبردن ١٠٥٤—١٦٤٤ ده قدر تاريخ عموميه متعلق مقالات ، بيوك قطعه ده ٣٠٥ ورقه.

٤ . دولت عثمانيه تاريخ عموميلرى

٣٣ . « تاريخ عاشق پاشازاده ». صاحب اثر درويش احمد، يخشيات اوغلى ، سليمانك حفيدى ، عاشق پاشانك حفيد زاده سيدر (١). بوذات [يعنى عاشق پاشا] مراد اول عصرينك اك مشهور اخلاق زاهدانه شعراسندن بريدر . حاجى قالفه لغات كتبيه سنده بوتاريخى، اسكى اونودلمش كتابلردن وصفيله قيدايدر (٢). فى الحقيقه ، يكرمى بش

(١) موزهٔ همايونده بولنان برنسخه نك واتيقان كتبخانه سندن فطوغرافيسى جلب اولنان نسخه ايله مقابله ايديله رك ، اخيراً استانبولده طبع اولنان « عاشق پاشازاده تاريخى » نده ، ص ١ ، مورخك سلسلهٔ نسبى شويله كوزيتور : درويش احمد عاشقى . ابن يحيى ، ابن شيخ سليمان ، ابن بالى عاشق پاشا ، ابن مخلص پاشا ، ابن باباالياس (علاوهٔ طبع ثانى) (مترجم)

(٢) وهومن التواريخ القديمة الواهية : بو ، اسكى اونودلمش تاريخلردندر . [كشف الظنونك عباره سنك تمامى بودر : تاريخ آل عثمان . لدرويش احمد بن يحيى بن سليمان بن عاشق پاشا وهومن التواريخ القديمة التركية الواهية . ذكر فيه انه اخذه عن كتاب الشيخ يخشى فقيه بن الياس وكان الشيخ يخشى اودع فيه ماسمعه من والده الياس وهو من ائمة السلطان اورخان. » هامر ، واهيه تعبيرينك ترجمه سنده ترچمشدر .]

سنه‌متمادياً اجراى تحريات ايتديكم حالده ، استانبولده بولنغه موفق اوله‌مدم (١) ؛ يالمكنز واتيقان كتبخانه‌سنده قراليچه‌قريستينڭ طرفندن اهدا اولنان نسخ‌خطيه‌مياننده واردر ؛ بن او كتبخانه‌ده قرائت ايله، بعض فقراتنى استخراج ايلدم. مؤلف، بايزيد ثانى عصرنده ياشامش، و تاريخ عثمانيڭ الڭ اسكى وقايعنى پدرينڭ لساندن ايشتديكى كبى نقل ايدن سلطان اورخان امامى الياسڭ اوغلى شيخ يخشينڭ كتابنى مأخذ ايدنمشدر.

٣٤ . « تاريخ آل عثمان » . برمؤلف مجهولڭ اسكى وقايعنامه‌سيدر، كه وه‌رانزيوس، مأموريتنده بولوب كتيرمش، وله‌وانقلاو، يازديغى مسلمانلر تاريخنده « وه‌رانزيوسڭ تاريخى » عنوانيله اوندن استفاده ايتمشدر . احتمال كه ويانه سراى كتبخانه‌سنده ١٣٩ نومروده مقيد اولان كتاب ، وه‌رانزيوسڭ كتيرديكى نسخه‌در . بو كتاب آنجق ٨٧٤ — ١٤٧٠ تاريخنه قدر كيدر (٢) .

٣٥ . « جهانما (٣) » . بايزيد ثانى عصرنده ياشايان نشرى نام عالمڭ اثريدر. شو حالده مؤلف ، عاشق پاشانڭ حفيد زاده‌سيله معاصر ديمك اولور ؛ هرايكيسنڭ ده اسلوبى ظرافتدن محرومدر . له‌وانقلاو و آمه‌لبوئه‌رن بو كتابى كورمش ، و « مرادڭ ترجمانى هانيوالدڭ (٤) تاريخى » عنوانيله ارائه ايده‌رك، اوندن استفاده ايتمشلردر. بوكون پك نادر اولان بو تاريخ قديمڭ بنده ايكى نسخه‌سى واردر. برنجى نسخه، كه دها مكمليدر، ٩٦٦—١٥٥٨ده يازلمشدر . بيوك ٢٦١ ورقه‌لق بر جلددر.

٣٦ . « هشت بهشت » . ٩٣٠ — ١٥٢٣ ده وفات ايدن ادريس بتليسينڭ [بدليسى] اثريدر. بو، ايلڭ مؤلفدر ، كه بايزيد ثانينڭ تشويقيله ، عثمانليلرڭ تاريخنى بر اسلوب مزيننده تركجه دكل ، فارسى اوله‌رق تحرير ايلمشدر (٥) . استانبولده اقامتم

(١) پرسده كتبخانهٔ قرالیده موجود نسخهٔ خطيه ، مجيم بروڭ دوسنسينڭ ده تصديق ايلديكى اوزره، اهميتى وتاريخ عثمانى‌يه عائديتى اولمايان براثردر. قتالوغده « عاشق پاشا تاريخى » محرر ايسه‌ده . عاشق پشا يالكز شعر يازمشدر : مورخ ، حفيد زاده‌سيدر .

(٢) ويانه وپارس كتبخانه‌لرنده (ن ١٢٤ ، ن ٣٧٧) كى ديكر وقايعنامه اهميتسز براثردر.

(٣) كاتب چلبينڭ بوقاريده بيان اولنان جغرافياسنڭ عنوانى ده بودر .

(٤) نيقوله هانيوالد، اوستريا ايمپراطورى سفيرى‌موسيو بره‌غنه‌رڭ ١٥٨١ دن ١٥٨٣ ه تاريخنه قدر ترجمانى ، ومراد ديوان همايون ترجمانى ايدى .

(٥) حاجى قالفه « اول من صنف فيه » ديور، كه ايلڭ تاريخ يازان ديمك دكل ، تاريخ نصل يازيله‌جغنى ايلڭ بولان [يعنى مواد تاريخيه‌يى ترتيب وتصنيف] ايدن ديمكدر ؛ زيرا نشرى وعاشق پاشانڭ حفيدزاده‌سى، ادريسدن اول يازمشلردر.

ثنا سنده ، ایلك اوچ سلطنتی حاوی (عثمان ، اورخان ، مراد اول) بیوك ایکی‌یوز ورقه‌لق بر جلدینی مبایعه ایتمکه موفق اولدم ؛ تا یکرمی سنه صوکره ، اصلك دردنجی و سکزنجی کتابلرینه (محمد ثانی و بایزید ثانی) دسترس اوله‌بیلدم ، که بیوك ۳۵۰ ورقه‌لق بر جلددر . بایزید اول ، محمد اول ، مراد ثانی سلطنتلرینی حاوی دردنجی ، بشنجی ، آلتنجی کتابلرینی آنجق بر استانبول کتبخانه‌سنده موجود ترجمه‌سنی استنساخ ایتدیرمك صورتیله تدارك ایلدم ، که ۲۷۲ بیوك ورقه‌لق بر جلددر . مورخك اوغلی دفتردار ابوالفضل طرفندن سلیم اول سلطنتنی متضمن یازیلان ذیل ، کوزل اولدیغی قدر نادر اولان بو تاریخك (١) دردنجی جلدینی تشکیل ایدر . اشبو جلد رابع بیوك قطعه‌ده ۱۵۳ ورقه‌دن مرکبدر . بو اثری بولمق ایچون یکرمی سنه‌مشقت اختیار ، و مبایعه‌سی ایچون‌یوز دوقه اعطا ایتمکلکمك سببی ، مورخ دولت سعدالدینك تاج التواریخنده‌کی محاکمه‌سیله آکلاشیلیر . اوده دیورکه :

« خامهٔ سحر آفرین وفکر علویت قرینی هشت بهشت کتاب معجزینی وجوده کتیرمش اولان مولانا ادریس هر خصوصده عثمانلی مورخلرینك اك کزیده واك معتبریدر . لکن تصویر تفصیلاتی اکثار مرتبه‌سنه قدر سوق ایتمش ، وساده وطبیعی اسلوبه نظر استحقار ایله باقمشدر . آندن ماعدا ، ارباب معارف ، بو روضهٔ لاغتاده — برقسمنی اشارت ایلدیکم — بعض نقائص بولمشلردر . ذاتاً سلطان سلیم (٢) (فرادیس جنتده الی الابد شانی انتشار ایتسون) دورهٔ مسعودهٔ سلطنتنده وورزیر اعظمنك (همیشه نائل توجه پادشاهی اولسون) تحت حمایتنده نشر اولنان بو تاریخ ، برابر مشك ایله مخاطدر . اشبو نادرهٔ ادبیه ، برچوق کتب فاخره میاننده حسن بدیعی ایله ممتازدر . زلف عنبر تاری ، یعنی سطور متسلسله‌سی حور جنانك طره‌لری کبی اك زیاده زینت ، وقلم سرخ ایله محرر آیات کریمه واحادیث نبویه چهره‌سنه لطیف بر حمرت ویرمشدر . اکرچه بو اثرك تفصیلاتی بر آز مشوش ایسه‌ده ، اصلا موجب کلال وبعض اقسامنده‌کی اختصار واصل درجهٔ اخلال دکلدر . تعبیراتك حسن انتخابی‌ده معنالری حقنده هیچ بر شبهه براقماز . شوقدرکه مؤلفت فضائل عثمانیه‌یی تذکارده اختصار وسلاطین عظامی لایق اولدقلری وجه ایله مدحده اقتصار ایتمش اولمسی بر نقیصه عد اولنه‌بیلیر (٣) . »

بو فقره ، عثمانلی دولتنك اك مشهور مورخی اولان سعدالدینك طرفکیرلکی حقنده

---

(١) ژورنال آزیاتیقده ، ج ٤ ، ص ٣٥ ، برحاشیه‌ده‌خی بو کتابك صورت مبایعه‌سندن باحثدر .

(٢) مستنسخ ، ابن سینانك کله‌لرینی علاوه ایتمش ایسه‌ده . بو علاوه یاکلشدر . چونکه ادریس سلیم ثانی دکل ، سلیم اول عصرنده یازیوردی ؛ تاریخی‌ده سلیم اول زمانه قدر کیدر .

(٣) براتوتی ، ترجمه‌سنده بتون فقرات ادبیانه ایله برابر بونی‌ده اونوتمشدر . ویانه کتبخانه‌سی ، ن ١٢١ . ص ١٠٠ .

برفکر ویره‌بیلیر . سلفنی همان کاملاً استنساخ ایتمش اولمسندن دولایی البته اونی مدح ایتمسی کندیسنجه‌ده مقتضی ایدی (١) .

سلیم اول وسلیمان قانونی سلطنتلرنده محرر تواریخ خصوصیه‌دن ماعدا ، ینه بو پادشاهلرله معاصر ایکی صاحب قلم ، عثمانلیلرك تاریخ عمومیسنی نشر ایتدیلر، که بری — آثار تاریخیه واحصائیه‌سی بو کونه‌قدر آوروپاده اسمی دخی نامعلوم اولان — صدراعظم عالم لطفی پاشا ، ودیکری نشأتندن ٩٥٧ — ١٥٥٠ یه قدر عثمانلی دولتنك برتاریخنی یازمش اولان ادرنه قاضیسی محیی‌الدین جمالیدر. بواثرك، نشرندن برسنه صوکره ، مجلس ایمپراطوری مشاوری بك‌دونوپولد سدورف برنسخهٔ خطیه‌سنی ویانه‌یه کتیرمش ، وایمپراطور برنجی فردیناندك ترجمانی غولتیه — سپه‌یگه‌ل معرفتیله آلمانجه‌یه ترجمه ایتدیرمشدر . له وانقلاوك لاتین وآلمان لسانلرنده نشر ایلدیکی بو ترجمه ، آوروپا مورخلری ایچون عثمانلی تاریخنك ایلك اساسلری اولمشدر . اووقته قدر اومورخلرجه عثمانلی تاریخی ، عنعنه‌لرك — بالذات کوردکلری وقایعی حکایه

(١) مورخك ترجمه‌سندن ترجمه اولنان فقره‌نك اصلی شودر :

« مولانا ادریس خص بمزیدالتقدیسك دستیاریٔ خامهٔ سحر ساز وقریحهٔ نافذهٔ بلند پرواز ایله منصهٔ ظهوره ابراز ایتدیکی « هشت بهشت » نام کتاب دلپسند معارف پرداز ، جمله‌نك اشبهی وهروجهله اوجهی ایکن مداطناب‌ایله املال سرحدینه‌منتهی ، واعتدال‌پیرایه‌سندن تهی اولدیغندن غیری خلال مقالنده اختلال وصورت قصور واعتدال منظور انظار اولی الابصاردر . نته‌کیم بعضیسنه بونوباوهٔ باغ عبارتده اشارت اولنمشدر . یمن دولت شاه عالیجاه شه‌سلیم بن‌شه‌سلیمان خان (دام‌ایام دولته وقام‌خیام صولته‌ماسار‌اسلافه‌الکرام‌فی‌ریاض الجنان‌وابد اقبال سعادة نخله ومد مدد سلسلة نسله الی اخر انقراض الزمان) ایله بوکتب مشکین نقاب برنکار سرفراز وعروس جملهٔ نازدر، که عرایس نفایس کتبدن‌ممتاز اولمشدر. موی مشکبوی سطور مسلسله‌در،که ذوائب حوره باهر الانتباس وکاکلونهٔ جمال بی‌مثالی مداد سرخ‌ایله‌مسطور اولان ایت واحدیث اقتباسدر. نه‌اطناب ایله املالی ونه ایجازایله اخلالی واردر. پیرامن‌دامنی ودامن پیراهنی وحل مبالغه‌دن طاهر ونفاست تعبیر عبیر افشانی صرافان نقود معانی نظرنده ظاهردر . نعم تعداد اعداد محاسن سلاطین عثمانیه‌دن قاصر وتفصیل مناقب جلیله ومراتب علیه‌لرینی غیر حاصردر . لکن تعهد ترك تطویل کلام وغزوات کلیه‌لری بیاننی التزام ، عذر باهردر . » تاج‌التواریخ ، ج ١ ، ص ١٥٩ ، استانبول مطبوعی .

مورخك ترجمه‌سیله اصل تطبیق ایدیلنجه آکلاشیله‌جنی اوزره ، خواجه‌نك « بوکتاب مشکین نقاب » عباره‌سنده‌کی کتابی — سعدالدین افندینك کندی اثری اولان تاج‌التواریخ مقصود اولدیغی حالده — هامه‌ر هشت بهشت ظن ایتمش ، وبوظن سهولرك توالیسنه سبب اولمشدر. مورخك سهو مستنسخ ظن ایتدیکی« ابن سلیمان »ك یاکاش‌اولمادیغی‌ده‌تظاهرایدر. (رم)

اولمشدر . ف ، ۱۰۴۵ — ۱۶۳۶ . بو تاریخ ، سلیمان قانونی زماننه قدر تاریخ سعدالدینك برخلاصه‌سی ایسه‌ده ، اوندن صکره‌کی زمانلره وصولنده ، مورخ عیاناً شاهد و برصفت سیاسیه‌یی حائز اولمق اوزره نقل وقایع ایدیور . نسخهٔ نامه‌سی بوله‌مدیغم جهتله ، سلیمان سلطنتندن باشلایان قسمنی — چونکه سعدالدین تاریخی بوراده ختام بولور — استانبولده استنساخ ایتدیردم .

۴۲ . « تاریخ آل عثمان لصولاقزاده » . ف ، ۱۰۶۰ — ۱۶۴۹ . ترکیه تاریخی حقنده یازلمش الڭ مفید خلاصه بودر . ۱۸۴ بیوك ورقه‌ده برکوچك جلد تشکیل ایدن بو اثر ۱۰۵۴ — ۱۶۴۴ ه قدر کیدر . قاین باباسی موراجه آ دوسوندن تورث ایتمش اولان شواله‌پالندن مبایعه ایتدم . ویانه کتبخانه‌سنده دخی واردر ، ن ۴۷۲ .

۴۳ . « شهنامهٔ آل عثمان » بیوك سلطان سلیمان زماننده برحیات بولنان شاعر حدیدینك اثریدر ، که ملتڭ تاریخی نظماً یازمشدر . برلین کتبخانهٔ قرالیسنده دیه‌ز نسخ خطیه‌سندن ۷۶ نومروده واردر (۱) . ۹۳۰ — ۱۵۳۲ ده ختام بولور .

۵ . خصوصی تاریخلر

۴۴ . « تاریخ ابوالفتح سلطان محمد خان » . فاتحڭ دفترداری طورسون بگڭ اثریدر . بیوك قطعه‌ده ۶۶ ورقه .

۴۵ . « تاریخ محمود پاشا » . صدر اعظم محمود پاشا زمانڭ تاریخی . ویانه کتبخانه‌سنده ۱۳۳ ، و برلین کتبخانه‌سنده دیه‌ز نسخ خطیه‌سنده ۵۷ نومرو .

۴۶ « تاریخ قسطنطینیه وایاصوفیه » . اثر الیاس ، تاریخ تألیفی ، ۹۴۰ — ۱۵۳۳ . صدراعظم علی پاشایه اهدا اولنمشدر . پارسده کتبخانهٔ قرالیده [ملی] ۱۴۷ نومروده ، پانته‌ئون و ترسانه کتبخانه‌لرنده ، قونت رزووسکینڭ قولکسیونده واردر (۲) .

---

(۱) تاریخ عثمانی‌یی مثنوی قافیه‌ده یازان شاعرلر ، حتی بونلردن یالکز بردورهٔ سلطنتی قلمه آلانلر شهنامه‌جی عنوانی آلیرلر ؛ شو اعتبار ایله‌که شاهنامه طرزنده یازمشلردر . ملاحدیدی ، هزار پاره [هزارفن ؟] ، لقمان ، تعلیقجی زاده ، نطقی ، سوزی ، شکری ، عارف ، محرمی ، شمسی ، حیاتی ، درونی ، تالی ، شهدی ، رموزی ، نهالی ، شهابی ، میانی . ندری بوقبیلدندرلر .

(۲) پارسده کتبخانهٔ قرالیده و ترسانه کتبخانه‌سنده موجود درت اثر — که زیرده تعداد اولنه‌جقدر — سهولرله مالی و عثمانلی دولتی مورخنه هردرلو فائده‌دن عاریدر : ۱ ، تاریخ آل عثمان ، قسطنطینیه‌نڭ محاصره و فتحی تاریخی ، بیوك صحیفه‌لی برجلد ، ترسانه کتبخانه‌سنده ، نومرو ۱۰ .

٦ . تراجم احوال

٤٧ . « شقائق النعمانیه » . ٩٩٨ — ١٥٨٩ ده وفات ایدن قاموسیٔ شهیر طاشكوپری زاده‌نك اثریدر. عربیدر. علمادن ٥٢٩ ومشایخدن ٥٠ ذاتك ترجمهٔ حالنی حاویدر . همان هر كتبخانه‌ده بولنور. ١٨٢ ورقه‌لق بر جلدی بنده‌موجوددر. ایمپراطور كتبخانه‌سنده مجدی طرفندن مذیل تركجه ترجمه‌سی ٤٧٦ نومروده‌در .

٤٨ . « تاریخ آل عثمان » . احمدخان ثالثه قدرسلاطین عثمانیه‌نك تراجم‌احوالنی متضمندر . ١١٣٦ — ١٧٢٣ ده وفات ایدن عثمان زاده احمد افندینك اثریدر.

٤٩ . « حدیقةالوزرا » . مؤلفی عثمان زاده‌نك زماننه قدر صدراعظملرك‌تراجم احوالنی محتویدر . بواثر برنجیسیله برلكده اورته‌قطعه‌ده ٢١٠ ورقه‌لق بر جلددر .

٥٠ . «كلدستهٔ ریاض عرفان ». بروسه‌لی سید اسماعیلك اثریدر . مشـاهیردن بروسه‌ده مدفون ٥٥٠ ذاتك تراجم احوالنی‌حا كیدر . وسط قطعه‌ده ٢١٩ ورقه. ١١٣٥ — ١٧٢٢ تاریخنه قدردر .

٥١ . « هشت بهشت ». ادرنه‌لی سهینك(ف٩٩٥ ـــ ١٥٨٤) اثریدر . كوچك قطعه‌ده ١٣٢ صحیفه ؛ قولكسیونمده واردر؛ ٢٠٧ شاعرك تراجم احوالنی حاویدر.

٥٢ . « تذكرةالشعرا ومشاعرالظرفافی‌قواعد اداب‌الكتاب من‌الفضلاء ». عاشق چلبی نامیله معروف سید محمد علینك (ف ٩٧٩ — ١٥٧١) اثریدر . درت یوز یكرمی شاعرك ترجمهٔ احوالنی شاملدر . ویانه كتبخانه‌سنده ٤٧٧ نومروده مقیددر. ٨٠٤ بیوك ورقه‌لق بر جلدی بنده واردر .

٥٣ . « تذكرةالشعرا » . قسطمونیلی لطیفینك (ف . ٩٩٠ — ١٥٨٢) اثریدر. یوزسكسان‌سكز شاعرك ترجمهٔ حالنی شاملدر. شایدر، یوزایكیسنی خلاصة ترجمه ایتمشدر.

بواثر سلطان‌بایزیدك قیلیجی ایله عزیزه‌صوفی دیمكدن عبارت اولان آیاصوفیه اسمنك‌تسمیه‌سی حقنده برافسانه ایله ختام بولور . ٢ ، محمدثانینك دور سلطنتی خلاصه‌سی ، مؤلفنك اسمی یوقدر . ژوزف بروئه طرفندن فرانسزجه‌یه مترجمدر ، ١٧٣٣ . اصل وترجمه‌سی ترسانه كتبخانه‌سنده بولنور ؛ لكن نه اصلی ، نه‌ده ترجمه‌سی مراجعت زحمتنه دكمز . ٣ ، تاریخ قسطنطینیه ، اثر لطیفی . ن ١٣١ . سهولرله مالامال . ٤ محبتنامه ، استانبولك تعریفی ،اثر جعفر حسابی، ٨٠٨ ـــ ١٤٠٥ . ایاصوفیه‌نك ایلك تاریخنی، حاجی‌قالفه‌نك روایتنجه احمد بن احمدالجیلانی روحه‌دن فارسی‌یه ونعمةالله ابن‌احمد فارسیدن تركجه‌یه ترجمه ایتمشدر. ملاعلی بن محمدالقوشجی (ف ٨٧٩ ـــ ١٤٧٤) آیاصوفیه تاریخنی فاتحك امریله دفعهٔ ثانیه اوله‌رق یازمشدر.

ویانه کتبخانه‌سنده، ن ٤٧٨. بنده‌کی نسخه کوچك قطعه‌ده ۱۸۲ صحیفه‌لك بر جلددر.

٥٤. « تذکرة‌الشعرا » . کنالی زاده عنوانیله معروف (ف ۱۰۱۲ — ۱۶۰۳) ملاحسن چلبی بن علی بن امرالله‌ك اثریدر. التی یوز شاعرك مختصراً تراجمنی حاکیدر. بنم قولکسیونمده‌کی نسخه وسط قطعه‌ده ۲٤۲ ورقه‌لق بر جلددر.

۷. قوانین مجموعه‌لری ودولت اوراقی.

٥٥. « قانوننامهٔ محمد فاتح » . مؤذن زاده ابن‌علی طرفندن ۱۰۲۹ — ۱۶۱۹ ده جمع اولنان قانوننامه ذیلیدر. ویانه کتبخانه‌سنده، ن ۹۰.

٥٦. « منشآت سلاطین ». رئیس الکتاب فریدونك اثریدر. عثمانلی اوراق مخزنلرنده موجود بیك سکز یوز اوراق‌اصلیه‌دن مستخرج قیمتدار مجموعهٔ‌محررات سیاسیه‌در. بنده‌کی نسخه ۲۱۸ بیوك ورقه‌یی شامل بر کوچك جلددر؛ ۲۶۷ پارچه‌یی محتویدر. پارسده کتبخانهٔ قرالینك ۷۹ نومروسی بو جلدك انجق بر قسمیدر. لانغله‌سك « کتبخانهٔ قرالی نسخ خطیه‌سی حقنده معلومات واونلردن مستخرجات » عنوانلی اثرینك بشنجی جلدنده ٦٦٨ صحیفه‌یه مراجعت. لانغله‌س بو جلدده ۲۶۷ یرینه انجق سکسان سکز محررات سیاسیه اولدیغنی یازار. بنده‌کی نسخهٔ خطیه سلیم اول زماننه قدر محررات سیاسیه‌یی جامعدر. سلطان سلیمان قانونی محرراتنی واسفار سلیمانی مراحلنامه‌لرینی حاوی اولان قسملرك عنوانی « منشآت همایون »در.

بوقاریده تعدادواثریمك برنجی وایکنجی جلدی‌ایچون مراجعت ایتدیکم اللی التی منبعدن‌تاریخ‌عثمانی یازان مؤلفلر انجق بشنی نظراستفاده‌یه آلمشلردر. اونلرده شودر: ۱، ودرانزیوسك اولمق اوزره طانمش عثمانلی مورخی وقایعنامه‌سی؛ ۲، هانیوالد نامنی حاوی نشری وقایعنامه‌سی؛ ۳، غولتیه سپیگه‌ل طرفندن آلمانجه‌یه مترجم جمالی وقایعنامه‌سی؛ ٤. مؤخراً له‌وانقلا وطرفندن « بدك وقایعنامه‌سی » عنوانیله نشر اولنانینه اولکی اثر؛ ٥، براتوتی طرفندن مترجم سعدالدین. آوروپا مورخلری، آوروپاده خیلی زمان اول طبع ونشر اولنان تذکرهٔ لطیفی‌یه بیله مراجعت زحمتنی اختیار ایتمه‌مشلردر. بواللی آلتی اثردن یالکز ایکیسی، یعنی ادریسك هشت بهشتی وسعدالدینك تاج‌التواریخی اوامر سلاطین ایله یازلمشدر. اسلوب مزین ایله ممتاز اولانلرده بونلردن عبارتدر؛ ادای مغروراندن عاری وسرای ایله هردرلو تماسدن بری اولان دیکرلری — بواثرلرده سراپا حکم فرما اولان بی‌طرفلقدن دولایی —

سلاطین مورخلرینك اثرلریله کوزه چارپار بر تضاد کوسترمکده‌در . تراجم شعرا محررلری کبی بونلرکده مورخلری یالکز علما ومعلمیندن دکل ، بر طاقمی رجال دولتدن وارباب سیفدن ایدی . بعضلری دها بیوك مقاملره کچمشلردر . آره‌لرنده رئیس الکتاب ، نشانجی ، دفتردار ، سنجاق بکلری ، بکلر بکیلر واردر . حتی بونلردن سعدالدین شیخ الاسلام ولطفی صدراعظم اولمشلردر .

* *
*

ذکر اولنان کتابلر حقنده مترجمك بعض ایضاحاتی :

(زیرده مندرج رقملر ، مورخك وضع ایتدیکی صیره نومرولرینی کوسترر .)

۳ . « سبحة الاخبار » . کاتب چلبینك کشف الظنوننده (استانبول طبعی ، ۱۳۱۰) « سبحة الاخبار وتحفة الاخیار » عنوانیله درویش محمد بن رمضان طرفندن تألیف اولنمش براثر قید ایله ، حضرت آدمدن سلیمان قانونی‌یه قدر ملوك وسلاطین وانبیا ونوابی سلسلهٔ انسابیله براثر حاوی اولدیغی کوسترلمشدر .

۵ . « شمائل العثمانیه » . شمائل ، اخلاق دیمك اولان (کسرشین ایله) شمال لفظنك جمعی ایسه‌ده ، شمائل کتابلرنده ذوات مندرجه‌نك اشکالی ده کوستریلیر . کشف الظنونده مندرج اولمایان بواثر رسملری اعتباریله مهمدر .

۶ . « تقویم التواریخ » . هیچ شبهه یوقدر ، که بزده ، تقویم التواریخك مؤلفی کاتب چلبی کبی ، اون ، اون بش عالم یتیشه بیلمش اولسه‌یدی ، بوکون ترقیات علمیه‌جه خیلی ایلریده بولنوردق . عثمانلی مؤلفلرینك ایچنده آوروپاده اك زیاده شهرت بولمش اولان ده کاتب چلبیدر . مورخك استانبولده ۱۱۴۶ ده طبع اولندیغنی بیان ایتدیکی تقویم التواریخك نسخه‌سی مترجمده موجوددر . شمدیکی اشبو ۱۶ پونطودن برآز دها قالین اولان و ۱۸ پونطو درجه‌سنده کورینان حروف ایله مطبوعدر ، که ابراهیم متفرقه‌نك ایلك اصاغه‌سنه همت ایلدیکی حرفلردر . مقدمه‌سنده «جهانما»نك ختام طبعی شیخ الاسلام داماد زاده شیخ احمد افندی‌یه عرض اولنمسی اوزرینه ، بوذات « تماماً ممالك وملوك عالمك کمیت وکیفیتنی حاوی وجهانمایه جلد ثانی اولمق اوزره » براثر ترتیب وطبع ایدلمسنی آرزو ایتمش ایسه‌ده (۱) ، اویله براثرك وجوده کتیرلمسی خیلی زمانه واشکال ممالکك ترسیمی عملیات کثیره ومصارف عظیمه‌یه محتاج اولدیغندن ، بونك طبع اولندیغی ومفصلاتك اجمالی مقامنده و وقایع عظیمه‌نك

(۱) داماد زاده ، ترقیٔ علومك اسباب صحیحه‌سنی تقدیر ایلدیکی آکلاشیلیر .

فهرسی حکمنده اولان بوکتابك کاتب چلبی طرفندن ١٠٥٨ تاریخنه قدر کتیریلوب، ١١٤٤ تاریخنده «خارج سورده وفات ایدن امیربخاری شیخی محمد افندی» طرفندن اوسنه‌یه قدر تذییل اولندیغی، و١١٤٦ سنه‌سنه قدرایکی سنه‌لکی سماعاً ابراهیم متفرقه طرفندن ضم ایدلدیکی مندرجدر. ابراهیم متفرقه کتابك کنارلرنده‌کی حاشیه‌لری درونه آلمق صورتیله کسوهٔ طبعه کیرمسنه امکان بولمشدر. طباعت عثمانیه موجدینك ایلك طبع ایتدیکی کتب، وانقولی نامیله مشهور «صحاح جوهری» لغاتیدر، که اونده فن طبعك جواز ومنافعنی متضمن علمای عصرك فتاواسی‌ده محرردر.

کاتب چلبی معارف عثمانیه‌نك اك بیوك ذواتندن اولمقله برابر هامه‌ر تاریخنك ایلك جلدلرنده آثارینك تسهیل کلیسی اولمشدر.

وقتیله علومجه شرق غربدن دها مترقی ایکن، مؤخراً کری قالمسنده اسباب عدیده وار ایسه‌ده، اك مهمی آلمانیاده ٨٤٤ — ١٤٤٠ ده ایجاد اولنان طباعت، دیکر آوروپا ممالکنه آز مدت ایچنده انتشار ایتدیکی حالده، ممالك عثمانیه‌یه (١١٤٠ — ١٧٢٧) سنه‌سنده، یعنی اوچ عصر صوکره کله‌بیلمسیدر. بوتأخر، برطرفدن‌ده حروف شرقیه‌نك اتصالات واشکال عدیده‌سندن دولایی طباعتك تطبیقنده کوریلن مشکلات عظیمه‌دن متحدثدر. ابراهیم متفرقه‌نك بوکا چاره بولمقدن کوستردیکی هنر، اختراع جدید درجه‌سنده‌در.

ابراهیم افندی اصلاً مجار ایدی. ایلك مطبعه‌یی اسکدارده آچمشدر. برده کاغد فابریقه‌سی تأسیسنه تشبث ایتدیکی اسبق مالیه مستشاری وشورای دولت رئیس ثانیسی مجدالدین افندی حضرتلری طرفندن مترجمه ارائه اولنه‌رق بروجه آتی خلاصه ایدیلن قیود خزینه صورتلرندن آکلاشلمشدر:

« یالووه قصبه‌سی قربنده المالی نام محلده جریان ایدن نهر جوارنده دیوان همایون تاریخجیسی ابراهیم افندی معرفتیله مجدداً برکاغد کارخانه‌سی انشاسی تصمیم اولنه‌رق، بونك ایچون طوپخانه وترسانه‌دن بعض اشیا ویرلمش، ولهستاندن درت نفر کاغد اوسته‌سی جلب اولنه‌رق، بونلرك معیشت یومیه‌لری ایچون. استانبول کمرکی مالندن، ١١٥٧ سنه‌سی شوالنك آلتنجی کوننده اعتباراً بهرینه قرق آقچه یومیه تخصیص اولنمشدر. ابراهیم افندینك ١١٦٠ ده وفاتیله کاغد اعمالی ترك اولنمش، کاغدخانه معطل قالمش اولمسیله، درت نفر اوسته‌یه عودت خرجراهی اولمق اوزره ١١٦٠ ذی الحجه‌سنده خزینه‌دن یدیشر یوز اللیشر غروش ویرلمشدر. »

الحاصل ابراهیم متفرقه، نامی قیامته قدر بتون ملل اسلامیه طرفندن توقیره سزاوار برصاحب معرفت وهمت ایدی.

۱۲ . « بحریه » . پیری رئیسك بو كتاب مهمنی كشف الظنون بروجه آتی قید ایدر :

« بحریه . ترکی ، لپیری رئیس ابن الحاج محمد ، المقتول سنه ۹۶۲ . ذکر فیه احوال بحرالروم وجزائره ومسالکه ومراسیه [لیمانلری] باشکالها واهداه الی السلطان سلیمان خان فی حدود سنة ۹۳۰ . وذکر فی اوله احوال الخرائط وقواعد الملاحین السائرین فی بحر الهند نظماً ونثراً . وهی نسختان احداها ابسط قلیلا من الاخری وفی اولها نظم والاخری لیست کذلك . »

۲۶ و ۲۷. «نخبة التواریخ». بونك اصل اسمی (نخبة التواریخ والاخبار)در. سلطان عثمان زماننده ترتیب اولنان نسخه‌سی ۱۲۷۶ سنه‌سنده استانبولده طبع اولنمشدر. کاتب چلبی اونسخه‌یی قید ایدر . ویردیکی ایضاحاته کوره تاریخ جنابیدن مترجم اولوب ، اصلدن برچوق محللری ترك ویك آز برشی علاوه اولنمشدر. مراد رابع عصرنده یازلدیغی هامه‌رطرفدن بیان اولنان ایکنجی نسخه، علاوه‌لی اولمالیدر. مؤلفی حاجی محمد افندی دیوان همایون کتبه‌سندندر ؛ ادرنه‌لیدر .

۲۸. «البحر الزخار والعیلم التیار». (عیلم، حیدروزننده دکیز؛ تیار،طیاروزننده دکیزك یاریلوب صاچیلان دالغه‌سی. عیلم تیاردن مقصد، بحر متموجدر.) مورخلك بوکتاب ایچون مراجعت توصیه ایتدیکی ئه‌ربه‌لودن مقصدی ، ئه‌ربه‌لو طرفندن یازیلان Bibliothèque Orientale کتبخانهٔ شرقیه نام اثردر ، که اسامیٔ تاریخیه وجغرافیهٔ شرقیه‌یی حاویدر . ایلك دفعه پارسده ۱۶۹۷ سنه‌سنده طبع اولنمشدر . بیوك قطعه‌ده ۱۰۶۰ صحیفه‌لك برمجلد کبیردر. ۱۷۷۶ ده تکرار طبع ایله، ۱۷۸۰ ده تاتارستان تاریخیله بعض علاواتی ومتفرق معلوماتی متضمن برده علاوه‌سی باصیلمشدر. کتاب مؤخراً برده‌ا طبع اولنمادیغندن، شمدی آنتیقه حکمنده‌در . مترجم، بونك ایلك طبعندن نسخه‌سیله علاوه‌سنی پارسده خیلی زمان تحری ایتدیردکدن صوکره، تدارك ایلمشیدی . کتبخانهٔ شرقیه ، بحر زخار مؤلفنك ۹۹۹ (۱۵۹۰) ده‌وفاتنی قیدایدر. کتابك عنوانی «Bahar alzahàr wèlm al tebàr» شکل غربیسنده ضبط ایتمشدر .

۳۳ . عاشق پاشا حفید زاده‌سی ، یعنی درویش احمد ، اثرینی ۸۸۹ ده یازمغه باشلامش ، بایزید اول دورینه قدر اولان قسمنی اورخان غازی امامی الیاس فقیهك کیوده‌ده بولنان اوغلی یخشی فقیهدن ، ۷۹۳ ده ییلدیریمك صربستانده الاجه حصارده ماجارلرله جنکنی قاره‌تیمور تاش پاشا زاده امرادن امور بکدن، تیمور ایله انقره جنکی وعواقبنی بایزیدك رکابنده صولاق وچلبی محمد زماننده اماسیه دزداری ومرادثانی

زماننده بروسه نائبی اولان اسمی‌غیر مصرح بر ذاتدن ایشیده‌رك یازمشدر . مراد ثانی زماننده ، دوزمه‌جه مصطفی (٨٢٥) ، صربستان (٨٤١) جنکلرینی ، ماجارستان آقینی (٨٤٢) ، ژان هونیاد محاربه‌سنی (٨٥٢) بالذات کوره‌رك ، نقل ایتمشدر . (عاشق پاشا زاده تاریخندن ، علاوهٔ طبع ثانی .)

٣٩ . « تاج‌التواریخ ». استانبولده طبع‌اولنان نسخه‌سی، بالاعتناء سهووخطادن اولدقجه سالم اوله‌رق وجوده کتیرلمشدر . ال یازیلرندن نسخ موجوده‌سی بربرینه اویماز درجه‌ده اولدیغندن، خیلیسی جمع ومؤلفك کندی مسوداتیله مقابله ایدلدیکی مقدمه‌سنده مندرجدر . سعدالدین افندی ، فارسی ادبیاتنده طرز بلاغتی اعتباریله الك کوزل تاریخ عداولنان، وسلطان سلیم‌اولك پك‌زیاده سودیکی‌وموجود نسخه‌سی مصر سفرنده ضایع اولمسی اوزرینه عجالة استنساخ ایتدردیکی جهتله‌ده بورالرجه فوق‌العاده اشتهار بولان تاریخ وصافی تقلیده اوزنمیوب‌ده ، بعض مناقب سلیمیه‌یی متضمن تاج‌التواریخه علاوه‌اولنان سلیمیه‌نك وکذلك تاریخ مذکوره‌تذییل اولنان تراجم احوالك طرز بیاننده، اوزمان ایچون‌ممکن اولدیغی قدر آچیق یازمش‌اولسه‌یدی، تاج‌التواریخ زمانمزده رغبت بولور ایدی . کرك تاج التواریخ صاحبی سعدالدین افندی، کرك هشت بهشت مورخی ادریس بدلیسی سیاسیاتده‌کی خدمات مهمه‌لرندن طولایی دولتك الك بیوك آدملرندندر . ادریس ایرانده تحصیل کمال ایتمشدر؛ عربی وفارسی بلیغانه نظم ونثره مقتدر ایدی . برمدت شاه اسماعیل اردبیلینك توقیعی خدمتنده بولندقدن صوکره ، حجه عزیمت واورادن سلطان بایزید ثانی دورنده درسعادته ورود ایلمشدر. سلطان بایزید کندیسنه زیاده احترام کوسترمش ، وتاریخ عثمانی تحریرینه مأمور ایلمشدر . اول وقتلر فارسی لساننك بورالرجه درجهٔ اعتبار وتحکمنه دلیلدرکه بایزیدثانی ، دولتنك تاریخنی لسان فارسی اوزره یازدیرمشدر . بونده‌کی یا کلشلق سلطان سلیمان‌قانونی دورندن اعتباراً تمامیله آکلاشلمش، وآرتق اوندن‌صوکره عثمانلی تاریخنك‌ده ترکجه‌یازلمسنه همت زیاده‌لشمشدر. ادریس بدلیسینك خدمت عظمای سیاسیه‌سی سلیم اول عصرنده بتون کردستانك تسخیرینه دلالت ایلمسیدر. تاریخ وفاتی سلیمان قانونینك سنهٔ جلوسیدر . خواجه سعدالدین افندی ، سلطان سلیمك ایراندن دیکر بعض ارباب معارف صیره‌سنده برلکده آلوب کتیردیکی حسن جانك اوغلیدر. کمال فضلیله اشتهار بولمش ، ومقام مشیخته قدرچیقمشدر.

خدمت سیاسیه عظیمه‌سی ۱۰۰۳ تاریخنده اکری ملحمهٔ کبراسنده بدایةً کوریلان بوزغونلقده پادشاهی موقعنده ثباته تشجیع اتمسیدر، که بو ثبات اوزرینه انهزام، مظفریت عظیمه‌یه انقلاب ایتمشدر . ف ، ۱۲ ربیع الاول ۱۰۰۸ .

۴۳ . « شهنامه ». سلطان بایزید ثانی دورنده اوزون فردوسی نام شاعرك ۳۳۰ جلد برشاهنامه یازوب، پادشاهه تقدیم ایتدیکی، بوندن سکساننك انتخاب وماعداسنك احراق ایدلمسی طرف سلطانیدن امر اولنمسیله، اوزون شاعرك خراسانه قدر کیتدیکی کشف الظنونده مندرجدر . جلدلر ، کوچك شیلر اوله‌جقدر. سلطان بایزیدك بو کتابدن اساطیر اولینه وملوك سائره تاریخلرینه عائد اقسامك برطرفه براقیله‌رق ، سکسز پادشاهه عائد سکسان فصله اقتصار ایدلمسنی امر ایتمش اوله‌جغی آکلاشیلیر . کاتب چلبی ، درت بیك بیتلك برشهنامه یازان شهودیدن‌ده بحث ایدر .

۴۷ . شقائق النعمانیه فی علماء الدولة العثمانیه». شقائقك متعدد ترجمه وذیللری واردر، ایسه‌ده، ۹۹۹ده وفات ایدن ادرنه‌لی مجدینك کندی زمانه‌نه عائد بعض علاوه‌لرله ترجمه‌سی دیکر ترجمه‌لره مرجح اولدیغی کبی ، بونی‌ده نوعی زاده عطائی، سلطان مراد رابع زماننه قدر تذییل ایلمشدر . مجدینك ترجمه‌سی وعطائینك ذیلی ایکی جلد اوله‌رق مطبوعدر: برنجیسی، ص ۵۲۸؛ ایکنجیسی ص ۷۷۱. استانبول، ۱۲۶۹.

دها صوکره دیکر برمجدی ایله عشاقی‌زاده عطاءالله وشیخی ۱۱۴۵ سنه‌سنه قدر تذییل ایتمشلردر : بونلر هنوز مطبوع دکلدر .

۵۶ . « منشآت السلاطین » . اشبو فریدون بك منشآتنك مورخ طرفندن بیان اولنان نسخه‌لرینك الك بیوکی، کندیسنده موجود و ۲۱۸ ورقه‌ده ۲۶۸ اوراقی محتوی کتابدر. منشآت فریدون مطبعهٔ عامره‌ده ایکی دفعه باصلمشدر. طبعهٔ اولی، جلد اول ، ص ۵۳۵ ، جلد ثانی ، ص ۵۱۹ ؛ ۱۲۶۴ ، و ۱۲۶۵ . طبعهٔ ثانیه ، بعض علاوات ایله ، ص ۶۲۶ و ص ۵۵۵ ؛ ۱۲۷۴ ، ۱۲۷۵ . ایکیسنك حاوی اولدیغی محررات بیکدن زیاده‌در .

« خبر صحیح » مؤلفنه قدر بزم مورخلرك اهمال ایتمش اولدقلری بو اثردن مترجم بالدفعات استفاده ایده‌جکدر .

آلتون طاغدن (بیزانسلیلرك اکطاغ دیدکلری ١) مفارقت ایله، شرقاً خطایی یعنی چین شمالی، غرباً آرال کولی وخوارزم (٢)، شمالاً سیبریا، جنوباً تبت(٣)وبخارای کبیر حدودیله محاط اولان آسیای عیا (سمدیکی ترکستان٤) صحرای عظیم ومحصولدارینه عزیمت ایلدیلر . بو مملکتلر هرزمان مرعالرینك کثرتیله ، طراز (٥)مسکیله ، چاچده (٦) اعمال اولنان یایلریله ، آتلرینك نسایله ، خصوصا سـکنه‌سنك که — کوزللکلری ویغما کرلکلری (٧) بتون شرقده ضرب مثلدر — طبایع واوصاف مادیه‌لریله شهرت تکیردر . ایرانیـعرلری بو مملکتك بناتنه (چغل بتلری)اسمنی ویریورلر. چغل ترکستانك بربلده‌سیدر، که سکنه‌سی سهیل ییلدیزینه، جبار جمله‌ٔ کوکبیه‌سنه، دب اکبره عبادت ایدر، وروایته کوره همشیره‌وقیزلرینی تزوج ایلرلر ایدی (٨) . بوشـاعرلر غاتفار (٩)، ختن (١٠و١١) ، فرخار (١٢)، یغما قیزلرینی ابیات شعشعه‌دار ایله ثنا

(١) قلاپروتك اسیا النسنهٔ کشره‌سی ، ص٢١٠ ۰ ریتەرك جغرافیاسی . ج ١ ، ص ۰ ٥٣٢ و ج ٢. ص ٥٩٢ ۰

(٢) (خا-رزم) کبی تلفظ ایتملیدر . (مترجم) [*]

(٣) « تبت (کسریا وتاایله) تفتك معناسـنه‌در . کچینك تویلری دیبندن طراق ایله آلنان یومشاق تویدر، که اندن صوف وشال نسج ایدرلر وتشدید یاایله چین حدودنده بربلده ایدیر . اندن اعلی مشـك کلیر . شـدت ومدت وزنلرنده دخی لغتدر » (برهان) « کویا طبیعت ایتمش کوی زمینی تسطیح . تبت اشاغی دوشمش ، چین وختن یوقاری . ندیم . » فارسی وترکیده تانك ضمه‌سیله دها شایعدر . (مترجم)

(٤) جهانتما ، ص ٣٦٦.

(٥) برهان قاطع . طبعهٔ استانبول ، ص ٦٠٤ (اصلدن) [*]

(٦) برهان قاطع ، ص٣٣٧ ۰ چاچ ایله طاشکند ایکیسی بردر .

(٧) شجاعتلری دیمك ۰ حرب وشـجاعت متلازمدر؛ اعصار قدیمه‌ده — حتی هنوز وبلکه آز خفیف اوله‌رق — یغما غلبه‌نك نتایج طبیعیه‌سندندر . (مترجم)

(٨) فرهنك شعورینك چغل کلمه‌سنه (جلد اول ، ص٣٤٨) وجهانتمایه ، ص٣٦٧. مراجعت [*] .

(٩) فرهنك شعوری ، جلدثانی ، ص ص ١٧٩ ۰

(١٠) خانك ضمه‌سی، تانك فتحه‌سیله. شرق وغرب السنه‌سنده هپ بویله اوقونور(مترجم)

(١١) «وقایع سنین چین» دن مستخرج ختن شهری تاریخی، ترجمهٔ آبل ره‌موزا ،پارس، ژورنال ازیاتیك جلد ١٧، ص ٢٩٣.

(١٢) برهان قاطع .

ايدەرك، «تركلر انسانلرك مالنى الدقلرى كبى، بونلردە راحتلرينى ساب ايدرلر» ديورلر [٣] .

قدما فارسيلر — كه آنيران، يعنى ايران اولمايانه مقابل مملكتلرينى ايران تسميه ايدرلردى — جيحون نهرينك ماوراسنده كى واليوم تركستان ناميله معروف مملكتلره توران اسمنى ويررلردى. تورانى، ياخود ترك براسم نسلى ايدى، كه سكيت لفظى كبى باربار قوامى تعيينه خدمت ايدرلردى. توران كلمەسى زوجەدە ايران صورتنه بوزلمش، وترك لفظى اليوم عثمانليلر آرەسندە باربارە مترادف بولنمشدر (١) .

اويغورلر، ياخود شرق تركلرى — كه قرە قوروم ايله تورفان آرەسندەكى خطەدە ساكن ايديلر — اسكى مورخين وجغرافيون طرفندن بزانسليلرك سيريالى اوغورلريله قاريشديرلمشدر. كذلك چينليلرك تركلر حقندە ايلك استعمال ايلدكلرى هونيوس دە هون نامنه آلنمشدر (٢) . ويغورلرك لسانى الك صاف والك اسكى ترك لسانيدر؛ مؤخراً جهانگير جنكيز خانك اوغلى وبو مملكتك حكمدارى اولان چغتايه منسوب اولمق اوزرە اشبو لسان چغتاى ناميله ياد اولنمشدر. بالذات عثمانليلردە اسكى تركجه [illegible] اويغورجه ياخود چغتاى لسانى كبى ياخود [illegible] همشيره‌سيدر، كه [illegible] تشكيل ايتمشدر. [illegible] كه [illegible] دوغرى [illegible] تمكه باشلامشدر — چغتاى لسانى واصل اولەبيلديكى تكملك صوڭ نقطەسندە بولنيوردى. [illegible] عثمانلى [illegible] چوق [illegible] ايله ثروت [illegible] ترقى ايتمشدر.

[illegible] اويغورلرى [illegible] لسانى حقندە برقاچ سوز سويلمك مقتضيدر؛ زيرا

(١) فرانسزجه تلفظه نظراً . تيران زوجەنك تيرانوس كلمەسندن مأخوذ ايسەدە، تيرانوس اسمى [illegible] جمهوريتلرندە قدرت حكومتى دردستايلەن متحيرانه مقابل عوام منفعتنه اجراى احكام [illegible] كيمسه ديمكدر. [illegible] مأخوذ اولمسى بكلوتە اولسه [illegible] . بيوك برخطا [illegible] اوزرە [illegible] عد اولنوردى . (مترجم)

(٢) [illegible] «[illegible] السنه [illegible]» و آبەل رموزانك «تاتار السنەسى حقندە تدقيقات»ى . اويغورلر مؤخراً . جنكيز خاندن صوكرە حكومت ايدن اوزبك نامندە بر حكمدارە منسوب اولەرق اوزبك اسمى اخذ ايتمشلردر .

اونلرك انسالی اولان اوزبکلر (١) اصلاً قارداشلری اولان عثمانلیلردن آیرلمش ایسه‌لرده، قومشولری ومشترك دشمنلری بولنان ایرانیلر علیهنه بتون ایران ممالکی وسعتنجه عثمانلیلرله سیاسةً مربوط بولنمشلردر. عثمانلیلرك برعنعنه‌سنه کوره الناسکی تاریخلرینده شمدی ذکر ایده‌جکمز، که اگرچه هروقت حقیقت تاریخیه مهرینی حاوی دکل ایسه‌ده، هرحالده مستحق تذکاردر.

ترکلرك ایلك برعنعنه‌لرینه نظراً — هه‌رودوت تاریخنده سکیتلرك(٢) اصلی حقنده‌کی قسمنك شرحنده بونك آثارینه تصادف اولنمقده‌در — قاره‌خانك اوغلی اوغوز[*] خان، فتوحاتی وقانونلری ایله ترك قدرت ومدنیتنك مؤسسی اولمشدر. اوغوز، ابراهیم(٣) ایله معاصر بولنمش اولمق لازم کلیر. برحکومتك مؤسسی اولمق حیثیتیله اونك مه‌دلیلرك ده‌ژوزه‌سی، یعنی شرق مورخلرینك (٤) جمشیدی ایله چوق مناسبتی واردر. اوغوزخان، بت پرستلکی ترك ایله، دها صاف بردین اختیار وبرادری علیهنه ملکی ودینی برمحاربه کشاد ایلدی، که یتمش سنه سوردی (٥). اوغوزخان، قاره‌خانك مقر شتائیسی اولان قاره‌قورومدن ومقر صیفیسی اولان اورطاغ وقورطاغ جبالندن (٦) جنوبه طوغری عزیمتله، ترکستانك الك شهرتلی بلادندن اولوب مدت مدیده ترك قدرت ومدنیتنك مرکزی اولان یاسی (٧) شهرینی اقامتکاه اتخاذ ایتدی. یاسی

(١) اوزبك دینیلن ترك نسلی، مقدما، هیمالایا طاغلرینك جنوبنده کائن اولوب ختن، کاشغر، تورفان، خامیل شهرلرندن اوزاق اولمایان مملکتلرده اقامت ایدرلردی، اسیا السنهٔ کثیره‌سنه مراجعت، ص ٢١٠.

(٢) هه‌رودوت، ج ٤، ص ٥. تارکیتائوسك اوچ اوغلی له‌پوقسائین، اوپوقسائین، قولاقسائین (قولوقسائین) در. اوچ اسمه شامل اولان اوقسائین متممه‌سی اوغوز، یاخود اوغوزخاندن باشقه برشی اولمامق لازم کلیر. نشرینك جهانتماسنده تاریخ عمومینك برنجی قسمنده اوغوزخان تاریخی مطالعه اونسون. بوتاریخی حاجی خلیفه‌نك اثرندن تمییز ایچون، دائما نشرینك تاریخی مؤلفنك اسمیله، حاجی خلیفه‌نك اثرینی یالکز جهانتما تعبیریله یاد ایده‌جکز.

(٣) نشری [ابراهیم علیه‌السلام]

(٤) « وقایع ادبیه » جلد ٩، ص ١٤ [آلمانجه‌در]

(٥) نشری.

(٦) جهانتمایه نظراً (ص ١٦١) اوزبکلرك اورطاغ یاز، قورطاغ قیش مقری ایدی. ابوالغازی تاریخنك فرانسزجه ترجمه‌سنده همان بتون اسم خاصلر بوزلمشدر. تاریخ انسال، ص ٣٠.

(٧) یسی (١٠١ طول ٤٣ عرض) ترکستانك پای تختی. اوزبك خانلرینك اسکی مقری. جهانتما، ١، ٥٩ ص ٣٦٧. اوزبکلر مولداویایه قدر نفوذ ایله بوولایتك مقر اداره‌سنه تاتار پای تختی اسمنی [یاش] ویردیلر.

قاره‌خانك اوغلی ایله اوزبك خانلرینك مقری اولمشدر. نقشبندی (١) طریقتنك شیخ شهیری خواجه احمد [یسوی] اوراده تولد ونشر طریقت ایتمشدر.

اوغوزخان، باباسی قاره‌خانه عصیان واونی خلع ایده‌رك، ترکستانك (٢) ارتلاس وسیرمدن بخارایه قدر ممتد اولان قطعه‌سنی سیف تسخیرینه اطاعت ایتدیردی. عنعنه‌یه کوره اوغوزخانك آلتی اوغلی کون‌خان، آی‌خان،ییلدیزخان، کوك‌خان، طاغ‌خان، دکیزخاندر (٣) که اوخطه‌لرك حکمدارلری بوعنوانلرله یاد اولنورلردی. اوغوزخان، نمرود قدر آو مراقلیسی اولدیغندن، هربرینك، استقبالنه دلالت ایده‌جك شیلر کتیره‌جکلرینی امید ایده‌رك، اوغللرینی صیده چیقارمشیدی. عودتلرنده بولمش اولدقلری بریای ایله اوچ اوقی تقدیم ایتدیلر [٤]. اوغوز اوقلری کوك، طاغ، دکیز خانلره، یایی دیکر اوچنه ویردی. بونلر یایی آره‌لرنده تقسیم ایچون قیردیلر. بنابرین اوغوز اونلری اوچوق «اوچ اوق» وبوزوق «بوزیجیلر» (٤) تسمیه ایلدی (٥). اردوسنك صول جناح قوماندانلغنی برنجیلره، صاغ جناح قوماندانلغنی ایکنجیلره ویردی (٦). اوغوز خانك وفاتندن صوکره، اوغللری اونك ممالکنی تقسیم ایتدیلر: اوچوقلر، یاخود صول جناح قوماندانلری شرق ترك عشیرتلرینی، بوزوقلر، یاخود صاغ جناح امراسی غرب عشیرتلرینی آلدیلر. عنعنه، بو بکلرك هر برینه درت اوغل ویریور، که یکرمی درت باشلی عشیرتك بابالریدرلر [٥]. بوراده نظر دقته وضع ایدرز، که درت عددینه عثمانلیلرجه دائما محبت ایدیلمرك، تشکیلات اساسیه‌لرینك جمله‌سنده بوکا رعایت اولنمشدر [٦]. اشبو یکرمی درت قدیم ترك بکلری، یاخود بابالری، زمانمزه قریب مصرده وقوع بولان

(١) مشایخ نقشبندیه‌نك تراجم احوالنی محتوی رشحات عین‌الحیاته مراجعت.

(٢) جهانما، ص. ٣٧

(٣) تاریخ انسال، ص ٥٩، جهانما، ص ٣٧٠؛ نشری.

(٤) مورخ، بوکلمه‌یه بوزیجی معناسی ویریورسه‌ده، بوغوق، اولوق وزننده تلفظ اولنورسه، صفت مشبهه اولمق اوزره بوزلش معناسنه اوله‌جنی کبی، — حرایکی‌هجا، آچ مقابلی طوق‌وزننده — (بوزوق) اوقونورسه (بوز — اوق) بوزرنکده اوق‌دیمك‌اولور. بونك‌معناسی اکلاشیله‌مازسه‌ده، یوزغادك‌اسم‌قدیمی‌اولان‌بوزوق، صورت‌اخیره اوزره‌تلفظ‌اولنوردی. (رم)

٥) تاریخ انسال، ص ٦٢. جهانما، ص ٣٧٠.

(٦) جهانما. صاغ وصول جناح تقسیمی ترك، مغول، تاتار اردولری تشکیلاتنده قبول اولنمش بر اساسدر.

انقراضلرینه قدر ، یکرمی درت بحریه ، یاخود چرکس بکلرنده دوام ایتمشدر . بو تاریخده بو خصوصیت حقنده بر قاچ دفعه سوز سویلمك فرصتنه نائل اوله‌جغز.

[illegible] ۷ ، فی‌الاصل ترکستانده اقامت ایله مؤخراً غربده سیحون (Jaxartes) وجیحون (Oxus) [illegible] بوغاز ایچنه وطونه نهرینه قدر ایلریلدین صاغ قول بکلرینه ، یعنی بوزوقلره کلهلم : اوغوزلرك ، سلجوقیلرك ، عثمانیلرك اك اسکی مورخلری بو ماتلر حکمدارلرینك انسابنی اوچ صاغ قول خانلرینه قدر چیقارمقده ، واوغوزلری طاغ خاندن (۱) ، سلجوقیلری دکز خاندن ، عثمانیلری کوك خاندن ایندیرمکده‌درلر (۲) . یالکز عثمانیلرله اشتغال ایتمزدن اول بونلرك نسلاً قارداشلرندن وعثمانیلره تقدم ایدن اقوامدن بحث ایتمك مناسبدر ؛ زیرا عثمانلی حکومتی ، سلجوقی حکومتی انقاضی اوزرینه [illegible] خصوصی [illegible] جکز .

[illegible] — اوغوزلر [illegible] ممالکتده [illegible] غربیده ، قسماً بحر خزرك سواحل شرقیه‌سنده یرلشدیلر ، غرب ترکمنلری وشرق ترکمنلری اوقدر اوزره انقسام ایلدیلر . بونلرك اشغال ایلدکاری خطه‌لر

---

(۱) [illegible]

(۲) [illegible]

(۳) [illegible] ترکمن » کلمه‌سی « ترك » ایله « ایمان » لفظلرندن [illegible] « مان » [illegible] ، انکلیزجه‌ده‌والمانجه‌ده‌اولدیغی کبی ، « آدم » معناسنه‌اوله‌جقدر که [illegible] » « ترك آدم » ، « قاره‌مان » « قاره آدم » ، « شیشمان » « ملحم ادم » دیمك اولور . شیشمان کلمه‌سنی ، آناطولیده اهالی لسانی محافظةً « شیش — مه‌ن » تلفظ ایدرلر .]

بو کوندخی ترکستان ممالکی اسمنی حائزدرلر(١). چاناق خانك اوغلی موسی، اطرافنه جمع علما ایله جامعلر، تکیه‌لر، مکتبلر انشا ایتدی. خلفی و عموجه‌سی اولوب، سامان خانك [illegible] کاشغر وبالاساغونك اوته‌سنده تا چین حدودینه قدر توسیع ایلدی، و بخارای (٣٨٩ — ٩٩٩) سامانی سلسلهٔ ایرانیه‌سی الندن آلدی. اوندن صوکره، احمد خان بن ابو نصر بن علی، هنوز بت پرست اولان ترکلری قبول اسلامه سلاح ایله اجبار [illegible] الدوله‌یه تبدیل ایتمشدر — جیحونك اوته طرفنده‌کی ممالکی کاملاً تسخیر ایلدی. (٤٠٩ — ١٠١٨). ارسلان خانك وقاتندن صوکره (٤٢٣ — ١٠٣١)، بوغرا خانك اوغلی قدر خان [illegible] شهرت بولدی. قدر خانك اوغلی قاره خان عمر، محبوسی بولنان قارداشی محمود خان ایله برلکده تسمیم قلندی (٤٣٩ — ١٠٤٧). اوزمان مملکت، سمرقند حکمداری طاغماچ خانك اداره‌سنه کچدی. طاغماچك اوغلی شمس الملك بن ایلیق خان، آلپ آرسلانك قیزینی تزوج وکندی همشیره‌سی طور خانی سلطان ملك شاهه تزوج [illegible]. سلجوقی عائلهٔ حکمدار[illegible] ایکی صورتله کسب ارتباط ایلدی. (١٠٨٦).

سلجوقیلر. — اوغوز خانك اوغلی دکیز خاندن منشعب وقوتلی بر ترك عشیرتی بولنان سلجوق اوغللری، اوننجی عصر میلادینك نهایتلرینه دوغری، یوقاریده سویلدیکمز بوغرا خانك حکومت ایلدیکی بخارا قربنده ساکن ایدیلر. غزنه حکمدار[illegible] (٤٢٦ — ١٠٣٤) محمود [illegible]. بو غوز سنه صوکره، جیحونك اوته طرفنده خراسانه کوتوردی (٢). محمودك پدری سبکتکین — که وقتیله سامانی عائلهٔ ایرانیه‌سی اعضاسندن برینك کوله‌سی ایدی — غزنه والیسی تعیین اولنه‌رق، مملکتی تحت اداره‌سنه آلدیغی متعاقب — خلفانك مصر والیلری اولان طولون واخشید نامنده‌کی ترك کوله‌لرینك، ایکی مقدم عصرلرده یاپدقلری وجه ایله — حکمدارلغی غصب ایتمشیدی (٣). حکمدار عنوانی سلطان عنوانینه

(١) تاتار تاریخانسانی، ص ٥٣٥ — ٥٣٨، حاشیه. دهکینی. هونلر تاریخانسانده، ك ١٠. ص ١٩٠. بو ترکلرك اوغوزلردن اولدیغنی بیان ایدر

(٢) [illegible] ك ١٠. ص ١٨٨.

(٣) بو ایکی کوله [illegible] الاینده علیه‌ده ضابطایکن. جزایرلی [illegible] اسلامینك برنجیلریدر. بنی طولون ٢٥٤ — ٨٦٧ده تأسس ایدوب ٢٩٢ — ٩٠٤ده منقرض اولمشدر. بنی اخشیدك مبدأی ٣٢٣ — ٩٣٤، انقراضی ٣٥٧ — ٩٦٧.

یلمك تبدیل ایدن سلطان محمود غزنویدر (١). عائله‌سی، تختلرنده آنجق برنچق عصر قاله بیلدیلر، وسلچوقی نسلنك اقداماتیله سقوط ایتدیلر. سلطان محمودك، جیحونك بری طرفنه کتیرمش اولدیغی اشبو سلچوقیلر، برطرفدن بحر خزره ودیکر طرفدن بحر سفیده ممتد اولان خطهٔ وسیعه‌ده اوچ عصر حکومت ایتمش، وبش عائلهٔ حکمداری‌یه انقسام ایله، فارس، کرمان، دمشق، حلب، شهرلریله روم، یاخود آسیای‌صغری اقلیمنی مرکز حکومت اتخاذ ایتمشلردر [٩]. سلچوقك حفیدی طغرل بك (٢)، خلفا طرفندن بویه عائلهٔ ایرانیه‌سنك ایدیٔ بی اقتدارینه تودیع اولنان ازمهٔ حکومتی دردست ایلدی. اوصیره‌ده خلیفه‌قائم بامرالله، کندیسندن استعانه ایلدیکندن، اونك عاصی کوله‌سی بساسیری (٣) یی اعدام ایله، امیرالمؤمنینه ایدیلن تحقیرك انتقامنی آلدی. خدمتنه مکافاةً «امیرالامراء» عنوانینه نائل اولدی، که خلفانك حکومت واسعه‌لرنده‌کی بکلربکی، یاخود امیراعظم دیمك اولان بوعنوان اوندن اول آل بویه‌ده ایدی. بونك توجیهی طنطنهٔ‌عظیمه ایله وقوع بولدی. خلیفه، برحجاب سیاه آرقه‌سنده تخت نشین اوله‌رق کسوهٔ پیغمبری‌یی (البرده) لابس، وعلامت حکومت اولمق اوزره عصای پیغمبری‌یی حامل ایدی. طغرل‌بك، یره قاپاندقدن صوکره، خلیفه‌نك براشارتی اوزرینه، تختی یاننه قعود ایلدی. کندیسنی خلیفه‌نك وکیلی، ادارهٔ خلافتده بولنان باجمله ممالکك امیر اعظمی، مسلمانلرك حامیسی عنوانلریله توقیر ایتمکده اولان فرمانك قرائتندن صوکره، طغرل بك بربرینی متعاقب یدی‌خلعت الباسیله تشریف اولندی. بعده‌خلیفه‌نك یدی‌حکومتندن مأخوذ یدی کوله هدیه اوله‌رق ویرلدیکی کبی، فوق رأسنه مسك ایله معطر برپرده قورلمش، وایران وعربستان تاجلرینه علامت اوله‌رق، باشنه ایکی عمامه قونلمشدر. نهایت، خلیفه‌نك النی ایکی دفعه اوپدیکی زمان، شرق وغربك حاکمی اولدیغنه اشارت اولمق اوزره، بلنه ایکی قیلیج قوشادلمشدر [١٠].

طغرل بك، همشیره‌سنی خلیفه‌یه تزویج واونك کریمه‌سنی تزوج ایلدی؛ لکن کنج‌زوجه‌نك‌دوکونی (٤) طنطنهٔ‌فوق‌العاده‌سندن برمدتجك‌صوکره، طغرل‌بکك (٥) جنازه آلایی وقوعه کلدی. اونك یرینه یکنی الپ آرسلان کچدی.

(١) ده‌کینی، هونلرك تاریخ انسالی ١، ص٢٣٩.
(٢) بیزانسلیلر «تاغرولیپیس» دیورلر.
(٣) ده‌کینی. بساسیری یرینه، سهواً «ناساسیری» یازار.
(٤) میرخوند بونی‌تصویر ایدر. ویانه مجموعهٔ موقوته‌سنه، ١٨٢٨، ص٥٢٩، مراجعت.
(٥) یتمش بش یاشنده ارتحال ایتمشدر. نخبة‌التواریخ.

حکمدار جدید، ترك سواری عسکرینك باشنده، فراتدن عبور ایله قاپادوقیانك پای‌تختی اولوب، ثروتیله مشهور کلیساسی فاتح مشارالیهك نظر حرصنی جلب ایتمش اولان قیصریه‌یی ضبط ایلدی. سن بازیل [آیاواسیل] نامنه اهدا اولنان بو کلیسا، خزینه‌لری آره‌سنده اینجی ایله مزین بر آثار مقدسه‌دولابی جلب نظر دقت ایدردی (۱). آلپ ارسلان، اونك قپاقلرینی چیقاروب کوتوردی. بو استیلادن صوکره ارمنستانی، کورجستانی تسخیر و کندیسنه مقاومت‌تشبثنده بولنان بیزانس ایمپراطوری رومانوس دیوژنه رغماً فریکیا خطه‌سنك قلبنه قدر نفوذ ایلدی. ایمپراطورك اردوسنده اصلاً ترك‌اوله‌رق اوزلردن [۱۱] برمولداویاباشی بوزوق‌طاقمی بولنوردی‌که، الپ ارسلان، کریمه‌سنی اوغوزبکنه تزویج ایتمش اونسیله برابر، اونك علیهنه‌محاربه ایدرلردی (۲). بك مشقتلی اوچ سفردن صوکره، دیوژن ترکلری فراتك اوته طرفنه ابعاد ایله، ارضروم ایله‌وان آره‌سنده وحدود اوزرنده کائن ملازکرد شهرینی استرداد ایلدی. لکن آلپ آرسلان یوز بیك کیشیدن زیاده براردونك باشنده ایلریله‌مکده اولان ایمپراطور طرفندن کندی مملکتی تهدید ایدلمکده اولدیغنی کوره‌رك، قرق بیك سواری ایله خصمنك مقابله‌سنه شتاب ایتدی. ایمپراطور اردوسنك تفوق عددیسی، اورسه‌ل یاخود روسه‌ل بالیول (۳) قوماندەسنده اولان آیلقلی عسکرك فراری واوزلرك الپ آرسلان صفوفنه کچمسی سببیله نقصان بولدی. آنجق ایمپراطور، بونلرك اوته طرفنه انتقالندن متأثر اولمیه‌رق، سلطاندن، ایلك شرط صلح اولمق اوزره، مقر معتاد حکومتی اولان ری شهرینك تسلیمنی ایستدی (٤). بو تکلیف محقرانه اوزرینه، الپ آرسلان محاربه‌یه حاضرلاندی؛ آتنك قویروغنی کندی الیله کسدی؛ یاینی، اوقلرینی قیلیچ و کرز ایله تبدیل ایتدی؛ بیاض اوروبه کیدی، وجودینی مسك ایله تعطیر ایلدی. یا اوست کله‌جکنه، یاخود اوله‌جکنه یمین ایتدی. آزوقت صوکره ایمپراطور اسیر اوله‌رق سلطانك حضورنده براوپیوردی. روایته کوره الپ آرسلان آیاغنی ایمپراطورك باشی اوزرینه قویمشدر (٥). الپ

(۱) کیبین، بیزانسلیلردن، نقلاً لە ۵۷ .
(۲) نشری .
(۳) اسقوچیاده برقرال عائله‌سنه‌صهریت پیدا، حتی برعائلهٔ قرالی تأسیس ایلدیکی مرویدر.
(٤) ده‌کینی . هونلرك تاریخ انسالی ۱۰ ، ص ۲۰۹ .
(٥) مورخ بوآن‌سیلیچ وقسطنطین‌ماناس، بو روایتی یازیورلرسه‌ده نیکه‌فور، بره‌نیوس، زونارا مسکوت‌کچیورلر [ترکلرك مغلوبه مرحمت‌واحترام کوسترمك خصلت قدیمه‌سنه و داب‌ملوکه مغایرتنه نظراً، بوروایت برافسانه اولملیدر؛ نصل‌که بعض مورخلرك سکوتی‌ده بونی‌مؤیددر]

آرسلانك مظفریتندن صكره بو [illegible] ایمپراطوری [illegible]
والەرین (١) حقنده بویله معامله ایتمش ایدی . رومانوس دیوژن، بر ملیون آلتون
فدیهٔ نجات وهر سنه یوز آلتمش بیك آلتون ویرمك شرطلریله اسارتدن قورتلدی؛
لكن پای تخت حكومتنه عودتنده، فرقەلردن برینه منسوب بر كیمسەنك خنجریله
حیاتدن محروم اولدی . آلب آرسلان دخی بر سم موقعی قوماندانی یوسف نامنده
بر خوارزملی طرفندن اعدام اولنمشدر. خراسانك مرو شهرنده بولنان قبری اوزرنده
شو كتابه كورولور:

«آلب آرسلانك عظمت آسمانه چیقدیغنی كورمش اولانلر، باقیكز ! شمدی
[illegible] (٢) .»

آلب آرسلانك و خلفنك سلطنتی نظام الملكك وزارتیله اشتهار ایتمشدر . شرق
مورخلرینك، فضائلنی بحق توقیر ایتدكلری بو بیوك آدم، سلجوقیلرك بحر خزردن
بحر سفیده [illegible] الان ممالك [illegible]
اداره ایتمشدر . محب ادبیات وعلوم اولدیغی جهتله اصفهانده، نیشابورده، مروده،
بلخده، هراتده، موصلده، بصره‌ده، بغدادده [illegible] [مدرسه‌لر]
تأسیس ایلدی . الك مشهوری بولنان ومؤسسنك نامنه نسبتله «نظامیه» (٣) عنوانی
آلان بغداد اقادمیسی [illegible] — بو وزیر
فضیلت پرورك ناقابل تزلزل بر قدرت اخلاقیه و مقام رفیعنك ویردیكی تأثیر ایله
دائما مقاومت ایلدیكی حشیشلر فرقهٔ ملعونه‌سنك رئیسی اولان — حسن صباح
ایله رفاقت تحصیلده بولنمش ایدی . اوقدر مساعیسیله برابر ملك شاهك ارتحالندن
بر مدت مقدم نظر توجهندن سقوطیله، متعاقباً حشیشلردن (٤) برینك خنجریله
ترك حیات ایتدی . [illegible]
استحقاق ویرن اوصافی : سلجوقیلرك الك بیوك رئیسی اولمق، اصلاح اولنمش یكی
بر تقویم وضع ایتمك (تاریخ جلالی)، علوم وصناعاتی حمایه ایلمكدر . شعرا

(١) [illegible] . ب ١٠ .
(٢) ده كینی ، هونلرك [illegible] ك ١٠ ، ص ٢٠٣ .
(٣) نخبة التواریخ ؛ ده كینی ، هونلرك تاریخ انسانی ، ص ٢٠٤ . نظام الملك، بر تاریخ
ایله «مرآت الملوك» نامنده بر اثرك مؤلفیدر.
(٤) حشیشلر [باطنیه ، قرامطه] تاریخی ، استوتغارد ، ١٨١٨ ، ص ٩ [آلمانجه]

حقندهکی احتمالی [illegible] (۱) [illegible] (۲) [illegible]
سخاسیله رقابت ایدیوردی .

آلپ آرسلانك وفاتندن صوکره، زمام حکومت اوغلی ملکشاهك الینه کچدی. ملك شاه، طور خان [illegible] ایستهمش ایسهده، امپراطور موفقت ایتمهمش ایدی. [illegible] کریمهسنی بر شرق پرنسی حقنده اوقدر آغیر بر شرط ایله، یعنی دینی زوجهسندن واوطهلقلرندن وازکچمك ویالکز بکا زوجهسیله امرار حیات ایتمك [illegible] ، خلیفه مقتدی بهویردی. ملکشاه، وفاتندن اون سنه مقدم (٤٦٧ ــ ۱۰۷٤) [illegible] [illegible] سلجوقلی [illegible] لرینك ــ که طغرل بك ، آلپ آرسلان ، ملکشاهدر ــ دوغریدن دوغری‌یه خلفلری اولان برکیاروق ، محمد شاه ایله سنجر خانك حکومتلری حقنده معلومات ویرمك بوتاریخك وضوحی نقطه نظرندن مقتضی اولمهیدی ، ینه بوراده روم سلجوقیلری سلالهسنك مؤسسندن بحث ایتمك لازم کلیردی .

ملکشاه: محمود، محمد، سنجر ، برکیاروق اسمنده درت اوغل براقدی. فتنهلری مقدما نظام الملکك سقوطنه سبب اولمش اولان والدهلری طورخان، الك بیوك اوغلنك ضررینه اولمق اوزره ، الك کوچك اوغلی محمودی تخته اجلاس ایتمك ایستدی؛ حقنده اوقدر بیوك امیدلر بسلنلمش اولان بو کنج شهزاده ، چیچك خستهلغندن وفات ایتمهمش اولسهیدی [illegible] ایکیسنك هجومنه اوغرادیغی حالده ، بربرینی متعاقب اونلری مغلوب ایتدی. [illegible]

(۱) [illegible]

(۲) حضر خان تاریخلوننك (ص ۱۰۷) هادر (Khidr) خان دیدیکیدر. [illegible] (باب ۵۷ ، ص ٦۷۰، حاشیه) خضر خانك ملکشاه ایله معاصر اولمسنده اشتباه ایدرسهده [illegible] ارتخالنده ، ملك شاهك حبس ایتمش بولندیغی [illegible] احمد خان جانشین پدر اولمشدر . احمد خانك یرینه، قدر خان بن جبرائیل بن یوسف هرون خان [illegible] اولدیغی حالده، ملکشاهك اوغلی سنجر خان، [illegible] اولهرق، ماوراء النهری [illegible] [illegible] شهری ماوراء النهر [illegible] حقنده [illegible] معلومات [illegible] .

یاخود توکوس (١) نامنده اولان برنجیسنی ، تکریتده کوزلرینی اویدقدن صوکره، حبس ایلدی؛ ته‌نه‌ش، یاخود طوتوش نامنده‌کی دیکر عموجه‌سی یاقضاءً ، یاخود مغلوبیت یأسیله صوده بوغلدی (٢). برکیاروق برادوچنجی عموجه‌سی اولان خراسان وغزنه والیسی آرسلان اورغون بن الب آرسلان، کوله‌لری طرفندن اعدام اولندیغندن، برکیاروق اونك یرینه برادری سنجری تعیین ایتدی. خوارزم شاهلری سلاله‌سنك مؤسسی محمود بن نوشتکین قاره‌جه‌یی‌ده خوارزم حکومتنه کوندردی (٣). برادرینك هجومی اوزرینه، برکیاروق، عقد ینه مجبور اولدیغی برعهدنامه موجبنجه، یالکز خطبه‌لرده نامی یاداولنمق شرطیله حکومتنك — اذربایجان وعراقدن مترکب اولان — قسم غربیسنی اوکا وخراسانی سنجره ترك ایلدی.

نظام الملك اوغللرینك تاریخلری بالطبع بورادہ موقعنی بولور. چونکه ملك شاهك اخلافی تاریخنه شدتله ارتباطی واردر. ایشته بر قاچ سوز ایله یازیورز:

نظام الملك بش اوغل براقدی: عزالملك ، ضیاءالملك ، مؤیدالملك ، فخرالملك، شمس الدین. بونلرك بشی‌ده بربرینی متعاقب بابالرینك مقاملرنده بولندیلر؛ نظر دقته وضع ایدمه‌لی که شرق حکومتلری تاریخی، بویله برعائله‌دن درت اعضانك صدر اعظملقده بربرینی استخلاف ایتمسنه یالکز درت مثال کوستریر: عباسیلر زماننده برامکه، نظام الملك اوغللری، چاندارلیلر، کوپرولولر [١٣]. شمس الدین، ملك شاهك اوغلی اولوب، یوقاریده یازلدیغی اوزره، حکومت ایتمکسزین وفات ایدن محمودك وزیری اولمشدر. عزالملك، مأموریتنی بر قاچ کوندن زیاده محافظه ایده‌میه‌رك، رذائل اخلاقیه‌سیله، کندیسنه تودیع اولنان اوموقع رفیعه لیاقتسزلکنی کوسترمشدر. خلفی مؤید الملك، سلطان محمدی برادری بر کیاروق علیهنه تحریك ایلدیکندن دولایی حبس ایدلدی؛ بر مدت صوکره حقنده‌کی توجه حکمداری عودت ایتمش ایسه‌ده، مؤخراً سلطان، اونی کندی الیله اعدام ایلدی. بر کیاروقك خلفی محمدشاهك سلطنتنده (٤) بش قارداشك الـ بیوکی فخرالملك، متبوعنه واعتقاد

(١) بو اختلاف، املادندر. اسکی کتابلرده، املای عربیسیله، «تکش» در. (رم)

(٢) نخبة التواریخه کوره انتحار ایتدی. لاری‌یه کوره قضاءً غرق اولوب، بغدادده امام اعظم ابوحنیفه قبری جوارینه دفن اولندی.

(٣) لاری.

(٤) ده‌کینی، هونلرك تاریخ انسالی لـ ١٠، ص ٢٢٦، ٢٢٨، ٢٣٢. ده‌کینی

دینیسنه قربان اوله‌رق، باطنیلردن برمتعصبك خنجریله مقتول اولدی. نظام‌الملکك اوچنجی اوغلی ضیاءالملك، برکیاروقك وفاتندن صوکره سنجرك تحت حکومتنده بولنان خراساندن ماعدا ایران ساچوقیلرینك بتون حکومتنی قبضهٔ تسخیری آلتنده بولنديرن محمود شاهك صدر اعظمی اولمشـدر. ضیاءالملك دوغریدن دوغری‌یه فخرالملکه دکل، سعدالملکه خلف اولمشدر، که اشبو سعدالملك باطنیلر طرفندن قازانلمش اولدیغندن، قان آلمق صیره‌سنده سم زرق ایتمك صورتیله متبوعنی اولدیره‌جك اولدیغی حالده، جمعیت فسادیه کشف ایله اعضاسی کاملاً جزالندیرلمشدر. باطنیلر، یکیدن قتللر ایله اخذ ثار ایتدیلر. جرأتلرینی اودرجه‌یه قدر کوتوردیلر، که محمد شاه بونلرك اوزرینه یورومکه مجبوریت کوره‌رك، عراقده برچوق مستحکم قلعه‌لرینی تخریب ایلدی (١). شوصـورتله نظام‌الملکك ایکی اوغلی، بابالرینك حسن صباح مذهبنه مخالفت شجیعانه‌سنك جزاسی اولمق اوزره، محروم حیات اولدیلر. خیانتله متهم اولان مؤید الملك، بالذات سلطانك الیله اعدام اولندیغی کبی، عزالملك آنجق صوك درجه‌ده‌کی اهلیتسزلکندن دولایی محافظهٔ حیات ایده‌بیلدی (٢).

محمد شاه، سوریه‌ده اهل صلیب وهندستان بت پرستلری ایله حرب ایتدی. اشبو بت پرستلرك جهالتلری محمدشاهك اوقدر استحقارینی جلب ایدردی، که اصفهان اقاده‌میسنك [مدرسه‌سنك] قاپیسی اوکنه اوزون بویده بر هند صنمی قویدرمش ایدی؛ تاکه اقاده‌می‌یه دوام ایدنلر بودارالعلومه کیررکن اونی پامال ایتمش اولسونلر. محمد شاه، کندیسی کبی شعر (٣) ایله اشتغال ایدنلره حامیٔ غیرت پرور اولدی، و « غیاث‌الدین والدنیا » عنوانتی آلدی.

ملك شـاهك دیکر اوغل سنجر، برکیاروق ومحمدك حیاتنده دولتی اونلرله مقاسمه ایتمش اولدیغی حالده (٥٠٨ ـــ ١١١٤)، وفاتلرنده ممالکی کاملاً تحت

نخبه‌ده یازلدیغی کبی، مجدالملك یازمیوب موياد الملك، یعنی مؤید الملك دیورکه جنابینك وبرتاریخ وزرا مؤلفی خوندمیرك اوکا ویردکلری اسم‌ده بودر. اشبو تاریخ نفیس ـــ که بو آنه قدر آوروپاجه نامعروفدر ـــ ایکی یوزدن زیاده وزیرك ترجمهٔ حالنی حاویدر.

(١) لاری، محمدشاهك باطنیلرله مناسبات خصمانه‌سنی خیلی تفصیلات ایله نقل ایدر، ق ٥١٦.

(٢) وزیر اعظم نظام‌الملکك، اوغلی فخرالملکدن ایکی حفیدی اولمشـدر، که بری صدرالدین محمد، ودیکری نصرالدین طاهردر. ایکیسی‌ده سلطان سنجر زماننده وزیراولدیلر. دیمك‌که برعائله‌دن سکز وزیر کلمشدر. خوندمیر، تاریخ وزرا.

(٣) نخبة‌التواریخ. جنابی، ص ١٨٦.

[illegible] آرسلان آرغون بن آلب آرسلانك اقامتکاهی اولان غزنه‌ده استیلا ایدرك ، فاتح هند سلطان محمودك بوشهرده جمع ایلدیکی ثروت بی‌نهایه‌یه مالك اولدی (١). ممالکك محمد وسنجر بیننده تقسیمنده ، منبرلرده برنجیسی [illegible] سلطان السلاطین عنوانیله یاد اولنمش ایدی . سنجر خراسانده حکمدار ایدی . محمدك وفاتنده تخت سلطنته جلوس ایله ، یکرمی درت سنه حکومت ایتدی ؛ ایران سلجوقیلرینك حکومتی اونکله سوندی (٢). سنجرك ملکی کاشغردن [illegible] دی ، [illegible] حکومتی یکرمی طقوز محاربه ایله جالب انظار اولمش ؛ سنجر ، بونلرده بالدفعات طالعك مساعده‌سزلکنه اوغرامشدر . [illegible] قورخان طرفندن ماورای جیحونده (٥٣٤ — ١١٤٠) مغلوب اولمسیله ، اردوکاهنی ، حرمنی براقه‌رق ، معیتندن برحزب قلیل ایله [illegible] عصیان ایدن [illegible] غوزلر طرفندن اسیر ایدلمشدر (٥٥١ — ١١٥٦) (٣) .

[illegible] خاطرلره کلیر ، که دها قاره خان زماننده بیکلرجه عائله‌لر هجرت ایتمش ایدیلر . بو عشائر سیاره ، اوزمان بحر خزرك ساحل شرقی و غربیسنده اتخاذ مسکن ایتمش و ترکمن اسمنی اخذ ایلمشلردی ؛ بونلر ، انجق ، سنجرك اسارتنه منجر اولان خراسان [illegible] که [illegible] آلمشلردر . بونلرك [illegible] (٤) [illegible] (٥) [illegible]

(١) [illegible] . آلتوندن وکموشدن اون یدی تخت . اجوار قیمته ایله مزین بیك اوچ یوز پارچه آلتون تزیینات ، آلتون وکموشدن بیك اوچ یوز پارچه سلاح وآن طاقی بولنوردی . (جنابی)

(٢) گیبون ، ص ٦٧٢ . ایران سلچوق عائله‌سنی ملك شاهده سوندرمکله خطا ایتمشدر .

(٣) لاری ، جنابی ، میرخوند .

(٤) صراحتاً نظراً ، قومانلردن ، پچنه‌کاردن (صیرتاله اقربا . چونکه ترکجه‌ده باجاناغك معناسی بودر) ماعدا ژازیك ویاسار دخی ترك نساللری صیره‌سنده صاییلملیدر . چونکه بواسملر شو قومك جیحون اوته‌سنده یاسی (یاس) شهرنده اقامت ایتمش اولدیغنی صورت کافیه‌ده کوسترر .

(٥) قاتره‌مر ، تاتارلر السنه‌سی حقنده تدقیقات ، ص ٣٢٠ — ٣٢١ ؛ ده‌کینی ، هونلرك تاریخ [illegible] ٢٥٦ [illegible] ٥١٨ [illegible] برینه به‌جدر . [« قانغیلی » [illegible] « قانقی » ، قانقی دینیلن ایکی تکرلکلی آرابه‌در]

واردر . قره خطای ، یعنی چین شمالی حکمدارلری ، سنوی بر ویرکی ویرەرك ، بوقوملردن حدودلرینه محافظ یاپدیلر ، وبونلری چین شرقی اهالیسنك استیلاسنه قارشی [illegible] قره خطای حکمدارینه [illegible] خان ، بونلرله قطع مناسبته مجبور اولەرق [illegible] آقچەیی تأدیەدن امتناع ایتمکلەده اکتفا ایتمیوب ، بواندیشه آور وقورقونج عشائرك کوکینی کسمك امیدیله نسوانی دخی اللرندن آلدی . غوزلر ، چوللرك اوته طرفندەکی ممالکی بیلمدکاری جهتله ، حرص تجارت ایله مملکتلرینه کلمش اولان تاجرلری ، دها منبت خطەلره کیتمك اوزره ، کندیلرینه رهبرلك ایتمکه مجبور ایلدیلر . بوتاجرلر ، اللری آرقەلرینه باغلی اولەرق ، بالاساغون یولنی کوستردیلر ؛ مهاجرلر اوراده دخی آرسلان خانك مظالمنه معروض قالدیلر . خلفی قورخاندن ، عائله باشنه بر آلتون [illegible] [۱٤] . قورخان ماورای جیحونده وخراسانده سلطنت ایدن سنجرك دوستلغنی قازانمغه چالشدی . یازدیغی مکتوب احترامکاری‌یه جواب اولمق اوزره ، سنجر ، قورخانی اسلامه دعوت وظیفه‌سیله مکلف برهیئت سفارت اعزام ایتدی ؛ « اوقلری ، صاچلری دلوب‌کچر صاپیسز اردولر » کوندرمك تهدیدینی حاوی اولەرق قره‌خطای حکمدارینه خطاباً یازلمش محرراتی ده سفیرلره تودیع ایلدی . قورخان ، سنجرك ایلچیلرینك صقاللرینی [illegible] برایکنه ویرەرك : « شوایکنه ایله صقاللکزك قیللرینی دلەمدیککز حالده ، بونلردن دها اینجه اولان صاچلری نصل دلەبیلەجکسکز ؟ » دیدی . هپ جوابی بوندن عبارت اولدی ، بعده سلاحلانەرق سنجری کلیاً مغلوب ایتدی .

خوارزم وغور والیلری ایاسیف وحسین ، بووقعەدن انتهاز فرصتله اعلان [illegible] ؛ تااوزمانەقدرکه سلطان یکیدن قوت طوپلایەرق ، کرك عاصی والیلری ، کرك خراسانده وبلخ جوارنده یرلشمش اولان اوغوزلری دائرهٔ اطاعته ارجاع (۱) ایلدی .

[illegible]

(۱) [illegible] ٥٢٩ [illegible]

برابر میدان محاربه‌ده مقتول قالدی . سنجر ، بومغلوبیت خبرینی آلنجه ، یوزبیك آتلی ایله بالذات عصات اوزرینه یوریدی . اوغوزلر بو شدتی کورنجه ، سلطانك مرحمتنی استدعا ایتمك ، ویوز خطایی اسیر ایله ، دوکدکلری قانك بهاسی اوله‌رق عائله باشنه ایکی لیره آلتون تقدیم ایلمك اوزره رئیسلرندن برقاچنی اعزام ایلدیلر . آنجق امرا جمله‌ٔ متحد الرأی اولمادقلرندن، مذاکراتدن مخاصماته انتقال اولنه‌رق، الپ آرسلانك حفیدی بولنان حکمدار سلجوقی اسیر اولدی (۱) . ایشته،میدان محاربه‌ده افتراق ایتملریله، بیزانس ایمپراطوری رومانوس دیوژه‌نی الپ آرسلانك قبضهٔ اقتدارینه دوشورمش اولان بوقوم شوسورتله، کندیلرینه انتخاب ایتمش اولدقلری متبوعی‌ده اسقاط ایتمش اولدیلر. عاصیلرك امیرلری — که اولااسیر بولنان سلطانك اوکنده یرلره قاپانه‌رق ، حقنده متبوعلری ایچون ارائه‌سنه مکلف اولدقلری حرمتله معامله ایتمش ایدیلر — سنجرك ، اقامتکاهی اولان مروی ترك ایلمکه مؤخراً جسورانه مخالفت ایتمسی اوزرینه ، اونی حال فلاکتنده تحقیره قدر واردیلر . بعض مورخلر، سنجرك تیمورقفس ایچنده محبوس اولدیغنی ظن ایدرلر. بوبرکولنج افسانه‌در، که‌سلطان بایزید حقنده تکرار، وتاریخ علم جدیدی طرفندن بی‌اساسلغی اثبات اولنمشدر .

اوغوزلر، مظفریتلرندن استفاده ایده‌رك، سیل کبی خراسانه یایلدیلر؛ نیشابوری استیلا ایله، جوامعی رماده تحویل، علمایی اشکنجه‌لرله اعدام ، اهل اسلامی قیلیج وآلاو قوتیله ، بت پرستلکه ارجاعه اقدام ایتدیلر . سنجر ، درت آی اسارتدن صوکره ، برآو اثناسنده بونلرك اللرندن قورتیله‌رق ، ترمذ بکنك همتیله جیحونی تجوب ، مملکتنه کلدی. آز صوکره عاصیلر رئیسنك وفاتی بونلری یکیدن سنجرك اطاعتنه سوق ایتدی ؛ اوده متعاقباً وفات ایلدی (٥٥٢ — ١١٥٧) .

ایران سلجوقیلرینك حکمدار اخیری اولان سلطان سنجر ، سلطنته شهرت ویرن مظفریات کثیره ایله اقوام شرقیه میاننده اسکندر ثانی عنوانی آلمشدر . بر چوق حکمدارلر، سراینك خدمات عالیه‌سنده استخدام اولندقلری کبی، برکیاروق طرفندن خوارزم والیلکنه تعیین اولنمش بولنان نوشتکینك بری اوغلی ودیکری حفیدی‌اولان سلطان قطب‌الدین‌وسلطان ایتسز [آدسز ؟] بربرینی تعقیباً ساقیلکنده

(۱) بعض شرق مورخلری غوز یرینه غز یازارلر . صحیحی غوز املاسیدر .

بولندیلر [١٥] . سلطنتی بر چوق علما وشعرا ایله زینتدار اولدی . عبدالواسع وقصیده سرالقده الکمشهور شاعر ایرانی انوری (ف ٥٤٧ — ١١٥٢)، سنجرك مدیحه خوانی ایدیلر . قورخانك مظفریتندن (٥٣٨ ــ ١١٤٣) آز بر مدت اول (٥٣٧ — ١١٤٢) تفسیر صاحبی وعلامهٔ شهیر لسانی (١) زمخشری ایله تصنیفاتی (٢) الیوم مذهب اهل سنته اساس اولان نسفی ارتحال ایلدیلر . بلاغت عربیه‌نك شاه اثری اولان مقاماتیله چوق زماندن بری آوروپاده وشرقده معروف حریری، بو اثرینی ، دایسی سنجر طرفندن آذربایجان وعراق وفارس قطعه‌لرینه والی تعیین اولنمش ، وشاعرك حامیسی ومحمدك وزیری بولنمش اولان شرف الدین خالد نامنه یازمشدر [١٦] .

عراق حکمداری ملك شاهك اوغلی محمد شاهك اعقابی بولنان عراق امراسی، خوارزم شاهلری ، غورستان حکمدارلریله آتابك عائله‌سنك درت شعبه‌سی ، شرقده‌کی سلچوق دولتی انقاضنی مقاسمه ایتدیلر . غرب، یاخود آسیای صغری حکومت سلچوقیه‌سی ایسه ایشته بو صیره‌ده ظهور وانتشاره باشلامشیدی . الك مهمیله، یعنی آسیای صغری حکومت سلچوقیه‌سیله اشتغال ایتمك اوزره ، برنجیسنی براقه‌لم . عثمانلی دولتی ، بو ایکنجیسنك خرابه‌لرندن میدانه چیقمشدر . قونیه سلچوقیلرینك اهل صلیب ایله مناسبات کثیره‌لرینه رغماً ومحاربات دینیه تاریخی بو ملتك تاریخنه زیاده مربوط اولمقله برابر ، کرك محاربات صلیبیه مورخین معاصره‌سی ، کرك بیزانس مورخلری، آسیای صغری پادشاهلرینی بزه پك ناقص طانتدیرمشلردر؛ بنابرین سلچوقیلرك صوك حکمدارلری تاریخنك ایلك عثمانلی پادشاهلری تاریخیله ارتباط قویسندن دولایی مجبور بولنمامش اولسه‌قییله، ولکن مورخلرك بوبابده‌کی اهماللری بزم بونلرك تاریخنی اکمال ایتمکلکمزه سبب کافی تشکیل ایدر .

امیر اسرائیلك اوغلی وسلچوقك حفیدی قورتولمش، آلپ آرسلانك زمان سلطنتنده بر ترکمن اردوسیله ، آناطولیده حکومت مستقله تشکیلنه چالیشدی . لکن مغلوب، وقاچارکن آتدن دوشوب مقتول اولدی . بیوك اوغلی منصور ، بر مدتلر آلپ آرسلانه وملك شاهه ویرکی ویردی . فقط ملك شاه ، عسکرینك قوماندانی امیر

(١) بلاغت ایرانیه تاریخی ، ص ٨٨ ؛ لاری .

(٢) موراجه آ دوسون بو اثری ترجمه وایضاح ایتمشدر ، که کتابنك اساسی بوندن عبارتدر . عثمانلی دولتی لوحهٔ عمومیه‌سی ، ج ١ ، ص ٥٨، اورته قطعه .

[illegible] کنیسی [illegible] چونکه [illegible] سلچوقی [illegible] خطاری وزیریدر که [illegible] عساکر سلچوقیه قوماندانلغنه تعیین ایلدی . اول وقت ، درنجی دفعه اولهرق ، شرق فاتحلری انطاکیه‌یی بیزانس امپراطورلرندن آلدیلر . بلاد سوریه‌نك ملكه‌سی بولنان بو شهر ، ایران حکمدارلری سابور — که دها زیاده سابور اسمیله معروفدر — نوشیروان ایله اوغلی [illegible] مروروندن عربلر طرفندن تسخیر اولنمشیدی . سلیمان ، قلعه قوماندانینك اوغلی فیلارهتوسك خیانتی سایه‌سنده بو بلده‌یی ایکی یوز سکسان آتلی ایله دست ضبطنه آلدی [۱۷] . ملك شاهك او زمان سوریه‌ده ایکی والیسی وار ایدی : بری شامده قارداشی توتوش که سوریه عائلهٔ سلطنت سلچوقیه‌سنك مؤسسیدر ؛ دیگری حلبده ، عقیلی خاندانندن قریشك اوغلی مسلمدر . مسلم ، انطاکیه‌یی تسخیر ایدن سلیماندن سنوی بر ورکی ایستدیسه‌ده ، بونی آله‌مادیغندن ، اوزرینه یوریدی ؛ لکن بو سفرنده حیاتدن محروم اولدی (۴۷۸—۱۰۸۵) . مؤخراً ، سلیمان توتوشه مغلوب اولهرق خصمنك النه دوشمه‌مك ایچون انتحار ایلدی (۴۷۹—۱۰۸۶) (۱) .

سلیمانك اوغللری داود و قیلیچ آرسلان ، اولا ملك شاهك سراینه گوتورولدیلر . آنجق سلطانك وفاتندن صکره دونوب [۱۸] ومؤخراً قارداشی قونیه‌ده بر حکومت [illegible] حکومت ایدن دانشمندلرك پای تختلری بولنان ملاطیه‌یی (۴۹۷—۱۱۰۳) ، ومرکز حکومتلری اولان قاره‌مانی ضبط ایلدی . قیلیچ آرسلان ، پدری سلیمانك وفاتندن اون سنه صوکره ازنیقه استیلا ایتمش اولان اهل صلیبی بوزدرق (۵۰۰—۱۱۰۶) ، بعده موصلی آلدیغی کبی ، رها ، [illegible] ایله محاربه ایلدی . نهایت خابوراس [خابور] اواجی ایچنده ترك حیات ایتدی ؛ قیلیچ آرسلانك عمداً می ، یوقسه قضاءً می بوغلدیغی مجهولدر (۲).

(۱) جنابی ، [illegible] . نشری ، [illegible] یاخود توتوش دیورلر ، [illegible] دکل . [املای قدیمی [illegible] اولمجقدر .]

(۲) جنابی ، نشری جبرا دیورلر .

ملك شاه ومسعود اسملرنده ایکی اولاد براقدی (١) : برنجیسی ، پدرینك وفاتنده آسیای صغرا ده بولنه رق ، او خطه نك حکومتنی دردست ایلدی؛ قیلیچ آرسلان زماننده موصل حکومتنه تعیین اولنمش، وخصم غالبی امیرجاولی طرفندن ایران سلچوقیلری حکمداری محمد شاهك سراینه کوندرلمش (٥٠٣—١١٠٩) اولان مسعود، میراث پدری آلمق اوزره عودت مساعده سنه نائل اولدی. شو صیرده ده ملك شاد ارتحال ایلدیکندن، مسعود کندیسنی بتون آسیای صغرایه مالك بولدی. بوذات عادل،متقی برحکمدار ایدی. تکیه ومدرسه لر انشا وآماسیه قربنده سامارا قصبه سنی بنا ایلدی، که اوراده کوزل برقبه یی حاوی تربه سی حالا مشهود انظاردر. قرق یدی سنه حکومتدن صوکره (٥٥١ — ١١٥٦) ده ارتحال ایلمشدر (٢).

اوغلی وخلفی عزالدین قیلیچ آرسلان، قیزینی خلیفه ناصرلدین اللهه تزویج ایتدی، وبیوك پدرینك دانشمندلردن ضبط وسوره آنا بکلرینك الك مشهوری اولان نورالدینك توسطی اوزرینه اعاده ایتمش اولدیغی ملاطیه یی ایکنجی دفعه وله رق قبضهٔ تسخیرینه آلدی (٥٦٧ — ١١٧١) . عزالدین سیواس ایله قیصریه (سزاره) یی استیلا ایلدیکی کبی (٥٦٩—١١٧٣)، دانشمندلرك صولك حکمدارینی تسمیم ایتدردکدن صوکره بوعائله نك ممالك وسیعه سنی کندی ممالکیله برلشدیردی. اووقت دولتنی اون اوغلنه تقسیم ایلدیکندن [١٩]، هرنه قدر خارجاً دائرهٔ حکومتی کسب وسعت ایدیورسه ده، داخلاً دوچار ضعف اولیوردی (٥٨٤ — ١١٨٨) . ایشته بو تقسیم ، ایمپراطور فرددریق بار بروس قوماندەسندەکی اهل صلیبك — عزالدینك اوغلی اولان والی قطب الدینك تسلیمنه مجبوریت کوردیکی — ایقونیه (قونیه) یی ضبط ایتملرینی تسهیل ایلدی . فرددریق ، رهن اوله رق یکرمی کیشی آلوب، طرسوس بولیله ماسیسا (موپزوستیا) [ماسیس] اوزرینه یورومکده دوام ایلدی. لکن — بو حوالی یی اروا ایلمکده اولان (سید نوس) [شمدی قره صو] نهرینك میاه منجمده سنده بیقانمش اولمسی اوزرینه فقط برصیتمه ایله قورتیلان — اسکندر قدر نائل بختیاری اولهمیه رق ، (٥٨٦ — ١١٩٠) سنه سی جهان (قدیم پیراموس) [جیحان] ده بیقاندیغنی متعاقب خسته لانوب وفات ایلدی [٢٠] .

---

(١) ملك شاه ، دکینیك تخمینی کبی ، قومنه نانك ، سایسان یعنی شاه شاهان دیدیکی اوله جقدر .

(٢) جنابی .

قلیج آرسلان مؤخراً دولتنك تقسیمنه پشیمان اولدی. شو مقصد ایله، صلاح الدینك قیزی ایسنه‌مش اولدیغی اوغلی قطب الدینك تحت اداره‌سنده یکیدن برلشدیرمك آرزوسنده بولندی. لکن دیکر اوغللری عصیان ایللریله، اونلردن محمودك امداد وحمایه‌سنی استرحامه مجبور اولدی، و محمودی اون اولادینك الك مخوفی اولان خسروك علیهنه سوق ایتدی. عاصیلر محاربات متمادیه ایله مشغول ایکن، پدر خسته دوشه‌رك، یکرمی طقوز سنه حکومتدن صوکره وفات ایلدی (٥٨٩—١١٩٣) (١). بو وقعه — هانکیسی دولتك صاحب منفردی اوله‌جغی تعیین ایتمك اوزره — اون قارداش آراسنده بر محاربه تولید ایتدی. اولا محمود ایله قطب الدین بر جنك خونخوارانه یه کیریشدیلر. آنجق آره‌سی چوق کچمکسزین، قطب الدینك، دشمنی بر طوزاغه دوشوروب اعدام ایلدیکنی متعاقب، وفاتی وقوع بولدی. محاربه قونیه بکی کیخسرو ایله توقاد بکی رکن الدین سلیمان آره‌سنده دوام ایلدی. رکن الدین سیواس وقیصریه‌یی آلدیغی کبی، کیخسرودن ده قونیه‌یی ضبط ایده‌رك، اوکا مقابل — دیکر بر قارداشی مغیث الدینك طردیله النه کچیردیکی — البستانی ویردی، وشو صورتله پدرینك تقسیم ایتمش بولندیغی دولتك هیئت مجموعه‌سنه صاحب اولدی. کیخسرو، البستانه فرار ایله اولا حلب بکنه، مؤخراً ارمنیه قرالی له‌ئونك سراینه، دها صوکره طربزونه (تره‌بیزوند)، نهایت بیزانس ایمپراطوری نزدینه التجا ایتدی. اوراده اوغلی علاءالدین کیقباد وعزالدین کیخسرو ایله برلکده اون برسنه برادرینك وفاتنه منتظر اولدی (٢).

رکن الدین، اسماعیلیه فرقهٔ بی‌دیننك خفیاً طرفکیری ایدی. برکون بر حکیم ایله بر درویش، حکمدارك سراینده و اونك حضورنده مجادله ایدیورلردی. درویش، حکیمك استدلالاتنه مغلوب اوله‌رق، اوکا برتوقاد اورمق درجه‌سنه قدر حدتلندی. رکن الدین بومنازعه‌یه اصلا مداخله ایتمدی. درویش عودت ایدنجه، حکیم، کندی حضورنده بویله برسوء معامله‌یه دوچار ایدلدیکندن دولایی رکن الدینه سرزنش کوستردی. حکمدار شوجوابی ویردی: «اکر بن حکمانك مذهبنی صورت علنیه‌ده مدافعه ایده‌جك اولسه‌م خلق سنی‌ده، بنی‌ده محو ایدر[٢١]».

(١) جنابی، نشری، نخبه، لاری. آق‌سرای شهرینی قلیچ آرسلان تأسیس ایتمشدر. [استانبولده‌کی آق‌سرایك بعدالفتح ایلك خلق اورادن کتیرلمشدر.]

(٢) جنابی، نشری، لاری، نخبة التواریخ.

مصر خلیفه‌سی، تغیر ناپذیر درجه‌ده شدتنه مبنی رکن‌الدینه «السلطان‌القاهر» عنوانی ویرمش ایدی . بوحکمدار، بر اختیار قادینك یوغوردینی چالمش اولدیغی ایچون ندیمی کوزل آیازك قارنی دشدیرمشدر (۱) .

برادرلرینی میراث پدردن محروم ایلدکدن صوکره، محیی‌الدینك اوغلی و کندیسنك یکنی اولان انقره بکنی قارشیسنده قورقونج بررقیب بولدی . بوبك، دیك برقایا اوزرنده مبنی اولان قلعه‌سنده اوچ‌سنه مصرانه مقاومت ایتدی . نهایت اوغراشمغه قدرتی قالمایـنجه، سربستانه چیقمق وحیاتنه تعرض ایدلمه‌مك شرطیله تسلیمیته موافقت کوستردی . رکن‌الدین بونی وعد ایتمش اولمسیله برابر، کرك‌بکی، کرك عائله‌سنی کاملاً اعدام ایتدیردی (۵۹۹ ــ ۱۲۰۲) . بوغدردن بش‌کون صوکره کندیسی‌ده ترك حیات ایلدی . اوکا خلف اولان اوغلی عزالدین قیلیچ آرسلان ایسه یالکز بش‌آی حکومت ایده‌بیلمشدر (۲) .

غیاث‌الدین کیخسرو، برادرینك وفاتی خبرآلنجه، کمال مسارعتله قسطنطنیه‌دن چیقدی؛ اولا یکنی طرفندن مغلوب ایلدیسه‌ده، آق‌سرای وقونیه اهالیسی طرفدارلغه قیام ایله، سلطنتی اعلان ایلدکلرندن، یکننی وبتون امراسنی محبسه آتدی (۶۰۰ــ۱۲۰۳) . ایوبیه عائله‌سندن ساموزاته [سمیساط] بکی ملك افضل وخارپوت (۳) بکی نظام‌الدین اوکا صداقت کوستره‌جکلرینه یمین ایتدیلر . نظام‌الدین، آمد [میملك کمریله؛ دیار بکر] بکی ناصرالدین محمود طرفندن کوردیکی تعرض اوزرینه، کیخسرودن استعانه ایتدی . کیخسرو، جسیم براردو ایله ملك افضلی کوندردی . آمدبکی درحال خربوتك محاصره‌سندن صرف نظر ایتدی؛ کیخسرو کیلیکیا ساحلنده اطالیه [انطالیه] بلده‌سی اوزرینه یوریدی . روملر قبریس فرنکلرینی امدادلرینه چاغیردیلر؛ آنجق اونلرله اویوشه‌مدقلرندن، قلعه‌یی سلطانه تسلیم ایتدیلر . کیخسرو، بونك اوزرینه ارمنستانده محاربه‌یه کیریشه‌رك (۶۰۳ــ۱۲۰۶)، قاره قوسی ضبط ایتدی، و آموریوم [آنامور، عربلرك عموریه‌سی] قربنده

(۱) جنابی، ق ۲۰۲؛ لاری، ص ۵۲۷ .

(۲) جنابی، ق ۲۰۳، لاری، نشری .

(۳) خارپورت، خربوت . خربرت، خوبت، خربروت، خرپوت کلمه‌لرینك جمله‌سی بردر؛ شمدیکی معمورة‌العزیز ولایتی مرکزی اولان مزرعه بلدهٔ جدیده‌سنه برساعت مسافه‌ده وطاغ اوزرنده‌کی قصبه‌نك اسمیدر . (مترجم)

لاسقریسی مغلوب ایتدکدن صوکره (٦٠٥–١٢٠٨)، میدان محاربه‌ده برفرنك طرفندن قتل اولندی (٦٠٨-١٢١١). ساموزاته امیری ملك افضل، عربی غایت کوزل برمرثیه ایله اونك وفاتنه اسف خوان اولمشدر (١).

کیخسروك بیوك اوغلی عزالدین کیکاوس —كه اوصاف فکریه واخلاقیه‌سی درجه‌سنده شجاعت وحسنیله جالب انظار دقت برشهزاده‌در— آمد، حصن کیف، ماردین، خرپوت، ساموزاته بکلری طرفندن سلطنتی اعلان واونك نامنه سکه‌لر کسیله‌رك منابرده نامی یاد اولندی. آنجق ارضروم امیری بولنان عموجه‌سی طغرل ابن قیلیج آرسلان ایله کوچك قارداشی علاءالدین کیقبادك دعوای حکومت ایتملرینه بناءً اونلره مقابله مجبوریتنده بولندی. طغرل، عزالدینی سیواسده محاصره ایده‌رك، تاسوریه ایچریسندن سلطانك امدادینه شتاب ایدن ملك اشرف تقرب ایتمدکجه بو محاصره‌دن فارغ اولمادی. مؤخراً طغرل بن قیلیج آرسلان، یکننك النه دوشه‌رك، عزالدین اونی بتون امراسیله برابر اختناق ایتدیردی (٦١٠ — ١٢١٣). کیقباد، کیکاوس طرفندن انقره‌ده محاصره اولنه‌رق شهرك، تسخیرندن صوکره ملاطیه‌ده حبس ایدلدی. امراسنه کلنجه، اونلرك صقاللری کسیلوب اشکلره بندیریله‌رك، اوکلرنده بر دلال «خائنلرك جزاسی بودر» دیه ندا ایتمکده اولدیغی حالده، اردوکاهده دولاشدیرلدیلر. پدرینك وفاتندن دولایی کیکاوسك کندیسندن اخذ ثار ایتمك ایستدیکی لاسقاریس ایسه، آنجق سلطانه برچوق شهر وقلعه‌لر ترك ایتمك صورتیله محافظهٔ حیات ایده‌بیلدی. کیکاوس، قبریس فرنکلرینك ضبط ایتمش اولدقلری آدالیه‌یی اونلرك الندن آلدیغی کبی (٦١١—١٢١٤)، ارمنستانده لولوئه (٢) (٦١٢—١٢١٥) وبحر سیاه ساحلنده کائن سینوب قلعه‌لرینی ضبط ایلدی. صلاح‌الدینك اوغلی حلب امیری طاهرك وفاتندن صوکره بوشهری دست استیلاسنه کچیرمك تجربه‌سنده بولندیسه‌ده، درحال رفع محاصره‌یه مجبور اولدی. بوتشبثك برنتیجهٔ الیمه‌یه منجر اولمسندن دولایی متهم عدایتدیکی امراسنی برکلبه‌یه حبس ایله آتش ویردی (٣). مزوپوتامی [بین‌النهرین] امیری ملك اشرف موسی علیهنه

(١) لطفی، جنابی، نشری، لاری. جنابی، ق ٢٠٣، مرثیه‌نك مطلعنی یازار.

(٢) «لؤلؤه»، اینجی دانه‌سی. «مراصدالاطلاع»، بو اسمده‌کنده برقریه وشامده برمحله یازیورسه‌ده، لؤلؤه شهرندن بحث ایتمیور. (رم)

(٣) نشری، جنابی، ق ٢٠٤، لطفی، مرآت الادواردن نقلاً نخبه، ق ١٢١.

واقع اولان سوقیاتده حسن نتیجه‌یه اقتران ایتمدی . مملکتنه عودت ایدرکن سیواسده خسته‌لانه‌رق وفات ایلدی؛ اوراده انشا ایتدیردیکی خسته‌خانه‌نك قربنده بولنان اوستی قبه‌لی تربه‌سی حالا موجوددر[٢٢] .

کیکاوسك برادری علاءالدین کیقباد، بش‌سنه محبوسیتدن صوکره، جالس تخت اولدی . اوغرادیغی فلاکت واون بر سنه قسطنطینیه‌ده اقامت، طبیعتك کندیسنه بخش ایتمش بولندیغی قوائی تحکیم وتوسیع ایتمش ایدی . اون‌بش سنه حکومتی ظرفنده حقنده بسلنیلان امیدلرك نابمحل اولمادیغنی اثبات ایله، آسیای صغری سلچوق حکمدارلری بولنان اسلافنك شانلرینی بی‌رونق براقه‌جق صورتده نائل موفقیت اولدی . بو حکمدارك تاریخی یالکز سلطنتنك مظهر اولدیغی اجلال واشتهار اعتباریله دکل، سلالهٔ عثمانیه اونك زماننده باشلامش اولدیغی ایچون‌ده اهمیت عظیمه‌یه شایاندر . علاءالدینك تخت سلطنته جلوسی وجنکیز خانك ظهوری صیره‌سنده‌در، که عثمانلی نسلنك برنجی دفعه اوله‌رق مغول فاتحلری بچندن طغرلك پدری و سلطان عثمانك بیوك پدری سلیمانك شخصیله اورته‌یه چیقمش اولدیغی کوریلور؛ اوندن صوکره یاریم عصر بودوره‌نك وقایعی قاریشیقلقلری آره‌سنده غائب اوله‌رق، نهایت ایکنجی وصوك علاءالدین زمانلرنده حکومت عثمانیه‌نك اساسنی قورمق وتاریخده موقعنی اکتساب ایتمك اوزره، برشعشعهٔ نوین ایله ظهورلری مشاهده اولنور . ایلریده وقایع عثمانیه صیره‌سنده قطع کلامه مجبور اولمامق ایچون، قونیه سلچوقیلرینك تاریخنی ممکن اولدیغی قدر مختصراً نقل ایده‌لم؛ بوتاریخی صوك یدی حکمدارك سلطنتلری آره‌سنده زمان انقراضلرینه، یعنی برنجی علاءالدیندن اوچنجی علاءالدینه‌قدر تعقیب ایده‌جکز .

بیوك علاءالدین جالس تخت اولنجه، ایلك همتی ارمنستان حکمداری ملك اشرف ایله اوغراشمق جهتنه مصروف اولدی . مزوپوتامی حکمداری ملك کامل محمددن برقاچ قله (٦٢٢—١٢٢٥) وایرته‌سی سنه — متفق ملك اشرفك امدادیله مغلوب ایتمش اولدیغی — آرتوق عائله‌سندن آمدبکی ملك مسعود بن‌صالحدن برقاچ قلعه (١) ضبط ایلدی (٦٢٣—١٢٢٦) .

(١) جلابی . جانبیه نظراً ، ق ٢٠٥ . بو قلعه‌لردن برینك اسمی حصن منصور، وبر دیکرینك الفحاسین، یاخود الفحشین ایدی . بوصوك اسم فنایازلمش اولدیغندن مشکوکدر .

سلطنت علاءالدینك یدنجی سنه‌سنده‌در، كه (٦٢٧–١٢٢٩) خوارزم حكمدارلرینك الڭصوڭی و الڭ مشهوری اولوب جنكیز خان تاریخنده مهم برموقع طوتمش، ومغوللرك استیلاسنه مدت مدیده برشجاعت قهرمانی ایله مقاومت ایتدكدن صوكره سقوطی هند وایران دولتلرینك‌ده انهدامنی مستلزم اولمش اولان جلال‌الدین علیهنه یدی‌سنه محاربه‌سی آچلدی.

عثمانلیلرك جدی سلیمان، جلال‌الدینك استیلاسندن برقاچ سنه مقدم ارمنستان حدودنده كورنمش اولمسنه تأسیس مدعی ایدن بعض مورخلر عثمانلیلرله خوارزمیلری (١) قاریشدیرمش اولدقلرندن، بو نقطه‌ده تعیین حقیقت ایچون — هیچ اولماز ایسه شو خطه‌لرك تاریخ قدیمنه متعلق وسائط شرقیه‌نك مساعد اولدیغی قدر وضوح ایله — خوارزمك اصلندن معلومات ویرمك لازم كلمشدر.

شرقاً جیحون، غرباً بحر خزر، جنوباً خراسان، شمالاً تركمن ممالكی ایله محدود اولان طار و اوزون اراضی‌یه خوارزم نامی ویریلیر. اجناس مختلفه‌نك اختلاطندن متركب اولان سكنه‌سی ملل متجاوره‌دن، بسبتون كندیلرینه مختص اخلاق ویاریسی تركجه، یاریسی فارسی برلسان ایله تفریق اولنورلر. باشلیجه شهرلری، جیحونك ساحل غربیسنده كائن كوركنج، نام دیكرله جرجانیه [٢٣]، ساحل شرقیسنده واقع كاتدر. برنجیسی خوارزم نامیله‌ده یاد اولنور؛ ایكنجیسی شاهلرك مقر اقامتی اولمشدر. برچوق علمانك [٢٤]، خصوصا علامهٔ ذی اشتهار زمخشرینك (٢) مسقط رأسی اولان زمخشر شهرینی‌ده یاد ایده‌جكز. ایكیسی‌ده بركیاروق وسنجره ساقیلك ایتمش اولان قطب‌الدین واوغلی ایتسزدن بری خراسانده علی‌العاده بروالی ودیكری صاحب مستقل اولمشدر. قطب‌الدین، سلجوقی امراسندن برینك ساقیسنك كوله‌سی اولان نوشتكین نامنده‌كی تركك اوغلی ایدی. ایتسزك اوغلی، حفیدی، حفیدزاده‌سی علاءالدین تەكش (٣) كندیسنه خلف اولدیلر.

(١) ده‌كینی، هونلرك تاریخ انسالی. ص ٣٣٢. ومتعاقب صحیفه‌لر: اوندن نقلاً كیبین، باب ٦٤، ص ٣١٠، حاشیه.

(٢) جهانما، ص ٣٤٥، ٣٤٦.

(٣) ده‌كینی. بو مورخ جدول انسالده توكش، تاریخ انسالنده تەكش یازیور. اسم اخیر، صحیحدر. [حروف املانك محذوف وبنابرین توكوش اولمسی ملحوظدر.]

اشبو تەكش داخلاً برادرلری و اوغللری وخارجاً سلچوقی پرنسلری وقره خطای حكمدارلری علیهنده حسابسز محاربەلره كیریشمكه مجبور اولەرق ، سخاسی وعلومه محبتی درجەسنده شجاعتیله مشتهر اولمشدر .

علاءالدینك سنجاقلری وچادرلری اوزرینه بر اشارت تمیحی اولمق اوزره هلال (١) رسم ایتدیرمش اولدیغنی بوراده نظر دقته وضع ایتمك اهمیتدن خالی دكلدر. اشبو اشارت عثمانلی ملتنه منحصر ظن اولنمش ایسەده (٢) ، علاءالدیندن بیله چوق زمان اول، مسلوكات ایرانیەده كوردیكی وجهایله، شمس وقمر درجەسندەكی اقتدارلرینه علامت اولەرق ، كونش ایله برابر خسرولرك تاجنی تزیین ایتمش ایدی . تەكشك اوغلی علاءالدین محمد ، اسلافنك خیلی تأسیسات وعاداتنی تبدیل ایتدی . مثلا سلچوقیلرك حكومتنده اوندن اول عسكر موزیقەسی صلوات خمسه زمانلرنده چالینیردی ؛ علاءالدین محمد ، اوغللری ایچون بش دفعه ، كندیسی ایچون یالكز طلوع وغروب شمس وقتلرنده ایكی دفعه چالنمسنی آرزو ایلدی . یكرمی یدی پرنس اشبو موزیقەده آلتون داوولار اوزرینه اینجی ایله مزین دكنكلر ایله اوروەرق اجرای نغماته مأمور ایدیلر . بونلر سلچوق حكمدارانی شهزادەلری ؛ سلاح قوتیله اطاعته آلنمش غوری حكمدارزادەلری ؛ بلخ، بامیان ، بخارا حكمدارلری واونلرك اولادی ایدی. بوندن باشقه خوارزم سلطانی سراینك بتون خدمتلری حكمدارلره، شهزادەلره توجیه اولنمشیدی (٣) .

قوتنه مغرور اولان علاءالدین، اوترار شهرنده برقاچ مغول تاجرینی اعدام ایتدیرمكله جنكیز خانك حدتنی جلب ایتمشیدی . بو اقوام وحشیه درحال جیحونك ایكی ساحلنده علاءالدینك ممالكنه استیلا ایدرك اوترار، نخند، فناكت ، خجند ،

(١) حافظك : «شكل هلال هرسرمه میدهدنشان* ازافسرسیامك وترك كلاەژو » بیتی شایان تخطردر. «سیامك»دن صوكره كیواو ترك كلمەسندن صوكره یه نقل اولنورسه، «هرآی ابتداسنده كورونن شكل هلال ، ترك اولان سیامكك تاجندن و [ترك حكمدارلرندن]ژوك كلاهندن خبر ویرر» معناسی حاصل اولەرق، هر ایكسنك سرپوشنده هلال مرتسم اولدیغی آكلاشیلیر ، وشارحلرك بوبیته ، « واو » ترك كلمەسندن اول ، وترك كلمەسی براقه معناسنه عربی اولمق اوزره ویردكاری معنای دقیق وغریبه حاجت قالماز.(رم)

(٢) علائم تركیه ، جنوه ، ١٦٨٣؛ پاولوس پاتەر نامندەكی مجار مؤلفنك اثریدر .

(٣) هونك تاریخ اسانی ، ١ ، ١٤ ، ص ٢٧٨ .

سمرقند، بخارا ایله بیوك وكوچك كوركنجی والحاصل (١) بتون خوارزمی تخریب ایتدیلر (٢) .

محمد شاهك اوغلی جلال منكبرنی ـــ كه الكصوك واك شهرتلی خوارزم شاهیدر ـــ یالكز شرقده علاءالدین طرفندن جنكیز خان اوزرینه آچیلان محاربه‌ده دوام ایله اكتفا ایتمیه‌رك، غرباً دخی، روم سلجوقیلرینك الكقونلیسی اولان علاءالدین كیقباد علیهنه تجربهٔ سلاحه ابتدار ایلدی . علاءالدینك اخلاط والیلكنده بولنان یكنی شهرك آناختارلرینی برمقدار آقچه مقابلنده خوارزم شاه مظفرینه تسلیم ایتمسی اوزرینه، سلطان سلجوقی كندیسنك یكرمی بیك سواریسی ومتفق اولان بین النهرین وارمنیه حكمداری ایوبیه‌دن ملك اشرف موسی طرفندن كوندریلوب دهٔ قوته التحاق ایدن بش بیك عسكر ایله خائنك اوزرینه هجوم ایده‌رك، جدول وقایع اسلامك قید ایلدیكی الكقانلی محاربه‌لردن بری اولمق اوزره وقوعه كلن مقاتلهٔ عظیمه‌ده یكنتی هزیمت كامله‌یه دوچار ایلدی (٦٢٧ — ١٢٢٩) . ارزنجان قربنده نیسی چمن نام محلده جریان ایدن بوحربدن درت سنه صوكره (٦٣١ــ١٢٣٣) اخلاط، علاءالدینك یكنی اولان پرنسك قبضهٔ قدرتنه دوشدی (٣) .

اووقت علاءالدینك علیهنه مصر سلطانی ملك كاملك ریاستنده اون یدی حكمداردن مركب برهیئت اتفاقیه تشكل ایلدی . عساكر متفقه، خطهٔ رومی سوریه‌دن تفریق ایدن كوك‌صونك (اسكی قالیقادنوس) ایكی طرفنده توقف ایلدی. حما امیری ملك مظفر، خارپوتی ضبط ایتمك اوزره ایكی بیك بشیوز سواری ایله فراتك اوته طرفنه اعزام اولندی . ملك مظفر بوشهرده علاءالدینك محاصره‌سنه اوغرایه‌رق، عرض تسلیمیته مجبوریت كوردی ؛ علاءالدین ایسه خصمنی بر خلعت تشریف اكساسندن صوكره اعاده ایتمك علوجنابنده بولندی .

ایرته‌سی سنه مصر حكمدارانی هیئت اتفاقیه‌سی بوزلمش اولدیغندن، علاءالدین

(١) كتب شرقیه‌ده همزه‌نك ضمه‌سیله «اترار» در. تجند برهانده ومراصدالاطلاعده بولنه‌مادی. فناكت حقنده مراصد بویله دیور: «فنكد، فانك فتحه‌سی، نونك سكونی، كافك فتحه‌سیله نسف كویلرندن بریدر». «كافك ضمیله كركانج، دارالملك خوارزمدر. جرجانیه بوندن معربدر. تركلر اوركنج دیرلر» برهان. (مترجم)

(٢) تاریخ انسال كذا، ص ٢٧٥ .

(٣) جنابی، ق ٢٠٥، لاری ص ٥٢٨، نخبه، ق ١٢١ .

حران ، رها ، ارزنجان ، چمشکزك ایله قدیم سید شهرینی اله کچیردی ، و بوشهرك قربنده الیوم اونك اسمیله یاد ایدلمکده اولان علائیه شهرینی و ارزنجان قربنده قبادیه‌یی انشا ایلدی (١) .

علاءالدین دائرۀ حکومتنده طقوز بلده‌یی — که سیواس ، آماسیه ، آناموره (٢)، قونیه [٢٥] بونلردندر — جامعلر ، تکیه‌لر ، مدرسه‌لر ایله تزیین ایلدیکی کبی اقامتکاهی اولان قونیه‌نك اطرافنه یوکسك دیوارلر بنا ایتمشدر . بو بلاد مختلفه‌یی برطلسم مخصوصك حمایتی آلتنه وضع ایتمك آرزوسیله — پدری بهاءالدین ایله برلکده بخارادن کلوب‌ده رومده اتخاذ مسکن ایدن و بوندن دولایی رومی عنوانیله یاداولنمقده اولوب او عصرك اك بیوك شاعر تصوفی بولنان — مولانا جلال‌الدیندن کندیسی ایچون بر کتابه [٢٦] ایستدی (٣) . افندیمز ، یاخود مجمز دیمك اولان مولانا ، حالا ممالك عثمانیه‌ده موجود و اك معتبر برطریقت اولان طریقت درویشان مولویه‌نك مؤسسیدر . طریقتك مرکزی وباشلیجه املاکی قونیه‌ده‌در . برنجی رئیسی ، پدری واوغلیله برلکده « عالم‌قدسك ومعارف صوفیه‌نك سلطانی » عنوان افتخارینی آلمش اولان جلال‌الدین عائلۀ مقدسه‌سنك تربه‌لری‌ده قونیه شهرنده‌در . بهاءالدین سلطان العلما ، اوغلی جلال‌الدین امیر سلطان و یاخود مولانا خنکار (یعنی ایمپراطور) ، حفیدی سلطان ولد (ولد اوغل دیمکدر) اسملریله یاد اولنورلر [٢٧] .

قبائل جنکیزیه‌نك جیحونك اوته‌طرفنه و بوطرفنه استیلاسنده علما کتبخانه‌لرینك ومدرسه‌لرینك هنوز توتمقده اولان انقاضی آره‌سندن کندیلرینی قورتاره‌رق ، آسیانك منتهای غربیسنده وکیقباد قربنده — آرتق خوارزم شاهنك تأمین ایده‌مه‌مکده اولدیغی — برالتجاکاه آرامغه کلمش ایدیلر . ادبیات فارسیه‌دخی ایشته جیحون کنارلرندن یونان دکزی ساحللرینه هجرت ایلشدر ؛ نصل‌که ایکی عصر صوکره یونان ادبیاتی بوغاز ایچی ساحللرندن تیبر وآرنو نهرلری کنارینه کله‌رك ،

---

(١) جهانما ، ص ٦١١ ؛ نخبة‌التواریخ ، ق ١٢٢ .

(٢) نخبه ، ق ١٢٢ ؛ جهانما ، ص ٦٢٦ . بوفورك « قاره‌مانی » سنده ، ص ١٦٩ .

(٣) جلال‌الدین رومی حقنده بلاغت ایرانیه تاریخنه مراجعت. [فرانسزجه‌نك (Talisman) کلمه‌سنك ترجمۀ عینیه‌سی یازلمش ایسه‌ده ، اسلامه‌ده طلسم اعتقادی اولمادیغندن ، حکمدار سلجوقینك آرزوسی متنده‌کی کتابه ، (Inscription) کلمه‌سنك‌ده کوستردیکی کبی ، بر دعای مأثوردن عبارت اولمالیدر .]

اوراده یرلشمشدر (۱) ، خلیفه ناصرلدین‌الله ، عصرینك الك متبحر فقیهی اولان شهاب‌الدین سهروردی‌یی سفیر صفتیله کیقباده اعزام و علاءالدینه «اعظم السلاطین» عنواننك توجیهی متضمن بر براتی سهروردی‌یه تودیعاً ارسال ایلدی . بش بیك سواری ، بتون مشایخ و علما خلیفه‌نك ایلچیسنی استقباله چیقدیلر . شهاب‌الدین کرك علومه محبتندن ، کرك حقنده کوستریلن مأثر احترامکاری‌یه تشکراً ، شیخ نجم‌الدینك سلطان علاءالدینه اهدا ایتمش اولدیغی بر اثر مشهوری (۲) تصحیح ایلدی .

بو حکمدار ، علمایی حمایتندن و کندیسنك‌ده علم ایله اشتغالندن دولایی ارباب علومك حرمتنه سزاوار ایدی . کوندوز و کیجه‌لرینی اوچ قسمه تقسیم ایتمشیدی: کوندوزك برقسمنی امور حکومته ؛ ایکنجیسنی علما و مشایخ ایله مصاحبته ؛ اوچنجیسنی تاریخ مطالعه‌سنه حصر ایدردی . کیجه‌لرنده یالکز برقسمنی اویقویه صرف ایدرك ، ایکی ثلثنی عبادته و کتب اخلاقیه مطالعه‌سنه تخصیص ایلردی [۲۸]. فاتح صفتیله سلطان محمود غزنوی‌یی و بر حکمدار صفتیله وشمکیرك اوغلی مشهور قابوسی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایتمش ایدی [۲۹]؛ ذاتنده هر ایکیسنك اوصافنی جمعه موفق اولمشدر . علوم و صناعته محبتنك دلیلی اولمق اوزره انشا ایتدیردیکی مبانیٔ عالیه‌دن باشقه حکومتنك وسعت عظیمه‌سی ، عائله‌سندن هیچ بر حکمدار اونك درجه‌سنه واصل اولمدیغنی اثبات ایتمکده‌در [۳۰] .

اون یدی سنه روم سلجوقیلرینك الك مهیب و الك بختیار حکمداری اولدقدن صوکره ، ارضروم قربنده بنا ایلدیکی قبادیه سراینده کندی اوغلی طرفندن تسمیم اولنه‌رق ، ارتحال ایلدی (٦٣٥ — ۱۲۳۷) (۳) .

بو اوغل غیاث‌الدین کیخسرو ثانی ایدی . اکرچه حکومتنك ایلك سنه‌لرنده اذواق بی انتظامنه خلل ویره‌جك ، و فوران احتراساتنه مانع اوله‌جق بر حادثه

(۱) اصحاب علوم و صناعتك جنکیز زماننده آسیادن هجرتلریله استانبولك فتحنده برقسم اهالیسنك ایتالیایه عزیمتی بربرینه بکزه‌مز . آسیاده حتی بر ملیون اهالیسی اولان شهرلرده طاش طاش اوزرنده قالمدی . بغدادك بتون کتبخانه‌لری و موجوداتی نهره آتلدی ، و خود اوطون یرینه حماملرده یاقلدی . بو صورتله اورالرده ارباب معارف ایچون بارینمق قابل اولمدیغی کبی ، علوم بتون بتون محو ایدلدی . استانبولده ایسه بیزانسلرك قسم کلیسی اسکی حال رفاه و راحتلرنده قالمش ، و استانبول یونان علوم و ادبیاتنك الك بیوك مرکزی ونده دوام ایتمشدر . (مترجم)

(۲) بو اثر «مرصادالعباد»در . ادریس ، ص ۲۰

(۳) جنابی ، ق ۲۰۷ ؛ لاری ، ص ۵۲۹ ؛ نخبه ، ق ۱۲۲ .

ظهور ایتمه‌مش، وجنایتك جزاسنی نامه‌لری خسرولر، خلیفه‌لر تاریخلرینی لکه‌دار ایلمکده اولان دیکر پدر قاتللری کبی آز برزمان ایچنده کورمه‌مش ایسه‌ده (۱)، ینه اونلرك جزاسندن دها خفیف وذها نا کهانی اولمامشدر. تخت سلطنته جلوسنی متعاقب برچفته دوکون یاپدی: همشیره‌سنی حلب امیری ملك عزیزه ویره‌رك، کندیسی‌ده — کیخسرو نامنی منبرلرده یاد ایتدیرمکده اولان — بوحکمدارك قیزینی آلدی.

ملك عزیز طرفندن دامادی حقنده کوستریلن تعظیمات، غیاث‌الدینك یکی زوجه‌سی حقنده محبت وحرمتنی جلب ایده‌مدی. بورفیقه‌سنه غایت لاقیدانه معامله کوستره‌رك، کورجستان حکمدارینك قیزی اولان ایکنجی زوجه‌سنه حصر غرام ایلدی. بونك اوقدر مسحوری اولمشیدی، که مسکوکات اوزرینه حك ایتدیرمك صورتیله اسمنی ادامه ایتمك آرزوسنده بولنوردی. لکن اسلامك قواعد اساسیه‌سنی علناً مخل اولان بوتصوره اکا برمملکت مخالفت ایتدکلرندن، کیخسرو فکرینی افاده ایده‌بیله‌جك براشارت اتخاذ ایلدی: آرسلان، حکمدار اولان سلطانك، کونش اونك زوجه‌سی اولان سلطانك تمثالی اولدیغی جهتله مسکوکاته — آرسلانك باشی‌اوستنه ملاصق بولنمق اوزره — قرص شمسی حك ایتدیردی. اوصورتده‌که کونش آرسلاندن زیاده کوزه چارپمقده، وضیاسیله آرسلانی تنویر ایدیور ظن اولنمقده ایدی. اسکی کونش وآرسلان خط تصویریسنك (هیه‌روغلیف) تقلیدی دیمك اولان بومسکوکات زمانمزه‌قدر محافظه اولنمشدر. ینه اواشارتی حاوی اولان اسکی ایران مدالیه‌لریله شمدیکی ایران شیر وخورشید نشانی آره‌سنده برموقع طوتمقده، وقرون وسطی یادکاری اولان بوعلامت، شرقك قدیم وجدیداشاراتنی برلشدیرمکده‌در (۲).

غیاث‌الدینك سلطنتی برنجی دفعه اوله‌رق نقاب‌قدسیت آلتنده خلقی آیاقلاندیرمغه موفق اولان بابا الیاس نامنده برینك امرینه تابع درویشلرك قیامیله مختل اولمشدر. فرقهٔ عاصیه سلطانك عسکری طرفندن پریشان ایدیله‌رك، الیاس بابا شریك تهمتی اولان اسحاق ایله برابر دردست ایدلدی. لکن مغلوب، غالبك فکرینی

(۱) خسرو پرویزك پدرینك قاتلی‌شیرویه، موکالك‌اوغلی وقاتلی مستنصر، هرایکیسی‌ده دردر آی سلطنتدن صوکره قتل اولنمشلردر.

(۲) جنابی، ق، ۲۰۷؛ ده‌کینی، هونلرك تاریخ انسالی، ص ۲۰۷؛ا وزله‌ی ۱، رسم ۲۷.

اودرجه‌یه قدر تسخیر ایده‌یلدی ، که مولانا جلال‌الدین ایله رفقاسی اولان مشایخ تقوا کزین مولویه سرای سلطانیدن چکلدیلر .

غیاث‌الدین کیخسروك حکومتنك یدنجی سنه‌سی ، مغوللر آسیای صغرایه استیلا ایتدیلر (٦٤١— ١٢٤٣) . سلطان بونلرك مقابله‌سنه عزیمت ایده‌رك ، ارزنجان قربنده خصمنه یتشدی . لکن عسکری برخوف ناکهانی‌یه طوتیله‌رق فرار ایلدی . مغوللر اخلاط ودیاربکره (آمد) حاکم اولدیلر . کیخسرو برقلعه‌یه التجا ایله ، اورادن مغول خانبه اطاعتنی اعلان ایلدی . آسیای صغری سلجوق حکومتنك استقلالی ایشته بووجهله رهین ختام اولدی . پدر قاتلی اوزرینه قیام ایدن امرا — که غیاث‌الدینی اوجنایتدن باشقه دولته خیانت تهمتیله‌ده اتهام ایتمکده ایدیلر — کندیسنی اخناق ایله (٦٥٧— ١٢٥٨) ، تخت سلطنته اوغللری رکن‌الدین قیلیچ آرسلان ایله عزالدینی کیکاوسك ایکیسنی بردن اجلاس ایلدیلر (١) .

بوایکی شهزاده ، بغدادك ضبطندن صوکره ، جنکیز سلاله‌سندن منکونك برادری وقائم مقامی هلاکونك نزدینه عزیمت ایلدیلر ؛ هلاکو بونلری برمدت نزدنده توقیف ایله ، حال صغرلری جهتله وزیری سلیمان پروانه‌یی وصی تعیین ایتدکدن صوکره ، مملکتلرینه اعاده ایتدی (٢) . ایکی برادر آره‌سنده شقاق ظهوری تأخر ایتمدی . رکن‌الدین قدرت سلطنتی دردست ایتمکه موفق اوله‌رق ، عزالدین علائیه طریقیله قسطنطینیه‌یه فرار ایلدی (٦٥٣— ١٢٥٥) [٣١] . لکن بیزانس ایمپراطوری یانی لاسقاری ، فرنکلرك الندن قورتارمش اولدیغی پای تختنده بیله کندیسنی امنیت تامه ایچنده عداتیموردی ؛ چونکه هلاکو ، بغداد فتحندن صوکره (٣) ، آسیای صغرایی ضبط ایلمش ایدی . بناءً علیه ، ایمپراطور ، برملاقات رسمیه‌ده ملتجیٔ سلجوقینك قسطنطینیه‌دن تبعیدینی آرزو ایتدیرن اسبابی کندیسنه تمهید ایلدی (٤) .

(١) جنابی . ورق ٢٠٧ .

(٢) لاری ونشری ، یالکز ایکیسی برلکده حکومت ایدن عزالدین کیکاوس ایله رکن‌الدین قیلیج آرسلاندن بحث ایده‌رك ، بعض مسکوکاتده اوچ حکمدار رسمی بولونیشندن استدلال اولندیغنه کوره ، علاءالدین کیقبادك دخی سلطنته اشتراك ایتدیکنه دائر برشی یازمیورلر .

(٣) بغدادی مغوللرك ضبطی ١٢٥٨ [٦٥٧] ؛ قسطنطینیه‌یی روملرك ضبطی ١٢٦١ [٦٦٠] سنه‌سنده‌در .

(٤) پاخیماره‌س ، ١ ، ٧ ، ورق ٢٢ .

بدبخت پرنس ، لاسقاریسه خاف اولان میشل پاله ئولوغ نزدنده دخی دها زیاده حسن قبوله مظهر اوله‌مادی . میشل ، برمدت مقدم قیزی پرنسس ماری‌یی هلاکویه وعد ایتمش اولدیغی حالده ، برادری آباقاخانه ویرمش ایدی (۱). برخرستیان والده‌دن طوغمش اولان عزالدین هرفرصتده کندیسنی خرستیانلغه متمایل کوستره‌رك ، حتی بیزانس مورخی پاخیماره‌س بیله اونی خرستیان صانمش، عزالدین پطریقدن آلدیغی (۲) کوچك اعزه رسملرینه ، آثار قدیمهٔ دینیه پارچه‌لرینه عرض تعظیم ایتمکده بولنمش ایسه‌ده ، بونلرك هیچ برندن فائده اوله‌مادی . مغوللرك قورقوسی ایمپراطورك یاریم خرستیان اولمش برترك حقنده آثار تصحب کوسترمسی واجبه‌سنه غلبه ایتدی . عزالدین عائله‌سیله برابر اینوز قلعه‌سنه حبس ایدلدی . بیزانس تختنه (۳) صعود ایتمك ایچون قوماندانی بهادر علی ورکابداری اوغوزلوبك ایله برلکده برفسادترتیب ایتمش اولدیغی صحیح ایسه ، وظائف مسافرته مخل اولان بوحال، میشل پاله ئولوغك اونك حقنده‌کی معامله‌سی پك محق اولدیغنی کوستر . لکن سلچوقی مورخلری طرفندن نقل اولنان بووقعه ، بیزانس مورخلرینك هیچ برنده کورلمیور . رکابدارك قیزغین سرکه ایله کوزی چیقارلمش، قوماندان اعدام ایدلمش ، عزالدین شدتله ترصد آلتنه آلنمشدر .

عزالدین اوزون بر محبوسیتدن صوکره ، توشینك اوغلی وجنکیز خانك حفیدی اولوب قپچاق وقریم‌خانلرینك رئیسی بولنان برکه‌خان (٤) معرفتیله خلاص اولدی. رئیس‌تاتار، شدتلی برقیش سایه‌سنده‌طونه‌بی بوز اوزرندن کچه‌رك، استانبول سورلرینه‌قدر کلدی، واینوزدن فراره موفق اولان سلچوق پرنسنی آله‌رق، قریمه کوتوردی . صالتوق دده معیتیله کله‌رك ، قاره دکیزك ساحل غربیسنده دوبریجه تاتارستاننده یرلشمش اولان ترك مهاجرلری‌ده برکه خانك آرقه‌سندن کیتدیلر .

برکه خان ، مملکتنه عودتنده قیزینی عزالدینه تزویج وصولجاد وصوداق ناحیه‌لرینی مالکانه اوله‌رق اعطا ایلدی . عزالدین ، حین فرارنده برنجی زوجه‌سنی

(۱) پاخیماره‌سده‌کی (۱، ۳، ۲٤، ۲۵) « آپاغا » و«آپاغاس » آباقاخاندن‌باشقه‌بر اسم اولمادیغی کبی ، « روخراتیویس » رکن‌الدین، (یافاتلیویس) غیاث‌الدیندر .

(۲) پاخیماره‌س ، « ئەوخولیا » .

(۳) جنابی ، لطفی ، نخبه .

(٤) اسمی برکای ایکن، مسلمان اولاسی اوزرینه، برکه (برکت) اولمشدر.(مترجم)

قاره‌فریه (١) ده ایمپراطورك حکمی آلتنده براقمش ایدی. اوراده (والده معناسنه ویاخود اسم خاص اوله‌رق «آنا» اولمق اوزره) آنا قاپیسی اسمنده برقاپی حالا کورولمکده‌در. بو پرنسس شهر قاپیسنك پك قریبنده بولنان قلعه ایچنده زوجنك وفاتنه دائر آلدیغی خبر کاذب اوزرینه کندیسنی قلعه‌نك بوقاریسندن آتوب تلف اولدی (٦٦٧—١٢٦٨) [٣٢]. عزالدینك والده‌سی نزدنده قلمش اولان وعلی تنصر ایدرك، قسطنطین نامنی آلدی (٢).

بوصیره‌ده قونیه حکمداری وعزالدینك برادری رکن‌الدین قلیچ آرسلان، آباقا خانك امری اوزرینه باش قوماندانی پروانه طرفندن اختاق ویرینه درت یاشنده‌کی اوغلی غیاث‌الدین کیخسرو ثالث اجلاس اولندی. رکن‌الدینك زوجه‌سی تکرار ازدواج ایلدی. غیاث‌الدینك پك کوچك اولمسندن دولایی اوکی پدری اون سنه مصالح حکومتی اداره ایتدی. اوقدرده حقانیتکارانه وعاقلانه اداره ایتدی، که‌مغوللر کندیسنه میلان کوستردیلر. آنجق مصر سلطانی وبیبارس بوندوقداری‌نك اوغلی قلاوون طرفندن دوچار مغلوبیت اولمسی اوزرینه، آباقاخان بوذاتك — البستان وقیصریه‌ده نامی منابرده یاد ایدلمکده اولان — خصمیله مناسبات خفیه‌ده بولندیغی شبهه‌سنه ذاهب اولدی. اوشبهه اوزرینه درحال اعدام اولونه‌رق (٦٧٥—١٢٧٦) وفاتی سلجوق دولتنده شدتلی قاریشیقلقلر ظهورینی مستلزم اولمشدر (٣).

قاره‌مان سلسله‌سنك مؤسسی قاره‌مان اوغلو محمد بك — که عینیله عثمانلیلرك ظهوری زماننده سلجوق دولتی انقاضی آره‌سندن چیقه‌رق ایکی عصر عثمانلیلرك مخاطره‌لی رقیبی اولمشدر — اسافل ناسدن برترکی، عزالدینك قریمده باغچه‌سرای شهرنده وفات ایدن اوغلی اولمق اوزره اورته‌یه قویه‌رق، حکومتی‌ده پای تختی‌ده اونك نامنه ضبط ایلدی. قاره‌مان عائله‌سنك حکومتی وباشلیجه رئیسلری حقنده بوتاریخك باشقه برمحلنده دها زیاده تفصیلات اعطا ایتمك فرصتنه نائل اوله‌جغز؛ بوراده یالکز شونی بیان ایده‌لم، که تخت سلطنتده واقع اولان شو انقلاب صیره‌سنده، قاره‌مان محمدبك، ویرکی دفترلرینك قیدی اصولنجه تعدیلات مهمه اجرا ایلدی. اووقته قدر

---

(١) لطفی، باخیاره‌س قاره فریه اینوز قربنده اسکی برویا (Broïa) در. حاجی قالفه‌نك روم ایلیسنه مراجعت، ص ٨٦. مانه‌ر، ص ٥١٦. [بو اینوز قربنده‌کی محل، سلانیك ولایتنده‌کی «فریه» دکلدر؛ ادرنه ولایتنده‌کی فره‌جك اوله‌جقدر.]

(٢) لطفی وباخیاره‌س.

(٣) جنابی، ق ٢٠٧؛ نشری.

بودفترلر بتون ساچوق دولتندہ لسان فارسی اوزرہ طوتیلیوردی ؛ قارەمان محمد بك، فارسی‌یه — قاریشیق برصورتدہ — ترکجه‌یی‌دہ مزج ایلدی . ایکی لسانك کلمه‌لرینی انتظامدن محروم وفقط بعض قواعدہ تابع اولمق اوزرہ بربرینه قاریشدیرمقدن عبارت بولنان شواصول عثمانلی قیودندہ الیوم جاریدر (١) .

عزالدینك اوغلی نامنه ظهور ایدن شخصك حکومتندن محروم ایتدیکی غیاث‌الدین کیخسرو ایله عزالدینك حقیقةً اوغلی بولنان مسعود ، آباقا خاندن استعانه ایلدکلرندن ، آباقا خان ، حکومتی غصب ایدن ترك ایله قارەمان اوغلنك اوزرینه اوغلی اوغوزخان ایله وزیری فخرالدین علیشاهی اعزام ایلدی . بونلر غاصبی طرد و محمد ایله برادرلرینی اعدام ایلدیلر . اوندن صوکرہ مغول خانی ، سلچوق دولتنی ایکی یکن آرەسنده تقسیم ایدەرك ، جهت غربیه‌یی قونیه ایله برلکدہ کیخسرو‌یه ، جهت شرقیه‌یی ارزنجان ، سیواس ، ملاطیه ایله برلکدہ مسعودہ ویردی . آباقا خانك خلفی آرغون خان ، دشمنی اولان قریم تاتارلریله مناسبات خفیه‌دہ بولندیغی ظن ایله کندیسندن شبهه‌لندیکی غیاث‌الدین کیخسروی (٦٨٢—١٢٨٣) اعدام ایلدی .

شوصورتله عزالدینك اوغلی مسعود — ظاهراً مترقی ، وفقط پارچه‌لانه‌رق عاصی والیلرك وحریص یکی یتشمه‌لرك النده قالمش — بردولتك اسماً صاحبی بولنمش اولیوردی . پدرینك وفاتندن صوکرہ مملکتنه عودت ایدرکن ، قسطمونیدن کچه‌رك ، اورادہ برمدت اومورپکله محارب بولندیغی کبی ، مقدما زوجه وکریمه‌سنی رهن اوله‌رق ایمپراطور آندرونیقوس نزدندہ براقمش اولدیغی جهتله ، قسطنطینیه‌یه‌دہ وغرامشیدی . زوجه‌سی اعادہ اولندی ؛ فقط ایمپراطور ، قیزی ، تورقو پوللرك رئیسی اسحاقه وعد ایتمش اولدیغندن ، اونی آلیقویدی . اسحاق ، مسعودك قیزیله تزوجنه مقابل ، ایمپراطورك دشمنی اولان الموغابارلردن [المغربیلر] [٣٣] آیرلمغه موافقت ایدیوردی ؛ فقط مسعودك قارداشی اولوب قسطنطینیه‌دہ قسطنطین نامیله تعمید ایدلمش اولان پرنسك آندرونیقوس طرفندن سلطان اولمق اوزرہ اعلان ایدلمسنی ایستیوردی . هرنه‌قدر قونیه سلطانی ضعیف ایسه‌دہ ، ایمپراطور دها ضعیف اولدیغندن ، اسحاقك آرزوسنی اسعاف ایده‌مدی . الموغابارلر ، یاخود قاتالانلر

(١) لطفی . [بوصورت افادہ سیاقت یازیسندہ ، بوزوق برفارسی اوله‌رق ، استعمال اولنان اصول تحریردر ، که ١٢٥٥ دن صوکرہ ترك اولنمشدر .]

نورقوبوللر رئیسنك خیانتنی کشف ایتمش اولدقلرندن، آسیایه متوجهاً کمی‌یه بینه‌جکی صیره‌ده اونی وقاین پدرینك قارداشی اولان ملك قسطنطینی اعدام ایلدیلر(۱)[۳٤].

اسحق واپمراطورك اعانه‌سیله قونیه حکومتنی ضبط ایتمك امیدنده بولنان قسطنطیندن وخیال ذی تاج اولان مسعوددن باشقه عزالدینك فرامرز نامنده براوغلی دها وار ایدی. بونك اوغلی علاءالدین — مدت مدیده مذلت ایچنده امرار حیاتك تأثیرات معنویه‌سی اون‌بش سنه سلطنتدن صوکره (۶۹۷—۱۲۹۷)، کندیسنی زیر ترابه سوق ایتمش اولان — مسعوده خلف اولدی. اشبو علاءالدین ثالث، سلچوقیلرك صوك حکمداری اولمشدر. قارەمان (۲)، کرمیان (۳)، منتشا (٤) بکلری کبی ترکمن امراسی‌ایله عثمان بك علاءالدینی کندیلرینه آمر ومتبوع طانیمقده اولملریله برابر، اوزماندن بری کندیناملریله آکیلان خطه‌لر حکومتلرینه استیلا ایتمش ایسه‌لرده، برنجی علاءالدینك رونق عظمتندن خفیف برضیانك علاءالدین ثالثك ایام حکومتنی تنویر ایلدیکی کورلمکده‌در.

علاءالدین ثالث، کندیسنه عصیان ایدن ترکمنلره عثمان بکك معاونتیله اولدقجه غلبه ایتدیکی کبی، مغول حکمداری غازان خان ایله محاربه‌سنده بردرجه‌یه‌قدر نائل ظفر اولمش ایسه‌ده، غازان اخذ ثاره مسارعتله اونی اعدام ایلدی. سلچوق حکومتی بونکله منطفی اولمشدر (۷۰۷—۱۳۰۷).

غدار وخونخوار برشهزاده اولان اوغلی غیاث‌الدین پدرندن برقاچ کون صوکره مغوللر النده مقتول اولدی (٥).

مسعودك اوغلی وغیاث‌الدینك یکنی غازی چلبی، یاریم عصر قسطمونی وسینوب حکومتنی محافظه ایتمش، وتاریخده یالکز جنویزلر و بیزانسلیلر علیهنه حیدودلق صورتنده‌کی دکیز محاربه‌لریله معروف بولنمشدر (٦).

(۱) لطفی، نشری، جنابی؛ پاخیمرس، ۱، ۷، ۱٥، ۲۲.
(۲) قارەمانلرك، سلچوق سلطنتی اثناسنده‌کی محاربه‌لرندن ایلریده‌تفصیلاً بحث‌ایده‌جکز.
(۳) بیزانسلرك «آلیکیری قارامانان» دیدکلری علی‌شیر کرمیانك ارطغرل ایله اوغلیله منازعه‌لری اولمشیدی.
(٤) ده‌کینی، هونلر تاریخی، ۱، ۱۱، ص ۷۲.
(٥) روضة‌الابرار، جنابی.
(٦) ادریس وعالی. ده‌کینی غازی چلبیدن وایکنجی علاءالدیندن بحث ایتمز. اوکا کوره مسعود (۷۰۸—۱۳۰۸) تاریخنه قدر حکومت ایتمشدر.

سلجوق دولتنك انقسامی . — قونیه سلجوق دولتنك انهدامنی موجب اولان ایران مغول دولتی‌ده ختامه تقرب ایدیوردی . مغول حکمدارلری ، بیقدقلری مملکتلرك اداره‌سنده بی‌اقتدار اولدقلرندن ، بو مملکتلری برقاچ ترکمن عشیرتی رؤساسنك اللرینه براقمش ایدیلر . سقوطندن بوز اون‌طقوز سنه مقدم واك واسع بولندیغی برزمانده ، ایکنجی قلیج آرسلان طرفندن اون اوغلنه تقسیم ایدلمش اولان سلجوق دولتی ، غیاث‌الدین ثالثك وفاتنده ایکنجی دفعه اوله‌رق بربرندن مستقل اون پارچه‌یه آیرلدی؛ لکن اك قوتلی خاندان طرفندن رفته‌رفته ضبط ایدیله‌رك، یوزاللی سنه صوکره یالکز برحکومت آلتنده برلشمش، والیوم عثمانلی ممالك وسیعه‌سنك بر ایالتندن [تشکیلات عتیقه‌ده اناطولی بکلربکلکی] عبارت بولنمشدر .

شمالاً بحرسیاه ، غرباً اطه‌لر دکیزی ، جنوباً بحرسفید ، شرقاً قزل ایرماق (قدیم‌هالیس) وطاوروس جبالنك برسلسله‌سیله محاط اولان اناطولی، یاخود آسیای صغری، سلجوقی حکومت منقرضه‌سنك انقاضندن چیقان اون بکلکك بتون اراضیسنی محتویدر . بوبکلر — اسکندرك وفاتندن صوکره آوروپا وآسیاده اونك انقاض حکومتنی مقاسمه ایدن حکمدارلر کبی — شرق مورخلری طرفندن ملت حکمدارلری (ملوك طوائف) تسمیه اولنمقده‌در . بوممالك مختلفه ، فی‌الاصل سکنه‌سی اولان خلقك اسمنی آلمش اولدقلری حالده ، قرون وسطی اثناسنده بیزانس امپراطورلری اداره‌سنده ایکن محافظه اوله‌رق بولندیریلان آلایلركناملریله یاداولنمغه باشلادیلر(١). بونلر، سلجوق‌دولتنك تخریبندن صوکره بیان ایده‌جکمز اون‌حکمدرك آدیله آکیلیرلر .

بوراده نه‌بیزانسلرك ، نه‌ده قدیم آسیانك تاریخنی دکل ، عثمانلیلرك تاریخنی یازیورز ؛ بناءً علیه بومملکتلره بعض یونان مورخلری وازجمله استرابون ، قسطنطین پورفیروجنیت ، یاخود دیونیسیوس پریگه‌تس طرفندن ویریلن اسملری دکل ، عثمانلی دولتنك تأسسندن بری ، شمدیکی جغرافیانك تخصیص ایلدیکی ناملری استعمال ایده‌جکز ؛ شوقدرکه دها ای تعیین موقع ایچون ، بعضاً — سلجوق حکومتنه وارث اولان بکلرك ممالکنی صایارکن یاپه‌جغمز کبی — اسکی اسملری‌ده کوستره‌جکز .

بیزانس امپراطورلری اول وقت آسیاده یالکز قسطنطینیه افقنده کائن اراضی‌یه،

---

(١) تهماتا قسطنطین پورفیروجنه‌تا ؛ کیبن ١ ، ٥٣ ، ص ٤٦٩ ، حاشیه ٤٠ .

یعنی کشیش طاغنده نهایت بولان محلره مالك ایدیلر؛ بوطاغك اوته طرفنده، ساحلاً، زیرده‌کی ترتیب وجهایله، یکی کوچك ترکمن حکومتلری بولنیورلردی.

قاره‌سی «میزی» ده حکومت ایدیوردی. صاروخان وآیدین «لیدی»، نام دیکرله «مه‌اونی» ده؛ منتشا «قاری» ده؛ تکه «لیسی» و «پامفیلی» ده حاکم ایدیلر. پامفیلیانك شمالنده واچریده حمید «پزیدی» و «ایزوری» اوزرلرینه‌قدر توسیع دائرهٔ استیلا ایتمش ایدی. حمید ممالکنك شمالنده «لیقا اونی»، قاره‌مانه تابع‌ایدی. قاره‌مان، اولا لارنده‌یی مرکز حکومت اتخاذ ایدەرك، مؤخراً ساچوق دولتنك پای تختی اولان قونیه‌یه نقل ایتمشدر. بوواسع اراضینك شمال شرقیسنده کرمیان «شمالی‌فریکیه» بولنیوردی. یالکز بوممالکت، پرنسنك اسمیله یاد اولنمایوب، کوتاهیه شهری (١) (اسکی قوتیوم)، قربنده بولنان پای‌تخت قدیمنك (٢) اسمنی محافظه ایتمشدر. کشیش طاغلری اتکلرینه قدر «غالاتی» و «بیتینی» ایلك، عثمانلی پادشاهلرینه عائد اوله‌رق، بوصورتله اونلر بیزانس‌حکومتی النده‌کی اراضی‌یه مجاور بولنمقده، وقیشی بلده‌لرده، یازی طاغلرده کچیرمکده ایدیلر. بوپادشاهلر ممالکنك شرق شمالنده وبیتینی خطه‌سنك زاویهٔ شرقیه‌سنده، ارکلیدن سینوبه قدر قسطمونی «پافلاغونیا» ساحلرنده دها یاریم عصرسلچوق عائله‌سنك صوك پرنسی اولان غازی چلبی حکومت ایتمشدر. اوندن صوکره وحتی اونك حیاتنده هرایکیسی‌ده قزل احمدلی اسمیله یاد اولنان اومور بك واسفندیار، اقوام قدیمه‌دن «هه‌نات»، «قوقون» «ماریاندنی» لرك ممالکنی ضبط ایتدیلر [٣٥].

آسیای وسطانك اون‌حکمدارینه عائد اولان شوجدول، نه‌قدر مختصراولورسه اولسون، دولت عثمانیه مقدراتنك تاریخ مفصلنده درلك، النده اطلس، بزی تعقیب ایده‌بیلمسنه کفایت ایدر.

---

(١) ردنه‌ل، «تصویر اسفار کیخسرو».

(٢) فوروم ژه‌راموروم ردنه‌ل، ص ٢٦، ٢٨، ٣١.

ایکنجی کتاب

عثمانلی خاندانڭ بدایتی وبوخاندانڭ برنجی پادشاهی سلطان عثمانڭ سلطنتی .

برنجی کتابده ترك نسلنڭ مهد ظهورندن مختصراً بحث ایلدك . اسمنڭ اصلنی، عشائره انقسامنی ، بومختلف عشائرڭ شعبه‌لرینی ، شرقدن غربه هجرتنی یازدق ؛ نهایت جیحون کنارلرندن آق‌دکیز ساحللرینه قدر امتداد ایدن ترکمن وسلچوق دولتلرینی‌ده بیلدیردك . کرك ازمنه و امکنه‌نڭ اوزاقلغیله وثائق قطعیه‌نڭ فقداندن ، کرك اشبو وقایع عثمانیه مدخلنی صورت سریعه‌ده چکمکی مقتضی کوردیکمزدن دولایی بالضروره تحدث ایدن مهمیت بعضاً افاده‌مزده تأثیر ایتمشدر . آنجق عثمانلی تاریخی برکره عنعنه ظلمتلرندن قورتولوب‌ده بتون وقایعڭ خاندان عثمانی نامنه کسب ارتباط ایتدیکی زمانه کلنجه ، دهازیاده وضوح ووثوق کسب ایده‌جکدر .

عثمانلی دولتی، تاریخ میلادینڭ اون‌اوچنجی وتاریخ هجرینڭ سکزنجی عصرندن باشلار [١] . لکن مؤسسی اولان سلطان عثمانڭ اجدادینڭ تاریخی همان برعصر مقدم ، عثمانڭ بیوك باباسی سلیمان ایله وجنکیز خانڭ اثنای فتوحاتنده شرقدن غربه توجه ایدن سلیمان عشیرتنڭ هجرتی زماندن ابتدا ایدر .

مغوللرڭ طغیاننه برسد تشکیل ایدن خوارزم حکومتی ، آسیانڭ آفتی اولان جنکیز طرفندن زیروزبر ایدلدیکی وقت اوغوز عشائرینڭ (١) الڭ مشهورلرندن اولان قایی عائله‌سی نسلندن قایا الپك اوغلی سلیمان شاه، عشیرتیله برابر خراسانڭ ماهان شهری قربنده ساکن اولدیغی محلی ترك ایلدی . اللی بیڭ کیشی ایله (٢) ارمنستانه دوغری توجه ایده‌رك ، ارزنجان واخلاط قربنده یرلشدی (٦٢١ — ١٢٢٤) . بدی سنه صوکره جنکیز خان وفات ایتمش ، وخوارزم شاه، قونیه سلچوقیلرینڭ مخوفی اولان علاءالدینه مغلوب وله‌رق ، اورته‌دن غائب اولمش

---

(١) اوغوز اسمی یالکز طاغ خاندن ظهور ایدن شعبه‌یه دکل ، علی‌العموم ترك جنسنه، یعنی عنعنه‌یه کوره آلتی خانڭ پدری اولان اوغوزڭ بتون اعقابنه ویریلیر. (فرانسزجه‌نڭ مترجمی)

(٢) نشری ، ق ١٩ . حاجی قالفه‌نڭ تقویم‌التواریخنه وسعدالدینه نظراً بو هجرت بش سنه مقدم ، وجنابی‌یه کوره اون سنه مقدم وقوع بولمشدر [*] .

اولدیغندن ، سلیمانك عشیرتی فرات مجراسنی تعقیب وحلب اوزرینه توجه ایدەرك ، وطن اصلیسی یولنی طوتدی . جعبر (١) قلعەسی قربنه وصوللرنده سلیمان نهری ، قبیلەسی خلقنك اوكنده اولەرق ، کچمك ایسترکن ، آتیله برابر ساحلك بریوکسك یردن طالغەلر آرەسنه دوشەرك (٢)، وفات ایلدی (٣) . بووقعه سلیمانك امری آلتنده برلشمش اولان عائلەلرك طاغلمسنی استلزام ایتدی . برطاقمی سوریەده قالدیلر ؛ برقسمی آسیای صغرایه کیتدیلر . اورلرده بونلرك اعقابی حالا سوریه وروم ترکمنلری نامیله دیکر عشائر وحشیەایله برلکده یازین طاغلرده ، قیشین اووالرده برمعیشت سرسریانه ایله یاشامقدەدرلر [٢] .

سلیمان شاهك درت اوغلی سونغورتکین ، کون طوغدی ، دوندار ایله ارطغرلدن ایلك ایکیسی خراسانه عودت ایدەرك ، دیکر ایکیسی یالکز درت یوز عائله ایله شرقاً ارضروم افقنی تحدید ایتمکده اولان یوکسك طاغلرك محیط اولدیغی سورمەلی چقور حوضهٔ وسیعەسنه کیتدیلر . بوخانه بردوش ترکلرك برطاقمیده پاسین اووەسی (اسکی فاسیانا) (٤) اراضیسنه کلەرك ، اوراده اتخاذ مسکن ایلدیلر . آراس (آراقسەس) وفراتك باشلیجه قولی اولان مراد چایی (پلینك اومیراسی)(٥) بووادیدن نبعان وبرنجیسی شرقه ، ایکنجیسی غربه طوغری جریان ایدر . دوندار ایله ارطغرل مؤخراً برموطن آرایەرق ، وعلاءالدینك ممالکنده التجاکاه بولەجغنی امید ایدەرك ، غربه توجه ایتدیلر . اثنای راهده ایکی محارب اردویه تصادف ایلدیلر . هنوز میدان محاربەیه تقرب ایتمەمش ، وایکی اردونك هانکیسی دها کثرتلی اولدیغنی تفریق ایتمەمش ایکن ، (دوغرو یورکلی آدم دیمك اولان) ارطغرل

(١) «جعبر[جعفروزننده]،وراءقلعة جعبرعلی الفرات بین بالس والرقة قرب صفین» مراصد ـ الاطلاع . ترك مزاری ، رقەیەقریب مسکنه جوارندەدر ، والیوم معروف ومشهوردر . سلیمان شاهك مدفنی . امام علی ایله معویه آرەسندەکی صفین محاربەسنك محل وقوعنەقریب اولدیغی اکلاشیلیر . (رم)

(٢) « سلیمان شاهك آتی مخالف محله دوشمکله غرق اولوب ... » تاج التواریخ ، ج ١ ، ص ١٤ . عثمانلی مورخلرینك افادەسی وجه ایله ، سلیمان شاهك ، فراتدن کچرکن ، آتی درین بریره تصادف ایتمکله غرق اولمسی دها موافق حقیقت کورینور . تقویم التواریخ ، اونك تاریخ وفاتی ٦٢٩ کوستریر . (رم)

(٣) سلیمانك اوراده انشا اولنان تربەسی حالا « ترك مزاری » دیه یاد اولنور .

(٤) سعدالدین ، ٨ ؛ نشری ، ق ٢٠ .

(٥) رەنەل ، تصاویر اسفار کیخسرو ، ص ٢١١ ، ٢١٣ — ٢٢٧ .

ضعیفه یاردیم ایتمك عزم قهرمانیسنی اتخاذ ایلدی (١). اونك مداخلەسی نتیجۀ حربی تعیین ایتدی . مغلوبلر ، تاتار مغوللری و غالب ، سلجوق پادشاهی علاءالدین ایدی . ارطغرل ، انتخاب ایتمش اولدیغی حامی صفتیله علاءالدینك النی اوپدی. سلطان، متشکرانه بر خلعت تشریف اکسا وطومانیچ و رمنی طاغلرینی یایلاق ، سکود قربندەکی اوودەیی قیشلاق تخصیص ایلدی . سعدالدینه نظراً ، ارطغرل ، ایلچیسی صاری یاتی ساوجی بك معرفتیله علاءالدیندن خدمات واقعەسنه مقابل سکونتلی ومنفرد براقامتکاه ایستمش ایدی؛ سلطان ، اولا آنقره [*] حدودنده کائن قارەجه طاغی ویرمش ، وارطغرل یوقاریده سویلدیکمز محاربەده سلطانك اردوسنه یاردیم ایتمك فرصتنه بومساعدەدن صوکره نائل اولمشدر (٢) .

کوتاهیەنك شمالنده (٣) وپورساق (باتیس) اوزرنده، این اوکنه درت فرسخ مسافەدەکی قارەجه حصار موقع مستحکمی — اورایه قریب بیلەجك (بەلوقوما) کبی، اهالیسی روم اولمقله برابر — سلطان علاءالدینی متبوع طانیورلردی. ارطغرل، بو شهرك روملری طرفندن اراضیسنده راحتسز ایدلمسی اوزرینه، اونلره تعرض ایچون سلطان طرفندن مأذون اولەرق ، بلدەیی ضبطه موفق اولدی . برمدت صوکره ، علاءالدینك قوماندانی صفتیله ، روملردن وآقتاو تاتارلرندن مرکب برفرقەیله بروسه ایله یکیشهر آرەسندەکی اوودە برایکنجی محاربەدە بولندی . قوشوجی ، یاخود کشاف دیمك اولان آقینجیلری — قرارکاه سلطانی اولان اردو مرکزینی تماميله ستر ایدەجك صورتده — مقدمةالجیش (٤) اتخاذ ایلمش ایدی . کندیسنه کلنجه، علاءالدینك مغوللرله محاربەسنده نتیجۀ حربك جهت ظهورینی تعیین ایدن درت یوز قرق درت سوارینك باشنده، اك مهم موقعده بولنیوردی. محاربە ارمنی بوغازی مدخلنده باشلادی ؛ اوچ کون دوام ایدن غایت شدتلی برجنکدن صوکره، مظفریت ارطغرلده

(١) نشری . ق . ٢ . بو وقعەیی پدرندن وبیوك پدرندن نقل ایدن سلطان اورخان رکابدارندن ایشیتمش بولنان مولانا آیاسك شهادتنه کوره افادەایدر. عالی، بو افادەیی بالذات اورخانه نقل ایتدیرر . ادریس ، ق ١٢ .

(٢) سعدالدین ؛ جهاننما ، ص ٦٤٣ .

(٣) جهاننما ، ٦٢٥ .

(٤) بتون آوروپا مورخلری « آقینجی » دیرلر . ایکی یوزاللی سنه آلمانیا ومجارستانه دهشت ویرمشلردر .

قالدی ؛ ارطغرل ، دشمنی اینه کولك اوته طرفندن دکیزه قدر تعقیب ایلدی . فراریلر کلیبولی‌یه چیقمق اوزره سفینه‌لره راکب اولدیلر .

علاءالدین بو مظفریت خبرینی اسکی‌شهر (دوریلوم) قربنده بوزاویوك یاخود بوز اوکی نام محلده آلدی . مقدمة‌الجیشی [اوردونك اوکنی] (١) تشکیل ایدن خفیف سواریلرك قازاندقلری مظفریتی مخطر اولمق اوزره اسکی‌شهر قضاسنك نامی سلطان اوکنه تحویل ومالکانه اوله‌رق ارطغرله واولادینه اعطـا ایتدی . اوندن ماعدا ، اوزمان بیله‌جك ایله قره‌حصار آره‌سنده کائن وقونیه سلطانته تابع اولان سرایجغی اقامتکاه شستائی ، و طومانیچ (ته‌منوس) و ارمنی (موریه‌نه) طاغلرینی اقامتکاه صیفی تخصیص ایلدی (٢) .

بوکون [اسکی تقسیمات ملکیه‌یه کوره] برسنجاق تشکیل ایدن سـلطان اوکی قضـاسی ، عثمانلی حکومتنك مهد ظهوری اولدیغندن — ایلریده قارئلرك برچوق وقایع مهمه‌یی سهولت تفهملرینه مدار اوله‌جق — برتعریف طوغرافیسنی تحریر ایتمکی وظیفه عد ایدیورز .

سلطان اوکی (٣) دنیلن سلطان اوکی سنجاغی ، (قدیم فریکیا اپیکتته‌توس) خطه‌سنك عیناً حدودینه مالکدر . قضا مرکزلرینك (٤) وباسلیجه شهرلرینك اسملری دولتك ایلك زمانلری تاریخی ایچون اك قیمتدار رهبرلردر . اهل صلیب تاریخنده (دوریلوم) نامیله وکاربان سرایلری ، قاپلیجه‌لری ، باغچه‌لری ، باغلری ایله معروف بولنمش اولان اسکی‌شهر ، عثمانك قائن پدری شیخ ادەبالینك اقامتکاه ومدفنیدر . اسکی‌شهردن وقهرمانلر قهرمانی دیمك اولان سـید بطالك تربه‌سنی حاوی اولدیغی جهتله زیارتکاه اولان سـید غازی (٥) قصـبه‌سندن برتفصیل بحث ایتمك صیره‌سی

(١) نشری ، ق ٢٢ ؛ عالی ، ق ٩ ؛ جهانما ، ص ٦٧٥ .

(٢) مانەر ، ج ٦ ، ك ٣ ، ص ٥٣٦ ، طومانیچ یرینه چوموس دیور .

(٣) مورخ اوکی لفظنك صورت املاسنه باقشدر . بو صاغر کافدر ؛ سلطان‌اوکی کاف عربی ، یاخود کاف فارسی ایله تلفظ اولونماز . (مترجم)

(٤) حکمه‌مأذون‌مأمورین‌شرعیه ، قاضیلر بولنان یرلردر . Juridiction لـك مقابلی قضادر . (رم)

(٥) اسلامك بو قهرمان شهیری اسپانیاده ظهور ایدن سیددن (*) اوچ یوز سنه اول شرقی ، فوق‌العاده وقعه‌لری روایاتیله طولدیران سید غربیدر .

(*) بو سید (Cid) بر اسپانیول محاربدر که اون برنجی عصر میلادیده عربلرله جنکلرنده کسب اشتهار ایتمشدر . عربلر طرفندن اسپانیوللرك بکی معناسنه سـید عنوانیله یاد اولندیغندن ، فرنکلر اوکلمه‌یی (میو ورنده) سیده تحویل ایتمشلردر . (مترجم)

کله‌جکدر [٣] . استانبولدن مکه‌یه کیدن حجاجك یولی اوزرنده لفکه‌یه (لوقاس) طقوز واسکیشهره شمالاً اون فرسخ مسافه‌ده ارطغرلك اسکی اقامتکاهی اولان سکود بولنور ، که بیزانسلیلر بونی تبازیون وعرب مؤرخلری صفصاف (١) نامیله یاد ایدرلردی . سکوددن یاریم فرسخ اوته‌ده وصول طرفده لفکه یولی اوزرنده ارطغرل تربه‌سی واردر . اشبو تربه‌لی قبه بتون ممالك عثمانیه‌ده مشهور ومسلمانلر طرفندن دیندارانه احترامه مظهر بر آبده‌در (٢) . ذکر ایتدیکمز درت شهردن ماعدا سلطان اوکی سنجاغنده قاره‌جه حصار و بیله‌جك مواقع مستحکمه‌سی واردر، که بیزانس مؤرخلرنجه (ملانجیا) و (بلوقوما)ناملریله معروفدر. سلطان عثمانك فتحی مناسبتیله آتیده اونلردن بحث ایده‌جکز . عثمانك معشوقه‌سی ، مال خاتونك ایلك سنین حیاتنده پدریله برلکده امرار حیات ایلدیکی ایت برونی وهر ایکیسی موقع قضـا اولان بوز یوکی یاخود بوز اوکی [بوز اویوك] واین‌اوکی، سلطان‌اوکی سنجاغنك مشتملاتندندر. علاءالدین، ارطغرلك تاتارلره مظفریتنی‌یوقاریده ذکر اولندیغی اوزره بوز اوکنده خبر آلمش‌ایدی . این‌اوکی ، عثمانك مرکزحرکات اولمق اوزره انتخاب ایتدیکی محلدر . صارپ بر طاغك اتکنده کائن اولان بوقصبه، جوارنده بولنان وصعب الدخول اولدیغی جهتله شمدی‌یه قدر هیچ برآوروپالی‌سیاح طرفندن زیارته جسارت اولنه‌مایان بر چوق مغاره‌لردن دولایی بو اسمی حائزدر . این اوکنك شرقنده اق بییق کوپی واردر ، عثمانك اك جسور آرقه‌داشلرندن اوراسنی فتح ایدن برینك اسمنه نسبت اولنمشدر . آناطولیده الیوم بر چوق محللر سلطان عثمانك دیکر آرقه‌داشلرینك آدلرینی آلمشلردر (٣) [٤] .

ارطغرلك اوچ اوغلی اولدی: عثمان ، کوندوز آلپ ، صارویاتی، ساوجی. عثمان بك، آلتی یوزاللی یدنجی سنهٔ هجریه‌ده (میلادی ، ١٢٥٨) (٤) طوغمشدر . شایان

(١) حاجی قالفه، تقویم‌التواریخنده (١٨١ — ٧٩٧) سنه‌سی هارون رشیدك‌سکوده عسکر سوق ایتدیکندن بحث ایدر [صفصاف ، سکود دیمکدر .]

(٢) الیوم زیارتکاهدر . هر سنه ارطغرل ایله برابر بولنمش اولان قاره کچیلیلرك اولادی هر سنه ، اوراده مولود شریف اوقوتدیررلر . (مترجم)

(٣) جهانما ، ٦٤٢ ، ٦٤٣ ؛ مناسك‌الحج ، ورق ٢٨ ، طبعهٔ قسطنطینیه .

(٤) تقویم‌التواریخده سلاطینك دفتری‌مندرجدر. عثمان، پدرینك وفاتنده‌آنجق‌یکرمی‌درت یاشنده ایدی ؛ اونك کوچك قارداشی صارویاتینك ، سعدالدینك افاده‌سی وجه ایله ،آلتمش سنه مقدم سفیر صفتیله علاءالدین اولك سراینه کوندرلمش اولمسی قطعیاً ناقابل احتمالدر.[*]

دقیقه که تاریخ، بر عصر، یعنی برنجی علاءالدینک سلطنتندن اوچنجی علاءالدینک سلطنتنه قدر اولان زمان ظرفنده، البت ارطغرلک حیات مهالک جویانه وجنک آورانه‌سنه شهرت بخش اولمش اولان وقایعی مسکوت عنه براقیور؛ یالکز مغول وتاتارلر اوزرینه ایکی مظفریتنی، بیوک علاءالدین زماننده قاره‌جه حصارک ضبطنی، سلطان اوکی منجنیقده یرلشمسنی، عثمانک تولد وازدواجنی، عثمانک اوغلی اورخانک تولدینی قیدایدیور. خاندان عثمانی مؤسسنک محل تولدینه رونق عظیم ویرمکدن محظوظ اولان عینه، ارطغرلک مظهر اولدیغی بر الهام ایله نتیجه عثمانک، شانه وقدرت آتیه‌سنه دلالت ایده‌جک صورتده کوردیکی بر رؤیا حقنده تفصیلات ویرمکی ترجیح ایلیور. معلومدرکه روایات قدیمهٔ غریبه وخیالپروران شرقلیلرک وبالخاصه مسلمانلرک اوصاف ممیزه‌سندندر (۱). نظر اسلامده تجلیات لیلیه پیغمبرلرک خوابندن اولدیغی کبی رؤیای صادقه جانب الهیدن کلیر .

ارطغرلک رؤیاسی سادکیٔ صافدلانه‌سیله شایان دقتدر . بورؤیانک — نسلنک نائل مبارکیت اوله‌جغنی تبشیر ایتمک اوزره — اثنای لیلده یعقوبه (پیغمبر) واقع اولان تجلیٔ ربانی ایله پك چوق مناسبتی واردر (۲). ارطغرل، برسیاحتنده تقواسیله معروف برذاتك خانه‌سنه مسافر اولدی ؛ زمان استراحت کلنجه ، صاحب خانه ارطغرلك اوکنده بولندیغی دولابدن برکتاب چیقاردی،ودها یوکسك برمحله‌وضع ایلدی . ارطغرل بوکتابك اسمنی ونه‌دن بحث ایتدیکنی سؤال ایتمسی اوزرینه ، خانه صاحبی پیغمبر واسطه‌سیله تبلیغ اولنمش کلام‌الله ، یعنی قرآن اولدیغنی بیان ایلدی . ارطغرل کتاب کریمی آلوب صباحه قدر آیاقده اوقودی ، وبعده برآز اویومق ایستدی . اویودی ، وصباح اویقوسی اثناسنده — که شرقلیلرك افکارینه کوره ملهم رؤیالره پك مساعددر — برتجلیٔ اعجازکاری واقع اوله‌رق ، برصدادن شو سوزلری ایشتدی : « مادامکه سن بن نم کلام قدیمی اوقدر حرمتله اوقودك ، اولادك واولادیکك اولادی ، نسلاً بعد نسل ، نائل عزوشان اوله‌جقلردر (۳) » .

(۱) مورخك تنقید افاداتی خارج صدد کورنمشدر . (مترجم)
(۲) کتاب‌التکوین ۲۷ ، ۱٤ ، ۳۱ .

(۳) ئالی ، ورق ۹ ونشری ورق ۲٤ ، بورؤیایی نقل ایدرلر ؛ فقط ارطغرله دکل، عثمانه اسناد ایلرلر . له‌وانقلاو ، تاریخ اسلام ، ص ۵۷ [*].

عثمانك، شیخ ادهبالینك قیزی کوزل مال خاتون ایله ازدواجندن اول کوردیکی رؤیاده ارطغرلك رؤیاسنده‌کی طرز عظمت یوقدر . اونك طرز شاعرانه‌سی وبعض وقایع تاریخیه‌یی تلمیح ایتمکده اولمسی دها قریب بر زمانده مفکرهٔ شرقیه‌نك تولید ایلدیکی بر خیال شاعرانه‌دن عبارت اولمسی شبهه‌سنی القا ایدر . بو رؤیایی زیرده مطالعه اولنه‌جق عشق و رقابت مبحثلرینه وسلطان اوکی سنجاغنده وقوع بولان محارباتك حکایه‌سنه قاریشدیرش بوله‌جغز (١) .

قاره‌مانك آطنه شهرنده تولد ایتمش اولان شیخ‌ادهبالی ، سوریه‌ده فقه تحصیل ایتدکدن صوکره شمدیکی سلطان اوکی سنجاغنك مرکزی اولان اسکیشهره‌قریب ایت برونی کوینه کلوب یرلشمش ایدی . عثمان ، اکثریا اورایه کلیر ، شیخ ایله کوریشوردی . برکیجه عثمان ، ادهبالینك قیزی مال خاتونی کوره‌رك، تعشق ایلدی. لکن ادهبالی عثمانك حسن نیتنه تماميله اعتماد ایده‌میه‌رك ، وکنج ایله قیزی آراسنده حالجه موجود اولان مساواتسزلغی نظردقته آله‌رق، ازدواجلرینه موافقت ایتمدی. عثمان،امیدغرام پروریسنك تخلفی اوزرینه،اضطرابنی سلاح آرقه‌داشلرینه وقومشولرینه آچدی. بونلردن اسکیشهر بکی ، عثمانك حکایه‌سیله مال خاتونه میل ایده‌رك، قیزی کندیسی ایچون طلب ایتدی؛ اوده رداولندی. ادهبالی، عثماندن زیاده اسکیشهر بکنك اخذ انتقام ایتمسندن قورقدیغی جهتله، اوبکك اراضیسنی ترك‌ایله ارطغرلك اراضیسنه کله‌رك، اوراده یرلشدی، وشونقل مکان ایکی بك آره‌سنده شدتلی برخصومته سبب اولدی. برکون‌عثمان، قارداشی کوندوز آلپله برابر قومشوسی ومحبی اولان اینه‌اوکی بکنك خانه‌سنده‌ایکن اسکیشهر بکنك — متفق اولان وکشیش‌طاغی [5] اتکنده واطره‌نوسك (٢) شرقنده‌خرمن‌قایاموقع مستحکمنك حاکمی بولنان — میخال کوسه (٣) ایله برابر بردن بره ظهور ایلدیکی کورلدی . بونلر ، اللرنده سلاح، اینه‌اوکی بکنه عثمانی کندیلرینه تسلیم‌ایتمسنی تکلیف ایدیورلردی . اینه‌اوکی بکی، مسافرپرورلکك بوصورتله اخلال ایدلمسنی‌رد ایلدیکی کبی، عثمان وکوندوز آلپ برهجوم کوستره‌رك، اسکیشهر بکنی دفع وخرمن قایا حاکمنی اسیر ایتدیلر . کوسه‌میخال اوآنده غالب حقنده برمحبت حس ایده‌رك ، نهایت اوکا عرض تابعیت ایلدی . حتی مؤخراً

(١) نشری ، ورق ٢٤ ، ٢٥، ادریس ، ورق ، ٢٣ ، ٣٠ .
(٢) اطره‌نوس (ادره‌نوس) قدیم، (هادریانی آد اولیمپوم) در .
(٣) جهانما ، ص ٦٨٥ .

عثمانك ارطغرله خلف اولدیغی ، وکسب استقلال ایلدیکی زمان ، اجدادینك دینی ترك ایله مسلمان اولدی. بودقیقه‌دن اعتباراً عثمانك تعالی اتمکده اولان قدرتنك‌اك متین استنادگاهلرندن بری اولمش، وکرك نفوذی، کرك ثروتی‌ایله دائما حال اقتدارده بولنان عائله‌سی عثمانلی تاریخنده برقاچ عصر میخال اوغلی نامی آلتنده احترامکارانه یاد اولنمشدر . ایلریده بونلردن بالدفعات بحث ایده‌جکز .

عثمان شوصورتله روملر آره‌سنده بردوست قازانمش ایدی؛ فقط هنوزمعشوقه‌سنه دسترس اوله‌مامش ایدی . ایکی‌سنه کچدی (۱). بوایکی سنه ظرفنده مشکوکیت واضطراب ایچنده بولنیوردی . اوندن صوکره مال‌خاتونك پدری، عثمانك ثباتندن متأثر اوله‌رق ، براثر آسمانی اولمق‌اوزره کوردیکی بررؤیایی اونك لهنده تعبیرایلدی.

برکیجه عثمان‌اده‌بالی‌یه‌مسافر اولمش، وصبروتحمل ایله‌فراشنه کیردرك،معشوقه‌سنی تخیل ایتمکده بولنمش ایدی . عربلرك افکارینه کوره صبر هردرلو محظوظیتلرك مفتاحی (۲) اولدیغی کبی عشقه تحمل ایدن تاج شهادته نائل اولور [٦] . عثمان اویودی، وشورؤیایی کوردی :

صاحب خانه‌نك یاننده یاتمقده ایدی . اده‌بالینك کوکسندن بغتةً بر هلال ظهور ایتدی ؛ کوزله حس اوله‌جق صورتده بیویوب بدر حالنی بوله‌رق، کندی کوکسنه کیردی . اوندن صوکره ، یانلرندن بر آغاج چیقه‌رق، بوده کیتدکجه بیودی، وکیتدکجه خضارتی، کوزللکی زیاده‌لشیوردی. داللرینك سایه‌سی قطعات ثلثه آفاقنك منتهاسنه قدر بر وبحری احاطه ایتدی . قافقاس ، اطلس ، طاوروس ، ئه‌موس طاغلری ، بوخیابان‌اوراقك درت رکنی کبی کورینیوردی. آغاجك کوکندن، دکیزکبی کیلرایله مستوراوله‌رق دجله، فرات، نیل، طونه نبعان ایلیوردی. بحرالمزروعات ایله‌محاط،طاغلرجسیم‌اورمانلرله‌متوج‌ایدی. بوطاغلردن چیقان برکتلی صولر،کل‌وسرو باغچه‌لری ایچنده دولاشه‌دولاشه جریان ایدیورلردی. صحرالرده اوزاقدن — قبه‌لر ، هرام ، دیکیلی طاشلر، ستونلر، لطیف قله‌لر ایله مزین — شهرلر کوزولیوردی . بومبانیٔ عالیه‌نك جمله‌سنك ذروه‌لرنده برر هلال ، درخشان اولدیغی کبی ، مناره شرفه‌لرندن انتشارایدن دعوت صلات صدالری، ناقابل تعداد بلبللرك نغماتی وبیك

(۱) ادریس ، ق ۲٥ .

(۲) الصبر مفتاح الفرج . بك توتلی اولدیغی جهتله ترجمه‌یه کلمز . [هامه‌رك، بو ضرب مثالك برکلمه‌سنی صورت تلقیده‌کی خطاسی مشهوردر .]

رنكلی پاپاغانلرك متصل سویلدیكلری سسلریله امتزاج ایدیوردی . برموزیقه هیئتنی آكدیران جوهواسكنهٔ مختلفه‌سی نغماتی — اوراقی تیغ شكلنده اوزانمقده اولان — اشجار ملتفةالساقك تشكیل ایلدیكی تازه ومعطر طاق اوزرنده آهنك كونا كون اظهار ایلیورلردی (۱) . اوصیره‌ده شدتلی برروزكار ظهور ایده‌رك، بویاپراقلری دنیانك بتون شهرلری اوزرینه، خصوصا — ایكی بحر ایله ایكی برك ملتقاسنده، ایكی یاقوت وایكی زمرد آره‌سنه یرلشدیرلمش برجوهره مشابه اولان وبتون دنیانی محیط بر حلقه‌نك الك قیمتلی طاشی حكمنده بولنان — قسطنطینیه‌یه طوغری نشر ایتدی . عثمان حلقه‌یی پارماغنه كچیرمك اوزره ایكن اویاندی .

عثمان ایله مال خاتوندن (۲) ظهور ایده‌جك سلاله‌نك قدرت وشاننی تخمین ایتدیرمكده اولان بورؤیانك تعبیری، كنج محاربك اده‌بالینك قیزیله ازدواجنه حیلولت ایدن مشكلاتی برطرف ایلدی . ولیمه جمعیتی ، سلاطین ازدواجلرنده‌كی طنطنه ایله دكل ، پیغمبرك شریعتنه وكوستردیكی مثاله توفیقاً اجرا اولندی . عاشق ومعشوقه‌نك نكاحنی اده‌بالینك مریدلرندن طورود نامنده‌متقی بردرویش عقدایتدی . عثمان، اونك خدمتنه مكافاةً، جامع قربنده ونهر كنارنده براقامتكاه وعد ایتدی؛ مستقل پادشاه اولنجه، درویش ایچون برتكیه انشاومعمور قرا واراضی تخصیص ایده‌رك،وعدینی انجازایلدی . بوطورودك عائله‌سی ایكی عصر صوكره دخی اواوقافه متصرف ایدیلر (۳) .

بیوك پادشاهلرك تولدندن اول استقبالده نائل اوله‌جقلری قدرته دلالت ایتمك اوزره بویله رؤیالر نقلی شرق مورخلرینك صنعت مغروفه‌سیدر . مع‌هذا بوعادت، اونلره مخصوص دكلدر . كرك اسكی، كرك شمدیكی غرب مورخلرنده دخی كوریلور . حتی هرودوت، كیخسروك بیوك پدرینك، منداته نامنده‌كی قیزینك فراشندن بتون آسیانی غرق طوفان ایدن رؤیاسنی نقل ایتمكدن چكنمز [۷] . لاری واوندن نقلاً كیبین ده‌جنكیز خانك والده‌سی برشعلهٔ آسمانی تنفسیله حامل قالدیغنی روایت ایدرلر (٤) .

---

(۱) سعدالدین ، ق ۹، بورؤیایی نظماً نقل ایدر [*] . عالی، ق ۹ ، صولاقزاده، ق ۳، لطفی ، ق ۱۱۵ ، جهانما ، ص ٦٧٦ ، نثراً یازارلر . قیلیج شكلنده اسماً بوله طوغری توجه ایتمش اوراق اشجاردن بحث ایدن یالكز ادریسدر .

(۲) بورؤیانك تعبیرینه كوره عثمان بكه بدر شكلنده كورینن مال خاتون ایدی .

(۳) ادریس ، ق ۳۰ .

(٤) كیبین ، باب ۳٤ ، جلد ۳ ، ص ۳۵۸ ، لاری . ابوالغازی‌یه نظراً جنكیزخان، الی پختیلانمش قان ایله ملمع اوله‌رق دنیایه كلمشدر . بو، ضیاروایت قدیمه‌سندن دهامعنیداردر .

اقوام شرقیه، رؤیالردن باشقه، بر کون نائل حکومت اوله‌جق شخصك باشی اوزرنده آق‌بابانك طیرانی فال‌خیر صایارلر. ایرانلیلرك، ترکلرك هما تسمیه ایتدکلری بیوك آق‌بابا اونلرجه، صیاد قوشلرك الك نجیبیدر؛ چونکه بزم آنجق عنعنه ایله بیلدیکمز شرقیون تاریخ طبیعیسنه کوره، هما هیچ بر جانلی قوشله تغذی ایتمیوب، دیکرلرینك اولدوردکلری طیورك قانلی پارچه‌لریله ادامهٔ حیات ایتدیکی کبی، بر مخاطره ظهورنده قنادلریله اورتدیکی یاورولرینه غایت مشفقانه بر آنالق سوکیسی کوسترر. هما، مصرلیلرده دخی کوریلورکه اونلر خط تصویری لوحه‌لرینه محبت مادرانه و مرحمت شاهانه علامتی اولمق اوزره وضع ایدرلر. بو قوشك، بر نجه‌سنده قلم قانون، دیکرنده نکین سلطنت طوتمقده بولندیغی حالده، حکمدارلرك باشلری اوزرینه رسم ایدلدیکی کوریلور(١). شاهنامه‌ده قهرمانلر، شهبال سیمرغ ایله تتویج اولنورلر. اشبو سیمرغ زنداوستانك مثلث آق باباسندن (٢) باشقه برشی دکلدر؛ نصل‌که مصرده حکمدارلر طرفندن یازیلان قوانینی ایضاح ویاتعلیم ایدن راهبلرك باشلری آتمه‌جه (٣) تویلریله مزین بولنور. شرقك الك معروف پرنسسی — که اسکندردن اولکی ایران تاریخنك یکانه طانیدیغی قرالیچه‌اوندن عبارت اولدیغی کبی، پرسه‌پولیس [اصطخر فارس] (٤) ده‌کی بیك دیرکلی سرایك بانیه‌سیدر — همای نامیله یاد اولنور. همای لفظندن تشکیل اولنان همایون کلمه‌سی — که ایران دولتنده حالا مستعملدر — عثمان کلمه‌سی کبی، بزم [اوروپالیلرك] امپریال، یاخود رووایپال کلمه‌مزه‌ودها زیاده رومالیلرك اوغوست[٨] کلمه‌سنه مقابلدر (٥). شرقلیلرك ظننه‌کوره باشی اوزرنده همانك قنادلری سایه‌انداز اولان حکمدار بیوك وقوتلی اوله‌جغی کبی، شجاعتیله محافظه ایده‌جکی زیردستاننك مسعودیتنی استحصال ایدر. شرقلیلرك هماسی رومالیلرك قارتالیدر.

بر قارتالك باشندن مغفرینی چیقاروب تکرار قویدیغی رؤیاسنده کورن تانا کیللك زوجی اسکی تارکه‌نه — هنوز افراد اهالیدن ایکن — استقبالده نائل قدرت

(١) هورا پوللو ١١. «مصرسفرلری» ایله بلزونینك اثرنده‌کی رسملره مراجعت.

(٢) اوچ وجودلی قوش، آنکه‌تیل ٣، ص ١٧٣، حاشیه.

(٣) دیو دوروس. ١، ٨٧.

(٤) لاری، فنایی. همای، یونان مؤلفلرینك پاریزاتیس دیدکلریدر.

(٥) مورخ، ممالك عثمانیه. سلطنت عثمانیه کبی ترکیبلرده باقه‌رق، عثمانیه لفظنك شاهانه دیمك اولان امپریال ورووایپال کلمه‌لرینه معادل اولدیغنه ذاهب اولمش ظن اولنور. «همایون» بزده دخی قوللانیلیر. (رم)

اوله‌جغنی خبر ویردیکی کبی [٩]، ارمنی بوغازنده ارطغرلك باشی اوزرنده برهمانك سایه صالدیغنی کورمش اولان ابدال قومرال نامنده برمتقی درویش، اونك شانلی استقبالنی وقریباً آق دکیزه، قاره دکیزه، آوروپا ایله آسیایه ایصال دست تسخیر ایده‌جکنی کشف ایتمش ایدی (١). عثمان بو کشفه اعتماد ایله برابر، درویشك صیت قدسیسی امنیه‌نك حصولنی تسهیل ایده‌جکنی بیلدیکندن، قومراله الك کوزل قیلیجلرندن بریله قیمتدار بر کاسه‌اعطا و بر زاویه‌یاپدیره‌جغنی‌ده تحریراً تعهدایلدی. درویش، عثمانك اثنای فتوحاتنده — انجاز وعد ایده‌جك قدرته مالك اولوب‌ده کندیسیله ایلك ملاقاتکاهی اولان ارمنی بوغازنده بر زاویه انشا ایتدیردیکی زمانه قدر — اونك یاننده بولنه‌رق، او قیلیجی استعمال ایلدی. قیلیج ایله کاسه زاویه‌ده حفظ ایدلمشدر(٢). بو تاریخك ایلریسنده کوریله‌جکدر، که عثمانك اخلافی اوکا امتثالاً بر چوق تکیه‌لر انشا وتخصیصات کثیره اعطا ایلدیلر. ارمنی بوغازی، طومانیچ (تمنوس) ایله کشیش طاغی (اولمپ) آره‌سنده واینه‌کولك شرقنده کائندر. بومحل بر مدت صوکره عثمانك هنوز پدری بر حیات ایکن روملر اوزرنده نائل اولدیغی غلبانك صحنهٔ وقوعی اولمشدر.

عثمان واوغلی اورخان، «بروسه یکیشهری، لفکه، ازنیق، یلاق آباد [یالوه] کملیك قضالری وسطنده»(٣)بولنان روم قوماندانیله پك‌دوست‌ایدیلر. لکن کشیش طاغنك آرقه‌سنده بروسه — کوتاهیه (٤) یولی اوزرنده بلوقوما (٥) نامنده‌کی دیکر موقع مستحکمك قوماندانی — قیشك تقربنده طاغلردن اووه‌لره ایندکلری ویازین اووه‌لردن طاغلره چیقدقلری صیره‌ده — عثمانك آرقه‌داشلرینی وسوریلرینی

(١) هرودوت زماننده دخی کشتاسبك اوغلنده قنادلر ظهورینی کورمش اولان کیخسروك رؤیاسی بو پرنسك آسیا وآوروپاده حکومتنه دلالت ایتمك اوزره تعبیر اولنمش ایدی.

(٢) ادریس، ق ٣٠، ٣١.

(٣) جهانما، ص ٦٤٣. [جهانمانك عباره‌سی « » اشارتی ایچنده عیناً آلنمشدر].

(٤) باخیماره‌س، ك ٥، باب ٢، عثمانلیلر طرفندن ضبط اولنان قلعه‌لرك همان جمله‌سی اورادہ ذکر اولنمشدر. اوندن صوکره‌کی مورخلر بو موقعلری شمدیکی ناملریله اولسون تعیین ایتمك زحمتنی اختیار ایتمه‌مشلردر. ادریس، ق ٤٠، نشری، ق ٢٦، عالی، ق ١٠، جهانما، ص ٦٧٦.

(٥) ترکلر آنکه‌لوقومایی (آینه ـ کول) دیمك اولان اینه‌کوله تبدیل ایتمشلردر. [اینه کوله (آینه کول) معناسنی ویرمك طوغری دکلدر.]

راحتسز ایدرلردی . بو عشائره سربستئ مرور تأمین ایده بیلمك ایچون ارطغرل ، قرارگاه صیفیلرندن عزیمت ایتمزدن اول ، اڭ قیمتدار اشیاسنی امانت براقیق اوزره ، بیله‌جك حاکمیله ائتلاف ایتمش ایدی . بیله‌جك حاکمی ، بو اشیا کندیسنه ارککلر واسطه‌سیله دکل ، قادینلر واسطه‌سیله تودیع اولنمق شرطیله موافقت کوسترردی . بو شرط اوته‌کی طرفدن قبول وکمال اخلاص ایله حکمنه رعایت ایدلدی. عثمان، طاغلردن هر عودتده بیله‌جك حاکمنه ابراز تشکر ایچون ، ترکیه‌ده حالا اعمال اولنانلره مشابه رنکده خالیلر ، غاشیه‌لر، کچی دریلری ، پنیر ، بال ایله مالی طلوملر کتیرردی . ارطغرل زاده‌نك شجاعت پرفورانی آنکه‌لوقوما حاکمنك طورتعرضکاریسنه دها زیاده متحمل اوله‌مادیغندن ، باباسنك آرقه‌داشلری آقچه قوجه ، عبدالرحمن غازی ، کندیسنك اوچ محبی وسلاح آرقه‌داشی قوکور آلپ ، طورغود آلپ ، آیغود آلپ ایله (آلپ، یاخود آلف) مذاکره ایلدی. قلعه‌نك ضبطی قرارلشدیرلدی. تمش کیشی (١) نیت تسخیرایله یوله چیقدی . آنکه‌لوقوما بکی کندیسنی تهدید ایدن مخاطره‌دن خبردار اوله‌رق ، دشمنی ارمنی بوغازنده بکلیوردی . اوراده قانلی برمحاربه باشلادی ؛ عثمانك یکنی وصاروباتینك اوغلی بای قوجه محروم حیات اولدی . محاربه‌دن صوکره ، ارمنی بوغازینك آلتنده حمزه بك قریه‌سی اراضیسنده دفن اولنمشدرکه خراب برکاربان سرایه پك اوزاق اولمایان برمحلده بنا اولنان تربه‌سی حالا معرکه‌نك تربه‌سی اولدیغنی اشعار ایتمکده‌در(٢). عثمان ، آنکه‌لوقوما بکنك شدتلی هجومندن، ترك مورخلرینك اراتوس تسمیه ایتدکلری بر خرستیان معرفتیله خبردار اولمامش اولسه ایدی ، بلکه مقاومت ایده‌میه‌جك ایدی. عثمان، تشبثنك نتیجه‌سنی تأمین ایچون عسکرندن اوچ یوز کیشی‌یی آنکه‌لوقومانك بر قاچ فرسخ جنوبنده ارمنی طاغنك (موزیه‌نه طاغی) اتکنده کائن قولاجه قلعه‌سنه (٣) کوندردی . بومحلك سکنه‌سی تسلیمیت کوستره‌رك ، اسیر ایدلدیلر .

شو مغلوبیت ، آنکه‌لوقوما بکنك جسارتنی هیچ قیرمدی . یاریم عصر مقدم ارطغرل طرفندن فتح اولنمش ، وفقط مؤخراً روملر طرفندن ضبط اولنه‌رق علاءالدین ثانی زماننده بری اونلرك الندە بولنمش اولان قارەجه حصار (مه‌لانکه‌یا) حاکمیله

(١) ادریس ، ورق ٤٠ .

(٢) نشری، ق ٢٦ ؛ عالی، ق ١٠٠؛ عالیدن نقلاً جهانما ،ص ٦٧٦ .ادریس ،ق ٤١ .

(٣) ادریس ،ق ٤١ . پاخیاره‌سك، ١١ ،ص ٢٨٧ ،یازدیغی (قرونللا)، حصاری اولمالیدر.

قویاً اتفاق ایتدی (١) . طومانیچ قربنده آریجه‌ده (٢) شدتلی بر محاربه وقوعه کلدی (٦٨٧—١٢٨٨) . عثمانك کنج قارداشی صاروباتی‌ساوجی ، اوراده برچام آغاجنك آلتنده اورلدی . بو وقعهٔ مؤلمه‌یی اخطار ایتمك اوزره صاروباتینك قانیله اروا اولنان آغاج ، اوجوار اهالیسی طرفندن ، متمادی یانار قندیللر ایله تزیین اولنمشدر ، که بوده ، علامت شهادت اولمق اوزره ، تربه‌نك طرف آسمانیدن تنویر اولندیغنی ظن ایتدیرمك (٣) ایچوندر [١٠]. نعشنك موضوع اولدیغی محل الیوم قندیللی چام (٤) دیه یاد ومسلمانلرجه مقدس عد اولنور [*]. عثمانلی ملی مورخلری ده بوندن — روماليلرك انجیرجی رومولوس حقنده یاپدقلری کبی — کمال حرمتله بحث ایدرلر (٥) . اورایه قریب بر موقعده وعثمانك برادرینك محروم حیات اولدیغی صیره‌ده قره‌جه حاکمنك الك کنج قارداشی قالانوس ده (٦) صفوف دشمن [یعنی عثمانلیلر] ایچنده دوشدی . ترك حیات ایتدیکی محل تنویر وتقدیس ایدلمامش اولمامقله برابر ، بو کنج محاربك صورت وفاتی خاطرلرده‌دها آز جایکیر اولمامشدر . محاربه اثناسنده عثمان آرقه‌داشلرینه طوپراق اوزرینه دوشمش قالانوسی کوسترەرك « قارنی دەشیکز ! » دیه (٧) باغیرمقده ایدی . اونك دوشوب اولدیکی محلی کوپکك دەشلدیکی بروقوقار تارلا اولمق اوزره یاد ایدرلر (٨). عثمانلیلر طرفندن مغلوب خرستیانلر حقنده ایقاع اولنان افعال وحشیانه‌نك برنجیسی بودر (٩).

(١) نشری ، ق ١٢٣ ، قاره‌جه‌حصارك برنجی وایکنجی محاصره‌سی آره‌سنده یتمش سنه کچدیکنی سویلر . بوایسه ممکن دکلدر ؛ چونکه عثمان آلتمش آلتی سنه‌دن زیاده یاشامامشدر .

(٢) پوتینکه‌رك جدولنده (آغریلوم) دیه کوستریلن محلدر .

(٣) آغاجك قندیللرله تزیینی ، طرف آسمانیدن تنویر اولندیغنی نصل ظن ایتدیره‌بیلیر؟ قندیللر کوریلورکن ، بوکا کیم اینانیر؛ بو درلو ظنلر ، اوروپالیلرك ترکلر حقنده‌کی غرائب معلوماتندندر . (رم)

(٤) ادریس ، ورق ٤٣ ، سعدالدین ، ورق ١٠ ، نشری ، ورق ٢٨ .

(٥) Ubi nunc ficus Ruminalis (Romularem vocatam ferunt) Livius. 1,4 .
[انجیرجی رومولوس حقنده متنده‌کی افاده‌نك مأخذی] .

(٦) بیزانسلیلرك قالوبایسی اولمسی محتملدر .

(٧) «قارنی دەشین ، یرنی ئه‌شین» ، ادریس ، ق ٤٣ ، سعدالدین ، ورق ١٠
[«قره‌جه حصار تکورینك قلانوز نام قرنداشی که سرعسکر ایدی دوشدکده عثمان غازی حضورینه کتوردیلر ، « قارنی دیشوك ویری ایشوك ، » ده دفن ایدك امری ویرلکله اویله یاپلدی .» سعدالدیندن تلخیص ، جلد ١ ، ص ١٨ .]

(٨) « ایت اشنی » ، ادریس ، ق ٤٣ ، سعدالدین ، ق ١٠ ، جهانما ص ٦٧٧ .

(٩) اوزمانك حکمنه کوره بو علی العاده برحربك نتایج طبیعیه‌سندندر . (مترجم)

ینه‌اوسنه (۱) سلطان علاءالدین ثالث‌مرمره دکیزندن پك اوزاق اولمیان بیغا (بیزانسیلرك په‌غادیدکاری) (۲)ده تاتارلر اوزرلرینه واقع اولان غلبه‌سی‌ده دها آز وحشیانه اوزمایان برحرکتله لکه‌دار اولمشدر. سلطان، حدودینك محافظی اولان عثمانك امدادینه کیتدیکی واونکله برلکده قاره‌جه حصاری محاصره ایلدیکی صیرده‌ده، تاانجار [۱۱] قوماندانسنده برتاتار اردوسنك اولوآباد(ریندا کوس)نهری منصبنده‌کائن ارکلی (هراقلا) ده ظهور ایله، بوشهری احراق ایلدیکنی خبر آلدی؛ علاءالدین محاصره‌نك اداره‌سنی عثمانه‌تودیع ایله، تاتارلرك اوزرینه یوریدی، واونلری دوچار انهزام ایلدی. آنجق بو محاربه، طرف غالبك مظفریتدن صوکره اورته‌یه ییغمش اولدیغی قانلی علامات ایله شهرت بولمشدر [۱۲].

سلطان علاءالدین تاتارلری مغلوب ایتدیکی صیرده‌ده عثمان — اللی سنه مقدم بو موقعی تسخیر وهیچ‌دکاسه محاصره ایتمش اولان — ارطغرلك ارتحالندن برقاچ کون مقدمنه مصادف اولمق اوزره بعضاً قاره‌جه حصار، بعضاً قاراجه دینیلن مه‌لانکه‌یابی ضبط ایدیوردی. عثمانك پدری اللی‌سنه استراحتدن صوکره، خصوصا اوغلنك شبابنده کندی کنجلکنك رونقنی بولدیغی ایچون، کمال سکون ایله تسلیم روح ایلدی (۶۸۷—۱۲۸۸). عثمان، پدرینك وفاتنه مقابل، فتوحات‌جدیده ظهوری‌ومال خاتونك‌اوسنه‌تولید ایلدیکی‌اوغلی اورخانك(۳) قدومیله متسلی‌اولدی.

ایرته‌سی سنه‌علاءالدین، عثمانك‌خدمات واقعه‌سنه‌مکافات اوله‌رق، ونك‌برآورده‌ٔ دست استیلا ایلدیکی قاره‌جه حصاری مالکانه صورتنده اعطا ایلدیکی کبی، بتون علامات مخصوصه‌سیله، یعنی سانجاق، طبل، آت قویروغی [طوغ] ایله برلکده پرنس [بك] عنوانتی ویردی. عثمانك یکنی آق تیمور بونلری ایصاله مأمور اولدی. یکی بك، آق تیموری (٤) استقبال ایچون بر قاچ خطوه ایلریلدی؛ موزیقه‌برجنك هواسی چالمقده اولدیغی حالده، اللری کوکسی‌اوزرنده قاووشدیرلمش اوله‌رق، بر طور احترامکاریده توقف ایلدی. اخلافی صلوات خمسه زمانلرنده

(۱) ادریس‌بوندن‌اولکی محاربه‌یی ۶۸۷ — ۱۲۸۸ ده، حاجی‌قالفه‌ایسه تقویم‌التوارخنده ۶۸۶ — ۱۲۸۷ ده کوستریور.

(۲) (پیکه)، باخیاره‌س، جلد ۱، ص ۲۸۹.

(۳) حاجی قالفه، تقویم التوارخ.

(٤) نشری، ق ۳۶.

موزیقه چالندیغی صیره‌ده بو قاعده‌یه رعایت ایدرلردی ؛ تا که عثمانك التنجی خلفی فاتح محمد «ایکی یوز اون سنه امتداد ایدن تعظیمك چوق اوزون» اولدیغی بهانه‌سیله بو عادتی لغو ایلدی [۱۳*] .

عثمانك، امارته کچدکدن صوکره ، ایلك اهتمامی ، اقامتکاهی اولان قاره‌جه حصار کلیساسنی جامعه تحویل ایله ، امام وخطیب وهردرلو مصالحه نظارت و بازار قورلمق جهتیله سکنه آره‌سنده ظهور ایتمکده اولان دعاوی‌یی هفته صوکی اولان جمعه کونلری رؤیت ایتمك اوزره برملا (قاضی) تعیینه مصروف اولدی. بوخصوصده قاین پدری اده‌بالی ، درت سلاح آرقه‌داشی ، قارداشی کوندوز آلپ، طورغود آلپ ، حسن آلپ ، آیغود آلپ ایله استشاره ایده‌رك ، اونلر اولجه سلطاندن مأذونیت استحصالنی رأی ایلدیلر. بومأذونیتك آلنمسی اوزرینه، عثمان، اده‌بالینك طلبه‌سندن قاره‌مانلی طورسون فقیهی امام تعیین ایلدی. بازارلرده قومیت ودین کوزتمکسزین محافظهٔ انتظام وظیفه‌سنی‌ده اوکا حواله ایلدی . برجمعه کونی کرمیان ترك بکی علیشیرك(۱) تبعه‌سندن برمسلمان‌ایله بیله‌جك روم حاکمنه‌تابع برخرستیان آره‌سنده ظهور ایدن منازعه‌ده عثمان خرستیان لهنه فصل دعوی ایلدی (۲). بونك‌اوزرینه بتون مملکتده ارطغرلك اوغلی عثمانك حقانیتندن بحث اولنمغه باشلایوب ، بوده خلقك قاره‌جه حصار بازارینه طوپلانمسنی تزیید ایلدی . بیان ایتدیکمز حکم خصوصنده بعض ملاحظات سیاسیه‌نك تأثیری اولمق محتملدر (۳) ؛ چونکه کرمیان بکی، عثمانك ظهور مقدمات استقلال وشانتی استرقاب ایله، حقنده‌کی نیات خصمانه‌سنی کتم ایتدیکی کبی ، عثمانك طاغلرده اقامتی اثناسنده محافظ اموالی اولان بیله‌جك قومندانی بالعکس اوکا مساعد بولنور ایدی (٤) .

عثمانك الك ایی دوستی والك صادق سلاح آرقه‌داشی کوسه میخال ایدی. اونك توصیه ومعاونتیله‌درکه بولی طریقی اوزرنده ایلك سفرینی اجرا ایلدی . کشیش

(۱) ادریس ، ورق ٤٩ . بوعلیشیر ، یاخیاره‌سك (آلی آوراس قاراوون) پدر ، ص ۳۰۱ . کرمیان بکنی قاره‌مان بکیله قاریشدیرمامالیدر .

(۲) حاجی قالفه ، جهانما ، ص ۷۷۷ ، نشری ، ق ۳۷ .

(۳) عثمان غازینك صفوت اخلاقنه کوره حقوق دعواسنده ملاحظات سیاسیه احتمالی بعیددر (رم) .

(٤) ادریس ، ورق ٤٩. بتون عثمانلی مورخلری، عثمانك ٦٨٨ — ۱۲۸۹ تاریخنده استعمال حقوق حاکمیت ایله ، اشبو قاضی‌یی تعیین ایتدیکنی ذکر ایلیورلر .

طاغندن — سقاریه (سانغاریس) مجراسنك طارالمسیله عسکر ایچون قولای برکچید ویردیکی — صاری‌قایا وصورغون اوزرینه یوریدیلر (۱). اوراده ارطغرلك اسکی آرقه‌داشی اولوب اوحوالی‌یه تماميله وقوفی اولان صمصمه (۲) چاووشه تصادف ایتدیلر. چاووش اونلری صیره‌سیله بولی‌طریقی اوزرنده‌کائن طراقلی، کوینك، مدرنی قصبه‌لرینه کوتوردی. حالا یکیجه‌طراقجیسی نامیله یاداید‌لمکده‌اولان طراقلی، سقاریه‌یه طقوز ساعت مسافه‌ده ونهرك شرقنده واقعدر. طراق وقاشیق تجارت واسعه‌سی سایه‌سنده معمور اولان بوشهراهالیسنك زنکینلکی، عثمان وکوسه‌میخالك حرصنی تحریك ایلدی (۳). بش‌بچق ساعت‌اوته‌ده کوینك، اوقصبه‌یه‌طقوزبچق‌وبولی‌یه اون بش ساعت مسافه‌ده عثمانك غایهٔ‌سفری اولان مودرینا، یاخود موده‌رنی (٤)(فریکیا ایپلته‌توس خطه‌سنده قدیم مودرا) قصبه‌لری بولنور. چیپلاق، خالی ایکی طاغ آره‌سنده بولنان مدرنی مؤخراً برنجی بایزید وبرنجی سلیمانك انشا ایتدکلری ایکی جامع ایله تزیین اولنمشدر. طراقلی اهالیسی طراق تجارتیله مشهور اولدیغی کبی، مدرنی اهالیسی‌ده ایك‌اعمالیله شهرت بولمشلردر (٥). ایکی‌قصبه اهالیسندن آلدقلری غنائمی حامل اولان فرقهٔ فاتحه کیوه اوزرنده سقاریایه منصب اولان مدرنی نهری (استرابونك غالوس‌دیه قیدایلدیکی) [۱٤] بوئجه کیده‌رك، اولیمپ‌اتکنده واقع‌خرمن قایا طریقیله قاره‌جه‌حصاره عودت ایلدیلر.

بوسفری یالکز عثمانك شانی استرقاب ایدن‌روم حاکملرینك تعرضاتیله خللدار اولان یدی سنه‌لك براستراحت تعقیب ایلدی. اوزمانه قدر ارطغرلك خزائنی محافظه ایتمش اولان بیله‌جك قوماندانی بیله، مهیب برحاله کلمکده اولان قدرت عثمانیه‌یه حسد کوسترمکه باشلادی. کوسه‌میخال، قیزینی قالانوسك اوغلنه تزوج ایتدیکی زمان (٦) دوکونه دعوت ایدیلن روم امراسنی برعهدنامه ایله عثمانه ربط ایتمك آرزوسنده بولندی. لکن اونلر کوسه‌میخالك تکلیفات صالح جویانه‌سنی

(۱) نشری، ق ۲۹. ادریس، ق ۵۲. جهانما، ص ٦۷۳.

(۲) صمصمه. « صامصه »، درت کوشه‌لی دیمکدرکه « صامصه باقلاوه » تعبیرنده دخی ایشیدیلیر. آکلاشیلان، صامصه چاوش مربع دینیله‌جك برشکلده ایدی. (ر م)

(۳) ادریس، ق ۵۱.

(٤) استرابون ۱۲، مدرنینك تعریفی، قسطنطین پورفیرویته‌ت، مانه‌ر، ۳، ص ۵۷۵.

(٥) استانبولده‌کی ایلك عامللرینك اکثریسی مدرنیدندر.

(٦) خاطرلرده‌درکه قالانوس ارمنی بوغازی محاربه‌سنده تلف اولمشیدی.

دیکلیه‌جك یرده ، اونی ، کندیلریله متفقاً حرکت ایتمك وعثمانی اللرینه تسلیم ایتمك اوزره ، اغفاله چالشدیلر . قریباً یارحصار حاکمنك قیزینی آله‌جق اولان بیله‌جك حاکمنك دوکونی، بوخیانته مساعد برفرصت اوله‌جق ایدی . میخالك صداقتی تغیر ناپذیر اولدی . فسادلرینه مساعد کبی کورینه‌رك ، عثمانی دشمنلرینك تصوراتندن خبردار ایلدی . عثمان ، خیانتکار بلوقوما حاکمنك دعوتنی ظاهری برامنیتله‌قبول ایتدی . دوکون هدیه‌سی اوله‌رق برسوری قوزی اهدا ایله برابر ، دوکونی‌متعاقب محاربلرله برلکده طاغلره چیقمق مجبوریتنده بولندیغنی، وثروتنی خصملرینك‌دنمان حرصنه‌آماده برحالده براقمق ایستمدیکنی سبب طوته‌رق، اك‌قیمتدار اموالنی قادینلر واسطه‌سیله —هر نه مساعده اولندیغی کبی —قلعه‌یه کوندرمسنه رخصت ایستدی. بله‌قوماحاکمی، حیله‌سنك بونتیجه‌سنه مسحور اوله‌رق، عثمانك اسعاف تمنیسنه‌مسارعت کوستردی. نقل‌خزائن، دوکوندن برکون‌اول اجرا اولنمق‌اوزره قرارلاشدیریله‌رق، بیله‌جك حاکمی، اوکون دوکونه باشلامق ایچون چاقیر پیکارینه (١) کیتدی.عثمان، اك شجیع جنکاورلرندن انتخاب ایتدیکی اوتوزطقوز کیشی ایله عزیمت ایلدی ، که بونلر قادین قیافتنه کیرمش ، یوزلرینه اوزون براورتو اورتمش اولدقلری حالده ، اشیای قیمتدار یرینه سلاح یوکله‌دلمش اولان آتلرینی قلعه‌یه ادخال ایتدیلر . اهالی ایله محافظلرك قسم کلیسی دوکونه کیتمش بولندقلرندن ، قلعه‌نك ضبطنده کوچلك کورلمدی . عثمان بیله‌جکه صاحب اولدیغنی متعاقب ، برباشقه فرقه‌نك ریاستنده ، دامادی بکلمك اوزره پوصوقورمق ایچون‌قالدیراق (٢) بوغازینه کیتدی . بیله‌جك حاکمی — که هیچ‌برشیدن شبهه‌سی اولمادیغی کبی، بالعکس عثمانی وخزینه‌لرینی‌قریباً النه‌کچیرمك امیدنده بولنیوردی — راحت‌راحت قلعه‌سنه عودت ایتمك اوزره‌ایکن، رفقای عثمانی، اوزرینه هجوم‌ایله اعدام ایتدیلر. زوجه‌سی کوزل‌نیلوفر (نه‌نوفار)(٣) غالبك النه دوشه‌رك، عثمان اونی — چوجقلق چاغنده کوستردیکی شجاعته مکافاةً — هنوز اون‌ایکی یاشنده بولنان اوغلی اورخانه مناسب کوردی .

فاتح‌سرکذشت‌جو،شوسفرینك‌نتیجه‌سندن جرأتیاب‌اوله‌رق،کمال‌سرعتله،نیلوفرك

(١) چاقیر Emerillonدر . [بوزطوغان قوشی دینلدیکی قاموس فرانسویده کوستریلن قوش .] چاقیر پیکاری : Fontaine des Emerillon .

(٢) اسری . ق ٣٣ .

(٣) بعض مورخلر هولوفیرا یازیورلر .

باباسنه عائد برموقع مستحکم اولان یار حصار اوزرینه یوریدی . بوقلعه بروسه ، اینه‌کول ، یکیشهر آره‌سنده کوتاهیه طریقنده وبوشهره بر کونلك مسافه‌ده ایدی . اوراده حالا حماملر و برجامع کوریلور (۱) . طورغود آلپ (۲) اینه‌کولی ضبط ایدرکن عثمان بك‌ده یارحصاری آلدی . یدنجی عصر هجرینك صوك سنه‌سنده (میلادك اون اوچنجی عصری نهایتی) (۶۹۹ — ۱۲۹۹) ظهوره کلن بو اوچ فتحدن اعتبارآ درکه عثمانك حکومتی توسعه باشلامشدر . دولت سلجوقیه‌نك سقوطی‌ده بوتاریخدن اعتبار ایتمك لازم کله‌جکی جهتله، خاندان عثمانینك سلطنت مستقله‌سی ایشته اصل بوسنه‌دن ابتدا ایلر .

نیلوفرك قاچیرلمسی سابینلرك قاچیرلمسنه (۳) وبیله‌جکك استیلاسی تروانك رومەلر طرفندن ضبطه بکزر . بو ایکی استیلا وقعه‌سی‌ده خیالی اوله‌بیلیر ؛ فقط نیچون هیچ اولمازسه قسماً حقیقی اولماسونلر؟ ایران تاریخی — تروانك ضبطندن پك چوق زمان اول وقوع بولمش اولمق اوزره — رویین دزك (٤) عثمانك خدعهٔ حربیه‌سنه مماثل برصورتده ادخال اولنان محاربلر واسطه‌سیله فتح اولندیغنی نقل ایدییور (٥) . بیزانس مورخلری ، بەلوقوماضرب دستنی نقل ایتدکلری صیره‌ده [۱٥] مەیندەر (ماندەر) [مندرس] نهری اوزرنده واقع تریپولینك‌ده ینه بومثللو احوال ایله ضبط اولندیغنی بیان ایدیورلر . کرمیان عسکرلری سلاحلرینی وعسکر موزیقه‌سی آلاتی بغدای چواللری ایچنه اخفا ایله تاجر قیافتنده اورایه داخل اولمشلردر . علیشیرك تریپولیده‌کی بو حرکتی عثمانك بەلوقوماده‌کی تدبیرینك تقلیدندن عبارت ویاخود وقعه‌نك عثمانلی

(۱) جهانما ، ص ٦٥۹ .

(۲) ادریس ، طورغود الپ یرینه آیغودالپ یازییور .

(۳) اسکی برافسانه‌یه کوره روما اقوام قدیمه‌سندن سابینلیلرك برشنلك یاپیورلرکن رومولوسلیلر هجوم ایله ، سابینلیلرك زوجات وبناتنی دردست ایلمش ایدیلر . سابینلر ، فقط خیلی مدت صوکره ، رومولوسلیلرك اوزرینه یورودیلر . اوزمان سابین نسوانی روموسلیلردن متولد چوجوقلرینی آله‌رق مانع حرب اولمق ایچون قوجه‌لریله بابالرینك آره‌سنه آتلدیلر . (رم)

(٤) « رویین دز ، کسردال ایله توران زمینده‌ارجاسب تختکاهیدر. کشتاسبك قیزلرینی طوتوب اول قلعه‌ده حبس ایلدی . اسفندیار هفت خوان یولندن واروب قلعه‌یی فتح وارجاسی قتل ومحبوسلاری خلاص ایلدی» برهان قاطع ، ۳۰۸. دز قلعه ، دزدار قلعه محافظی ؛ رویین دز رویین قلعه‌سی . (مترجم)

(٥) ویانه کتبخانه‌سنده میرخوند نومرو ۱۱۲ ، جلد ۱ ، ص ۳٤٤ ، تاریخ بلاغت فارسیه ، ص ٦۹

مورخلری جانبندن عثمانه اسناداولنمش اولمسی محتملدر . بیله‌جك حاكمنك زوجه‌سنك قاچیرلمسی، اسمی، اونك عثمانك‌النه دوشمسی صورتی بله‌قوماتك ضبطنده‌کی اشتباهاته محل براقماز . چونکه بروسه اووه‌سنی اروا ایدن نهر ، بلده‌یه پك یاقین بر محلده‌کی طاش کوپری ، قاپلیجه‌لردن (۲) کلینیر ایکن کیریله‌جك قاپی‌یه اوزاق اولمایان بریرده نیلوفرك‌انشا ایتدیردیکی تکیه‌هپ نیلوفر (لوتوس) (۱) اسمیله‌یاد اولنمقده‌در (۳) .

اورخانك نیلوفر ایله ازدواجندن مراد اول ایله سلیمان پاشا تولد ایلمشلردر .

سلچوقیلرك‌صوك‌پادشاهی اولان علاءالدین ثالث، بعض مورخلره کوره مغوللر طرفندن اعدام ویاخود دها زیاده احتماله قریب اولمق اوزره اوغلی غیاث‌الدین طرفندن تسمیم اولنمسی اوزرینه ، دولت سلچوقیه‌اولجه یازدیغمز وجه‌ایله اون‌قسمه انقسام ایده‌رك ، هرقسمی مستقل بربکك اداره‌سنه کچدی . اون ایکی سنه‌دن بری قاره حصارده‌نامنه خطبه قرائت اولنان عثمان ، علاءالدینك وفاتی متعاقب اسلامده مرعی اولان ایکنجی حق سلطنتی یعنی سکه ضرب ایتدیرمك حقنی اجرا ایلدیکی روایت اولنور [۱٦]. آنجق علاءالدینك وفاتندن‌اولکی اون ایکی سنه ظرفنده‌خطبه عثمانك‌متبوعی‌اولمق اوزره‌سلطانك‌اسمنه قرائت ، ونام‌عثمانی آنجق علاءالدینك‌وفاتندن صوکره یاد اولنمش اولمسی دهامحتملدر ؛ ایلك سکه‌لرده آتیده کوره‌جکمز وجه‌ایله آنجق اورخان زماننده ضرب اولنمشدر .

عثمان، کشیش طاغی جوارنده‌کی اراضیده نائل استقلال اولنجه، بوممکتلرك اداره‌سنی فتحنده مظاهرت ایدن محاربلر میاننده تقسیم ایلدی . اوغلی اورخانی قاراجه حصاره قوماندان ، قارداشی کوندوز آلپی اسکیشهره‌بك تعیین‌ایلدی . آیغود آلپ‌این‌اوکی‌و یوندحصار ، حسن آلپ‌یارحصار ، طورغود آلپ بالذات تسخیرایلدیکی اینه‌کول قوماندانلغنه نائل اولدی . بیله‌جکك وارداتی درویش وشیخلره ،خصوصا قیزی مال خاتون واونك کوچك اوغلی علاءالدین ایله برلکده بوقلعه‌ده‌اقامت‌ایدن شیخ اده‌بالی‌یه تخصیص قلندی . عثمانه کلنجه ، مقر اداره‌سنی ، اراضیسنك منتهای

(۲) نشری، ق ۳٤ ؛ ادریس، ق ٦۱ ؛ سعدین‌الدین ق۱۱ ، بروسه سیاحت ص٦

(۱) نیلوفر، بلینك ژه‌به‌س، یاخود ژه‌لبه‌س تسمیه ایتدیکی نباتدن باشقه برشی دکلدر . مانه‌ر ایله مقایسه‌اولنسون ٤ ، ص ٥٥۹ [نیلوفر معروف‌چیچکدر : عامه لوفر چیچکی‌دیرلر مفردات صاحبلری قاتل‌النحل دیه بیان ایدرلر. (برهاندن تلخیص) Lotos یاخود Lutus مصر وهندك بر نوع آغاج ونباتی (قاموس فرانسوی).]

(۳) کذلك ادریس ، ٦۱صولاق زاده، ص ۳ .

شمالیسنده و محیطی بر کونلك مسافه‌دن عبارت برقضا ایچنده کائن و برجهتدن سلطان ویکنك برقسمیله محاط بولنان یکی‌شهرده تأسیس ایلدی. یکی شهر قضاسی‌ایسه، [یعنی عثمان غازینك اوزمانکی ممالکی] الیوم آسیای صغرانك اون یدی سانجاغندن بریدر، و ممالك وسیعهٔ عثمانیه‌نك حاوی اولدیغی یکرمی‌بش‌ایالتدن [تقسیمات عتیقه‌یه کوره] بری ایچنده داخلدر (١).

اون اوچنجی عصر میلادینك صوك سنه‌سندن برسنه اول بودولتك وسعتی‌شو حالده ایدی. آنجق‌یوز اللی‌سنه صوکره‌در که قسطنطنیه‌نك تسخیریله کندینی‌تقویه‌یی اکمال‌ایتدی، وبو زماندن‌اعتباراً برعصردن‌زیاده مدت— که قبریسك‌فتحنه‌قدردر— قدرتی کیتدکجه رهین اعتلا اولدی. دولت عثمانیه عظمتنك اك یوکسك درجه‌سنه واصل اولنجه، یوز اللی‌سنه محافظهٔ موقعه مقتدر اولمشدر. اون یدنجی عصرك سنهٔ اخیره‌سندن اولکی سنه، قارلوفچه عهدنامه‌سنك‌انعقادینی کورمش، وبو آندن‌اعتباراً دولت عثمانیه اون سکزنجی عصرك وسطنه، یعنی قاینارجه عهدنامه‌سنك‌بودولتك مقدرات‌مستقبله‌سی حقنده‌اشتباه‌براقمادیغی آن‌فلاکته‌قدر سرعتله‌خراب‌اولمغه‌باشلامشدر.

اون اوچنجی عصرك ختامنه دوغری، قدسك اهل صلیب طرفندن ضبطندن اوچ یوز سنه صوکره سلچوق دولتی منهدم اوله‌رق، اونك خرابه‌لرندن‌دولت‌عثمانیه ظهور ایلدی. بنه اوزمانه دوغری آوروپا وآسیا وقایع عظیمه‌یه جلوکاه اولدی. کذلك دولتلری مائل انحطاط اولان مغوللر سوریه‌یه دخول وهرطرفنی، تخریب ایلدیلر(٢). آلمانیاده‌شدتلی حرکات‌ارضیه‌حس‌اولندی(٣). آسیای‌صغراده‌ایکی عائله— که سلچوق حکومتنی مقاسمه ایدن اون‌عائله‌نك اك قوتلیسی اولان عثمان وقارهمان خاندانلریدر— برمقاتلهٔ‌خونریزانه‌یه کیریشدیلر. آوروپاده‌اون‌اوچنجی‌عصرك صوك سنه‌سی برنجی ژوبیله پاپا طرفندن عفو عمومی [اجرا ویدنجی عصرك نهایتنده آسیایه زیج ایلخانی ادخال اولندی (٤).

(١) ادریس، ق٦١. نشری، ق ٥٧. سعدالدین، ق ١٢. صولاقزاده، ق ٤.

(٢) حاجی قالفه‌یه کوره ٦٩٩ ده.

(٣) روضة‌الابراره کوره ٦٩٩ ده.

(٤) حاجی قالفه‌یه کوره ٧٠٠ ده [«زیج، (زیك) دن معربدر. اوچ معنایه مستعملدر: بری کتاب علم سیرکواکبدرکه تقویم اوندن استخراج اولنور. زیج ایلخانی، زیج الغ بیك، زیج قسینی کبی ... الخ.» برهان قاطع، طبعهٔ قدیم. استانبول، ص٣٢٩. زیج ایلخانینك ادخالندن مقصد، آکا کوره ترتیب اولنان تقویمك استعمالیدر.]

ترك مورخلری يالكز آوروپا وآسيا وقايعنده غايت مهم بر موقع طوتان بو احوالك تصادفنه دكل ، عثمانك بر عصرك ابتداسنده واقع اولان سلطنتنه وتأسيس ايلديكی دولت وخاندانك حالا حائز اولديغی نامه بسبتون خصوصی براهميت ويريورلر .

هجرتك برنجی عصرندن يدنجی عصرك ختامنه قدر آره ده كی عصرلرك هپ مبدألرنده — سلطنتی عالم اسلامك مقدراتنه قدرتلی برصورتده تأثير ايتمش — بر حكمدار كورلمشدر . برنجی عصر ايله مؤسس اسلام اولان پيغمبر (١) ظهور ايتمشدر . عمر بن عبدالعزيز — كه عثمانلی مورخلری [بحق هپ اسلام مورخلری] طرفندن امويه حكمدارلرينك اعدلی اوله رق ياد اولنور — ايكنجی عصرك مبدأنده جالس تخت خلافت اولدی . اوچنجينك مطلعنده ، حامئ علوم مأمونك بغداده خلافتی اعلان اولندی . دردنجی عصرك اوللرنده عبيدالله مهدی آفريقاده خلافت فاطميه يی تأسيس ايلدی . عباسيه نك صوك خليفه سی قادر باللهك قرق سنه لك حكومتی بشنجی عصرك ايلك سنه لرينه ايكی قسم متساوی يه تقسيم ايدلدی . آلتنجينك اولنده [١٧] اقوام شرقيه جنكيز خانك اوكنده تتره مكده ايديلر . برعصرلق سكوندن صوكره ، سكزنجينك ابتداسنده ، عثمان ، كندی اسمنی ويرديكی دولتی تأسيس ايتدی .

پيغمبرك اوچنجی خليفه سی اولان عثماندن بری قوانين اسلامه تابع اولان ممالك تختی اوزرنده بواسمده هيچ بر حكمدار شهر تكير كورلمه مشدر (٢). بو خليفه نك فاتح وواضع قوانين صفتيله اكتساب ايلديكی شان لمعات افروز يدی عصر صوكره ، عثمان نامنك

(١) حضرت پيغمبر حكمدار دكل ايدی . (مترجم)

(٢) ادريس ، ق ٣٥ . خليفه عثمان ، ذاتنده ايكی عنوان شرف جمع ايتمشدر كه اونلر جامع القرآن وذی النورين در . ايكنجی عنوانی پيغمبرك ايكی كريمه سنی تزوج ايلديكی ، برنجيسی — شو صورتله تحريف شائبه سندن استخلاص ايلديكی — قواعد مقدسهٔ اسلامی يالكز برجلدده (مصحفده) جمع ايتديكی ايچون آلمشدر (٣٠ هـ) : بو خليفه نك زماننده در كه مسلمانلر سلاحلرينی جيحونه وبوغاز ايچنه قدر ايصال ايلدكاری كبی ، ايران پای تختلريله خراسانی ، اصفهانی ، اصطخری ، مروی ، بلخی ، (٧ ، ٢٩٢ ؛ ٣١ هـ) قبريس ، كريد ، ردوس ، مالطه كبی (٢٦ ، ٣٣) جزائر بحر سفيدی تسخير ايتمشلردر . ينه او زمانده عربلر معاويه قومانده سيله برنجی دفعه اولنق اوزره قسطنطنيه يی محاصره ايتديلر ، (٣٢ هـ) ، ترك خاقانی قارن وايران خسرولرينك صوكی اولان يزدجرد — برنجيسی ميدان حربده ، ايكنجيسی اثنای فرارنده — قتل اولنمش (يزدجرد ، سنه ٣١ ، قارن ٣٣ ؛ حاجی قالفه نك تقويم التواريخنه كوره) وعربلرك شوكت طالعه سی مهيای انهدام اولان ايران حكومتنی محو ايلمشدر .

استدلال ایتدیردیکی وجه ایله ، ارطغرلك اوغلندهواونك اخلافنده رونق بالاترین ایله ظاهر اولهجق ایدی (١) .

قرآن ، اسملرك کوکدن نازل اولدیغنی بیان ایدیور [*] ؛ بناءً علیه مسلمانلر ، اسملری ، یالکز تاریخ نقطهٔ نظرندن دکل ، لسان نقطهٔ نظرندنده اشارت خیر ویاخود اشارت شر عد ایدرلر . عثمان ، کلمهنك جذر عربیسی اقتضاسنجه ، ساق شکن معناسنه کلیر (٢)، وبونك یوقاریده مطالعه اولندیغی اوزره، عظمت‌وشجاعت مفهوملرینه ارتباط صمیمیسی واردر . اولا ، شرقده اسکی مصرلیلردن زمانمزه قدر، هما، استیلا وسلطنتك تمثال ذی‌حیاتی عد اولنمش و— هردرلو جانلی‌قوشلری استحقار ایله اولحهاولدیرلمش قوشلرك کمیکلریله تغذی ایلدیکی ایچون— دهاخصوصی اولهرق استخوان شکن دینلمشدر (٣). اوندن صوکرهده، ترك تاریخنك اك اسکی زمانلرنده — شکارده بولدقلری اوقی اوچ پارچه اولهرق قیرمش اولدقلری ایچون — اوغوز خانك اوچ اوغلنه قیریجی ، یاخود تخریب ایدیجی نامی ویرلمش ایدی[١٨] (٤). عثمانك سلسلهٔ نسبی بواوچ قارداشدن کوك خانه ایصال اولنور ؛ اونلر اوقی قیردقلری کبی ، اعقابلریده قلعهلری ، قلهلری قیرمشلردر . شرقلیلرك — بوقوشلر میاننده ساق شکن اولان — همایه ویردکاری قدرت سلطنت‌وقوت فکری همایون لفظنه — که روایال یاخود امپریال [شاهانه] دیمکدر — انتقال ایتمش ، وآسیا اقوامی آرهسنده — کذلك ساق شکن دیمك اولان اولان — عثمان خاندانته ترجیحاً نسبت اولنمشدر (٥). ایلك عثمانلی پادشاهنك، بوملت مورخلرینك

(١) خاندان عثمانینك جلالت شان وفتوحاتجه امویه وعباسیهیه تفوقلری درکاردر . آنجق خلفای راشدینه ، برموجب عقائد اسلام ، هیچ برکیمسه تقدیم اولنهمایهجغی کبی . اونلردن هربرینك اوصاف مخصوصهسی اعتباریله تاریخ نقطهٔ نظرندن دخی بتون خلفا وحکمداران اسلامه تفوقلری ظاهردر. یالکز سلطان سلیم اول ، شان اسلامك نشرینه خدمتیله — چهاریاردن صوکره اعدل خلفا اولان عمربن عبدالعزیزوبرده صلاح‌الدین ایوبی کبی — نظر تاریخده خلفای راشدین درجهسنه تقرب ایتمش دینیلهبیلیر . (مترجم)

(٢) ادریس ، ق ٣٧ .

(٣) عثمان لفظنك جذری بومعناددر. غالیوسه کوره بالعکس قیرلمش باجاقاری یرینه کتیرن معناسنه کلیر . [عثم ، عینك فتحی وثانك سکونیله صینمش (قیرلمش) کمیك اکری صارلمق معناسنهدر . علی قوله اله مخصوصدر . ترجمهٔ قاموسدن .]

(٤) بونلر فرضیاتدر ؛ بوزوق لفظنك قیریجی وتخریب ایدیجی معناسنه اولمسی ده ثابت دکلدر. (رم)

(٥) « عثمان ، سلطان وزننده طوی قوشنك یاوریسنه واژدرها یاوریسنه دینور »

اوقدر بیوك اهمیت ویردکلری اسمندن تفألاته عائد بولنان اشبو استطراددن صوکره، بو حکمدارك وقایع سلطنتنه رجعت ایله، حکومت مستقله سنك ایلك افعالندن بحث ایده لم.

یکیشهره کلنمزدن اول، واشبو مقر جدید سلطنتك غربنده کوپریلی حصار کوریلور، که بو قلعه بکنك خصمی اولان بیله جك حاکمیله حسن ائتلاف حالنده بولندیغی زمان، عثمان طرفندن بالدفعات محاصره ایدلمشیدی. بو جنکلردن برینك نتیجه سندن دولایی ابراز منتداری ایچون، بیله جك حاکمی، اینجیر پیکاری دینیلان محلده عثمانه برشنلك یاپمش ایدی؛ آنجق بیله جك حاکمی، عثمانك معرض عبودیتده الاویمسنی ایستمك جرأتنده بولنمسی اوزرینه، ارطغرلك فرزند مهیبنك خصومتنی جلب ایتدی؛ عثمان، بیله جکی ممالك مفتوحه سنه علاوه ایتمك صورتیله، اوجرأتدن اخذ ثار ایلدی [١٩]. بو سفر، عثمانك کوپریلی حصار حقنده کی تصمیمنك تأخیرینه مجبوریت ویرمش ایسه ده، نائل قدرت استقلال اولنجه، خصم قدیمنك حصارینی تسخیردن باشقه برشی دوشونمدی. کوپریلی حصارك ضبطی، عثمانك سکه ضرب ونامنی منابرده یاد ایتدیرمك حقوقنه مالکیتی زمانی اشعار ایتدیکی جهتله، وقایع سلطنت عثمانیه میاننده شایان دقتدر. اول وقته قدر، علاءالدینك اوامر کذاری اولان عثمان، یالکز قاره حصار پازارینه برناظر وبلده یه کیره جك اشیایه برویرکی تعیین ایلمشیدی. عثمان، قاره حصار حاکمنك اوزرینه یورومزدن اول سلاح ارقه داشلریله مشورت ایتدی. بونك ایچون جمع ایلدیکی مجلس مشورتده — یتمش سنه مقدم ارطغرل ایله برلکده اخلاطدن خطهٔ رومه کچمش، واوزمان لااقل طقسان یاشنده بولنمش اولان — عموجه سی دونداده حاضر ایدی. دوندار، اشبو ویرکی تشبثنك، کرمیان بکی وروم حاکملری کبی، حسود همجوارلرینی کندی علیهنه اتفاقه سوق ایده جکنی اخطار ایتدی (١). لکن عثمانك کرمیٔ وحشت نمونی اختیارك احتیاط پرسکونانه مغلوب اولمادی؛ هرجوابك یرینی طوتمق اوزره اوقنی آلوب اونی اولدوردی. اوو قعه، امر وحشت پرورك رأینه مخالفتده بولنه جقلرك جمله سنه درس عبرت اولدی (٢). عثمانك مبدأ سلطنتی اشارت ایدن بو قتل، روملوسك قتل برادر

ترجمهٔ قاموس. آنجق مورخلك، عثمن کلمه سی اوزرینه ده بنی استدلالاتی کندی بولیشندن عبارتدر.

(١) ادریس، ق ٦٣. نشری، ق ٣١، ٣٦ ۰ له وانقلاو، تاریخ اسلام، ص ٧٥. قنوللهس، ترك تاریخی، ص ٩٧.

(٢) دوندارك قبری چاقیر پیکارندن کوپری حصاره کیدن یول اوزرنده در.

وقعه‌سیله کوزه چارپار برمنانات تشکیل ایدر؛ آره‌ده شو فرق واردر، که برنجیسی تاریخچه یکنجیسندن زیاده ثابتدر. ادریس — که بحق عثمانلیلرك الك معتبر مورخی عنوانه لایقدر — اثرینك مقدمه‌سنده، اخلافه آنجق شانلی وقایع انتقال ایده‌بیلمك اوزره، عائلهٔ عثمانیه‌نك شایان تقبیح اولان کافهٔ افعالنی مسکوت براقه‌جغنی بیان ایتمکده اولمسیله برابر، دوندارك قتلنی، بیان ایلدیکمز احوال ایله، ذکر ایتمکده‌در(۱). بودرلو وقایع عثمانلی مدیحه سرالری طرفندن افعال ممدوحه صیره‌سنه وضع اولنمش ایسه، مسکوت براقدقلری شیلر حقنده نه‌دوشونمك لازم کله‌جکدر؟ [*]

کوپری حصارك فتحی، عثمانی نیکه (ازنیق) قربنده بولنان دیمسوز، قیون حصار، مرمره کبی دیکر متعدد حصارلرك ضبطنه تشبث ایچون تشویق ایلدی. عزمنه بالخاصه قوت ویرن حال، محافظلرك ضعفی وسقاریه‌نك طغیانی ایدی. ایلك پاله‌ئولوغلرك حکومتندن اول یونان حصارلری قوماندانلری بیزانس ایمپراطورلغی حدودینی برمبلغ کلی، برچوق اراضینك ترکی، هردرلو غنائمك کندیلرینه عائدیتی شرطیله مدافعه ایدیورلردی. میشل پاله‌ئولوغ، قسطنطنیه‌یی فرنکلردن آلدقدن صوکره، خاده‌نوسك اخطارات خائنانه‌سی اوزرینه، قوماندانلره مخصوص اولان آقچه‌یی قطع ایتدکدن باشقه، اونلری حددن افزون ویرکیلره تابع قیلمق ایستدیکی زمان، بواجرتلی غریب عسکر، محافظه‌لرینه تودیع اولنان حصارلری غیورانه محافظه‌دن واز کچدیلر (۲). اوندن ماعدا، بوحصارلرك خیلیسنه طبیعی برخندق اوله‌رق خدمت ایتمکده اولان سقاریه بردنبره تحویل مجرا ایلدیکندن، استحکامك شوصورتله مأمون اولمسندن محروم اولان محافظلر اونلری ترك ایلدیلر. نهر مجرای قدیمنه عودت ایتدی؛ لکن اوخطه‌یی برآی صو آلتنده براقدقدن صوکره. اوقدرده صلصال (نهر چاموری) کتیردی، که صویك درینلکی پك آز قاله‌رق آرتق کچید یرندن مروره هیچ برمانع بولنمیوردی. بوحال، سلچوق دولتنی مقاسمه ایدن اون بکلردن بری اولان قسطمونی حاکمی علی اوموز بك ایچون روم ایمپراطوریله قطع مناسباته بهانه اولدی (۳). عثمان ایسه، اوموز بکدن دها قوی وبنابرین دها یوکسك بردرجه‌یه سوق آماله صلاحیتدار اولدیغندن، بیزانسلیلرك برقاچ موقعلرینی

(۱) ادریس، ق ۶۲ و ۶۳.
(۲) پاخیماره‌س، ج ۲، ص ۶۱۰ واوندن نقلاً کیبین، ج ٤، ص ۳۱۱، حاشیه.
(۳) پاخیماره‌س، جلد ۲، ۱، ٤، ۱٤، ورق ۲۲۹، ۲۳۰.

ضبط ایتمك تشبثنده بولندی . برنجی دفعه‌ده بیزانس ایمپراطورینك خاصه‌قوماندانی دیمك اولان وموزالو نامنده بولنان اتدریارقی ، نیقومه‌دی (ازنکمید ، شمدیکی ازمید) حوالیسنده وقیون حصار (پاخیماروسده بافوم) قربنده مغلوب ایلدی . بومغلوبیت (٧٠١ — ١٣٠١) — علی‌الخصوص سلطان عثمانك تعرضاتنه تام حصاد زمانلرنده (٢٧تموز) [٢٠] سربست برمیدان براقدیغی جهتله — بیزانسلیلرایچون[٢١] بك فلاکت آمیز اولمشدر. عثمان ، کوندوز آلپك اوغلی بولنان یکنی آی‌طوغدینك قیون حصار محاربه‌سنده ضیاعیله کریه‌بار اولدی . آی طوغدی بو حصارك قربنه دفن اولندی. مزاری حالایولك کنارنده کورلمکده‌در. خسته آتلرك‌اوراده برصورت اعجازکارانه‌ده شفا بولدقلری حکایه اولنور (١) .

ترکلر، تخطیات مخربانه‌لرنده (٢) ازنیق قاپیلرینه قدر کلدیلر؛ ازنیقك‌عریض ورفیع دیوارلری ، هردشمنك هردرلو هجومنه قارشی شهری محافظه ایدردی . عثمان بوموقعی محصور براقمق ایچون همان همان تا قاپیلرینك یاننده ، یعنی شهرك شمالنده کائن قاطرلی (که‌رمیا) طاغی اتکلرنده برحصار بنا، ومأمورایتدیکی محافظك اسمیله طارغان تسمیه ایلدی (٣) .

بیزانسلیلرك قیون حصارنده ایلك بوزغونلقلرندن آلتی سنه صوکره (٧٠٧— ١٣٠٧)، ادره‌نوس، [اطره‌نوس]، ماده‌نوس، کته ، کستل حصارلری قوماندانلری بروسه حاکمندن آلدقلری امر اوزرینه ، قوتلرینی طوپلایوب ، عثمان ایله محاربه‌یه طوتوشدیلر . بوجنکده کستل قوماندانی اتمام حیات ایتدی ؛ کته قوماندانی‌ده اولو آباده (لوپادیون) پك کوجلکله قاچه‌بیلدی . اولو آبادحاکمی [٢٢] — عثمان طرفندن واقع اولان اخطار اوزرینه — عثمانك ، کندیسی وخاندانندن کله‌جك حکمداران اولو آباد نهرینی (رینداکوس) اصلا تجاوز ایتمیه‌جکلرینی رسماً وعد ایتمسی شرطیله کته قوماندانك تسلیمنه موافقت کوستردی . عثمان سوز ویردی ؛

(١) نشری ، ق ٣٨ ، سعدالدین ، ق ١٣ . بین‌العوام سویلنیلن برروایته کوره بریتانیالی قادوالایه غلبه ایدن استوچیالی اوسوالدك قبری دخی اطرافنده دولاشان حیواناتك ذات‌الجنبلرینه‌شفابخش اولوردی. هوم، انکلتره‌تاریخی، برنجی‌باب؛ به‌دادن‌نقلاً ، ١،٣،٩.

(٢) عثمانلیلرك مقصدلری تسخیر واعماردر ، تخریب دکلدر . خصوصا ایلك عصرلرنده اوقدر سرعتله‌فتوحاته‌موفقیتلری عدالتدن‌ومعموریت پرورلکدن باشقه‌تدبیرله ممکن‌اوله‌مازدی. لکن حالا هراستیلا اثناسنده خسار ضروری‌الوقوعدر . (مترجم)

(٣) سعدالدین ، ق ١٢ .

اخلاقی‌ده اونك یمیننه رعایت ایتدیلر، فقط ظاهری اعتباریله. حقیقت حالده، اکرچه ایرماقدن کچمیورلردی؛ لکن لزوم کوردکلری زمان، دکیزه منصبندن مرور ایده‌رك، مؤدای الفاظه رعایتسزلك صورتنده تفسیریله معاهده‌نك اجراسندن صرف نظر ایتمش اولیورلردی (١) [*]

کته (پاخیماره‌سك کاتوکه‌یاسی) اراضیسنه تابع قالولیمنی آطه‌سی (به‌سبیکوس، یاخود غالیوس) (٢) — که مدانیه کورفزینك قارشیسنده واقعدر — ایرته‌سی سنه، عثمانك امریله آیغود آلپك اوغلی قاره علی معرفتیله تسخیر اولندی. عثمان، قالولیمنی‌اغتناماتندن غایت کوزل بر روم قیزینی مظفریتنه مکافاةً بو کنج محاربه‌یه تزویج ایلدی.

به‌سبیکوسك تسخیرندن برقاچ کون مقدم، ترکلرك ایلك دکیز حیدودلغی‌اولمق اوزره، قوهٔ انباتیه‌سی ومزرعه‌لرینك کوزللکی ایله، واوندن زیاده — انظار طمعلرینه قارشی قیمتدار واله‌کچیرلمسی قولای برشکار کوروندیکی — اقوام‌وحشیه‌نك آلتی عصر ظرفنده‌کی تخریباتیله مشهور اولان خیوسك (ساقیز) تخریبی وقوعه کلدی. ترکلر آطه‌یه اوتوز کمی ایله یناشدیلر؛ اللرنده تیغ وآتش، جزیره‌یی دولاشدیلر. کندیلرینی قلعه‌یه آتان برمقدار قلیلدن‌ماعدا اهالی اعدام‌اولندی(٣). برطاقمی‌ده فرار ایله قورتلمق ایچون زوجه‌لرینی، چوجقلرینی، مالّلرینی آله‌رق‌قرق کمیدن‌مرکب بردونمایه راکب اولدیلرایسه‌ده، فورطنه‌یه طوتیلوب سکیروس آطه‌سی قربنده تلف اولدیلر.

بوزماندن اعتباراً بحر سفیدك هرطرفنده، بوغازدن جبل طارقه قدر بتون آطه‌لری تخریب ایدن ترك دکیز حیدودلری جولانه باشلادی. بیزانس مورخلری مختلف ترك دونانمالرینك پرنس آطه‌لرینه (٤)، رود، ساموس، قارپاتوس، له‌منوس، میتیله‌ن، قاندی، مالت [ردوس، سیسام، کرپه، لیمنی، مدللی، کرید، مالطه] ایله دیکر کیقلاد (٥) جزیره‌لرینه مهاجمات وتخریباتنی بیان ایتمکده‌درلر. عثمانلی

(١) ادریس، ق ٦٧ [اولوباط تکورنی کته تکورینی نسل عثمانی اولوباط کوپریسندن عبور ایتمه‌مك شرطیله ویردی؛ آل عثمانی اول کوپریدن مرور ایتمیوب وقت حاجتده قایقلرله عبور بیوررلردی» تاج التواریخ، جلد ١، ص ٢٣.]

(٢) ادریس، ق ٦٧.

(٣) پاخیماره‌س، ج ١ ص ٣٥٥.

(٤) پرنس آطه‌لری استانبول قربنده، وقتیله قیزل آطه‌لر دینیلن جزیره‌جکلردر. (رم)

(٥) پاخیماره‌س، ج ٢ ص ٣٥٥، ٣٢٢، ٣٠٣؛ نیکه‌فور غره‌غوراس، ص ١١٦.

مورخلری یالکز قالولیمنی فتحندن بحث ایتدکلری ، واوزمانده عثمانلی اراضیسی دکیزه قدر آنجق اوزانه‌بیلدیکی جهتله ، بوترك دونانمالری — که پاخیماره‌س اونلری دائما پرسان (ایران) دونانماسی اولمق اوزره تلقی ایدر — عثمانلی پادشاهلرینه دکل ، مدانیه کورفزندن مکری (تلمیسوس) کورفزینه قدر آسیای صغری سواحلنه مالك اولان قاره‌سی ، صاروخان، آیدین، منتشا ترك بکلرینه عائد اولدیغنه بحق حکم اولنه‌بیلیر. ینه‌اوزمانه‌دوغری آسیا ایچنده‌وقوع بولان‌فتوحات‌ده‌بویله‌در. هرشی‌اثبات‌ایدیور، که‌بونلر، پاخیماره‌سك آرزوایتدیکی کبی، عثمانلیلره دکل، ترك‌بکلری قسطمونی ، کرمیان ، منتشا ، قاره‌مان حکمدارلرینه اسناد اولنمق لازم کلیر (١) که اوبکلر هرنه‌قدر بربرینه‌خصم ایسه‌لرده، هپسی آیری آیری، بیزانس‌دولت‌ضعیفه‌سی‌علیهنه استعمال مساعی وبو وجه ایله ایمپراطورلغك سقوطنی تعجیل ایلدیلر .

بو تشبثات عدادندن اولمق اوزره اولا قسطمونی حاکمی‌اوموربکك — ترکلرك اسقامانده‌ر صحراسندن طرد ایتمش اولدقلری روم مهاجرلرینك التجا کاهی‌اولان — کنغری (قانکره‌آ، یاخود گانغرا) شهرینی محاصره‌ وغارت ایتمش اولمسی ذکر اولنه‌بیلیر . اوندن صوکره مه‌یندر (مه‌آندر) اوزرنده کائن چهارشنبه (تریپولی) نك کرمیان حاکمی علیشیر طرفندن ضبطی وینه اونك طرفندن الاشهرك (فیلادلفیا) محاصره‌سی کلیر، که بو محاصره‌ده ، مقدما تامپلیه [اسکی شوالیه‌لکده بر رتبه] وبر آره‌لق مشهور دکیزحیدودی اولوب‌ده، اوزمان بیزانس ایمپراطورلغنك بیوك آمیرالی وایمپراطورك حفیده‌سنك زوجی بولنان روژه‌نك تقربی اوزرینه، علیشیر بك کری چکلمش ایدی . بو ایکی وقعه‌دن آز برمدت صوکره، علاءالدینك لیدی قطعه‌سنه تخطیسی وقوعه کله‌رك، اوخطه‌نك پای‌تختی اولان سارد (الیوم سارت قریه‌سی) بر مدت قسماً روملر النده قالوب ، نهایت روژه قوهٔ عسکریه‌سنك معاونتی اوزرینه، روملر ترك محافظلرینی تبعید ایلمشلردر (٢) . ینه اوزمانه دوغری لاریسا (تیره، یاخود تیرایا) وآیاثلوغ قرینده افه‌س، منتشابکنك (٣) دامادی‌واسکیدن خدمتکاری سایسان جانبندن ضبط اولنمشدر، که بو آدم سکنه‌نك حیاتنه ایلیشمیه‌جکنی بیان‌ایله،

(١) شوتخریبات، ایضاح‌اخیردن آکلاشیلیرکه عثمانلیلره‌عائد دکلدر . مع‌هذا مأخذاولان بیزانس‌مورخلرینك — تسلیٔ مغلوبیت‌اولان — افاداتی مبالغه‌دن‌خالی‌اوله‌میه‌جنی‌ظاهردر . (مترجم)

(٢) پاخیماره‌س ، ٢، ص ٣٠٦ ، ٣٠٠ ، ٣٠٢ ، ٣١٨ .

(٣) کذلك، ص ٤١١ ، « قارامانو ، ماندا کیو » یعنی قاره‌مان، منتشه.

کلیسالرك عزیز یحیی [پیغمبر] وعزیزه بتوله [مریم] تخصیص قلنمش اولان الك قیمتلی کاسه‌لری برلکده کوتورملرینه مساعد ایتمش اولدیغی حالده ، برقسمنی، روم مورخلرینك تعبیرینه کوره ، «بی‌رحمانه» قلیجدن کچیروب (١)، دیکر قسمی‌ده پیره‌یه نقل و اوراده محبسه القا اولنمشلردر .

بیزانس ایمپراطورلغنك آسیا حدودینی هرطرفدن تهدید ایدن ترکلرك تضییق اوزرینه، ایمپراطور آندرونیکوس پاله‌ئولوغ، مغول خانلرینك الك قونلیسی غازان‌خانه — مقدمجه ، هرایکیسی غازانك سلفلری اولان هلاکو و آباقایه وعد ایتدیکی — همشیرهٔ مادر بخطاسی ماری‌ی تکلیف ایله اوندن استمداد ایلمش ایدی (٢). غازان، پرنسس ایله ازدواجدن اول وفات ایتمسیله، ایمپراطور ماری‌ی اونك خلفی خدابنده‌یه وعددن چکنمدی . غازان ، آندرونیکوسك تکلیفندن محظوظ اوله‌رق ، اون ترك بکلرینه بیزانس ایمپراطورینك حدودینه تخطی ایدلمه‌مسنی اشعار ایلمشیدی (٣) . خدابنده ، نصفی یکشنك قومانده‌سیله قریباً قونیه اوزرنده کورینه‌جك قرق بیك کیشیلك بر امداد اردوسنك حرکتنی اعلان ایله ، او اخطاره یکی بر قوت علاوه ایتدی . آنجق غازانك تهدیدی وخدابنده‌نك تجهیزاتی سارد شهرینی نهایت قبضهٔ تسخیرینه آلان علاءالدینك تعرضاتنه‌قارشی مدافعه وافه‌س وتیره‌نك سایسان جانبندن ضبطنی منع ایده‌مه‌مش ایدی . عثمان ایسه مغروره مارینك اخطارات تهدیدکاریسنه او قدرده اهمیت ویرمدی . درت دفعه نشانلانمش (٤) اولان بو قادین کرك ازدواجنی ، کرك مغول قوهٔ امدادیه‌سنك حرکتنی تسریع ایچون ازنیقه کله‌رك ، هردرلو مخاصماتی تعطیل ایتمسنی ، وعکسی حالده اونك افاده‌سنه کوره اوتوز بیك کیشیلك براردو ایله‌شمدیدن‌حدود اوزرنده کورنمش اولان خدابنده‌نك ید انتقامنه دوشه‌جکنی ازنیقدن عثمانه اخطار ایلدی [٢٣] . عثمان ، سقاریه ولفکه (غاللوس)

(١) روم‌متنلرنده سایسان «برسارخا ساسان» وعلاءالدین، « آلایده‌س»تسمیه اولنور.

(٢) پاخیماره‌س، ج ٢، ص ٤٣٣ وص٢٨٠. دوقانژ ، بیزانسلی استمه‌طاء‌ص ٢٣٦.

(٣) Delatum edicto Canis (Kaviv, Caan, ou khan) est absisti a Romanorum infestatione jubentis [متنده‌کی صوك‌عباره‌نك لاتینجه مأخذی. پاخیماره س ، ص ١٨٠ .

(٤) پاخیماره‌س ، ١١ : ، ٤١٢ ، ٤٣٣ . [اللی سنه مقدم‌هلاکویه وعداولنوب، آباقایه ویریلن پرنسس ماری باشقه‌در . بوصوك پرنسس ، غازانه نشانلانوب ، اونك وفاتی اوزرینه خدابنده‌یه تکلیف اولنمشدر . مارینك خدابنده نامنه اخطاراتی — که بر قاچ سطر آشاغیده کوریلور — ضعیفانه بر دیپلوماتلق اوله‌جقدر. فقط عثمانلیلر بوایچه دیپلوماتلغه آلدانمادیلر .]

نهرلری آره‌سنده کائن خطه‌لره ، یعنی اسکی سیفون وهالیزونلرك [۲٤] اقامت ایتدکاری ممالکه قدر توسیع استیلا وایصال دهشت ایتمش، وحتی بوغاز ایچی کنارلرنده وقره دکیز ساحللرنده استاوروزه (آستراپیده‌س) ، آنا طولی حصارینه (هیه‌رون) ، خه‌لایی‌یه (کیلیا) قدر ایلریله‌مش ایدی . بناءً علیه مغول خانك نشانلیسنك تهدیداتی هیچ حسابه آلمیه‌جق درجه‌ده کندیسنی قوتلی بولدی . ماری‌نك اسان غرورندن خشیت کوسترمك شویله طورسون ، بالعکس حدتلنه‌رك ، ازنیقك کلیدی اولان تریقوکیا (ترکلرجه قوجه‌حصار) قلعه‌سنه هجومه حاضرلاندی . بو حصاری محافظه ایدن ماهر تیراندازلر، عثمانك محاربلرینی چوق راحتسز ایتدیلر . لکن بونلر خندقلری آغاج ومولوز ایله طولدوردقدن صوکره ، ضایعات عظیمه‌یه اوغرامقله برابر ، موقعی ضبطه موفق اولدیلر . اولو آباد قوماندانی ماقره‌نوسك، محاصرلر طرفندن پك صیقشدیرلمش اولان محافظلرك امدادینه کوندردیکی آلتمش موغابارك (المغربیلر) خیانتیله [یعنی معاونتیله] ترکلر لوبلوجه (کوبوکله‌آ)حصارینی‌ده برآورده‌ٔ دست تسخیر ایلدیلر [۲۵]. بتون بوحصارلره مالك اولان عثمان،مغوللرك حرکتنك ارائه ایتمکده اولدیغی خطردن کندیسنی تماميله خارج کوردی (۱) .

فتوحات عثمانیه حقنده پاخیماره‌سك افاده‌سی ناقص ایسه‌ده، بز اونی عثمانلی مورخلرنده تفصیلات کثیره ایله بولمقده‌یز . بومورخلر قوجه‌حصار ولوبلوجه (۲) فتحی ارده‌سنده [۲٦] لفکه ایرماغی یاخود یکی‌صو اوزرنده کائن آق‌حصار، لفکه، بکجه مواقع مستحکمه‌سیله (۷۰۸—۱۳۰۸) یکی صو وسقاریه‌نك ملتقاسندن پك اوزاق اولمایان کیوه شهرینك ضبطنی ذکر ایلیورلر .

عثمان -- که اون یدی سنه مقدم دوستی میخال کوسه رفاقتیله برنجی دفعه اوله‌رق سقاریه‌نك جهات شمالیه‌سنه تخطی ایتمشیدی — بو دفعه کوسه‌یی یالکز رفاقتنه دکل ، اسلامه‌ده دعوت ایلدی . میخال هرایکیسنه موافقت کوستردی . برنجی سفرده کوینك ومدرنی یوللرینی کوسترمش اولان صمصمه چاوش ایکنجی دفعه اوله‌رق عثمانه عرض معاونت، وخدمتنه مکافاةً لفکه قربنده یکیشهر ایرماغی کنارنده بر قایا اوزرینه مبنی قلعه‌نك مالکانه اوله‌رق تفویضنی طلب ایلدی . عثمان

(۱) پاخیماره‌س ، ج ۲، ص ۲۲۸، ص ۲۸٦ ، ٤٤٤ ، ٤٤٥ .

(۲) لوبلوجه،مطبوع تاج التواریخده «لبلبوجی»در. هامه‌رك ضبطی دوغری اوله‌جقدر. اسکی قاعده‌ٔ املا برنجی واوی حذف. طابعلرده بونی «لبابی» ظنیله «جه» یی «جی» به تحویل ایلمش کورینور (رم)

بو استدعای اسعاف ایتمسیله ، بوقله حالا چاووش کویی دیه‌یاداولنور(١). صمصمه، عثمانلی مراتب اداره‌سنده برنجی چاووشدر. ایلریده چاووشلرك خبررسان حکومت، قومیسر (مأمور مخصوص)، ایلچی تشریفاتجیسی، حتی ایلچی صفتیله مهم بر وظیفه ایفا ایلدكلرنی کوره‌جکز. آنجق چاووش خدمتی کبی چاووش عنوانی تأسیس دولتدن مقدم بر زمانه چیقار ؛ چونکه — سلچوق سلطانلری ومؤخراً عثمانلی پادشاهلری سرایلرندکی چاووش باشی [٢٧] کبی — بیوك چاووش (روبجه‌ده مه‌غاس چاووش) بیزانسده سرایك بوکسك ارکانندن بری ایدی. عثمانك اردوسی ، لفکه‌دن آق حصار بکجه ، کیوه اوزرینه یورویه‌رك ، بونلرك قوماندانلری ، آق حصار قوماندانی کبی سلطانی استقبال ایله عرض مطاوعت ایلمك، ویاخود قاره‌دره [٢٨] وادیسنه کیدن کیوه قوماندانی کبی قاچمق ایچون قلعه‌لرندن چیقدیلر . حصارلردن آز برمقداری، از جمله سقاریه قربنده صارپ بر قایا اوزرنده کوریلن ، و او وقتدن بری رفقای عثماندن برینك نامنه نسبتله قره‌جبه‌س تسمیه اولنان حصار مقاومت کوستردیلر . محاصره‌سی سلطان عثمان طرفندن آیغود آلپك اوغلی قاره علی‌یه تودیع اولنان تکوور پیکاری (٢) هجوم ایله ضبط اولنمسیله اونده ، نیفجه حصار ، قاره کوز قلعه‌لرینی مشتمل و کیوه‌یه ملحق اراضی ایله برلکده مالکانه اوله‌رق او محاربه تفویض اولندی(٣).

عثمان ، روملرك آسیاده صوك التجاکاه مستحکملری اولان سقاریه قلعه‌سنی ضبط ایتمکده اولدیغی صیره‌ده ، کندی ممالکنك قسم جنوبیسی بغتةً قورقونج بر دشمن طرفندن تهدید ایدلدی. بونلر ترك مورخلرینك چودارلر (٤). بیزانس مورخلرینك توخارلر دیدیکی تاتارلر ایدی ، که مغولدن باشقه برشی دکلدرلر(٥). عثمان، اوغلی اورخانه قاره‌جه حصارك مدافعه‌سنی تفویض وصادق سلاح آرقه‌داشی صالتوق آلپ ایله مهتدی کوسه میخالی ترفیق ایلدی . اورخان ، بوایکی تجربه‌لی محاربك یاردیمیله ،

---

(١) شعدالدین ، ورق ١٥. نشری ٣٩. ادریس ، ٦٨ .

(٢) مورخ Fontaine impériale دیه ترجمه ایدیورکه «چشمهٔ ایمپراطوری » دیمکدر.

(٣) ادریس، ق٧٠. نشری ٤٠ ، سعدالدین، ق١٦ .[سعدالدینده قره‌جبشدرکه غالبا یا کلشدر]

(٤) مورخ Tshodars یازیور . تاریخ التواریخ بویله دیور : «چاودار تاتاری دیمکله اشتهار بولان قوم‌که حالا چاودارلو دیرلر » جلد ١ ، ص ٢٦ . (مترجم)

(٥) « توخاری » . بونلر پاخیماره‌سك یازدیغی — خدابنده طرفندن کوندرلمش — عساکر معاونه‌در .

کرمیان امارتی طرفندن قاره‌جه‌حصار قضا وشهرینه کیرمش، وبوشهرك پازارینی یغما ایتمش اولان چودارلری اویناش حصاری قربنده مغلوب ایلدی .

عثمان، اوغلنك بوایلك موفقیتندن مفتخر اوله‌رق، اوزماندن اعتبارآ حقنده بیوك امیدلر بسله‌دی (١). ایکنجی برتجربه‌ده بولنمق اوزره سقاریه ایله دکیز آره‌سنده‌کی محللرك (بوکونکی قوجه‌ایلی سنجاغی(٢) فتحی مأموریتنی اوکا تودیع ایتدی. مع‌هذا یکرمی سنه‌لك صداقت وجنك ایله تجربه ایدلمش الك جسارتلی سلاح آرقه‌داشلرندن دردینی — كه کوسه میخال، عبدالرحمن، قوکور الپ، آقچه قوجه(٣)در — برابر کوندردی. برنجی محاربه، اولکی سفرده دخی هجومه اوغرامش اولان برحصارك دیوارلری آلتنده وقوعه کلدی؛ بوحصار، قره‌جبه‌س طرفندن ضبط اولنه‌رق، بتون ملحقاتیله اوکا تملیك اولندی. حصارك خرابه‌لری ایچنده الیوم عثمانك بورفیق ثباتکارینك مزاری مشاهده اولنور [٢٩]. آلپ صوفی حصاری بر مدت صوکره اورخانك قبضهٔ تسخیرینه کیره‌رك، خدماتنه مکافاةً قوکورالپه ویرلدی. عثمانك اوغلی، کیوه کوپریسنك اوته‌سنده آق حصاری ده ضبط ایلدکدن صوکره، آیان کولنك شرقنده کوپری حصاره عودت ایله، اورادن قاره علی‌بی اخبار ظفر ایچون باباسنه کوندردی.

عثمان زاده، هنوز هیچ برمعکوسیتله خللدار اولمایان بوموفقیاتدن جسارتلنه‌رك، ینه سفر آچدی. ازنیقه قریب قاره‌تکین موقع مستحکمی، قاپیلرینی آچمقده تأخر کوسترمدی. اوراده اله‌کچن نسوان، غنائم کبی تقسیم وقلعه‌نك قوماندانلغی صمصمه چاووشه تودیع اولندی. قوکور آلپ، دیکر بر فرقه ایله آق یازی قضاسنه عزیمت ایله، حصارلرینی فتح ایتدی (٧١٧—١٣١٧). بیزانسلیلرك هالیزون دیدکلری خطه‌نك مرکزی اولان طوز پازاری، آق حصار قربنده کیلیکی، قپوجق، کراسته‌جی (٤)— كه صبانجه کولی اوزرنده کائندرلر — بوفتوحات عدادندندر. آقچه قوجه دخی آق اووه (٥) قضاسنه عزیمتله، اووقتدن بری وزمانمزده قوجه ایلی [٣٠] دینیلان محللری متبوعنك اساحه‌سنه تبعیت ایتدیردی .

(١) سعدالدین، ق ١٥ . نشری، ق ٤١ . ادریس، ق ٧١ ومتعاقب .

(٢) ازمید ، اذمت . قوجه‌ایلی سنجاغی نام عثمانیٔ تاریخیسنك ازمیده تحویلی غریبدر. امید اولنور، كه برکون قوجه‌نك، بواختیار غازینك نامی اوسنجاقده دخی احیا اولنور. (رم)

(٣) ادریس، ورق ٧٤ .

(٤) ادریس، ق ٧٥ .

(٥) آق یازی دخی دینیلیر. تاج‌التواریخ، ص ٢٦ و٢٧، هرایکی آدی کوستریر. (رم)

بزانس ایمپراطورلغی حدودینك الڭ مهم موقعی اولان نیكه [ازنیق]، شو صورتله رقه رقه خصم [یعنی عثمانلیلر] طرفندن محاصره و عثمانك ازنیق قاپیلری قربنده بنا ایلدیکی ایکی حصارك — که برنقوکیا وقاره‌تکیندر — درونه وضع اولنان محافظلر طرفندن دوچار اندیشه ایدلدی (١). بروسه‌یی‌ده اووجه ایله حصر ایچون، عثمان، یکنی آق تیموره وجنراللرندن بلبانه شهرك قربنده ایکی استحکام انشاسنی امر ایلدی. آق تیمور، استحکامنی غرب طرفندن شهرك تاقارشیسنه (٢)؛ بلبان‌ده کندی استحکامنی —که حالا بالبانجق(٣) نامیله یاد اولنور — نیلوفر کولنك ساحلنه انشا ایلدیلر. بو ایکی استحکامك محافظلری اون سنه بروسه‌یی تضییق ایلدیلر، تا اوزمانه قدر که عثمان بتون قوتنی، برنقریس ضربه‌سندن دولایی بالذات باشلرنده بولنه‌مادیغی جهتله، اوغلی اورخانك قوماندەسنه ویره‌رك، بروسه اوزرینه سوق ایتمك عزمنده بولندی (٧١٧—١٣١٧). کوسه میخال، طورغود آلپ، شیخ محمود، اده‌بالینك یکنی اخی حسندن مرکب اولان شورای حرب، اولا بروسه‌نك مفتاحی اولان ادره‌نوسی (هادریانی) ضبط ایتمکی مقتضی کوردی. عثمان ایچون سالب آرام اولان آرزوی شدید جداله — زمان قریبده ادره‌نوس قوماندانك باباسی طرفندن اولدیریلن — یکنی آی طوغدی آلپك اخذ ثاری املی‌ده منضم اولیوردی. هر صورتله موفقیت رونما اولدی؛ شهر آلندی. فرقهٔ محاربه‌نك حرص وحشت نماسی، یغما ایله(٤)؛ جنرالك غروری قلعه دیوارلرینك هدمیله؛ عثمانك انتقامی قلعه حاکمنك قتلیله نائل خشنودیٔ عظیم اولدیلر. متعاقباً اورخان، مظفر سانجاقلرینی اولیمپ (٥) اتکنده پیکار باشنه وشرق طرفندن بروسه قاپیلری اوکنه رکز ایلدی. شهرك قوماندانی، مقاومت شدیده‌یه حاضرلانمقده ایکن، آندرونیکوسدن شهرك تسلیمنه امر کلدی. قوماندان، اوتوز بیك بزانس آلتونی [٣١] مقابلنده، کافهٔ اهالینك هپ ماللریله چیقمقده سربست اوللرینه، وکندیسنك‌ده کملیکه (کیوس) عزیمتنه مساعده آلدی. کوسه میخال طرفندن اداره اولنان بو مذاکره، یالکز،

(١) ادریس، ق ٨٠ و ٨١ . سعدالدین، ق ١٦ .

(٢) پاخیماره‌س، ١، ٤، ٢٥، ص ٢٢٩ . و ١، ٥، ٢١، ص ٢٨٧ .

(٣) زمانمزده قابلیجه اوززنده‌کی مرلرك کورندیکی بر بوراسیدر. ادریس، بوقلعه‌لرك انشاسنی ٧١٣ و ٧١٥ آره‌سنده، حاجی قالفه ٧١٧ ده کوستر. پاخیماره‌س، ص ٤١٧ و ٢٨٨ .

(٤) جهانمایه کوره، ص ٦٥٩، بلبانجق نیلوفرك ساحل غربیسنده، کته‌نك شمالنده‌در.

(٥) مورخ عصردن وحال حربدن اغماض ایدیور. (مترجم)

ایچنده برچوق محافظ وثابت قدم برقوماندان بولنان تماميله مستحكم برشهرك حربسز تسليميله دكل، اوتوز بيك دوقانك تسليمنی منتج اولمسيله‌ده مهمدر ؛ زيرا بومقدار، خرستيان حكمدارلرك همان اوچ عصر هربكی فاصلهٔ آشيده — غير ثابت برصلحه نائل اولمق ایچون تركلره تأديه‌سنه مجبور اولدقلری — فديهٔ نجاتك بدل‌نی تبدلنی تشكيل ايدر . آنجق اون يدنجی عصر ابتداسنده زيتوا— تورووق مصالحه‌سنده‌در، كه عثمانلی بكلكجی قلمنك ويركو قيودندن بوشرط ابدياً طی اولنمشدر .

آسيای صغرانك اك كوزل، اك مهم شهرلرندن اولان بروسه بو صورتله سقوط ايلدی (١). بروسه ، بالدفعات تخريب وتكرار انشا اولنه‌رق، اليوم — اولمپدن نزول ايدن سريع الجريان صولر ايله ريان اولان — برواسع اووه‌نك مدخلندن محتشمانه عرض اندام ايتمكده‌در. پلينك روايتنه كوره، بيتينی قرالی پروسياسك نزدنده اقامتی اثناسنده، انيبال طرفندن تأسيس اولنمشدر . مؤخراً ميتريدادك مقدراتندن حصه‌دار اولمش ، ولوكوللوس روما ربقه‌سی آلتنه آلمشدر . قسطنطينيه ايمپراطورلرينك تصرفنه كچديكی حالده حمدان خاندانك امير شهيری سيف الدوله ، اونجی عصرك وسطنه دوغری، [دردنجی عصرك اواسطندن مقدم] بر سنه محاصره‌دن صوكره ، قبضهٔ تسخيرينه آلمش ، وديوارلرينی ييقمشدر . تكرار بيزانسلر النه كچوب ، يكيدن ديوارلرله احاطه اولنمش ؛ دها صوكره ، بيان ايتديكمز وجه‌ايله ، دولت جديده‌نك مؤسسی، تعبيراصح ايله اوغلی اورخان طرفندن — زيرا عثمان بوشهرك خبر تسليمنی وفاتندن بك آز برزمان اول آله‌بيلمشدی — فتح ايديله‌رك عثمانلی پادشاهلرينك پای تخت واقامتكاهی اولمشدر .

ارطغرلك اوغلی ، يكرمی يدی سنه سلطنتدن صوكره ، يتمش ياشنده ، وبيتينی پای تختنی تسخير ايله شانته سزاوار ابدی بر انزواكاه ، اخلافی ایچون برمقر فتح ايتمش اولمق افتخاری ايچنده ارتحال ايلدی (٧٢٦—١٣٢٦) (٢) .

قاين پدری شيخ ادهبالی مدفنده عثمانه تقدم ايده‌رك، اوندن درت آی اول يوز يكرمی ياشنده [٣٢] وعثمانليلرك ، قاملرينه كلديكی كبی ، بعضاً مال خاتون ، بعضاً قمريه تسميه ايتدكلری سوكيلی زوجه‌سی‌ده كنديسندن اول وفات ايتمشدر .

عثمان اوغلنرك بيله‌جكده دفنلرنده حاضر بولنمشيدی [٣٣] . اورخان، پدرينك نفس

(١) مورخ اوتهكی طرف حسابنه يازيور: «بروسه‌يی شوصورتله عثمانليلر فتح ايتديلر» ديمكدر. (م)
(٢) حاجی خليفه ، تقويم التواريخ ، دفتر سلاطين.

واپسينده بولنديغنى خبر آلنجه، دولتك اعاظم رجالى اولان طورغود آلپ، صالتوق آلپ، ادەبالينك قارداشى شيخ اخى شمس الدين ، ادەبالينك يكنى اخى حسن ، كندى امامى بخشى عثمان ، چاندارلى قره خليل ايله برلكده سكودده باباسنك فراش موتى كنارينه شتابان اولدى . عثمان اوغلنه، خطاباً : « بن ئوليورم ؛ ففط اسف ايتميورم ؛ چونكه سنك كبى برخلف براقيورم . عادل اول ، ايى آدم اول ، مرحمتلى اول. بتون تبعه‌كى مساوات اوزره حمايه ايت. دين اسلامى نشرايله . بو بزنده پادشاهلرك وظيفه‌سى بودر ، وجناب حقك لطفنه ايشته بوصورتله مظهر اولورلر » ديدى. اوندن صوكره — بروسه‌يى بالذات دست فتحنه آلمق وشو وجه‌ايله حالت نزعنده اوغلنك شاننده وايه‌دار اولمق ايستيور كبى — بو شهرك مقر دولت اتخاذينى وعظامنك اورايه نقلنى وصيت ايلدى (١). عثمان واورخانك ايكى امامى طورسون فقيه‌ايله بخشى عثمان، اخى شمس الدين ، چاندارلى قاره خليل ، پادشاهك صوك اوامرينى ايفا ايله ، جنازه‌سنى قديماً بروسه قلعه‌سنك كليساسى اولان كموشلى كنبده نقل ايلديلر (٢). بوراده اون يدنجى عصرك ابتداسنه قدر اجنبى زواره سلطان عثمانك اولمق اوزره ايرى دانه‌لى آغاجدن برتسبيح ارائه اولنور ايدى، كه بين الناس بونك منظره‌سى اوپادشاهك خاطره‌لرده‌كى يادى نامنه برحس عميق تعظيم محافظه ايدردى. برده غايت بيوك بر داوولك صنديغى مشاهده ايديليردى، كه روايته كوره سلطان علاء الدين قاره‌جه حصار بكلكنى تفويض ايتديكى زمان عثمانه اهدا ايتمشدر . بو ايكى آبدۀ تاريخيه بو عصرك (اون طقوزنجى عصر ميلادى) ابتداسنده قلعه وشهرى دوچار خسار ايدن بيوك بر يانغينده شكار لهيب اولمشدر . اسكى قبه‌نك مقابر اوزرينه عكس ايتديرمكده اولديغى رونق يرينه بوكون كوزلر عثمانلى دولتنك مؤسسى شرفنه انشا اولنان تربه‌نك (٣) خرابه‌لرينى اورتمكده اولان كيرچلرك طونوق بياضلغنى كورمكله جريحه‌دار اولمقده‌در (٤). عثمانك بكلك توجيهنده آلديغى تيغ وعلم، تأمين اولنديغنه كوره ، خزينۀ همايونده محفوظدرلر (٥)، قيليج ايكى اوجلى

(١) ادريس، ق ٨٣ ، ٨٤، ٨٥.

(٢) بروسه‌يه سياحت كتابنده كليسانك تعريفنه مراجعت ، صحيفه ٤٧ ومتعاقبى

(٣) نشرى، ق ٤٨ ، «قبه‌نك اوزرنده‌كى فرش، سيم صاف كبى پارلاردى » ديور .

(٤) بروسه‌يه سياحت ، ٤٩ . [تربه مؤخراً تعمير اولنمشدر .]

(٥) شمائلنامه‌ده عثمان.

وصیرتی پارلاقدر . لکن خلیفه عمرك — ذوالفقارنامنی ویرمش اولدیغی -- سلاح دهشت افروز کبی ایکی طرفلی دکل (۱) . بری شرقی، دیکری غربی تهدید ایتمکده اولان بو ایکی اوجلی قیلیجك رسمی حکومت عثمانیه پاشالرینك مهرلرنده استعمال اولندیغی کبی (۲) قاپودانه بکك ، یعنی عثمانلی دونانماسی بیوك امیرالنك قرمزی سانجاغی اوزرنده حالا مشاهده اولنمقده‌در (۳) . آنجق عثمانك امارتی علاماتنك محافظه‌سندن زیاده صحیح بر شی واردر، که اوده میراث فقیرانه‌سی وساده‌کی لباسی حقنده‌کی بیلدکلریمزدر . نه آلتون براقدی، نه‌ده کموش. ارتحالندن صوکره خانه‌سنده یالکز بر قاشیق، برطوزلق، برایشلمه‌لی قافتان، یکی برصاریق، الیوم آلا شهرده اعمال اولنانلره بکزر برقاچ ایپکلی قرمزی سانجاق، اعلی آتلر، تلالری زراعت ایچون بر قاچ چفت حیوان ، بر قاچ چفت قیون سوریسی (که شیمدیکی پادشاهه عائد اولوب بروسه جوارنده اوتلامقده اولانلر بونلردن توره‌مشدر) بولندی . عثمانك لباسی ، اسلامك ایلك محاربلرینك البسه‌سی کبی ساده ایدی ؛ اونلر کبی قرمزی مدور کلاهنك اوزرینه — اوك طرفنده کنیش قابارتی تشکیل ایدر — بر بیاض صاریق صارارادی . یاقه‌واستاری کندی رنکنده (٤) کنیش برقافتان کیردی، که اوزون یکلری قوللرك آرقه‌سندن صارقه‌رق، البسه‌سنك آشاغی قسمنی اورتردی. عثمانك شخصی بر خصوصیت غریبه کوستردی. همان قافتانك یکلری قدر اوزون اولان قوللری دیزلرندن آشاغی اینردی (٥). شرقده بنیه‌نك صورت تشکلی حکمداران ایچون فال خیردر ، اوزماندن بری که ایران قدیمك الك قوتلی حکمدارلرندن بری اولان اردشیر (آرتاکزه‌زکه‌س) درازدست (اوزون اللی) نامیله تلقیب اولنمش ،

(۱) قرآنك طرف الهیدن کوندرلدیکنه اینانمیان بر شخصی ایکی‌یه بولمك ایچون استعمال ایلدیکی روایت اولنور. بوحرکتی پیغمبر طرفندن الفاروق (فصل وحسم ایدیجی) عنوان افتخاری ویرلمسنه باعث اولمشدر . الفاروق قرآنکده عنوانیدر . [الفاروق ، مبالغه‌در . بقایت فرق وفصل ایدن آدمه‌دینور . حق ایله باطل بینی کمالیله تمییز ایتدیکی ایچون، حضرت عمره‌ویرلمشدر . یاخود مکه‌ده اسلامی اظهار ایله حق باطلدن آییردیغی ایچون. ترجمهٔ قاموسدن خلاصه .]

(۲) خصوصا بو دین والیلرینك . ویانه‌خزینهٔ اوراقنده‌ووبانه سرایی مخفی قنچلاربه‌سنده بو صورتله مهرلری حاوی محررات واردر .

(۳) دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی، ج ۲ ، ص ۲۹۶ .

(٤) یونغك اثرینه مراجعت. بواثرك سلیم ثالث عصرنده یاپیلان رسملری کوزل دکاسه‌ده، دوغریدر . سرایده محافظه اولنانلرك عینی اولمق اوزره تصاویر سلاطینی ارائه ایدر .

(٥) شمائلنامه « دیزندن اشوری» دیور .

« حکمدارلرك اللری اوزوندر » ضرب مثلی تولید ایلمشدر (١) . عثمانك بنیه‌سی آنه بینمکه بك مساعد ایدی[*] . صاچلری، صقالی، قاشلری کنجلکندن بری قاره لقبنی ویردیرمش ایدی . شو لقب، بر شخصك کوزللکی حقنده سویلنیله‌بیله‌جك الك معنیدار مدیحه‌در . حافظ، بربیت مشهورنده (٢) سوکیلیسنك اسمرتنلی اولمسنه بیان مسجوریت ایلر . بر چوق ترکمن حکمدارلری تاریخده بولقب ایله معروفدر. از جمله قاره‌سی بك، که عثمان ایله برابر سلچوق دولتنك وارثی اولان اون برنسدن بریدر ؛ قاره یوسف، قاره اسکندر، قاره قیونلو خاندانندن ایکی حکمدار (٣) ، آق قیونلو خاندانینك مؤسسی قره یولوق (قره‌سولوك). عثمان ویریلن قاره لقبیله ارطغرل وعشیرتنك ایلك استیلا ایلدیکی خطه اولان قاره‌جه‌طاغ وعثمانك آسیای صغراده‌کی ایلك مالکانه‌سی قاره حصار اسملرینك عرض ایتمکده اولدیغی تصادفه عثمانلیلر بر اهمیت ویریورلر (٤) [٣٤] .

عثمان حقنده برحکم ویرلك لازم کلیرسه دیرز، که تحکم قبول ایتمین شجاعتنه وسعت امال وبیوك دولتلر مؤسسلرینك جمله‌سنك خاصهٔ امتیازی اولان فکر تشبث پروری انضمام ایتمشیدی . بونیده علاوه ایدرز، که عموجه‌سنی اولدوردش اولمسیله برابر، فضیلتی تشکیل ایدن اوصاف معنویه‌یی حائز اولدیغی ناقابل انکاردر . ارطغرل اوغلنك خاطرهٔ عثمانیانده‌کی یادتعظیمنی — که عثمانلی تختنه هریکی پادشاه جالس اولدقجه ملت، عثمانك حسن خلقنه مالك اولمسنی تمنی ایده‌جك درجه‌ده عمیقدر — بوفکریمزك استنادکاهی اولمق اوزره وضع انظار ایلرز .

(١) Nonne scis regibus longas esse manus? [متنده‌کی ضرب مثلك لاتینجه‌سی.]

(٢) « آن سیه‌چرده که ، شیرینی عالم بااوست * چشم میکون، لب شیرین، دل خرم بااوست. » (حافظ)

(٣) قاره قیونلو بیزانسلرك « ماورویپواتو » سیدر .

(٤) ابن بطوطه، سیاحتنامه‌سنده «اورخان بك ابن السلطان عثمان جوق» دیور . (رم)

اوچنجی کتاب

اورخانك جلوسی . — ازنیق ایله ازمیدك فتحی . — سلطنت عثمانیه‌نك ایلك مؤسسات سیاسیه‌سی . — یکیچریلر ایله سپاهیلر . — تکیه‌لرله مختلف مکتبلر تأسیسی . — قاره‌سینك فتحی . — کشیش طاغنده‌کی تکیه‌لر . — بروسه‌ده سلاطین ، علما ، اولیا تربه‌لری .

اورخانك(۱) سال جلوسی (۷۲۶—۱۳۲۶) عثمانك جلوسنده وقوع بولان احوالك جمله‌سنه جلوه‌کاه اولدی. اورخان دخی، عثمان کبی، باباسنك دنیادن کیدیشیله برلکده براوغلنك دنیایه کلیشنی کوردی . قاره‌جه حصارك فتحی واورخانك ولادتی خبرلری برزمانده انتشار بولمش اولدیغی کبی، بروسه‌نك فتحیله، عثمانلیلرك اوچنجی پادشاهی مرادك تولدی‌ده بر تاریخده واقع اولدی .

عثمانك خلفی ، ایلك ایشی اوله‌رق، برادری علاءالدینه حکومتك تقسیمنی تکلیف ایتدی. سلطنت عثمانیه‌نك ایلك مؤسسات سیاسیه واداریه‌سنك واضعی اولان علاءالدین، اورخانی وارث یکانه کوسترمش بولنان پدرینك وصیتنه احترام کوستره‌رك ، برادرینك سوزلرینك نصفنی بیله قبول ایتمدی ؛ بتون مامالك اولمق اوزره نیلوفر چاینك غرب ساحلنه‌دوشن کته (قاتوکیا) وادیسنده بر کویی (۲) ایستدی. اورخان اوکا خطاباً « مادام‌که سکا تکلیف ایتدیکم آتلری ، اینکلری ، قویونلری آلمق ایستمیورسك، ملتمك چوبانی، یعنی وزیر اول! » دیدی . علاءالدین (۳) بو تکلیفی قبول ایده‌رك ، دولتی پادشاه ایله مقاسمه ایلدی؛ نصل که شرقلیلرك روایتلرینه نظراً هارون ایله موسی دخی بو

(۱) ابن بطوطه سیاحتنامه‌سی «ذکر سلطان برصی» عنوانی آلتنده « سلطانها اختیارالدین اورخان بك» دیور . بو عنوان حقنده بزم تاریخلرده برروایت کوزه ایلیشمدی؛ لکن ابن بطوطه‌نك بونده یاکلمش اولماسی پك آز محتملدر . مترجمك « ترجمه مجموعه‌سی » نه مراجعت . (محب عزیزم مورخ عزمی بك افندی کیبینك تاریخنده دخی « مختارالدین » لقبی بولندیغنی اخطار ایلمشلردر . علاوهٔ تمثیل ثانی .) (مترجم)

(۲) براتوتی ، بو کویك اسمنی سویلیور . سعدالدین ایله دیکرلری بعضاً فاتور ، بعضاً فودره دیه یاد ایدرلر. عاشق پاشا زاده، قارادا تسمیه ایدیور، وکته وادیسنده بولندیغنی سویلیور.

(۳) سعدالدین، نشری، ادریس، وبونلره نظراً حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنده؛ جدول وزرا. عثمان افندی « حدیقة الوزرا » ده بو وقعه‌یی دها تفصیلات ایله تصویر ایدر . نشری ایله سعدالدین، علاءالدینك ۷۲۶ ده، حاجی قالفه ایله عثمان افندی ۷۲۸ ده وزیر اولدیغنی سویلرلر .

وجه ایله حرکت ایتمشلر ایدی . لسان عثمانیده « وزیر » حمال (١) دیمکدرکه ، بو معنی حکمدار طرفندن صلاحیت کامله ومسئولیت یکانه‌یی حائز اولان عثمانلی رئیس نظارینك ماهیت مأموریتنی کوستر . آنجق علاءالدینك صلاحیتی کندیسنه خلف اولان صدراعظملره نسبةً محدود ایدی . بو صدراعظملر ، پادشاه طرفندن عادی اسیرکبی تلقی ایدلمکله برابر ، اونلرك معیتلرنده دیکر وزیرلر وارایدی؛ امتیازات سائره میاننده عقدصلح واعلان حرب حقنی حائز ایدیلر . حکومتك امور اداره‌داخلیه‌سنه نظارت ومعاملات سیاسیهٔ خارجیه‌یی اداره ایلرلردی . حرب صنعتنه بیکانه اولان علاءالدین، حکومتك احتیاجاتیله اشتغال ایدرك، قارداشی حدود سلطنتی فتوحات جدیده ایله بلا فاصله توسیع ایدرکن، اوده دولتك اساسلرینی مؤسسات حکیمانه ایله تقویه ایلدی .

عثمان، هنوز ارطغرل برحیات ایکن، کشیش طاغنك شرق جهتنده‌کی سلطان اوکی سنجاغنك قسم اعظمنی فتح ایتمش، اورخان دخی عثمانك دور سلطنتنده ازنیق ایله ازمیده قدر توسع ایدن بتون شمال غربی قسمنی یدضبطنه کچیرمش ایدی . اورخان، بروسه‌نك فتحندن صوکره، شهرك موقع محتشمنه مفتون اوله‌رق، اقامتکاهنی یکی شهردن اورایه نقل ایتدی . سلاح آرقه‌داشلری بولنان آقچه‌قوجه ، قوکور آلپ (٢)، عبدالرحمن غازی، قاره‌جبه‌س، ازنیق ایله ازمیده‌ده‌کی روم عساکرینی صولکدرجه یوردقدن صوکره، شمالاً قاره‌دکیز، جنوباً ازمید کورفزی، غرباً بوغاز ایچی ایله محدود شبه‌جزیره‌یه داخل اولدیلر ، وبوغاز ایچی ساحلنه کلدکجه توقف ایتمدیلر . قوکور الپ ، آق یازی ایله قوکورپا وآق اووه‌نك بری طرفندن سقاریه نهرینك ایکی ساحلنده‌کی قلعه‌لری روملردن آلمش ؛ آقچه قوجه دخی ارمنی پازاری ، آیان کولی ، قاندری [قندره] قلعه‌لرینی اله کچیرمش ایدی . ایکی محارب ، اوزمان قوتلرینی برلشدیره‌رك، قسطنطنیه بوغازی قرینده وبرنجیسی اسکدار دن (٣) درت ، ایکنجیسی اوچ ساعت مسافه‌ده بولنان آیدوس وسمندره قلعه‌لرینه طوغری ایلریلدیلر . سمندره‌یی ، بر مدت هیچ براثر موفقیت کوسترمکسزین محاصره ایتدکلری حالده ، تصادف امدادلرینه

(١) « وزیر. خواص پادشاهیدن شول مقربه اطلاق اولنورکه پادشاهك ثقلتنی تحمل وامور ومصالح ملکیه‌سنده رأی وتدبیری ایله اعانت ایدر اوله » . اشتقاقی حمل ثقل معناسنده‌در. وزیر معاون معناسنه‌ده کلیر . » قاموس ترجمه‌سندن . مورخ ، وزیری بارمصالحی متحمل، معاون (aide) دیه تفسیر ایتمیدی . (مترجم)

(٢) براتوتیده، قوکور الپ یرینه قوکیورالپ، سلطان اوکی یرینه سلطان آیوکه‌ن دینلمشدر.

(٣) جهانما ، ص ٦٨٣ .

یتشدی . سمندره قوماندانك اوغلی وفات ایلدیکندن، جنازه آلاینك کچمسی ایچون قلعه قاپیلری آچلدی؛ عثمانلیلر بغتةً جنازه آلایی اوزرینه هجوم ایده‌رك، قوماندانی اسیرایتدیلر. دیکر حدودقوماندانلرینی اعدام ایتمش ایکن، بونی اولدیرمیه‌رك، ایمپراطوره فدیهٔ نجات مقابلنده سربست براقمغی تکلیف ایلدیلر . ایمپراطور جواباً ، انسان آلوب صاتمق معتادی اولمادیغنی سویلتدی ؛ آیدوس حاکمی‌ده اوجوابی ویردی ؛ یالکز ازمید حاکمی ایستیان فدیهٔ نجاتی تأدیه‌یه موافقت کوستردی. قلعه‌یه کنجه، آقچه قوجه اونی ضبط ایتدی ؛ او آندن اعتباراً بوتون بوقطعه، قوجه‌ایلی (اختیار مملکتی) تسمیه اولندی . بالاخره دائمی بر زیارتکاه تشکیل ایدن اقچه قوجه‌نك قبری حالا قانده‌ری [۱] جوارنده بر تپه اوزرنده کورینور .

آیدوس طاغنك شرق جهتنده‌انشا ایدلمش‌اولوب سمنده‌ر قلعه‌سندن بر ساعت مسافه‌ده‌بولنان آیدوس قلعه‌سی قوکور آلپ ایله غازی عبدالرحمان طرفندن محاصره ایدلدی. اکر بر وقعهٔ شاعرانه قلعه‌نك قاپیلرینی آچمامش اولسه ایدی ، یوکسك دیوارلری مهاجملرك تعرضاتنی بالکه عقیم براقه‌جق ایدی . قوماندانك قیزی سورلرك اوزرندن عبدالرحمانی کورمش ، درحال عاشق اولمش‌ایدی. بر کیجه رؤیاسنده‌ده کوردی ظن ایتدی . نهایت بر حس مقاومتسوزه مغلوب اوله‌رق ، اوکا مکتوب باغلی بر طاش آتدی . بومکتوبده کیجه‌لین قلعه‌دن ایچری کیرمك وسائطنی کوستریور، وقلعه‌نك فتحنه [۲] معاونت ایده‌جکنی وعدایلیوردی. فی‌الحقیقه غازی عبدالرحمان سکسان کیشی ایله قلعه‌یه کیردی، وبر قاچ کون صوکره قوکور آلپ طرفندن قوماندانك قیزی‌ایله برابر آیدوسك فتحنی خبرینی اورخانه ایصاله مأمور اولدی . اورخان ، واسطهٔ فتح اولان قیزی مکافاةً عبدالرحمانه ویردی. بالاخره شجاعتده پدرینك رقیبی‌اولوب‌ده ، بیوك برشهرت قزانان‌قاره عبدالرحمان بوازدواجك ثمره‌سیدر. بوقهرمان، دشمنلرینی اودرجه‌تدهیش‌ایتمش‌ایدی ، که روم‌قادینلری اونك وفاتندن چوق زمان صوکره چوجوقلرینی « قاره عبدالرحمان کلیور » دیه قورقودورلردی.

عثمانه قاره لقبی ویرلدیکندن بری بولقب برفال‌خیر اولمق اوزره تلقی ایدلدی. بوندن دولاییدر، که آقچه قوجه‌نك سلاح آرقه‌داشلرندن مرسل‌ده بو لقبی آلدی . قاره‌مرسل، ازمید کورفزینك قسم جنوبیسنی ضبط ایتدی، وبالاخره بوقسم، اومملکت مفتوحه‌نك محافظه‌سی ایچون دائما کوچولـ‌حرب کمیلری حاضر بولندیرمق شرطیله

دولت عثمانیه تاریخی ، برنجی جلد : ٨

مالكانه اولەرق كنديسنه ويرلدى. تركلر بوكون دخى سواحلك محافظەسنه مخصوص برنوع سفائن حربيەيى قاره مرسل تسميه ايدرلر. ازميد كورفزينك ساحل جنوبيسنده بونام ايله كوچك بر شهرده واردر (١) . قاره مرسلدن بر قاچ ساعت مسافەده وكورفزك جنوبى قويلرندن برنده يايلاق آباد ، نام ديكرله يالوه قاپليجەلرى (اسكى سوغلا، نام ديكرله ترەپانون) بولنور . بوموقعى ايمپراطوريچه تەلن برچوق سرايلر وخستەخانەلر ايله تزيين اتمشدر، كه اونك باباسى‌ده قدسدن (٢) عودتنده اوراده بر كاروانسراى آچمش ايدى . بيزانس ايمپراطورلغنك مؤسسى قسطنطين ، والدەسنك خاطرەسنى تبجيل مقصديله ، بو قصبەيى بيوك شهرلر عدادينه ادخال وتەلەنوپوليس تسميه ايلەدى . مثزوى پيەر ايله مامالكسز غوتيەنك (٣) تحت ادارەسنده بولنان برنجى اهل صليب اردوسى ازنيق جوارنده مغلوب اولدقدن صوكره، بورايه التجا ايتدى. عربلرده بوراده انسان كميكلرندن اهرام وقلعەلر انشا ايتديلر . تەلەنوپوليس ، قاپليجەلريله (٤) هرزمان مشهور اولمشدر . بوقاپليجەلرك منبعلرى جوارنده برآبدالك ، يعنى جذبەدار بر درويشك مزارى واردر . بو درويش بر آغاج قيليج ايله مسلح اولەرق ، بر فرقۀ عثمانيەنك باشنده يالوه شهرينك (٥) ضبطنه تشبث اتمشدر . كورفزك ديكر ساحلنده وازميد جوارنده هركه (٦) قلعەسى (اسكى آنكيرون) بولنيور ايدى . قسطنطين بوراده وفات اتمشدر . قلعەنك هنوز مشهود اولان خرابەلرى طاغك تپەسندن دكيز ساحلنەقدر امتداد ايدر. مشهور بكلربكى تيمورتاشك پدرى قاره على بوقلعەيى ضبط ايتدكدن صوكره‌در، كه يالوه ، هركه، ازميد شهرلرينى فتح ايمش بولنان عثمانيلر قسطنطينك پاى تختنى تهديده باشلاديلر. ازميد شهرى، بيزانس مورخلرينك افادەسنه كوره موضوع بحث اولان تاريخدن صوكره، عثمانيلره نظراً بالعكس قيون

(١) جهاننما ، ص ٦٦٣ ، بوكوچوك شهر حواليسنده يتيشن نارلر پك مشهوردر .

(٢) كيبين، جلد ١ ، باب ١٤ ، ص ٤٨٠

(٣) Pierre l'Ermite ، مثزوى پيەر ؛ Gautier-sans-avoir مامالكسز غوتيه. اهل صليبك مشوقلرى. بعض عثمانلى مورخلرى زوكورد غوتيه ديمشلرسه‌ده، زوكورد هيچ برشيئى اولمايان ديمكدر ، بوكا جاس جاولاق غوتيه دخى دينيله‌بيلير . (مترجم)

(٤) مەلالا ، باب ١٣ ؛ آميانوس مارسللينوس باب ٢٤، ص ٤٨؛ قومنەنا ؛ باب ١٥، ص ٤٦٣.

(٥) ادريس ، ورق ١٠٤

(٦) بروسه سياحتى ، ص ١٥٩ .

حصارك فتحی عقیبنده ضبط اولنمشدر (٧٢٧ — ١٤٢٦) [٣]؛ بو قیون حصار اوقلعه‌در، که مقدما کورلدیکی وجه ایله، بیزانس جنرالی موزالو اونك دیوارلری آلتنده عثمانه مغلوب اولمشدر. بومظفریتدن صوکره، آقچه‌قوجه — ازمید صحراسنده فراغ تاج ایله، مرکز حکومتی آستاسه‌نوس کورفزندن دالماچیا کورفزینه نقل ایدن — دیوقله‌تیه‌نك اقامتکاهی اولان بیتنی پای تختنی ضبط ایلمش ایدی. ازمیده کلنجه، مغول خانك نشانلیسی ماری پاله‌ئولوغك قارداشی قالویانی طرفندن مدافعه‌سنه اقدام اولندیسه‌ده، فائده‌سی اولمادی؛ شهر ضبطایله قالویانی اعدام اولندی.

ارطغرلك آناطولیده یرلشمسندن یوز وعثمانك مستقل بك درجه‌سنه ارتقاسندن اوتوز سنه صوکره، سلطنت اورخانیه‌نك اوچنجی سنه‌سنده وکوزل شارلك پارسده وفات ایله (١٣٢٨) باویرا پرنسی لوئینك روما ایمپراطوری اوله‌رق تتویج اولندیغی، وآندرونیکوسك، حفیدی طرفندن تختندن خلع ایله محبسه آتلدیغی صیره‌لرده‌در، که عثمانلی سلطنت طالعه‌سی علاءالدین سایه‌سنده قوانین ومؤسسات پایدار ایله استحکام بولدی. بتون شرقده اولدیغی کبی، ترکیه‌ده حکمداردن صادر اولان قوانین، حقوق سیاسیه‌نك دردنجیسنی تشکیل ایدر؛ اکرچه بونلرك ماهیتی شریعت اسلامیه‌نك دیکر اوچ منبعلریله (١) اساساً اختلاف ایدرسه‌ده، اونلرله متناقض دکلدرلر؛ زیرا آنجق بومنبعلرك تعیین ایتمدیکی خصوصاتی اکمال، واونلری دولتك احتیاجنه کوره تفسیر ایدرلر. بوسببدن طولایی عرفی، یعنی قوانین تالیه تسمیه اولنور، که بونلرك مجموعه‌سی قانوننامه‌یی تشکیل ایدر. قانون روجه برکلمه‌در، وحقوق روحانیه دکل، حقوق سیاسیه معناسنه آلنمق لازم کلیر. ایلریده وبالخاصه ادوار مختلفه‌واضع قانونلرینه کلدیکمز وقت بوکتب حقوقیه‌دن دفعات ایله بحث ایده‌جکز.

(١) بواوچ منبع، قرآن (کلام‌الله)، سنت (کلام پیغمبری)، درت بیوك امامك فتاواسیدر. [مورخك بوافاداتی محتاج تصحیحدر: غالبا، قرآن، حدیث، قیاس فقهادیه‌جك ایدی؛ اجماع امتی خارج نظر طوتمشدر. سنت سنیه، حدیث شریف وکلام پیغمبری مفهوملریله تماماً متحد دکلدر. حدیث، پیغمبریمز افندیمز حضرتلرینه ایصال اولنان خبردرکه قول وفعل وصفت وتقریره شاملدر. سنت سنیه ایله حدیث شریف آره‌سنده دخی فرق واردر. بونلرك تفصیلاتی موضوع خارجنده اولدیغی کبی، آنجق کتب عائده‌سندن معلومات تامه آلنه‌بیله‌جکی جهتله، مجرد سبب ابتصار اولمق ایچون بوقدر اخطار اولندی. قواینك احکام شرعیه‌یی تفسیر واکمال ایلدیکی حقنده برقاچ سطر صوکره کوریله‌جك سوزلر دخی مورخك صورت تلقیسندن عبارتدر.]

علاءالدینك ایلك قانونلری اوچ خصوصه عائد ایدی : پاره ، قیافت ، اردو . شرقده سکه ضرب ایتمك وجمعه نمازنده [خطبه‌ده] اسمنی یادایتدیرمك حکمدارلغك حقوق اصلیه‌سندندر. بعض ترك مورخلرینه نظراً، عثمان، قاره‌جه حصارده مستقل بك اعلان ایدلدیکی زمان — که سلجوق ایمپراطورلغنك تقسیمندن اون برسنه اولدر — نمازده سلجوقیلر سلاله‌سنك صوك حکمداری اولان اوچنجی علاءالدینك اسمی یرینه کندی اسمنی یاد ایتدیردی . آنجق ، بر اوامر کذار (١) طرفندن هنوز تحتنده بولنان متبوعنه قارشی علناً بویله برعصیان حرکتی کوسترلمسی قولایجه تصور اولنه‌بیله‌جك برشی دکلدر . سلطنت عثمانیه مؤسسنك شاننی اعلا مقصدیله ، عثمانك ممکن مرتبه سریعاً ایکی حق حکمداریسنی اجرا ایتدیکنی بیانه مسارعت ایدن بومورخلر ، اونك حکومت مطلقه تشکیل ایتمسنك ایلك سنه‌سندن اعتباراً قاره‌جه حصارده سکه ضرب ایتدیردیکنی تأمین ایدرلر . لکن بوافادات، بوقاریده سرد ایدیلنلردن، دها موثوق دکلدر . واقعا عثمان ، مستقل بك صفتیله سکه ضرب ایتمك حقنه مالك اولوب اوامرکذار وظائفنی اونوتمقسزین بوحقنی اجرا ایده‌بیلیر ایدی ؛ فقط شمدی موقع استدلاله وضع ایده‌جکمز اسبابدن دولایی ایتمدی . عثمانك نامنه ، آنجق حکمدارلق صفتنی احراز ایتدیکی سنه خطبه اوقوندیغی کبی، اورخانك دور سلطنتنك آنجق اوچنجی سنه‌سنده عثمانلی مسکوکات قانونی تنظیم ولندی. بوایکی خصوصك تحقیقی ایچون مراجعت ایتدیکمز مؤلفلرك افاده‌سنه نظراً وزیر علاءالدین برکون ، اوزمانه قدر قونیه سلجوقیلری نامنه مضروب اولان آقچه‌لرك بعدما اورخانك اسمنی حاوی اولمسی لازم کله‌جکنی بیان ایلمشدر. شوحالده اکر ایلك دفعه اوله‌رق سلطان عثمان سکه ضرب ایتدیرمش اولسه ایدی، بونلرده صوك سلجوقی حکمدارینك دکل، کندی نامی محکوك بولنه‌جق ایدی ؛ زیرا بوحق ، مسکوکاتی باشقه‌سنك نامنه ضرب ایتدیرمك دکل، بونلرك اوزرینه کندی نامنی حك ایتدیرمکدن عبارتدر . عثمانك سلجوق حکمدارلری نامنه سکه ضرب ایدن برضربخانه‌یه دسترس اولوب‌ده ، کندیسنه مخصوص اشارت بولنمادیغی ایچون سلجوقیلرك اشارتنی محافظه ایتمسی‌ده قابل تصور دکلدر. چونکه ضربخانه، سلجوق حکومتنك ایکنجی پای تختی اولان قونیه‌ده بولنه‌رق ، عثماندن دها قوتلی واونك

(١) داخلاً مستقل اولمقله برابر ، برحکمداره تابع دیمك اولان vassal مقابلی استعمال ایدیورز . (رم)

کبی بوحکومتك وارثی اولان بربکك حصه‌سنه دوشدی. ذاتاً سکه تاریخلری تدقیق ایدیلیرسه، عثمانك بکلکی زماننده نه‌قارده‌جه حصارده، نه‌ده مؤخراً اقامتکاهی اولان یکی شهرده اصلا سکه ضرب اولنمادیغنه همان همان قناعت تامه حاصل اولور. شو حالده (۷۲۹ — ۱۳۲۸) سنه‌سندن اول عثمانلی سکه‌سی ضرب اولنمادیغی وسلطنت عثمانیه ایچون ایکی حق حکمدارینك آنجق بوزماندن اعتباراً استعمال ایدلدیکی دوغری اولسه کرکدر (۱)

خطبه اوچ دفعه تبدیل ایدلمشدر. اولا بایزیداول « امیر » عنوانی «سلطان»ه تحویل ایتدی. بعده محمد ثانی، استانبولك فتحندن صوکره، « سلطان البرین وخاقان البحرین وصفنی» علاوه ایلدی. نهایت سلیم اول، مصرك ضبطنی متعاقب، «خادم الحرمین الشریفین » کلمه‌لریله اکمال ایتدی (۲). عثمانلی سکه‌لرینه کلنجه، اونلرده بر چوق تغیرات کورمش، وسلطنت عثمانیه انحطاطه تمایل ایتدکجه بوتغیرات تزاید ایتمشدر. هر فرصت دوشدکجه بوبابده ایضاحات ویره‌جکز.

علاءالدین، ایکنجی درجه‌ده قیافت عثمانیه‌یی نظر دقته آلدی. مع مافیه البسه‌دن زیاده سرپوش ملی ایله اشتغال ایلدی. واقعا بالآخره قافتانلرك، انتاریلرك مراسم کورکلرینك شکلی، قماشی، استاری، تزییناتی نظامات شدیده‌یه تابع طوتلدیسه‌ده، اوزمان آنجق صاریق اشغال ذهن ایتدی؛ پرسه پولیس [اصطخر فارس] خرابه‌لرنده‌کی محکوکاتده کورلدیکی اوزره، ممالك شرقیه‌ده صاریق، هر زمان اقوامك وبر ملت صنوف مختلفه‌سنك علامت فارقه‌سنی تشکیل ایتمشدر. اورخانك دور سلطنتنده روملر صیرمه‌ایشلمه‌لی کلاه، ترکمنلرده رنکا رنك دلبند ایله مزین وقرمزی کچه‌دن (۳) معمول کلاه کیرلر ایدی. عثمانلیلری بو ایکی خلقدن تفریق ایچون عسکرلر ایله پادشاهلرك معیتی مأمورلرینه بیاض کچه‌دن کلاه کیدیرلدی. بروسه شهرینك احتراقندن اول، سلطان اورخانك قبرینی تزیین ایدن قاووقدن پك کوزل

---

(۱) بو کونه قدرده « عثمان » نامنه بر سکه‌یه تصادف اولنمامشدر. (مترجم)

(۲) مورخك عباره‌سی « Maitre des deux continents et des deux mers » و«Protecteur de la Mecque et Médine» درکه، « ایکی قاره‌نك، ایکی دکیزك صاحبی » و « مکه ومدینه‌نك حامیسی » دیمکدر. «خادم» لفظنده‌کی تعظیم مخصوص فرق ایتدیرمه‌مشدر. بو تعظیم خلفای عثمانیه‌نك فخر وامتیازیدر. (مترجم).

(۳) ادریس، ق ۱۰۸، سعدالدین، ق ۲۳

آکلاـــامسی ممکن اولدیغی وجه ایله ، بوقاووقلر هند خرماسی (۱) یاپراقلرینه مشابه ایدی . بکلرده سفر زمانلرنده بیله‌جکده اعمال اولنمش بیاض کچه‌لی کلاهدن بشقه‌برشی کیمزلردی [٤]. شوقدرکه مراسم کونلرنده بونلرك اطرافنه حکمدارلر کبی صاریق شکلنده موصلین (۲) صارارلردی . عثمانك قافتانه مماثل قافتان تلبس ایتمکده اولان اورخانك صاریغنك پدرنده‌کی صاریقدن فرقی اوك طرفنده قایق شکلنده قبارتمه‌لردن (۳) عبارت‌ایدی. بودرلو قاووقلر، عبرانی رؤسای‌روحانیه‌سنك سرپوشلریله بر بیوك مشابهت عرض ایدر،که اوسرپوشلرده اصطخر تصاویر محکوکه‌سنده کوریلن کاهنلرك کسوهٔ رأسلرینی وکونشی یاریم آی شکلنده برقایق ایچنده کوسترمکده‌اولان نقوش تصویریه‌یی خاطره کتیرر. قاووق حقنده‌کی بواحکام قانونیه، آنجق ایکی پادشاه زماننده جاری اولمشدر ؛ زیرا ییلدیرم بایزید عهدنده بکلرك ودیکر ضابطانك خدمتنده‌کی اشخاص، دولت عثمانیه‌ده ایلك بکلربکی‌اولان تیمور تاشك تشویقی اوزرینه، قرمزی کچه کلاهی تکرار استعمال ایده‌رك، سلطان اورخان زماننده‌کی بیاض کچه کلاه یالکز سرای خلقنده قالمشدر. قرمزی‌وبیاض کلاهلر ، سلطان محمد سلطنتنه قدر ساده‌لکده دوام ایده‌رك ، اووقت بیك درلو ایشلمه‌لرله تزیینه ابتدار، وبیاضلری یکی چریلره تخصیص قلندی. اوزمانه‌دوغری دیکر مختلف سر پوشلرده اورته‌یه چیقدی . کچه کلاهلر بورك تسمیه اولندی ؛ یکی چریلرك سر پوشلری—که آرقه‌دن اوزنیر اکلی برکچه پارچه‌سیله دیکرلرندن تفریق اولنوردی ـــ کچه نامنی آلدقلری کبی، یوقاریسی یووارلاق اسطوانه‌شکلنده اولان بیوك رتبه‌لی ضابط قاووقلرینه اسکوف اسمی ویرلدی . مؤخراً بلااستثنا بتون مسلمانلرك بورك کیمسی اصول اتخاذ ایدلدی ؛ بایزید اول زماننده بکلربکی تیمور تاش بونی اردویه قبول ایتدیردی، ومحمد زماننده ایشلمه‌لرله تزیین قلندی . کچه‌نك اصلی درویش حاجی بکتاش طرفندن یکی چریلر حقنده دعا ایدلدیکی زمانه چیقار. بونك، مولوی درویشلری سرپوشلرینه تماماً مشابه اولان شکلی — طریقت مولویه مؤسسی جلال‌الدین رومی شرفنه ـــ اورخانك اوغلی ودولت عثمانیه‌نك

(۱) Chou palmiste که ، اوجلرنده شکلاً لحنه‌یه بکزر میوه‌سی اولان ایری یاپراقلی برخرما آغاجیدر . (رم)

(۲) موصلده یاپیلان برایپکلیدن آلنه‌رق، انجه‌ایپکلی اوروپاقماشلرینه ویریلن‌اسم . (رم)

(۳) شمائلنامه « قرمزی ایدی » دیور .

ایکنجی وزیری سلیمان طرفندن تنسیب ایدلمشدر (١). صوکره‌لری سلاطین عثمانیه بورک یرینه اسکوفی آلمش، ومراد اولك آوروپاده‌کی فتوحاتی زماننده کاملاً صیرمه ایله ستر وتزیین اولنمشدر.

علاءالدینك مؤسساتندن اوچنجیسی واك مهمی، دائمی ومعاشلی بر اردو احداثیدرکه، بونك تشکیلی قرون وسطی تاریخنده وحالا دائمی اردولرك موجدی عد اولنان فرانسه قرالی یدنجی شارلدن بر عصر اول واقع اولمشدر [٥]. ارطغرل وعثمان، محاربه‌لرده یالکز آقینجی دینیلن ترکمن سواریلری استخدام ایدرلردی، که متبوعلری سفر کشاد ایتمك ایستدکلری زمان، بونلری بر مدت اول جمع ایتمك ایجاب ایدردی. ایلك دفعه اوله‌رق اورخان، دائمی اولمق اوزره آیلقلی پیاده‌لره مالك اولدی. بونلر یایا وپیاده عنوانی آله‌رق، کندیلرینه اولا یومی بر آقچه، یعنی بر درهم کموشك ربعی تخصیص قلندی [٦]. اونباشی، یوزباشی، میرالای عنوانی حائز ضابطلر قومانداسنده اون، یوز، بیك کشیلك طاقملره تقسیم اولنمشلرایدی؛ تخصیص اولنان کلیتلی معاش ایله کسب غرور ایده‌رك، تشکیللریله اوکی آلنمسی مقصود اولان قاریشیقلقلری احتراصات طمعکارانه‌لریله تزییدایتمکده‌تأخر کوسترمدیلر. بو تأسیس عسکریدن متولد سیئاته چاره‌ساز اولمق ایچون، اورخان، برادری علاءالدین و — شیخ اده‌بالینك باجناغی وبنا برین کندیسنك اقاربندن اولان — چاندارلی قره خلیل ایله مذاکره ایتدی (٢). چاندارلی برتدبیر عرض ایلدی، که انسانلرك قلبنی تعمیق ایتمش اولدیغی وسیاستنك خدعه‌کارلغنی اثبات ایدر: قبول اسلامه اجبار ایدیله‌جك خرستیان اولادندن مرکب براردو ایجادینی تکلیف ایلدی. چاندارلینك رأینه کوره، مغلوبلر حقوق نقطهٔ نظرندن غالبلرك اسیری اولدقلرندن، بوصفتله غالبلر اونلرك اموال ونسوان واطفالنك صاحب مشروعی اولمش اولیورلر. بواطفالی هرنه‌صورتده اولورسه اولسون عسکر صفوفنه ادخال ایتمکله‌ده سعادت معنویه وومادیه‌لرینه خدمت ایدلمش اوله‌جق ایدی. چونکه برحدیث شریف موجبنجه بتون چوجقلر طوغدقلری زمان فطرت اسلام اوزره بولنورلر (٣). الحاصل، چاندارلینك ملاحظه‌سنه کوره، خرستیان چوجقلرندن براردو تشکیل ایتمك دیکرلرینی قبول اسلامه تشویق

(١) ادریس، صولاقزاده، عالی، لطفی، جهانما ص، ٦٨١.

(٢) نشری، اده‌بالینك ایکنجی زوجه‌سنی تاج‌الدین کردینك کریمه‌سی دیور. [*]

(٣) «کل مولود یولد علی فطرة الاسلام» ادریس.

ایلمش اوله‌جغی کبی، عساکر جدیده یالکز ملل مغلوبه چوجقلرندن دکل، مهتدیلره قرابت، یاخود دوستلق رابطه‌لریله مربوط ویکی مسلمان اوله‌جقلره وعد ایدیلن مکافانه مجلوب اولوب‌ده، اونلره التحاق ایچون کندی وطنلرینی ترك ایتمکده تأخر کوسترمیه‌جك اولان برچوق خرستیان خلقندن‌ده آلنه‌جق ایدی (١). استبداد عسکری تاریخنده، افساد اخلاقه برتشکیلاته اساس اولمق اوزره قبولنه، بو بر مثال یکانه‌در. فی‌الحقیقه خلفا تختلرینی، وطنلریله، اقربالریله هردرلو مخابره‌دن منع ایتمك وکندیلرینه کلی معاش ویرمك صورتیله صداقتلرینی تأمین ایلدکلری ترکمن کوله‌لرندن مرتب محافظلرله احاطه ایتدکلری کبی، هر زمان آسیا فاتحلری، نفرلرینك کوکللرنده هردرلو ملیت حسنی سوندورمك وشدتلی بر اطاعت رقبه‌سنه آلیشدیرمق ایچون، اونلری اوزاق خطه‌لره کوندرمشلردر. آنجق، یالکز ترکلردر، که الك مقدس رابطه‌لری بردن قیرمشلردر. اونلر اویله براردو میدانه قویمشلردر، که بونك قسم ممتازی، اسارتدن قورتلمق ایچون ابدیاً وطنلرینی، عائله‌لرینی، اعتقادات دینیه‌لرینی ترك وکندی قارداشلری علیهنه سلاح استعمال ایلمکدن بشقه چاره‌لری یوق ایدی.

یکی چریلرك تأسیسی. — بیان ایلدیکمز وجه ایله، یکی چریلرك تأسیسی چاندارلی قاره خلیلك سیاست دوز خیانه‌سی نتیجه‌سیدر. قاره خلیلك بو ایجادی، وجوده کتیردیکی ثمره‌لر اعتباریله، آوروپانك حضور واسایشی ایچون شوارچك (٢) طوپ باروتی اختراعندن بیك قات دهشتلی برضربه تشکیل ایلدی. بو عسکر، حین تشکلنده یکی چری (یکی عسکر) تسمیه اولندی. بو اسم بالآخره آوروپا مورخلری طرفندن «ژانیسه‌ر» ه تحویل ایدلمشدر. کنج یکی چریلر، شدتلی رؤسانك تحت اداره‌سنده بولنه‌رق،

(١) خرستیان اولادندن عسکر یازمق — که دیو شیرمه اصولیدر — اسلامك قواعدندن اولمادیغی کبی، البت عصریمزك وجدانی بونی هیچ بروجه ایله تحسین ایتمز. لکن بو اصولك جاری اولدیغی عصرلرده‌کی احوال عمومیه، مثلا آزوقت مقدم بتون آوروپا خلقنك منزوی پیه‌ر وجاس جاولاق غوتیه کبی بری عقلسز، بری پاره‌سز اشخاصی پیشوا ایدینه‌رك، اوقدر اوزاق مملکتلردن اسلامك محوی ایچون طاقم طاقم یورویوب کلدکاری، برآز وقت صوکره‌ده، اسپانیاده قالان مسلمانلرك، بالمجبوریه قبول نصرانیت ایتدکلری حالده بیله، سیئات سابقه‌لرندن آخرته مطهر کیتملری نیت خیریه‌سیله، پاپاسلر طرفندن اوتودافه‌لرده یاقلدقلری دوشونیلور ایسه، بومسئله اوقدر شدتلی محاکمه ایدلمز. (مترجم)

(٢) مقایسه‌یی آکلامق ایچون ترکجه قاره کلمه‌سیله آلمانجه Schwartz کلمه‌سنك ایکیسی بر معنایه دلالت ایتدکلرینی نظر دقته آلمق ایجاب ایدر.

ایلك زمانلرندن اطاعته، ویورغونلغه، آجلغه تحمل ایتمکی و کوردنیرلردی. اطاعت وشجاعتلرینك مکافاتی ترقیٔ محقق ایدی. بوندن دولایی، یکی عسکرلرك آوروپا واسیاده احراز ایلدکلری پارلاق مظفریتلر، مدت قلیله ظرفنده، مؤسسنك تخمینده اصابتنی اثبات ایلدی. یکی چری، ممالك عثمانیه‌ده پك زیاده توسع ایتمش بر طریقتك مؤسسی بولنان درویش حاجی بکتاشك بیاض کچه کلاهنی قبول ایتدی. بوده شو صورتله وقوع بولمشدر: بر کون اورخان، معیتنده بومرتدلردن [مهتدیلردن] بر قاچ کیشی بولندیغی حالده، آماسیه [٨] جوارنده صولیجه کناریون قریه‌سنده اقامت ایدن حاجی بکتاشك نزدینه کیده‌رك، یکی عسکر ایچون دعا ایتمسنی، و برسانجاق ایله بزده اسم ویرمسنی طلب ایلدی. شیخ، عباسنك قولنی عسکرلردن برینك باشنه اویله برصورتده وضع ایتدی، که قولك اوجی عسکرك صیرتنه قدر صارقدی؛ بعده برصدای ماهمیت ادا، ایله شو کلمات کرامت نمایی سویلدی: « بو تأسیس ایتدیککز عسکرك آدی یکی چری اوله‌جق، یوزی آق وپارلاق، بازوسی مدهش، قیلیجی کسکین، اوقی تیز اوله‌جق، هپ محاربه‌لرده غالب کله‌جك، دائما مظفریتله عودت ایلیه‌جکدر (١). » بو دعایی اخطار ایچون، یکی چریلرك بیاض کچه کلاهنك آرقه‌سنه، درویشك عباسنده‌کی قولك بر کذاری اولمق اوزره، بر قماش پارچه‌سی علاوه ویکی چریلرك کلاهی — مقدما قویدقلری پوسکول یرینه — آغاج قاشیق ایله تزیین اولندی. یکی عسکره تخصیص ایدیلن معاش چوق اولمقله برابر، تعییناتی یوکسك ودیکر عسکرلرك تعییناتندن زیاده اولدیغندن (٢)، ضابطلرینك عنوانلری هپ متنوع مطبخ ایشلرندن استعاره ایدلدی. نصل که اوزته، یعنی آلای میرآلاینه چورباجی باشی عنوانی ویرلدی؛ میرالایدن صوکره کلن الك بیوك رتبه‌لی ضابطاندن بری آشجی باشی، دیکری سقا باشی تسمیه ایدلدیلر؛ دیکرلری‌ده بوکا کوره. یکی چریلرك قرمزی سانجاغنده هلال ایله حضرت عمرك ایکی اوجلی قیلیجی شعشعه پاش اولورایدی (٣). آلایك الك معزز اشیاسی، اردولرمزده‌کی سانجاقلره معادل اولمق اوزره، قازاندن عبارت ایدی. یکی چریلر یالکز یمك یمك ایچون دکل، استشاره ایچون‌ده

(١) نشری، عالی، ص ٣٤ و ٤٤.

(٢) یالکز یکی چریلر ایله پیاده‌لرك هم معاشلری، هم تعیینلری وار ایدی؛ دیکر عسکر آنجق تعیین آلیرلردی، معاشلری یوق ایدی.

(٣) مارسیغلینك « دولت عثمانیه‌نك تشکیلات عسکریه‌سی » نه مراجعت. [بو قیلیج ذوالفقار علی اولمالیدر]

بونك اطرافنه طوپلانوب اوتورزلردی . بو عادات مختلفه ، زمانمزه قدر بش یوز سنه دوام ایتدی . محمد ثانی سلطنتنده ، مملکتك بو شجیع مدافعلریله دیگر هیئات دولت دها واسع حقوق وامتیازاته مالك اولدیلر . مقدارلری ومعاشلری چوق تزیید ایدلدی . ابتدا ، یكی چریلرك معاش اصغریسی برآقچه ایدی . بو مقدار ، خدمت عسکریه سنه‌لریله ابراز اولنان آثار شجاعت نسبتنده آرتاردی . معمافیه علی العاده بریكی چرینك یومیه‌سی ، هیچ بر وقت وهیچ بر وجه‌ایله ، ایلك یومیه‌سنك یدی مثلنی تجاوز ایتمه‌مشدر . بدایتده یكی چریلرك مقداری بیكدن عبارت ایدی؛ لكن هر سنه ، سن صغرلرنده اسیر ایدلمش دیگر بیك خرستیان دلی قانلیسی قبول اسلامه وسلك عسكری‌یه (١) دخوله اجبار اولنوردی . اسیرلرك مقداری كفایت ایتمدیكی حالده ، پادشاهك تبعه‌سی اولان خرستیانلر میانندن بلاتفریق عسكر آلنمق صورتیله ، افراد مطلوبه اكمال ایدیلیردی . شو اصول ، محمد رابعك دور سلطنتنه قدر دوام ایتدی . اووقتدن بری بوگزیده عسكر ، یالكز یكی چری (٢) اولادیله یرلیلردن طوپلاندی . بونك ایچوندر، كه شو تاریخدن صوكره ، یكی چری اردوسی انحطاطه باشلادی ، وبو حال عصریمزه قدر متزایداً دوام ایده‌رك ، نهایت بو مدهش قوهٔ عسكریه طاغلدی ، محو اولدی . عثمانلی مورخلری ، یكی چریلك مؤسسنك كیاست ودیانتنی مدح ایتمكده اتفاق ایدرلر . بونلرك افاده‌سنه كوره ، یكی چریلك دنیاده اوقدر فاتحلر وجوده كتیرمش اولدیغی كبی ، جنتده اوقدر بختیارلر كوندرمش ، كه اوچ عصر ظرفنده تخمیناً سنوی بیك خرستیان عسكر قید ایدلدیكی حساب اولنورسه ، اوچ یوز بیك كیشی جهنم عذابندن قورتارلمش اولیور (٣) . آنجق ، محمد ثانینك سلطنتنده یكی چریلرك مقداری بیك ایكی یوز ، سلیمانك سلطنتنده یكرمی بیكه ، محمد رابعك سلطنتنده قرق بیكه بالغ اولدیغی نظر دقته آلندیغی صورتده ، لااقل بش یوز بیك خرستیان دلی قانلیسنك قیلیچ ایله مسلمان ایدلدیكی ، وتعصب دینی طرفندن استبداد عسكری‌یه قربان ایدلدیكی آكلاشیلیر .

علاء الدین ، یكی چریلرك تنظیمندن صوكره ، اردونك دیگر اقسامنی ده تنسیق ایلدی . عسكرك یالكز فتحدن دكل ، محافظه‌دن ده علاقه‌دار اولمسی ایچون ممالك مفتوحه

(١) موراجه آدوسون ، « لوحهٔ سلطنت عثمانیه » ٣ . براتوتیده سعدالدین ، ص ٤٢ .
(٢) یكی چریلرك همان جمله‌سی‌ده متأهل ایدیلر .
(٣) اسپانیاده ، نارجیمدن قورتاریلان محمدی وموسویلر برتك صفر فضله‌در . (رم)

اراضیسنك عسکر آره‌سنده تقسیمنه قرار ویرلدی . بو اصول مقتضاسنجه، اوزمانه قدر معاش ویریلن منتظم پیاده عسکری، پاره یرینه، اراضی آلدی، و بو اراضی بالآخره تیمار شکلنی کسب ایتدی. بونلرك متصرفلری وقت سفرده یوللری اینی بر حالده بولندیرمغه مجبور ایدیلر . بو یکی عسکردن بر قازمه‌جی مفرزه‌سی تشکیل اولندی [۹] .بدایة بونلر یکی چریلر کبی بلکه بیك نفردن عبارت ایدیسه‌ده ، بالآخره یکرمی بیکه قدر چیقدی . تشکیلات عسکریه‌جه یکیدن اجرا اولنان تنسیقاتی متعاقب عسکره عائد تیمارلر، متقاعد یکی چری ضابطاننك معاشاتنه حصر ایدلدی. غیر منتظم پیاده‌نك نه یکی چریلر کبی معاشی ، نه ده منتظم پیاده کبی اراضیسی اولمایوب، عزب یعنی خفیف تسمیه اولنوردی . عزبلر ، آقینجیلر کبی، بر قوهٔ سیاره تشکیل ایتدیلر . بالآخره کوپری انشاآتنده و کورکجی خدمتیله رکوب شاهانه‌یه مخصوص قادیرغه‌لرده استخدام اولندیلر . اکثریتله انتظامدن محروم اولان بو طاقم عسکر، هیچ بر اعتباری حائز اولمادقلرندن، محاصره‌لر اثناسنده بونلر ایلری سوریلوردی. دشمنك تعرضاتنه اولا بونلر هدف اوله‌رق، یکی چریلر علی العاده اونلرك نعشلری اوزرندن هجومه چیقارلردی [۱۰].

سواری تشکیلاتی. — پیاده کبی سواری ده ، منتظم و غیر منتظم اولمق اوزره ، تقسیم اولنمش ایدی. دائمی و موظف سواری، علم شریفك محافظه‌سی ایچون خلیفه عمر طرفندن تأسیس ایدیلنلر طرزنده تشکیل ایدلمش درت فرقه‌دن مرکب ایدی . سوارینك مقداری اولا ایکی بیك درت یوزدن (۱) عبارت ایکن ، قانونی سلیمانك دور سلطنتنده درت بیکه قدر چیقدی، که بیکی سپاهی (اصل سواری عسکر)، بیکی سلحدار (معیت سواریسی) ، بیکی علوفه‌جی (موظف سواری)، بیکی ده غربا (بابانجی سواری) تسمیه اولنوردی. بو سواری — که درت الایه منقسم اوله‌رق علم شریفك صاغنده، صولنده و بالذات پادشاهك یاننده کیدردی — ذات شاهانه‌نك اطرافنده چادر قورار، و محاربه کونلری (۲) عساکر خاصه صفتیله اردونك مرکزنده بولنوردی .

نامی غریبه یکی چری اسمی قدر شهرت بولان معاشلی سواریدن باشقه، پیاده‌لره مشابه صورتده اراضی‌یه متصرف یکی بر مستحفظ عسکرده ایجاد اولندی . بو سواریلر، مسلمان [«تسلیم»دن اسم مفعول اوله‌رق مسلمك جمعی] یعنی ویرکو معفولری

(۱) مورجه آدوسون ، « لوحهٔ سلطنت عثمانیه » ۳ ، ص ۳۹۱ .

(۲) بائولوجیوویو ، «وقایع ترکیه» اثرنده برچوق تفصیلات ویریور. مارسیغلی «سلطنت عثمانیه‌نك احوالی » ؛ موراجه آدوسون .

تسمیه اولنوردی. سانجاق بکلری (١)، بیکباشیلر، صوباشیلر (یوزباشی معناسنه) طرفندن قوماندہ ایدیلیردی (٢) . بیوك وکوچك اراضی (زعامت ، تیمار) متصرفلرندن مرکب سواری عسکرندهده بوسلسلهٔ مراتب موجود ایدی ؛ مؤخراً بونلرك تشکلاتی توسعات جدیده کورمش ایسهده، وقایعله مشغول بولندیغمز زمانلردهاردویهالتحاق امرینی آلنجه، مسلملر کبی یوز وبیك کشیلك فرقهلره انقسام ایدرلردی. ارطغرلك علاءالدین ثانی زماننده‌کی ایلك وقایع حربیهسی وعثمانك آسیای صغری ممالك شمالیهسنه ایلك سوقیاتی صیرهسنده — نه معاشی، نهده مالکانهسی اولمایان وآقینجی دینیلن— سواریلردن تحت ایتمش ایدك. بونامنتظم سواری وعزب (پیاده) کروهی، خرستیان حکمدارلری اللرنده بولنان ممالك فتحنده استخدام اولندقجه، آوروپا ایچون منتظم یکیچری وسپاهی فرقهلرندن آزقورقونج اولمامشلردر. بونلرك ایلك ویانه محاصرهسنده لینچدن کچهرك، رایسبونه قدر ایلریلهدکلرینی، آلمانیانك قلبنه قدر نفوذ ایتدکلرینی، کذرکاهلرنده هرشیئی آتش وخون ایچنده براقدقدن صوکره، بو تخطیٔ جرأتکاریدن عودت ایلدکلرینی کورهجکز [١١]. کوسه میخال اعقابندن میخال اوغلی [١٢] اوزمان بوعسکرك قوماندانی ایدی. بورتبه، قازاقلردهکی خاطمان پایهسی کبی، مدت مدیده اوعائلهده ارثی اولمشدر. ایلك تأسیساته کوستریلن بواحترام — که عثمانلی تاریخنده هرخطودهده دلائلنه تصادف اولنور — اکثریا مورخی حال وماضی ارهسندهکی ارتباطی بولمق ایچون اوزون ومزعج تحریاتدن محافظه ایدر. مثلا اردو رهبرلری تأسیساتی بحثنده عثمانلی دولتنك ایلك زمانلرینه چیقهرق، اصلی سهولتله بولنهبیلیر. قارئینك معلومیدرکه، صمصمه چاووش، کوننك ومدرنی اوزرینه سوقیاتنده عثمانه رهبرلك ایتمش ایدی [١٣]. صوکرهلری مکتوب وخبر ایصالی وظیفهسنی ایفا ایتدکلری صیرهلرده محال مختلفه حقنده معلومات تامه آلمش اولان چاووشلر اردولرك دشمن ممالکنده حرکتلرینی ادارهیه مأمور اولدیلر. بوندن دولاییدر، که دولت عثمانیهنك دیکر آوروپا دولتلریله، خصوصا آوستریا ومجارستان ایله مناسبات دوستانه ویا خصمانهسی تاریخلری نظر مطالعهدن کچیرلدکجه، چاووشلردهده آقینجی مخرب فرقهلری قدر چوق تصادف اولنور.

عثمانلی مورخلری ازنیقك ضبطی سکه، البسه، اردو حقندهکی نظاماتك نشری

(١) سعدالدین، ادریس، صولاقزاده، عالی، موراجه آدوسون ٣، ص ٣٩١.

(٢) موراجه آدوسون. «دولت عثمانیهنك تشکیلات واصول ادارهسی» ص ٣٣٩.

عقبنده وقوع بولدیغنی کوسترلر . بیزانسلیلر ایسه ازنیقك ضبطندن اول پله‌قانون محاربه‌سی وقوع بولدیغنی ، وترکلرك فیلوقره‌ن اوکنده مغلوب اولدقلرینی ذکر ایدرلر . کنچ لقبیله یاد اولنان ایمپراطور آندرونیکوس ، بوغاز ایچی ساحللرینه قدر کستاخانه ایلری‌یه‌مش اولان اورخانك صیق صیق تخطیاتندن بیقه‌رق ، محاربه ایتمکه قرار ویردی . بوخصوصده ، موزالونك ازمید قربنده مغلوبیتندن بری مه‌زوتینی (اسکی بیتینی خطه‌سنك قسم غربیسی) والیلکنه تعیین اولنمش اولان آوجی باشی (١) قونتوفره‌س ایله مذاکره ایتدی . قونتوفره‌س ، احتیاطکار و ترکلرك نه‌صورتده حرب ایتدکلرینه واقف برآدم صفتیله ، ایمپراطورك ، حرب آچمق ایچون ، عثمانلیلرك سوروللرینی کشیش طاغی اوزرینه سوق ایتدکلری زماندن اغتنام فرصت ایتمسنی رأی ایتدی . بناءً علیه تراکیاده ، بیزانس جوارنده ، دیمتوقه‌ده (دیدیموتیخون) ، آندرینوپلده (ادرنه) بولنان برمقدار عسکر عجالةً جمع اولندی ؛ زیرا ماکدونیاده واوزاق خطه‌لرده بولنانلرك طوپلانلمسی ناقابل امکان ایدی . طوپلانیلان عسکر ، ٧٣١ — ١٣٣٠ حزیرانی ابتدالرنده ، بوغاز ایچنك آسیا ساحلنده کائن وقسطنطینیه قرشسندن معدود سکوتاری‌یه (قدیم خریسوپولیس) [اسکدار] ، واصل اولدیلر . اورخان ، روم‌اردوسنك حرکتندن خبرداراوله‌رق ، پیاده وسواریلریله مه‌زوتینی سواحلی بوینجه امتداد ایدن طاغلره ورود ایلدی . آندرونیکوس بالذات قوماندا ایدیوردی . عسکری فی‌الحقیقه محاربه‌یه پك آلیشیق دکل ایسه‌ده ، شان ماضیسی — صناعت حربه کاملاً بیکانه — بردشمن ایله بوی اولچمك ایچون جسارت بخش اولیوردی . آندرونیکوس درت فرسخ مسافه‌یی ایکی کونده قطع ایتدکدن ، وبوصورتله عثمانلیلره بتون قوتلرینی طوپلامغه مساعد برزمان براقدقدن صوکره ، اوچنجی کونی صباحی اردوکاهنی پله‌قانونه (شمدی مال‌دپه [مال‌تپه]) قوردی . اوراده عثمانلی اردوسی پیش انظارنده کوروندی [١٤] . بومشهده اوزرینه ، ایمپراطور شورای حربی دعوت ایتدی . عثمانلیلر طرفندن ضبط ایدلمش اولان بونازوتپه‌لر اوزرینه سوق عسکر احتیاطسزلقده بولنلمامسنه ، دشمنك اووه‌ده محاربه‌یه دعوت ایدلمسنه ، واکر عثمانلیلر اووه‌یه اینمیه‌جك اولورلرسه قسطنطینیه یولندن عودت اولنمسنه قرار ویرلدی (٢) . طلوع شمس ایله برابر

(١) « آوجی باشی » ، قانتا کوزه‌ن ، ص ٢١٠ . پاخیماره س ، ج ٢ ، ص ٢٢٥ .
(٢) قانتا کوزه‌ن ، ج ١ ص ٢١٠ ، ٢١١ ، ٢١٣ .

ودعای معتاد عقیبنده داوول بیزانس عسکرینه حرب نظامنه کیرمك اشارتی ویرمش ایدی . اورخان ، عسکرینی طاغلر آرقه‌سنه یرلشدیره‌رك ، برقسمنی وادیده اخفا واك ماهر سواری تیراندازلرندن اوچ یوزینی هجومه ابتدار ایتمکه مأمور ایتدی . بوامراجرا اولندی، وچوق فائده‌سی کورلدی؛ چونکه ایمپراطورك اردوسی کنیش براووه‌اوزرینه یایلمش اولدیغندن، ترك سواریسنك فاصله‌سز هجومنه معروض‌قالدی؛ عساکر اورخانیه ایسه طاغلق وخندقلر ایله کسلمش برقطعهٔ اراضی ایچنده دشمنی بکلمکده‌ایدی. اورخان، عثمانلی اردوسنی‌تشکیل‌ایدن سکز بیك کیشیدن‌بیکنی‌صاغ وبیکنی‌صول‌جناحه، بیکنی‌مرکزه یرلشدیردی. بونلری‌تپه‌جکلر آرقه‌سنده کیزله‌مك اعتناسنده بولندیغی کبی ، تعلیماتی موجبنجه هیچ مصادمه‌یه کیریشمیوب ، پارتلر کبی قاچه‌رق اوق آتمقله اکتفا ایده‌جك سواری‌یی (١) تعقیب ایده‌جك اولان روملرك وصولنده ، بغتةً اونلرك اوزرینه دوشملری امرینی ویردی . قانتاکوزن دیرکه ایمپراطور طاغلردن بواوچ یوز سواریسنك ایندیکنی کورنجه ، کندی اردوسندن اومقدار عسکر انتخاب وقوماندهلرینی بیوك آته‌ریارق (خاصه قوماندانی) اکسوترو-خوسه توديع ايلدی . قانتاکوزه‌نك ایمپراطوره سویلتدیکی اوزون خطابه حقیقةً ایراد ایدلمش اولسه‌یدی ، عسکرك جسارتنی تحریك ایده‌جك یرده کسر ایتمکدن باشقه برشیئه یارامایه‌جق ایدی . لکن مورخك ، بیوك دومه‌ستیق (٢) صفتیله محاربه‌ده حاضر بولنمسیله برابر، بونطقده ، جنکك حکایه‌سی درجه‌سنده آزاعتماده شایاندر . آرقه‌داشلرینك شانی وآندرونیکوسك مزیتنی اعلا ایچون نه‌قدر اعتنا ایدرسه ایتسین، محاربه‌نك نتیجه‌سنه‌دائر بالذات ویردیکی‌معلومات، افادات‌مفتخرانه‌سنی علناً تکذیب ایتمکده‌در . اونك روایتنه کوره ، ترکلر برنجی هجومده قرق ، ایکنجیده اوتوز ، اوچنجیده یالکز برقاچ کیشی غائب ایتمشلر ؛ روملر ایسه ، بالعکس ، برنفر غائب ایتمیه‌رك ، آنجق برقاچی مجروح اولمش . اورخان ، اوزمان اوچ یوزروم اوزرینه بیك کیشی‌سورمش. ایمپراطور، بواوچ مصادمه‌ده کوستردیکی

(١) قانتاکوزه‌ن ، ص ٢١١ . « Versis animosum equis Parthum » هوراس، [مترجمكى افاده‌نك مأخذی]

(٢) مغالوس دومه‌ستیق ، بیوك خدمتکار معناسنه ایسه‌ده، بیزانس سراینده قوهٔ بریه قوماندهسنی حائز باش مابینجی عنوانی دیمکدر ؛ متنینك قصیده‌لرنده ، ضم دال ومیم ایله، دمستق ملاسنده کوریلور . (رم)

شجاعتدن دولايى، اكسوتروخوسى تبريك ايتدكدن صوكره، بيوك ايستراتوپه‌دارق
[موقع محاربه باش قوماندانى ، سردار] قوماندەسيله، تركلرك اوزرينه يكى عسكر
كوندرمش . ينه قانتا كوزه‌نك افاده‌سنجه، مديد وشديد اولان مصادمه‌ده تركلردن
اللى كيشى ، روملردن ايسه يالكز بركيشى، برقاچ آت تلف اولمشدر . اووقت
اورخان ، تپه‌لرده وبوغازلرده كيزله‌ديكى اردوسنك مجموعيله چيقه‌رق ، قوماندەنى
قارداشى علاءالدينه [١٥] توديع ايتدى ، وكنديسى ، جنكك حركات مختلفه‌سنى
دهاايى ترصد ايده‌بيلمك ايچون، تپه‌لرك اوزرنده قالدى. ايمپراطور، محاربه آرزوسيله
بى‌قرار اوله‌رق ، بتون عسكريله تركلرك اوزرينه يوريدى . قانتا كوزه‌ن ايله‌يكنى
يوانى انكه‌لوسه ايكى جناحك قوماندەسى ويردى ؛ كنديسى‌ده ، مركزى اشغال
ايتمكده اولان عساكر خاصه‌سنك باشنه كچدى . بويكى جنكده دخى ، ينه‌قانتا-
كوزه‌نه نظراً ، تركلر يوز اللى ضايعات ويردكلرى حالده، روملردن نه قتول‌وقوع
بولدى ، نده مجروح [١٦]. كيجه پك ايلريله‌ديكى جهتله، بيوك دومستيق اردويه
برخطابه ايراد ايده‌رك ، عسكرك شجاعتنى ثنا ومظفريتنى تبريك ايله ، بيزانسه
عودتلرينى تكليف ايلدى . لكن هيچ برشى روملرك شدت متهورانه‌سنى تعديل
ايده‌مدى . ايچلرندن خيليسى ، كرك نفرلردن وكرك ضابطلردن ، صفلرينى ترك
ايله، تركلرك اوزرينه يوروديلر . قانتا كوزه‌ن ايله ايمپراطور ، نظامسز باشلانيلان
برمحاربه‌نك ويره‌بيله‌جكى نتايجك اوكنى آلمق ايچون، يكيدن محاربه ميدانه‌عزيمته
استعجال ايتمش اولدقلرى حالده ، كنديلرينى براووچ روملرله ، مقدارلرى پك
متفوق تركلر ايچنده محصور كورديلر. قانتا كوزه‌نك آتى اولدى ؛ ايمپراطورده
قالچه‌سندن خفيف برياره آلدى؛ آزدها اورخانك النه‌دوشه‌جك ايديلر. فنا تسليح
ايدلمش اوچ يوز عسكرله ايمپراطورك امدادينه كلن ميزيلى سواستوپولوس، بالذات
بيوك دومستيقك اعترافنه كوره ، يكرمى بش آدم ضايع ايتدى . ايمپراطور ،
[روماليـ] چيبونك موزاده يايديغى كبى، برتخت روان ايله كنديسنى تكرارميدان
حربه نقل ايتديره‌جك يرده ، اردوكاهنه دوغرى قاچه‌رق ، اورادن بيزانس باش
محافظه، عسكرينك اوروپا طرفنه كچيرلمسى ايچون اقتضا ايدن كميلرك كمال‌مسارعتله
احضارى امرينى ايصال ايلدى . بوآنده ، روم اردوسى قراركاهنده ايمپراطورك
وفاتى خبرى شايع اوله‌رق، بيوك قاريشيقلغى موجب اولدى؛ آرتق هركس بيزانسه
قاچمقدن باشقه برشى دوشونمدى. ثابت‌الاقدام برقاچ محارب، دائماصيقشديرلدقلرى،

دائما جنككلشديكلرى، دائما مغلوب اولدقلرى حالده، آندرونيكوسى برقاليچه ايچنده كويه كوتوروبيلديلر. نهايت ترك حكمدارلرى؛ ايمپراطورده تكرار جسارتانه‌رك، دهشتلرى زائل اولوبده، اطرافه طوبلانه بيلمش اولان بقيهٔ عسكرينى درت فرقه‌يه تقسيم ايتديكدن صوكره، فيلوقره‌نه [شمديكى طاوشانجيل] [١٧] عودت ايلدى؛ اوفرقه‌لردن برينى طاوشانجيله، ديكرلرينى‌ده آتيالك مدفنى اولان داسيبيزا (شمديكى كككبوزه، قسم ليبيسا) ايله كككبوزه‌نك جنوبنده ساحلده واقع ريچيون (شمديكى داريجه) ونيكه‌تيانوس (اسكى حصار) موقعلرينه سوق ايلدى. قانتاكوزه‌نك، جنراللرى قوجه على ايله صصمه چاووشك رأيلرينه مخالف اوله‌رق، رجعت لزومنى اثبات ايچون اوزون برنطق ايراد ايتديركى اورخان، دشمنك حركاتنى ترصد ايچون مواقع اوزرنده اوچ يوزدن زياده سوارى براقمش ايدى. بونلر، روم‌اردوسنده حكم سورن انتظامسزلغى واردوكاهك ترك ايدلديكنى كوره‌رك، ايكى قسمه آيرلديلر؛ ايكى يوز كيشيلك برقسمى، هنوز ايمپراطورك چادرينك وارغوانى اكرلرى صيرتلرنده، آتلرينك بولنديغى اردوكاهى ضبط ايتدى. ديكرى فراريلرى فيلوقره‌نه قدر تعقيب ايلدى. بودقيقه‌ده، غريب برفلاكت اولمق اوزره، فيلوقردن شهرينك آناختارلرى غائب اولمش بولنديغندن، اردونك برقسمى بتون اشياسيله سورلرك آلتنده‌وآچينه‌جق برقاريشيقلق ايچنده بربرينى صيقشديريورلردى. فيلوقردن قاپيلرنده قيليجدن كچيريلن اوتوز ايكى روم آره‌سنده، ايكيسى‌ده بيوك دومستيقك اقرباسندن، مانوئه‌ل تارخانه‌س ونيكه‌فور قانتاكوزه‌ن بولنيوردى. اللى اسير وفراريلر طرفندن متروك درت يوز حيوان غالبلرك النه‌دوشدى. ايرته‌سى كون يكى برمحاربه‌ده بيوك اته‌ريارق اكسوتروخوس ايله برابر قرق‌ـدنى روم تلف اولدى. بعض مورخلرك ظننه كوره اكسوتروخوس، برترك طرفندن دكل، برروم طرفندن، ويا كلشلقله دكل، اولجه تصميم ايدلمش براخذ ثار قصديله، باشى ياريله‌رق ترك حيات ايلمشدر. مغلوب اردونك صوك انقاضى ايمپراطوره التحاقه موفق اوله‌ميوب، اسكداره واورادن بيزانسه كيتديلر. اورخانك اردوسى — انديشه‌سزجه محاصره‌سنه دوام ايتمك اوزره — ازنيق يولنى طوتدى (١)

ازنيقك سقوطى. — پله‌قانون سورلرى آلتنده وقوعه كلن محاربه — كه نتيجه‌سى

(١) قانتاكوزه‌ن، ص ٢١٠، ٢١١، ٢١٣، ٢١٥، ٢١٦، ٢١٩، ٢٢٠، ٢٢١؛ پاخيماره‌س، ج ٢، ص ٢٢٥، ٢٦٨؛ نيكه‌فورغره‌غوراس، ج ١، ٢١٤، ٢٦٦.

بیزانس مورخلرینك اوقدر تأسفنی موجب اولمش ، وعثمانلی مورخلری طرفندن ایسه‌پك آز اهمیتلی صایلدیغی ایچون نقلنه بیله تنزل ایدلمه‌مشدر — مهاجمات متوالیه‌نك صوك درجهٔ مضایقه‌یه کتیردیکی ازنیقك امدادینه یتشمك ایچون بیزانس ایمپراطورلغنك تشبث یکانه‌سیدر . اورخانك بروسه فتحنده استعمال ایتدیکی اصول حرب، ازنیق اوکنده‌ده موفقیتی انتاج ایلدی . خاطرلرده‌در،که اورخان ، آق تیمور وبالابان طرفندن یاپیلان حصارلرك محافظلری قوتیله ، بروسه‌یی اون سنه صیقشدیردقدن صوکره ، شهرك اوکنده عرض وجود ایدنجه ، اهالیسی قاپیلری آچمغه مسارعت ایلمش ایدیلر. صمصمه چاووش طرفندن سوق اولنان آقینجیلر، ازنیقك دیوارلرینی ایلك هجومده آلنه‌میه‌جق قدر قوی ویوکسك کوردکلری ایچون ، اورایه قریب قاره تکین وطارغین، نام دیکرله طاز علی [۱۸] قلعه‌لرینی ضبط واورالردن شهرك قرای متجاورهایله مواصله‌سنی کاملاً قطع ایلدیلر. مهاجمات متکرره‌دن وقورطنه‌لی برکیجه‌نك تسهیل ایلدیکی صوك برهجومدن صوکره ، فیلوقره‌نك ضبطندن بری هر امیددن محروم وبرقاچ سنه‌در امتدادایدن محاصره‌نك شدتی درجه‌سنده قحط و وبادن بی‌تاب قالمش بولنان شهر — مجموع قوتیله کلمکه شتاب کوسترمش اولان — اورخانه (۱) ، یالکز محافظلرك سربستانه قسطنطینیه‌یه چکیله‌بیلملری شرطیله تسلیمیت کوستردی (۷۳۱ — ۱۳۳۰) . بوسربستیدن ، ازنیق محافظلرینك پك آزی استفاده ایده‌رك، قوماندانلریله برلکده کیتدیلر (۲). رؤسالرك حقسزلغندن مأیوس وخرستیان ایمپراطورلردن‌زیاده اورخانك لطفندن امیدوار اولان بقیهٔ محافظین، سکنهٔ شهر ایله برلکده غالبی استقباله چیقدیلر ؛ اورخان شهرك جنوب طرفنده‌کی یکی شهر قاپیسندن کیردی . اورخانك بوراده معامله‌سی ، جوانمرد وحقوق غالبیتی سیاست حکیمانه‌یه فدا ایتمسنی بیلیر بر حکمدارك صورت حرکتی ایدی . حسابلری، بکلدیکی نتایجی ویردی .

اهل صلیبه قارشی مدافعهٔ قهرمانیسیله ابدی‌الاشتهار اولان ، روم ایمپراطورلغنك ایکنجی بلده‌سی اولوب ، آسیاده سلچوقیلرك ومؤخراً عثمانلیلرك قوتنه قارشی سد

(۱) جلد سلطان و جانبك سلطان طرفلرندن اورخانه کوندریلن مکتوبلرده وجوابلرنده تاریخ یوقدر . منشأت فریدون [*] .

(۲) سعدالدین ، نشری ، ادریس ، نیکه‌فورغرهغوارس ، ۱ ، ۱۳ و ۲ ، ۲۸۲ ، فرانزه‌س، ۱، ۷. حاجی قالفه‌ایله عثمانلی مورخلرینك جمله‌سی ازنیقك‌فتحنی ۷۳۱ده‌کوستررلر.

اخیر تشکیل ایدن ، روم سلجوقیلرینه ایلك پای تخت و قسطنطینیه‌نك فرنکلر طرفندن ضبطندن صوکره‌ده روم امپراطورلرینه مقر حکومت اولمش بولنان ازنیق بلده‌سی شو صورتله سقوط ایدیوردی . غودفردوادوبوییون ، تانقرد ، بوهه موند ، بیوك هوغوا ، فلاندرلی روبر ، نورماندیا قونتی روبر ، اتیه‌ن دوقارنو ، پاپاس آده‌مار قوماندەلرنده یدی هفته محاصره ایدن ایلك اهل صلیبه قارشی سلجوق سلطانلری نه قدر شجیعانه مدافعه ایتدیلرسه (١) ، روملرده اوقدر سهولتله براقدیلر .

ازنیقك خرستیان اردوسی طرفندن محاصره‌سنه دائر بوراده برکوچك استطراده مساعده اولنسون ؛ اکرچه بونك متضمن اولدیغی وقعه ، بزی اشغال ایتمکده اولان زماندن خیلی مقدم ایسه‌ده ، بوشهرك تاریخنده الك فاجع صحیفه‌یی تشکیل و شوصورتله موضوعمزده کسب ارتباط ایلر .

اون طقوز ملتك ممتاز محاربلری — بیتینی صحرالرنده آیین مذهبی یا پیله مقبرلرین کومولمش قارداشلری عظام رمیمنك انشاآتنه خدمت ایتمش اولدیغی — سورلر واستحکاملر ایله مدافعه اولنان ازنیق پیشگاهنه اردو قورمش ایدیلر . ایلك هجوملرك هیچ برنتیجه‌سی اولمادی . ترکلر ، خرستیانلر خارق عاده آثار شجاعت کوستردیلر . محاصرلر ، بعضاً ، موقع درونده کذران اولان احوالی کاملاً کورمکه مساعد قله‌لر اوزرنده ، وبعضاً قالقانلری ، قامشدن یاپلمش کنیش سرپوشلری ایله مستور اوله‌رق ، ثباتکارانه ایلریلیورلردی . سورلرك بالاسندن قاینار زیتون یاغ موجه‌لری آقار ، اهل صلیبك اعمالاتی وماکنه‌لری اوزرینه — آتش آسمانیدن دهامدهش — صوده سونمز آتشلر (٢) دوکیلور ایدی . سیراکوزه محاصره‌سنده اولدیغی کبی (٣)، استحکامات بونجه تیمور چنکاللر اینر ، مهاجملری یاقه‌لار ، یوقاری قالدیرر ، بی‌روح ، یاخود اعضای وجودی پاره پاره اوله‌رق برطرفه آتاردی . هرکون پارلاق برأثر شجاعت ، حیرته سزاوار خونین مصادمه‌لر کوریلور ؛ جوارده‌کی تپه‌لر اوزرینه یاپلمش اولان زوار (٤) ، بواحواله تیاترو سیر ایدر کبی نکران اولور ایدی . بعضاً

(١) ویلکه‌ن ، هاکه‌ن ایله میشونك اهل صلیب تاریخلرینه ، وفوشه‌نك اثرنده اتیه‌ن قارنودن بحث ایدیلن محله مراجعت .

(٢) Feu Grégeois که روملر طرفندن اختراع اولنمش بر آتشدر . (مترجم)

(٣) لیویوس ، ٢٤ ، باب ٣٤ .

(٤) اهل صلیب اردوسنده ، قدسی زیارت املیله قاتلمش برچوق محاربه ایتمز آدملر وار ایدی . (رم)

خرستیان اوردوسی صفوفندن نورماندیالی برشوالیه منفرداً ظهور وخندقلری مرور ایله ، جناب حقك رحمتنی تمنی ایدەرك، خاك هلاکه سریلیر ؛ بعضاً بلند قامت برترك زرهسز، سلاحسز چیقەرق، اهل صلیب اردوگاهنی طاشلره بوغار، ونهایت غودفروانك یانندن گذار ایدن بر اوق ایله قلبندن اوریلوردی . « قوچ » دینیلن [قلعه تخریبنده قوللانیلیر] آلتلر بر رخنه آچار ، منجنیقلر براستحکامی ییقار ایسه، رخنەیی تعمیر وخراب استحکامك آرقەسنده یکی سپرلر انشا ایلمك ایچون محصورلره برقاچ ساعت کفایت ایدردی . خرستیانلر قلعه محافظلرینك ، شهردن بر قسمنی احاطه ایدن آسقانیوس کولی واسطەسیله امداد آلمقده اولدیغنی کورەرك ، بلدەیی بوصوك منبع معاونتدن محروم ایتمکی قرارلاشدیردیلر . روملرك تدارك ایتدکلری کمیلری — که هربری یوزه قدر محارب آلیردی — انسان وحیوان قوشلمش آرابەلرله ساحل بحردن کوله قدر نقل ایتمك ایچون اهل صلیبه بر کیجه کافی کلدی . ایلك شعاع روزك ظهوریله برابر، محصورلر، اهل صلیب بایراقلرینك بتون کول بوینجه روزکاردن اهتزاز ایتمکده بولندیغنی کورنجه ، وساحله قدر واصل اولان بوری آهنك جنکنی ایشیدنجه ، کوکلرندەکی شوق حرب برحیرت غم آکینه ، صدای حرب جویانەلری سکوت فتوره مبدل اولدی. بونکله برابر، سلطان سلچوقینك تشویقاتی جسارتلرینی احیا ایدەرك، اهل صلیب ، بلدەیی تسخیر ایچون مساعئ جدیده صرفنه مجبور اولدیلر . شهرك یتمش قلەسندن الك قوتلیسنی آلمق اوزره ایکی ماکنه یاپدیردیلر، که بری — لغمجیلرك درونده چالشمقده اولدیغی خندقی اخفا ایتمکده اولمسندن دولایی — تلکی ودیکری — اوستنك شکلندن دولایی — « قاپلوباغه » تسمیه اولنمش ایدی . «تلکی» ، کرك کندی ثقلتندن ، کرك محصورلرك آتدقلری طاش کتلەلرینك تأثیرندن ییقیلەرق ، موجدلری اولان هەرمان ، آئیشه ایله هانرینك رفقاسندن یکرمی کیشی‌یی انقاضی آلتنده دفن ایلدی . قاپلوباغەیی محافظه ایدن محاربلر دها بختیار اولدیلر؛ قلەدن چیقاردقلری طاشلرك یرینه مرتکلر یرلشدیرمکه موفق اولەرق ، بونلره آتش ویردیلر (۱). قله ، صدای رعدایله ییقیلەرق، زمینی هنوز توتر انقاضیله ستر ایلدی . سلطانك زوجەسی وایکی چوجغی کول طرفندن فراره چالیشدقلری صیرەده خرستیانلر طرفندن اله کچیرلمش اولدیغی ایشیدیلنجه ، ترکلرك مأیوسیتی تضاعف ایتدی . ازنیق ، بی‌تاب وپرتزلزل ، اهل صلیبه تسلیم

(۱) آلکسیاس قومنەنا ، ۹ ، ص ۳۱۱ .

اوله‌جغی صیره‌ده ، روم ایمپراطوری ، اوقدر یورغونلقلره ، اوقدر قانلی فداکارلقلره بدل استحصال اولنان بو موفقیتی اهل صلیبك النـدن آلیویردی . بو حکمدار ، اردوسیله یله قانونه قدر ایلریله‌مش ، ومحصورلردن دها آز وحشی اولمایان محاصرلر منجنیقلر واسطه‌سیله اوکا دشمن باشلری کوندرمکده بولنمش ایدی . رومدونانماسی قوماندانی بوتومیته‌س ، تاتیسیوس قوماندەسنه مودوع برچوق کوچك کمیلری آسقانیوس کولنه نقل ایتمکه موفق اولمسی اوزرینه —اهل صلیبك خبری اولمقسزین روملرك کول جهتندن دخوله مساعده‌اولنمق شرطیله— حین رجعتلرنده محصورلری ، محافظلری حمایه ایتمکی خفیاً سلطانه تکلیف ایلدی . سـلطان ، بو تکلیفی قبول ایده‌رك ، ایمپراطورك بایراقلری بو درجه خیانتدن متنفر اولان خرستیان اردوسنك پیش انظارنده ناکهانی تموجه باشلادی (٢٠ حزیران ١٠٩٧) [٧ رجب ٤٩٠].

طقوز سنه صوکره (١١٠٦) [٤٩٩] ، آلکسی ، عساکر صلیبیه ایله قطع مناسبت ایتدیکنی متعاقب ، ازنیقی برمعاهدهٔ خصوصیه ایله سلچوق حکمدارلرینه اعاده ایده‌رك ، شوصورتله صلیبیلرك اللرندن آلدی (١). برعصر صوکره ، بیزانسك فرنکلر استیلاسـنده بولندیغی زمان ، تئودورلاسقاریسه اقامتکاه اوله‌رق [١٩] . بیزانس ایمپراطورلری ، پای تختلرینك تکرار فتحی ایچون بوشهرك سورلرندن عزیمت ایلمشلردر . والانس ، ازنیقك متروپول [مرکز ممالك] عنواننی نزع ایله ، نیقومدی‌یه [ازمیده] ویرمش ایسه‌ده ، ازنیق بیتینی خطه‌سنك برنجی بلده‌سی اولمقده دوام ایده‌رك ، برعصر روملرك اللرنده قالمشدر ، که اونلرك آسـیاده الك مستحکم موقع عسکریلری ایدی . نهایت ، اوچنجی دفعه اوله‌رق ومؤبداً ، هیچ محاربه‌سز مسلمانلره تسلیم اولندی . ایلك دفعه ، بوتونیاته‌س طرفندن ، سـلچوق دولتنك مؤسسی سلیمانه ؛ ایکنجی دفعه ، آلکسی طرفندن ، سلیمانك اوغلی قیلیج ارسلانه ؛ اوچنجی دفعه دخی ، کنج اندرونیکوس طرفندن اورخانه ترك ایدلدی . فی‌الاصل ، بانیسی اولان آنتیغونوسه نسبتله ، آنتیغونا تسمیه اولنوردی . مؤخراً — بروسه نهر وصحراسی ، اورخانك زوجه‌سی وبه لوقوما حاکمنك قیزی نیلوفرك آدینی آلدیغی کبی — آنتیغوناده ، لیزیماقك زوجه‌سی شرفنه ، « نیکه » اسمنی آلمش ، وبواسم ترکلر طرفندن « ازنیق » شکلنه قونلمشدر .

ازنیق ، خرستیانلغك بوراده عقد ایلدیکی ایکی مجلس روحانی (برنجی‌ویدنجی)

(١) لیخته‌ناو دعا راهبی غونارك « Annales Argentorati » اثرنده ، ص ١٨٨.

ایله‌ده دها آزشهرت بولمامشدر . برنجی مجلسده‌در،که قتولیك کلیساسنك قواعد ایمانیه‌سی وعید فصح (۱) زمانی تعیین وروحانیونك اتباعه مجبور اولدقلری اصول وضع اولنمش، وآریوس (۲) محکوم اولمشدر؛ ایکنجیسنده تصویر پرستلك عقیده‌سی قبول ایدلمشدر . ایمپراطور قسطنطینك حضورنده اوچ یوز اون سکز شرق وغرب پسقپوسلرینك — که ایچلرنده متعدد آباء عیسویه وبعض اعزه‌ده وار ایدی — اجتماع ایلدیکی ، واب وابنك عنصر واحد اولدیغنك قرارلاشدیرلدیغی دیوانخانه ، اورخان طرفندن جامعه تحویل اولنمشدر . حالا ، بوبنانك خرابه‌لری آره‌سنده ، بر قاپی اوستنده منظور اولان طاش اورخان اسمنی حاویدر (۳) . بو حکمدار ، مبانیٔ عمومیه‌یی کتابه‌لرله ، کلمات مبارکه ایله تزیین ایتمك عادت قدیمهٔ شرقیه‌سنه امتثال ایدن ایلك عثمانلی پادشاهیدر [۲۰] . اونك دورهٔ سلطنتندن اعتباراً ، بتون جامعلر ، مکتبلر ، خسته‌خانه‌لر ، چشمه‌لر ، مزارلر ، کوپریلر ، ممالك عثمانیه‌نك هر طرفنده ، بانیلرینك اسمنی وتاریخ انشالرینی سیاحلره ارائه ایتمکده‌درلر . حتی بو اوابد اوزرنده ، اکثرا بنایه دائر بر اشارتی حاوی آیات قرآنیه قرائت اولنور . فقط پك چوغی ، لاجوردی بر زمین اوزرینه آلتون حروف ایله منقوش اوله‌رق طمطراقلی قافیه‌لوی حاوی وذوق سلیمه مغایر شعرلر ایله املا ایدلمشدر . ایلك دفعه اوله‌رق بر مدرسه (درجهٔ عالیه‌ده مکتب) تأسیس ایدن‌ده اورخاندر ، که بونی جامعی قربنده یاپدیرمشدر . قاره‌مان ایالتنده‌کی قیصریه‌دن فقیه داود بومدرسه‌نك ایلك مدرسی اولمشدر . اختیار شیخ اده‌بالینك وقاضی‌عسکر چاندارلی خلیلك قاین پدری کردی‌المولد تاج‌الدین، داوده خلف اولدی . تاج‌الدینك وفاتندن صوکره ، مدرس علاءالدین اسود ، دها معروف نامیله قاره خواجه (٤) اوخدمته ترفیع ایدلمشدر . بری ازمید ، دیکری فلسطینده‌کی قیساریه شهرندن‌اولان وایکیسی‌ده « اوزه‌ب » نامنده بولنان ایکی مورخك ، مأموریتلرندن عزل ونفی

(۱) Pâques . ایتالیانجه‌ده « پاسق » ، فرانسزجه‌ده « پاق » کلمه‌لری ، عربینك فصح (کسر فا ایله) کلمه‌سیله بر اصلدندر . (مترجم)

(۲) موحد اولان آریوسك ، خرستیانلغك ایلك عصرلرنده انتشار ایدن مذهبی ، ازنیق مجلس روحانیسنك بوقراریله نابود اولمشدر . مسائل علمیه‌ده‌ دا کثریت بویله غریبه‌لر انتاج ایدر . (رم)

(۳) « بروسه‌یه سیاحت » اثرینه مراجعت ، ص ۱۱۳ و ۱۱٤ . بونده ، برنجی مجلس روحانیده اجتماع ایدن پاپاسلر حقنده خیلی خصوصیات عجیبه واردر .

(٤) سعدالدین، نشری، عالی .[موضوع بحث اولان داود وتاج‌الدین ، بزم تاریخلرده « داود قیصری » ، « وتاج‌الدین الکردی » اسملریله کوریلور .]

ایدیله‌جکلری تهدیدی اوزرینه ، ازنیق قرارینی امضا وکندی خطالرندن اعتراف ندامت ایتمکه مجبوریتلرینه‌شاهداولان‌ازنیق شهری، بودفعه‌ده خرستیان‌کنجلرینك، یکی‌چری صفوفنی آرتیرمق ایچون ، بابالرینك دینلرندن دونمکه مضطر قالدقلرینی کورمشـدر . (١) . ینه بوشهرده‌در،که ملا داود ، متصوف اعظم ابن‌العربینك اثری اولان « فصوص الحکم » کتاب تصوفنك دقایق مطالعه‌سنی رد (٢) ایلمشدر. اورخان ، « سن سینود » کلیساسنك محرابلرینی ییقدی ؛ محرابلرك تزییناتی اولان تصویرلری یاقدی ؛ ازنیقده قرارلاشدیریلان کلمات ایمانهٔ خرستیانیه‌یی محو ایله ، اونك یرینه اسلامك اسـاس عقیده‌سی اولان « لااله الاالله محمد رسـول‌الله » کلماتنی اقامه ایلدی . اورخان ، جامعلردن ، مدرسـه‌لردن باشقه یکی شهر قاپیسی قربنده برده عمارت (فقرا مطبخی) تأسیس ایلمشدر . بو مؤسسه‌نك برنجی‌مدرسی، اده‌بالینك طلبه‌سندن حاجی حسندر ، که عروض اندلسی‌یی‌شرح وعلم فرائضی‌نظماً ترجمه ایلمشدر [*] . اورخانك امیالکی ، مکتبك مدرسنه ، تعلیمنده اتخاذ ایده‌جکی طریقی تخطیط ایتمکه مساعد دکل ایسه ، شفقتی ، مدیر عمارته نمونهٔ امتثال تشکیل ایتمشدر . بر چوق دفعه‌لر ، اورخانك بالذات فقرایه چوربا طاغتدیغی ، قندیللری کندی الیله یاقدیغی کورلمشدر (٣) .

اورخانك نشردین ، تعلیم ارباب شباب، اطعام‌فقرا انشای، اوابدخصوصلرینه مصروف اولان مسـاعیسی ، امور اداره‌نك هر جهتنه اعتنا ایله نظارت وحتی آز اهمیتلی ایشلرله اشتغال‌ایتمسنه‌مانع اولمادی . ازنیقك بالاختیار تسلیم اولمسندن‌دولایی غنائم وفیره‌دن محروم اولان سلاح ارقداشلرینه مکافاتی‌ده اونوتمادی . اوزون بر محاصره‌نك عواقب معتاده‌سی اولان وباو قحطك تأثیراتیله ابویندن ، زوجلرندن محروم قالوب‌ده، بابالرینك‌خراب سرایلرنده‌اقامت‌ایتمکده بولنان روم‌قادین وقیزلرینی تضمینات‌اولمق اوزره‌اونلره[*]تقسیم ایلدی. بومحتشم‌اقامتکاهلری تکرار شنلندیرمك ایچون اونسوانی اردوسنك ضابطلرینه ویردی ، وابنیه‌نك وارثه‌لریله ازدواجلرینه مساعده کوستردی .

غالب، ازنیق قوماندانلغنی، محاصره حرکاتنی اداره ایتمش ، واولجه آقچه قوجه‌نك

(١) کیبین ، ج ٢ ، ص ٢٥٧ .

(٢) رد دکل ، شرح ایلمشدر . تاج‌التواریخ ، ج ٢ ، تراجم احوال . (رم)

(٣) سعدالدین ، نشری . [عمارتك کشادنده بالذات طعام توزیع وقندیل ایقاد ایتمش ایدیلر . تاج‌التواریخ ، ج ١ ، ص ٤٣]

وفاتندن صوکره قوجه ایلی حکومتنده بولنمش اولان بیوك اوغلی سلیمان پاشایه تفویض ایلدی [۲۱] . اوزمان بش یاشنده بولنان ایکنجی اوغلی مراد ، عثمانك اسکی سلاح آرقه‌داشـلرندن بوصیرده وفات ایدن قوگور آلپك یرینه سلطان اوکی حکومتنه تعیین قلندی . آنجه قوجه وقوگور آلپك سوقیات حربیه‌لرنده بالدفعات پامال ایتدکلری طوپراقلر ، شمدی اونلرك نعشلرینی ستر ایدیوردی . برنجیسنك مزاری شمالاً قاره‌دکیز وجنوباً ازمید کورفزی ایله محاط شبه‌جزیره‌نك اورته‌سنده بولنان قاندیره کوینده ، ایکنجیسنك قبری آق یازی قضاسنده کائن قوگور پاده ایدی . هر ایکی تربه زمانمزده‌ده مسلمانلرك حرمت عظیمه‌سنه مظهراولوب ، برچوق زواری واردر .

سلیمان ایله مراد ، یازدیغمز وجه ایله ، ایکی سنجاقده یعنی قوجه‌ایلی ایله سلطان اوکنده حکومت ایدیورلردی . بر قاچ سنه صوکره عثمانلیلرك بیتینی خطه‌سنك سواحل جنوبیه‌سنه ایصال فتوحات ایتدکلری وقت بروسه اوچنجی بر سانجاغه مرکز حکومت اوله‌رق ، اونك‌ده حکومتی مراده تفویض اولنمش ، واوزماندن بری خداوندکار (افندی) سانجاغی نامنی آلمشدر. مؤخراً قوجه ایلی سانجاغی مرکزی ازنیقدن ازنکمیده نقل ایدلمشدر . ازنیق ، عجم چینیسی فابریقه‌لری سایه‌سنده برمدت بقیهٔ رفاه وثروتنی محافظه ایتمش ایسه‌ده [*] فابریقه‌لر خراب اولدقدن صوکره ، آزوقت ایچنده احتشامنی غائب ایتمشدر . بوکون یوکسك سورلرینه زمانك وانسان النك حرمت ایلدیکی استحکاماتك ایچنه کیرن سیاح ، درونده بربرندن اوزاق مسافه‌لرده مظلم ومغموم چهره‌لی کابه‌لر قوندیرلمش خالی بر باغچه‌ده کزیورم ظن ایدر . زائر قافله‌لری عثمانك قارداشی کوندوز آلپك ، شیخ اشرف زاده‌نك [اشرف‌زاده‌رومی] ، قاره‌خواجه‌نك ، شاعر خیالینك قبرلرندن باشقه برشی بوله‌ماز (۱) . آثارعتیقه متخصصی قله وسورلرك مفروشاتی اولان نباتات یاپراقلری آره‌سنده ، روم ایمپراطورلری نامنه کتابه‌لر (۲) کورورسه‌ده ، ازنیقده یکرمی سنه اقامتی مدنجه فرنکلرك قسطنطنیه‌دن کذارش محربانه‌لرینه کمال بلاغتله اسف ریز اولان بیزانس مورخی خوتیه‌لی نیکه‌تاسك قبرینی بیهوده آرار .

(۱) نشری ، سعدالدین ، ادریس ، جهانما . بوزیارتلرك تعریفاتی استانبولده باصیلان « مناسك الحج » ده مندرج ، واشرف زاده‌نك کتابه‌سنك مزاری‌ده اورا‌ده مفیددر. ص ۲۶ و ۲۷

(۲) « بروسه‌یه سیاحت » دهکی کتابه‌لره مراجعت .

سلیمان پاشا ، عموجه‌سی علاءالدینك (١) وفاتیله ، بروسه والیلکنه ودولتك وزارتنه تعیین اولنور اولنماز ، برخفیف سواری فرقه‌سیله طراقلی ، کوینك ، مدرنی قصبه‌لرینك شمالنده‌کی خطه‌ده برجولان یاپدی . بو قصبه‌لر ، مدرنی جوارندن اینه‌رك ، بیله‌جك قربنده سقاریه‌یه‌قاریشان برسیلابه اوزرنده صیره‌سیله‌دیزلمشلردر . عثمانك ، کوسه میخال ایله صمصمه چاووشی برلکده آله‌رق ، بونلره عسکر سوق ایتدیکنی کورمش ایدك . اوچ قصبه‌ده ، سلیمان پاشایه ، هیچ مدافعه کوسترمکسزین تسلیم اولدیلر (٧٣٢-١٣٣٢) (٢) .

ازنیقك سقوطندن اوچ سنه مرورینه قدر ، برچوق زمانلر بیتینی خطه‌سنك آنباری وپای‌تختنك استحکامی اولان وروملر طرفندن کیوس واهل‌صلیب طرفندن کیبوتوس تسمیه اولنان کملیك بلده‌سی (٣) عثمانلیلرك هرطرفده مظفر سلاحلرینه قارشی حربنی مدافعه ایده‌بیلدی . مدانیه کورفزینك اك ایچریده‌کی زاویه‌سنده واقع اولان کملیك ، وقتیله استحکامات صناعیه‌سیله‌ده محافظه اولنورکن ، اوزمان یالکز مناعت طبیعیه‌سیله مدافعه ایدیلیوردی . درت اسم ایله ، یعنی کیوس ، ساحلی پروزیاس ، کیبوتوس ، کملیك نامل‌ریله معروف ، وکرك اساطیر ایله یونان تاریخنده ، کرك ایلك اهل صلیب جنکلری وبیزانس وقائعنامه‌لری ایله دولت عثمانیه‌نك ایلك زمانلرنده مشهوردر . یونان اساطیرینه نظراً ، کیوس نامنده بر ارغانوت قولخیدا [قافقاسیه] دن عودتنده تملرینی آتمش ، وکندی آدینی ویرمشدر . بو ایلك کمیجیلر کیانوس کورفزی ساحللرینه یاناشدقلری صیره‌ده ، هرکولك ندیمی کوزل ایلاس ، صو آلمق ایچون قاره‌یه چیقمسیله ، پریلرك النه کچدی . اوزماندن بری بوخطه‌نك سکنه‌سی ، ایلاسك قاچیرلدیغنك هریوم دوریسنده ، ارغانتونیوس (شمدی صامانلی وقاطیرلی) طاغنك ریان اورمانلرینی ، شطارتلی رقصلر تشکیل ایده‌رك و « ایلاس ! ایلاس » دیه ندا ایله ، اورمانلرك هرطرفندن عکس ایتدیره‌رك ،

---

(١) بلیغ بروسوی ، تراجم احوالنده ، علاءالدینك وفاتی ٧٣٢ (١٣٣٢) ده کوسترر . حاجی قالفه ، تقویم‌التواریخ ، ص ١٧٤ ، سلیمانك علاءالدینه درعقب خلف اولدیغنی بیان ایدر . حدیقة الوزرایه کوره علاءالدین بیغاده وفات ایتمشدر .

(٢) براتوتیده سعدالدین ، ادریس ، صولاق زاده ، نشری ، حاجی‌قالفه .

(٣) « ژورنال آزیاتیق » ك ١٨٢٦ مایس نسخه‌سنده مندرج موسیو هازك بر مقاله‌سی ، کملیکك اسکی « Cius کیوس » دن باشقه‌بر براولمادیغنی و « Kios کیوس » ایله « کیبوتوس » نام دیکر «چیوتوت» ك باشقه باشقه ایکی شهر اولدیغنی ظن ایتدیریور . بویله ایسه ، شو فقره کاملاً محتاج تصحیح اولور . (فرانسزجه‌نك مترجمی) .

دولاشیرلردی . هەرودوت ، دارانك جنرالی ایتەآس قوماندەسیلە عجملرك کیوسی ضبط ایتدکلرینی واسترابون ، پروزیاس طرفندن تکرار انشا اولنەرق ، ساحلی پروزیاس اسمی بومناسبتلە ویرلدیکنی ذکر ایدر (۱). بعضاً کیبوتوس، بعضاً چیویتوت بعضاً دە چیویتوم دینیلن بولیماندندرکە اهل صلیب ، یازدیغمز وجهلە ، روم ایمپراطورینك تدارك ایلدیکی دونانمای اسقانیوس کولنە ، یعنی بیك خطوە مسافەیە نقل ایتمشلردر (۲) . شوصورتلە بونلر ، ایکی یوز سنە مقدم پارسی محاصرە ایچون صندالرینی قارەدن کوتورمش اولان نورماندیالیلرە وتارانت محاصرەسندە کمیلرینی آرابەلر اوزرندە لیمانی شهرین ییران برزخدن نقل ایدن آنیبالە امتثال ایدیورلردی (۳). کملیك وقایعنامەلری ، محیس بو درجەدە وفقط وقایعیلە مشغول اولدیغمز زماندن اسکی وقتلرە عائد احوالدن دخی بحث ایدرلر . سلچوق سلطانی سلیمان ، خرستیانلری چیویتوتدکی . . . دوکاهلرینە قدر سوردرك ، اورادە ازدکلری، قادینلر چوجقلر ، اختیارلر ، راهبلر ، حاصلی غالبك کوزینە کورینلرك جملەسی بی‌رحمانە قلیجدن کچیرلمش ، ویالکز . . . کوزللکلری جالب انظار ایدن قیزلرلە دلیقانلیلر اتلاف ایدلمیەرك ، حرم سلطانی‌یە کوندرلمشدر. بتون اهل صلیب اردوسندن یالکز اوچ بیك کیشی لیمان قربندە بر تپە اوزرندەکی اسکی حصارە جان آتە بیلمشلردر . بو حصارك قاپیلری قالمامش اولدیغندن ، خرستیانلر ، حصارك مدخللرینی برچوق قایالر وسپرلر ییغەرق سد حالنە کتیروب ، روم ایمپراطورینك کوندردیکی تورقو - پوللردن مرکب فرقهٔ امدادیەنك وصولنە قدر اوقلرلە، طاشلرلە مدافعە ایتمشلردر. بو حصار ، عثمان زماننده آقچە قوجەنك ، قارە تیمورتاشك هجوملرینە مقاومت کوسترمشیدی ؛ لکن بو دفعە محافظلر ، شدائد قحط ایچندە قالەرق ، شهرلەدە هیچ برمواصلەلری اولمادیغندن، سلاحلرینی براقوب، شهری‌ازنیقك یکی صاحبلرینە

(۱) هرودوت . ك ە ، ۱٤٤ ، استرابون ، ك ۱۲، ۳. ساحلی پروزیاس ا عبیر آخرلە یالیدەکی پروزیاس ا دینەسی ، کشیش طاغی پروزیاسندن (الیوم بروسە) واسکوبلی جوارندەکی پروزیاس ایپومدن (الیوم میلان)[؟] تفریق اولنمق ایچوندر . مانەر ، بوخطەدە براسکوبی بولندیغی آنوبات برەدە کوردیکنی بالمدیکندن بحث ایدر، جهانمانك ٦٥٤ نجی صحیفەسندە « اسکوبی » مذکوردر .

(۲) آلکسیاص قومنەنا ؛ آلبرك اهل صلیب تاریخی ، ص ۱۹۲ ؛ راهب کیبەرك اهل صلیب تاریخی ، ص ٤٨٤ .

(۳) البرك تاریخی. قومنەنا. بوکەدە وقایعنامە ، ج ۸ ، ص ٦۹ و ۷۱ (٨٦٨ و ٨۹۰ سنەلری). لیویوس، ۲۵ ، باب ۲ .

ترك ایتمكه مجبور اولدیلر (۱). درت سنه صوكره ، اناخور وآرمودلی قلعه‌لری‌ده تسلیم اولدیلر (۲) .

او زمانه قدر عثمانلیلر روملردن باشقه‌سیله محاربه ایتمه‌رك ، مملكتلرینی یالكز بیزانس ایمپراطورلرندن آلدقلری یرلرله توسیع ایتمش ایدیلر ؛ نه عثمان ، نه‌ده اورخان ، آسیای صغرانك دیكر طقوز حكمدارینه قارشی هنوز هیچ بر تشبثده بولنمامش ایدیلر . اورخان ، صوك فتوحاتندن جسارت آله‌رق ، شو مناسبتسز قومشولری‌ده اورته‌دن قالدیرمغه قرار ویردی . اولا ، قدیم میزیاده حكومت ایتمكده اولان تركمن رئیسی قاره‌سی بكی اوزرینه هجوم ایتدی. عثمانلی فرقه‌لری، كشیش طاغی تپه‌لرندن ، بر چیغ [كتلهٔ برف] كبی طاغلری ، وادیلری ، آشه‌رق ، وكشیش طاغندن طاوروسه قدر آسیای صغرایه سیل كبی استیلا ایده‌رك، ، ایچوق دولتی انقراضندن اورته‌یه چیقان طقوز حكومتی كندی اولكالرینه علاوه ایتدیلر . علاءالدین ثالث وفاتنده عثماندن دها قوتلی بولنان قاره‌سی حاكمی عجلان بك ، برنجی كتابك نهایتده ذكر اولندیغی اوزره ، سلچوق دولتنك انقسامنده میزی خطه‌سنه نائل اولمش ایدی. وفاتنده ایكی اوغلی قالدی . بیوكی باباسنه خلف اولدی . اورخانك سراینده تربیه كورمش اولان كوچك اوغلی طورسون ، بیوك قارداشندن متنفر اولان حاجی ایل بكنك كندیسنه تمایلی اوزرینه ، قاره‌سی تختنك ضبطی ایچون معاونت ایدلمسنی اورخاندن رجا ایده‌رك ، بومعاونته مقابل ،ایدیجق، بالیكسری ، برحاله ، میلیاس [مانیاس] [۲۲] شهرلرینی برمدت ایله ، ادرمید،قیزلجه طوزله، پیكار حصار، آیازمند [۲۳] ایله قناعت ایده‌جكنی تأمین ایلدی (۳).اورخان، توسیع ممالك آرزوسنه پك موافق اولان بوتكلیفی درحال قبول ایتدی . طورسون ایله برلكده سفره چیقه‌رق ، اثنای مرورنده ، اوبد . حللرنده كائن اولوباد ، كرماستی ، میخالیج شهرلری ایله قوئیلسوس وآثیلسوس قلعه‌لرینی تحت اطاعته آلدی. قاره‌سی بكی ، اورخانك تقربنی خبر آلنجه ، الك مهم بلده‌سی اولان بالیكسری‌یی براقه‌رق ، دكیزه دها یاقین اولان برغمه (پرغاموس) قلعه‌سنه چكلدی ،واورادن مقابله عزمنده بولندی . اورخان ، حاجی ایل بكی واسطه‌سیله ، ایكی قارداشه برتسویهٔ ائتلافكارانه تكلیف ایتدی . بیوكی بونی قبول ایدیوركبی كوروندی ایسه‌ده ، ایلك

(۱) حاجی قالفه .

(۲) حاجی قالفه ، براتوتیده سعدالدین ، ادریس ، صولاق زاده .

(۳) عاشق پاشا زاده ، سعدالدین ، ادریس ، نشری ، صولاق زاده .

فرصتده کوچوك قارداشنی اولدورتدی . بو خیانتدن متأثر اولان اورخان تکرار قاتلك اوزرینه یوریه‌رك ، جرمندن و کندیسنه مقاومتندن دولایی عفونی استرحام ایتمکه مجبور ایلدیکی کبی ، انجق برغمه‌یی عثمانلیلره ترك ایتمك ، و کندیسی بروسه‌یه کیدوب بقیهٔ حیاتنی اوراده کچیرمك شرطیله حیاتده براقدی . عثمانلیلر بیتینی خطه‌سنك باشلیجه اوچ شهری اولان ازمید ، ازنیق ، بروسه‌دن باشقه — مملکتنك اوچ ربعنی (١) وصیتنامه‌ایله روماليلره براقمش ، و بركون کلوب‌ده ، آسیانك هرطرفنه استیلا ایده‌جکلرینه اونلری امید وار ایلمش اولان — قرال آتتالك اسکی اقامتکاهی میزی پای‌تختنی‌ده شو صورتله دست تسخیرلرینه آلدیلر . بر طرفدن تیرشه‌نك‌وموجدی اولان آتتال نامنه نسبتله یاد اولنان نظر فریب دیوار کاغدلرینك اختراعیله ، ایکی یوز بیك جلدال‌یازیسی کتابی حاوی کتبخانه‌سیله ، برطرفدن‌ده غاله‌نك‌واوکوسته(٢) بلاغت تعلیم ایدن آپولودورك مسقط رأسی بولنمسیله تاریخ علوم وصناعاتده مشهور اولان برغمه ، بوکون سکانی ترك ورومدن عبارت ومبانیٔ قدیمه‌نك انقاضیله نیم مستور سفیل کلبه‌لردن متشکل بر بیغینتیدن باشقه برشی دکلدر . وقتیله برغمه‌نك مبنی بولندیغی محلك شمدی انظاره عرض ایتدیکی شیلر ، اسکولاب ایله آتنه‌نك بر عبادتخانه‌سی ، بر تیاترو ، محتشم بر قاپی ، درین بر صهریج ، برصو کمری خرابه‌لریدر [٢٤] . اورخان بوشهری واراضیسنی ، سلیمان پاشانك حکومتنه‌علاوه ایتدی ؛ اوزماندن بری ، بروسه‌نك مرکزی اولدیغی خداوندکار سانجاغنك اجزاسندندر . قاره‌سی‌حکومتی ، حاجی‌ایل بکه تفویض اولنه‌رق ، وزیرلری اجه‌بك وبروسه‌نك اسکی روم قوماندانی ایکن قبول اسلام ایتمش اولان آوره‌نوس بك(٣) ، اونك معیتنه ویرلدیلر . قاره‌سینك فتحندن صوکره ، یکرمی سنه ظرفنده‌عثمانلیلرك ممالکی‌هیچ برفتح‌جدید ایله‌توسع ایتمدی . لکن ملی مورخلرك بومدتده محافظه‌ایتدکلری سکوت عمیق ، بیزانسلیلرك دیدکلری کبی ، دائمی ضایعاتك ، دائمی بوزغونلقلرك اعتراف ضمنیسی اولمق اوزره تلقی ایدلمك لازم کلمز . بالعکس بواستراحت ، علاءالدینك تأسیسات عاقلانه‌سیله احضار اولنان انتظام عسکری واسایش داخلی‌یی احکام‌ایلدی . بومدتك شاهدلری ، قاره‌سی خطه‌سنك فتحی عقیبنده (٧٣٦ — ١٣٣٦) ، بالخاصه جامع ، مدرسه ، عمارت ، کاربانسرای اولمق اوزره انشاسنه باشلانیلان

(١) «Ætloi novi adsciti socii Attalusque, Asiæ Rex jam velut despondente fortuna imperium Orientis.» ليويوس، ٢٦، باب ٣٧. [متنده‌كى افاده‌نك مأخذى]

(٢) استرابون ، ١٣ .

(٣ ادریس ، ق ١١٦ ؛ براتوتیده سعدالدین .

مبانیٔ عظیمه‌در . اورخانك احتساسات دیندارانه‌سیله وجود بولان بو مؤسسات مختلفه بش سنه مقدم، ایلك مدرسه وایلك عمارتك تأسیس اولندیغی ازنیق مؤسساتیله آز وقت ایچنده رقابت ایتمشلردر [٢٥] . درویش طورودایله قومرال آبدال ایچون تکیه یاپدیران پدرینه امتثالا ، اورخان‌ده درویش متقی کیکلی بابایه مناسب بر زاویه انشا ایتدیردی. پك چوق زیارتجیسی اولان بوزاویه، کشیش طاغنك اتکنده وشهرك شرق جهتنده حالا باقیدر؛ اوشهرتلی طاغك اولدقجه یوکسك بر موقعنده وکوك بیکاری دینیلن محلده دوغلی بابانك تربه‌سی کوریلور (١). کشیش طاغی دزوه‌سندن نبعان ایدن عایشیر ایرماغی اوزرنده‌کی بلده‌قاپیلرنده خراسانلی درویش آبدال مرادك زاویه‌سی وغرب طرفنده قاپلیجه قربنده ابدال موسانك تکیه ومزاری حالا موجوددر . بوایکی بابا، بروسه‌سورنده ایکی آبدال، تعبیردیکرله ایکی عزیزایله برلکده اورخانه رفاقت وکرك دعالری، کرك کندیرینه اسنادی خوش کوریلن کرامتلری ایله نتیجهٔ موفقیتك حصولنه معاونت ایتمشلردر . بروسه فاتحی ، بوذاتلرك جوارلرنده مدفون بولندقلری متعدد زاویه‌لرك انشاسیله حقلرنده‌کی متدارلغنی تأیید ایلمشدر . شوایکی دینارك اسملری طبیعت واعتیادلرینی اوقدر کوزل ایضاح ایدرکه برنجیسنك سکون پرورانه دیشی واركك کیکلر ایچنده (٢) یاشادیغنی ، و دیکرینك یالکز آران ایله تعیش ایتدیکنی بیان ایتمك فائده‌سزدر . لکن عنعنه ، بونلرك تاریخلرینی کاملاً باشقه بر شکله قویمشدر . بوروایته کوره ، کیکلی بابا ، برغزاله‌سوار اولدیغی ، والنده التمش اوقه‌لق برقیلیج بولندیغی حالده ، محاصره اردوسنك اوکنده حرب ایلمشدر ؛ آبدال مراد — درت آرشین طولنده آغاج برقیلیجدن باشقه سلاحی اولمدیغی حالده — سزاوار حیرت آثار شجاعت کوسترمشدر؛ آبدال موسی پاموق ایله آتش طوپلامشدر، که بوحال درویشك قوت وملایمتدن عبارت ایکی خاصهٔ حاکمه‌سنه برتلمیح سرائر انکیزوغریبدر. کیکلی بابا فی الاصل ایرانی اولوب، خوبده طوغمش،

(١) دوغلی بابا ، ترکلرك « اریسته » سیدر . Aristœum primo apium et «mellis nova et lactis ad coagula hominibus tradisse» ژوستینوس ، ك ١٣، باب ٧ . [مورخك دوغلی بابایی تشبیه ایلدیکی آریسته، آپوللونك اوغلی اولوب، کویا انسانلره ارجیلغی تعلیم ایتمش اولان وجود موهومدر .

(٢) عقلانك « مجنون » دیه طعنه‌زن اولدقلری قیس عامری‌ده بویله یاشاردی . فقط دوغلی بابا کبی ، دائما خال سکونتده بولنمایوب ، خیال شاعرانه‌یه نظراً آره صیره :

« تالله یاظبیات القاع قلن لنا * لیلای منکن ام لیلی من البشر؟ »

[الله ایچون سویلیکز، ای اهوان دشت ، لیلاجغم سزدنمیدر ، یوقسه لیلی انسانمیدر ؟] سؤالیله ، رفقای حیاتی اولان حیواناتی تصدیع ایدردی. (مترجم)

وشیخ الیاسدن انابه آلمشدر . عثمانك زماننده کراماتیله شهرت عظیمه بولمشدر . دائما تحیرات متصوفانه‌یه مستغرق اوله‌رق ، کشیش طاغلری اورمانلرنده غزلان ایچنده منزویانه (١) امرار حیات ایدر ، واورخان طرفندن دعوت وقوع بولمادقجه، اورادن ایتمز ایدی . عنعنه‌یه نظراً ، برکون آهوسوار واوموزنده برچنار دالی ، سرای سلطانی‌یه کله‌رك، علامت سعادت دولت اولمق اوزره، فدانی باغچه‌یه‌دیکمش، وسلطنت عثمانیه‌نك بو آغاج کبی کوك صاله‌رق ، داللرینی اوزاقلره ایصال واسمانه قدر ارتفاع ایده‌جکنی سویلمشدر. بروسه‌یی خراب ایدن صیق یانغینلرده اورخانك سرایی وپك چوق زمانلر مقدس وطرف اهلیدن محفوظ عد اولنان بو آغاج طعمهٔ لهیب اولمشدر [٢٦] . آبدال مراد ، اورخان طرفندن [٢٧] بر فرقه‌نك باشنده بولنمغه دعوت اولنه‌رق ، اوزونلغی کیکلی بابانك قیلیجنك ثقلتنه معادل آغاج قیلیجیله خارق عاده آثار شجعت کوسترمشدر . بوقورقونج سلاح ایله یالکنز دشمنلری دکل، خطه‌یه ایراث خسار ایدن بیوك ییلانلری‌ده اولدیرردی . کیکلی بابا عثمانلیلرك سن ژورژی ومتهور رولاندیدر . سلیمان قانونی (٢) ، اعتقاد عمومی‌یه عرض احترام ایچون ، بوذاتك زاویه وتربه‌سنی زیارت ایتدیکی زمان قیلیجنك برثلثنی قطع واوپارچه‌یی سرای خزینه‌سنده [حضرت] پیغمبرك وخلفاایله اونلرك بیوك سردارلرینك سلاحلری یاننه وضع ایتدیرمشدر (٣) . بعض آوروپا سیاحلری ، درویش جذبه‌دارك قیلیجنی رولاندك قیلیجی ظن ایده‌رك ، مسلمانلره موجب دهشت اولان بوقیلیجك اونلرجه محترم طوتلدیغنی تخیل ایتمشلردر .

بابالردن، آبداللردن بحث ایتدیکمز، وبوتاریخده اتیاً‌ده‌ ینه بالدفعات بحثه مجبور اوله‌جغمز جهتله ، اسلامده‌کی اصول طریقت ایله پك چوق ائتلافی اولمایان قارئینه بابا، یاخود آبدال ودرویش ایله‌شیخ آره‌سنده فرق عظیم اولدیغی بیانا پك فائده‌لیدر ظن ایدرز. درویشلر، روحانیون دیمکدرکه ، پیشوالرینه شیخ، یعنی اسکی [اختیار] تسمیه اولنور . منزویلر ، زاهد نامنی حائزدرلر ؛ حجره‌لرینه زاویه، ودرویشلرك اقامتکاهلرینه تکیه تعبیر اولنور . تقوی ایله مشهور اولان زاهدلر بابا، دده، یاخود

(١) « بروسه‌یه سیاحت ». بلیغ بروسونك تراجم احوالی ، نشری ، عالی.

(٢) بلیغ بروسوی ، ص ٨٠ . افادات تاریخیه‌سی اکثریا یاکلش اولان اولیا چلبی بو وقعه‌یی سلطان احمد خان اوله اسناد ایدر .

(٣) «دولت عثمانیه‌نك اصول اداره‌سی»نه مراجعت، جلد ٢ ، ص ٢٠.

آبدال (سیاحلره کورد سانتون(١) اسمیله یاداولونورلر[٢٨] . اسلام طریقتلرنده مکمل برسلسلهٔ تصوف موجوددر ؛ قواعد طریقت ایجابنجه روی زمینده دائما مقداری معین عزیزلر بولنور، که جناب حقك کزیده قوللری آره‌سنده آز و یاخود چوق یوکسك درجه‌لر احراز ایدرلر [٢٩] . آبداللره کلنجه ، بونلردن برزمانده قرقدن زیاده‌سی بر حیات بولنه‌ماز . بری وفات ایدنجه ، اونك یرینه باشقه‌سی قائم اولور؛ آنجق الك مفرط سانتونلر قرقلره آلندیغی، الك غریب الاحوال اولانلری ترجیحاً انتخاب اولندیغی جهتله ، قرقلر آره‌سنه کیرمك قولایدر . بونلر بر کوچك جمهور جذبه داراندر، که کافهٔ ممالك اسلامیه‌یه طاغلمشلردر . آبدال مراد وآبدال موسی اورخان زمانتك منتخبلری عدادنده ایدیلر [٣٠] .

پك چوق ارباب اخلاص، سلطان عثمانه امتثالاً ، اوغلنك زمان سلطنتنده بروسه‌ده جامعلر، تکیه‌لر، مکتبلر انشا ایتدیردیلر. ازجمله اورخانك سلاح آرقه‌داشلرندن «ایلری خواجه» سرایك تاقربنده بر جامع یاپدیردی . اده‌بالینك باجناغی شیخ اخی حسن برتکیه، اورخان ومرادك الك مقتدرقوماندانی لالا شاهین برمدرسه تأسیس ایلدی(٢). اورخان برمحاربه غنائمی جنکدن اول لالا شاهینه بخش ایتمش ایدی . آلنان اشیانك کثرتی جهتیله بو یولده سوز ویردیکنه تأسف ایتدی ؛ لکن منلا تاج الدین کردی ویرلمش برشیئك کری آلنه‌میه‌جغنه حکم ایتدیکندن، اورخان سوزندن نکول ایده‌مدی. لالا شاهین ، متبوعنك نظر التفاتندن ساقط اولمامق ایچون ، بو ثروتك بر قسمنی بروسه‌ده درجهٔ عالیه‌ده برمکتب تأسیسنه صرف ایلمش، اوبنا لالا شاهینیه اسمنی آلمشدر (٣) . ایشته بو صورتله‌در، که بروسه‌نك ایچی وکشیش طاغی جواری ، پادشاهلرك واهالینك ، احتساسات دینیه‌لری سوقیله (٤) صرف ایتدکلری مبالغ کثیره سایه‌سنده ، جامعلر ، مکتبلر ، تکیه‌لر ، تربه‌لر ایله تزین ایتمشدر .

کشیش طاغنك (٥) محتشم کوزللکی ، اطرافنده‌کی متبسم وادیلره هر زمان

(١) عزیز دیمك اولان « سانتون » . مشایخ ومرابطینه آوروپالی سیاحلرك دیدکلری براسمدر (رم) .

(٢) نشری ، ق ٤٥ ؛ سعدالدین .

(٣) لالاشاهین بومکتبدن باشقه کرماستیده برکوپری وبرتکیه یاپدیرمشدر . سعدالدین.

(٤) « فی سبیل الله » . وقفنامه‌لرك عباره‌سی بودر .

(٥) لامعینك، برلین کتبخانهٔ قرالیسنده دیمز نسخ خطیه‌سی میانده ١٣٧ نومرووده مقید رسالهٔ مناظراتی کشیش طاغنك برتعریف شاعرانه‌سنی حاویدر. بوکتابده، کیکلی بابا، دوغلی باباتکیه‌لرینك‌ده تعریفی مندرجدر . اسحاق خواجه‌نك مجموعهٔ محررانتده بروسه جوارینك وجامع کبیرك کوزللکی حقنده برشعر مسطوردر . ایقورنك عثمانلی تاریخ ادبیاتی ، ص ١٦٧٣ .

الوهیتك (١) متقی عابدلرینی جلب ایلمشدر . بیزانسك زمان اقبالنده برچوق راهبلر دغدغهٔ عالمدن قاچه‌رق ، تاریخجه مشهور اولان بوموقعلرده سکون وعزلت تحریسنه کلدیلر . روم ایمپراطورلری ، کرك وارث تخت وتاجه ، کرك عربلر علیهنه آچدقلری محاربه‌لرده ، دعالریله معاونت آسمانی‌یه نائل اولمق ایچون ، اونلری زیارتدن کری طورمازلردی (٢) . روم منزویلرینه ، ترك درویش وعزیزلری خلف اوله‌رق ، کشیش طاغی تپه‌لرینه برچوق تکیه وحجره‌لر بنا ایتدیلر . وادیلرك سکون ساکتانه‌سی بوارباب اتقانك حال بی‌اشتغال استغراقنه ناقابل مقاومت برجاذبه عرض ایدردی . کشیش طاغی ، یشیل اغاجلری آلتنده ومترنمانه اطرافنی دولاشان ایرماقلرك کنارنده الهام صاف ولطیف تحریسنه کلن علما وسعرانك‌ده موقع تلاقیسی اولمشدر . عثمانلیلرك ایلك شاعر خیالیسی ملا شیخی ، خسرو وشیرینی اوراده یازاردی ؛ طبیعتك آهنك علویسنی اسلوب بیانده تجلی ایتدیرن واعظ علی ، بید پای (٣) حکایاتنی اوراده ترجمه ایدردی . خیالی ودلی برادر ، بری غزللرینی ، دیکری حکایات صفا پرستانه‌سنی کشیش طاغنده ترتیب ایتمشلردر . خسرو ، ودیکر برخیالی ایکی اثر تدریسیه‌یی بوموقعده تصنیف ایلمشلردر ، که بری قوانینه ، دیکری عقائد وفقهه دائردر . شیخ بسطامی وملا فناری — که قریباً کندیلرندن بحث ایده‌جکز — عقائد وفقهه متدائر ترکجه‌ده ایلك کتابلری اوراده تألیف ایلمشلردر . آنجق کشیش طاغی وجواری ، بالخاصه سلطان امیر ولی عنوانیله مشهور شیخ شمس الدین محمد بن علی البخارینك تربه‌سنی حاوی اولدیغی ایچون مسلمانلر نزدنده محترمدر . بو آبده‌یی مشتمل جامع جسیم ولطیف که — برمحله دخی اواسم ایله یاد اولنور — بالدفعات یانمش ، وهریاندقجه سلاطین عثمانیه‌نك احساسات دینیه‌لری سوقیله یکیدن یاپلمشدر (٤) . ذکر ایتدیکمز

(١) تئوفانوس مذیلی ، ص ٢٨٩ ، زوناراس ، ك ٢٦ ، باب ٢٢ ، ص ١٩٦ ؛ سه‌دره‌نوس ، جلد ٢ ، ص ٦٤١ ؛ اسمی مجهول اولان مذیل ، بومناسبتله بیتینی خلقنك (پره‌نه‌توس) نامنده برمعبودینی ذکر ایدیورکه ، ازنیق قربنده بیتینی حدودنده پره‌نه‌توس نام محل اهالیسنك احترامنه مظهر ایدی .

(٢) برکون ایمپراطور قسطنطین پورفیرویه‌نت . شهدای نصارادن آته‌نویه‌نه‌س مناسترنده بولنیوردی . دعا راهبی ، ایمپراطور لئونك برترشه‌سنی ارائه ایتدی ، که بونده اوغلنك وفاتندن آزوقت مقدم کشیش طاغی زیارته کله‌جکنك کندیسنه خبرویرلدیکی مندرج ایدی . برمدت صوکره قسطنطین وفات ایتدی . بوفلاکتلی خبر غیبینك ایمپراطورك مماتنی آزتعجیل ایتمه‌مش اولمسی محتملدر .

(٣) « بروسه‌یه سیاحت » ص ٦٢ .

(٤) بوجامع ، جوارینه حاکم برمحل مرتفعده انشا اولنمشدر . زمیننده برچوق تربه‌لر واردر . جامع دیوارلری داخلاً وخارجاً ایران کاری چینیلرله مزیندر . بیوك قپولرك قنادلرینه مقدما کموش قابلانمشیدی . درت پنجره‌سی بروسه صحرای بدیعنه ناظردر .

مشایخك، علمانك ، شعرانك، فقهانك جمله‌سی استغرافات ومساعیلرینك جلوه‌کاهی اولان پیرمن جبلده مدفوندرلر. بو ذوات مشهوره اوراد ووظیفه‌لرینی کبی یتدکارینی متعاقب ، نام‌لری صحیفهٔ هستیدن سیلنمش ایسه‌ده ، دنیاده براقدقلری اوابد ، عثمانلیلرك حکومت ولسانلرندن صوکره دخی [عثمانلیلرك دولت ولسانلریله برلکده]، یاشایه‌جقلردر . مدت مدیده عثمانلی پادشاهلرینك پای تختی اولان بروسه اونلرك اقامتکاه ابدیسی‌ده اولمشدر . عثمان ، اورخان ، مراد اول ، بایزید ، محمد اول ، مراد ثانی (١) محتشم تربه‌لر ایچنده قارداشلرینك ، چوجقلرینك ، زوجه‌لرینك یاننده استراحت ایتمکده‌درلر . بو آلتی سلطانك قبرلری یاننده (هرنه قدر ایلك اوچ عثمانلی حکمداری ، حال حیاتلرنده یالکز امیر عنوانیله یاد اولنمش ایسه‌لرده، وفاتلرندن صوکره کندیلرینه سلطان عنوانی ویرلمشدر . ٢) برادرلری و اولاد واحفادلری اولمق اوزره یکرمی آلتی شهزاده مدفوندر . بوندن صوکره دولتك وزیر وبکلربکلری مقابری کثیر ، که بونلر آره‌سنده چاندارلینك وتیمور تاشك قبرلری جلب دقت ایلر . دها صوکره دیکر وزرانك ومفتیلرك ، خصوصا مورخ متبحر عزیز افندینك، قبریس فاتحی قوجه مصطفی پاشانك تربه‌لری کوریلور. نهایت، مشاهیردن بش یوز قدر وزیر، پاشا، شیخ، مدرس، خطیب ، شاعر، طبیب [٣١] یاخود موسیقی‌شناس مزارلری بولنور .

بروسه ، جوارینك کوزللکی ، محصولات طبیعیه وصناعیه‌سی ، ایلیجه‌لری ، کشیش طاغی ذروه‌سندن شلاله‌لر تشکیل ایلیه‌رك سقوط ایدن منابعك کثرت وصفوتی (بونلردن اك معروفلری پیکارباشی آقچاغلیان، میرعلی شیردر)، لذیذ اوزوملری، توتلری ، قرق سکز نوعی تعداد اولنان آرمودلری، قایسیلری، کرازلری، بعضیسی قرق درهم چکر کستانه‌لری (٣)، ایپکی، کتانلری، دکز کوپوکاری، خمیرایشلری، شربتلری ، شکرلمه‌لری ، صیرمه زینتلی ایپکلی قماشلری ، موصلینلری، قطیفه‌لری، یاصتیقلری ، طوقومه‌لری ایله‌ده مشهوردر . آنجق بین‌الاسلام اصل سبب شهرت واحترام اولان مزیاتی، معروف واتقا ایله موصوف اوقدر ذواتك اقامتکاه ومدفنی اولمسی واستانبولك فتحنه قدر پای تختی اولدیغی دولتك ایلك خطه‌سی بولنمسیدر . الیوم پادشاهلك عنوانلری آره‌سنده عثمانلی دولتنك اوچنجی شهری اوله‌رق ذکر اولنور.

(١) « بروسه‌یه سیاحت » ، ص ٤٧-٥٤ .

(٢) اورخان ایله کوروشمش اولان ابن بطوطه اونی وباباسنی سلطان عنوانیله یادایدیور (رم)

(٣) جهانما ، ص ٦٥٧ ؛ اولیا چلبی .

دردنجی کتاب

ترکلرك آوروپایه ایلك مرورلری . — کلیبولینك فتحی . — سلیمان پاشانك وفاتی . — اصول طریقت . — پاشا عنوانی . — سلطان اورخانك ارتحالی .

بروسه جامع کبیرینك بناسیله سلیمان پاشانك آوروپایه ایلك مروری آره‌سنده کچن یکرمی سنه ظرفنده عثمانلی مورخلرینك محافظه ایتدکلری سکوت، بیان ایتدیکمز وجه ایله، اورخانی حرکت مظفرانه‌سندن بردن بره آلیقویه‌جق، و تحریری ملی وقایع نویسلرك غرورینه موافق کلیه‌جك وقایع مؤلمه حدوثنه اسناد اولنه‌ماز؛ بو فکر، بالذات بیزانس مورخلرینك ده، عثمانلیلره غیر مساعد اولدقلری حالده، بر محاربه‌دن بحث ایتمکده اولملری اساسنه مستنددر. عثمانلی فرقه‌لرینك فتوحنده بر زمان وقوف ظهورینه ده عطف ایدیله‌مز. چونکه شو یکرمی سنه ایچنده‌کی جولانلری، مؤسس دولت سلطنتنده‌کی قدر شانلی اولمامش ایسه‌ده، فائده‌سی دها آز دکلدر. بو سکوتك اسبابی، اولا سلطان اورخان ایله بیزانس سرایی آره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه‌در؛ ثانیاً، او زمان آق دکیزده و آسیا سواحلنده قوتلی اولان ترکمن بکلرینك نفوذ غالبانه‌سیدر، که قوهٔ بحریه‌لری هنوز وجود بولمقده اولان عثمانلی پادشاهلرینك آرزوی جهانکیرانه و فاتحانه‌لرندن زیاده، شو نفوذ، قاره‌سی، صاروخان، آیدین حاکملرینك تمایلات صلحیه ویا حربیه‌لرینه کوره، روم ایمپراطورینه دهشت ویا امید ویرمکده ایدی. ینه بو اسبابه مبنیدر که ملی مورخلر بو صیره‌ده کنج آندرونیکوس ایله اورخان آره‌سنده ایکی صلح عهدنامه‌سی عقدی؛ سلطانك بر روم پرنسسیله (۱) ازدواجی؛ قاره‌سی، صاروخان، آیدین بکلرینك سفرلری؛ آیدین بکینك قانتاکوزن ایله اتفاقی وقایعی مسکوت بر اقمغی مقتضی کورمشلردر. لکن عثمانلی وقایع نویسلری، بو قدر مهم حادثاتی اونوتمش اولمقده بر صورتله معذور اولسه‌لرده، سکوتلری، دها دوغروسی اهماللری ترجیحاً بیاندن ناقابل ایضاح کورینن آوروپا مورخلری حقنده بو حکم ویریله‌مز. بونلرك جمله‌سی، بر قاچ عثمانلی تاریخنك بوزوق ترجمه‌لرینه و خالقوندیل ایله فرانسه‌زك، بو زمانه عائد قسملری پك دقتسز بر صورتده یازلمش اثرلرینه مراجعت ایتمکله اکتفا ایده‌رك، نیکفور غره‌غوراس و قانتاکوزنی بر بریله مقایسه ایتمه‌مشلردر. بناءً علیه،

(۱) حتی بعض مورخلر، اورخانك ایکی روم پرنسسیله ازدواج ایلدیکنی ظن ایدرلر .

ترك مورخلرینك سكوتندن و آوروپا مورخلرینك اهمالندن دولایی وقایع عثمانیه‌ده تحدث ایدن نقصانی اكمال ایتمك وظیفه‌مز دكلدر. سلیمان پاشانك آوروپایه عبورینی حكایه‌دن اول، تركلرك آسیای صغری ساحللرینه استیلالرندن اورخانك اوغلی قوماندەسیله آوروپاده‌ها مهم ودها دوامل فتوحه تشبثلرینه‌قدر، بوسفورك [بوغازایچی] والسپونك [قلعهٔ سلطانیه] اوته‌طرفلرنده وقوعه‌كلن مهاجمات متقدمه‌لرینك جمله‌سی حقنده بر خلاصه تحریرینی ده وجائبدن عد ایدرز. شو حالده، زمان سلطنتلرنده تركلرك آوروپا طوپراغنی ایلك دفعه اوله‌رق پامال ایتدكلری صوك آسیای صغری حكمداران سلجوقیسنه بر نظر عطف ایده‌لم.

تركلرك آوروپایه برنجی مرورلری (١٢٦٣) — هجرتك ٦٦٢ نجی سنه‌سنده (١٢٦٣)، كندی نامنی حائز عائله‌نك مؤسسی میشل پاله‌ئولوغ، سلجوقیلر سراینده بر التجاكاه بولدقدن، و قسطنطینیه‌یه عودتنده بیزانس تختنك وارث مشروعی ژان لاسقاریسك كوزلرینی اویدقدن صوكره، اون اون ایكی بیك تركمندن مركب بر مهاجر فرقه‌سی، صالتوق دده معیتیله قاره‌دكیزك ساحل غربیسنده الیوم دوبریجه تاتارستانی دینیلان محلله یرلشدیلر. آز بر مدت صوكره، عزالدین كیكاوس، برادری ركن الدین قلیچ آرسلان طرفندن قونیه حكومتی كندیسنه ترك ایتمكه اجبار ایدیله‌رك، قسطنطینیه‌یه التجا ایتدی. تختنك ضیاعندن متسلی اولمق ایچون، حال ضعف وخرابیسی نفوذ نظرندن مخفی قالمایان روم ایمپراطورلغنی ضبط ایتمك تصورنده بولندی. صالتوق دده‌نك تركمنلری و كندی عساكر خاصه‌سی قوماندانی بهادرعلی، تشبثات خدعه‌كارانه‌سنده عزالدینه معاونت ایده‌جكلر ایدی. حكومته وایمپراطورك حیاتنه قارشی خفیاً واسع بر فساد ترتیب اولندی. آنجق عزالدین كیكاوسك روم والده‌دن متولد وباباك‌لرینك دیننه پك مربوط بر ساقیسی وار ایدی. بو روم، هرشیئی خبرویردی؛ ترتیب بوزلدی. سلطان، والده‌سی، اوغللری زنجیرلره اورلدی [١]؛ بهادرعلی اولدیرلدی؛ عزالدینك میرآخوری اوغوزلی بكك كوزلری چیقارلدی. قپچاق تاتارلری رئیسی بركه‌خان — كه ركن الدین قلیچ آرسلانك رجاسی اوزرینه، محبوس برادرینی تخلیص ایتمكی؛ وعهده ایتمش ایدی — طونه‌یی بوز اوزرندن كچه‌رك، قسطنطینیه‌یه قدر ایلریله‌دی، واینوزدن فراره موفق اولان محبوس ایله برلكده بتون دوبریجه مهاجرلرینی قریمه كوتوردی (١). عزالدینك اولادندن بریله عساكر خاصه‌سندن قسطنطینیه‌ده قالمش اولان بیك كیشی ایمپراطورك دینی قبول ایله، تورقوپوللر (تنصر ایتمش تركلر [٢]) فرقه‌سنه قید اولندیلر. بو قوهٔ احتیاطیه، یكیدن داخل اولانلرله تزاید

---

(١) لطفی، اوغوزنامه، یاخود سلجوقیلر تاریخی، ص ٣٤ و ١١٣.

ایده‌رك، اوچ بیکه بالغ اولمش، ومؤخراً خلیلك قوماندەسنده بولنمشدر(١). ایمپراطور — ویلسلری، وژه‌نك وفاتندن صوکره، اله‌سپونك اوته طرفندن آسیای صغری ترکلرینی امدادلرینه چاغیرمش اولان — قاتالانلر علیهنه سوقیاتنده بونلری ده، آلانلر کبی، استعمال ایدر ایدی.

ایکنجی مرور (١٣٠٧) — آسیای صغری ترکلری، درت یوز نفوس اولدقلری حالده، بیزانسلیلرك — قسطنطینیه‌ده اقامت و تنصر ایلدیکی ایچون، عزالدینك برادرینی ملك قسطنطین تسمیه ایتمش اولدقلری کبی — ملك اسحاق، یعنی قرال اسحاق دیدکلری اسحاق قوماندەسیله آیدین اراضیسندن حرکت ایلدیلر. بو عساکر معاونه، تا بیزانس قربنده آوروپا طوپراغنه جسورانه نازل اولدی. عنعنه‌یه نظراً، بیزانس سرای ضابطانندن بری، رؤیاسنده آسیای صغری ساحللرینك واسکدار صحراسنك ترکلرله، دوه‌لرله طولدیغنی و بونلرك هوایه چیقوب آوروپایه دوغری اوچدقلرینی کورمش ایدی؛ شو صورتله، بورؤیا چیقمش اولدی. ایپصاله (سیپسه‌للا) و آینه‌جق (آپروس) صحراسنده بر محاربه وقوعه کلدی. بر طرفده عساکر خاصه‌سیله ایمپراطور بولنه‌رق، ماکدونیا و تراکیا عساکری صاغ جناحنی، تورقوپوللر ایله آلانلر صول جناحنی تشکیل ایدیورلردی؛ دیکر طرفده‌ده قاتالانلر ایله درت یوز نفر آیدین ترکمنلری ایکی قوله منقسم اوله‌رق، ایمپراطور اردوسنك ایکی جناحنه مقابل بولنیورلردی. تورقوپوللرله آلانلر، محاربه‌نك تأثیرسز بر تماشاجیسی قالمق صورتیله نقض پیمان ایلدیلر. ایمپراطور مغلوب اولدی، وسبب مغلوبیتی اولان عساکر معاونه اوزمان دشمن طرفنه کچدی. محاربه‌دن اول پك ضعیف اولان عساکر عاصیه، شو صورتله بردنبره کسب قوت ایده‌رك، سواری و پیاده سکز بیك کیشی‌یه بالغ اولدی. بونلر بش بیك قاتالان و آلان ایله خلیلك قوماندەسنده بولنان فراری تورقوپوللرله برلشه‌رك، اوچ بیك کیشیلك بر فرقه تشکیل ایدن آیدین ترکلرندن مرکب ایدی(٢). ایپصاله محاربه‌سندن صوکره آلمو غاباراری (مغربیلر) و ترکلر اتحاد ایله، تکیرطاغی (غانوس) بوغازلرندن پروپونتید ساحللرنده کائن رودوستو‌یه (رادەستوس) (٣) وحتی قاره دکیزه (٤) قریب ویزه (بیزا) یه قدر تراکیا شبه جزیره‌سنی بر طرفدن

(١) نیکه‌فورغره‌غوراس، ص ١٤٠، ١٥٢، ١٥٨.

(٢) پاخیماره‌س، ج ٢، ص ٤٠٩، ٤٢٨؛ نیکه‌فورغره‌غوراس، ج ١، ص ١٤٠، ١٤١، ١٥٦.

(٣) رودوستو، شمدیکی تکیرطاغی «تکفورطاغی» قصبه‌سیدر. شوحالده غانوس، ینه تکیرطاغی اسمیله آکیلیر بر بوغاز اوله‌جقدر. ساوری قربنده بر کوی غانوس اسمیله مسمادر. (مترجم)

(٤) نیکه‌فورغره‌غوراس، ج ١، ص ١٥٠؛ پاخیماره‌س، ج ٢، ص ٤٢٣.

ترك مورخلرينك سكوتندن و آوروپا مورخلرينك اهمالندن دولايی وقايع عثمانيه‌ده تحدث ايدن نقصانی اكمال ايتمك وظيفه‌مز دندر. سليمان پاشانك آوروپايه عبورينی حكايه‌دن اول، تركلرك آسيای صغری ساحللرينه استيلالرندن اورخانك اوغلی قوماندهسيله آوروپاده‌دها مهم ودها دواملی فتوحه تشبثلرينه‌قدر، بوسفورك [بوغازايچی] والسپونك [قلعهٔ سلطانيه] اوته‌طرفلرنده وقوعه‌كلن مهاجمات متقدمه‌لرينك جمله‌سی حقنده برخلاصه تحريرينی‌ده وجائبدن عد ايدرز. شو حالده، زمان سلطنتلرنده تركلرك آوروپا طوپراغنی ايلك دفعه اوله‌رق پامال ايتدكلری صولك آسيای صغری حكمدارانِ سلجوقيسنه برنظر عطف ايده‌لم.

تركلرك آوروپايه برنجی مرورلری (١٢٦٣) — هجرتك ٦٦٢ نجی سنه‌سنده (١٢٦٣)، كندی نامنی حائز عائله‌نك مؤسسی ميشل پاله‌ئولوغ، سلجوقيلر سراينده برالتجاكاه بولدقدن، و قسطنطينيه‌يه عودتنده بيزانس تختنك وارث مشروعی ژان لاسقاريسك كوزلرينی اويدقدن صوكره، اون اون ايكی بيك تركمندن مركب برمهاجر فرقه‌سی، صالتوق دده معيتيله قاره‌دكيزك ساحل غربيسنده اليوم دوبريجه تاتارستانی دينيلان محللره يرلشديلر. آز برمدت صوكره، عزالدين كيكاوس، برادری ركن الدين قيليچ آرسلان طرفندن قونيه حكومتنی كنديسنه ترك ايتمكه اجبار ايديله‌رك، قسطنطينيه‌يه التجا ايتدی. تختنك ضياعندن متسلی اولمق ايچون، حال ضعف وخرابيسی نفوذ نظرندن مخفی قالمايان روم ايمپراطورلغنی ضبط ايتمك تصورنده بولندی. صالتوق دده‌نك تركمنلری وكندی عساكر خاصه‌سی قوماندانی بهادرعلی، تشبثات خدعه‌كارانه‌سنده عزالدينه معاونت ايده‌جكلر ايدی. حكومته وايمپراطورك حياتنه قارشی خفياً واسع برفساد ترتيب اولندی. آنجق عزالدين كيكاوسك روم والده‌دن متولد وبابالرينك دينينه پك مربوط برساقيسی وار ايدی. بوروم، هرشيئی خبرويردی؛ ترتيب بوزلدی. سلطان، والده‌سی، اوغللری زنجيرلره اورلدی [١]؛ بهادرعلی اولديرلدی؛ عزالدينك ميرآخوری اوغوزلی بكك كوزلری چيقارلدی. قپچاق تاتارلری رئيسی بركه‌خان — كه ركن الدين قيليچ آرسلانك رجاسی اوزرينه، محبوس برادرينی تخليص ايتمكی تعهد ايتمش ايدی — طونه‌يی بوز اوزرندن كچه‌رك، قسطنطينيه‌يه‌قدر ايلريله‌دی، و اينوزدن فراره موفق اولان محبوس ايله برلكده بتون دوبريجه مهاجرلرينی قريمه كوتوردی (١). عزالدينك اولادندن بريله عساكر خاصه‌سندن قسطنطينيه‌ده قالمش اولان بيك كيشی ايمپراطورك دينينی قبول ايله، تورقوپوللر (تنصر ايتمش تركلر [ ]) فرقه‌سنه قيد اولنديلر. بو قوهٔ احتياطيه، يكيدن داخل اولانلرله تزايد

(١) لطفی، اوغوزنامه، ياخود سلجوقيلر تاريخی، ص ٣٤ و ١١٣.

ایده‌رك، اوچ بیکه بالغ اولمش، ومؤخراً خلیلك قوماندەسنده بولنمشدر(١). ایمپراطور — رئیسلری روژه‌نك وفاتندن صوکره، الەسپونك اوتەطرفندن آسیای صغری ترکلرینی امدادلرینه چاغیرمش اولان — قاتالانلر علیهنه‌سوقیاتنده بونلری‌ده، آلەنلر کبی، استعمال ایدر ایدی.

ایکنجی مرور (١٣٠٧) — آسیای صغری ترکلری، درت‌یوز نفوس اولدقلری حالده، بیزانسلیلرك — قسطنطینیه‌ده اقامت و تنصر ایلدیکی ایچون، عزالدینك برادرینی ملك قسطنطین تسمیه‌ایتمش اولدقلری کبی — ملك اسحاق، یعنی قرال اسحاق دیدکلری اسحاق قوماندەسیله آیدین اراضیسندن حرکت ایلدیلر. بوعساکر معاونه، تا بیزانس قربنده آوروپاطوپراغنه جسورانه نازل اولدی. عنعنه‌یه نظراً، بیزانس سرایی ضابطانندن بری رؤیاسنده آسیای صغری ساحللرینك و اسکدار صحراسنك ترکلرله، دوەلرله طولدیغنی و بونلرك هوایه چیقوب آوروپایه دوغری اوچدقلرینی کورمش ایدی؛ شوصورتله، رؤیا چیقمش اولدی. ایپصاله (سیپسەللا) و آینەجق (آپروس) صحراسنده بر محاربه وقوعه کلدی. برطرفده عساکر خاصەسیله ایمپراطور بولنه‌رق، ماکدونیا و ترا کیا عساکری صاغ جناحنی، تورقوپوللر ایله آلەنلر صول جناحنی تشکیل ایدیورلردی؛ دیکرطرفده‌ده قاتالانلر ایله درت یوز نفر آیدین ترکمنلری ایکی قوله منقسم اوله‌رق، ایمپراطور اردوسنك ایکی جناحنه مقابل بولنیورلردی. تورقوپوللرله آلەنلر، محاربەنك تأثرسز برتماشاجیسی قالمق صورتیله نقض پیمان ایلدیلر. ایمپراطور مغلوب اولدی، وسبب مغلوبیتی اولان عساکر معاونه اوزمان دشمن طرفنه کچدی. محاربەدن اول پك ضعیف اولان عساکر عاصیه، شوصورتله بردن بره کسب قوت ایده‌رك، سواری و پیاده سکز بیك کیشی‌یه بالغ اولدی. بونلر بش بیك قاتالان و آلەن ایله خلیلك قوماندەسنده بولنان فراری تورقوپوللرله برلشه‌رك، اوچ بیك کیشیلك برفرقه تشکیل ایدن آیدین ترکلرندن مرکب ایدی(٢). ایپصاله محاربەسندن صوکره آلمو غابارلر (مغربیلر) و ترکلر اتحاد ایله، تکیرطاغی (غانوس) بوغازلرندن برو پونتیدساحللرنده کائن رودوستویه (رادەستوس) (٣) وحتی قاره دکیزه (٤) قریب ویزه (بیزا) یه قدر ترا کیا شبه جزیرەسنی برطرفدن

(١) نیکەفورغرەغوراس، ص ١٤٠، ١٥٢، ١٥٨.

(٢) پاخیمارەس، ج٢، ص٤٠٩، ٤٢٨؛ نیکەفورغرەغوراس، ج١، ص١٤٠، ١٤١، ١٥٦.

(٣) رودوستو، شمدیکی تکیرطاغی «تکفورطاغی» قصبەسیدر. شوحالده غانوس، ینه تکیرطاغی اسمیله آکیلیر بربوغاز اولەجقدر. ساوری قربنده برکوی غانوس اسمیله مسمادر. (مترجم)

(٤) نیکەفورغرەغوراس، ج١، ص١٥٠؛ پاخیمارەس، ج٢، ص٤٢٣.

برطرفه دور ایتدیلر. بونلرك تخریباتنه مقابله ایده جك برسد اولمق اوزره، اندرونیكوس، قریستوپولیسدن [۲] دكیزه‌قدر امتداد ایله ماكدونیادن تراكیایه كچیله‌جك بوغازلری سد ایدن بردیوار بنا ایتدیردی. تركمنلر، بر مدتجك صوكره، یكی متفقلری اولان آلانلردن آیرلمقله برابر، ایكی فرقه‌یه انقسام ایتدیلر؛ بیك سواری و بش یوز پیاده‌دن مركب برقسمی، رئیسلری اسحاق ایله برلكده، صرپ قرالی میلوتین خدمتنه كچدیلر؛ میلوتین، بونلری ایلك قومانده‌ده محاربه‌یه عزیمته حاضر طوتمقله برابر، سلاحلرینی آلمق احتیاطنده بولندی (۱). بیك اوچ یوز سواری ایله سكز یوز پیاده‌دن مركب اوله‌رق خلیلك قوماندسنده بولنان دیكر فرقه قریستوپولیسدن مرور ایله چكلمك ایچون ایمپراطوردن مساعده ایستدی. بوعربده‌جو ومخاطره‌لی مسافرلردن قورتلمه‌یی شدتله آرزوایدن اندرونیكوس مسئوللرینی اسعاف ایتدی. لكن روم عسكری، كرك تأملسز برغیرتدن، كرك غارت طمعندن دولایی، تركلرك حین رجعتلرنده علی الغفله اوزرلرینه هجوم ایتمكی قرارلاشدیردیلر. تركلر روم جنراللرینك مردلكندن و استحقار منفعتلرندن بحق اشتباه ایتدكلری جهتله، ساحل بحرده برحصاری ضبط ایدرك، اورادن روم اردوكاهنه تعرض ایله، بوحصارده روم ایمپراطورینك خزینه و تزییناتنی بولدیلر. ثروت تقسیم اولندی؛ تزییناته كلنجه عسكرلر و حتی بالذات خلیلك (۲) قاباستهزالرینه وسیله اولدی؛ خلیل ایجیلی قیطانلرله مزین كلاه ایمپراطوری‌یی باشنه كچیره‌رك، و كندیسنی ایمپراطور فرض ایده‌رك، بومسندنونی حقنده بیك درلو تحفلقلر سویلدی.

سلجوقیلر تاریخنی خلاصه ایدركن، ایمپراطورك، قاتالانلر ایله تورقوپوللرك اتفاقنی بوزمق ایچون، تورقوپوللر رئیسی ملك اسحاقه ملك قسطنطینك قیزینی — كه عزالدینك حفیده‌سیدر — بیغا (پهغا) حكومتی و عدیله برلكده تكلیف ایلدیكنی یازمش ایدك. آلموغا بارلر، تورقوپوللرك خیانتلرندن نفرت ایله، رئیسلری ملك اسحاق وخلیلی (تاخانجار) جبراً كندیلرینه تسلیم ایتدیردیلر. ملك اسحاق و برادری قسطنطینه اعدام اولندی. خلیل فراره موفق اوله‌رق، اولا آپروس و صوكره چورولوم (شمدی چورلی وقدیماً تیریهالوم) متصرفنه دخالت ایلدی (۳). صرپ قرالی میلوتین اوروشك خدمتنده بولنان ترك فرقه‌سی محاربلر عنیه‌نه برمحاربه‌دن عودت ایدركن عصیان ایتملریله، برقسمی

(۱) انكه‌ل، صربیه تاریخی [آلمانجه]، ص ۲٤۹.
(۲) نیكه‌فور غره‌غوراس، ص ۱۵۸.
(۳) باخیاره‌س، ج ۲، ص ٤٤۰.

اعدام و دیگر قسمی اسیر ایدلدی. ترکلردن کرسونه‌سده قالانلر، ایکی بیك قدر صربلی طرفندن تضییق اولنه‌رق، آسیایه عودته مجبور اولدیلر (۱). حال، صربیه‌نك ترکلری عثمانلیلره قبول ایده‌جکی مذلتك مقدمه‌سی ایدی.

اوچنجی مرور (۱۳۲۱) — اوروپایه ایلك کچن ترکلر سلچوق، ایکنجی دفعه کچنلر آیدین ترکمنلری ایدی. بو ایکنجی طاقمك استیلاسندن بر مدت صوکره، تراکیا و ماکدونیا ساحللرنده عثمانلی ترکلری ظهور ایله، کذرکاهلرنده علی العمیا شدتلرینه معروض اولان هر شیئی بلا تفریق احراق و شهرلر آره‌سنده هر درلو مواصله‌یی قطع ایده‌رك، اون سکز آی بر طرفدن بر طرفه قدر مملکتی تخریب ایلدیلر (۲). بونلرك حیدودلقلری [بیزانسلیلرك تسلی‌ء مغلوبیتلری] او خطه‌یی و حکومتك منابع مالیه‌سنی او قدر قوروتدی، که ایمپراطور صوك درجه مضایقه‌یه دوشه‌رك، علامات حکمداریسنك آلتونلرینی و مجوهراتنی صاتمغه مجبور اولدی؛ حتی خاتی قانتاکوزه‌نك تتویجنده، تاج حکمداری باقیر پوللردن و یالانجی طاشلردن باشقه برشی ایله مزین دکل ایدی (۳).

دردنجی مرور (۱۳۲۷) — بیزانسلیلر ایله عثمانلیلرك ایلك مناسباتی اورخان سلطنتنده تأسس ایتمشدر، که ایکی حکمدارك کیفنه یاخود منافعنه کوره بعضاً دوستانه، بعضاً خصمانه جریان ایدردی. ایمپراطور آندرونیکوس، حفیدی کنج آندره نیکوس علیهنه سلطانك معاونتنی ایستدی. عثمانلی عسکری چورلی و سلوریده (سلیمبریا) مغلوب اوله‌رق، قسطنطینیه‌یه التجا ایتدیلر؛ ایمپراطور، طلب و اقعلری اوزرینه بونلری اورادن آسیایه نقل ایتدیردی (٤). کنج آندرونیکوس، او وقت جنوه‌لیلر و عثمانلیلر ایله محارب بولندیغندن، هر ایکیسی اورخانك قومشوسی اولان صاروخان (ایدی) و آیدین (ایونی) بکلری ایله اتفاقه تشبث ایتدی. بو مقصدده‌مبنی، کرك مؤسسلرینك فکر استقلالی، کرك تجارت وسیعه‌سی ایله مشهور اولان فوچه‌یه عزیمت ایلدی. بو بدبخت شهرك سکنه‌سی — که وقتیله عجم حکمدارلرینك رقبه‌سی آلتنه کیرمه‌مك ایچون، ایلك دفعه اوله‌رق اوزون اومورغه‌لی کمیلرله دکیزه چیقمغه جسارت ایتمشلردی (٥) — زنکین تارلالرینی قورتلره

(۱) انکه‌ل، ص ۲٥۰.

(۲) نیکه‌فور غره‌غوراس، ج ۲، ص ۲۱٦؛ فرانزس، ص ۷.

(۳) نیکه‌فور غره‌غوراس، ج ۲، ص ٤۹٦. سانساوین. بوماجرالرك مقدارینی سکز بیکه ابلاغ ایدیور، و ۱۳۲۱ مرورینی بر دیکریله قاریشدیریور.

(٤) قانتاکوزه‌ن، ج ۱، ص ۹٤.

(٥) هه‌رودوت، ۱، ۱٦۳ و ۱٦٥.

ویران طوموزلرینه ترك ایله سفینه‌لرینه التجا ایلدیلر [٣]. آنجق، شو وقایعی یازدیغمز زمانده، قدیم فوچه اراضیء مشهوره‌سنی پامال ایدن قورتلر، ترکلر اولمشدر، که ایلك رئیسلری اولان ترك ، برعنعنه‌یه کوره، رومولوس ورهموس کی ، بردیشی قورت طرفندن امزیرلمش ایدی (١). صاروخان و آیدین کبی ترکمن بکلری کنج آندرونیکوسك تکلیف ایتدیکی اتفاقی قبول ایلدیلر. صاروخان بکی بیزانس ایمپراطورلغی وارثنك نزدینه بالذات عزیمت ایتدی؛ آیدین بکی فوچه‌یه هدایای قیمتداری حامل برایلچی کوندردی (٢). آندرونیکوسك دوناتماسی بوبکلر معرفتیله‌مأ کولات وافیه آله‌رق، او وقت جنوه‌لیلر الندە بولنان یکی فوچه قلعه‌سیله ساقیز و مدللی آطه‌لرینی (خیوس، لسبوس) محاصره ایده‌بیله‌جك حاله کلدیلر .

بشنجی مرور (١٣٣١) — ایمپراطور هنوز دیمتوقه‌یه (دیدیموتیخون) [٤] عودت ایتمش ایدی، که قاره‌سی بکنه منسوب یتمش کمینك کرسونه‌س ساحللرنده ظهور ایله ، قاره‌فریه (بروبا) [فره‌جك] واوریخه‌وا (ترایاناپولیس) دن کنارلرنده قانلی ایزلر براقمش اولدقلرینی خبر آلدی. بو خبر اوزرینه، عسکرینی جمعه مسارعت ایلدی، ایسه‌ده، ترکلرك قسم کلیسی رجعت ایتمشیدی؛ یالکز ترا کیاده دولاشمقده اولان بیك بش یوزی قیلیجدن کچیرلدیلر (٣).

آلتنجی مرور (١٣٣٢) — ایرته‌سی سنه، ایمپراطور، ترا کیا بلده‌لرینی زیارت ایتمك اوزره، بیزانسدن حرکته حاضرلاندیغی صیره‌ده، ترك سواریلرینك یکی برکذارینی، و بو فرقهٔ وقایع جونك ایکی طاقه انقسام ایده‌رك، برینك پولیبوتوس، کیسوس، آقونیته‌س شهرلرینك شمالنه طوغری کیتدیکنی، ودیکرینك جنوبه طوغری حرکتله، اورادن راده‌ستوس (شمدیکی تکیرطاغی و قدیماً بیزانت) شهرینی تهدید ایلمکده بولندیغنی استخبار ایتدی. ایمپراطورك عسا کری برنجی طاقه‌یه یتیشه‌رك، کاملاً مغلوب ایتدیلر؛ ایکنجیسی کمیلرینه کیره‌رك ایمپراطورك انتقامندن قورتلدیلر .

قاره‌سی بکنك دوناتماسی واورخانك عسکرلری طرفندن ایراث اولنان خسار، روم ایمپراطورلغی اوقدر تزلزله دوچار ایتمش ایدی، که آندرونیکوس، مقدما آیدین و صاروخان

---

(١) خرستیانلغك آلتنجی عصرندن بری، ترکمن قومی ، سنجاقلرنده برقورت رسمی بولندیردقلری کبی، رئیسلرینك چادری قاپیسنه اوزرنده آلتوندن قورت رسمی بولنان برمزراق دیکرلردی. کیبین، ص ٢٢٥ ، [متنك ترکلره توجهی جوابه‌دکمز .]

(٢) قانتاکوزه‌ن . ج ١، ص ٢٣٨ .

(٣) قانتاکوزه‌ن، ج ١، ص ٢٦١ . نیکه‌فور غره‌غوراس بش یوز دیور .

بکلرینك دوستلقلرینی جلبه موفق اولدیغی کبی، نهایت، بو مخاطره‌لی دشمنلرکده هیچ اولمازسه بریله‌اویوشه‌رق توجهنی قزانمق ضرورتنی حس ایلدی. او صیره‌ده، شدتله محاصره اولنمش بولنان ازمیدك امدادینه یتشمك اوزره، برفرقه‌پیاده‌وسواری ایله‌کمی‌یه بینمش ایدی. آسیاساحلنه ایریشمزدن اول، دکیزاورته‌سنده سلطان اورخاندن برخبرکلدی: صلح ویاخود حرب تکلیف ایدیوردی. ایمپراطور، جواباً، اکرچه حربه حاضرلانمش ایسه‌ده، صلحدن چکنمیه‌جکنی بیان ایلدی. ایکی حکمدارك ایلچیلری شرائط صلحی قرارلاشدیردیلر (١٣٣٣). اورخان، استقبالا ایمپراطوره صادق ووفاکار بر دوست اولمق اوزره حرکتله، آسیاده بیزانس حکومتی الندە قالان شهرلرده ایلیشمیه‌جکنی تعهد ایلدی. ایکی حکمدار، علامت محبت واتفاق اولمق اوزره، تعاطیء هدایا ایلدیلر. اورخانك هدایاسی آتلردن، آوکوپکلرندن، قالیچه‌لردن، پارس کورکلرندن، وایمپراطورك هدایاسی کموش قوپه‌لردن، کتان وایپك قماشلردن مرتب ایدی. ایمپراطورك دستاویزلرینه کندیسنه مخصوص البسه‌دن بریده علاوه اولنمش ایدی، که قانتا کوزه‌ن بونك «وحشی رؤساطرفندن الك بیوك علامت احترام وتوجه والك عظیم شرف اوله‌رق» تلقی اولندیغنی افاده ایدر (١). ایشته‌بوصورتله، بیزانسلیلرك عثمانلیلرله دها ایلك معاهده‌لری زماننده هدایا عادتی کمال شدتله جاری ایدی؛ بالخاصه شایان دقت اولان، اشبو هدایا ایچنده کموش قوپه‌لر، ولباس تشریف بولنمسیدر، که الك اسکی زمانلردن بزم کونلریمزه قدر بوشیلر شرقده هردرلو هدایای دیپلوماتیقیه‌نك متممات ضروریه‌سندن عد ایدلمشدر. دها اول رومللر ایران حکمدارلرندن قافتان هدیه‌لری آلمشلر ایدی. صولك اهل صلیب محاربه‌لرنده شیخ الجبل [باطنیه‌رئیسی] بر محبت دائمه تأمیناتی اولمق اوزره، [فرانسه قرالی] سن لوئی‌یه کوملککنی کوندرمش ایدی، که کوملك وجوده نصل یاپشمش ایسه اوده سن لوئی‌یه اویله‌جه کسب اتصال ایلدیککنی مشعر ایدی (٢)؛ بتون یاقین زمانلرده دخی آلمانیا ایمپراطورلری طرفندن باب همایونه کوندریلان هدیه‌لر باشلیجه کموش قوپه‌لردن مرکبدر (٣).

یدنجی مرور (١٣٣٤) — آندرونیکوس، ماکدونیایه عودتنده، سلانیك ایله بشیك کولی (بولب) (٤) آره‌سنده اردوکاهنی قورمش، وصربلیلرله محاربه ایچون بتون عسکرینی

(١) قانتا کوزه‌ن، ج ١، ص ٢٦٦ و ٢٧٣.

(٢) ژوانویل، ص ٨٥، ٨٦.

(٣) که‌رلاخ، سفارتخانه‌لرك تعریفی [آلمانجه].

(٤) قانتاکوزه‌نه نظراً، ج ١، ص ٢٧٨، سلانیك ایله ره‌تین قله‌سی آره‌سنده.

اوروپايه جمع ايتمش اولديغى حالده، آلتمش پارچه ترك گميسنڭ يكيدن آينه‌روز شبه جزيره‌سى منتهاسنده كورنديكى، و برچوق آقينجيلرڭ آينه‌روز ايله پالان (اسكى پوتيدا، اليوم كسنديره) بيننده‌كى مملكتلرى تخريب ايتمكده بولنديغى كنديسنه خبر ويرلدى (١). ايمپراطور، بيوك دومستيق ايله برلكده كمال سرعتله تركلرڭ اوزرينه يوريه‌رك، بردن بره هجوم ايلدى. ايمپراطور اوردوسى، آنجق پياده اوله‌رق وقسماً چالينقلرله محاط اراضى ايچنده حرب ايتمكده اولان ثباتى بر دشمن قارشيسنده خيلى مساعى‌يه مجبور اولمقله برابر، تركلرڭ برطاقمى مقتول، برطاقى اسير اولدى. يالڭز بعض فراريلر جوارده‌كى اورمانلر ايچنده گيزلنه‌رك، ايرته‌سى كون گميلرينه بينديلر. بونلر ايكى گميدن (٢) ماعداسنى احراق ايله، فقط ديگر گميلره يرلشديرلمش اولان غنائمى ده او ايكى گمى‌يه تحميل ايتمش ايديلر. قانتاكوزه‌ن اشبو ترك دوناتماسنى تجهيز ايلمش اولان پرنسڭ اسمنى بزه خبر ويرميور؛ شوقدركه بونى متعاقب وقوعه كلان سفرڭ رئيسى كيم اولديغنى ذكر ايديور، كه ازمير، افه‌لك وديگر ايونى شهرلرى بكنڭ اوغلى اومور بكدر.

سكزنجى مرور (١٣٣٥) — اومور بك يتمش بش گمى ايله اولاسوماتراكى [سماديرك] جزيره‌سنه، بعده ترا كيا ساحلنده پوروس نام محله — كه قوموچليلر اوورايه حرباً كلمش، واليوم كوملجنه (٣) اسميله معروف بولنمشدر — عسكر چيقاردى. تركلرله روملر پانانيا صحراسنده كوملجنه قصبه‌سنه اوزاق اولمايان بر يرده قارشيلاشديلر. عدداً پك متفوق اولان ايمپراطور اوردوسنڭ كورينيشى، تركلرڭ جسارتنى قيردرق، هجومه باشلاملرينه مانع اولدى. بتون بر كون دوام ايدن تحقيرات متقابله‌دن وميدان اوقويشلردن صوڭره، تركلر وقت غروبده، روملر طرفندن هيچ بر مانعه‌يه دوچار اولمقسزين، گميلرينڭ يولنى طوتديلر.

اسكى آندرونيكوسڭ وفاتى سنه‌سنده، روم ايمپراطورلغنڭ حدود شرقيه وغربيه‌سى هيچ بر دشمن خارجى تعرضنه اوغرامدى. ايرته‌سى سنه (١٣٣٦)، اونڭ خلفى ميتيلن (مه‌ديلو) [مدللى] وفوچه‌ده محاصره ايتمكده اولديغى جنويزلر عليهنه گمى ويره‌جك

---

(١) يكى كسنديره خرابه‌لرنده، ساريليه‌ليلرڭ خراب شهرلرى قربنده پوتيده آنڭ آثارى بولنور. قانتاكوزه‌نڭ حاشيه‌سى، پاله‌نه‌نڭ ده قاساندرا اسميله ياد اولنديغنى بيان ايديور. مانه‌رك، ج ٧، ص ٤٥٥، قانتاكوزه‌نڭ، ص ٢٧٨، بو افاده‌سنى كوزمديكى آڭلاشلمقده‌در.

(٢) قانتاكوزه‌ن، ١ ص، ٢٧٩.

(٣) حاجى قالفه‌نڭ روم ايليسى، ص ٦٩.

امدادینه نائل اوله‌بیلمك اوزره، ایپونی ولیدی بکاریله‌مذاکره‌یه کیریشدی. لیدی بکی، جنویزلرك فوچه‌ده اسارتده بولندیرمقده اولدقلری سلیمان ایله ترك معتبرانی اولادندن یکرمی درت دلی قانلینك قورتارلمسنی تعهد ایتمسی شرطیله، ایمپراطوره عسکر و بردونانما وعد ایلدی. ایپونی بکنه‌کلنجه، اوغللری خضر، اومور، سلیمان، امداد وعد ایتمك وبابالرینك توجهنی تأمین ایلمك ایچون، ایمپراطورك اردوکاهنه عزیمت ایلدیلر. فی الحقیقه، متعاقباً، صاروخان بکی یکرمی درت کمی ایله ایمپراطورك نزدنده بالذات اثبات وجود ایلدیکی کبی، آیدین بکی، اوغلی اومورك قوماندهسی آلتنده، اوتوز کمی کوندردی. قانتا کوزه‌ن — که ایکنجی کوماجنه‌مرورنده اومور بکله‌محاربه ایتمش، فوچه اردوکاهنده حقنده معامله‌ٔ احترامیه کوسترمش ایدی — اوموری ملاقاته دعوت ایده‌رك، شمدیکی وورله (اورله) قصبه‌سنه اوزاق اولمایان قلازومه‌نده کوروشدیلر (١). درت کون مذاکره‌دن صڭره، ایمپراطور جنویزلر علیهنه معاونت مؤثره ایچون وعدقوی‌یه نائل اولدی. اوموربك، بیزانسلیلرك دوستی اولان فیلادلفی (آلاشهر) اهالیسی علیهنده هیچ بر تعرضده بولنمامه‌یی ده تعهد ایلدی. ایشته بو ملاقاتده‌در، که قانتا کوزه‌ن ایله اومور بك آره‌سنده، اونسنه دائما کمال اخلاص وصفوت ایله دوام ایده‌رك آنجق ترکمن بکنك وفاتیله ختام بولان، همان همان رومان طرزنده، بر دوستلق تأسس ایلمشدر. لاتین دونانماسی پریشان اولنجه، صاروخان دونانماسی قیمتلی هدایا ایله اعاده اولندی. (٢) روم ایمپراطورینك لیدی و ایپونی بکاریله اتفاقی، بونلرك دشمنی اولان اورخانك، اووقت کرك غلطه‌ده، کرك فوچه‌ده بیزانسلیلرله آچیقدن آچیقه محاربه‌ده بولنان جنویزلرك (٣) طرفنی طوتمسنی انتاج ایلدی.

طقوزنجی مرور (١٣٣٧) — اورخان ایله ایمپراطور آره‌سنده، عثمانلی پادشاهنك قاره‌سی اوزرینه دونانما کوندرمسیله (٤) تقویه ایدلمش بر مصالحه دوام ایتمکده ایکن، ایمپراطور بر کون آنسزین خبر آلدی، که اورخان، او کیجه، یاخود ایرته‌سی کیجه، یالکز یغما ایتمك وقیمتلی غنائم آلمق مقصدیله دکل، بالخصوص

(١) قانتا کوزه‌ن. ج ١. ص ٢٨٨، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٤: مانه‌ر، ص ٣٣. قلازومه‌ن اناقساغورك وطنیدر.

(٢) قانتا کوزه‌ن، بومورخك، ص ٢٨٨، (آمورخیس) شکلنه قویدیغی اوموربك اسمنی ایتالیانلر (موربasان) یاپمشلردرکه وندیك تاریخنده بونامه چوق تصادف اولنور.

(٣) نیکه‌فور غره‌غوراس، ص ٣٣٢.

(٤) قاره‌سینك ضبطی بودکیز سفرندن برسنه اول وقوع بولمشیدی.

پای‌تخت قاپیلرندکی آتیروس و ئه‌پیاتوس کویلرینی ضبط ایتمك ایچون ، اوتوز التی کمیدن مرکب بر دونانما ایله استانبول پشکاهنده کورینه‌جکدر . ایمپراطور درحال قانتا کوزه‌نی روم اصیلزادکانندن یکرمی کیشی و قرق عسکر ایله بوهجوملك وقوعی ماحوظ اولان آناقوزیا اوزرینه سوق ایلدی. ینه اووقت، بتون دونانمانك تسلیح ایله دکیزه‌چیقارلمسی ممکن‌اولان قسمنی تشکیل‌ایدن ایکی‌قادیرغه‌یه عسکر طولدیره‌رق، کندیسی‌ده‌بیندی . یانغین آیدینلغی ، قادینلرله چوجقلرك فریادنومیدانه‌سی‌باربارلرك بیوك‌چکمجه (آتیرا) قربنه چیقدقلرینی ایمپراطوره افهام‌ایلدی . کرك‌ایمپراطور، کرله قانتا کوزه‌ن کیجه واصل اولمشلر ایدی . ایمپراطور ، علی‌الصباح قاره‌یه چیقدی؛ بیوك دوه تیقلك آتنه بینه‌رك ، دشمن اوزرینه صاعقه کبی نزول‌ایلدی. اوکله‌یه قدر دوام ایدن بو محاربه‌ده ، ترکلردن بیکی مقتول ، اوچ یوزی اسیر اولدی . اکر نیکه‌فور غره‌غوراسك سوزینه ایناناق لازم‌کلیرسه ، روملردن‌هیچ بری تلف‌اولمدی . استیلا اردوسنك بقایاسی ، اوتوز اوچ کمی‌یی غالیلره ترك‌ایله، یالکز اوچنه راکب اوله‌رق ، وچفته یلکن آچه‌رق قاچدیلر (١) . ایمپراطورك قادیرغه‌لری ده یلکنلرینی‌قوتلشدیره‌رك،ترکلری تعقیب‌ایتمك آرزوسنده‌بولندیلرسه‌ده، یلکن‌ایپلری قوپمش ، سرن دیرکلری اوچمش اولدیغندن، برشی‌یاپه‌مدیلر. عساکر مظفره قاره‌یه‌چیقه‌رق ، کیجه وقتی باربارلرك نعشلرینی صویمقله اوغراشدیلر (٢). ایرته‌سی کیجه استانبوله عودته حاضرلاندقلری صیره‌ده ، ساحلده یکی بر دشمن کورندی . بونلر مغلوب اولان فرقه‌یه امداد ایچون کلمش دیکر طقوز ترك کمیسی ایدی . بو قوهٔ احتیاطیه دخی برنجیسی کبی مغلوب اولدی ؛ لکن ایمپراطورك‌ایکی قادیرغه‌سی آز دها ترکلرك النه کچه‌جك ایدی . مهاجملر بونلرك برینه یناشمش اولدقلری حالده ، روملرك صوك بر غیرتی کمی‌یی تخلیص و غلبه‌یی تأمین ایلدی . ترکلردن صاغ قالانلر یالکز بر کمی ایله قاچدیلر (٣) .

اونجی مرور (١٣٤٠) — ترکلر ، تعرضات مخربانه‌لرینی استانبول قاپیلرینه‌قدر ایلریلتمکده وکورلدیکی وجه ایله دائما تجدید تعرض ایلمکده اولملریله برابر ، ایمپراطور آیدین بکنك تکلیف ایتدیکی درت بیك ترکمنی خدمتنه آلمقله

---

(١) نیکه‌فور، ایمپراطورك النده اون‌درت کمی قاله‌رق، اونی قاچدیغنی تأمین ایدر.

(٢) قانتا کوزه‌ن. [کیملرك دها باربار اولدیغی کندیلکندن آکلاشیلیر .]

(٣) قانتا کوزه‌ن ، ص ٣٠٧، ٣٠٨ ؛ نیکه‌فورغره‌غوراس ، ص ٣٣٢ .

خیلی احتیاطسزلق کوستردی . ایمپراطورك سیاست عاقلانه ظن ایتدیکی بو تدبیر ، یکیدن بر طاقم آقینجیلر جلب ایتمکدن باشـقه بر نتیجه ویرمیوب ، بونلرك حیدودلقلری صالالانعقده بولنان روم ایمپراطورلغی بناسنه صوك ضربه یی اوردی. ١٣٤٠ده سکز بیك باربار ، الهسپوندن ینه مرور ایله ، تراکیا ومیزی یی غارت و آلدقلری غنائم ایله آناطولی یه عودت ایلدیلر (١) .

اون برنجی مرور (١٣٤١) — یکی مذاکراته کیریشمك اقتضا ایتمش ایدی. اورخان ایله تجدید مصالحه اولندی . صاروخان بکی ، خلاف تعهد ، ایمپراطورلق سواحلنه برچوق کمیلردن مرکب بر دونانما کوندرمش، واوزاقلره قدر ایصال خوف ودهشت ایتمکده بولنمش اولدیغندن، ایمپراطور بو مصالحه نك عقدینه زیاده سیله مسارعت کوستردی. قانتا کوزهن، کرسونه س ساحلنه چیقمش اولان ترکاری ایکی دفعه مغلوب ایده رك ، دشمن دونانماسنك قوماندانی بخشی ایله مصالحه یه — آتیاً هر درلو تعرضدن اجتناب ایده جکنه دائر وعد قوی آلدقدن صوکره — انجق موافقت ایلدی (٢).

اون ایکنجی مرور (١٣٤٢) — قانتا کوزهن ، بخشی یه غلبه سنك ایرته سی سنه سی ، انتریغه لری سایه سنده قدرت سلطنتی دردست ایتمکه موفق اولمش، وژان باله ئولوغ ایله برلکده حکومت ایتمکده بولنمش ایدی . آنجق غصباً نائل اولدیغی موقع رفیعی محافظه ایچون قوته مالك اولمادیغی کبی ، دشمنلریله محاربه ایده بیلمك اسبابندن دخی محروم اولدیغی جهتله ، داخلی محاربه یه و آسیا باربارلرینه مراجعت ایلدی . فوچه اردوکاهنده صمیمی بر محبت عقد ایتمش اولان آیدین بکی اوموربك، یکرمی سکز بیك کیشی یی حامل اوچ یوز سکسان کوچك کمی ایله قانتا کوزهنك امدادینه یتیشه رك، بوقوتی ماریچا (هه بروس) [مریج] ساحلنه چیقاردی. قانتا کوزهن رقیبی اولان باش آمیرال آپوقوقوس طرفندن دائما ازعاج ایدلدیکی جهتله، یکی زوجه سی ایمپراطوریچه ایره نی دیمتوقه ده براقه رق ، دیکر متفق اولان صربیه قرالنه التجا ایتمشیدی . ایمپراطوریچه ، سراینك بتون کبراسنی ، النده قاله بیلنلرك مجموعی اولمق اوزره یوز آت ایله برلکده ، اوموربکك استقبالنه کوندردی . موکبك کفایتسزلکیله برابر، اوموربك معالهٔ خاطرنوازانه دن آزمتشکر کورنمدی ؛ ایکی بیك کزیده پیاده ایله ایره نك نزدینه عزیمت ایتدی، وعسـکرینك آلدیغی غنائمی — محاربهٔ

(١) نیکفور غره غوراس ، ج ٢ ص، ٣٣٥ .

(٢) قانتا کوزهن ، ج٢، ص، ٣٧٩ ، ٣٨١ .

داخليه‌نك وصيق صيق وقوع بولان تخريبلرك صوك درجه ضرورتده دوشورمش اولديغى — ديمتوقه‌يد بخت اهاليسنه توزيع ايلدى. شهرى مدافعه ايچون طقوز بيك محافظ وبش يوز ممتاز محارب براقه‌رق ، قانتا كوزه‌نه التحاق ايتمك اوزره بيك بش يوز شجيع و غير منتظم عسكريناك بقيه‌سى ايله — كه مجموعى يكرمى بيكه تقرب ايدردى — يوله چيقدى. قاره‌يه وصولنده بو قصبه‌نك اهاليسى قانتا كوزه‌ن نامنه ساخته مكتوبلر ارائه ايله يولندن اليقويديلر. دونانماسى ، حالا بورا قربنده وماريچا منصبنده تيمور اوزرى بولنديغى جهتله ، اومور بك اورايه عزيمت ايلدى. بر حال نامامحوظ متفقندن افتراقه مجبوريت ويردى: غايت شدتلى بر صوغوق بر كيجه ايچنده اوچ يوز كميجى ايله همان بتون اسيرلرى اولدورمش ايدى. اومور بك ايره‌نه يازديغى بر مكتوبده ، موسمك شدتنه مبنى ضرورى اولان شو عزيمت عاجله‌دن اعتذار ايله برابر ، ارته‌سى سنه كله‌جكنى وعد ايتدى (١).

اون اوچنجى مرور (١٣٤٣) — فى الحقيقه ، ايلك بهارك تقربنده ، آيدين بكى اوچ يوز يلكن ايله تراكيا ساحللرينه توجه ايلدى؛ لكن اوبه جزيره‌سى قربنده بر فورطنه آسيا دونانماسنى طاغتديغندن ، يالكز ايكى يوز كمى سلانيك قربنده قلوپا ليماننه واره بيلدى. بوشهرك ديوارلرى آلتنده قانتا كوزه‌نك فرقه‌سيله اومور بكك قوهٔ عسكريه‌سى برلشدى. ايكى حكمدارك الك مساعد اولان صورت هجومى تعيين ايتمك اوزره عقد ايلدكلرى مجلس مشورتده قانتا كوزه‌ن عزيزده متريوسك خاطره‌سنه رعايةً شهرك هجوم ايله دكل ، آجلقله ضبطنده اصرار ايلدى. ايكى آى نهايتنده اومور بكك دونانماسيله بتون اردوسنى اعاده ايده‌رك، يالكز آلتى بيك كشى آليقويدى؛ ايكى حكمدار ، آبلوقه‌نك رفعندن يدى كون صوكره، بوعسكرله قريستوپوليس بوغازينى سد ايدن ديوارك اوكنه كلديلر. په‌ريتوروم اوزرينه فائده‌سز بر تشبثدن صوكره ، ديمتوقه‌يه عزيمت ايلديلر ؛ اومور بك اوراده پارلاق بر صورتده استقبال اولنه‌رق ، ايمپراطوريچه ايره‌نك محاسن اخلاق وجمالنه ، تام شواليه اولمق اوزره، عرض تعظيم ايلدى.

والده ايمپراطوريچه آننا دوساووا ايله باش آميرالى آپوقوقوس ايسه، برنجيسنك معاونتنه نائل اولمق، وايكنجيسنى آسيايه عودته ارضا ايتمك ايچون، بلغارستان قرالى وحتى اومور بك ايله مذاكره‌يه ابتدار ايلمش ايديلر. نسوان پرست آيدين بكنك

(١) قانتا كوزه‌ن، ج٢ ص ٥٤١، ٥٤٢، ٥٤٣.

بر مهارت نادره ایله اداره ایتمکده اولدیغی بو مذاکراتدن کاملاً بی‌خبر اولان قانتا کوزه‌ن ، متفقی اومور بکك بیزانس سراینده قبول ایلدیکی اون بیك آلتونك، بکك او قدر جوانمردانه باشلادیغی حربك دوامنه مقتضی اسباب جدیده تدارکنه حصر اولنه‌جغنی ظن ایتدی ، ویاخود بوکا قانع اولمش کبی کوروندی . اومور بك، ایرته‌سی سنه‌دها کثرتلی براردو ایله کله‌جکنی وعدایله عزیمت ایلدی . لکن اومور بکك ، متفقنی ، والده ایمپراطوریچه‌نك مفسد اخلاق تشبثاتندن وقیمتلی هدایاسندن زیاده، کندی مملکتنك حال خطرده بولندیغی ایچون ترك ایتدیکنی بیان ایتمك موافق حقانیتدر؛ چونکه پاپا ایله ونديكك وقبریس قرالنك قادیرغه‌لرندن مرتب بر دوننما، اونك مرکز حکومتی اولان ازمیری تهدید ایلیوردی . بر مدت صوکره ، بو شهرك قلعه‌سی ، ترکلر علیهنه برنجی دفعه اولمق اوزره اتفاق ایدن خرستیانلرك النه دوشدی. ترسانه ایله اومور بکك دوننماسی احراق ایدلدیکی کبی، لیمانده بکلجیلك ایدن قادیرغه‌لر سفائن جدیده انشاسنی منع ایلدکلرندن، قانتا کوزه‌نك متفقی، تعیین ایتمش اولدیغی زمانده جزائر بحرسفید طریقیله روم ایمپراطورلغی سواحلنه کله‌بیلمك ایچون، کندیسنی امکانسزلق حالنده بولدی (١) .

اون دردنجی مرور (١٣٤٥) — مع هذا ، منازع فیه بر قطعهٔ اراضی‌یی ترك ایتمك وخیلی مدت مقدم آیوس پوتاموسده قانتا کوزه‌نله ملاقات ایده‌رك ، اوندن آت وسلاح هدایاسی آلمش اولان اوغلی سلیمانی حمایه ایلمك شرطیله السپونه قدر مملکتنك ایچندن کچمکه صاروخان بکك موافقتنی آلدی . اومور بك ، سلیمان رفاقتنده اولدیغی حالده ، یکرمی بیك سواریسیله آسیا ساحلندن بوغازه قدر کلدی ؛ اورادن آوروپایه کچمکده مشکلات کورمدی ، ودیمتوقه ، اوچنجی دفعه اوله‌رق ، غاصب طرفندن دعوت اولنمش ترکلرك روم ایمپراطورلغی طوپراغنی پایمال ایتدیکنی کوردی. آیدین بکی ، آوروپایه واصل اولور اولماز، بلغار مومیچیلاسه قارشی قانتا کوزه‌نك معاونتنه شتاب ایلدی؛ ایکزانتیانك (اسکچه) وموره حدودینه قدر مه‌روپ خطه‌سنك حاکمی اولان مومیچیلاس او زمان ایمپراطورلغك الك مخاطره‌لی، الك قورقونج دشمنی ایدی. مومیچیلاس، په‌ریتوریومده مغلوب واسکچه‌دن مطرود اوله‌رق، خزینه‌لریله

---

(١) قانتا کوزن، ج ٢ ، ص ٥٦٧ ، ٥٧٥ ، ٥٨٤ ، ٥٩١ ؛ نیکه‌غورغره‌غوراس، ج ٢، ص ٤٢٢، ٤٣٣، ٤٤٣، ٤٨٢ ؛ لوژیه، «ونديك تاریخی»، ج ٣، ص ٣٠٤ . وه‌رتو «شواليه‌لر تاریخی»؛ بینو، «خاطرات تاریخیه» ، ص ٣ .

بلغارستانه کچمکه استعجال کوستردی . متفق حکمدارلرك موفقیتلری کندیلرینه او قدر جسارت ویردی،که اولا صربیه قرالنك محاصره ایتدیکی فره اوزرینه‌می ، یوقسه همان قسطنطینیه اوزرینه‌می یوریمکی قرارلاشدیرمق ایچون عقد مذاکره ایتدیلر . قانتاکوزه‌نك اخطاراتنه رغماً ، ایکنجی صورت ترجیح اولندی. استیلا اردوسی آپامایه (۱) ، یعنی پای تختك قاپیلرینه قدر کلمش ایکن ، سلیمان ، کوچك چکمجه وبالقلی آره‌سنده برسرایده‌صیته‌دن وفات ایلدی. کنج امیر زاده‌نك پدرندن هر درلو تسمیم شبهاتی دفع ایتمك ایچون ، صربیه علیهنده‌کی محاربه‌یی اکمال ایتمه‌دن آیرلمیه‌جغنه دائر ویردیکی وعد خلافنه ، اومور بك آسیایه عودته قرار ویردی. بووقایع صیره‌سنده ، ژان پاله اولوغك والده‌سی ، قانتاکوزن کبی ، ترکملرله تدافعی وتجاوزی براتفاق عقدی تشبثنده بولندی . بومقصده مبنی صاروخان بکنه‌مراجعت ایده‌رك ، وعد معاونت آلدی ؛ لکن قانتاکوزه‌ن ایله اومور بك آره‌سنده‌واسطهٔ ارتباط اولان دوستلق بوانتریغه‌لری بوزمغه موفق اولدی . او زمان آسیای صغری بکلری آره‌سنده جاری بر قاعده حکمنجه، بونلردن بری سفره چیقدیغی وقت، معیتنه ، اردونك اغتناماتندن حصه‌دار اوله‌جق براجنبی فرقه‌سی آلیردی . اومور بك ، بوسربستیدن استفاده ایله صاروخان بکنك عسکری آره‌سنه کندی عسکرندن ایکی بیك نفر ادخال ایلدی ،که بونلر خفیاً، سلاح آرقه‌داشلرینی ایمپراطوریچه‌دن آییرمغه‌وقانتاکوزه‌نه اماله‌یه‌مأمور ایدیلر . بووظیفه موفقیت کامله ایله نتیجه‌لندی.

بو صیره‌ده قانتاکوزه‌ن ، قیزینی تزوج ایتمك ایستین اورخانك دها قوتلی بر متفق اوله‌جغنی امید ایلدی . قانتاکوزه‌ن ، حکمدار عثمانینك ایلچیلرینی‌هدایایه غرق ایتمکله برابر، قطعی برجواب ویرمکسزین، عودته‌ترخیص ایتدی. قانتاکوزه‌نك بو خصوصده رأینه مراجعت ایلدیکی اومور بك ، اورخان صادق بردوست‌اولمسه بیله حمایه‌سی دائماقیمتدار اوله‌جغنی بیان ایله ، پادشاهك تکلیف ایتدیکی مصاهرتی عقد ایتمکه تشویق ایلدی [٥] . بو نصیحت پك احتیاط‌کارانه وپك مناسب‌ایدی؛ خصوصیله‌که قانتاکوزه‌ن هانکی صورته تشبث ایده‌جکنی تعیین ایچون مذاکره ایلدیکی صیره‌ده ، ایمپراطوریچه آننا ، اورخاندن طلب معاونت ایتمکده و شبهه‌سز صهریتله‌ده کسب ارتباطی آرزو ایلمکده ایدی . قانتاکوزه‌ن ، بو قوتلی متفق ، صورت دائمه‌ده غائب ایتمکدن‌قورقه‌رق، اورخانك تکلیفنی قبوله‌مسارعت کوستردی.

(۱) استانبول و بوغاز ایچی ، ۲، ص ۷ .

عثمانلی حکمداری ، نشـانلیسنی آلمق ایچون ، قانتا کوزه‌نه اوتوز کمی ، وخدمت محافظه‌ده بولنمق اوزره ، اعاظم رجال‌دولتله برابر برچوق سواری عسکر کوندردی. قانتا کوزه‌ن ، اعضای خاندانی ایله ایمپراطورلغك اکابری وقوهٔ‌عسکریه‌سی رفاقتنده اوله‌رق ، سلوری (سلیمبریا) صحراسنه کیتدی . اسکی بر عادت ایجابنجه، پرنسس، عزیمتندن اول اوراده ، بیك رنکلی قالیچه‌لرله مفروش بر سریر مرتفع اوزرنده انظار خلقه ، صوك دفعه اوله‌رق کورنمك لازم کلیردی ؛ فقط بواصول تشریفات بر پرنسسك اجنبی بر پرنس ایله ازدواجنه‌مقصورایدی . سریرك یاننده ایمپراطوریچه ایله او چ‌قیزینه مخصوص چادر مرکوز ایدی . نشانلینك عزیمتی ایچون تعیین‌اولنان کیجه قادینلر چادرلرنده قالدیلر . ایمپراطور ، اکابر رجال دولتك باشنده آت‌ایله کوروندی ؛ خلق ، پرنسسك انظاره عرض‌جمال‌ایده‌جکی آنی صبرسزلقله بکلیه‌رك، جوانب سریری احاطه ایتمش ایدیلر . ویریلن اشارت اوزرینه ، آلتون‌ایشلمه‌لی ایپك پرده‌لر دوشه‌رك ، اللرنده اسلحهٔ مشاعل ، زانو بزمین خادملرله (١) محاط اولان نشانلینك کورلمسنه مساعد اولدی . درعقب ، فیفره و بوریلر صحرایی‌شوق آور نغمه‌لرله عکس‌اندازایتدکاری کبی ، یك‌آهنك مترنم زمره‌لری کنج زوجه‌نك مدایحنی تغنی ایتدیلر . بو تشریفاتی ، بر قاچ کونلر سورن مکلف ضیافتلر تعقیب ایده‌رك ، بونلرده ایکی ملتك بلا استثنا بتون اکابر مأمورینی وعسکرلری حاضر بولنمشدر (٢) . پرنسس نغمات‌مسرت ایله‌آلتمشلق باربارك فراشنه‌کوتورلدی (٣). خاطرلرده‌درکه وقتیله عثمان ، ایلك زوجه‌سی اولمق اوزره کوزل نیلوفری‌ویرمش (١٢٩٩) ایدی (٤).اورخانك، بیله‌جك حاکمنك قیزیله نشانلاندیغی‌وایمپراطوریچه‌نك

(١) بزده‌کی خادم آغالر ، بیزانسده دخی وار ایدی . (مترجم)

(٢) قانتا کوزه‌ن، ج٢، ص٦٥٠، ٦٥٢، ٦٦١، ٦٦٢، ٦٦٥، ٦٨١، ٦٨٤، ٦٨٧.

(٣) اورخان بوتاریخده مسن ایدی؛ لکن ملتنك ایچنده پدرانه برحال سادکیده ، و قیشین شهرلرده ، یازین یایلالرده عمر کچیرن بر پادشاه التمش یاشنده پیر صایله‌میه‌جغی کبی ، اورخان زمانینك اك حکیم وعادل و انسانیت پرور حکمداری اولدیغی جهتله ، اوکا باربار تعبیرینی بتون صمیمیت عثمانیه بحق رد ایدر. هامه‌ر ، بونی بیزانس تاریخلرندن آلمش اولمالیدر ؛ حال‌بوکه ایمپراطورك قیزینی ویردیکی بر پادشاه حقنده بیزانسلیلرك بو تعبیری استعمال ایتمش اولملری کندیلرینك علیهنه چیقار . بو کتابك خاتمه‌سنده مورخ دخی اورخانك محاسن اخلاقنه ستایش خوان اوله‌جقدر .

(٤) ٦٨٧ (١٢٨٨) ده متولد اولان اورخان، برنجی دفعه ، بیله‌جك حاکمنك قیزیله ٦٩٩ (١٢٩٩) ده؛ ایکنجی دفعه، قانتا کوزه‌نك قیزیله ١٣٤٦ده نشانلانمشدر. [١٣٤٦ = ٧٤٧). اورخانك ، ایمپراطورك قیزیله ازدواجی‌خصوصنده ، منظوریمز اولان اسکی تاریخلر

قیزیله تزوج ایلدیکی تاریخ آره‌سنده اللی سنه کچمش و بیزانس ایمپراطورینك محکومیتلری بو ایکنجی ازدواجدن باشلامشدر .

اون بشنجی مرور (۱۳۴۸) — ایرته‌سی سنه ، اورخان قاین پدریله کوروشمك ایچون بتون اعضای عائله‌سی وسرای خلقیله — بیزانسك آسیا ساحلنده ممتد بر قصبه‌سی اولان — سکوتاری‌یه (اسکدار) ه کلدی . خیلی کونلر ، ایکی حکمدار ومعیتلری عسکری همان بسبتون صید طعام اذواقنه حصر اوقات ایتدیلر . ایمپراطور وداماد آیری بر سفره‌یه اوتوردیلر ، اورخانك درت اوغلی وزوجه‌لری ایچون(۱) اوته کینك یاننه دیکر بر سفره قوریلور ، اطرافده دخی ترك وروم اکابری زمینه مفروش قالیچه‌لر اوزرنده بولنوردی . ایمپراطور ، قیزی تئودورا ودرت داماديله برلکده ، بیزانسه [استانبوله] کیتدی ؛ اورخان ایسه ، حضوریله محافظه ایتمك ایستیورکبی ، نه اردوکاهدن ، نه ده دونمادن اصلا آیرلمادی . پرنسس ، اوچ کون عائله‌سی میانه‌سنده ، ووالده ایمپراطوریچه ایله کندیسنك همشیره‌لری یاننده قالدقدن صکره ، خاندان اورخانی ذی‌قیمت هدایا ایله بیتینی‌یه کلدی (۲) . قانتا کوزه‌نه صادق بر دوست دکلسه‌ده ، بر حامی تدارك ایتمش اولمسی لازم کلن بو رابطهٔ دوستی ومظاهرت عثمانلیلره عادت قدیمهٔ غارتلرینی اونوتدیره‌جق قدر قوت کوسترمه‌دی (۳). سلطانك

ساکتدر. خبر صحیح بروجه آتی قید ایدر: « مشارالیه [اورخان] التمش یاشنده اولدقلری حالده ، استانبول ایمپراطورلری خاندانندن قانته کوزه‌ن ، ایمپراشوراق نحتنی آلمق ایچون تئودرا نام کریمه‌سنی حرمسرای ازدواجلرینه قبول ایتدیردیکی اوروپا تاریخلرندن منقولدر. » خبر صحیحك مأخذی هامه‌ر اولدیغی مترجمك معلومیدر ؛ خبر صحیح صاحبی بو ازدواجی ، هامه‌ر کبی ، پادشاهك تکلیفنه دکل ، قانتا کوزه‌نك آرزوسنه بنا ایتمکله اصابت ظن کوسترمشدر. چونکه ازدواجده علی العاده طالب ، عرضدن اول واقع ایسه‌ده ، قانتا کوزه‌ن . تزویج آمالی ایچون ، بو ازدواجی آرزو وبونك ایچون تدابیر لازمه‌یه توسل ایتمش اوله‌جقدر. ابن بطوطه‌نك اناطولی‌یی دولاشیرکن ازنیقده کوروشدیکی وبیلون خاتون دیدیکی زوجهٔ اورخانی ، بر پرنسسدر. «ابن بطوطه سیاحتنامه‌سی » طبعهٔ پارس ج ۱ ، ص ۳۲۲ . ابن بطوطه‌ده اوزبك خانك زوجه‌سی اولان کریمهٔ ایمپراطوری‌یه‌ده بیلون خاتون دینلمشدر. « الخاتون الثالثة واسمها بیلون ... وهی بنت ملك القسطنطينية العظمى السلطان تکفور » ص ۳۹۳ . بو عنوان ، اسلام حکمدارلرینك آلدقلری خرستیان پرنسسلرینه مخصوص اولمق لازم کلیر . (مترجم)

(۱) بونك دوغروسی « اولکی زوجه‌لرندن متولد اوغللری ایچون » اولسه کرکدر.(رم)

(۲) قانتا کوزه‌ن ، ج ۳ ص ۷۱۷ .

(۳) دور استیلاسنده اولان بر دولت ، بر ازدواج ایچون البته خط سیاستنی دکشدیره‌مز. مقصد غارت دکل ، استیلا ایدی . بالطبع هر تشبث استیلا نتیجه‌پذیر اولمامش ، هر حربده معتاد اولان غنائمله اکتفا ایدلمشدر . (مترجم)

بوغازایچنی ترکندن آز بر مدت صوکره، بر فرقه عثمانلی السپونی مرور ایله، ترا کیا بلده‌لرینی دوچار خسار ایلدیلر. ترك عساکر غیرمنتظمه‌سنك تخریباتی ولایات ساحلیه‌یی اوقدر فقر وسفالته دوچار ایتمش ایدی، که یکی استیلا اردوسی ایکی فرقه‌یه انقسام ایتمه‌کی مناسب کوره‌رك، بیك ایکی یوز سواری شرقه توجه ایله، بیزه [ویزه] اطرافنده‌کی خطه‌یی دور، و بیك بش یوز پیاده رودوپی ودیمتوقه‌یه قریب شهرلری صاغده براقه‌رق، خالکیدیك شبه جزیره‌سنده اورفانتو (اورفانو) وسلانیك کورفزلری آره‌سنه دخول ایلدیلر. خالکیدیس والیسی ماتیاس — که قانتا کوزه‌نك اوغلیدر — قانلی بر محاربه‌ده ایکنجی مفرزه‌یی کاملاً بوزدی. ترك تیراندازلری بو مبارزه‌ده پارتلر کبی قاچارکن محاربه ایدیورلردی. ایچلرندن شو وقعه‌نك خبرینی آسیایه ایصال ایده‌بیله‌جك بر کیمسه بیله قالمادی (١). قانتا کوزه‌ن ، مه‌دیاده (اسکی سالیده‌سوس) [مدیه] ، عصیان ایتمش بر رئیسی اطاعته کتیره‌رك، اورادن عودت وادرنه‌یه توجه ایلدیکی صیره‌ده، بو استیلادن و بیك درت یوز کیشیدن مرکب ایکنجی بر طاقمك تقربندن خبردار اولدی. بونلری لیپیقوس طاغی اتکنده اردوکاه قورمش بولدی. اراضینك خندقلرله کسلمش، تپه‌جکلرله مالی بولنمش اولمسی ، دشمنك عددجه چوقلغی آچیقدن هجومه مساعد اولمادیغندن ، ایمپراطور کیجه بونلرك آرقه‌سندن کیده‌رك، انجق ایرته‌سی کون مه‌زه‌نا قربنده محاربه‌یه کیریشدی. عثمانلیلرك رؤساسندن قره محمد جنکده تلف اولدی. دیکری قاره عثمان (٢) بر تپه‌نك اوزرینه چکیله‌رك، شجیعانه مدافعه ایتدی، و آنجق بر چوق دفعه‌لر تسلیم تکلیفندن صوکره، معیتنده قالان بر آووچ عسکرله اینه‌رك، ایمپراطورك آیاغنی اوپمکه کلدی. ایمپراطور، بونلرك بر متفق حقنده‌کی حرکتلرینی تعییب و داماد ینك وفاسزلغندن شکایت ایلدیکی صیره‌ده ، بر قاچ کنج روم کباری، تأثرلریله متحسس وعلی العمیا حدته مغلوب اوله‌رق، ترکلرك اوزرینه هجوم وخیلیسنی اعدام ایلدیلر. مغلوبلر، قلیج ایله مسلح اوله‌رق، ایمپراطورك اطرافنده بولندقلری جهتله، اونك شخصندن اخذ ثار ایده‌بیلیرلردی ؛ فقط ایمپراطور تپه‌یه قاچملرینی باند آواز ایله ترکجه اخطار ایتمکده اولدیغندن، یمین ایله تأمین ایدلمش بر سوزك نقضندن اونك متهم اولمدیغنه قناعت ایده‌رك، کندیسنه ایلشمه‌دیلر. قاره عثمان ، بو علی الغفله هجومده معیتندن طقوز یوز کیشی ایله برابر تلف اولدی. اوچ یوزی ده ایلك مصادمه‌ده ضایع

---

(١) نیکه‌فورغره‌غوراس ، ص ٥٢٦ ـ ٥٢٨

(٢) قانتا کوزه‌ن ، ج ٣ ص ٧٣٩ قاره عثمان یرینه « قاره اوتماس » یازمشدر.

اولمشیدی. ایمپراطور — بالذات افاده ایلدیکی وجه ایله — ویردیکی سوزینه اعتماد ایله، حیاتلرینی تهلکه‌ده براقدقلری حالده، کندیسنك حیاتنه تعرض ایتمه‌مش اولانلری قورتارمق لایق اوله‌میه‌جغی فکرنده بولندیغندن، مغلوبلری هدایا ایله تلطیف و سربستانه رجعتلرینه مساعده ایلدی.

اون آلتنجی مرور (١٣٤٩) — پای تختی اولان ازمیری لاتینلرك النـدن قورتارمق ایچون کیریشدیکی بر محاربه‌ده بر طرفندن بر طرفنه کچمش بر اوقایله اوریلان اومور بکك وفاتندن صوکره، اورخان قاین پدرینك آرتق دوستی دکل، حامیٔ طبیعیسی اولدی. خادم مرجانك، رقیبی ایمپراطور یانی پاله‌ئولوغی تسمیم ایتمك ایچون، قانتا کوزه‌نه واقع اولان تکلیفی اورخانك القاسیمیدر، یوقسه بو خادمك کندی فکریمیدر، بونی تدقیق ایتمه‌نك یری بوراسی دکلدر. بونك، هر درلو مخاطره‌یه قارشی محافظه بهانه‌سیله وصایت کرده‌سی دها یاقیندن تحت نظارتده بولندیرمق، یاخود جوانمردلکی بکزه‌ین شوحرکتله آلدانوب ده، فضائل و علوجنابی تأبید ایلیه‌جك تاریخی اغفال ایتمك ایچون قانتا کوزه‌ن طرفندن اختراع اولنمش بر خدعه اولمسی دها محتملدر. شو جهت نه اولورسه اولسون، اورخان صربلیلرك راحتی سلب ایتدکلری قاین پدرینه امداد ایچون برفرقه عسکرله اوغلی سلیمانی ارسال ایلدی. واقعا سلیمانی کری چاغیرمقده تأخر کوسترمدیسه‌ده، عسکرینی ایمپراطورك امری آلتنده براقسنی بیلدیردی. بونلر برویانك استیلاسندن صوکره، غنائم کثیره آلمق امیدلرینه نائل اوله‌مامالری اوزرینه، صربیه قرالنك اداره‌سنده‌کی ممالکی تخریب ایله استحصال مقصد ایلدیلر (١).

اون یدنجی مرور (١٣٥٣) — بر زماندن بری ایمپراطور ایله اورخان آره‌سنده جاری اولان مناسبات دوستانه، پادشـاهك — بوغاز ایچنده بر وندیك دونانماسنه مغلوب اوله‌رق معاونتنی طلب ایدن — جنویزلره امـداد ایتمسنه مانع اولمامش ایدی. اورخان، یالکز دونانمالرینك بالدفعات اراضیٔ عثمانیه اوزرینه عسکر چیقارمسندن دولایی دکل، قوتنی استخفاف ایله کندیسیله اتفاقه عدم تنزل کوسترمش اولملرندن دولایی، قاین‌پدری قانتا کوزه‌نك متفقلری اولان وندیکلیلرك علیهنه عمیق بر خصومت بسلیوردی. جنویزلرك آلتونی پادشاهك تردد قلبیسنی ازاله ایتدی. قوتلی بر ترك فرقه‌سی اسکدار قربنده بوغازدن کچه‌رك، ایمپراطورك

(١) نیکه‌فور، ج ٢، ص ٥٢٥، ٥٢٩، ج ٣، ص ٧٦٦، ٧٦٧، ٧٧٤.

پای‌تختی ملحقاتندن اولان غلطه‌ده جنویزلره التحاق ایلدی (۱). اورخان ایله — او زمانه قدر دیکر دامادی یانی پاله‌ئولوغ علیهنه عثمانلیلر طرفندن وقوع بولان معاونت سایه‌سنده تختنده دوام ایده‌بیلمش اولان — قانتا کوزه‌ن آره‌سنده‌کی عداوت بو تاریخدن باشلار. یانی پاله‌ئولوغ، اورخاندن استمداد ایتمسیله، ایکی داماد قاین‌پدر علیهنه آچیقدن آچیغه خصومت کوستردیلر. بیزانس ایمپراطورلغنك درجهٔ ضعفنی تقدیر ایتمش، وذاتاً ایمپراطورك پای‌تختنده بیله جنویزلرك آرزولرینه مطاوعت ایلدیکنی کورمکده بولنمش اولان خدعه‌کار [رومیلرك نسلیٔ مغلوبیتی] سلطان، هیچ اولمازسه برمدت یانی پاله‌ئولوغی قوت جزئیه ایله محافظه ایتمك، وصوکره قوهٔ عظیمه ایله قانتا کوزه‌نه معاونت ایچون ترك ایلك منافعنه موافق اوله‌جغنی حساب ایتمش ایدی.

اون سکزنجی مرور (۱۳۵۶) — اورخانك واوغلی سلیمانك سیاستی، روم ایمپراطورلغنی خراب ایتمکده اولان داخلی محاربه‌لردن استفاده ایلدی. سلیمانك، سرعت تصور درجه‌سنده سرعت اجرایه مقرون بر ضرب دستی سایه‌سنده، عثمانلی نسلی بوغازك اوروپا ساحلنده قطعی ودائمی بر صورتده یرلشمکه موفقیتده تأخر کوسترمدی. ترکلرك بو اون سکزنجی مروری — که عثمانلیلرك اون آلتنجی کذاریدر — ملی مورخلرك ذکر ایلدکاری ایلك عبوردر؛ بوندن اولکیلری مهم ودائمی بر فتحه سبب اولمادیغی ایچون، اونلرجه شایان تذکار عد ایدلمه‌مشدر. بو اون سکزنجی مروردن روم مورخلری ایچنده بحث ایدن یالکز قانتا کوزه‌ندر؛ اوده اثرینك ایکی یرنده وقایع سائره صیره‌سنده وبالالتزام اعمیتسز ومختصر بر صورتده ذکر ایلر (۲). بتون عثمانلی مورخلری، ترکلرك اوروپایه شو دخولنی کافهٔ متفرعاتیله نقل ایتمکدن محظوظ اولدقلری جهتله، بو وقعهٔ مهمه حقنده تفصیلات ویرمکی، وعثمانك رؤیای خیال پروریسنی نقل ایتدیکمز کبی، سلیمانك سوقیاتی افاده‌سنده بو بابده‌کی عنعنه‌نی ترفیق ایتمکی مقتضی عد ایدرز. بو درلو روایات، تاریخ اقوامك قسم شاعرانه‌سیدر، که بر ملتك فکر و اخلاقی تقدیره دلالت ایتدیکی کبی، بعضاً عاملك یالکزجه ایضاح ایده‌میه‌جکی وقایعه قوتلی بر آیدینلق عطف ایتمکده اولدیغی ایچون بالخاصه سزاوار دقتدر. مع هذا آتیاً بو مثللو استطرادلره پك کیریشمیه‌جکز؛ چونکه بو تاریخده ایلریلدکجه وقایعك حقایق صرفه‌سی، شعر عنعناته حاکم اوله‌جقدر.

(۱) نیکه‌فور غره‌غوراس. ص ۸۳۳.
(۲) کذلك، ص ۸٤۱ و ۸٦٦.

مشایخك، علمانك، شعرانك، فقهانك جمله‌سی استغراقات ومساعیلرینك جلوه‌گاهی اولان پیرامن جلدده مدفوندرلر. بو ذوات مشهوره اوراده وظیفه‌لرینی اکمال ایتدکلرینی مناقب، نامه‌لری صحیفهٔ هستیدن سیلنمش ایسه‌ده، دنیاده براقدقلری اولاد، عثمانیلرك حکومت ولسانلرندن صوکره دخی [عثمانیلرك دولت ولسانلریله برلکده]، یاشایه‌جقلردر. مدت مدیده عثمانلی پادشاهلرینك پای تختی اولان بروسه اونلرك اقامتگاه ابدیسی‌ده اولمشدر. عثمان، اورخان، مراد اول، بایزید، محمد اول، مراد ثانی (١) محتشم تربه‌لری ایچنده قارداشلرینك، چوجقلرینك، زوجه‌لرینك یاننده استراحت ایتمکده‌درلر. بو آلتی سلطانك قبرلری یاننده (هرنه قدر ایلك اوچ عثمانلی حکمداری، حال حیاتلرنده یالکز امیر عنوانیله یاد اولنمش ایسه‌لرده، وفاتلرندن صوکره کندیلرینه سلطان عنوانی ویرلمشدر. ٢) برادرلری و اولاد واحفادلری اولمق اوزره یکرمی آلتی شهزاده مدفوندر. اوندن صوکره دولتك وزر وبکلر بکلری مقابری کثیر، که بونلر آره‌سنده چاندارلینك وتیمور تاشك قبرلری جلب دقت ایلر. دها صوکره دیکر وزرانك ومفتیلرك، خصوصا مورخ متبحر عزیز افندینك، قبریس فاتحی قوجه مصطفی پاشانك تربه‌لری کوریلور. نهایت، مشاهیردن بش یوز قدر وزیر، پاشا، شیخ، مدرس، خطیب، شاعر، طبیب [٣١] یاخود موسیقی‌شناس مزارلری بولنور.

بروسه، جوارینك کوزللکی، محصولات طبیعیه وصناعیه‌سی، ناپلیجه‌لری، کشیش طاغی ذروه‌سندن شلاله‌لر تشکیل ایلیه‌رك سقوط ایدن منابعك کثرت وصفوتی (بونلردن الك معروفلری پیکارباشی آق‌چاغلیان، میرعلی شیردر)، لذیذ اوزوملری، توتلری، قرق سکز نوعی تعداد اولنان آرمودلری، قاییصیلری، کرازلری، بعضیسی قرق درهم چکر کستانه‌لری (٣)، ایپکی، کتانلری، دکز کوپوکاری، خمیرایشلری، شروبلری، شکرلمه‌لری، صیرمه زینتلی ایپکلی قماشلری، موصلینلری، قطیفه‌لری، یاصتیقلری، طوقومه‌لری ایله‌ده مشهوردر. آنجق بین‌الاسلام اصل سبب شهرت واحترام اولان مزیاتی، معروف واتقا ایله موصوف اوقدر ذواتك اقامتگاه ومدفنی اولمسی واستانبولك فتحنه قدر پای تختی اولدیغی دولتك ایلك خطه‌سی بولنمسیدر. الیوم پادشاهلك عنوانلری آره‌سنده عثمانلی دولتنك اوچنجی شهری اوله‌رق ذکر اولنور.

(١) « بروسه‌یه سیاحت »، ص ٤٧-٥٤.
(٢) اورخان ایله کوروشمش اولان ابن بطوطه اونی وباباسنی سلطان عنوانیله یادایدیور (رم)
(٣) جهانما، ص ٦٥٧؛ اولیا چلبی.

دردنجی کتاب

ترکلرك آوروپایه ایلك مرورلری. — کلیبولینك فتحی. — سلیمان پاشانك وفاتی. — اصول طریقت. — پاشا عنوانی. — سلطان اورخانك ارتحالی.

بروسه جامع کبیرینك بناسیله سلیمان پاشانك آوروپایه ایلك مروری آره‌سنده کچن یکرمی سنه ظرفنده عثمانلی مورخلرینك محافظه ایتدکاری سکوت، بیان ایتدیکمز وجه ایله، اورخانی حرکت مظفرانه‌سندن بردن بره آلیقویه‌جق، و تحریری ملی وقایع نویسلرك غرورینه موافق کلیه‌جك وقایع مؤلمه حدوثنه اسناد اولنه‌ماز؛ بو فکر، بالذات بیزانس مورخلرینك ده، عثمانلیلره غیر مساعد ایکن بر محاربه‌دن بحث ایتمکده اولملری اساسنه مستنددر. عثمانلی فرقه‌لرینك فتوحنده بر زمان وقوف ظهورینه ده عطف ایدیله‌مز. چونکه شو یکرمی سنه ایچنده‌کی جولانلری، مؤسس دولت سلطنتنده‌کی قدر شانلی اولمامش ایسه‌ده، فائده‌سی دها آز دکلدر. بو سکوتك اسبابی، اولا سلطان اورخان ایله بیزانس سرایی آره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه‌در؛ ثانیا، او زمان آق دکیزده و آسیا سواحلنده قوتلی اولان ترکمن بکلرینك نفوذ غالبانه‌سیدر، که قوهٔ بحریه‌لری هنوز وجود بولمقده اولان عثمانلی پادشاهلرینك آرزوی جنك جویانه و فاتحانه‌لرندن زیاده، شو نفوذ، قاره‌سی، صاروخان، آیدین حاکملرینك تمایلات صلحیه ویا حربیه‌لرینه کوره، روم ایمپراطورینه دهشت ویا امید ویرمکده ایدی. ینه بو اسبابه مبنیدر که ملی مورخلر بو صیره‌ده کنج آندرونیکوس ایله اورخان آره‌سنده ایکی صلح عهدنامه‌سی عقدی؛ سلطانك بر روم پرنسسیله (۱) ازدواجی؛ قاره‌سی، صاروخان، آیدین بکلرینك سفرلری؛ آیدین بکنك قانتاکوزه‌ن ایله اتفاقی وقایعنی مسکوت بر اقمغی مقتضی کورمشلردر. لکن عثمانلی وقایع نویسلری، بو قدر مهم حادثاتی اونوتمش اولمقده بر صورتله معذور اولسه‌لرده، سکوتلری، دها دوغروسی اهمالری بزجه بسبتون ناقابل ایضاح کورینن آوروپا مورخلری حقنده بو حکم ویریله‌مز. بونلرك جمله‌سی، بر قاچ عثمانلی تاریخنك بوزوق ترجمه‌لرینه و خالقوندیل ایله فرانسه‌زك، بو زمانه عائد قسملری پك دقتسز بر صورتده یازلمش اثرلرینه مراجعت ایتمکله اکتفا ایده‌رك، نیکفور غره‌غوراس و قانتاکوزه‌نی بر بریله مقایسه ایتمه‌مشلردر. بناءً علیه،

(۱) حتی بعض مورخلر، اورخانك ایکی روم پرنسسیله ازدواج ایلدیکنی ظن ایدرلر.

ترك مورخلرینك سكوتندن و آوروپا مورخلرینك اهمالندن دولایی وقایع عثمانیه‌ده تحدث ایدن نقصانی اكمال ایتمك وظائفمز دندر. سلیمان پاشانك آوروپایه عبورینی حكایه‌دن اول، تركلرك آسیای صغری ساحللرینه استیلالرندن اورخانك اوغلی قوماندەسیله آوروپاده‌ده‌ها مهم و دها دواملی فتوحه آتشبثلرینه‌قدر، بوسفورك [بوغازایچی] والسپونك [قلعهٔ سلطانیه] اوته‌طرفلرنده وقوعه‌كلن مهاجمات متقدمه‌لرینك جمله‌سی حقنده برخلاصه تحریرینی‌ده وجائبدن عد ایدرز. شو حالده، زمان سلطنتلرنده تركلرك آوروپا طوپراغنی ایلك دفعه اوله‌رق پامال ایتدكاری صوك آسیای صغری حكمداران سلجوقیسنه بر نظر عطف ایده‌لم.

تركلرك آوروپایه برنجی مرورلری (١٢٦٣) — هجرتك ٦٦٢ نجی سنه‌سنده (١٢٦٣)، كندی نامنی حائز عائله‌نك مؤسسی میشل پاله‌ئولوغ، سلجوقیلر سراینده برالتجاكاه بولدقدن، و قسطنطینیه‌یه عودتنده بیزانس تختنك وارث مشروعی ژان لاسقاریسك كوزلرینی اویدقدن صوكره، اون اون ایكی بیك تركمندن مركب برمهاجر فرقه‌سی، صالتوق دده معیتیله قاره‌دكیزك ساحل غربیسنده الیوم دوبریجه تاتارستانی دینیلان محلله یرلشدیلر. آز برمدت صوكره، عزالدین كیكاوس، برادری ركن الدین قیلیج آرسلان طرفندن قونیه حكومتی كندیسنه ترك ایتمكه اجبار ایدیله‌رك، قسطنطینیه‌یه التجا ایتدی. تختنك ضیاعندن متسلی اولمق ایچون، حال ضعف و خرابیسی نفوذ نظرندن مخفی قالمایان روم ایمپراطورلغنی ضبط ایتمك تصورنده بولندی. صالتوق دده‌نك تركمنلری و كندی عساكر خاصه‌سی قوماندانی بهادرعلی، تشبثات خدعه‌كارانه‌سنده عزالدینه معاونت ایده‌جكلر ایدی. حكومته و ایمپراطورك حیاتنه قارشی خفیاً واسع برفساد ترتیب اولندی. آنجق عزالدین كیكاوسك روم والده‌دن متولد و بابالرینك دیننه‌یك مربوط برساقیسی وار ایدی. بو روم، هرشیئی خبرویردی؛ ترتیب بوزلدی. سلطان، والده‌سی، اوغللری زنجیرلره اورلدی [١]؛ بهادرعلی اولدیرلدی؛ عزالدینك میرآخوری اوغوزلی بكك كوزلری چیقارلدی. قپچاق تاتارلری رئیسی بركه‌خان — كه ركن الدین قیلیج آرسلانك رجاسی اوزرینه، محبوس برادرینی تخلیص ایتمكی درعهده ایتمش ایدی — طونه‌یی بوز اوزرندن كچه‌رك، قسطنطینیه‌یه‌قدر ایلریله‌دی، و اینوزدن فراره موفق اولان محبوس ایله برلكده بتون دوبریجه مهاجرلرینی قریمه كوتوردی (١). عزالدینك اولادندن بریله عساكر خاصه‌سندن قسطنطینیه‌ده قالمش اولان بیك كیشی ایمپراطورك دینی قبول ایله، تورقوپوللر (تنصر ایتمش تركلر [٢]) فرقه‌سنه قید اولندیلر. بو قوهٔ احتیاطیه، یكیدن داخل اولانلرله تزاید

(١) لطفی، اوغوزنامه، یاخود سلجوقیلر تاریخی، ص ٣٤ و ١١٣.

ایده‌رك، اوچ بیکه بالغ اولمش، و مؤخراً خلیلك قوماندەسنده بولنمشدر(١). ایمپراطور — رئیسلری روژه‌نك وفاتندن صوکره، الەسپونك اوته‌طرفندن آسیای صغری ترکلرینی امدادلرینه چاغیرمش اولان — قاتالانلر علیهنه‌سوقیاتنده بونلری‌ده، آلەنلر کبی، استعمال ایدر ایدی.

ایکنجی مرور (١٣٠٧) — آسیای صغری ترکلری، درت‌یوز نفوس اولدقلری حالده، بیزانسلیلرك — قسطنطینیه‌ده اقامت و تنصر ایلدیکی ایچون، عزالدینك برادرینی ملك قسطنطین تسمیه ایتمش اولدقلری کبی — ملك اسحاق، یعنی قرال اسحاق دیدکلری اسحاق قوماندەسیله آیدین اراضیسندن حرکت ایلدیلر. بوعساکر معاونه، تا بیزانس قربنده آوروپا طوپراغنه جسورانه نازل اولدی. عنعنه‌یه نظراً، بیزانس سرایی ضابطاننден بری رؤیاسنده آسیای صغری ساحللرینك و اسکدار صحراسنك ترکارله، دوەلرله طولدیغنی و بونلرك هوایه چیقوب آوروپایه دوغری اوچدقلرینی کورمش ایدی؛ شوصورتله، بورؤیا چیقمش اولدی. ایپصاله (سیپسەللا) و آینەجق (آپروس) صحراسنده بر محاربه وقوعه کلدی. برطرفده عساکر خاصەسیله ایمپراطور بولنەرق، ماکدونیا و تراکیا عساکری صاغ جناحنی، تورقوپوللر ایله آلەنلر صول جناحنی تشکیل ایدیورلردی؛ دیکرطرفده‌ده قاتالانلر ایله درت یوز نفر آیدین ترکمنلری ایکی قوله منقسم اولەرق، ایمپراطور اردوسنك ایکی جناحنه مقابل بولنیورلردی. تورقوپوللر له آلەنلر، محاربەنك تأثیرسز بر تماشاجیسی قالمق صورتیله نقض پیمان ایلدیلر. ایمپراطور مغلوب اولدی، و سبب مغلوبیتی اولان عساکر معاونه اوزمان دشمن طرفنه کچدی. محاربەدن اول پك ضعیف اولان عساکر عاصیه، شوصورتله بردنبره کسب قوت ایده‌رك، سواری و پیاده سکز بیك کیشی‌یه بالغ اولدی. بونلر بش بیك قاتالان و آلەن ایله خلیلك قوماندەسنده بولنان فراری تورقوپوللر له برلشه‌رك، اوچ بیك کیشیلك بر فرقه تشکیل ایدن آیدین ترکلرندن مرکب ایدی(٢). ایپصاله محاربەسندن صوکره آلمو غابارلر (مغربیلر) و ترکلر اتحاد ایله، تکیرطاغی (غانوس) بوغازلرندن بر و پونتیدساحللرنده کائن رودوستویه (رادەستوس) (٣) وحتی قاره‌دکیزه (٤) قریب ویزه (بیزا) یه قدر تراکیا شبه جزیره‌سنی برطرفدن

(١) نیکەفورغرەغوراس، ص ١٤٠، ١٥٢، ١٥٨.

(٢) پاخیمارەس، ج ٢، ص ٤٠٩، ٤٢٨؛ نیکەفورغرەغوراس، ج ١، ص ١٤٠؛ ١٤١، ١٥٦.

(٣) رودوستو، شمدیکی تکیرطاغی «تکفورطاغی» قصبه‌سیدر. شوحالده غانوس، ینه تکیرطاغی اسمیله آکیلیر بر بوغاز اولەجقدر. ساوری قربنده بر کوی غانوس اسمیله مسمادر. (مترجم)

(٤) نیکەفورغرەغوراس، ج ١، ص ١٥٠؛ پاخیمارەس، ج ٢، ص ٤٢٣.

برطرفه‌دور ایتدیلر. بونلرك تخریباتنه مقابله ایده‌جك برسد اولمق اوزره، اندرونیکوس، قریستوپولیسدن [۲] دکیزه‌قدر امتداد ایله ماکدونیادن تراکیایه کچیله‌جك بوغازلری سد ایدن بر دیوار بنا ایتدیردی. ترکنلر، بر مدتجك صوکره، یکی متفقلری اولان آلانلردن آیرلمقله برابر، ایکی فرقه‌یه انقسام ایتدیلر؛ بیك سواری و بش یوز پیاده‌دن مرکب برقسمی، رئیسلری اسحاق ایله برلکده، صرب قرالی میلوتین خدمتنه کچدیلر؛ میلوتین، بونلری ایلك قومانده‌ده محاربه‌یه عزیمته حاضر طوتمقله برابر، سلاحلرینی آلمق احتیاطنده بولندی (۱). بیك اوچ یوز سواری ایله سکز یوز پیاده‌دن مرکب اوله‌رق خلیلك قوماندەسنده بولنان دیکر فرقه قریستوپولیسدن مرور ایله چکلمك ایچون ایمپراطوردن مساعده ایستدی. بوعربده‌جو ومخاطره‌لی مسافرلردن قورتلمه‌یی شدتله آرزو ایدن اندرونیکوس مسئوللرینی اسعاف ایتدی. لکن روم عسکری، ترکك تأمله‌سز برغیرتدن، ترکك غارت طمعندن دولایی، ترکلرك حین رجعتلرنده علی الغفله اوزرلرینه هجوم ایتمکی قرارلاشدیردیلر. ترکلر روم جنراللرینك مردلکندن واستحقار منفعتلرندن بحق اشتباه ایتدکلری جهتله، ساحل بحرده برحصاری ضبط ایدەرك، اورادن روملر اوزه‌رینه تعرض ایله، بوحصاره روم ایمپراطورینك خزینه وتزییناتی بولدیلر. ثروت تقسیم اولندی؛ تزییناته کلنجه عسکرلك وحتی بالذات خلیلك (۲) قاباسته‌زالرینه وسیله اولدی؛ خلیل ایچلی قیطانلرله مزین کلاه ایمپراطوری یی باشنه کچیره‌رك، وکندیسنی ایمپراطور فرض ایده‌رك، بومسندنونی حقنده بیك درلو تحفلقلر سویلدی.

سلچوقیلر تاریخی خلاصه‌ایدرکن، ایمپراطورك، قاتالانلر ایله تورقوپوللرك اتفاقنی بوزمق ایچون، تورقوپوللر رئیسی ملك اسحاقه ملك قسطنطینك قیزینی — که عزالدینك حفیده‌سیدر — بیغا (پەغا) حکومتی وعدیله برلکده تکلیف ایلدیکنی یازمش ایدك. آلموغاوارلر، تورقوپوللرك خیانتلرندن نفرت ایله، رئیسلری ملك اسحاق وخلیلی (تاخانجار) جبراً کندیلرینه تسلیم ایتدیردیلر. ملك اسحاق وبرادری قسطنطین اعدام اولندی. خلیل فراره موفق اوله‌رق، اولا آیروس وصوکره چورولوم (شمدی چورلی وقدیماً تیرپهالوم) متصرفنه دخالت ایلدی (۳). صرب قرالی میلوتین اەروشلك خدمتنده بولنان ترك فرقه‌سی مجارلر علیهنه برمحاربه‌دن عودت ایدرکن عصیان ایتملریله، برقسمی

(۱) انکه‌ل، صربیه تاریخی [آلمانجه]، ص ۲۴۹.
(۲) نیکه‌فور غره‌غوراس. ص ۱۵۸.
(۳) پاخیاره‌س، ج ۲، ص ۴٤۰.

اعدام و دیگر قسمی اسیر ایلدی. ترکلردن کرسونه‌سده قالانلر، ایکی بیك قدر صربلی طرفندن تضییق اولنه‌رق، آسیایه عودته مجبور اولدیلر(١). بو حال، صربیه‌نك ترکلری عثمانلیلره قبول ایده‌جکی مذلتك مقدمه‌سی ایدی.

اوچنجی مرور (١٣٢١) — اوروپایه ایلك کچن ترکلر ساچوق، ایکنجی دفعه کچنلر آیدین ترکلری ایدی. بو ایکنجی طاقمك استیلاسندن بر مدت صوکره، تراکیا و ماکدونیا ساحللرنده عثمانلی ترکلری ظهور ایله، کنذرکاهلرنده علی العمیا شدتلرینه معروض اولان هرشیئی بلا تفریق احراق و شهرلر آره‌سنده هر درلو مواصله‌یی قطع ایده‌رك، اون سکز آی بر طرفدن بر طرفه قدر مملکتی تخریب ایلدیلر(٢). بونلرك حدودلقلری [بیزانسلیلرك تسلی مغلوبیتلری] او خطه‌یی و حکومتك منابع مالیه‌سنی او قدر قوروتدی، که ایمپراطور صوك درجه مضایقه‌یه دوشه‌رك، علامات حکمداریسنك آلتونلرینی و مجوهراتنی صاتمغه مجبور اولدی؛ حتی خانی قانتا کوزنك تتویجنده، تاج حکمداری باقیر بوللردن و یالانجی طاشلردن باشقه برشی ایله مزین دکل ایدی (٣).

دردنجی مرور (١٣٢٧) — بیزانسلیلر ایله عثمانلیلرك ایلك مناسباتی اورخان سلطنتنده تأسس ایتمشدر، که ایکی حکمدارك کیفنه یاخود منافعنه کوره بعضاً دوستانه، بعضاً خصمانه جریان ایدردی. ایمپراطور آندرونیکوس، حفیدی کنج آندرونیکوس علیهنه سلطانك معاونتنی ایستدی. عثمانلی عسکری چورلی و سلوریده (سلیمبریا) مغلوب اوله‌رق، قسطنطینیه‌یه التجا ایتدیلر؛ ایمپراطور، طلب واقعلری اوزرینه بونلری اورادن آسیایه نقل ایتدیردی(٤). کنج آندرونیکوس، او وقت جنوه‌لیلر و عثمانلیلر ایله محارب بولندیغندن، هر ایکیسی اورخانك قومشوسی اولان صاروخان (ایدی) و آیدین (ایونی) بکلریله اتفاقه تشبث ایتدی. بو مقصدده مبنی، کرك مؤسسلرینك فکر استقلالی، کرك تجارت وسیعه‌سی ایله مشهور اولان فوچه‌یه عزیمت ایلدی. بو بدبخت شهرك سکنه‌سی — کوقتیله عجم حکمدارلرینك رقبه‌سی آلتنه کیرمه‌مك ایچون، ایلك دفعه اوله‌رق اوزون اوموره‌غه‌لی کمیلرله دکیزه چیقمغه جسارت ایتمشلردی(٥) — زنکین تارلالرینی قورتلره

(١) انکه‌ل، ص ٢٥٠.

(٢) نیکه‌فور غره‌غوراس، ج ٢، ص ٢١٦؛ فرانزه‌س، ص ٧.

(٣) نیکه‌فور غره‌غوراس، ج ٢، ص ٤٩٦. سانساوین، بو مهاجملرك مقداری سکز بیکه ابلاغ ایدیور، و ١٣٢١ مرورنی بر دیکریله قاریشدیریور.

(٤) قانتا کوزه‌ن، ج ١، ص ٩٤.

(٥) هه‌رودوت، ١، ١٦٣ و ١٦٥.

ویران طوموزلرینه ترك ایله سفینه‌لرینه التجا ایلدیلر [٣]. آنجق، شو وقایعی یازدیغمز زمانده، قدیم فوچه اراضیٔ مشهوره‌سنی پامال ایدن قورتلر، ترکلر اولمشدر، که ایلك رئیسلری اولان ترك، بر عنعنه‌یه کوره، رومولوس ورهموس کبی، بر دیشی قورت طرفندن امزیرلمش ایدی (١). صاروخان و آیدین کبی ترکمن بکلری کنج آندرونیکوسك تکلیف ایتدیکی اتفاقی قبول ایلدیلر. صاروخان بکی بیزانس ایمپراطورلغی وارثنك نزدینه بالذات عزیمت ایتدی؛ آیدین بکی فوچه‌یه هدایای قیمتداری حامل بر ایلچی کوندردی (٢). آندرونیکوسك دونانماسی بو بکلر معرفتیله مأکولات وافیه آله‌رق، اوووقت جنوه‌لیلر الندە بولنان یکی فوچه قلعه‌سیله ساقیز و مدللی آطه‌لرینی (خیوس، لسبوس) محاصره ایده‌بیله‌جك حاله کلدیلر.

بشنجی مرور (١٣٣١) — ایمپراطور هنوز دیمتوقه‌یه (دیدیموتیخون) [٤] عودت ایتمش ایدی، که قاره‌سی بکنه منسوب یتمش کمینك کرسونه‌س ساحللرنده ظهور ایله، قاره‌فریه (برویا) [فره‌جك] واوریخه‌وا (ترایانا پولیس) دن کنارلرنده‌قالی ایزلر براقمش اولدقلرینی خبر آلدی. بو خبر اوزرینه، عسکرینی جمعه مسارعت ایلدی، ایسه‌ده، ترکلرك قسم کلیسی رجعت ایتمشیدی؛ یالکز تراکیاده دولاشمقده اولان بیك بش یوزی قیلیجدن کچیرلدیلر (٣).

آلتنجی مرور (١٣٣٢) — ایرته‌سی سنه، ایمپراطور، تراکیا بلده‌لرینی زیارت ایتمك اوزره، بیزانسدن حرکته حاضرلاندیغی صیره‌ده، ترك سواریلرینك یکی بر کنذارینی، وبو فرقهٔ وقایعجونك ایکی طاقمه انقسام ایده‌رك، برینك پولیبو توس، کیسوس، آقونیته‌س شهرلرینك شماله طوغری کیتدیکنی، ودیکرینك جنوبه طوغری حرکتله، اورادن رادەستوس (شمدیکی تکیرطاغی و قدیماً بیزانت) شهرینی تهدید ایتمکده بولندیغنی استخبار ایتدی. ایمپراطورك عساکری برنجی طاقمه یتیشه‌رك، کاملاً مغلوب ایتدیلر؛ ایکنجیسی کمیلرینه کیره‌رك ایمپراطورك انتقامندن قورتلدیلر.

قاره‌سی بکنك دونانماسی واورخانك عسکرلری طرفندن ایراث اولنان خسار، روم ایمپراطورلغنی اوقدر تزلزله دوچار ایتمش ایدی، که آندرونیکوس، مقدما آیدین وصاروخان

---

(١) خرستیانلغك آلتنجی عصرندن بری، ترکمن قومی، سنجاقلرنده بر قورت رسمی بولندیردقلری کبی، رئیسلرینك چادری قاپیسنه اوزرنده آلتوندن قورت رسمی بولنان بر مزراق دیکرلردی. کیبین، ص ٢٢٥، [متنك ترکلره توجهی جوابه‌دکز.]

(٢) قانتاکوزه‌ن. ج ١، ص ٢٣٨.

(٣) قانتاکوزه‌ن، ج ١، ص ٢٦١. نیکه‌فور غره‌غوراس بش یوز دیور.

بکلرینك دوستلقلرینی جلبه موفق اولدیغی کبی، نهایت، بومخاطره‌لی دشمنلرکده هیچ اولمازسه بریله‌اویوشه‌رق توجهنی قزانمق ضرورتنی حس ایلدی. اوصیره‌ده، شدتله محاصره اولنمش بولنان ازمیدك امدادینه یتشمك اوزره، برفرقه پیاده وسواری ایله کمی‌یه بینمش ایدی. آسیاساحلنه ایریشمزدن اول، دکیزاورته‌سنده سلطان اورخاندن برخبرکلدی: صلح ویاخود حرب تکلیف ایدیوردی. ایمپراطور، جواباً، اکرچه حربه حاضرلانمش ایسه‌ده، صلحدن چکنمیه‌جکنی بیان ایلدی. ایکی حکمدارك ایلچیلری شرائط صلحی قرارلاشدیردیلر (١٣٣٣). اورخان، استقبالا ایمپراطوره صادق ووفاکار بردوست اولمق اوزره حرکتله، آسیاده بیزانس حکومتی النده قالان شهرلره ایلیشمیه‌جکنی تعهد ایلدی. ایکی حکمدار، علامت محبت واتفاق اولمق اوزره، تعاطئ هدایا ایلدیلر. اورخانك هدایاسی آتلردن، اوکوپکلرندن، قالیچه‌لردن، پارس کورکلرندن، وایمپراطورك هدایاسی کموش قوپه‌لردن، کتان وایپك قماشلردن مرتب ایدی. ایمپراطورك دستاویزلرینه کندیسنه مخصوص البسه‌دن بری ده علاوه اولنمش ایدی، که قانتاکوزه‌ن بونك «وحشی رؤساطرفندن الك بیوك علامت احترام وتوجه والك عظیم شرف اوله‌رق» تلقی اولندیغنی افاده ایدر(١). ایشته بوصورتله، بیزانسلیلرك عثمانلیلرله دها ایلك معاهده‌لری زماننده هدایا عادتی کمال شدتیله جاری ایدی؛ بالخاصه شایان دقت اولان، اشبو هدایا ایچنده کموش قوپه‌لر، ولباس تشریف بولنمسیدر، که الك اسکی زمانلردن بزم کونلریمزه قدر بوشیلر شرقده هردرلو هدایای دیپلوماتیقیه‌نك متممات ضروریه‌سندن عدایدلمشدر. دها اول رومللر ایران حکمدارلرندن قافتان هدیه‌لری آلمشلر ایدی. صوك اهل صلیب محاربه‌لرنده شیخ الجبل [باطنیه رئیسی] بر محبت دائمه تأميناتی اولمق اوزره، [فرانسه قرالی] سن لوئی‌یه کوملکنی کوندرمش ایدی، که کوملك وجوده نصل یاپشمش ایسه اوده سن لوئی‌یه اویله‌جه کسب اتصال ایلدیکنی مشعر ایدی (٢)؛ بتون یاقین زمانلرده دخی آلمانیا ایمپراطورلری طرفندن باب همایونه کوندریلان هدیه‌لر باشلیجه کموش قوپه‌لردن مرکبدر (٣).

یدنجی مرور (١٣٣٤) — آندرونیکوس، ماکدونیایه عودتنده، سلانیك ایله بشیك کولی (بولب)(٤) آره‌سنده‌ار دوکاهنی نورمش، وصربلیلرله محاربه‌ایچون بتون عسکرینی

(١) قانتاکوزه‌ن، ج ١، ص ٢٦٦ و ٢٧٣ .

(٢) ژوانویل، ص ٨٥، ٨٦ .

(٣) که‌رلاخ، سفارتخانه‌لرك تعریفی [آلمانجه] .

(٤) قانتاکوزه‌نه نظراً، ج ١، ص ٢٧٨، سلانیك ایله ره‌تین قله‌سی آره‌سنده .

اورایه جمع ایتمش اولدیغی حالده، آلتمش پارچه ترك كمیسنك یكیدن آینه‌روز شبه‌جزیره‌سی منتهاسنده كوروندیكی، وبرچوق آقینجیلرك آینه‌روز ایله پالان (اسكی پوتیدا، الیوم كسندیره) بیننده‌كی مملكتلری تخریب ایتمكده بولندیغی كندیسنه خبر ویرلدی (١).

ایمپراطور، بیوك دومستیق ایله برلكده كمال سرعتله تركلرك اوزرینه یوریه‌رك، بردن‌بره هجوم ایلدی. ایمپراطور اوردوسی، آنجق پیاده اوله‌رق وقسماً چالیلقلرله محاط اراضی ایچنده حرب ایتمكده اولان ثباتی بردشمن قارشیسنده خیلی مساعی‌یه مجبور اولمقله برابر، تركلرك برطاقمی مقتول، برطاقمی اسیر اولدی. یالكز بعض فراریلر جوارده‌كی اورمانلر ایچنده كیزلنه‌رك، ایرته‌سی كون كمیلرینه بیندیلر. بونلر ایكی كمیدن (٢) ماعداسنی احراق ایله، فقط دیكر كمیلره یرلشدیرلمش اولان غنائمی ده او ایكی كمی‌یه تحمیل ایتمش ایدیلر. قانتا كوزه‌ن اشبو ترك دوننماسنی تجهیز ایلمش اولان پرنسك اسمنی بزه خبر ویرمیور؛ شوقدر كه بونی متعاقب وقوعه‌كان سفرلرك رئیسی كیم اولدیغنی ذكر ایدیور، كه ازمیر، افه‌لاك ودیكر ایپونی شهرلری بكینك اوغلی اومور بكدر.

سكزنجی مرور (١٣٣٥) — اومور بك یتمش بش كمی ایله اولاسوماتراكی [سماديرك] جزیره‌سنه، بعده ترا كیا ساحلنده پوروس نام محله — كه قوموچلیلر اورایه حرباً كلمش، والیوم كوملجنه (٣) اسمیله معروف بولنمشدر — عسكر چیقاردی. تركلره رومل‌پانایا صحراسنده كوملجنه قصبه‌سنه اوزاق اولمایان بریرده قارشیلاشدیلر. عدداً پك متفوق اولان ایمپراطور اوردوسنك كورینیشی، تركلرك جسارتنی قیردرق، هجومه باشلاملرینه مانع اولدی. بتون بر كون دوام ایدن تحقیرات متقابله‌دن و میدان اوقویشلردن صوكره، تركلر وقت غروبده، روملر طرفندن هیچ بر مانعه‌یه دوچار اولمقسزین، كمیلرینك یولنی طوتدیلر.

اسكی آندرونیكوسك وفاتی سنه‌سنده، روم ایمپراطورلغنك حدود شرقیه و غربیه‌سی هیچ بر دشمن خارجی تعرضنه اوغرامدی. ایرته‌سی سنه (١٣٣٦)، اونك خلفی میتیلن (مه‌دیلو) [مدللی] وفوچه‌ده محاصره ایتمكده اولدیغی جنویزلر علیهنه كمی ویه‌جك

(١) یكی كسندیره خرابه‌لرنده، ساریلیه لیلرك خراب شهرلری قربنده پوتیده آنك آثاری بولنور. قانتا كوزه‌نك حاشیه‌سی، پالّه‌نه‌نك ده قاساندرا اسمیله یاد اولندیغنی بیان ایدیور. مانه‌رك، ج ٧، ص ٥٥٤، قانتا كوزه‌نك، ص ٢٧٨، بو افاده‌سنی كورمدیكی آكلاشلمقده‌در.

(٢) قانتا كوزه‌ن، ١ ص، ٢٧٩.

(٣) حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی، ص ٦٩.

امدادینه نائل اوله بیلمك اوزره، ایپونی ولیدی بکاریله مذاکره یه کیریشدی. لیدی بکی، جنویزلرك فوچه ده اسارتده بولندیر مقده اولدقلری سلیمان ایله ترك معتبرانی اولادندن یکرمی درتدلی قاپانلینك قورتارلمسنی تعهد ایتمسی شرطیله، ایمپراطوره عسکر و بر دونانما وعد ایلدی. ایپونی بکینه کانجه، اوغللری خضر، اومور، سلیمان، امداد وعد ایتمك وبابالرینك توجهنی تأمین ایتمك ایچون، ایمپراطورك اردوکاهنه عزیمت ایلدیلر. فی الحقیقه، متعاقباً، صاروخان بکی یکرمی درت کمی ایله ایمپراطورك نزدنده بالذات اثبات وجود ایلدیکی کبی، آیدین بکی، اوغلی اومورك قوماندهسی آلتنده، اوتوز کمی کوندردی. قانتا کوزه‌ن — که ایکنجی کومانجنه‌مرورنده اومور بکله محاربه ایتمش، فوچه اردوکاهنده حقنده معامله‌ٔ احترامیه کوسترمش ایدی — اوموری ملاقاته دعوت ایده‌رك، شمدیکی وورله (اورله) قصبه‌سنه اوزاق اولمایان قلازومه‌نده کوروشدیلر(١). درت کون مذاکره‌دن صوڭره، ایمپراطور جنویزلر علیهنه معاونت مؤثره ایچون وعدقوی‌یه نائل اولدی. اوموربك، بیزانسلیلرك دوستی اولان فیلادلفی (آلاشهر) اهالیسی علیهنده هیچ بر تعرضده بولنمامه‌یی ده تعهد ایلدی. ایشته بو ملاقاته‌در، که قانتا کوزه‌ن ایله اومور بك آره‌سنده، اوزسنه دائما کمال اخلاص وصفوت ایله دوام ایده‌رك آنجق ترکمن بکنك وفاتیله ختام بولان، همان همان رومان طرزنده، بر دوستلق تأسس ایتمشدر. لاتین دونانماسی پریشان اولنجه، صاروخان دونانماسی قیمتلی هدایا ایله اعاده اولندی.(٢) روم ایمپراطورینك لیدی و ایپونی بکاریله اتفاقی، بونلرك دشمنی اولان اورخانك، اووقت کرك غلطه‌ده، کرك فوچه‌ده بیزانسلیلرله آچیقدن آچیغه محاربه‌ده بولنان جنویزلرك (٣) طرفنی طوتمسنی انتاج ایلدی.

طقوزنجی مرور (١٣٣٧) — اورخان ایله ایمپراطور آره‌سنده، عثمانلی پادشاهنك قاره‌سی اوزرینه دونانما کوندرمسیله (٤) تقویه ایدلمش برمصالحه دوام ایتمکده ایکن، ایمپراطور بر کون آنسزین خبر آلدی، که اورخان، او کیجه، یاخود ایرته‌سی کیجه، یالکز یغما ایتمك وقیمتلی غنائم آلمق مقصدیله دکل، بالخصوص

(١) قانتا کوزه‌ن، ج ١، ص ٢٨٨، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٤؛ مانه‌ر، ص ٣٣. قلازومه‌ن آناقساغورك وطنیدر.

(٢) قانتا کوزه‌ن، بومورخك، ص ٢٨٨، (آمورخیس) شکلنه قویدیغی اوموربك اسمنی ایتالیانلر (موربازان) یاپمشلردرکه ونديك تاریخنده بونامه چوق تصادف اولنور.

(٣) نیکه‌فور غره‌غوراس، ص ٣٣٢.

(٤) قاره‌سینك ضبطی بودکیز سنه‌دن برسنه اول وقوع بولمشیدی.

پاى‌تخت قاپيلرنده‌كى آتيروس وئه‌پيباتوس كوپريلرينى ضبط ايتمك ايچون ، اوتوز التى كميدن مركب بر دونانما ايله استانبول پيشكاهنده كورينه‌جكدر . ايمپراطور درحال قانتاكوزه‌نى روم اصيلزادكانندن يكرمى كيشى و قرق عسكر ايله بوهجومك وقوعى ملحوظ اولان آناقوزيا اوزرينه سوق ايلدى. ينه اووقت، بتون دونانمانك تسليح ايله دكيزه چيقارلمسى ممكن اولان قسمنى تشكيل ايدن ايكى قادرغه‌يه عسكر طولديره‌رق، كنديسى‌ده بيندى . يانغين آدينلغى ، قادينلرله چوجقلرك فريادنو ميدانه‌سى باربارلرك بيوك چكمجه (آتيرا) قربنه چيقدقلرينى ايمپراطوره افهام ايلدى . كرك ايمپراطور، كرله قانتاكوزه‌ن كيجه واصل اولمشلر ايدى . ايمپراطور ، على‌الصباح قاره‌يه چيقدى؛ بيوك دوم تيقلك آتنه بينه‌رك ، دشمن اوزرينه صاعقه كبى نزول ايلدى. اوكله‌يه قدر دوام ايدن بو محاربه‌ده ، تركلردن بيكى مقتول ، اوچ يوزى اسير اولدى . اكر نيكه‌فور غره‌غوراسك سوزينه ايناملق لازم‌كليرسه ، روملردن‌هيچ برى تلف اولمدى . استيلا اردوسنك بقاياسى ، اوتوز اوچ كمى‌يى غالبلره ترك ايله، يالكز اوچنه راكب اوله‌رق ، وجفته يلكن آچه‌رق قاچديلر (١) . ايمپراطورك قادرغه‌لرى ده يلكنلرينى قوتلنديره‌رك، تركلرى تعقيب ايتمك آرزوسنده بولنديلرسه‌ده، يلكن ايپلرى قويمش ، سرن ديركلرى اوچمش اولديغندن، برشى‌ياپه‌مديلر. عساكر مظفره قاره‌يه چيقه‌رق ، كيجه وقتى باربارلرك نعشلرينى صريمقله اوغراشديلر (٢). ايرته‌سى كيجه استانبوله عودته حاضرلاندقلرى صيره‌ده ، ساحلده يكى بر دشمن كورندى . بونلر مغلوب اولان فرقه‌يه امداد ايچون كلمش ديكر طقوز ترك كميسى ايدى . بو قوهٔ احتياطيه دخى برنجيسى كبى مغلوب اولدى ؛ لكن ايمپراطورك ايكى قادرغه‌سى آز دها تركلرك النه كچه‌جك ايدى . مهاجملر بونلرك برينه يناشمش اولدقلرى حالده ، روملرك صولك بر غيرتى كمى‌يى تخليص و غلبه‌يى تأمين ايلدى . تركلردن صاغ قالانلر يالكز بر كمى ايله قاچديلر (٣) .

اونجى مرور (١٣٤٠) — تركلر ، تعرضات مخربانه‌لرينى استانبول قاپيلرينه‌قدر ايلريلتمكده وكورلديكى وجه ايله دائما تجديد تعرض ايلمكده اولملريله برابر ، ايمپراطور آيدين بكنلك تكليف ايتديكى درت بيك تركمنى خدمته آلمقله

(١) نيكه‌فور، ايمپراطورك النده اون‌درت كمى قاله‌رق، اونى قاچديغنى تأمين ايدر.
(٢) قانتاكوزه‌ن. [كيملرك دها باربار اولدېغى كنديلكندن آكلاشيلير .]
(٣) قانتاكوزه‌ن ، ص ٣٠٧، ٣٠٨ ؛ نيكه‌فورغره‌غوراس ، ص ٣٣٢ .

خیلی احتیاطسزلق کوستردی . ایمپراطورك سیاست عاقلانه ظن ایتدیکی بو تدبیر ، یکیدن بر طاقم آقینجیلر جلب ایتمکدن باشقه بر نتیجه ویرمیوب ، بونلرك حیدودلقلری صالالانمقده بولنان روم ایمپراطورلغی باسنه صولك ضربه یی اوردی. ۱۳٤۰ده سکز بیك بارباز ، الەسپوندن ینه مرور ایله ، تراکیا ومیزی‌یی غارت و آلدقلری غنائم ایله آناطولی‌یه عودت ایلدیلر (۱) .

اون برنجی مرور (۱۳٤۱) — یکی مذاکراته کیریشمك اقتضا ایتمش ایدی. اورخان ایله تجدید مصالحه اولندی . صاروخان بکی ، خلاف تعهد ، ایمپراطورلق سواحلنه برچوق کمیلردن مرکب بر دونانما کوندرمش ، واوزاقلره قدر ایصال خوف ودهشت ایتمکده بولنمش اولدیغندن ، ایمپراطور بو مصالحه‌نك عقدینه زیاده‌سیله مسارعت کوستردی. قانتا کوزه‌ن ، کرسونه‌س ساحلنه چیقمش اولان ترکاری ایکی دفعه مغلوب ایده‌رك ، دشمن دونانماسنك قوماندانی بخشی ایله مصالحه‌یه — آتیاً هر درلو تعرضدن اجتناب ایده‌جکنه دائر وعد قوی آلدقدن صوکره — انجق موافقت ایلدی (۲).

اون ایکنجی مرور (۱۳٤۲) — قانتا کوزه‌ن ، بخشی‌یه غلبه‌سنك ایرته‌سی سنه‌سی ، انتریغه‌لری سایه‌سنده قدرت سلطنتی دردست ایتمکه موفق اولمش ، وژان پاله‌ئولوغ ایله برلکده حکومت ایتمکده بولنمش ایدی . آنجق غصباً نائل اولدیغی موقع رفیعی محافظه ایچون قوته مالك اولمادیغی کبی ، دشمنلریله محاربه ایده‌بیلمك اسبابندن دخی محروم اولدیغی جهتله ، داخلی محاربه‌ده و آسیا باربارلرینه مراجعت ایلدی . فوچه اردوکاهنده صمیمی بر محبت عقد ایتمش اولان آیدین بکی اوموربك ، یکرمی سکز بیك کیشی‌یی حامل اوچ یوز سکسان کوچك کمی ایله قانتا کوزه‌نك امدادینه یتیشه‌رك ، بوقونی‌ماریچا (هه‌بروس) [مریچ] ساحلنه چیقاردی. قانتا کوزه‌ن رقیبی اولان باش آمیرال آپوقوقوس طرفندن دائما ازعاج ایدلدیکی جهتله ، یکی زوجه‌سی ایمپراطوریچه ایره‌نی دیمتوقه‌ده براقه‌رق ، دیکر متفق اولان صربیه قرالنه التجا ایتمشیدی . ایمپراطوریچه ، سراینك بتون کبراسنی ، اللرنده قاله بیلنلرك مجموعی اوملق اوزره‌یوز آت ایله برلکده ، اوموربکك استقبالنه کوندردی . موکبك کفایتسزلکیله برابر ، اومور بك معالهٔ خاطرنوازاندن آزمتشکر کورنمدی ؛ ایکی بیك کزیده پیاده ایله ایره‌نك نزدینه عزیمت ایتدی ، وعسکرینك آلدیغی غنائمی — محاربهٔ

(۱) نیکەفور غره‌غوراس ، ج۲ ص، ۳۳۵ .
(۲) قانتا کوزه‌ن ، ج۲، ص ، ۳۷۹ ، ۳۸۱ .

داخليه‌نك وصيق صيق وقوع بولان تخريبلرك صوك درجه ضرورتده دوشورمش اولديغى — ديمتوقه‌بدبخت اهاليسنه توزيع ايلدى. شهرى مدافعه ايچون طقوز بيك محافظ وبش يوز ممتاز محارب براقه‌رق ، قانتا كوزه‌نه التحاق ايتمك اوزره بيك بش يوز شجيع و غير منتظم عسكرينك بقيه‌سى ايله — كه مجموعى يكرمى بيكه تقرب ايدردى — يوله چيقدى . قاره‌يه وصولنده بو قصبه‌نك اهاليسى قانتا كوزه‌ن نامنه ساخته مكتوبلر ارائه ايله يولندن اليقويديلر. دونانماسى ، حالا بورا قربنده وماريچا منصبنده تيمور اوزرى بولنديغى جهتله ، اومور بك اورايه عزيمت ايلدى. برحال نامحوظ متفقندن افتراقه مجبوريت ويردى: غايت شدتلى برصوغوق بر كيجه ايچنده اوچ يوز كميجى ايله همان بتون اسيرلرى اولدورمش ايدى. اومور بك ايره‌نه يازديغى بر مكتوبده ، موسمك شدتنه مبنى ضرورى اولان شو عزيمت عاجله‌دن اعتذار ايله برابر ، ارته‌سى سنه كله‌جكنى وعد ايتدى (١) .

اون اوچنجى مرور (١٣٤٣) — فى الحقيقه ، ايلك بهارك تقربنده ، آيدين بكى اوچ يوز يلكن ايله تراكيا ساحللرينه توجه ايلدى؛ لكن اوبه جزيره‌سى قربنده بر فورطنه آسيا دونانماسنى طاغتديغندن ، يالكز ايكى يوز كمى سلانيك قربنده قلوپا ليماننه واره بيلدى . بوشهرك ديوارلرى آلتنده قانتا كوزه‌نك فرقه‌سيله اومور بكك قوهٔ عسكريه‌سى برلشدى . ايكى حكمدارك الك مساعد اولان صورت هجومى تعيين ايتمك اوزره عقدايلدكلرى مجلس مشورتده قانتا كوزه‌ن عزيزده‌متريوسك خاطره‌سنه رعايةً شهرك هجوم ايله دكل ، آجلقله ضبطنده اصرار ايلدى . ايكى آى نهايتنده اومور بكك دونانماسيله بتون اردوسنى اعاده ايده‌رك ، يالكز آلتى بيك كشى آليقويدى؛ ايكى حكمدار ، آبلوقه‌نك رفعندن يدى كون صوكره ، بوعسكرله قريستوپوليس بوغازينى سد ايدن ديوارك اوكنه كلديلر. په‌ريتوروم اوزرينه فائده‌سز بر تشبثدن صوكره ، ديمتوقه‌يه عزيمت ايلديلر ؛ اومور بك اوراده پارلاق بر صورتده استقبال اولنه‌رق ، ايمپراطوريچه ايره‌نك محاسن اخلاق وجمالنه ، تام شواليه اولمق اوزره ، عرض تعظيم ايلدى .

والده ايمپراطوريچه آننا دوساووا ايله باش آميرالى آپوقوقوس ايسه ، برنجيسنك معاونتنه نائل اولمق ، وايكنجيسنى آسيايه عودته ارضا ايتمك ايچون ، بلغارستان قرالى وحتى اومور بك ايله مذاكره‌يه ابتدار ايلمش ايديلر . نسوان پرست آيدين بكنك

(١) قانتا كوزه‌ن ، ج٢ ص ٥٤١ ، ٥٤٢ ، ٥٤٣ .

بر مهارت نادره ایله اداره ایتمکده اولدیغی بو مذاکراتدن کاملاً بی‌خبر اولان قانتا کوزه‌ن ، متفقی اومور بکك بیزانس سراینده قبول ایلدیکی اون بیك آلتونك ، بکك او قدر جوانمردانه باشلادیغی حربك دوامنه مقتضی اسباب جدیده تدارکنه حصر اولنه‌جغنی ظن ایتدی ، ویاخود بوکا قانع اولمش کبی کوروندی . اومور بکك ، ایرته‌سی سنه‌دها کثرتلی براردو ایله کله‌جکنی وعدایله عزیمت ایلدی . لکن اومور بکك ، متفقنی ، والده ایمپراطوریچه‌نك مفسد اخلاق تشبثاتندن وقیمتلی هدایاسندن زیاده ، کندی مملکتنك حال‌خطرده بولندیغی ایچون ترك ایتدیکنی بیان ایتمك موافق حقانیتدر ؛ چونکه پاپا ایله ونذیکك وقبریس قرالنك قادیرغه‌لرندن مرتب بر دونانمه ، اونك مرکز حکومتی اولان ازمیری تهدید ایلیوردی . بر مدت صوکره ، بو شهرك قلعه‌سی ، ترکلر علیهنه برنجی دفعه اولمق اوزره اتفاق ایدن خرستیانلرك النه دوشدی . ترسانه‌ایله اومور بکك دونانمه‌سی احراق ایدلدیکی کبی ، لیمانده بکجیلك ایدن قادیرغه‌لر سفائن جدیده انشاسنی منع ایلدکلرندن ، قانتا کوزه‌نك متفقی ، تعیین ایتمش اولدیغی زمانده جزائر بحرسفید طریقیله روم ایمپراطورلغی سواحلنه کله‌بیلمك ایچون ، کندیسنی امکانسزلق حالنده بولدی (١) .

اون دردنجی مرور (١٣٤٥) — مع هذا ، منازع فیه بر قطعهٔ اراضی‌یی ترك ایتمك وخیلی مدت مقدم آیوس پوتاموسده قانتا کوزه‌نله ملاقات ایده‌رك ، اوندن آت وسلاح هدایاسی آلمش اولان اوغلی سلیمانی حمایه ایتمك شرطیله السپونه قدر مملکتنك ایچندن کچمکه صاروخان بکك موافقتنی آلدی . اومور بك ، سلیمان رفاقتنده اولدیغی حالده ، یکرمی بیك سواریسیله آسیا ساحلندن بوغازه قدر کلدی ؛ اورادن آوروپایه کچمکده مشکلات کورمدی ، ودیموتوقه ، اوچنجی دفعه اوله‌رق ، غاصب طرفندن دعوت اولنمش ترکلرك روم ایمپراطورلغی طوپراغنی پایمال ایتدیکنی کوردی . آیدین بکی ، آوروپایه واصل اولور اولماز ، بلغار مومیچیلاسه قارشی قانتا کوزه‌نك معاونتنه شتاب ایلدی ؛ ایکنز انتیانك (اسکیچه) وموره حدودینه قدر مه‌روپ خطه‌سنك حاکمی اولان مومیچیلاس او زمان ایمپراطورلغك الك مخاطره‌لی ، الك قورقونج دشمنی ایدی . مومیچیلاس ، په‌ریتوریومده مغلوب واسکیچه‌دن مطرود اوله‌رق ، خزینه‌لریله

(١) قانتا کوزن . ج ٢ ، ص ٥٦٧ ، ٥٧٥ ، ٥٨٤ ، ٥٩١ ؛ نیکه‌غورغره‌غوراس ، ج ٢ : ص ٤٢٢ ، ٤٣٣ ، ٤٤٣ ، ٤٨٢ ؛ لوژیه ، «وندیك تاریخی» ، ج ٢ ، ص ٣٠٤ . وه‌رتو «شوالیه‌لر تاریخی» ؛ برینو ، «خاطرات تاریخیه» ، ص ٣ .

بلغارستانه کچمکه استعجال کوستردی . متفق حکمدارلرك موفقیتلری کندیلرینه او قدر جسارت ویردی، که اولا صربیه قرالنك محاصره ایتدیکی فره اوزرینه‌می، یوقسه همان قسطنطینیه اوزرینه‌می یورومکی قرارلاشدیرمق ایچون عقد مذاکره ایتدیلر . قانتا کوزه‌نك اخطاراتنه رغماً ، ایکنجی صورت ترجیح اولندی. استیلا اردوسی آپامایه (۱) ، یعنی پای‌تختك قاپیلرینه قدر کلمش ایکن ، سلیمان ، کوچك چکمجه وبالقلی آره‌سنده برسرایده صیتمه‌دن وفات ایلدی. کنج امیر زاده‌نك پدرندن هر درلو تسمیم شبهاتی دفع ایتمك ایچون ، صربیه علیهنده‌کی محاربه‌یی اکمال ایتمه‌دن آیرلمیه‌جغنه دائر ویردیکی وعد خلافنه ، اوموربك آسیایه عودته قرار ویردی. بووقایع صیره‌سنده ، ژان‌پاله اولوغك والده‌سی ، قانتا کوزن کبی ، ترکمنلرله تدافعی وتجاوزی براتفاق عقدی تشبثنده بولندی . بومقصده مبنی صاروخان بکنه مراجعت ایده‌رك ، وعدمعاونت آلدی ؛ لکن قانتا کوزه‌ن ایله اوموربك آره‌سنده‌واسطهٔ ارتباط اولان دوستلق بوانتریغه‌لری بوزمغه موفق اولدی . او زمان آسیای صغری بکلری آره‌سنده جاری بر قاعده حکمنجه، بونلردن بری سفره چیقدیغی وقت، معیتنه ، اردونك اغتناماتندن حصه‌دار اوله‌جق براجنبی فرقه‌سی آلیردی . اوموربك ، بوسربستیدن استفاده ایله صاروخان بکنك عسکری آره‌سنه کندی‌عسکرندن ایکی بیك نفر ادخال ایلدی ، که بونلر خفیاً، سلاح آرقه‌داشلرینی ایمپراطوریچه‌دن آییرمغه‌وقانتا کوزه‌نه اماله‌یه‌مأمور ایدیلر . بووظیفه موفقیت کامله ایله نتیجه‌لندی.

بو صیره‌ده قانتا کوزه‌ن ، قیزینی تزوج ایتمك ایستین اورخانك دها قوتلی بر برمتفق اوله‌جغنی امید ایلدی . قانتا کوزه‌ن ، حکمدار عثمانینك ایلچیلرینی هدایایه غرق ایتمکله برابر ، قطعی برجواب ویرمکسزین ، عودته ترخیص ایتدی. قانتا کوزه‌نك بو خصوصده رأینه مراجعت ایلدیکی اوموربك ، اورخان صادق بردوست اولمسه بیله حمایه‌سی دائماقیمتدار اوله‌جغنی بیان ایله ، پادشاهك تکلیف ایتدیکی مصاهرتی عقد ایتمکه تشویق ایلدی [۵] . بو نصیحت پك احتیاطکارانه وپك مناسب ایدی؛ خصوصیله‌که قانتا کوزه‌ن هانکی صورته تشبث ایده‌جکنی تعیین ایچون مذاکره ایلدیکی صیره‌ده ، ایمپراطوریچه آننا ، اورخاندن طلب معاونت ایتمکده و شبهه‌سز صهریتله‌ده کسب ارتباطی آرزو ایلمکده ایدی . قانتا کوزه‌ن ، بو قوتلی متفقی ، صورت دائمه‌ده غائب ایتمکدن قورقه‌رق ، اورخانك تکلیفنی قبوله مسارعت کوستردی.

---

(۱) استانبول و بوغاز ایچی ، ۲، ص ۷ .

عثمانلی حکمداری ، نشانلیسنی آلمق ایچون ، قانتا کوزه‌نه اوتوز کمی ، وخدمت محافظه‌ده بولنمق اوزره ، اعاظم رجال دولتله برابر برچوق سواری عسکر کوندردی. قانتا کوزه‌ن ، اعضای خاندانی ایله ایمپراطورلغك اکابری وقوۀ عسکریه‌سی رفاقتنده اوله‌رق ، سلوری (سلیمبریا) صحراسنه کیتدی . اسکی بر عادت ایجابنجه، پرنسس، عزیمتندن اول اوراده ، بیك رنکلی قالیچه‌لرله مفروش بر سریر مرتفع اوزرنده انظار خلقه ، صوك دفعه اوله‌رق کورنمك لازم کلیردی ؛ فقط بو اصول تشریفات برپرنسسك اجنبی بر پرنس ایله ازدواجنه مقصور ایدی . سریرك یاننده ایمپراطوریچه ایله اوچ قیزینه مخصوص چادر مرکوز ایدی . نشانلینك عزیمتی ایچون تعیین اولنان کیجه قادینلر چادرلرنده قالدیلر . ایمپراطور ، اکابر رجال دولتك باشنده آت ایله کوروندی ؛ خلق ، پرنسسك انظاره عرض جمال ایده‌جکی آنی صبرسزلقله بکلیه‌رك، جوانب سریری احاطه ایتمش ایدیلر . ویریلن اشارت اوزرینه ، آلتون ایشلمه‌لی ایپك پرده‌لر دوشه‌رك ، اللرنده اسلحۀ مشاعل ، زانو بزمین خادملرله (۱) محاط اولان نشانلینك کورلمسنه مساعد اولدی . درعقب ، فیفره وبوریلر صحرایی شوق آور نغمه‌لرله عکس اندازایتدکاری کبی ، یك آهنك مترنم زمره‌لری کنج زوجه‌نك مدایحنی تغنی ایتدیلر . بو تشریفاتی ، بر قاچ کونلر سورن مکلف ضیافتلر تعقیب ایده‌رك ، بونلرده ایکی ملتك بلا استثنا بتون اکابر مأمورینی وعسکرلری حاضر بولنمشدر (۲) . پرنسس نغمات مسرت ایله آلقیشلنمق باربارك فراشنه کوتورلدی (۳). خاطرلرده‌درکه وقتیله عثمان ، ایلك زوجه‌سی اولمق اوزره کوزل نیلوفری‌ویرمش (۱۲۹۹) ایدی (٤).اورخانك، بیله‌جك حاکمنك قیزیله نشانلاندیغی وایمپراطوریچه‌نك

(۱) بزده‌کی خادم آغالر ، بیزانسده دخی وار ایدی . (مترجم)

(۲) قانتا کوزه‌ن، ج۲، ص۶۵۰، ۶۵۲، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۵، ۶۸۱، ۶۸٤، ۶۸۷.

(۳) اورخان بو تاریخده مسن ایدی؛ لکن ملتنك ایچنده پدرانه برحال سادکیده ، و قیشین شهرلرده ، یازین یایلالرده عمر کچیرن بر پادشاه التمش یاشنده پیر صایله‌میه‌جغی کبی ، اورخان زماننك اك حکیم وعادل و انسانیت پرور حکمداری اولدیغی جهتله ، اوکا باربار تعبیرینی بتون صمیمیت عثمانیه بحق رد ایدر. هامه‌ر ، بونی بیزانس تاریخلرندن آلمش اولمالیدر ؛ حال بوکه ایمپراطورك قیزینی ویردیکی بر پادشاه حقنده بیزانسلیلرك بو تعبیری استعمال ایتمش اولملری کندیلرینك علیهنه چیقار . بو کتابك خاتمه‌سنده مورخ دخی اورخانك محاسن اخلاقنه ستایش خوان اوله‌جقدر .

(٤) ۶۸۷ (۱۲۸۸) ده متولد اولان اورخان، برنجی دفعه ، بیله‌جك حاکمنك قیزیله ۶۹۹ (۱۲۹۹) ده؛ ایکنجی دفعه، قانتا کوزه‌نك قیزیله ۱۳٤۶ده نشانلانمشدر. [۱۳٤۶ = ۷٤۷). اورخانك ، ایمپراطورك قیزیله ازدواجی خصوصنده ، منظوریمز اولان اسکی تاریخلر

قیزیله تزوجایلدیکی تاریخ آره سنده التی سنه کچمش و بیزانس ایمپراطورینک محکومیتلری بو ایکنجی ازدواجدن باشلامشدر.

اون بشنجی مرور (١٣٤٨) — ارتهسی سنه، اورخان قاین پدریله کوروشمک ایچون بتون اعضای عائلهسی وسرای خلقیله — بیزانسک آسیا ساحلنده ممتد بر قصبهسی اولان — سکوتاری یه (اسکدار) ه کلدی. خیلی کونلر، ایکی حکمدار ومعیتلری عسکری همان بسبتون صید طعام اذواقنه حصر اوقات ایتدیلر. ایمپراطور و دامادی آیری برسفره یه اوتورورلر، اورخانک درت اوغلی وزوجهلری ایچون(١) اوته کینک یاننه دیکر بر سفره قوریلور، اطرافده دخی ترك وروم اکابری زمینه مفروش قالیچهلر اوزرنده بولنوردی. ایمپراطور، قیزی تئودورا ودرت دامادیله برلکده، بیزانسه [استانبوله] کیتدی؛ اورخان ایسه، حضوریله محافظه ایتمك ایستیورکبی، نه اردوکاهدن، نهده دونمادن اصلا آیرلمادی. پرنسس، اوچ کون عائلهسی میاننده، ووالده ایمپراطوریچه ایله کندیسنک همشیرهلری یاننده قالدقدن صکره، خاندان اورخانی ذی‌قیمت هدایا ایله بیتینی یه کلدی (٢). قانتا کوزه‌نه صادق بر دوست دکلسه‌ده، برحامی تدارك ایتمش اولمسی لازم کلن بو رابطهٔ دوستی ومظاهرت عثمانلیلره عادت قدیمهٔ غارتلرینی اونوتدیره‌جق قدر قوت کوسترهمدی (٣). سلطانك

سا کتمدر. خبر صحیح بروجه آتی قید ایدر: «مشارالیه [اورخان] التمش یاشنده اولدقلری حالده، استانبول ایمپراطورلری خاندانندن قانتا کوزه‌ن، ایمپراشوراق تختنی آلق ایچون تئودرا نام کریمهسنی حرمسرای ازدواجلرینه قبول ایتدیردیکی اوروپا تاریخلرندن منقولدر.» خبر صحیحك مأخذی هامه‌ر اولدیغی مترجمك معلومیدر؛ خبر صحیح صاحبی بو ازدواجی، هامه‌ر کبی، پادشاهك تکلیفنه دکل، قانتا کوزه‌نك آرزوسنه بنا ایتمکله اصابت ظن کوسترمشدر. چونکه ازدواجده علی العاده طالب، عرضدن اول واقع ایسه‌ده، قانتا کوزه‌ن، ترویج آمالی ایچون، بو ازدواجی آرزو وبونك ایچون تدابیر لازمه‌یه توسل ایتمش اوله‌جقدر. ابن بطوطه‌نك اناطولی‌یی دولاشیرکن ازنیقده کوروشدیکی وبیلون خاتون دیدیکی زوجهٔ اورخانی، بر پرنسسدر. «ابن بطوطه سیاحتنامه‌سی» طبعهٔ پارس ج ١، ص ٣٢٢. ابن بطوطه‌ده اوزبك خانك زوجه‌سی اولان کریمهٔ ایمپراطوری‌یه‌ده بیلون خاتون دینلمشدر. «الخاتون الثالثة واسمها بیلون ... وهی بنت ملك القسطنطینیة العظمی السلطان تکفور» ص ٣٩٣. بو عنوان، اسلام حکمدارلرینك آلدقلری خرستیان پرنسسلرینه مخصوص اولمق لازم کلیر. (مترجم)

(١) بونك دوغروسی «اولکی زوجه‌لرندن متولد اوغللری ایچون» اولسه کرکدر. (رم)

(٢) قانتا کوزه‌ن، ج ٣ ص ٧١٧.

(٣) دور استیلاسنده اولان بردولت، بر ازدواج ایچون البته خط سیاستنی دکشدیره‌منز. مقصد غارت دکل، استیلا ایدی. بالطبع هر تشبث استیلا نتیجه‌پذیر اولمامش، هر حربده معتاد اولان غنائمله اکتفا ایدلمشدر. (مترجم)

بوغازایچنی ترکندن آز بر مدت صوکره، بر فرقه عثمانلی السپونی مرور ایله، ترا کیا بلده‌لرینی دوچار خسار ایلدیلر. ترك عساكر غیر منتظمه‌سنك تخریباتی ولایات ساحلیه‌یی اوقدر فقر و سفالته دوچار ایتمش ایدی، كه یکی استیلا اردوسی ایکی فرقه‌یه انقسام ایتمکی مناسب کوره‌رك، بیك ایکی یوز سواری شرقه توجه ایله، بیزه [ویزه] اطرافنده‌کی خطه‌یی دور، و بیك بش یوز پیاده رودوپی و دیمتوقه‌یه قریب شهرلری صاغده براقه‌رق، خالکیدیك شبه جزیره‌سنده اورفانتو (اورفانو) و سلانیك کورفزلری آره‌سنه دخول ایلدیلر. خالکیدیس والیسی ماتیاس — كه قانتا کوزه‌نك اوغلیدر — قانلی بر محاربه‌ده ایکنجی مغرزه‌یی کاملاً بوزدی. ترك تیراندازلری بو مبارزه‌ده پارتلر کبی قاچارکن محاربه ایدیورلردی. انجلرندن شو وقعه‌نك خبرینی آسیایه ایصال ایده‌بیله‌جك بر کیمسه بیله قالمادی (١). قانتا کوزه‌ن، مه‌دیاده (اسکی سالمیده‌سوس) [مدیه]، عصیان ایتمش بر رئیسی اطاعته کتیره‌رك، اورادن عودت و ادرنه‌یه توجه ایلدیکی صیره‌ده، بو استیلادن و بیك درت یوز کیشیدن مرکب ایکنجی بر طاقمك تقربندن خبردار اولدی. بونلری لیپیقوس طاغی اتکنده اردوكاه قورمش بولدی. اراضینك خندقلرله کسلمش، تپه‌جکلرله مالی بولنمش اولمسی، دشمنك عددجه چوقلغی آچیقدن هجومه مساعد اولمادیغندن، ایمپراطور کیجه بونلرك آرقه‌سندن کیده‌رك، انجق ایرته‌سی کون مه‌زه‌نا قربنده محاربه‌یه کیریشدی. عثمانلیلرك رؤساسندن قره محمد جنکده تلف اولدی. دیکری قاره عثمان (٢) بر تپه‌نك اوزرینه چکیله‌رك، شجیعانه مدافعه ایتدی، و آنجق بر چوق دفعه‌لر تسلیم تکلیفندن صوکره، معیتنده قالان بر آووچ عسکرله اینه‌رك، ایمپراطورك آیاغنی اوپمکه کلدی. ایمپراطور، بونلرك بر متفق حقنده‌کی حرکتلرینی تعییب و دامادینك وفاسزلغندن شکایت ایلدیکی صیره‌ده، بر قاچ کنج روم کباری، تأثرلریله متحسس و علی العمیا حدته مغلوب اوله‌رق، ترکلرك اوزرینه هجوم و خیلیسنی اعدام ایلدیلر. مغلوبلر، قلیج ایله مسلح اوله‌رق، ایمپراطورك اطرافنده بولندقلری جهتله، اونك شخصندن اخذثار ایده‌بیلیرلردی؛ فقط ایمپراطور تپه‌یه قاچملرینی بلند آواز ایله ترکجه اخطار ایتمکده اولدیغندن، یمین ایله تأمین ایدلمش بر سوزك نقضندن اونك متهم اولمدیغنه قناعت ایده‌رك، کندیسنه ایلشمه‌دیلر. قاره عثمان، بو علی الغفله هجومده معیتندن طقوز یوز کیشی ایله برابر تلف اولدی. اوچ یوزی‌ده ایلك مصادمه‌ده ضایع

(١) نیکه‌فورغره‌غوراس، ص ٥٢٦ ـ ٥٢٨

(٢) قانتا کوزه‌ن، ج ٣ ص ٧٣٩ قاره عثمان یرینه «قاره اوتماس» یازمشدر.

اولمشیدی. ایمپراطور — بالذات افاده ایلدیکی وجه ایله — ویردیکی سوزینه اعتماد ایله، حیاتلرینی تهلکه‌ده براقدقلری حالده، کندیسنک حیاتنه تعرض ایتمه‌مش اولانلری قورتارمق لایق اوله‌میه‌جنی فکرنده بولندیغندن، مغلوبلری هدایا ایله تلطیف و سربستانه رجعتلرینه مساعده ایلدی.

اون آلتنجی مرور (١٣٤٩) — پای تختی اولان ازمیری لاتینلرك النـدن قورتارمق ایچون کیریشدیکی بر محاربه‌ده بر طرفندن بر طرفنه کچمش بر اوق ایله اوریلان اومور بکك وفاتندن صوکره، اورخان قاین پدرینك آرتق دوستی دکل، حامیٔ طبیعیسی اولدی. خادم مرجانك، رقیبی ایمپراطور یانی پالهٔولوغی تسمیم ایتمك ایچون، قانتا کوزه‌نه واقع اولان تکلیفی اورخانك اقالسیمیدر، یوقسه بو خادمك کندی فکریمیدر، بونی تدقیق ایتمه‌نك یری بوراسی دکلدر. بونك، هردولو مخاطره‌یه قارشی محافظه بهانه‌سیله وصایت کرده‌سنی دها یاقیندن تحت نظارتده بولندیرمق، یاخود جوانمردلکه بکزه‌ین شوحرکتله آلدانوب ده، فضائل و علوجنابی تأبید ایلیه‌جك تاریخی اغفال ایتمك ایچون قانتا کوزه‌ن طرفندن اختراع اولنمش بر خدعه اولمسی دها محتملدر. شو جهت نه اولورسه اولسون، اورخان صربلیلرك راحتنی سلب ایتدکلری قاین پدرینه امداد ایچون برفرقه عسکرله اوغلی سلیمانی ارسال ایلدی. واقعا سلیمانی کری چاغیرمقده تأخر کوسترمدیسه‌ده، عسکرینی ایمپراطورك امری آلتنده براقسنی بیلدیردی. بونلر بروپانك استیلاسندن صوکره، غنائم کثیره آلمق امیدلرینه نائل اوله‌مامرلری اوزرینه، صربیه قرالنك اداره‌سنده‌کی ممالکی تخریب ایله استحصال مقصد ایلدیلر (١).

اون یدنجی مرور (١٣٥٣) — بر زماندن بری ایمپراطور ایله اورخان آره‌سنده جاری اولان مناسبات دوستانه، پادشاهك — بوغاز ایچنده بر وندیك دوناتماسنه مغلوب اوله‌رق معاونتنی طلب ایدن — جنویزلره امداد ایتمسنه مانع اولمامش ایدی. اورخان، یالکز دوناتمالرینك بالدفعات اراضیٔ عثمانیه اوزرینه عسکر چیقارمسندن دولایی دکل، قوتی استخفاف ایله کندیسیله اتفاقه عدم تنزل کوسترمش اولملرندن دولایی، قاین‌پدری قانتا کوزه‌نك متفقلری اولان وندیکلیلرك علیهنه عمیق بر خصومت بسلیوردی. جنویزلرك آلتونی پادشاهك تردد قلبیسنی ازاله ایتدی. قوتلی بر ترك فرقه‌سی اسکدار قربنده بوغازدن کچه‌رك، ایمپراطورك

(١) نیکه‌فور، ج ٢، ص ٥٢٥، ٥٢٩، ج ٣، ص ٧٦٦، ٧٦٧، ٧٧٤.

پای‌تختی ملحقاتندن اولان غلطه‌ده جنویزلره التحاق ایلدی (١). اورخان ایله — او زمانه قدر دیکر دامادی یانی پاله‌ئولوغ علیهنه عثمانلیلر طرفندن وقوع بولان معاونت سایه‌سنده تختنده دوام ایده‌بیلمش اولان — قانتا کوزه‌ن آره‌سنده‌کی عداوت بو تاریخدن باشلار. یانی پاله‌ئولوغ، اورخاندن استمداد ایتمسیله، ایکی داماد قاین‌پدر علیهنه آچیقدن آچیغه خصومت کوستردیلر. بیزانس ایمپراطورلغنك درجهٔ ضعفنی تقدیر ایتمش، وذاتاً ایمپراطورلك پای‌تختنده بیله جنویزلرلك آرزولرینه مطاوعت ایلدیکنی کورمکده بولنمش اولان خدعه‌کار [روملرك تسلیٔ مغلوبیتی] سلطان، هیچ اولمازسه برمدت یانی پاله‌ئولوغی قوت جزئیه ایله محافظه ایتمك، وصوکره قوهٔ عظیمه ایله قانتا کوزه‌نه معاونت ایچون ترك ایتمك منافعنه موافق اوله‌جغنی حساب ایتمش ایدی.

اون سکزنجی مرور (١٣٥٦) — اورخانك واوغلی سلیمانك سیاستی ده روم ایمپراطورلغنی خراب ایتمکده اولان داخلی محاربه‌لردن استفاده ایلدی. سلیمانك، سرعت تصور درجه‌سنده سرعت اجرایه مقرون بر ضرب دستی سایه‌سنده، عثمانلی نسلی بوغازك اوروپا ساحه‌سنده قطعی ودائمی بر صورتده یرلشمکده موفقیتده تأخر کوسترمدی. ترکلرك بو اون سکزنجی مروری — که عثمانلیلرك اون آلتنجی کذاریدر — ملی مورخلرك ذکر ایلدکاری ایلك عبوردر؛ بوندن اولکیلری مهم ودائمی بر فتحه سبب اولمادیغی ایچون، اونلرجه شایان تذکار عد ایدلمه‌مشدر. بو اون سکزنجی مروردن روم مورخلری ایچنده بحث ایدن یالکز قانتا کوزه‌ندر؛ اوده اثرینك ایکی یرنده وقایع سائره صیره‌سنده وبالالتزام اهمیتسز ومختصر بر صورتده ذکر ایلر (٢). بتون عثمانلی مورخلری، ترکلرك اوروپایه شو دخولنی کافهٔ متفرعاتیله نقل ایتمکدن محظوظ اولدقلری جهتله، بو وقعهٔ مهمه حقنده تفصیلات ویرمکی، وعثمانك رؤیای خیال پروریسنی نقل ایتدیکمز کبی، سلیمانك سوقیاتی افاده‌سنده‌ده بو بابده‌کی عنعنه‌یی ترفیق ایتمکی مقتضی عد ایدرز. بو درلو روایات، تاریخ اقوامك قسم شاعرانه‌سیدر، که بر ملتك فکر و اخلاقی تقدیره دلالت ایتدیکی کبی، بعضاً عامهٔ یالکزجه ایضاح ایده‌میه‌جکی وقایعه قوتلی بر آیدینلق عطف ایتمکده اولدیغی ایچون بالخاصه سزاوار دقتدر. مع هذا آتیاً بو مثللو استطرادلره پك کیریشمیه‌جکز؛ چونکه بو تاریخده ایلریلدکجه وقایعك حقایق صرفه‌سی، شعر عنعناته حاکم اوله‌جقدر.

(١) نیکه‌فور غره‌غوراس. ص ٨٢٣.
(٢) کذلك. ص ٨٤١ و ٨٦٦.

مرمره‌نك ساحل جنوبيسنده، الهسپونك مدخلنده [قلعهٔ سلطانيه]، قپوطاغى شبه جزيره‌سى (ميله‌زيلرك مستعمره‌سى اولان اسكى كيزيك شبه‌جزيره‌سى) كوريلور. جزيره‌نك قره‌يه اتصالى نقطه‌سنده — كه بوكون اورادن آيدنجق خرابه‌سى منظوردر — وقتيله، ايران، روما، يونانستان قديم، بيزانس ايمپراطورلغى تاريخلرنده مشهور اولان كيزيك بلده‌سى بولنوردى . آسيا ساحلنك الك تجارتلى ليمانلرندن اولان بو شهرك ، ردوس ، مارسيليا ، قرطجنه كبى ، ايكى عسكرى ترسانه‌سى و جسيم بر بوغداى انبارى وار ايدى ؛ ترسانه‌لرك هر برى بر معمارك ادارهٔ مخصوصه‌سى آلتنه ويرلمش ايدى . مبانىٔ عاليه‌يه مالك وبر زمانلر بحراً قدرت عظيمه‌سى مشاهد اولان بوشهرك وقايعنده آرغونوتلرك وغوتلرك مرورى، ميتريدادك محاصره‌سى، او بلده‌نك لوكوللوس قوماندەسيله روماليلردن آلديغى امداد جالب انظاردر. شهر ، روماليلر طرفندن، صداقتنه مكافاةً ، حر عد ايدلمش ايكن، اوغوست عبادتخانه‌سنى خدمتنده مسامحه كوستردىكى ايچون، متعاقباً كافهٔ امتيازاتندن تجريد ايدلمشدر (١). بيزانسليلر زماننده يكيدن الهسپون خطه‌سنك مقرادارەسى، ميزى قطعه‌سنك وبتون تروا (٢) اراضيسنك مركز ممالكى (٣) اولدى. كيزيك قاپيلرنده دينديموس طاغى اوزرنده ايدا آلهه‌لرندن قوجه نينه معبدى بولنوردى ، كه بو مذهب آرغونوتلر طرفندن تأسيس اولنمشدر. قوجه‌نينه، پەسينونت بلده‌سنده اولديغى كبى، كيزيكده‌دخى، بر حجر سماوى شكلنده اوله‌رق، مظهر احترام اولوردى؛ اشبو حجر سماوىٔ مقدس ، قرال آتتالوسك زمان سلطنتنده، رومايه كتيريلوب، كنج جيپيون (٤) اوكارنده اولمق اوزره، رومانك بتون ذات الزوج نسوانى طرفندن استقبال ايدلمش ايدى. شبه‌جزيره سكنه‌سى كيبه‌له، پروزرپينه، ژوپيتەر معبودلرينه‌ده عبادت ايدرلردى؛ ماصال قبيلندن برعنعه‌يه كوره، ژوپيتەر كيزيك بلده‌سنى، جهاز اوله‌رق، پلوتونك زوجه‌سنه بخش ايتمشدى . ايمپراطور آدريه‌ان ، بو شهرى بت پرستلكك الك بيوك و الك كوزل عبادتخانه‌سيله تزيين ايتمشدر؛ بو معبدك جمله‌سى يكپاره اولان ستونلرينك محيطى درت وارتفاعى اللى ذراع ايدى [٦] .

يكى تسخير اولنان قديم ميزى خطه‌سنك متصرفى اولان اورخان اوغلى، كيزيك

(١) استرابون ، ك ١٢ ، ٧ ، ٢ ؛ تاسيت ، وقايعنامه ، ٤ ، ٣٦ .
(٢) ايپه‌راقل ، ص ٦٦١ . مالالا ، ١ ، ص ٣٦٤ .
(٣) نيكه‌فور غره‌غوراس ، ج ٢ ص ١٩ ٥ .
(٤) استرابون ؛ ليويوس ، ٢٩ ، ١١ و ١٢ .

خرابهٔ احتشام تونك منظره‌سنه متحیر اولدی . شکسته ستونلری، چمن اوزرنده یره قویلمش مرمرلری ، امر سلیمانی ایله انشا اولنان سبا ملکه‌سی بلقیسك [۷] سرایی انقاضنی واصطخرفارس (پرسه‌پولیس) ایله تدمر (پالمیرا) بقایاسنی خاطرینه کتیروردی. بر کیجه ساحل نشین ایکن، قمرك ضیاسیله (۱) رواقلرك ، ستونلرك امواج اوزرینه انعکاس وسحابه‌لرك روی‌دریاده سیران ایلدیکنی کوره‌رك ، بوخراب معبدلری اعماق دریادن ظهور ایتمش، وصواوزرنده بر دونانما کزمکده بولنمش کبی ظن ایتدی. اطرافنده سرائر انکیز سسلر صدای امواجه قاریشمقده، وشو آنده شرقی تنویر ایدن هلال ، کموشدن برشریت ایله آسیا و آوروپایی برلشدیرشکلنده کورونمکده ایدی . مقدماً اده‌بالینك کوکسندن چیقوب ده، عثمانك کوکسنده کیزله‌نن ایشته بو هلال ایدی . جدینه ، بر فکر جهانگیری ایچون فال‌خیر اولان تماشای خیال پروری سلیمانك جسارتنی شعله‌بار ایده‌رك ، قدرت عثمانیه‌یی آسیای صغری ساحللرندن روم ایمپراطورلغی ساحللرینه نقل وشوصورتله عثمانك رؤیاسی احکامنی موقع فعله اخراج ایده‌رك، آوروپایی آسیا ایله توحید ایتمکی تصمیم ایلدی .

سلیمان،درحال، میزی حکومتنده معیتنده بولنمقده اولان اجه‌بك، غازی فاضل، اوره‌نوس بك، قاره‌سی حکمدارینك اسکی وزیری حاجی ایلبکی ایله مذاکره ایتدی. جمله‌سی شهزاده‌نك تصمیمنی تصویب ایلدیلر . اجه بك ایله غازی فاضل اوکیجه غوروجغه عزیمتله، کاییپولیدن بر بچق فرسخ مسافه‌ده وغوروجغك قارشیسنده بولنان چیمپ (۲) جوارنده استکشاف ایچون بر قاییغه بیندیلر. آسیایه برابر کوتوردکاری بر روم اسیری، موقعك حال محرومیت ومتروکیتنی سلیمانه خبر ویردی، ومحافظلری علی‌الغفله باصمق اوزره شهزاده‌یی اورایه کوتورمك ایچون عرض خدمت ایلدی . درعقب، سلیمان، کاوساله‌لرله بربرینه مربوط آغاجلردن ایکی صال یاپدیردی. ایرته‌سی کیجه الك جسور سلاح آرقه‌داشلرندن اوتوز طقوز کیشی ایله صالك ایچنه آتلدی. یاننده، ینه اوصالك ایچنده قاره حسن اوغلی، قاره‌علی‌اوغلی، آقچه قوجه‌اوغلی، بلبانجق اوغلی بولنیوردی. اوته‌کی صالده حاجی ایلبکی، اجه بك، غازی فاضل، اوره‌نوس وار ایدی . حصارك اوکنه و صوللرنده جسیم بر کوبره‌لك اوزرندن مردیونله

(۱) شهزاده‌سلیمان‌پاشا قاره‌سی خطه‌سنك (مورخك صورت قرائتنه کوره) آیدنجق قصبه‌سنده ایدی. تاج‌التوارنخده « ابدنجق » در . مورخ بو اسم‌ایله‌مشابهت بولمق ایچون ، « هلال » ی « آیدنجق » ایله تفسیر ایدیور . « حال‌بوکه بو اسم ، « ایدنجك » اوله‌جقدر . (مترجم)

(۲) تاج التوارنخده غوروجق « کورج » و چیمپ « جمنی » در . (مترجم)

دیوارك یوقاریسنه چیقدیلر ؛ او زمان حصاد ایله مشغول اولان اهالی تارلالره طاغلمش اولدیغی جهتله ، حصاری کمال سهولتله ضبط ایلدیلر . سلیمان ، لیماندهکی صندالری ، اوچیوز عسکری چیمپه کتیرمك ایچون همان آسیا ساحلنه سوق ایتدی؛ اوچ کون صوکره استحکامده اوچ بیك عثمانلی محافظ بولنیوردی (١) [*].

ون طقوزنجی مرور — بو وقایعدن صوکره ، قانتا کوزهن ، کنیج رقیبی یانی پالهئولوغك ، علیهنه جمع ایتمش اولدیغی قوته دها زیاده مقاومته مقتدر اولمادیغی ایچون، یکیدن اورخانك معاونتنی طلب ایلدی. اورخان چیمپ فاتحنی کوندردی، که مؤخراً ایمپراطور ایچون دشمنی علیهنده مفید اولمقدن زیاده مضر اولمشدر . اون بیك ترك سواریسی مریچ منصبنده اینوز قربنه چیقدیلر، ویانی پالهئولوغ خطهسندن وتریبالهلیلردن آلمش اولدیغی عساکر معاونهنی مغلوب ایدهرك، بلغارستانی تخریب وغنائمی حاملاً آسیایه عودت ایلدیلر (٢) .

عساکر غالبهنك عزیمتندن بری دها مستریح الخاطر اولان قانتا کوزهن ، سلیمان ایله چیمپك نقد ایله مبادلهسی مخابرهسنه کیریشدی . قرارلاشدیرلمش اولان اون بیك دوقه آلتونی [*] هنوز کوندرلمش ایدی، که عثمانلی شهزادهسنك بر مأمور مخصوصی موقعك آناختارلرینی کتیروب تسلیم ایلدی ؛ آنجق او صیرهده ترا کیا سواحلی بلدهلرینی دهشتلی برزلزله تخریب ایتدی . خانهلرینك انقاضی آلتنده ترك حیات ایتمهمش اولان اهالیسی محافظلریله برلکده — بلای تخریبه وترکلرك باربارلغنه [رومیره کوره] قارشی التجاگاه تحریسی ایچون — فلاکتدن مصون قالمش قلعهلره کیتدیلر. لکن یاغمور سیلابلری، قار، انجمادی برصغوق، نسوان واطفالی یوللرده تلف ایلدی . ارککلر ایسه ، کندو کیهلرنده کندیلرینی بکلمکده اولان اورخان عسکرینك الینه دوشدیلر. ایشته بوصورتله عثمانلیلر عناصر شدائدِ عالی کندیلرینه قوتلی بر معاون بولدیلر. اوزماندن اعتباراً تصورلری مظهر تسهیل الٰهی اولدیغنه اعتقاد ایدیورلر. سلیمان پاشانك کلیبولی اوکنده براقمش اولدیغی اجهبك وغازی فاضل،

(١) سعدالدین، ق ٣٢؛ براتوتیده ص ٥٨ — ٦٣؛ نشری، ٥٦؛ عالی، ١٨؛ لطفی، ١٠؛ صولاقزاده ، ٧؛ ادریس، ١١٨ ؛ جهانما؛ ٦٨٢؛ ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنده الیازیسی، ن ١٣٠ ، ق ١٨ ون ٤٨٠، ق ٩. روضة الابرار؛ کوچك نشانجی؛ حاجی قالفه، جملهٔ بومروری ٧٥٨ (١٣٥٦) سنهسنده کوسترولر. قانتا کوزهن؛ چیمپك ضبطنی برقاچ سنه صوکره یه براقیر. فقط کندی تتبعی تاریخنده بیله یاقلمش اولدیغی ایچون افادهسنه پك آز اهمیت ویرلمك جائزدر .

(٢) قانتا کوزهن، ج ٣، ص ٥٤٨.

حرکت ارضلك دیوارلرده آچمش اولدیغی کنیش رخنه‌لردن دخـول ایله ، اهالی اردوسـنده حکم فرما اولان قاریشیقلق سایه‌سـنده شهری ضبط ایتدیلر . بوغازك مفتاحی و قاره دکیز ایله آق دکیز تجارتنك انباری اولان کالیپولی ، تاریخده ماکدونیالی فلیپك محاصره‌سنه قارشی ثباتی و — سقوطندن یاریم عصر اول روم ایمپراطورینك حکومتی جزاسز استخفاف و شهری دکیز حیدودلغنه مرکز اتخاذ ایلمش اولان — قاتالانلرك ، نام دیکرله مغربیلرك طغیـانی ایله مشهوردر (١) . ایکی عثمانلی رئیسنك قبرلرینی‌ده مشتملدر . او ایکی تربه‌یه اسلام زواری پك چوق کلیر ؛ بو احترام متدینانه‌نك سببی شودر ، که ترکلرك آوروپایه مرورینه سهولت ویرمش بر شهرك فتحی ، بو محل مقدسده استراحت کزین اولان او ایکی قوماندان سایه‌سنده حاصل اولمشدر . ینه بو سببه مبنی ، محاصره اثناسنده اجه بك ایله معاونی غازی فاضلك آتش و خون ایچنده براقمش اولدقلری اراضیٔ متجاوره کاملاً اجه‌اووه نامنی آلمشدر (٢) . ایکی بکلر بو قدر قولای کتمدن نشأت ایدن دهشتدن استفاده ایله ، بلاده متروکه‌یه داخل اوله‌رق ، یرلشدیلر .

او وقت بیغاده بولنان سلیمان ، بو فتوحك خبرینی آلمسی اوزرینه ، چیمبك (٣) اعاده‌سندن استنکاف ایله برابر ، عسکرینك استیلا ایتدیکی اراضی‌یه آسایش جویانه تملك ایله اکتفا ایتمیه‌رك ، حدودینی توسیع ایلمکی تصور ایتدی ، و بو مقصدله آوروپایه بر چوق ترك و عرب مهاجرلری کتیردی . ایلك اعتنا ایتدیکی ایشـلردن بری ، کالیپولینك و حرکت ارضدن خراب اولان دیکر مواقع مسـتحکمه‌نك دیوارلرینی تعمیر ایتمك اولدی ؛ عثمانلی مورخلرینك قالاقونیا تسـمیه ایتدکلری قوماندانی ، سلیمانك امریله حصار قاپیسنه صاب ایدلمش اولان قوکورشهری (٤) ؛ سلیمان پاشانك استقبالاً نائل اوله‌جغی شرفه علامت اولمق اوزره پیشکاهنده بر مولوی درویشنك کلاهنی (٥) تلبس ایلدیکی بولایر استحکامی ؛ بال تجارتیله مشهور معاقره (٦) ؛ مرینج اوزرنده ایپصـاله (٧) ؛ تراکیا قرالی بەزوسك اقامتکاه قدیمی وزمانمزده

(١) پاخیماره‌س ، ١١ ، ١٢ ، ١٣ واندن نقلاً کیبین ، ٦٢ ، ص ٢٥٢ .

(٢) برانوتیده سعدالدین ؛ ص ٦٣ ؛ ادریس ؛ نشری ؛ عالی .

(٣) قانتا کوزه‌ن ، ج ٣ ، ص ٨٦٠ و ٨٦١ .

(٤) قانتا کوزه‌ن ، نشری ، ٥٨ ؛ صولاق زاده .

(٥) یوقاریسی یووارلاق براسطوانه شکلنده اولان بوکلاه ، بر مدتلر عثمانلی پادشاهلرینك کسوه‌سی اولمشدر . برانوتیده سعدالدین ، ص ٦٤ .

(٦) برانوتیده سعدالدین ، ٦٦ .

(٧) ایوبیوس ، ٣١ ، ١٦ .

ترانسیلوانیا پرنسی مجار فرانسوا راقوچی ایله طرفدارانك (١) منفا و مدفنی اولان تکفورطاغی (٢) بو مواقع میاننده ایدی. بتون شو بلاد و مواقع مستحکمه ١٣٥٧ [٧٥٨] سنه‌سی ایچنده عثمانلیلرك النه دوشمشـدر . خیره‌بولی (خاریوپولیس) وچورلی‌یه (چوروولوم)قدر کوتوردکاری استیلالرینك نقطهٔ حرکتی اوشهر و موقعلر اولمشدر (٣) .

ترکلرك ایلریله‌ملرینه ممانعت قدرتنده اولمایان قانتا کوزه‌ن ، صلحك بو وجه اخلال ایدلمسندن شکایت ایلدی. اورخان ، روم ایمپراطورلغنك قاپیلرینی کندیسنه آچان سلاح قوتی دکل، حرکت ارض ایله تجلی ایدن ارادهٔ الهیه اولدیغنی بیان ایله، اوغلنك معذرتنی و جناب حقك ویردیکی برشیئی کندیسنك اعاده ایده‌میه‌جکنی اشعار ایتدی . ایمپراطور ، سلیمانك بو بلده‌لره قاپیلردن‌می، یوقسه رخنه‌لردن‌می دخولی دکل، حقلی‌می، یوقسه حقسزمی تملك ایتمکده اولمسی موضوع بحث اولدیغنی اخطار ایتدی. اورخان، اووقت، دوشونمك اوزره برمهلت ایستدی؛ مؤخراً، قانتا کوزه‌ن قرق بیك دوقه تأدیه‌سنه موافقت ایدرسـه، اوغلنی النده‌کی بلادك تسـلیمنه اقناع ایلیه‌جکنی وعد ایتدی . ازمید کورفزنده ، سلیمانك‌ده حاضر بولنه‌جغی برملاقاته دخی دعوت ایتمش ایسه‌ده ، سلطان برخسته‌لق بهانه ایلدیکندن ، ایمپراطور هیچ برشیئه نائل اولمقسزین بیزانسه (٤) عودت ایلدی .

اوزمان اورخانك موقع سیاسیسی پك مساعد ایدی. حقوق سلطنتك قانتا کوزه‌ن ایله وصایتنده بولنان یانی پاله‌ئولوغ آره‌سنده تقسیمی و بونلرك دائمی محاربه‌لری جهتله، ایجاب احوال و منافعه کوره ایستدیکی طرفه مراجعت ایده‌بیلیردی. بنابرین جنویزلرك متفقی اولان یانی پاله‌ئولوغ ، اورخانك قوجه‌ده بولنان اوغلی خلیلی (بعض مورخلره کوره قاسم) اسارتدن تخلیص ایتمکی تعهد ایلدی، وقالوته‌س حاکمی یوزبیك التون فدیهٔ نجات و «پانیپه‌رسه‌واستوس»، یعنی پك محترم عنوانی مقابله‌سنده شهزاده‌یی اعاده ایتدی . مع هذا یانینك ایفا ایلدیکی خدمت اورخانك، قانتا کوزه‌نك اوغلی اولوب

(١) بروسه‌یه سـیاحت اثرینك ذیلنده راقوچی . سه‌بریك ایله ته‌سـترهازینك کتابهٔ سنك مزارلرینه مراجعت ، ص ١٩٨ — ٢٠٠ .

(٢) یلین ، ٤ ، ١١ .

(٣) سعدالدین ؛ نشری ؛ عالی ؛ صولاق زاده ؛ ادریس ، ق ١٢٤ .

(٤) قانتاکوزه‌ن ، ج ٣ ، ص ٨٦٣ .

بلغارلرله محارب بولنان ماتیاسه امداد ایچون آبیدوسه [آیدوس] بر فرقه عسکر کوندرمسنه مانع اولمادی (١).

عثمانلیلرك روم ایمپراطورلغنده فتوح ممتده‌یه مظهریتلرندن بری، اخلاف اورخانك دائرهٔ استیلالرینی مرمره ساحللرندن طونه کنارلرینه قدر ایصال ایتدکلری زمانه قدر، آسیا هر بهارده اوروپا اوزرینه یکی عسکرلر دوکردی. حکایه ایتدیکمز استیلالردن اولکی هجوملری تفصیله لزوم کورمیورز؛ یالکز شوراسنی اخطار ایدەلم، که اگرچه بونلرك هر برینی متعاقب صوك بهارك تقربنده ترك عساکرینك قسم کلیسی آسیایه عودت ایدرسه‌ده، اوروپا طوپراغی اوزرنده دائما بر مقداری قالیر، وبونلر یرلرینی آلمق اوزره روم اهالیسنی بی‌رحمانه طرد ایتدکلری زمان سکنهٔ مملکت ایله یکی مهاجرلر آره‌سنده بر اختلاط حاصل اولوردی. بوندن صوکره نقل ایدەجکمز، حکومتلرینی توسیع واحکام ایچون کثرتلی وثباتلی عسکرلرله برلکده وقت وقت آسیادن آوروپایه، آوروپادن آسیایه کچن عثمانلی پادشاهلرینك سوقیاتندن عبارتدر. مدنیته عاصی اولان بر ملتك طردینی حکایه ایتمك مستقبل مورخلره عائددر؛ بزه کلنجه، آوروپاده آسیا اقوامنك ایقاع ایلدیکی تأثیری افهام، ودرت عصر خرستیانلق عالمی انجق تشکلات ابتدائیه‌لرینك وحدتندن آلدقلری قوت سایەسنده تیتره‌تمش اولدقلرینی اثبات ایدنجه، وظیفه‌مزی اکمال ایتمش اوله‌جغز. ظن ایدرز، که مساعیمز بی فائده اولمیه‌جقدر؛ زیرا فکریمزجه تاریخك ویردیکی درسلر ترقینك الك قوتلی رهبریدرلر (٢).

عثمانلیلره روم ایمپراطورلغی واوروپا اراضیٔ داخلیه‌سی قاپیلرینی آچان کلیبولی فتحی، پدرلری عثمان ایله برلکده سلجوقیه میراثنی مقاسمه ایتمش اولان هم جوار حکمدارلره فتحنامه‌لرله بیلدیرلدی. بو فتحنامه عادتی، ترکیه‌ده زمانمزه قدر محافظه اولنمشدر. اسلوبلری اورخان زماننده پك طمطراقلی ایکن، دها صوکره‌لری او

(١) قانتا کوزەن. ص ٨٨٧.

(٢) مورخك بوسرد ایلدیکی افکار، موجب عبرت واعتباردر. تاریخك ویردیکی درسلردن اصل بز استفاده ایله، موقع حاضریمزی محافظه ایچون هر درلو مساعی‌یی ابذال وعلی الخصوص جناب حقدن صوکره کندی قوتمزدن باشقه بر معین خالصمز اوله‌میه‌جغنی تمامیله ادراك ایتملی‌یز: عثمانلیلرك خصم مدنیت اولدقلرینه دائر آز بوقاریده کچن سوز ایسه آسیا وآوروپاده‌کی مآثر عمرانیەمزله مجروحدر. (مترجم) [طبع ثانی‌یه علاوه: آوستریالی فون‌هامه‌ر، محاربهٔ اخیره‌یه یتشمش اولسه، البته تبدیل فکر ایدردی.]

درجه‌یه قدر تصنعات متفخرانه‌یه اوغرامشدر، که بوکون ترك ملتنه عائد وثائق ایچنده بونلر آز غریبلرندن دکلدر [۸].

اورخان، اوروپاده‌کی فتوحاتك محافظه‌سی ایچون اوغلی سلیمان پاشایه و حاجی ایلبکنه استناد ایدییوردی. سلیمان اقامتکاهنی کلیبولیده، ایلبکی قوکورده تأسیس ایلدی. برنجیسی دیمتوقه‌یه، ایکنجیسی چورلی و خیره‌بولی‌یه قدر اولان محللری دولاشدی. اجه‌بك، حالا نامیله یاد اولنان وادی‌یی مالکانه اوله‌رق آلدی (۱). لکن سلیمان پاشا، ثمرات فتوحاتندن انجق برقاچ سنه استفاده ایده‌بیلدی. برکون بولایر ایله سیدی‌قواق اره‌سنده یبانی قاز صید ایدرکن اوچان طوغانی، آتی درت نعله قالدیره‌رق، تعقیب ایتمك ایستدی؛ آتدن اوقدر شدتله دوشدی، که او آنده تسلیم روح ایلدی (۷۶۰ — ۱۳۵۸). نعشی، شکرجیلر محله‌سنده بر جامع انشا ایتدیرمش اولدیغی بروسه‌ده‌کی خاندان عثمانی تربه‌سنه دکل، ینه شهزاده‌نك بولایرده بنا ایلدیکی جامع قربنه دفن اولنمشدر [ ]. اورخان، اوغلنك یادفتوحنی تأیید ایچون اله‌سپون ساحللرنده بر تربه یاپدیردی، که بر عصردن زیاده مدت ظرفنده بر عثمانلی شهزاده‌سی خاطره‌سی ایچون روم ایمپراطورلغی اراضیسی اوزرنده انشا اولنان تربه یالکز بودر. ملی مورخلرك بر تعظیم قدسی ایله ذکر ایتدکاری عثمانلی قهرمانلری مقابری ایچنده الڭ زیاده حرمت والڭ زیاده زیارت ایدیلن تربه، اوروپاده عثمانلی حکومتی تأسیس ایدن بو شهزاده‌نك مزاریدر. حالا اله‌سپون منصبنك شمالنده منظوردر (۲).

بر عنعنه، سلیمان پاشایه وفاتندن صوکره‌ده بر مظفریت اسناد ایدر. قیرآتلره بینمش آسمانی قهرمانلردن مرکب بر فرقه‌نك باشنده، پارلاق بر شفق ایله محاط اوله‌رق، بر دشمن اردوسنی مغلوب ایتمشدر، دیرلر. یالکز شرقلیلرك اوقدر عمومی اولان غرائب پرورلکی و هر ملتك اصللرینه متعلق وقایعده امداد آسمانی‌یی قارشدیرمغه میللری بو روایتی تفسیر ایده‌بیلیر؛ زیرا اوکا منشأ اوله‌بیله‌جك بر وقعهٔ تاریخیه بیهوده آرانمش اولور [۹]. بو روایته کوره، آلتمش برکمیلك بر دونانما ایله اوتوز بیك خرستیان بوغازده کورونمش ایدی. بونلرك نصفی طوزله‌یه، دیکرلری سیدی قواغه چیقمش، وقسم اخیری سلیمان طرفندن اداره اولنان فرقهٔ آسمانی مضمحل ایتمشدر.

(۱) نشری، ص ۵۹.

(۲) بوغازك جنوبنده، تراکیا شبه جزیره‌سنده یونان قدیمك پروته‌سیلاسك خاطره‌سی ایچون بنا ایلدیکی آبده‌نك بقیه‌سی واردر.

خارقه‌یی نقل ایدن عثمانلی مورخلری وحتی سعدالدین، هرحالده مقداری دوچار مبالغه اولان بو سفینه‌لرك ظهورینی اوروپالیلرك ترکلر علیهنه برنجی ویاخود ایکنجی اهل صلیب محاربه‌لرندن الدیغی، وسلیمان پاشایه موجب شرف عظیم اولمق ایچون ازمیر صولرندن کلیبولی صولرینه نقل ایتمش اولدقلری ظاهردر. تکرار ایدرز، که نه بیزانس، نه‌ده اهل صلیب محاربه‌لری تاریخی بو وقعه‌یه دائر الك کوچوك بر ایزی حاوی دکلدر(١).

اصول طریقت — بر طریقت تأسیسیله، یاخود حیاتلرینك قدسیتیله اشتهار ایدن شیخ ودرویشلرك مزارلری عثمانلی ملتی تاریخنده قهرمانلرك، فاتحلرك مقابرندن آز مهم دکلدر. اولکی کتابك خاتمه‌سنده الك مشهور ولی ومحاربلرك تربه‌لرندن بحث ایتمك فرصتنه نائل اولمش ایدك [١٠]. بو کتابی اوغلندن صوکره انجق برسنه معمر اولان سلطان اورخانك وفاتی (٧٦١ — ١٣٥٩) وعثمانلی دولتنك مؤسسات اصلیه‌سنده تأثیر عظیم کوسترن اصول طریقت حقنده بر نظرهٔ سریعه‌ایله اتمام ایده‌جکز.

اورخانك سلطنتندن بری صنف روحانی، صوکره‌لری کوریلان هیئت مؤسسهٔ علمادن زیاده قوتلی ومخاطره‌لی اولمشدر. [حضرت] پیغمبر «لا رهبانیة فی الاسلام» دیمش [بیورمشلر] ایدی. بو امر پیغمبری هند ویاخود یونانك اصول طریقتی تقلیدن احترازه کفایت ایتمك لازم کلیردی. لکن عربلرك حیات انزوا وتحیره میلانی، بو قاعده‌یی آز مدت ظرفنده اونوتدورمش؛ و«الفقر فخری» حدیث [شریف]ی ارتحال پیغمبریدن اوتوز سنه صوکره اسلاملك برچوق زاویه‌لر بنا ایتملرینه مدار استناد عد اولنمشدر(٢).

(١) بیزانس مورخلرینك برندن ماعداسی، مورخك تدقیق ایتدیکی وجه‌ایله، سلیمان پاشانك روم ایلی‌یه عبورینی (اون سکزنجی مهور) بینه مسکوت براقمش، واو بر مورخ‌ده (قانتا کوزه‌ن) بك ناقص خبر ویرمش اولمسنه کوره، بیزانسلیلرك عثمانلیلری روم ایلیدن چیقارمق ایچون بتون قوتلرینی بازویه ویره‌رك، تشبث ایتدکاری بك محتمل اولان بو محاربه‌نك بیزانس تاریخلرنده ایزی بولنه‌مامسی، تفصیلاتیله یازان عثمانلی مورخلرینه قارشی، انکارینه سبب کافی دکلدر. قانتا کوزه‌ن، سلیمان پاشانك عبوری حقنده برایکی سوز یازمامش اولسه‌یدی، اوده‌می اصلسز اوله‌جق ایدی؟ (مترجم)

(٢) اوروپالیلر کندی مملکتلرنده راهبلرله مأنوس اولدقلرندن بوراده کاه علمانی، کاه درویشانی اونلره تشبیه ایدرلر. راهبلر، مولودی تعمید؛ نکاحلری تقدیس؛ آخرت یولجیلرینی آیین مخصوص ایله تشییع ایلرلر. اسلامده ایسه تعمید اولمدیغی کبی، نکاحده امام افندینك حضوری کاتب عدل وظیفه‌سندن وامر نکاح برعقد مدنیدن عبارتدر؛ سفر بر اخرت اوله‌جقلرده کندی کندیلرینه کیدرلر؛ علما ومشایخ ودرویشان بویله شیلره اصلا قاریشمازلر. مورخك بو بحثده‌کی افاداتی، کندی بولیشنه کوره‌در. اولکی حدیث شریفده‌کی رهبانیت (فتح را ایله)، قاموسك قیدینه کوره، اختصاص، ریاضت، صوم وصال کبی شدائددر. (مترجم).

اوزماندن بری عربستانده، ایرانده، ترکیه‌ده فقیر ودرویش (١) طریقتلری اوقدر چوغالمشدرکه، یتمش ایکی مذهبدن باشقه، بونلرده یتمش ایکی‌یه قدر صایلمشدر (٢). لکن بوعدد پك مبالغه ایدلمشدر؛ حقیقت حالده انجق اوتوز التی [١١] طریقت دینیه موجوددر. بو اوتوز التیدن اون ایکیسی عثمانلی دولتنك تشکیلندن مقدمدر؛ دیکریکرمی دردی اون‌دردنجی عصرك ابتداسندن تا اون‌سکزنجی عصرك وسطنه قدر اولان مدتده تأسیس اولنمشدر. برنجیسی اولوب ٧١٩—١٣١٩ ده تأسس ایدن نقشبندی عثمان زماننده، صوکی اولان و ١١٦٤—١٧٥٠ ده تأسس ایدن جمالیلر، احمد ثالث زماننده وجود بولمشدر.

هجرتدن اوتوز یدی سنه صوکره، جبریل یمنده قرن دینیلان محلده متولداولان اویسه کورینه‌رك، دنیادن فراغ ایله تزهد ایتمسنی طرف الهیدن امر ایلدی (٣). احد جنکنده ایکی دیشنی غائب ایتمش اولان [حضرت] پیغمبرك شرفنه اوله‌رق، اویس بتون‌دیشلرینی چیقارتدی، ومریدلرندن‌ده بوفداکارلغی‌ایستدی. اکلاشیلیرکه عرب اهل تعصبی میاننده بیله پك آز مرید بولمشدر (٤). شیخ علوانی، ابراهیم ادهم، بایزید بسطامی، سری سقطی اویسك اثرینه اقتفاءً علوانی، ادهمی، بسطامی سقطی طریقلرینی تأسیس، وفقط دها آز شدتلی قواعد اتخاذ ایتدیلر. بو ارباب تقوانك الك مشهوری طریقت قادریه مؤسسی عبدالقادر گیلانیدر، که بغدادده امام اعظم ابوحنیفه‌نك تربه‌دارلغنده بولنوردی. وفاتندن صوکره عبدالقادرك تربه‌سی الکمشهور مشایخ صوفیه‌نك قبرلریله محاط اولمشدر [١٢]؛ بوندن دولاییدرکه بغداده اولیا برجی نامی ویرلمشدر. [ ]. مؤسسی سید احمد رفاعینك (٥) اسمنه نسبتله رفاعی دیه یاد اولنان طریقت، استانبولی زیارت ایدن اوروپالیلرجه الکزیاده‌معروف اولاندر. بو طریقتك اربابی بیك صورتده کندیلرینه اذا ویرمك، وبونی خلق قارشیسنده یاپمقله امرارحیات ایدرلر. حرکات‌ماهرانه‌یاپارلر، قیلیچ تیمورلری‌و آتش

(١) درویش قاپی ایشکی دیمکدر. [برهان بوکلمه‌دن ساکتدر.]
(٢) موراجه آدوسون، ص ٦١٩—٦٢٦، اوتوز اوچ دیور.
(٣) حضرت جبریل، اوامر الهیه‌یی آنجق انبیای عظام حضراتنه تبلیغ ایلر. (مترجم)
(٤) موراجه آدوسون، ص ٦١٩.
(٥) علوانك‌وفاتی ١٤٩—٧٦٦؛ ابراهیم ادهمك ١٦١—٧٧٧؛ بایزید بسطامی ٢٦١ ٨٧٤؛ سری سقطی ٢٩٥—٩٠٧؛ سیداحمدالرفاعی٥٧٨—١١٨٢. موراجه آدوسون، باب اول. عطائینك تراجمی، ص ٤٢.

یودارلر، یانمقسزین آتشه عرض وجود ایدرلر، پك قبا وضعلر آلەرق، واعضای وجودلرینی قورقونج صورتده اکوب بوکەرك، رقص ایدرلر. بونلرك قدیماً کونشه(١) طاپان طوسقانه رهبانی اخطار ایدن کذارش حیاتلری اوزون بر اشکنجەدن وهر دقیقه اذادن عبارتدر (٢)؛ هیجان معنوی غیرتلرینی، قوهٔ مادیەلرینی تزییدایتمەمش اولسه، بوکا تحمل ایدەمزلردی. اسرارلرینك اصلی هندلی (بابا ردن) ه چیقارەرق، اونك [حضرت] پیغمبردن بش یوز سنه اول وبش یوزسنه صوکره معمر اولدیغی سویلرلر (٣). اولا سوریەده وصوکره طاوروس بوغازلرنده اقامت ایتمش اولان بووجود غریب سەدر (٤) دن چورك اوتنەقدر کافهٔ نباتاتك خواصنی بیلیردی (٥). شیخ الجبل مریدلرینك استعمال ایتدکاری مسکر برشربت اولان حشیشەمعجونی اسلام آرسنەادخال ایدن اودردیه روایت اولنور. بومعجوندر، که اومریدلره حشیشیین نامی ویرمش، وبوکلمه اوروپالیلر طرفندن «آساسەن» [قاتل] شکلنه تحویل ایدلمشدر(٦). رفاعیلردن صوکره شیخ شهاب الدین سهروردی مریدانی ظهور ایله نور بخشیه(٧) عنوانی آلمشلردر، که نورویریجی دیمك اولان اسملری طریقتك غایتنی ارائه ایدر. مؤخراً بوطریقتدن مولویه مؤسسی جلال الدین رومی وبیرامیەرئیسی حاجی بایرام (٨) نشأت ایتمشلردر. کبرویه مؤسسی نجم الدین کبری (٩) صورت عمومیەده آزمعروف ایسەده، ابوالحسن شاذلی نامی براهمیت مخصوصەیی حائزدر. مخاقهوەسنك (١٠)

(١) انه ایدء ١١ نجی بیت، ٢٨٨ . قسطنطینیه وبوغاز ایچی، ٢، ص ٣٢٥ .

(٢) مقدمجه اخطار اولندیغی اوزره مورخك طریقتلرحقندەکی افاداتی کندی صورت تلقیسندن عبارتدر. بعض سیاحین سوق مراق ایله اوکرندکاری معلومات ناقصەیه ایناەرق، ویاخود ظواهره الدانەرق، یاکاش فکرلر آلیرلر . طرق متصوفەنك اصولندن معلومات صحیحه اخذی کبار متصوفەنك آثار برکزیدەسنی تعمیقه منوطدر؛ ارزو ایدنلرك اونلره مراجعت ایتملری لازم کلیر. (مترجم)

(٣) عطائینك تراجم احوالنه ، ص ٤٢ . [بو، «بابارتن هندی» در؛ شخص موهومدر.]

(٤) پك کوچوك اولان چورك اوتنه مقابل غایت بیوك برآغاج. (مترجم)

(٥) اولیا چلبی . قاموس ترجمەسی؛ تمثیل استانبول، جلد ثالث، ٦٣٥.

(٦) حشیشیلر تاریخی ، ص ٢١٤ وسیلوەستردوساسینك خاطراتی.

(٧) عطائینك تراجمی.

(٨) حاجی بایرامك وفاتی ، ٦١٧ (١٢٢٠). موراجه آدوسون ، ٥ ، ٦٢٣

(٩) عطائینك تراجمی، ص ، ٣٨. سهرودی ٦٠٢ (١٢٠٥) ده وفات ایدوب، بغدادده دفن اولنمشدر . جهانما ، ص ٤٦٠ .

(١٠) شاذلی، ف ٦٥٦ — ١٢٥٧. قهوەنك کشفی حقنده سیلوەستر دوساسینك منتخبات عربیەسنه، ج ٢، ص ٢٢٤، واستانبولده ایلك قهوەخانەنك ٩٦٢ — ١٥٥٤ده آچلدیغنی یازان جهانمایه، ص ٥٢٥ ، مراجعه .

خواصی ایلك کشف ایدن اودر ؛ بنابرین قهوه‌جیلرك پیریدر ؛ نصل‌که اویس دیشجیلرك، بابادن باغچوانلرك‌ونباتیونك (١)، حاجی بکتاش یکی چریلرك پیریدر. یوقاریده شرقك اك بیوك شاعر تصوفی اولان جلال‌الدین رومیدن — که ملاخنکار عنوانی آلمش، وسلجوق سلطانی علاءالدین اول‌عصرینه زینت ویرمشدر — بحث ایتمش، وبولایرفتحنده بردرویشك اشارت مظفریت اولمق اوزره (٢) سلیمان پاشایه کلاهی ویردیکنی، وبونك‌محمد ثانی‌یه قدر عثمانی پادشاهلرینه کسوه اولدیغی‌یازمش ایدك. مشایخ‌مولویه‌نك اقامتگاهی ومؤسسیله عائله‌سنك‌مدفنی‌اولان قونیه‌وممالك‌عثمانیه ایله‌برلشدیکی ومولوی درویشاننك سرمایهٔ اشتغالی اولان ایران ادبیات واشعارینك مطالعه‌سی‌بتون‌شرق عالمنك نظردقتنی‌جاب ایلدیکی‌مذهب‌صوفیه [١٣] — که‌جلال‌الدین، اونك اك‌بلیغ واسطهٔ انتشاریدر — مثنویلر حجره‌لرندن رجال‌دولت اوطه‌لرینه قدر اسلامك هرصنفنه داخل اولدیغی زمان طریقت مولویه دها بیوك براهمیت آلمشدر. طریقت‌بکتاشیه‌یکی چری سلاح آرقه‌داشلغنك‌منشأی‌اولدیغی کبی، طریقت‌مولویه، «افندی» دینیان‌مأمورین‌اقلام عثمانیه‌هیئت مجموعه‌سنك‌تمثالی‌عداولنمق‌لازم کلیر. دولت‌عثمانیه‌نك تشکلندن‌اول تأسس ایدن‌طریقتلردن‌مولویه صورت‌عمومیه‌ده‌اك زیاده‌مظهراحترامدر. مولویلرك ظهوری صیره‌سنده مصرده شیخ‌احمد بدوی (٣) طرفندن تأسیس‌اولنان طریقته کلنجه، بونك مریدلری یالکز بدویلردندر.

تشکلری تأسس‌دولتدن مقدم اولان اون ایکی‌طریقتك اك مشهورلری بونلردر، اورخان‌زمان‌سلطنتنده تشکل ایدنلردن بحث‌ایتمك‌قالیر، که بونلرده‌نقشبندیلر، سعدیلر، بکتاشیلر (٤) در؛ دیکرلری تأسیسلرینك مصادف اولدیغی‌سنه وقایعندن یازیله‌جقدر.

بتون‌یکی چریلر بکتاشی طریقته داخل اولدیغی جهتله، تشکیل‌ایتدکاری سلاح آرقه‌داشلغنك‌کافهٔ‌اعضاسی هم‌عسکر، هم‌مریدایدی؛شوصورتله «معبد»، «خسته‌خانه»، «مالطه» شوالیه‌لری طریقتلرندن آزفرقلری بولنمش‌اولیوردی. احتمالدر، که قدیرغه‌لری ایلك اهل صلیبك‌اورخان(٥)سلطنتنده‌ازمیری‌استیلاسنه‌معاونت کوسترن‌ردوس‌شوالیه‌لرینك

(١) قسطنطینیه وبوغاز ایچی، ج ٢، ص ٥١٤، اولیادن نقلاً.

(٢) یوقاریده علاءالدین اولك زمان سلطنتنه مراجعت.

(٣) وفاتی ٦٧٥ — ١٢٧٦. موراجه آدوسون، ٥، ص ٦٢٣.

(٤) نقشبندینك وفاتی: ٧١٩ — ١٣١٩؛ سعدینك: ٧٣٦ — ١٣٣٥؛ بکتاشك ٧٥٩ — ١٣٥٧. موراجه آدوسون، باب اول.

(٥) عالی: حاجی بکتاشك کراماتنی تفصیلاتیله یازار موراجه آدوسونه مراجعت، ٥، ص ٦٧٣و٦٧٥.

قومشولغی سلطان اوخانه ، مهتدی نفراتی شیخ حاجی بکتاشك حمایه وامری
آلتنده بر طریقت عسکریه و دینیه اوله‌رق جمع ایتمك فکرینی القا ایتمشدر .
سعدالدین جباوی طرفندن تأسیس اولنان وحقه‌بازدن بشقه برشی اولمایان سعدیه ، ییلانلری
آلشدیرمقله ، وجودلرینك یانماسی غریبه‌سیله معروفدرلر . قدیماً هندده دخی بویله‌لری
بولنوردی (١) . عثمانك زمان سلطنتنده تأسس ایدن نقشبندیه ایله بسطامی و بکتاشیلر
[حضرت] پیغمبرك قاین پدری ابوبکره قدر ایصال انابت ایدرلر . دیکرلری
داماد پیغمبری علی‌یه واصلدرلر . بو تعاقب ، سلسله نامیله آکیلیر . فیثاغوریلرده ،
افلاطونیلرده دخی هرمس سلسلهٔ مذهبه‌سی تعبیراولنان سلسلهٔ حکما موجود ایدی .
حیات استغراقی‌یه وقف نفس ایتمش اولان بوذواتدن برچوقلری دهای شاعرانه‌لرینك
الهاماتیله اشتهار ایلمشلردر ؛ لکن انك زیاده معروفی جامیٔ ایرانیدر ، که اوخطه شعرای
سائره‌سنك اشتهارینی دوچارخسوف ایلمشدر . علی العاده ، هرطریقت مؤسسنك درت
مریدی بولنور ، که اصول طریقتی و کندیسندن صوکره کلماتنك نشرینی اونلره توصیه
ایلر . بو حال [حضرت] پیغمبرك درت خلیفه‌سی ، درت انجیل صاحبی ، درت
ملك مقرب بولنمسنی اخطار ایدر (٢) . طریقت نقشبندیه ، قدمی حسبیله هپسندن
محترمدر . طریقت بکتاشیه‌ده سزاوار دقت بر حال واردر ، که رئیس اولان شیخ
بر طرفندن ده طقسان طقوزنجی آلایك میرالایی اولدیغی کبی ، درویشلرندن سکزی
یکیچری قیشله‌لرنده بولنه‌رق کیجه کوندوز دولتك سعادتی حالی و بکتاش عائله‌سندن (٣)
معدود اولان اوجاقداشلرینك مظفریتی ایچون دعا ایدرلردی . سلطان اورخان — که
عنعنه‌یه کوره بروسه محاصره‌سنده درویشلرك معاونت روحانیه‌سنی صورت مفیده‌ده
استعمال ایلمشدر — بوشهرده اونلر ایچون برچوق تکیه‌لر انشا ایتمش ، وازنیقده
تأسیس اولنان مبانیٔ علمیه مناسبتیله ذکر ایتدیکمز علمانك ده حامیسی اولمشدر .
اورخان تأسیس ایتدیکی مدرسه‌لرده مدرسلك خدمتی ایچون اونلره مخصصات کثیره
ویرمش ، ویاخود قیمتدار هدایا ایله مزیتلرینی تقدیر ایلمشدر . ایرانی ملا سنان
اوقدر سمیحانه مکافات کورمشدر ، که ثروتی کندیسنه سنان پاشا عنوانی ویردیرمشدر .

(١) موراجه دوسون ، ٦٤٨ .

(٢) استانبولده مطبوع رشحات عین الحیات مشاهیر نقشبندیه تراجم احوالنی یازار . لیسیقه جریدهٔ ادبیه‌سنك ، ٢٥٢ - ٢٥٨ صحیفه‌سنده بو اثردن بحث اولنمشدر .

(٣) موراجه آ دوسون ، ٥ ، ص ٦٧٥ .

علمادن ديكر ايكى ذات، عثمان زماننده پاشا عنوان افتخارينى آلمشلر ايدى. بونلر عارف بالله مخلص پاشا (١) و اونك اوغلى اولوب عشق الٰهى وتمجيد ربانى حقنده بر شعر متصوفانه‌سيله مشهور بولنان عاشق پاشادر. عارف باللهك حفيد زاده‌سى عاشق پاشا زاده الك مشهور عثمانلى مورخلرندن بريدر [١٤]. عاشق پاشانك قبر شهرنده بولنان مزارينك زوارى حالا كثيردر. گلشن راز نامنده‌كى فارسى شعر بديع متصوفانه‌نك تركجه‌يه ايلك مترجمى علوان چلبينك (٢) چورليده‌كى مزارى ده كذلك نائل حرمتدر [١٥].

شو حالده تاريخ اوچ عالم اسمى كوستريور، كه ايلك اوله‌رق، اورخانك برادرى علاءالدين واوغلى سليمان ايله برابر پاشا عنوانيله معرف بولنمشلردر. بو عنوان، آوروپاده صورت عموميه‌ده معلوم ايسه‌ده، معناسى واصلى پك آز ذواته مكشوفدر. پاشا ايكى كلمهٔ فارسيه‌دن، پاى ايله شاهدن مركبدر، كه حكمدارك آياغى ديمكدر. بو تعبير كيخسروك اسكى بر تأسيسندن مأخوذدر؛ اكسه‌نوفون اوندن بحث ايدر. شو حكمدار، حكومتنك مأمورلرينى كندى وجودينك اعضاسى عدايده‌رك، مأموريتلرك مناسبتلرينه كوره اونلرى اعضاى مختلفه اسملريله تسميه ايتمش ايدى (٣): او صورتله، اموركداخليه‌ايله مكلف بيوك مأمورلر حكمدارك كوزلرى، ضابطه مأمورلرى قولاقلرى، ويركى تحصيلدارلرى اللرى، عسكرلر آياقلرى، حكام وياخود وسائط تطبيق قوانين ديلى [١٦] ايدى. حاصلى داخليه، ضابطه، ماليه، حربيه، عدليه نظارتلرى كبى خدمات رفيعه‌يى هپ حواس تمثيل ايديوردى [١٧]. پاشا عنوانى صرف تشبيهى اولان بو تأسيسك تقليدندن عبارتدر، كه حقيقتدن عارى دكلدر؛ چونكه پاشالر، ولايات واليسى، وزير، عسكر قوماندانى اولمق اعتباريله حكمدارك آياقلرى ديمكدر.

اورخان — هيچ براثر وحشت، هيچ برقتل ايله لكه‌دار اولمايه‌رق — اوتوز بش سنه سلطنتدن صوكره يتمش بش ياشنده ارتحال ايلدى. عادل، شجيع محارب، ماهر مقنن بر پادشاه اولديغى جهتله، بحق عثمانليلرك نوماسى تسميه اولنه‌بيلير (٤).

(١) بهجة التواريخ ونشرى، ق، ٦٠ عالى، ص ١٥.

(٢) اورخان زماننده وفات ايتمشدر.

(٣) اقسه‌نوفون، سيروپ، ١٠٠ ٢٠٧. پاشاوخان عنوانلرى ايران قديمده جارى اولمق ملحوظدر. آريه‌نك « بسوس » ى پاطا كلمه‌سندن «وموزيقانوس» ى موسى خاندن محرف اوله‌بيلير.

(٤) نوماس، رومانك — عدل ايله موصوف — ايكنجى قرالى اولديغى وقبل الميلاد ٦١٤ — ٦٧١ حكومت ايلديكى منعناتدن اوله‌رق محكيدر. (مترجم)

خارجاً پدری عثماندن زیاده تمدنه دلالت ایدر برحالی وار ایدی : اونك کبی برونی مقوس وقاشلری صیق اولمقله برابر ، قومرال صاچلری ، ماوی کوزلری، یوکسك آلنی ، بلند وانجه قامتی ، کنیش کوکسی ، عضلی قوللری ، بیاض ورنکلی تنی برشرق حکمدارنده نادراً اجتماع ایدن ایکی خصلته ، شدت وحلمه دلالت ایلردی. بنیه‌سی قوی ، صقالی وبیینی صیق وپارلاق ایدی . صاغ قولاغنك آلتنده برعلامت وار ایدی، که شرقلیلرجه بیوك برکوزللك عد اولنور (١). ملی مورخلرك سلاطین عثمانیه‌نك شخصلری حقنده‌کی تصویراتنده «اورخانده برعلامت (٢) وار ایدی، که بتون کوکللری جذب ایدر ، جهانی تحت حکمنه آلیر ، هندك شاه سیه رنکنی چاکر مطیع حالنه کتیرردی» سوزلری مسطوردر [١٨] .

(١) شرق شاعرلری معتاد اولان مبالغه‌لریله بوعلامتی‌سود اوزرنده یوزر بردانه‌یه، عشق ایله یانار بر قلبك اثر نفخه‌سنه ، دریای سفید جمالده بر جزیرهٔ پرنورانه تشبیه ایدرلر .
(٢) بو علامت خال ، « بن » در (مترجم)

بشنجی کتاب

مراد اولك سلطنتی . — ادرنه‌نك فتحی . — صربلیلرك ایلك مغلوبیتلری . — خمس غنائم . — طغرا . — صرمه ایشلمه‌لی کلاهلر . — مالکانه اصولنك اصلاحی . — ییلدیریم بایزیدك ازدواجی . — کرمیان وحمید ممالکنك ممالك عثمانیه ایله توحیدی . — مراد ایله ژان پاله‌ئولوغك اوغللرینك اتفاقی . — قارمان بکی اوزرینه عسکر سوقی . — بو عائله‌نك اصلی . — بلغارلر وصربلیلر علیهنه سوقیات . — قوصوه محاربه‌سی وسلطان مرادك ارتحالی .

ولادتندن بری وپدری اورخانك مدت مدیدهٔ سلطنتنده، کوچك شهزاده اولمق جهتیله، شرق اصولنه توفیقاً بیوك برادرینه قارشی کمال اطاعت عاجزانه حالنده یاشامش اولان مراد، برادرینك وسلیمان پاشانك وفاتیله، بغتةً، اسارتی بر حکومت مطلقه‌یه، وموت ناهنگام احتمالی شانی بر استقباله تبدیل ایلدی (۱). جلوسندن اعتباراً، اورخانك آوروپاده‌کی فتوحاتنی توسیع ایتمکی دوشوندی؛ لکن آسیاده تحدث ایدن وقایع نظر دقتنی کاملاً اوطرفه جلب ایلدیکندن، تصورینی تأخیره مجبور اولدی. سلجوق عائله‌سنك انطفاسندن صوکره دولت ساقطه‌یه وارث اولان اون بك آره‌سنده کندیسنی الك قوتلی بولمش اولان قارمان حکمداری، اوزمانه قدر عثمانلیلرك هر دقیقه تزاید ایدن قوتلرینك کندیسنه احضار ایتمکده اولدیغی مخاطراتدن آز عطف نظر ایتمش ایدی. صوك تشبثلرینك نتایجندن اندیشه‌لنه‌رك، عثمانلیلره اعلان حربه قرار ویردی، وپادشاهك عساکری آوروپایه حرکت ایتمکده اولدیغی زماندن انتهاز فرصتله، آسیاده مدافعه‌سز قالان ممالك عثمانیه‌یه هجوم ایلدی.

هجومنك نتیجه‌سنی تأمین ایچون، قارمان بکی غالاتیه‌ده‌کی بیوك املاك متصرفلرینی (اخیلر) [۱] عصیانه تشویق ایده‌رك، بونلر انقره‌ده حکومتی دردست ایلمش ایدیلر. مراد، السپونس ساحلرندن اناطولی حدودینه ییلدیریم سرعتیله یتیشه‌رك، اخیلری بوزدی، وانقره (قدیم آنکیرا، انگوری) آنا ختارلرینی اللرندن آلدی. اسکندرك اسیای صغراده‌کی فتوحاتنك الك شمالی نقطه‌سی اولان (۲) بو شهر — که اوغوست عبادتخانه‌سیله وغالاتیه‌نك [۲]

---

(۱) حاجی قالفه، ادریس، نشری، سعدالدین، صولاق زاده، عالی، لطفی. منشات فریدونده تاریخسز اوله‌رق. ایران حکمداری جهانشاه میرزانك تبریکنامه‌سی وسلطان مرادك جوابنامه‌سی واردر.

(۲) جهانما، ص ۶۴۳، ۶۴۴؛ اولیا، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۸؛ دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی، ۲ ص ۴۵۵ — ۴۷۹. آرینه‌ن، ۲، ۴.

مرکز اداره‌سی اولمقله مشهوردر — خلافتك و بیزانس ایمپراطورلغنك زمان اقبالارنده، آموریوم [عموریه، آناموری] کبی، قسطنطنیه واسلام حکمدارلری آره‌سنده دائمی بر سبب نزاع ایدی. هارون الرشید ایله مأمون انقره‌یی فتح ایتدیلر. برنجیسی شرق روما ایمپراطورلغی اراضیسی اوزرنده‌کی مظفریتی خاطره‌سنی تأبید ایچون انقره‌نك محتشم ایکی قاپی قانادینی بغداده نقل ایتدیردی. بش یوز سنه صوکره ده روم ایمپراطوری نیکه‌فوروده اوکا امتثالاً اسکی کیلیکیا (قاره‌مان) بلادندن موپزوتیا ایله طرسوسك قاپیلرینی قسطنطنیه دیوارلرینه الصاق ایلدی [٣]. انقره‌نك الده بولنمسی مراد ایچون پك مهم ایدی؛ زیرا آسیای وسطی تجارتنك مرکزی وسوریه وارمنیه‌دن تراکیا و کیلیکیا ساحللرینه کیدن یوللرك نقطهٔ مرکزیه‌سی ایدی. آسیای صغرانك اك زنکین ولایتندن اولان آنقره، اعصار قدیمه‌ده یاغی قویروقلو قیون سوریلری، اوزون ویموشاق تویلو کچیلریله مشهور اولدیغی کبی، زمانمزده دخی اورتولری، صوفلری، بناخرجلرینك صاغلاملغی، اوتوز التی نوعی صایلان ارمودلرینك لذتی، قدیم آدوریس طاغنه‌الما طاغی اسمنی ویردیرمش اولان المالری، اوزوملری، عمومیت اوزره میوه‌لری آز معروف دکلدر. معلومدرکه قاییش باغچه‌لری آسیای صغرانك اك منبت حدیقه‌لریدر؛ آیاش صولری ده قاپلیجه اولمق وایچلمك اعتباریله اکثریاده شفا بخشادرلر. مرکز ولایت قربنده، قایالرینك شکل غرابت نماسی ومناره‌لرینك وسعتی ایله شایان دقت اولان آته‌نوزی وادیسی واردر.

آنقره خلقیله قودوزلیلر ممالك عثمانیه‌ده جانباز وپهلوان یتشدیرمك امتیازینه‌مالك، وبونلرك مهارتلری ضرب مثل کبی شایعدر. غلاتیه‌پای تختنی تزیین ایدن برچوق اوابد ایچنده بیوك سلطان سلیمان زماننده معمار شهیر سنان طرفندن بنا اولنان حاجی بایرام واحمد پاشا جامعلرینی؛ احمد پاشانك حماملرینی؛ مصطفی پاشانك، سیف الدینك، موضوعات العلوم صاحبی طاش کوپریلی زاده‌نك مکتبلرینی؛ مولوی وابدال حسین غازی ایله مراد ثانی زماننده شیخ بایرام طرفندن انشا اولنان درویشان بیرامیه تکیه‌لرینی ذکر ایدرز. بو انشا آتك جمله‌سی مراد اول زمان سلطنتندن مؤخر ایسه‌ده، انقره بو پادشاهلك زماننده دولت عثمانیه‌نك حدود شرقیه‌سنده‌کی موقعی وصناعتك قوتلرینی تزیید ایلدیکی استحکامات طبیعیه‌سی ایله اهمیت عظیمه‌یه مالك ایدی. ترك سیاح مشهوری اولیا — که اون یدنجی عصرده ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنی واوستریا وایرانی دولاشمش، وبزه انقره ایله مجارستانده اوفه‌نك بودین شهرینك تعریفلرینی براقمشدر — بو ایکی بلده‌نك موقعی واستحکاماتی آره‌سنده

بيوك برمشابهت بوليور، ويالكز دولتك ايران طرفندن حدودى اوزرنده‌كى وان موقع مستحكمى بونلره قياس اولنه‌بيلير ، ديور (١) .

مرادانقره‌يى ٤ تسخيرايله،قاره‌مان بكى طرفندن تحريك اولنان قاريشيقلقلرى تسكين ايلدكدن صوكره، اوروپايه عطف انظار ايلدى. انجق سفربرحالنه كيرمه‌دن اول‌اك بيوك وسايلهٔ مراتجه التيوكسك اولان بروسه قاضيلكنك اردوقاضيلكيله توحيدينى امر ايتدى. بوايكى مأموريت اولكى محاربه‌لرده موقتاً بركيشى طرفندن اداره اولنمش ايدى؛ مرادك امرندن صوكره ايكى خدمت بربرندن آيرلماز اولمش، وبوكا تعيين اولنان ذات ادارهٔ ملكيه وعسكريه‌اوزرنده‌متفوق برحق نظارته‌مالك بولنمشدر. سلطان، بوخدمته چاندارلى قاره خليلى انتخاب ايتمش، وچاندارلى طقوز سنه‌صوكره صدراعظم‌اولمشدر. چيمب قلعه‌سنه‌قارشى تشبثنده‌سليمان پاشانك سلاح ارقه‌داشلرندن بولنان لالاشاهين[٥] بكلربكى عنوانيله عثمانلى اردولرينه باش قوماندان اولدى. بكلر بكى مأموريتى—كه وزيرلك مأموريتنى‌ده متضمندر—اولكى پادشاهلر زماننده اونلرك الك‌ياقين‌اقرباسنه وياخود بيوك‌اوعالرينه‌تفويض‌اولنوردى. نصل‌كه‌اورخانك برادرى علاءالدين‌واوندن صوكره اوغلى سليمانك‌بوايكى خدمتى اداره‌ايتدكلرينى كوردك. مراد، بواصولده بر قاريشيقلق سرمايه‌سى‌وسلطنت ايچون برمنبع‌خطر كوره‌رك، بعدما اونلرينى مجلس مشاورده‌سنه قبول ايتمه‌مك‌وعسكر باش قوماندانلغنى يابانجيلره توديع ايتمك صورتيله اصول قديمه‌يى تغيير ايلدى. حكومته بر امنيت جديده ويرن بوقاعده، مراداولك اخلافى طرفندن‌هيچ دكشديرلميه‌رك، دستور حركت اتخاذ اولنمشدر.

عثمانليلرك اوروپاده فتوحى — مراد اولك سلطنتيله عثمانليلر ايچون يكى بر دور شرف وقوت و آوروپاده برسلسلهٔ فتوح باشلامش، وپادشاهلك قوصوه‌محاربه ميدانند ارتحالنه‌قدر اصلا خللدار اولمامشدر . كاليبوليدن پك‌اوزاق اولميان برمحلده السپون اوزرنده مبنى نه‌بوتوس ، ياخود بونتوس (٢) قلعه‌سنك ضبطى سلسلهٔ فتوحك ابتدا ايلديكنه علامت اولدى (٣) . عثمانلى اردوسى بونتوسدن چورلى

(١) براتوتيده سعدالدين ، ص٨٠ و ٨١ . روضة الابرار (٧٦١ — ١٣٥٩)

(٢) نه‌بوتوس ، ياخود بونتوس (بنتوس) املاسنده بر نقطه‌نك ياكاش قونيلديغى كلمه‌يى دكشديرر ؛ براتوتى—كه آخى‌يى آخيلار ياپمشدر — بو قلعه‌يى‌ده نه‌تتوتو قلعه‌سى ياپيور .

(٣) نه‌بوتوس احتمال‌كه قديم آكيوس - پوتاموسدر ؛ بو موقع ، تاريخ قديمده پەلوپونه‌س محاربه‌سنده اسپارته‌ليلرك آتنه‌ليلره تفوقنى كوسترن دكيز جنكيله مشهوردر .

اوزرینه یوریدی ، وهجوم ایله ضبط ایتدی . بو موقعك قوماندانی ، کوزی اوق ایله چیقمش اوله‌رق ، مرادك حضورینه ایصال ، وپادشاهك امریله اعدام اولندی؛ محافظلر ده قیلیجدن کچیرلدی . قلعه‌نك دیوارلری هدم ایله اطرافی تخریب ایدلدی(۱). چورلی‌یه قریب مه‌زه‌للی موقعی قوماندانی‌ده او حاله کرفتار اولمق قورقوسیله شهرك آناختارلرینی سلطانك النه تسلیم ایتمکده مسارعت کوستردی. اهالیسی طرفندن تخلیه ایدیلن بورغاز تخریب اولندی [٦] .

مراد ، مظفر اردوسنك باشـنده ، السپونك شمالنه طوغری حرکت ایتدیکی اثناده ، قوماندانلری حاجی ایلبکی و اورنوس — که آنقره اوزرینه سـوقیاتنده آسیاده‌کی ایالات مفتوحه‌سنك محافظه‌سنی اونلره تودیع ایتمشیدی — رونقلی موفقیتلر کوستردیلر . برنجیسی ایپصاله و معلقره آره‌سنده بولنان کشان [٧] قلعه‌سنی ، ایکنجیسی قانتا کوزه‌ن ایله زوجه‌سی ایره‌نك اقامتکاهی اولوب طوپراق ایشلرینك ظرافتی ، بر تپه اوزرنده مخروطی الشکل اوله‌رق عرض ارتفاع ایدن قلعه‌سی ، سلطان مرادك بو قلعه درونده‌کی سرایی ، ایچه اوزاقدن سویاننی سوزلری برر برر تفریق اولنه‌جق صورتده عکس ایتدیرن قبه‌لری حاوی حماملریله شایان دقت اولان دیمتوقه‌یی ضبط ایلدی . حاجی ایلبکی برکیجه باصقیننده دیمتوقه قوماندانینك اوغلنی اسیر ایتمش ایدی؛ باباسی موقعی تسلیم ایله اوغلی اسارتدن قورتاردی . بو صیره‌ده مراد چتال بورغازه قدر ایلریله‌مش ایدی. ایکی قوماندانك کندیسنه التحاق ایتملری اوزرینه، بر مجلس حربده و ملرك شاشقینلقلرندن استفاده ایله ، ادرنه‌نك درحال محاصره ایدلمسی قرار-لاشدیرلدی . حرکات عسکریه لالا شاهین ایله حاجی ایلبکینه تودیع ایدلدی. بونلر کچن سنه ادرنه قاپیلرینه قدر ایلریله‌مش ، و اوزماندن بری حاجی ایلبکی بورغازی دینیلان قله‌یی [٨] علی الغفله ضبط ایتمش ایدیلر(۲) . پادشاه ایکی بکك تشبثاتنی تقویه ایچون اردوسنك قسم ممتازیله ادرنه یولنده بابا اسکی‌یه کیتدی . ادرنه موقعی قوماندانی جسورانه لالا شاهینك مقابله‌سنه چیقدیسه‌ده ، بسبتون مغلوب اولدی ، و مریچك فیضانندن استفاده ایله برکیجه صندالله بینه‌رك ، نهرك منصبنده بولنان اینوزه کیتدی. بو مظفریت بیزانس ایمپراطورلغنك الـمهم قلعه‌سنی عثمانلیلره تسلیم ایتمشدر. قلعه‌نك

(۱) نشری ، ادریس ، عالی ؛ صولاق زاده ، براتونیده سعدالدین ، ص ۸۲ .

(۲) حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی ، ق ٦٥ ؛ براتونی، ص ۸٤ .

قاپیلرینی خیانت کشاد ایتمش اولدیغی کبی، محافظلرك آلچاقلغی اونك فتحنی استحکاماتك وقلعه‌لرك ضبطی درجه‌سنده تسهیل ایلمشدر (١) .

ادرنه اووقتدن اعتباراً عثمانلی دولتنك آوروپاده پای تختی وسلطانلرك اقامتگاهی اولمش، و بوندن صوکره عثمانلی ممالکنك کلیبولیدن تەموسه واورادن قره دکیزه قدرناقابل مرور بر دیوار کبی تمدید ایلدیکی خط ایچنده محبوس قالان قسطنطینیه‌یی عثمانلیلر بو نقطه‌دن تهدید ایلمشدر. عثمانلی مورخلرینك ادرنه قوماندانلنه ویردکلری اسم آدره‌نوس (آدریانوس) در ، که یاشهرك مؤسسیله اونی تسلیم ایدن خائنك اسمنی قاریشدیریورلر ، یاخود حقیقةً اونك ده اسمی بویله‌در . تاریخ بومثللو اسم مشابهتلرینه امثال کثیره عرض ایدر . ترکلر آسیاده کشیش طاغی اوزونده بر شهر تأسیس ایدن ایمپراطور آدریه‌نی — که اسمی هنوز آدره‌نوس [آطرنوس] بلده‌سنك نامنده طانمقده‌در — بیلیرلر . ادرنه ، بەسینیلرك شهر قدیمی اولان او سکوداما خرابه‌لری اوزرنده تأسیس اولنەرق، اوره‌ستیا [٩] نامیله یاد اولنمشدر ؛ بیزانس تاریخنده ایمپراطور والانس زماننده فریتیکرلر النده ایکن غوتلرك محاصره وتخریباتی، رومانوس یدنده بولندیغی صیره‌ده بلغارلرك یغماسی ، قومنەن زماننده اهل صلیبك کذاری ایله مشهوردر . اوچ نهرك ملتقاسنده کائندر (٢) . بونلردن ابروس کل وآیوا باغچه‌لری آره‌سندن کچر . معلومدرکه ادرنەنك کل‌صویی مصر کل صوییله، کل یاغی ایران کل یاغیله رقابت ایلر . دیکر محصولاتی‌ده دها آز آرانماز ؛ صابونی سوریه صابوننه ، ایوا مرباسی آماسیه‌نککینه ، شکرلمه‌لری وشروبلری قونیه وحمانککیلرینه‌معادلدر. ادرنه، موقعنك وخلقنك کوزللکی ایله برچوق ترك شاعرلری طرفندن ترتیل اولنمشدر؛ اشبو اشعار تصویریه [١٠] «شهرانکیز» اسمیله‌موسومدر؛ غریب وهمان‌همان آکلاشلماز اولان بونام، شهرك وخلقنك کوزللکی بتون کوکللری تهییج وتسخیر ایدر ، دیمکله تفسیر اولنور . ادرنه ، دیوارلری ایچنده بر چوق شاعرلرك تولدووفاتی کورمش اولدیغندن،ملتلرینك علما وشعراسی حقنده‌دیندارانه بر حرمت کوسترن عثمانلیلر ادرنه‌یی جناب حق طرفندن بالخاصه محفوظ وخصوصا مدنیتجه پك مترقی عدایدرلر. شهره زینت‌ویرن بتون مبانی، سرایلری، چارشولری، جامعلری، مکتبلری، کوپریلری سیاحلرك حیرت دائمه‌سنه دکاسه‌ده، نظر دقتنه شایاندر. بوایکنجی

(١) سعدالدین ، حاجی‌قالفه ، ادریس ، نشری ، لطفی ، عالی ، صولاق‌زاده، نشانجی؛ جهانما ، فتح سنه‌سنده متحددرلر . خالقوندیل بو فتحی اورخانك اوغلی سلیمانه عطف ایدر . منشآت فریدونەده مراجعت .

(٢) مریچ ، آرده ، طونجه . ابروس ، مریجدر . (مترجم)

آوروپای عثمانی پای تختنك تاریخ عثمانیده اشغال ایلدیکی موقع بزی بالدفعات تفصیلات مخصوصه ایله اوندن بحثه مجبور ایده جکدر [ ] .

ادرنه، عسکرلك، سیاست، تجارت مناسبتجه حائز اولدیغی موقع مفیده مبنی، حقیقةً عثمانلی پادشاهلرینك آوروپاده پای تختی اولمغه لایق ایدی. مع هذا سلطان مراد، اقامتگاهی اولمق ایچون دیمتوقه یی انتخاب، واوراده بر سرای انشا ایتدی؛ ادرنه یه ده بکلربکیسی لالاشاهینی اقعاد ایله، شمالی تراکیاده فتوحاته دوام ایتمسنی امر ایلدی. بو آرالق آوره نوس، بو خطه نك جنوبنده کوملجنه (بیزانسلیلرجه قوموتقسینون) ایله وارداری (۱) — که برنجیسی فره جکك (قدیم دوریسکوس) (۲)، غربنده وایکنجیسی قاره فریه نك (بروبا) شرقنده در — فتح ایتدی. بو ایکی شهرده اوره نوسك خاطره سی یالکز بونلری فتح ایتمش اولدیغی ایچون دکل، برچوق جوامع وکاربانسرایلر انشا وتخصیصات وافیه اعطا ایتمش اولدیغی ایچون ده محافظه ایدلمشدر. لالاشاهینه کلنجه، مظفر علملرینی بالقان اتکلرینه قدر ایصال والڭ مهم بلاددن اولوب بلغراده قدر بتون مملکته پرنج ویرمکده اولان ایکی زاغره (اسکی ویکی زغره) ایله فلبه یی ضبط ایلدی. یالکز پرنج تجارتی دها سعدالدینك زماننده خزینه یه درت میلیون آقچه کتیریوردی [ ]. لالاشاهین، اوره نوسه امتثالاً، حکومت عثمانیه آلتنه آلدیغی بلاده زینت ویرن مبانیٔ محتشمه ایله ابقای نام ایلدی. ازجمله فلبه ده ایکی اوق آتیمی طولنده ویان یانه ایکی آرابه کچر بر طاش کوپری یاپدیردی. بو کوپرینك محافظه سنی تأمین ایچون اجرای تعمیراته تعیین اولنان برچوق کوله لرك تأدیهٔ اجوراتنه کافی سرمایهٔ دائمی تخصیص ایلدی (۳).

بونلرك، تعبیر اصح ایله حرب اسیرلرینك مقداری عثمانلی سلاحلرینك مظفریتی بی فاصله سندن طولایی اوقدر چوغالمش ایدی، که بر آدمك بدل معتادی یوزیکرمی اش آقچه یه دوشمش ایدی. بو فیٔ اول وقت — عثمانك، اوندن صوکره اورخانك، او زمانکی قاضی عسکرلرك اخذنده دائما اهمال ایتمش اولدقلری — خمس غنائم مقدارینك تعیینه اساس اتخاذ اولندی. قاره مانده متولد فقیه قارهرستم بر کون چاندارلی خلیل، پادشاهك

(۱) حاجی قالفه نك روم ایلیسی، ص ٨٤.

(۲) هه رودوت؛ حاجی قالفه، ص ٦٧. بالعکس بونك قدیم سرره Serrhé اولدیغی آکلاشیلیور.

(۳) مانه ر، ۷، ص ٥١٦؛ حاجی قالفه نك روم ایلیسی، ص ٥٠، ٥٢، ٥٤، ٨٦؛ براتونی، ص ٨٧ و ٨٩. قاره مان بکنك تبریکنامه لریله مرادك ١ رجب ٧٦٤ تاریخلی جوابنامه سی وجانبك خانك نامه سیله پادشاهك سلخ ذی الحجه ٧٧٠ (١٤ اغستوس ١٣٦٨) تاریخلی جوابنامه سی؛ مرادك ٧٧٦ (١٣٧٤) سنه سنده یازلمش بر ایکنجی مکتوبی منشآت فریدونده مندرجدر.

حضورنده منافع حکومتی محافظه ایتمه‌مکله اتهام ایلدی . سلطان مراد ، بو تنقیده عطف نظر دقتله، اسیرلر حقنده تطبیق اولنه‌جق بر تدبیر مالینك فوائدینی تقدیر، واوامر قرآنیه‌یه استناد ایده‌رك ، بعدما هر اسیرك بدلندن خمسنك، یعنی یکرمی آقچه‌نك خزینه‌یه ایفا اولنمسنی امر ایتدی [١١] (١) . اسیرلر اوزرینه موضوع اولان بو ویرکی پنجك ، یاخود اسپنج [١٢] تسمیه اولندی . مؤخراً بر ملت خرستیانیه [اجنبیه] بو اعتیاددن شکایت ایتدکجه، او ملتك اسراسی حقنده استثنا معامله‌سی یاپیله‌رق ، عائد اولدیغی ایلچیلرله عقد اولنان معاهدات امتیازیه‌یه درج اولنور ، وبوفقره ترجمانلرینك براتنده مادهٔ مخصوصه تشکیل ایلردی [١٣] .

مراد، بروسه‌یه عودتنده، ادرنه فتح ونقداری آسیا حکمدارلرینه فتحنامه‌لرله بیلدیردی. تاریخ، بو حکمدارلر میاننده پادشاهك قومشولری اولان کرمیان، قاره‌مان بکلریله عراق عجم وعراق عرب حکمدارلرینی قید ایدر. عراق عجم ایله جنوب وشرقده اونك حدودینی تشکیل ایدن خطهٔ فارس، بو زمان مظفر عائله‌سنك حکمداری امیر مبارزالدین محمد اداره‌سنده ایدی . عراق عرب ایله عراق عجمك شمالنده کائن آذربایجان مملکتنده شیخ حسنك اوغلی [١٤] وایلخانی سلاله‌سنك ایکنجی حکمداری سلطان اویس سلطنت ایدیوردی . بو ایکی عائله‌نك اصلی عثمانلی دولتیله همان بر زمانده ظهور ایتمشدر ؛ چونکه بونلر جنگیز خانك اعقابی طرفلرندن تأسیس اولنان حکومتلرك انقاضی اوزرینه هنوز اوتوز سنه مقدم تأسیس حکومت ایلمش اولدقلری کبی، سلطنت عثمانیه‌نك ده سلجوق دولتی خرابه‌لرندن ظهورندن بری چوق زمان مرور ایتمه‌مشدر [١٥]. عراق عجم ایله فارس ایالاتی حکمداری امیر مبارزالدین محمد، همان بتون مدت سلطنتنجه — قاره خطای حکمداری سلطان جلال‌الدین سیورغتمیشك طابی اوزرینه مغول حکمداری آرغون طرفندن کرمان حدودینك مدافعه‌سنه کوندرلدکاری حالده ، بو مملکتی خارجی دشمنلره قارشی محافظه ایده‌جك یرده تیمور طرفندن تحت اطاعته آلندقلری زمانه قدر تخریب ایتمش اولان — افغان وجرمان [١٦] اقوامیله محاربه حالنده بولندی. مبارزالدین آذربایجانده جانی بکك والیسی اخی جوقی و عراق عرب حکمداری سلطان

(١) قاره رستم ، قاضی عسکر خلیله وجوب اداء خمس حقنده‌کی آیتی ایراد ایله ، خمس اخذینی اخطار ایتمسیله ، خلیل همان پادشاهه عرض کیفیت ایلدی ، وخمس غنائم ضبطی رستمه تفویض بیورلدی . اوایلمده غنائم فراوان اولمغله هر اسیره یوز یکرمی بش عثمانی قیمت تقدیر ایله، یکرمی بش عثمانی خمس النمسی قرارلاشدیرلدی. (تاج التواریخدن خلاصه، ج ١، ص ٧٥) (رم)

اویس ایله‌ده محاربه‌یه مجبور اولدی. بو سلطان اویسك شانه و والده‌سی سلطان دلشادك اخلاق فاضله‌سنه [١٧] او زمانك شعرای معروفه‌سی شهرت بخش اولمشلردر [١٨](١).

سلطان مراد، قلبه فتحندن صوکره روم ایمپراطوریله بر معاهده‌نامه عقد ایتمش ایدی [١٩] . لکن بو تعطیل مخاصمات سایه‌سنده براز استراحت ایتمکه و دولتك ادارهٔ داخلیه‌سنده تأسیس انتظامه باشلار باشلاماز، یکی بر فورطنه کندیسنی آوروپایه دعوت ایتدی. قلبه روم قوماندانی صربلیلر قرالی بشنجی اوروشه التجا ایلمشیدی. بو ملتجی، حکمداری سلطان علیهنه اعلان حربه تشویق ایتمکده ایکن، پاپا بشنجی اوربه‌نك بر تحریرات عمومیه‌سی ظهور ایلدی،که بتون خرستیانلری ترکلر علیهنه برایکنجی حرب صلیبی‌یه دعوت ایدیوردی. مجارستان قرالی، صربیه وویوده‌سی، بوسنه و اولاخیه پرنسی — مملکتلرینك حدودینی تهدیده باشلامش اولان — عثمانلیلر علیهنه اتفاق ایچون بو ندن انتهاز فرصت ایلدیلر . لالا شاهین، بو مدهش اتفاقه مقابله ایچون پك ضعیف اولدیغی جهتله، پادشاهه سریعاً امداد کوندرلمسنی اشعار ایتدی. سلطان مراد السپوندن کذار ایتمك اوزره ایدی؛ لکن بیغا او کندن کچرکن، بر موقع مستحکم، و رجعت حالنده عسکرینه جای اجتماع یاپمق ایچون اوراسنی فتح آرزوسنده بولندی. بو شهر اورخانك فتحندن صوکره برمدت برادری علاء الدینك اقامتکاهی اولمش، و مؤخراً دشمنلرك (احتمال که المغربیلرك) (٢) النه دوشمش ایدی. بنابرین مراد آیدنجق (سیزیکوس) وکلیبولیده بولنان سفائنك جمله‌سنی جمع ایله سواحلك محافظه‌سنی اونلره احاله ایتدی؛ نندیسی ده اردوکاهنی بیغا او کنده قوردی. حال بوکه خرستیان اردوسی سرعتلی مشیت ایله مریجه قدر ایلریله‌مش، و ادرنه‌یه ایکی قوناق یول قالمش ایدی . لالاشاهین یکرمی بیك کیشی‌یه بالغ اولان دشمنك کثرت مقدارندن مفتور اوله‌رق، و کندی نامنی لکه‌له‌مکدن قورقه‌رق، سلاح ارقداشی حاجی

(١) بونلردن ، سلطان اویسك اك خواهشلی مداحی و حافظك رقیب بختیاری سلمان ساوجی جالب دقتدر. ادبیات ایرانیه تاریخی، ص ٢٦٠. سلمان ساوجینك کوزل محافظه اولنمش بریازمه دیوانی برلین کتبخانه‌سنده دیه‌ز نسخ خطیه‌سی میانده‌در، ن ٨٤ .

(٢) عالی بونلری لوند (Levées عسکر تحریری کلمه‌سندن مأخوذ) یعنی شایان استحقار برطاقم تسمیه ایدیور،که او زمان قانالانلیلر بوحالده ایدی. [لوند کلمه‌سی — شعرای قدیم عثمانینك « شهلوند » کبی تعبیر متوجهانه‌لری خلافنه — ابی برمعنایه کلدیکی ، خلیع العذار دیمك اولدیغی برهاندن اکلاشیلیر؛ فقط فارسی‌یه اوروپا لسانلرندن‌می، یوقسه اولسانلره فارسیدن‌می انتقال ایتدی؟ صورت ثانیه اقوی کورینور، بوحالده Levées کلمه‌سندن آلنمش اولمسی طوغرو صایلماز .]

ایلبکنك قوماندەسیلەقوتلی بر آقینجی فرقەسنی استکشافه کوندردی(١). حاجی ایلبکی امری آلتندەکی اون بیك کیشی‌یی یالکز بر محاربەنك طالعنه عرض ایتمك ایستمیەرك — اردوکاهلری اهمالکارانه محافظه ایدلمش، وشراب ایچنده یوزر انتظامسز بر عسکر طاقمنك قاریشیقلقلرینه معروض بولنمش اولان — خرستیان قوت مجتمعەسی اوزرینه بر کیجه باصقینی اجراسنه قرار ویردی. داوول، دومبەلك سسلری، «الله! الله!» آوازەلری قراکلق ایچنده بردن برەعکس انداز اولەرق، خرستیانلر آرەسنه دهشت القا ایلدی(٢). سعدالدین، بونلرك وحشی حیوانلر کبی اینلرنده بغتةً اوزرلرینه واریلەرق، کندیلرینك روزکارایلەسوق اولنان یاغنمه مماثل برصورتله مرپجه طوغری استعجال ایله، امواج ایچنده تلف اولدقلرینی یازیور (٧٦٦ — ١٣٦٣) (٣). بوشبیخونك محل وقوعی اولان صحرا، حالا «سرف صندیغی»، صربلیلرك مغلوبیتی دیه یاد اولنور[٢٠] (٤).

بوایلك دفعەدر، که مجارلر ترکلرله قارشی‌قارشی‌یه بولنیورلردی؛ یکی خصملرینك بوبرنجی تجربەسی کندیلرینه اوقدر مستوجب خوف اولمش اولمق لازم کلیر، که آنجق هونیاد کبی بر قهرمان اونی ازاله ایدەبیلمشدر. مجارستان قرالی لوئی، باربارلرك [یعنی غالبلرك] قیلیجندن معجزه کبی بر صورتله قورتلدی. سلامتی — کوکسنده تصویرینی بولندیردیغی — مریم البتوله عطف ایلدیکندن، کرمیٔ تشکر ایله، اونك ایچون بر کلیسا بناسنی نذر ایتدی. فی الحقیقه بر مدت صوکره اوستریا ایمپراطورلغنك لورەتتوسی (٥) دیمك اولان ماریازەللا کلیساسی وجود بولدی. عنعنەلرك بوکلیسایه اسناد ایلدیکی معجزاتك الك غریبی، شبهەسز، خرستیانلرك قانلی مغلوبیتلرینی عثمانلی اردوسی اوزرنده بر مظفریت تامەیه تحویل ایتمسیدر. صرب صندیغی محاربەسنی — که نتایجی اعتباریله آز اهمیتلی اولمقله برابر تاریخجه آز شایان اخطاردکلدر — حاجی ایلبکنك وفاتی تعقیب ایلدی.

(١) سعدالدین ، حاجی ایلبکنی میدان حربك ایلك مبارزی [مقدم عرصهٔ مردانکی] ، غضنفر حرب واستادکاه دین مبین دیه توصیف ایلیور. [هامەر مقدم کلمەسنی یاکلش آکلامشدر]

(٢) سعدالدین، نشری، ادریس، لطفی، صولاق‌زاده، حاجی قالفه، تقویم التواریخ. ٧٦٦ سنەسی ١٣٦٤ تشرین اولنده باشلادیغندن، یازین وقوع بولان بومحاربه ١٣٦٣ ده مصادفدر.

(٣) سعدالدین: « بهیمه کبی خوابکاهلرنده رمیده اولوب، میدان ستیزدن بیابان کریزه شتابان وآتش قهردن بادوزان کبی کریزان اولان دشمن خاکسارلر نهر مرپجه ریزان...» (رم)

(٤) صرب صندیغی، صربلیلرك مغلوب اولدقلری یر؛ «صینمق» دن اسم زمان ومکان. کیوه قربنده‌ده ، سلچوقیلر، یاخود عثمانلیلر زماننده تسمیه اولنمش بر «کاوورصندیغی» واردر. (رم)

(٥) لورەتتو، بواسمده برایتالیان شهرینك کلیساسیدر، که غرائب خوارقندن دولایی زواری پك چوقدر. (رم)

لالاشاهین، شرف مظفریتی کندیسندن آلمش اولمسنك جزاسی اوله‌رق، سائقهٔ حسدله حاجی ایلبکنی تسمیم ایتدیردی (١) . بعض مجار وایستریا مورخلری (٢)، ترکاری خرستیانلره مغلوب ایدن عنعنه‌یه (٣) الدانه‌رق ، بومحاربه‌نك محتنده شبهه ایدرلر؛ لکن محاربه‌نك وقوع بولدیغی صحرانك نامی، ماریازه‌للا کلیساسنك تأسیسی، [٢١] حاجی ایلبکنك تسمیمی — که اوزماندن بری ترکیه‌ده صیق صیق تکرار ایدلمش بر جنایتدر — حاصلی بتون بو وقایع ترکلرك خرستیان عسـاکر متفقه‌سنه غلبهٔ لیلیه‌لری ایچون شهادت کافیه‌در (٤) .

قرال لوئی، بتوله نذرینی ایفا ایچون ماریازه‌للا کلیساسنی انشا ایتدیردیکی صیره‌ده، مراد، بیغانك فتحندن ومریجده احراز اولنان مظفریتدن دولایی الوهیته دیندارانه عرض تشکر کبی برسببدن باشقه نیتله [؟] بیله جکده بر جامع ویکی شهرده درویش پوستین پوش ایچون بر تکیه بنا ایله تخصیصات کثیره اعطا ایلدی . بودرویش وجد آورك تربه‌سنده حالا خیلی زوار بولنور. پادشاه بروسه‌یی، کوکدره صحراسنده انشا ایتدیردیکی کوچك وشهرك شرق جهتنده وقاپلیجه‌لر محله‌سنده سرایك قارشیسنه مصادف اوله‌رق یاپدیردیغی دها بیوك بر جامع ایله تزیین ایلدی. نهایت اسکی قاپلیجه‌لرك (٥) قبه‌سنی اکمال ایتدی. بونك شفابخش صولری برافسانهٔ قدیمدن دولایی الك اسکی زمانلرده شهرت عظیمه‌یه مالکدر؛ هرکول، ندیمی ایلاسی (٦) بلا اختیار اولدیردکدن صوکره، اوزرینه بولاشمش اولان قانی بونك منبعلرنده تمیزله‌دی. بروسه صولری خواصیله اسکی شهر (٧)، یالوه (الهٔ نوپولیس یاخود دره‌پانون)، طاوشانجیل (فیلوقرمن) قاپلیجه‌لرینه متفوقدر. بتون بومؤسساته نظارت ایدن معمار، برروم یاخود برفرنك ایدی، که عثمانلی دونانماسنك بر گمیسی طرفندن اسیر ایدیله‌رك، اسارتنی تعدیل ایچون بودرلو ایشلره حصر مهارت ایلمشدر. اثر

---

(١) براتوتیده سعدالدین ، ادریس، صولاق زاده ، روضة الابرار (٧٦٦ وقایعی)

(٢) بیره‌لك مجارستان وژول سزارك ایستریا تاریخی.

(٣) ایستریالیلرك رواتی خرستیان اردوسی محاربلرنی اون بیك وحاجی ایلبکك عسکرلرنی یکرمی بیك کوستر. ترك مورخلری ایسه بونك عکسنی سویلرلر.

(٤) منشأت فریدونده مراد اولك بروسـه‌دن ربیع الثانی ٧٦٧ بر مکتوبیله قاره‌مان بکنك جوابنامه‌سی واردر.

(٥) بروسه‌یه سیاحت، ص ٢٥، براتوتیده سعدالدین، ص ٩٥. حاجی قالفه، تقویم التواریخ.

(٦) فیل صاحبی تئوفانیس ، ص ٢٩ . قسطنطین پورفیروغه‌نتك سلطنتی خاتمه‌سنده .

(٧) پاولوس سیلانتیاریوسك یونان قدیم قاپلیجه‌لری حقنده‌کی اثری.

صناعتی اولان مبانی میاننده شکل غریبله شایان دقت بر جامع ذکر اولنه بیلیر. بنا هم معبد، هم مدرسه‌در. زمین قاتی جامعی تشکیل ایدیور. اوست قاتده و بنانك کنارنده‌کی دهلیزده صیره ایله متعلمین اوطه‌لری او صورتده بنا اولنمشدر، که هر متعلم کندی اوطه‌سندن(۱) محرابده‌کی امامی کوروب، اونکله برلکده نمازینی ادا ایدر. بو متدین ارباب مساعی شو صورتله اضاعهٔ وقت ایتمه‌مش اولورلر [۲۲].

اوروپاده بانیلری اولان حکمدارلرك صناعاته محبتلرینه، یاخود هیچ اولمازسه بر درجه‌یه قدر معرفتدن بهره‌مند اولدقلرینه دلالت ایدن بو انشاآت عمومیه، سلطان مراد طرفندن بتون دینی بر سببله بنا اولنمشلردر. اکر تاریخ، بو حکمدارك یازی بیلمدیکی حقنده بزه هیچ برشی اوکرتمه‌مش اولسه‌ایدی، بروسه جامعی و ادرنه سرایی انشاآتنك باشلادیغی سنه اسکی ایدیور سکنه‌سیله، یعنی راغوزه‌لیلرله عقد ایلدیکی بر عهدنامه‌نك صورت امضاسنده‌اونك دلیلی بوله‌جق ایدك (۷۶۷ - ۱۳۶۵). آدریاتیق دکیزینك بر کورفزنده صاقلانمش کبی کورینن، و عصرلرجه حیله‌کارانه و احتیاطکارانه سیاستی سایه‌سنده کندیسنی محافظه ایتمش اولان راغوزه جمهوریت صغیره‌سی عثمانلی پادشاهلرینك مقدرات عالیه‌سنی برنجی اوله‌رق کشف ایله، کندیسنی بالاختیار اونلرك حمایه‌لری تحتنه وضع ایلدی. راغوزه ایلچیلری طرفندن اداره اولنان بو مذاکراتك نتیجه‌سی بر عهدنامه‌یه منجر اولمشدر. عثمانلیلرله بر خرستیان ملتی آره‌سنده ایلك عقد اولنان بو عهدنامه، جمهوریتك مطاوعتنی تصدیق ایله، سنوی بش یوز دوقه ویرکی مقابلنده، سفینه‌لرینك شرق صولرنده سربستیٔ سیرینی و تجارتی حقنده پادشاهك حمایه‌سنی تأمین ایلیوردی. عهدنامه‌یی تصدیق زمانی کلنجه، مراد، امضا ایتمسنی بیلمدیکندن، الینی مرکبه باتیره‌رق — اوچ پارمغی اورته‌ده برلشمش، و باش پارمغی آیرلمش اوله‌رق — عهدنامه‌نك سرلوحه‌سنه باصدی (۲). بو صورت امضا (طغرا)، مراد اولادك اخلافی اولان پادشاهلرك جمله‌سی طرفندن قبول اولنمشدر. یالکز مؤخراً خطاطلر امضایی کرفت حروف ایله تزیین ایده‌رك، تخت سلطنتده بولنان پادشاهك اسمنی شکل مخصوصده تحریر ایتمشلردر [۲۳]. طغرا، چیزکیلرینك الیوم تقلید ایتمکده بولندیغی بو قبا ال نشانه‌سنك اورته‌سنه پادشاهك و پدرینك اسمیله «المظفر دائما» وصفی وضع ایدلمکده‌در. صوکره‌لری بو علامتی فرمانلرك و براتلرك بالاسنه وضعه مأمور اولان خطاط نشانجی باشی عنوانیله مستشار دولت و یاخود مهر

(۱) بروسه‌یه سیاحت، ص ۳٤، ۱۵۰، ۱٦۰.

(۲) انکل، راغوزه تاریخی، ص ۱٤۱. بو عهدنامه الیوم راغوزه مخزن اوراقنده‌در.

سلطانینك محافظه‌سی خدمتی — كه دولتك اك بیوك مأموریتلرندر — حائز ایدی(۱).

مرادك علمدن بهره‌دار اولمدیغنی وقدر علومی استخفافی كوسترر وقعه‌ده، شرق تاریخ ادبیات وعلومنده برموقع ممتاز اشغال ایدن اوچ عالمك اونك زمان سلطنتنده، كندیلرینه لایق صورتده یشایه‌بیلمك ایچون، ممالك اجنبیه‌یه عزیمته مجبور اولملریدر. بونلرك برنجیسی ریاضیوندن محموددر، كه حكمدار منور الافكر وهیئت‌شناس ذی اشتهار اولوغ بكك معلمی اولمش، قاضی‌زادهٔ رومی(۲) عنوانیله سمرقند جامعنده تدریس ایلمشدر. بوجامعك درت كوشه‌سنده اوزمان درت مدرسه [۲٤] بولنوردی، كه آسیای وسطاده، علومك اك نافعی اولان ریاضیاته نشره تخصیص ایدلمشیدی. قاضی زاده، بو درت مدرسه‌دن برنده هر دفعه درس ویردكجه، بتون متعلمین طاقمینه اورایه قوشار، وحتی معلملر ده ریاضی شهیرك درسلرینی دیكله‌مك ایچون كرسیلرینی ترك ایدرلر ایدی. ایكنجیسی علمای اساندن ملا جمال الدین آقسرایی‌در، كه قاره‌ماندن زنجیرلی مدرسه‌سنده مدرس بولنمش ایدی. بوراده معلم اولمق صحاح [۲۵] اسمنده‌كی عرب كتابی لغاتی حفظ ایتمش بولنمغه متوقف ایدی. مدرسه مؤسسنك وضع ایتدیكی اشبو شرط، مدرسلك طالبلرینی چوق آزالدیردی؛ چونكه صحاحك حفظی حفظ قرآندن پك كوچدر. بو مشهور مهاجرلرك اوچنجیسی ده عقاید علماسندن وقیصری حكمدارینك قاضیسی احمد برهان الدیندر، كه اوغلی ابوالعباس برهان الدین اوزنجانده اولا شهرك حكمدارینی اعدام وبعده حكومته استیلا ایتمش، ونهایت بر محاربه‌ده قره‌چولوغك النه دوشه‌رك، سلاح بدست طوتیلان عاصیلره مخصوص جزانی كورمشدر [۲٦].

مراد، آوروپاده فتوحاته دوام ایتمك اوزره، بروسه‌دن حركتندن اول اوچ شهزاده‌سی بایزید ویعقوب ایله ساوجینك سنت دوكونلرینی طنطنه‌لی ضیافتلرله اجرا، ودرویشانه ومشایخه قیمتلی هدیه‌لر وخلعتلر اعطا ایلدی. بعده ادرنه‌یه بر كونلك مسافه‌ده‌كی چرمن قلعه‌سنك محاصره‌سی ترتیباتی اداره وادرنه‌ده یاپدیرمقده اولدیغی سرایك انشاآتنه نظارت ایتمك اوزره دیمتوقه‌یه كیتدی. طونجه وادیسنی، كویا سحر ایله وجوده كلمش جسیم باغچه‌لر احاطه ایتدی. مرادك اخلافی اولان پادشاهلر وخصوصا بیوك سلیمان ومحمد رابع سلطنتلرنده ادرنه‌دخی زیاده توسیع ایدلمش، وبرچوق انشاآت عمومیه ومبانی محتشمه ایله تزیین اولنمشدر. یكی انشا اولنان سرای قابل اقامت برحاله كلنجه، مراد روم

(۱) «دولت عثمانیه‌نك اصول اداره‌سی» ج ۲، ص ۲۷ و ۱۱۳۵ ص ٦٤.

(۲) پدری بروسه‌ده قاضی ایدی.

ایمپراطورلغنك بو ایکنجی شهرینه نقل مرکز ایتمش، وادرنه‌استانبولك فتحنه قدر عثمانلی دولتنك برنجی شهری اولمشدر.

پادشاه، پای تخت جدیدینی توسیع ایله‌مشغول اولمقله برابر، دائماً میدان حربی ده‌نظر دقته آلیردی. قوماندانلری تیمورتاش ایله لالاشاهینه، بتون طونجه‌بوینده استیلایه‌دوام وبالقان اتکنده‌کی شهرلری تحت اطاعته ادخال ایتملرینی امر ایلدی. تیمورتاش، ینیجه، قزل آغاج (١) ویانبولی‌یی (٢) ضبط ایتدی. لالاشاهین برقاچ‌سنه صوکره اهتمانی وصماقوو‌ی آلدی. صماقوو برچوق تیمورجی اوجاغنی حاوی اولدیغی ایچون صرب لساننده بویله‌تسمیه‌اولنمشدر. مراد، شرق ساحللرینه‌ده بالذات برفرقه سوق‌ایده‌رك، قرین‌آباد، آیدوس، قره‌دکیزده‌زیزه‌پولی (آپولونیا) [سوزه‌بولی]، خیره‌بولی [خاریوپولیس]، ویزه [بیزه]، [٢٧] قرق‌کلیسا، (هراقلیا) وپیکارحصار (٣) شهرلرینی فتوحاتنه علاوه ایتدی. تاروسك اوتوزسکز منبعی بوصوك شهرك اطرافنده بولنمق لازم‌کلیر؛ داراسکیتلرعلیهنه‌سوقیاتنده بوراده برآبده انشا ایده‌رك، اونك جبهه‌سنده، تاروسك اك کوزل واك شفابخش نهر، وکندیسی‌ده انسانلرك اك کوزلی واك اییسی اولدیغنی تعبیرات مطنطنه ایله افاده ایتمشدر (٤).

(٧٧٣—١٣٧١). بش سنه امتداد ایدن‌سوقیات‌متعاقبه‌دن‌صوکره، آوروپاده‌کی تشبثاتنك نتایجندن محظوظ اولان سلطان مراد آسایده‌استراحت ایلدی. بومدت ایچنده قاضی‌عسکری چاندارلی قره‌خلیلی‌وزارت منصبنه کتیردی. بومنصب اون‌سنه‌دن‌بری خالی‌ایدی؛ لکن‌بوندن‌صوکره بردقیقه‌بیله منحل قالمامشدر. خاطرلرده‌در، که‌چاندارلی قره‌خلیل ینی‌چریلك مؤسسه‌سنك ودائمی اردولرك موجدیدر. ایلك افندیسی‌عثمانی

(١) براتوتیده سعدالدین، ادریس، حاجی‌قالفه‌نك روم‌ایلیسی، ص ٥٣.

(٢) یانبولی، خالیلرینك کوزللکی ایله‌مشهوردر. سعدالدین اهتمان وصماقووك ضبطنی‌یانبولی‌وقزل آغاجك‌فتحی‌سنه‌سنده کوستر. حاجی قالفه تقویم‌التواریخنده وروم ایلیسنده ٧٧٢ ده یازار.

(٣) مانه‌ر، ٨، ص ٢٧١ و٢٧٢، پیکارحصار اسکی اوچورغان اولدیغنی ظن ایدر.

(٤) هه‌رودت، ٤، ٩١ تاروس الیوم تاراصوبی نامنی حائزدر. قاریشدیران (روملرك «قوتاده‌ستو»سی) ارکنه نهرینه (آغریانیس)، وبوده‌مریج (ئه‌بروس) نهرینه منصب اولور. پیکارحصاری بیزانسلرك تابناروس (تاروس) دیدکاریدر؛ صرب مورخلرینك ذکر ایتدکلری محاربه‌ده (١٣٧١) ووقاشین تلف اولمشدر. انکالك صربیه‌تاریخنه، مراجعت، ص٣٢٣. شواندنه‌رك Tabuloe Acutheanoe نام‌اثرنده، ٣، ص١٥٩ وقانونا، ١٠، ص٤٨١. بونکله برابر تاپناروس محاربه‌سنك خرستیان عساکر متفقه‌سنك مریجده‌کی ١٣٦٣ محاربه‌سیله اوقدرظاهر مشابهتی واردر، که‌ایکیسنك یالکز برمحاربه‌دن عبارت اولمسی محتملدر.

مزاره تشییع ایتدکدن صوکره، اورخانك اوتوزبش سنه سلطنتنده قاضیلك خدمتنی ایفا ایتمشدر؛ اون سنه‌دن بری ده مرادك اردوسنده قوانین و نظاماته شدیداً رعایتله انتظام واطاعتی اوقدر محافظه ایلدی، که پادشاهدن صوکره اك بیوك اولان وزیر عنوانته – یگانه اولمق اوزره – لایق کورلدی. بوشهرتلی اختیار، اون سکز سنه دها مصالح دولتی خیرالدین پاشا عنوانیله و بر مهارت نادره و ناقابل تغیر بر حقانیتله اداره ایتدی؛ شفقی مهدینی تنویر ایتمش اولان عصرك نهایتنده، یکیشهره کیدرکن ارتحال ایلدی (١). اونك نامنه مهم خاطرات تاریخیه‌نك مناسبتی واردر. خیرالدین پاشا مجهول بر عائله‌دن اولمقله برابر، ایلك اوله‌رق صدراعظم عنوانی آلمش، و بوخدمت قسطنطینیه‌نك فتحنه قدر خانداننده ارثی قالمشدر. سلطان مرادك آوروپا ایالتنه بکلربکی تعیین ایتمش اولدیغی لالاشاهین ایسه فلبه‌یی اقامتکاه اتخاذ ایتمشدر، که بوشهر ایله بتون جواری کندیسنه مالکانه اوله‌رق تفویض اولنمشیدی. اورادن یواش یواش بالقانك بتون بوغازلرینی ضبط و صماقوو قربنده چامورلو صحراسنده صربیه قرالیله متفق اولان بلغار قرالی مغلوب ایلمشدر (٢).

مؤخراً سکنه‌سنك اسمیله بلغاریه تسمیه اولنان اشاغی میزی و صربیه و بوسنه‌یی حاوی اولان یوقاری میزی خطه‌لرینك حدود طبیعیه‌سی شمالاً طونه وصاوه وجنوباً قاره‌دکیز ساحلنه قدر غربدن شرقه امتداد ایدن بیوك سلسلهٔ جبالدر؛ بوسلسلهٔ جبالك ازمنهٔ قدیمه‌ده‌کی متعدد اسملری، یعنی سواردیوس، اوربه‌لوس، ئه‌موس نامل‌ری موخراً شارطاغی،(٣) اکری صوطاغی،[٢٨]، بالقان (٤) آدلرینه تحول ایلمشدر. همان برزاویهٔ قائمه اوله‌رق ایکی قوله انقسام ایدر، و بری شمال استقامتیله طونه اوزرنده‌کی ترایان کوپروسنه امتدادیله، یوقاری میزی‌یی اشاغی میزیدن ودیکری مریج منصبنه دوغرو کیده‌رك، ماکدونیایی ترا کیادن تفریق ایلر. بوسد طبیعی‌یی صربلیله وبلغارلر بالدفعات مرور و بالدفعات بیزانس پای تختنی محاصره و بوغاز ایچی سواحلنی تخریب ایلمشلر ایدی (٥). پاله‌ئولوغلر بالقانلرینی بلغارلرك دائمی استیلالرینه سد قوی اوله‌رق استعمال ایده‌جك یرده داخلی وخارجی دشمنلرینه قارشی بوقوملردن استمداد ایده‌جك قدر احتیاطسزلق و کورلك

---

(١) حدیقةالوزرا، سعدالدین، صولاق‌زاده قره‌خلیلك صدراعظم تعیینی بش سنه صوکره ذکر ایدرلر. لکن حاجی‌قالفه وتراجم احوال وزرا صاحبی دها زیاده شایان اعتماددرلر.

(٢) براتوتیده سعدالدین، ص ١٠٤.

(٣) شارطاغنك، قدیم سواردیوس اولدیغی پك قولای آکلاشیلیر.

(٤) ئه‌موس اسمی، امینه نمنده کورینور. امینه قاره‌ده کیزك وقتیله «فیتیس ئه‌می» دینیلان بر جیقنتیسیدر.

(٥) قسطنطینیه و بوغازایچی، ١، ص ٨٢–١٠٠

کوسترمشلردر. بناءً علیه عثمانلیلرك مریج وتاینا روس (١) اوزرنده‌کی محاربه‌لرینك جمله‌سی، تعبیر صحیح ایله، روملرك علیهنه دکل، بلغارلرك وصربلیلرك علیهنه وقوع بولمشدر. مع هذا تراکیایی ماکدونیادن تفریق ایدن رودوپ سلسلهٔ جبالی اسمنك بر صرب قرالنك ویردیکی والیوم بوطاغك یاداولندیغی (٢) دسپوت طاغی اسمنه تحویل ایدلمش اولمسی شوقوملرك ضعیفه و خراب روم ایمپراطورلغی اوزرنده قزانمش اولدقلری نفوذه دلیل عد ایدرز. مشهور اولان اشبو دسپوت طاغنك اتکنده واونی اکری صو طاغندن (اوربه‌لوس) ایبرآن نقطهٔ تقاطعده وقتیله بلغاریه وصربیه حدودلری بولنوردی، که شمدی تعیینی مشکلدر؛ چونکه عثمانلیلرله صربلیلر آره‌سنده وقوع بولان صماقوو محاربه‌سی زماننده کوستندیلده بر بلغار پرنسنك حکومت ایتمکده اولدیغنی کوریورز. صماوقوودن یالکز یوکسك طاغلردن مرکب بر سلسله ایله آیریلان بوشهر، اولا ایلك بانیسی ترایانك اسمندن مأخوذ اولمق اوزره اولپیانا آدیله آکیلیردی؛ مؤخراً ژوستینیه‌ن طرفندن تخریب وتکرار انشا اولنمشدر، که ترکلر طرفندن بوموقعه ویریلان کوستندیل اسمنده اونك نامی کورنمکده‌در [٢٩]. برچوق قاپلیجه‌لری واردر. محتشم قبه‌لرله مستور اونایکی کوکوردلی قورنه منظوردر. برچوق قناللر شهرك هرطرفنه ایچیله‌جك صوتوزیع ایتمکده، وباغچه‌لر طاغدن نزول ایدن ایرماقلرله اروا اولنمقده‌در. کوستندیلی تزیین ایدن قاپلیجه‌لردن بری زیاده جسامتی واصول معماریه‌سنك ظرافتی جهتیله هپ سیاحلرك جالب حیرتی اولمقده‌در. جوارنده — فقط جزئی مقدارده — حالا بولنمقده اولان آلتون وکموشدن مقدما اورایه قریب قره‌طووه شهرنده سکه ضرب اولنوردی. بوموقعك اهمیتی سلطان مرادی — شهرك اناختارلرینی بلغار قسطنطینك الندن تسلم ایتمك اوزره — آوروپایه کچمکه قرار ویردیردی. قسطنطین، بالمقابله هردرلو ویرکیدن مستثنا طوتیله‌جغنك علناً تأمینی شرطنده اصرار ایده‌رك، اناختارلری پادشاهه ویردی (٧٧٣ — ١٣٧١) (٣).

پادشاه کوستندیلی آلدقدن صوکره، بروسه‌یه عودت ایلدی (٧٧٤ — ١٣٧٢). لکن ایرته‌سی سنه ویزه قوماندانی قاره‌دکیزساحلنده‌کی قلعه‌لرك روم محافظلری مملکته اندیشه بخش اولمغه جرأت ایتدکلرینی اشعار ایلمسیله، السپوندن کذاره استعجال کوستردی. آسیادن یکی طوپلانیلان افرادی لالاشاهینك اوروپاده قوماندا ایتدیکی قوت ایله برلشدیر-

(١) لهوانقلاو، جغرافیا مجموعه‌سنده، ٣، تاینا روسی (ته آروس)، طونجه یاپیور.

(٢) براتوتیده سعدالدین، ص ١٠٤.

(٣) حاجی قالفه، روم ایلی وتقویم التواریخ، سعدالدین. ادریس، روضة الابرار (٧٧٣).

دکدن صوکره، سلطان، روم قلعه‌لرینك قوماندانلرینی بوقوتك بر قسمی تأدیبه کفایت ایده‌جکنی دوشونه‌رك، بر فرقه‌سنی ایزوز کورفزی قربنده فره‌جکی [۳۰] محاصره ایتمك اوزره بکلربکنك امری آلتنه ویردی. کندیسی ده بقیهٔ عساکری ایله بری قسطنطینیه‌یه ایکی کونلك ودیکری یالکز بر کونلك مسافه‌ده اولان چتال بوغاز (۱) وانجکز (آپولونك جنوبنده اسکی ده‌نیسوز) شهرلرینه عزیمت ایلدی. انجکز، جوارنده، قات قات بربری اوزرنده بولنه‌رق برعاقول (۲) تشکیل ایدن مغاره‌لردن دولایی بو اسمی آلمشدر. استانبوله پك قریب اولمسله برابر، بو بلده هنوز هیچ بر آوروپالی سیاح طرفندن استکشاف اولنمامشدر. مراد اصلا حرب ایتمکسزین هر ایکی قصبه‌یی ضبط ایلدکدن صوکره، انجکز قضاسنده آپولونیه قلعه‌سی [۳۱] اوکنه کیتدی، واون بش کون بی نتیجه اوله‌رق محاصره ایلدی. بو قدر اهمیتسز بر محاصره ایله وقت ضایع ایتمکدن بیقه‌رق، ادامهٔ محصوریتی ایچون برقوت جزئیه ترکیله چکیله‌جکی صیره‌ده دیوارلرك بر قسمی ییقلوب، عثمانلی اردوسنه بر کچید آچیدی. مراد، بو خبر مسعودی آلدیغی زمان بر چنار آغاجنه استناد ایتمکده ایدی؛ اغاج اوقتدن بری «اوغورلو چنار» (۳) آدینی آله‌رق، قاپیتولده‌کی (٤) مقدس میشه اغاجی روما چوبانلری طرفندن محترم طوتلدیغی کبی، بو چنارده عثمانلیلر آره‌سنده صورت مخصوصه‌ده مظهر احترام اولمشدر (٥). قلعه‌یه کلنجه اوکاده «تکری ییقدیغی» اسمی ویرلمشدر.

تاریخ عثمانی آپولونیه‌نك فتحنه بوایکی وقعه‌دن باشقه صیرمه ایشلمه‌لی کلاهلرك (اسکوف) اصل تأسیسنی ده‌ربط ایدیور [۳۲]، که بونلر سرای ضابطانه تخصیص اولنمش، وپادشاهلرك تلبس ایتدکاری سرپوشلرك شکلنی تعیین ایلمشدر. محاصرلر آلتون وکموش غنائم کثیره ایله آپولونیه‌دن چکلدکلری صیره‌ده مراد، عسکرلرندن برینك باشنه‌وکلاهنك آلتنه برطاس وضع ایتمش، وبونك تمامیله ستر ایدیله‌مه‌مش اولدیغنی کوردی. نفری

(۱) مانه‌ر، ۷ ص ۱۵۸. جهانما، ص ٦٨۳.

(۲) Labyrinthe، عاقول، بر برینك ایچنده ــــ انجه یوللردن کیدیلیر ـــ برچوق مغاره‌لر، که برمشهوری کریدده‌در؛ قلاغوزسز، موم وایپ کبی ترتیباتسز کیرن چیقه‌ماز. (مترجم)

(۳) حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی، ص ۱۷. جهانما، ص ٦٨٤. ادریس، ورق ۱۵۷.

(٤) لیویوس، ۱، ۱۰.

(٥) اصلده Platane، چنار آغاجی ایسه‌ده نواق آغاجیدر. سعدالدیندن تلخیص: «پادشاه برشجر سایه‌سنده استراحت بیوررلردی. اوراده ایکن قلعه‌نك (انجوکزده‌بولونیه) دیواری ییقلدیغی خبری کتیرلمکله اودرخت همایونه «دولتلو نواق» نامنی ویردی. جلد ۱، ص ۹۰» آغاجه احترام بوندن عبارتدر؛ روما چوبانلرینك آغاجی کبی حرمته مظهر اولمامشدر. (رم)

حضورينه جاب ايدرك، خمسى مال غنيمت ناميله خزينه يه عائد اولان قيمتدار برشيئى اخفايه چالشمش اولمسنى تعييب ايلدى (١)؛ آنجق بوسرپوش پادشاهه خوش كورندى؛ طاسى عسكره براقدقدن باشقه بونك خاطره سى اولمق اوزره بعدما محافظلريله ضابطانك صيرمه ايشلمه لى كلاه كيمسنى امر ايتدى. كنديسنك البسه سى متواضعانه اولمقله برابر — سرپوشلرى ساده بر نسيجه دن عبارت اولان پدرلرينك عاداتندن انحراف ايله بوسرپوشى اتخاذ ايلدى. اوزمانه قدر باشنه كرميان فابريقه لرى مصنوعاتندن بياض رنكده اينجه بز صاراردى. قافتانى وجبه سى قرمزى رنكلى اوله رق ينه كرمياندە اعمال اولنمش اودرلو منسوجاتدن ايدى[٣٣]. بولباس، ضابطانك، سپاهيلرك، حكومت مأمورلرينك البسهٔ مخصوصه سى اولدى. سلاح اولمق اوزره اللرنده مزراق طاشيان و پيك ديديلن ذات شاهانه محافظلرينك اليوم باشلرنده كى آلتونلى مغفر، سپهينك آپولونيه پيشكاهنده طاسى صاقلامسنى اخطار ايدر.

سلطان مراد بيزانس ايله مصالحه ايدنجه، رودوپ اتكنده كى بلاده حاكم اسلاو ياخود اولاخ برنسلرينى اطاعت ايتديرمك تصورنده بولندى. زارقوسلك اوغلى دراگەز وبوغدان [٣٤] بغتةً خيرالدين پاشانك و اورنوسك هجومنه اوغرادیلر؛ بورله [٣٥] اسكچه، مارولا بلده لرى، قواله، عورتحصارى، فريا [قاره فريه] قلعه لرى خيرالدين و اورنوس طرفندن تسخير اولندى. سيروز يولى اوزرنده درامه وزيخنه قصبه لرى، حتى سيروز — بعضلرى سلاح قوتيله، بعضلرى تسليم صورتيله — اونلرك اللرينه دوشدى. دراگەز و بوغدان اسير ايدلديلر؛ خالقونديلك روايتنه كوره بدبخت ارباب شجاعته ياقيشير معاملهٔ احتراميه كورديلر.

تساليا ساحللرنده كى شهر اوزرينه واقع اولان بوهجومى برنجيسى صربيه قرالى لازار، ايكنجيسى بلغاريه حكمدارى سيسمانه قارشى بالقانك شمالنه دوغرو اجرا اولنان ديكر ايكى سوقيات تعقيب ايلدى. مراد، بيزانس ايمپراطورلغنك مستحكم درت موقعندن برى وتراكيا، صربيه، پانونى آره لرنده كى مواصلاتك نقطهٔ مركزيه سى اولان وشمدى نيش، ياخود نيسا ديديلن نه سوس اوزرينه يوريدى (٧٧٧ — ١٣٧٥) [٣٦].

(١) سعد الديندن تلخيص: «برآلتون طاس برسپاهى النه كيروب، دستارله حفظ ايتدى؛ پادشاه بومعتاده مخالف كلاهى كورنجه، نصل شى اولديغنى صوردى. سرپوش، موافق طبع شاهانه اولمغله اونى مجاهده تمليك بيورديلر. بندكان شاهى اسكوف ديدكلرى كلاهى آلتون ايله طلا ايتمك بوزماندن عادت اولديغى روايت اولنورسه ده، شيوعى او زمانده ديمكدر؛ زيرا سليمان پاشا اختراعى اولديغى ذكر اولنمشيدى.» ص ٩٠. (مترجم)

نیش یکرمی بش کون محاصره‌دن صوکره سقوط ایتدی (١) . تیمور تاشـك اوغلی یخشی بك — که فرقه‌سنك اوکنده ایلك اوله‌رق هجومه چیقمشیدی — بو حربده شرف عظیم اکتساب ایتمشدر. بیوك قسطنطینك جای ولادتی اولان بوشهر اونك طرفندن تزیین [٣٧] وایمپراطور مانوئل قومنه‌ن زماننده وسملین ایله بلغراده استحکام ویرلدیکی صیره‌ده روم قوماندانی آنکه‌لوس فیلاده‌لف طرفندن احکام اولنمشدر. تاریخده غوتلرك — اللی بیك تلفات ویردکاری — قانلی مغلوبیتله مشهوردر. آتیلا، میزی قطعه‌سنك اکثر بلادی کبی بونی‌ده تخریب وژوستینیه‌ن نه سوپولیس نامیله یکیدن انشا ایلدی . مرتد ژولیه‌ن ، رقیبی قسطنطینك خبر وفاتی اوراده آلمش ، وقرال قونراد قوماندەسنده بولنان آلمانیا اهل صلیبی مانوئەل قومنه‌ن زماننده اراضیء مقدسه‌یه طوغری کیدرکن بوراده توقف ایتمشدر [٣٨] . نیشك سقوطی اوزرینه لازار صلحه طالب اوله‌رق، هرسنه سلطانه بیك لیبره کموش کوندرملك شرطیله مسئولی اسعاف اولندی (٧٧٨ — ١٣٧٦) [٣٩] . مراد اوسنه سیسمانله‌ده مصالحه‌یه رغبت کوستردی ؛ سیسمان ویرکی تأدیه‌سندن قورتلق ایچون قیزینی غالبه ویردی [٤٠] .

نهایت آوروپاده صلح تأسس ایتمشیدی؛ اورخانك اوغلی اوزون یورغونلقلرینه مقابل استراحت ایده بیلیردی. قیشی پای تخت جدیدی اولان ادرنه‌ده امرار ایتدی، که اوتاریخدن بری بروسه‌یه ترجیح اولنمغه باشلامشدر. هیچ برکدرله، هیچ بر محاربه تشبثیله خللدار اولمایان آلتی سنه ظرفنده مراد ، بلا فاصله دولتك اموردا خلیه‌سیله مشغول اولدی. اردو تشکیلاتی اصلاح وسپاهیلرك تیمار اصولی وبرنوع نقلیه عسکری اولان وویناقلر تأسیسی حال مکملیته ایصـال ایدلدی . عسکری مالکانه‌لرك تیمار وزعامته تقسیمی بعض قواعده ربط اولندی . اسلامك دیکر سنجاقلرندن تفریق اولنمق اوزره سپاهی سنجاقلری ایچون قرمزی رنك انتخاب ایدلدی . [حضرت] پیغمبر ، علمی ایچون کونش رنکنی (صاری) انتخاب ایتمشیدی . فاطمیلر زمین (یشیل) ، امویلر کوندوز (بیاض) ، عباسیلر امویلره مخالف اولمق اوزره کیجه (سیاه) لونی آلدیلر . نسل عثمانی قان رنکنی اتخاذ ایلدیلر. ایرانده صوفیلر طرفندن [٤١] اوقدر نائل احترام اولان کوك ماویسی رنکی برچوق عصرلردن بری بیزانس سراینك وکبار مأمورین دولتك رنك مختاری ایدی [٤٢] . عثمانلیلر زماننده

(١) فریدونك منشأتی مرادك قارەمان بکنه ادرنه‌دن محرر سلخ ذی‌الحجه ٧٧٨ (٨ مایس ١٣٧٧) تاریخلی فتحنامه‌سنی ، قونیه‌دن محرر ١ ربیع‌الاول ٧٧٩ جوابنامه‌سنی، حمید بکنك تبریکنامه‌سنی، سلخ جمادی‌الاخری تاریخیله پادشاهك جوابنامه‌سنی حاویدر .

اوقدر رغبتسزلکه دوشدی،که موسویلرك پاپوش وسرپوشلرینه تخصیص قلندی . مرادك تأسیس ایلدیکی ویناق فرقه‌سی — که یوقاریده بیان اولنمشدر — پادشاهك تبعه‌سندن اولان خرستیانلردن مرکب برعسکر طاقمی اولوب ، سفرلرده الك عادی خدمتلرده قوللانیلیرلردی . آخورلری تمیزله‌مك و آتلری ، آرابه‌لری سورمك بونلرك وظیفه‌سی ایدی. مکافاةً هر نه لووز کیدن معفو ایدلر. عثمانلی سنجاقلری بر نکنك تنظیمی، عسکری مالکانه‌لرك اصلاحی، ویناقلرك تأسیسی تیمورطاشك همتیله وقوعه کلمش ،وسفرك ختامنه دوغرو وفاتی وقوع بولان لالا شاهینك یرینه بکلربکی تعیین اولنمشدر (۱) .

جنك زماننده اولدیغی کبی حرب زماننده ده مراد اولاك فکر دائمیسی، مقصد یکانه‌سی آوروپا و آسیاده دائرهٔ فتوحنی توسیع ایتمك ایدی. ایشته بو آرزوسنه مبنیدر،که بیوك اوغلی ییلدیریم بایزیده قومشوسی کرمیان حاکمنك قیزینی آلمق ایستدی. بو ازدواج پادشاهك خواهشنه پك موافق ایدی؛ چونکه کنج پرنسس، جهاز اوله‌رق زوجنه پدرینك الك کوزل مملکتلرینی کتیریوردی (۲) . مراد کرمیان اوغلنه تکلیفی تبلیغ ایچون بروسه قاضیسی قوجه افندی یی، سنجاقداری اق سنغوری، صمصمه چاووشك اوغلی چاووش باشی تیمور خانی ، قاضی افندی ایله سانجاقدارك حرملرینی، بایزیدك سوت ننه‌سی اعزامه بونلره اوچ بیك کشیلك برفرقه ترفیق ایلدی [*]. کرمیان بکی پادشاهك سفیرلرینی کمال احترام ایله قبول ایده‌رك، قیزینی اونلره توديع ایتدی، ومیر آخوری پرنسس ایله برلکده کیدوبده، اوزنکیسنی طوتمغه مأمور ایلدی (۳). بوشخص مرادك سراینده استخدام ارلنه‌رق، چاووش باشیلق صمصمه چاووش خاندانده قالدیغی کبی، امیراخورلق منصبی ده اونك عائله‌سنده بالتوارث دوام ایتمشدر . ولیمه جمعیتی بروسه‌ده او زمانه قدر کورلمه‌مش بر دبدبه ایله اجرا ایدلدی . تاریخك حضورلرینی بیان ایلدیکی بیوك مأمورلر آره‌سنده آیدین، منتشا، قسطمونی، قاره‌مان بکلرینك سوریه ومصر سلطانلرینك سفیرلری بولنیوردی ؛ عادته اتباعاً جمله‌سی عرب آتلرندن ، اسکندریه قماشلرندن ، روم اسیر واسیره‌لرندن مرکب هدایای قیمتدار کتیردیلر؛ یالکز ، زومدن مهتدی اورنوس بك کندی ملتنك الك کوزل دلی قانلی وقیزلرندن انتخاب اولنمش یوز اسیر تقدیم ایتدی . بونلردن اونی دوقه

(۱) کیبین، موراجه‌دوسون، صولاق‌زاده، ادریس، سعدالدین، حاجی‌قالفه، روضة‌الابرار.
(۲) منشآت فریدونده ازدواج طلبنی متضمن‌مکتوب ایله کرمیان بکنك جوابنامه‌سی واردر.
(۳) چاشنیکیر باشیسی پاشاجق اغابیله قوشوب خاتونی بنکه ایلدی . تاج‌التواریخ. (رم)

آلتونلریله مالی آلتون واونی سیم مسکوکات ایله مالی کموش طبقلری حامل ایدیلر؛ دیکرلری ده آلتون وکموشدن اون لکن، مینالی بارداق وطاسلر، احجار ثمینه ایله مزین شیشه وقدحلر کتیریورلر ایدی. ادریس، بومناسبتله جنتك بر آیت قرآنیه ده کی وجه ایله بر یوزنده کورلدیکنی ذکر ایدر (۱). پرنسسلرك ازدواجنده باشلرندن آووج ایله آلتون آتلدیغی جهتله «صاچی» تعبیر اولنان اشبو هدایا سلطان مرادك حضورینه تقدیم اولندی؛ پادشاه مصر آثاریی، مصر قماشلرینی اوزنوسه، روم اسیرلرینی مصر سلطاننه ویرمك صورتیله آثار سماحت کوستردی. آسیا بکلرینك هدایاسنی علما ومشایخه توزیع ایلدی. کلین، جهاز اوله‌رق اکریکوز، طاوشانلی سماو، کوتاهیه بلده‌لرینك آناختارلرینی کتیردی [۴۳]. بوشهرلرك برنجیسی شمدیکی کرمیان سانجاغنك اك مهم قضالرندن برینك مرکزیدر. کوتاهیه‌نك سکز فرسخ شمال غربیسنده بولنان ایکنجیسی میوه‌لری، علی العموم محصولات طبیعیه و صناعیه‌سیله معروفدر (۲). اوچنجیسی علمادن ضبط حکومته قالقیشان سماونه اوغلنك محل تولدی اولمقله مشهوردر. بوسماونه اوغلندن ایلریده بحث ایده‌جکز. دردنجیسی اولان کوتاهیه، یعنی اسکی قوتیوم — کما کسه‌نه‌فون (۳) عجملر اوزرینه سفرنده بورادن کچمش ایدی — پورساق (پاتیس) نهری اوزرنده کائندر. آناطولی ایالتنك مرکزی، آسیای صغری والیسی اولان بکلربکنك اقامتکاهیدر. کوتاهیه یدی بیوك و کوزل جامعه، یدی حمامه مالکدر. حماملرك اك بیوکی بالقلی حمامیدر، که اورته‌سنده‌کی صغوق صولو بیوك حوضك ایچنده بر چوق بالقلر بولندیغی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر. شهره حاکم اولان یوکسك طاغ ایکی استحکامات خطی ارائه ایدر، که بری ذروه‌سنده دیکری پیرامننده‌در. یوقاریده‌کی خط کوهرنکین نامیله یاد اولنور. جواری آرمود، الما کبی اشجار میوه‌دار او رمانلریله مستوردر؛ بر چوق قاپلیجه‌لر واردر، که صولری، چامورلری فالج ایله روماتیزمه آغریلرینه بسبتون شفابخش اولمق شهرتنی حائزدرلر. کوزل مسیره‌لرینی (۴)، محتشم تربه‌لرینی کورمك اوزره کوتاهیه‌یه طاقم طاقم زوارکلیر. لغات صاحبی اختری، شیخ کرمیانی، شاعر فراقی تربه‌لری بونلرك ایچنده‌در. بواوچ ذاتك مولدی ده کوتاهیه‌در.

بایزیدك، کرمیان اوغلنك قیزیله ازدواجی شوصورتله واسع و زنکین بر قاچ مملکتی

(۱) «یطوف علیهم ولدان مخلدون باکواب و اباریق وکأس من معین» (رم).

(۲) نشری، ادریس، جهانما، ۶۳۲، ۶۴۱.

(۳) رەنەل، تصاویر اسفار کیخسرو. ص ۲۸، ۳۰، ۳۱.

(٤) اك مشهورلری آق‌صو، سلطان بانی، کبس و سلطان بایزیددر. جهانما. ص ۶۳۲، ۶۴۱.

دولت عثمانیه‌یه الحاق ایتمش اولدی ؛ لکن مرادك آرزوسنه کوره بو برشی دکلدی ؛ حدود ممالکنی توسیع واحکام ایچون کندیسنه هر واسطه مقبول کوروندی . عثمانلی مورخلرینك‌ده اعتراف ایتدکلری وجه‌ایله حمید بکنی تکه، کرمیان وقارهمان آره‌سنده‌کی اراضینك جمله‌سنی کندیسنه صاتمغه اجبار ایلدی . بدبخت بك ، سلطانك کوتاهیه‌ده بولنیشندن دوچار خوف اوله‌رق، اراضینك قسم جزئیسنی محافظه ایده‌بیلمك ایچون مملکتلرینك اك کوزللرندن آلتیسنی ترك ایتدی : برنجیسی سلطان سلجوقی علاء‌الدین طرفندن بکشهری کولنك شرقنده انشا اولنان بکشهریدر، که استرابون تروگیدیس اسمیله قید ایدر. ایکنجیسی اوکولك جنوبنده ودها کوچك بر کولك کنارنده، میشه آغاجلریله محاط بر طاغه آرقه ویرمش اولان سیدی شهریدر . اوچنجیسی آقشهر (١) در، که بو اسمده‌کی سانجاغك مرکزیدر. دردنجیسی اکردیرك غربنده حمید سانجاغی مرکزی اولان اسپارته‌در . بشنجیسی جسیم اکردیر کولنك شرقنده یلواجدر (٢) . آلتنجیسی‌ده اسپارته‌یه بر کونلك مسافه‌ده واقع قاره آغاجدر (٣) .

عثمان ایله برلکده حکمداران سلجوقی اراضیسنی مقاسمه ایدن طقوز بکدن اوچی حکومتلرینك دولت عثمانیه طرفندن ضبط ایدلدیکنی کورمشلر ایدی : قاره‌سی بکی، کرمیان حاکمی، حمید پرنسی — برنجیسی اورخانك فتوحیله، ایکنجیسی قیزینك بایزیده تزویجیله، اوچنجیسی مرادك اجبار ایلدیکی صاتیش ایله — مملکتلرندن محروم اولدیلر. سلطان مرادك مستفید اولدیغی صلحك ایلك اوچ سنه‌سی ظرفنده بو اوچ کوچك حکومتك یرینه اسکی سلجوق دولتنك الك شرقی حدودی اوزرنده اوچ بکلك ظهور

(١) جهانما، ص ٦١٨ ، مانه‌رك ظننه کوره آقشهر اسکی میسته‌یادر (٤، ٢، ص ١٧٩) ماق کینه‌رك تخمیننه کوره بوشهر فیلومه‌ایوم بلده‌سی موقعنده انشا اولنمشدر .

(٢) جهانما ، ص ٦١٩ ، ص ٦٤٠ . یلواجك اسکی بوریس اولمسی احتمالدر .

(٣) کذلك. بتون بو مملکتلر بالغی چوق کوللر اوزرنده وآغاجلی طاغلر اتکنده‌درلر ؛ پك چوق لذتلی میوه یتشدیررلر. یلواج ، المالری ، آرمودلری، کرازلریله مشهوردر . اکر دیرده فستق وکوزل اوزوم چیقار؛ اوزومك اوتوز آلتی نوعی صاییلیر. جهانما، ص ٦٤١. بوشهرك دیوارلری آلتنده‌کی کولك بش بچق فرسخ طولی ، اوچ فرسخ عرضی واردر. عمقی اون ذراعدر. نیسی آطه‌سی وجان آطه‌سی نامنده ایکی جزیره‌جکی حاویدر. یاری مسلمان، یاری خرستیان اولان بوایکی جزیره خلقی جملةً بالقجی و قایقجیدر . جوار طاغلرك تپه‌لرنده‌کی تکیه‌لره بر چوق بالق کوتورورلر. آقشهری تزیین ایدن مبانی آره‌سنده برچوق زاویه‌لرله عثمانك سلاح آرقه‌داشلرندن واولیادن بخاری دده، نعمة‌الله، اخی اوره‌ن وترکلرك دون کیشوتی نصرالدین خواجه‌نك تربه‌لری بولنور [٤٤]. [خواجه نصرالدین برحکیمدر؛ دون کیشوت بربدلادر؛ بربرلریله مشابهتلری یوقدر]

ایلدی. بونلر عثمانلی حکومتنك قارشیسنده استقلاللرینی محافظه ایدەرك، اراضیلری، ظهورلرندن اعتباراً آنجق برعصر صوکره ممالك عثمانیەیه التحاق ایتمشدر. بو یکی حکومتلرده اوچ مختلف عائله سلطنت ایتدیلر، که دیاربکر خطەسنده قارەقیونلولر(۱)، مرعش سنجاغنده ذوالقدریەلیلر(۲)، آطنەده بنی رمضاندر(۳).

عثمانلیلرك شدت حربجویانەلری شمدی‌یه قدر شرقدن زیاده آوروپایه منعطف اولدیغی جهتله، بوخاندانلر بدایت حاللرنده ملت فاتحەدن اندیشناك اولمدیلر. حتی موقت برمدت ایچون مستقل بولنەرق، کندیلرینی تقویه ودائرۀ تصرفلرینی توسیع ایتدیلر.

بوتاریخده، رودوپ وآقسیوس اتکارندەکی شهرلری — که وقتیله دراکزو بوغدانه مطیع بولنمشلردی — فتح ایتمش اولان تیمورتاش ماکدونیایه کلەرك، مخرب ونامنتظم عسکرلرینك باشنده تا آرناوودلق حدودینه قدر کذار[٤٥] ومناستر، پرلپه (٤)، اشتب [٤٦] بلدەلرینی ضبط ایلدی. اکری صو طاغنك اوته طرفندەکی ممالکه ایراث خسار ایتمکده ایکن، عثمانلی اردوسنك اصل قوتی بالابان بکك اوغلی اینجه بالابان قوماندasیله صوفیەیی (٥) محاصره ایدیوردی. بالابان بك، بروسه دیوارلری کنارنده بالابانجق قلعەسنی انشا ایدوب ده، شهری اون سنه مدت محصور بولندیرمش اولان محاربدر. صوفیه اینجه بالابانك هردرلو مساعیسنه برقاچ سنەدن بری مقاومت ایلکده، ومحاصرلر صبرلرینی غائب ایتمکده ایکن، کوزل دوشونلمش برحیله شهرك قاپیلرینی عثمانلیلره آچدی. اوزونجه سوینك نامنده صباحت نادرەیه مالك برکنج، شهره کیرەرك، خرستیان اولمش کبی تلقی اولندی؛ کندیسنی قوماندانك یاننەطوغانجی صفتیله قبول ایتدیردی. برکون، بالقجین آونده بولنان افندیسنی شهر خارجنه چیقارەرق، وبرآن مساعددن انتهاز فرصتله آتندن آشاغی الەرق، حیوانك اوزرینه باغلادی؛ اسیر صفتیله عثمانلی اردوکاهنه کوتوردی. بالابان، بدبخت قوماندانی، شوصورتله باغلی اولەرق موقعلك دیوارلرینه قدر کتیرنجه، اهالی رئیسلرینك ضیاعندن مفتور اولوب،

(۱) (۷۷۷ — ۱۳۷٥) ظهور ایله، ۸۷٤ (۱٤٦۹) ده منطفی اولمشدر.

(۲) ظهوری (۷۸۰ - ۱۳۷۸)، انطفاسی (۹۲۱ — ۱٥۱٥).

(۳) ظهوری (۸۸۰ — ۱۳۷۸)، انطفاسی (۹۲۱ — ۱٥۱٥).

(٤) حاجی قالفەنك روم ایلیسی. ص۹٦.

(٥) تقویم التواریخده بالابان بحق صوفیه فاتحی اولەرق ذکر اولنمشدر. حاجی قالفه «روم ایلی»ده لالا شاهینك فتح ایتدیکنی ذکر ایدیورسەده، لالاشاهین ۷۷۷ده ارتحال ایتمشیدی. سعدالدینده بوخطاده بولنیور. عالی‌یەده مراجعت.

تسلیمیتی قرارلشدیردیلر؛ شهرك آناختارلرینی ترکلره ویردیلر (۸۸٤ — ۱۳۸۲) (۱).

تریادیچا دخی تسمیه اولنان اسکی ساردیقا ، یعنی صوفیه شهری ردوپ وبالقان اتکنده صماقوو (اوسکوس) نهرینك اروا ایلدیکی برصحراده کائندر . قسطنطینك اوغلی ایمپراطور قونسطانس ایله رقیبی اولان ایللیریا ایمپراطوری وه‌ترانیونك ملاقات شهیره‌سی ، تصویری عثمانلی شاعرلرینه شعر حقیقی ایله مالی صحیفه‌لر الهام ایدن بوصحراده (۲) وقوع بولمشدر . بوملاقات غریبه‌نك نه نتیجه ویردیکی معلومدر . ایکی اردو ، برر دائره (۳) تشکیل ایتمش اوله‌رق ، ایکی ایمپراطورك مذاکرات صلحیه‌سنی تماشا ایتمکده ایکن ، وه ترانیونك عسکرلری بردنبره یا «غلبه ایتمك، یاخود قونسطانس ایله برابر اولمك ایسترز » دیه باغیردیلر . بوتهدید کورلتیلرندن واطرافنده ایشیدلمکده ادلان سلاح سسلرندن قورقان ایللیریا ایمپراطوری، تاجنی باشندن چیقاره‌رق، رقیبنك اوکنده زانو بزمین اولدی (٤). ساردیقا، ایمپراطور ماکسیموسك محل تولدی ومهم بر مجلس روحانیونك اجتماعکاهی اولمقله مشهوردر. هونلر(٥) طرفندن یغما و اولاخلر طرفندن[٤٧] تخریب ایدلمش ایکن، خرابه‌لری آره‌سندن « صوفیه » نامیله تکرار ظهور ایلدی . خاطرات تاریخیه‌سندن باشقه حاوی اولدیغی معدن صولری، منبعلری، جامعلری، حماملری،خصوصا موقعی اوکا آوروپا ترکیه‌سی شهرلری آره‌سنده برموقع رفیع تعیین ایلمشدر.

ادرنه‌نك تسخیرندن بری مراد ایله یانی پالئولوغ آره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه خللدار اولمامش ایدی . بالطبع یکدیکرینه خصم ورقیب اولان ایکی حکمدار میانه‌سنده‌کی بوحسن امتزاج سلطانك دائرهٔ فتوحتی بیزانس ایمپراطورلغی اراضیسندن زیاده صربیه ، بلغاریه ، اولاخیه پرنسلری، وایمپراطورلغك حال ضعفندن استفاده ایده‌رك ، اعلان استقلال ایدن بر قاچ عاصی روم قوماندانی النده‌کی اراضی ایله

(۱) براتوتیده سعدالدین، ص ۱۲۵ . منشآت فریدونده بالاباتك پادشاهه اولان عریضه‌سنه مراجعت ؛ ۱۵ رجب ۷۸۸ تاریخلی مأموریت براتی‌ده مندرجدر. بووثیقه‌لردن برنجیسنك وه‌سیلوه‌ستر دوساسی طرفندن ترجمه‌سی فرانسه انستیتوسی تاریخی ومخطره‌لری عنوانلی اثرك یدنجی جلدنده کوریلور[*].

(۲) ویلر موس تیره‌نسیس « ستراتیچا » دیور .

(۳) ادریس بومناسبتله برچوق فارسی شعرلر درج ایدیورکه حافظك شیراز صحرای لطیفی حقنده‌کی اشعارینك تنظیریدر .

(٤) کیبین ، ۱۸ ، ج ۲ س ۱۱۵ ـ ۱۱۷ .

(٥) حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی ، ص ٥١ .

توسیع ایتمش اولمسندن نشأت ایدیوردی . معهذا یانی پاله‌ئولوغ ، خرستیانلق عالمنك دشمنیله یدی سنه‌لك بر مصالحه یوکنه ، هیچ بر شکایت ایتمکسزین تحمل ایتدکدن صوکره ، روم کلیساسی مذهبنك بعض خصوصاتجه لاتین کلیساسنه مساعده‌کارلق کوستردیکی حالده ، خرستیانلق متبوعنك نائل حمایتی اوله‌جغنی امید ایده‌رك ، پاپا بشنجی اوربه‌ن ایله بر اتفاق عهدنامه‌سی عقد ایلدی . بو حمایه‌دن ، عثمانلیلره مقابل اولان موقعنجه بلکه بر تبدل حصولنه مساعد اوله‌جق منافع مهمه‌یه دسترس اوله‌جغنی امید ایدیوردی ؛ چونکه مرادك متفق اولمقدن زیاده اوامر کذاری اولدیغی نفسندن کتم ایتمیوردی . پاپا ، بو عهدنامه ایله یانی پاله‌ئولوغه اون قادیرغه ، بیك بش یوز سواری ، بیك تیرانداز ایله امداد ایده‌جکنی وعد ایلدی . ایمپراطور ، ارائه‌سنه قرار ویردیکی مساعدات مذهبیه‌یی رسماً تصدیق ایتمك اوزره ، رومایه کیتدی . شو صورتله واتیقان سرایی ، قاپیلرینی — بیوك قسطنطین ایله شارلمانك انعکاس حزین حشمتی اولان — ایکی سایهٔ ذی‌تاجه کشاد ایتمش اولدی (١) . یانی پاله‌ئولوغ ، درت قاردینالك حضورنده ، حقیقی قاتولیك خرستیان اولمق اوزره پاپانك نفوذ عالیسنی واب وابنك شخصلرنده روح‌القدسك وجودینی اعتراف وروم کلیسانك خطالرندن نکول ایله ، قداسك خمیرسز اکمکله اجرا اولنه‌بیله‌جکنی تصدیق ایلدی ؛ متعاقباً بتون تبعه‌سنی لاتین جماعتنه ادخال ایده‌جکنی وعد وکلیسانك اوزمانه‌قدر قاتولیك حکومتلری طرفندن قبول اولنمایانلره وارنجه‌یه قدر حقوقنی تصدیق ایله ، اوچ دفعه سجده ایتدکدن صوکره ، اوربه‌نك آیاغنی ، الی ، آغزینی اوپمسنه وپاپا حضرتلرینك قاطیرینك یولارینی چکمسنه مساعده اولندی . نه چاره‌که ایمپراطور بوقدر تملقلردن اومدیغی ثمره‌یی دردست ایده‌مدی . پاپا یانی پاله‌اولوغ حقنده فرانسه قرالنك ودیکر آوروپای غربی حکمدارلرینك غیرتلرینی تحریك ایتمك امیدنده ایکن ، بوکا موفق اوله‌مادی . ایمپراطور ، قسطنطینیه‌یه عودت ایتمك اوزره ونه‌دیکدن کچرکن ، بو شهرك — کندیسنه برچوق پاره‌لر اقراض ایتمش اولان — تاجرلری تأمینات طلب ایتمك کستاخلغنده بولندیلر . ایمپراطورده سرمایهٔ تأمین اوله‌جق برشی بولنمادیغندن ، داینلر سناتویه مراجعت ایتدیلر ؛ سناتو ، بورجلرینی ویرمدکجه ، جمهوریتك اراضیسندن خارجه چیقه‌میه‌جغنی مدیونه تبلیغ ایلدی .

(١) «بشنجی اوربه‌ن ، قسطنطین ایله شارلمانه دلالت ایدن ایکی ایمپراطورك اکه‌سنی واتیقانده قبول شرفنه نائل اولدی» کیبین جلد ٦ ، ص ٣٨٥ .

محبوس محتشم، مدت غیوبتنده زمام حکومتی اداره‌یه مأمور ایتمش اولدیغی بیوك اوغلی آندرونیکوسه، ایمپراطورلغك بتون منابعنی استعمال ولدی الحاجه کلیسالرك خزائنی غارت ایله، شرق ایمپراطورینی دها زیاده موقوف قالمق عارندن محافظه ایتمسنی کمال اهمیتله یازدیسه‌ده، تأثیری اولمادی. آندرونیکوس باباسنك رجالرینی ایشتمه‌مزلکه کلدی. یانی پاله‌ئولوغك موقعی کیتدکجه خطرناك اولیوردی؛ ایکنجی اوغلی امانوئل — که وظائف بنوته آندرونیکوسدن زیاده واقف ایدی — بتون اراضیسنی صاته‌رق، ایمپراطوری وندیك تاجرلرینك الندن قورتاردی.

ایتالیایه سیاحتنك نتیجهٔ الیمه‌سی، ایمپراطور یانی پاله‌ئولوغه‌ ترکلرله مخاصمه‌سنده نه پاپانك قادیرغه‌لرینه، نه‌ده دیگر خرستیان حکمدارلرینك معاونتنه استناد ایتمه‌مسی لازم کله‌جکنی اثبات ایلدی. سلطانك حدتنی جلب ایتمش اولمسندن دولایی باشی اوزرنده دولاشمقده اولان فورطنه‌یی دفع ایتمك و بر بقیهٔ قدرت محافظه ایده‌بیلمك ایچون استانبوله عودتنده [٤٨]، درت اوغلندن اوچنجیسی تئودوری پادشاهه کوندره‌رك، اردوی عثمانی‌یه قبولی استرحام ایلدی. بو اطاعت متحقرانه ایمپراطورك امید ایلدیکی نتیجه‌یی ویردی؛ سلطان، ایمپراطورك رؤسای خرستیانیه ایله اتفاق تصورنده بولنمسنی عفو ایتدی؛ ایکی حکمدار آره‌سنده تکرار بر حسن امتزاج ظاهری تأسس ایلدی.

یانی پاله‌ئولوغك نیات اخلاصکارانه‌سنی تأمین ایچون مراده کوندرمش اولدیغی بو اوغلی، بر مدت صوکره ایمپراطور طرفندن دعوت اولنه‌رق، قانتا کوزه‌ن ورثه‌سنك عهد قریبده وفاتندن دولایی، اونلردن بیزانس ایمپراطورلغنه قالان اراضی‌یی و اسپارت حکومتنی دردست ایتمك اوزره اورایه عزیمته مأمور اولدی. بو اوصیره‌ده ایمپراطور، بیوك اوغلی اندرونیکوسدن امور حکومتی نزع ایله، شمدی‌یه‌قدر سلانیك ایالتنده بولنان اوغلی مانوئله تودیع ایلدی. آندرونیکوس بو ترجیحدن مغبر اوله‌رق، اخذ ثاره قرار ویردی. مرادك اوغلی ساوجیده اتحاد احساسات و طبیعت بولدی؛ آره‌لرنده درعقب بر رابطهٔ قربیه حاصل اولدی. ایکیسنك‌ده درونلرنده بر نائرهٔ طمع، سبب وجودلرینه قارشی بر غرض موجود ایدی. سلطان مراد، آسیاده بر عصیانی باصدیرمقله مشغول اولدیغی، یانی پاله‌ئولوغ‌ده موقعنك مخاطراتی اونوتمقده بولندیغی صیره‌ده، اوروپاده‌کی قوای عثمانیه هیئت مجموعه‌سنك موقتاً قوماندانلغنی حائز اولان ساوجی ایله طمعکار اندرونیکوس، هر ایکیسی بابالرینك علیهنه ترتیب فساد ایلیورلردی. پادشاه، بو تشبث جنایتکارانه‌یی خبر المسی اوزرینه، ایمپراطوره، کندی نزدینه

کاوب ده، آندرونیکوسك حرکتندن حساب ویرمسنی اخطار ایلدی. یاله‌ئولوغ حرکت متواضعانه کوستره‌رك، کندیسنك اشترا کنه دائر برشبهه براقماق ایچون، اوغللرینك اوزرلرینه کیدیلوب ده تحت اطاعته ادخال ایدلملرینی، و کوزلرینك چیقارلمسنی تکلیف ایدن مراد ایله برلشدی. سلطان درعقب اوروپایه کچدی؛ بیزانس قربنده [۴۹]، آپریسیدیوندن اوزاق اولمایان برمحلده، عاصی برنسلرك اردوکاهلرینی قورمش اولدقلری سیلابه کنارینه عسکر دوکدی. کیجه‌نك حلولنده آت ایله سیلابه‌دن کچه‌رك، عاصیلره وعدعفوایده‌رك، وظیفه‌لری دائره‌سنه رجعت ایتملرینی صوت بلندایله اخطار ایلدی. پك چوق دفعه‌لر رهبر حرب اولمش اولان بو قوتلی صدا ایشیدیلنجه، ساوجینك عسکرلری کندیلرینی بکلمکده اولان جزادن قورقوب، طاقیله ترك موقع ایده‌رك، پادشاهلرینك عاطفتنی استرحامه کادیلر، و کنج شهزاده‌نك امرینه اطاعت مجبوریتنده بولندقلرینی بیان ایله اعتذار ایلدیلر. شوصورتله وفاسزلغه وطرفدارلرندن محرومیته دوچار اولان ساوجی، قلیل المقدار صدقای رفقاسی وفساده داخل اولان روم ارباب اصالتی اوغللریله برلکده، دیتوقه‌یه جان آتدی. مراد، ساوجینك ازینی تعقیب ایله، دیتوقه‌یی همان محاصره، ومحافظلرینی قحط ایله عرض تسلیمیته اجبار ایلدی. حدتلنمش اولان سلطان، روم ایمپراطورینه وقوع بولان قسمنه بناءً و فقط شرائط تسلیمه مخالف اوله‌رق [۵۰]، اوغلنك اولا کوزلرینی چیقارتدی، وبعده اعدام ایتیردی (۱). روم اصیلزاده‌لرینه کلنجه جمله‌سنك حضورینه جاب ایدلمسنی اراده ایله، شهرك دیواراندن مریجه آتدیردی. نهرك ساحلنه قورمه اولدیغی اردوکاهندن بو مدهش جزالرك اجراسنی اصلا متأثر اولماز بر صفوق قانلیلق ایله تماشا ایدیوردی (۷۸۷ - ۱۳۸۵). ایکیشر ایکیشر، خود اوچر اوچر باغلانمش اولان بدبخت اسیرلر شطلغه‌لر ایچنده نه‌قدر سرعتله غائب اولدقلرینی تورده‌که محظوظ اولیوردی. بغتةً اردوکاهدن چیقان بر طاوشانك بر سوری کوپکك تعقیبندن پك کوچ قورتلیه‌بیلدیکنی کوردکده تبسم ایتمك جسارت غریبه‌سنده بولندی. بر استهزای . . . . (۲) ایله قوقاق حیوانك فرارینی، اشکنجه‌یه قونیلان روملرك تحمل حقیرانه‌سنه تشبیه ایدیوردی، که فکر شرقی بو تشبیهی دها مؤثر برصورتده وضع ایدر (۳). اثر وحشتی تتویج ایتمك اوزره

(۱) فرانزدس، ۱۲. دوقاس، ۱۲، ص ۲۲.

(۲) مورخك بورده استعمال ایتدیکی Infernale وصفنی — که بو فقره‌لرك مأخذی اولان روم مورخلرندن منقول اوله‌جغنده شبهه یوقدر — قلم ترجمه‌دن استنکاف ایتمشدر.

(۳) ترکلر روملری استحقاراً طاوشان تسمیه ایدرلر.

سلطان، کندینك اوغلیله برلکده ترتیب فساد ایدن بابالرك کافه‌سنه اونلری کندی اللریله بوغازلاملرینی امر ایتدی. بو ارادهٔ وحشیانه‌یی ایکیسندن ماعداسی اجرا ایتدیلر. او ایکیسی‌ده، اطاعتسزلکارینك جزاسی اولمق اوزره، حیاتلرندن محروم اولدیلر (١). مراد، تماميله انتقام آلدقدن صوكره — کندیسی‌ساوجی‌یه جزاسنی ویردیکی کبی — ایمپراطوره‌ده اوغلنی جزالنـدیرمسنی امر ایلدی. یانی باله‌ئولوغ وعدنده ثبات ایده‌رك ، و خصوصیله مدهش متفقدن قورقه‌رق ، اندرونیکوسك کوزلرینی قاینـار سرکه ایله یاقدیردی. پادشـاه ، امرینك اجراسـنده کوستریلن مسارعتدن محظوظ اوله‌رق ، روم پرنسـنك قوهٔ رؤیتدن بسبتون محروم اولمامش اولدیغنی تحقیق بیله ایتمدی؛ ایمپراطورك ایکنجی اوغلی مانوئه‌للك بیوك قارداشنك یرینه پدرینـه خلف اوله‌جغنی اوکرنمك کندیسـنه کافی کلدی. ایکی حکمدارك حکومتنی برمدتجك دوچار خطر ایتمش‌اولان فساد ایشته بوصورتله منطفی اولدی.

سلطان مرادك، اوغلی حقنده کوستردیکی شدت وحشیانه‌نك سببی اطرافنده‌کی ارباب طمعه عبرت مؤثره ویرمکدن عبـارت اولمادیغنی ظن اولنه بیلیر. سـاوجی حقنده اوغللرندن بایزیدنزدنده وقوعه‌کلن تشبثاتی شهزاده‌حقنده عمیق برقیصقانجلق بسلدیکنی ، وچوقدن بری اعدامنی تصور ایلدیکنی ظن ایتدیرمکده‌در. سلطان مراد بر کون بایزیده مکتوب آتی‌یی تحریر ایلدی (٢):

« حالیا روم ایلی بکلربکیسی امیر الامراء الکرام تمرتاش پاشا دام اقباله برله عسـاکر نصرت مأثر تعیین اولنوب ، مناسـتر وپرلپه اعدای خاکسـاری اوزره روانه قلندقده، بعون‌الله وتوفیقه، واروب بالجمله قلاع وبقاعیله‌فتح وتسخیر ایدوب، بعده قارلی ایلنه توجه ایلدکده ، اول یرك اهالیسی خراجکذارلق شرطیله اطاعت ایلیوب ، وسلانیك شهرینه‌دك آقین صالوب ، سالماً وغانماً عودت ایدوب، و آندن بلاد آرنوده واروب، هرسك و بوسنه فتحنه مشـغول ایکن ، بکلرندن « خراج ویرورز » دیو تضرع نامه‌لری کلوب، توقف اولندی. ایمدی معلومك اوله‌که: اول بهار خجسته آثارده اعدای انکروس اوزره عظیم سفرم واردر. امیددرکه ابتداسی مسعود وانتهاسی محمود اوله. ان شـاءالله تعالی حکم شریفم سـکا وصول بولدقده ، کرکدرکه جمیع یات و یراغیله حاضر اوله‌سـین ، که بنمله رفیق اولـه‌ك

(١) خالقوندیل، ١، ص ١٤ [روم اصیلزادکانك اوغللری دیمتوقه قلعه‌سندن آتیله‌رق اعدام اولندقلرینه کوره بابالرینه بوغازلاتدیرلملری ممکن اوله‌ماز.]

(٢) بومکتوب وزیرده‌کی جوابنامه فقره‌سی، مأخذ اصلی اولان منشأت فریدوندن النَدی. (رم)

لازمدر ، و قره‌سی ایلنده اولان نوردیدهٔ جهانبین قرنداشك یعقوب کامبین احوالندن خبردار اولوب ، و بروسه‌ده بکجی اولان اوغلم مهر سپهر شهریاری وددیٔ اوج نصفت وکامکاری صاوجی بك ، طول الله عمره العزیز ، جانبندن غفلت ایتمیوب ، واقع اولان سوانح حالاتی اعلام واعلان ایده‌سین. شویله بیله‌سین. تحریراً فی اوائل شهر ربیع الاول سنه سبع وثمان وسبع مائة ، بمقام ادرنه . »

بایزیدك جوابنامه‌سنده برادرلرینه متعلق اولان فقره شودر :

« جناب معالی نصاب قرنداشم یعقوب بك ، ضاعف الله قدره ، کمال عدالت اوزره اولوب ، لکن صاوجی بك احوالیچون بروسه قاضیسی برکاغد کوندروب، عینیله درکیسه قلنوب ، سدهٔ سنیه‌لرینه ارسال قلندی » (١) .

بوایکی وثیقه‌دن برصورت ظاهره‌ده آکلاشیلیر،که سلطان مراد، اوغلی ساوجینك اعدامنی تصمیم ایتمش ایدی .

آندرونیکوس ایله ساوجینك تشبثات بدبختانه‌سی، دها آز جرأتکارانه اولمایان و فقط بسبتون باشقه بر صورتده وقوع بوله‌رق ، ذاتاً حال ضعفده‌کی بیزانس ایمپراطورلغی ایچون نتایج وخیمه‌یی موجب اولان دیکر بر حادثه تعقیب ایلدی . شوقدرکه بو حادثه‌نك موجدی اولان ایمپراطورك دیکر اوغلی مانوئل، آندرونیکوس درجه‌سنده دوچار فلاکت اولمادی . سلطان مراد ، ایمپراطوری محقور طوتمقله برابر مانوئلك حرکت جرأتکارانه‌سی ، پادشاهك کندیسنه مخالفت جسارتنده بولنان ضعیفك مزیاتی تقدیره مقتدر بولندیغنی اثبات ایلدی. مانوئل، دیمتوقه وقعهٔ مدهشه‌سنی وسلطانك وصایتی آلنده یشامغه تحمل ایدن پدرینك حال خطرناکنی نظر اعتباره آلمیه‌رق، والی بولندیغی تەسالونیك (سلانیك) ده اورایه قریب فارانه مره‌ز ، سیروز) بلده‌سنی عثمانلیلرك الندن آلمق تصورنده بولندی[٥١] . مراد بوخیانته خفیاً مطلع اوله‌رق ، وزیری خیرالدین پاشایی سلانیکی ضبط ایتمك، وروم پرنسی حیاً یاخود میتاً کتیرمك اوزره، براردو ایله اونك علیهنه سوق ایلدی. مانوئل کندی قوتنك اوچمثلی اولان بوعسکره مقاومت ایده‌مدیکندن، عثمانلیلرك تقربنده شهری ترك ایله ، بحراً بیزانسه دوغرو عزیمت ایتدی . لکن ایمپراطور، یکیدن مرادك شبهه‌سنی جلب ایتمك وحدتنه اوغرامق قورقوسیله، فراری اوغلنه برالتجاگاه

(١) بو فقره‌نك هامەرده‌کی ترجمه‌سی اصلنه تماميله مطابقدر ؛ یالکز ترجمه‌نك خاتمه‌سنده « باب معدلتکزدن اوامر جدیده‌یه انتظار اوزره‌یم » مآلنده‌کی عباره اصلنده یوقدر. (رم)

ویرمکه جسارت ایده‌مدی . مانوئل ، پدرینك کوسترمه‌دیکی ملتجابی جزیره‌نك جنویز والیسی نزدنده بوله‌بیلمك امیدیله لسبوس (مدللی) آطه‌سنه کیتدی؛ لکن مرادك یاد نامی اوروپاده دهشت بخش اولدیغی جهتله ، مدللی لیمانی کندیسنه سد اولندی (۱) . شو حال مشکل ایچنده پادشاهك حضورینه چیقوب‌ده ، عاطفته مراجعت ایتمك عزم جسورانه‌سنی اتخاذ ایلدی . امیدی بیهوده اولمادی . مراد دشمننك کوستردیکی امنیتدن محظوظ اوله‌جق درجه‌ده علو جناب مالك ایدی . مانوئلك استقبالنه چیقدی ، وحرکت خطیئات نماسنی کلمات لینه ایله‌تعییب ایده‌رك ، استعفای قصوره تشویق ، وبعدما ایمپراطور ایله کندیسنك آره‌سنده حسن امتزاج روم‌ایلی‌ایشلرینك کسب صلاح ایتمسنه منوط اولدیغنی علاوه ایلدی. بونك اوزرینه مانوئل خطاسنی اعتراف ، وحرکت واقعه‌سنی متبوعنه قارشی بر اثر خیانت اولمق اوزره توصیف ایله ، استدعای عفو ایلدی . پادشاه اسعاف مطلوبنه‌مسارعت کوستردی. مراد ، دها ایلری کیتدی ، پرنسی باباسنك نزدینه کوندردی ، وحسن قبولنی بیلدیردی.

ایشته‌او زمان عثمانلیلرك قوتی و بیزانس ایمپراطورلغنك ضعفی بر درجه‌ده ایدی،که ایمپراطور ، کندی اوغلنك علیهنده سلطان ایله متفقانه حرکت ایتدکدن صوکره ، ولی‌عهدینه پای تختك قاپیلرینی — قوه تنبیه متفقنك مساعده‌سی اولمادقجه — آچه‌مادی.

بوصیره‌ده‌در ، که (۷۸۸—۱۳۸٦) مرادك الك ممتاز قوماندانلرندن بری اولان واك صوك وقعهٔ جنکی اولمق اوزره سلانیکی (۲) ضبط ایتمش بولنان خیرالدین‌پاشا وفات ایتمشدر (۳) . خیرالدین پاشا ، ماهر بر جنرال وعاقل بر مشاور صیتی براقمشدر . کرك روم ، کرك عثمانلی مورخلرندن ، خیرالدین پاشا حقنده بر حکم اعطاسنه‌صالح‌اولمق‌اوزره،بزه‌اك‌زیاده وثائق براقان خالقوندیلدر . او مورخ بو مشهور ذاته متعلق وثیقه‌لر آره‌سنده سلطان مراد ایله بر مکالمه‌سنی یازیور،که عیناً نقل‌ایدیورز. خیرالدین پاشا بر کون افندیسنه دیرکه: « سلطان مراد ، اردولرکله مقصد مأموله واصل اوله‌بیلمك ایچون حرب ایشلرینی نصل اداره ایتمك لازم کلیر ؟ مراد ، شو جوابی ویرر : « مساعد فرصتلردن استفاده ایتمك ، وعسکرك عاطفتله‌محبتنی قزانمق صورتیله . » — « لکن فرصتلردن استفاده دیمکله نه قصد ایدیورسك؟» —

(۱) خالقوندیل ، ۱ ، ص ۱٦ . فرانزس ، ص ۱۱ .

(۲) سلانیك مؤخراً ینه روملر وونديکلیلر طرفندن ضبط اولنمشدر .

(۳) حاجی قالفه ، تقویم‌التواریخ ، ص ۱۷٤ . حدیقه الوزرا .

متصدد سائق اولمسی لازم کان وسائطی هردرلو احتماله کوره موازنه و مقایسه ایتمکدر . » خیرالدین کولمکه باشلادی، ودیدی‌که : « طبیعت سنی بر بیوك کیاستله متخلق قیلدیغنی کوریورم ، لکن یاپلامسی لازم کان شیلری اولدن بیلمدیکك ، وکندی کندینه طانیشه‌رق بر جهتی رد ودیکر بر جهتی قبول ایتمکه مقتدر اولمادیغك حالده ، بو وسائطی نصل موازنه ایده‌جکسنك ؟ بر شیئه قرار ویرلنجه ، اونی درحال اجرا ایتمك لازم‌کلیر. ماهر بر قوماندان ، مشاوره‌سنده غایت احتیاط‌کارانه طاورانلی ، اجراده یلدیریم کبی سرعت ، اردوسنك باشنده نمونهٔ امتثال اوله‌جق آثار شجاعت کوسترملیدر» [۵۲]. ایشته وزیرایله مراد ، بودرلو قواعد حکمیه‌یه امتثال ایتمك صورتیله ، بیزانس ایمپراطورلغنك فتحنه حاضرلاندیلر . خیرالدین پاشا، سلانیکك ضبطندن صوکره ، بوقاریده یازلدیغی اوزره ، برچوق ولایاتی هنر ومزیتیله فتح ایدلمش اولان روم ایمپراطورلغی بلادندن یکیشهرده کیدرکن ارتحال ایلدی.

قاره‌مان عائله‌سنك اصلی . — خیرالدین پاشانك وفاتیله روم ایمپراطورلغنده ظهور ایدن قاریشیقلقلر ، اوزمانه قدر بووزیر مهیبك ادارهٔ حکیمانه‌سی ونامنك دهشتی سایه‌سنده حال سکونده بولنان عثمانلی دشمنلرینی اویاندیردی . قاره‌مان بکی روملرك ایقاع ایلدیکی فسادك هنوز تسکین ایدلدیکی وخیرالدینك تجربه‌سز بر دلی قانلی اولان اوغلنك مقام پدره کچدیکی زمانك ، سلطان مرادك دائما تعالی ایتمکده بولنان قوتنه قارشی کوکلنده اضمار ایلدیکی غرضك اظهارینه ، تصورات طمعکارانه‌سنك موقع فعله ایصالنه مساعد اولدیغنی (۱) زعم ایتدی . بواثناده عثمانلیلرله قاره‌مان بکلری آره‌سنده حدوث ایدن مخاصمه، قاره‌مان عائله‌سنك انطفاسنه قدر ؛ یعنی بر بچوق عصر دوام ایدن محاربهٔ خونریزانه‌نك مقدمه‌سی اولدیغی جهتله ؛ سلچوقی دولتی خرابه‌لرندن نشأت ایدن عائله‌لر ایچنده خاندان عثمانیدن صوکره الك قوتلیسی اولان بوسلسله‌نك اصلنی بیان ایتمك مقتضیدر .

روم سلچوقیلرینك برنجی پادشاهی بیوك علاءالدینك زمان سلطنتنده ، ارمنی قومندن اولدیغی حالده شیخ بابا الیاسك (۲) الك متعصب طرفدارانی صیره‌سنه کچمش اولان نوره صوفی قونیه‌یه کلوب یرلشمش ایدی . اوغلی قاره‌مان ، سلطانك نظر

(۱) نشری ، ق ٦٨ ، قاره‌مان بکنك عثمانلیلره اعلان حرب ایتمسنه خیرالدینك اوغلی علی پاشانك اسارتی ونفی ... ازلکی دشمانجه سبب اولدیغنی بالخاصه ذکر ایدر. ادریس، ق ۱۷۹ .

(۲) باباالیاس، تصورات اختلالیه‌سنی مدت‌مدیده برمذهب تصوف ستره‌سی آلتنده قوردقدن صوکره، آماسیه خلقنی تحریك تشبثنده ایکن؛ اجل قضا ایله وفات ایتمشدر . جنابی، ص ۲۰۱

توجهنی قزانمقده تأخر ایتمدی. سلجوق حکمداری، همشیره‌سنی تزویج وامیر آخورلق خدمتیله تلطیف ایتدی. نور صوفی کلیکیانك (١) شمال غربیسنده‌کی سلسلهٔ جبال اوزرنده وسلفکه قربنده واقع وارساق قضاسنده اتخاذ مسکن ایتمشیدی؛ سلفکه‌نك (٢) روم متصرفی نور صوفینك مذهبنه مجلوب اوله‌رق، صیق صیق قلعه‌سنه قبول ایدردی. قاره‌مانك باباسی ومریدلری برکون محافظلرك امنیتندن استفاده ایله، کندیلرینه دائما سیاحتکارانه مسافر برورلك کوسترن قوماندانی اعدام وموقعه استیلا ایتدیلر. بوضرب دست موفقیت نمونك خبرینی آلان علاءالدین، قاره‌مانی (٣)— پدرینك بغتةً ضبط ایلدیکی — شهرك حکومتنه تعیین وسلفکه‌یه مجاور لارنده‌یی‌ده (٤) اعطا ایلدی. بر مدت صوکره قاره‌مان اشیای تجاریه صندقلری ایچنده عسکر ادخالی صورتیله ارمناك (٥) قلعه‌سنی ضبط ایتدی [٥٣]. قاره‌مان حکومت جدیده‌سنك مرکزی اولان ارمناکدن اطرافنده‌کی شهرلرك جمله‌سی اوزرینه عسکر سوق ایتمکده، وهر سوقنده موفقیت قزانمقده اولان اوغلی محمد اوالجه‌ده بالمناسبه یازلدیغی اوزره غیاث‌الدین کیخسروك وفاتندن صوکره اسافلدن جمری نامنده بر ترکی، عزالدینك قریبنده وفات ایتمش اولان اوغلی اوله‌رق طانتمق تشبثنده بولنمش ایدی؛ حیله‌سی نتیجه یاب اولدی. ساخته شهزاده (٦) نامنه سلجوق حکمدارلرینك پای تختی اولان قونیه‌یی (٧) النه کچیردی. لکن بر مدت وزیری پروانه معرفتیله سلجوق دولتنی اداره ایتمش اولان مغول خانی آباقا، شمس‌الدین جوینی‌یی (٨)،

---

(١) جنابی، ص ٢١٣، جهانتما، ص ٦١١.

(٢) کلیکیا ساحلنده قدیم سلوزیادر. سیاحلر اوراده کلیسایه تحویل ایدلمش بر معبد، جسیم بر حوض، روم کتابه‌لرینی حاوی مزارلر ایله سن ژان شوالیه‌لرینك قدیم بر شاتوسنی — که بونك دیوارلرنده هنوز حل ایدیله‌مه‌مش ارمنیجه کتابه‌لر واردر — وکوك صو (قالکیدانوس) کنارلرینه طاغلمش بر چوق خرابه‌لر کورورلر. بوفورك «قاره‌مانیا» اثرینه مراجعت، ص ٢٣٢.

(٣) طبل وعلم کوندرمرك، جنابی، ص، ٢١٣. نشری ورق ١٥ و ١٦.

(٤) شمدیکی قاره‌مان شهرینه قریب لارنده خرابه‌لرینی هنوز هیچ بر آوروپالی سیاح کورمه‌مشدر.

(٥) ارمناك، سیاحلرك جلب نظر دقتنه شایاندر. استرابونك صافران دیدیکی مغاره‌لر ایله ترك جغرافیونك بیان خارقهٔ طبیعت عد ایلدکاری مشهور برقوریسیا غاری بونك قربنده‌در.

(٦) مقدما بیان اولندیغی وجه ایله دفترلرك الیوم [مورخ زماننده] جریان ایدن اصول اوزره ترکی وفارسی لسانلرنده طوتلمسی اصولنی اختراع ایدن جمریدر.

(٧) نشری، ورق ١٦.

(٨) شمس‌الدین جوینی، آباقا خانك سلفنی اعدامندن صوکره وزیر نصب اولنمش ایدی.

مدعیٔ کاذب جرینك محمد بك معاونتیله تختندن جدا ایتمش اولدیغی کنج غیاث الدینك
قونیه‌یه تکرار عودت ایتمسی ایچون امداده کوندردی . مدعیٔ سلطنت و حامیسی
چوق زمان کچمه‌دن اجل قضایه اوغرادیلر . قاره‌مانی محمد بکك بشیکده
بولنان محمود نامنده بر اوغلندن باشقه اولادی قالمامش ایدی . بو وقعه هنوز نشأت
ایتمکده اولان قاره‌مان عائله‌سنی بسبتون امحا ایده‌جك کبی کورنمش ایسه‌ده ،
محمود سن شبابه کلوبده ، بر آن ایچون دوچار ضعف اولان خاندانینك قدرتنی
احکام ایدنجه ، بو عائله یکی بر قوت آلدی . سلجوق حکومتنك سقوطندن صوکره ،
محمود ارمنا کده یرلشه‌رك ، بتون قاره‌مان خطه‌سی حکمداری صفتیله ، بدرالدین
عنوانی آلدی . یخشی بك وسلیمان بك نامنده ایکی اوغلی قالدی . برنجیسی پدرینی
استخلاف ایلدی [٥٤] . ایشته قاره‌مانلرك عثمانلیلر حقنده‌کی حسدلرینك برنجی
دفعه اوله‌رق ظهوری زمانه کلدك . سلطان مرادك سلطنتنده یخشی بکك اوغلی
وخلفی علاءالدین ، غالاتیاده‌کی بیوك املاك صاحبلرینك (اخیلر) چیقاردقلری
اختلال مشکلاتنی تزیید ایتمك ، و برقوهٔ جدیده ایله عصیانی شدتلندیرمك ایچون
وارساقلری انقره اختلالجیلریله برلشمکه تحریك ایتدی . آنجق آنقره‌نك ضبطی
ومرادك کریمه‌سی نفیسه‌نك علاءالدین ایله ازدواجی بر مدت ایچون آعادهٔ آسایش
ایلدی (١) . بو آندن اعتباراً حسود قاره‌مانی ، کندیسنی عثمانلی پادشاهنه ربط ایدن
عهدنامه‌یی نقض ایچون فرصت آراردی . ساوجینك فسادینی وخیرالدین پاشانك
وفاتی پك مساعد بولدی . بناءً علیه وارساق ، طورغوده بایبورد ، عشیرتلرینی ،
آسیای صغراده سرسری طولاشمقده اولان ترکمن و تاتارلری بایراغنك آلتنه
طوپلادی [٥٥] . مراد ، روم ایلیده بکاربکی بولنان تیمورتاش اوولایتلرك بتون قوهٔ
عسکریه‌سیله آسیایه کچمسنی امر ایتدی ، که بو عسکرك ایچنده ایکی بیك صربلی
قوهٔ معاونه‌سی‌ده بولنیوردی . پادشاه ، اردوسنه کوتاهیه صحراسنده کچید رسمی
اجرا ایتدیره‌رك ، خصم جدیدی علیهنه یورومکه حاضرلاندی . سلطانك کوتاهیه‌ده
اقامتی صره‌سنده ، مصر سلطانی ، مطنطن بر سفارت واسطه‌سیله عرض محبت

(١) نفیسه‌نك ازدواجی مقاوله نامه‌سی منشأت فریدونده ١٠ رمضان سنه ٧٨٠ تاریخیله مندرجدر .
مرادك قاره‌مان بکنه دیکر برمکتوبی وارسه‌ده تاریخسزدر . [ازدواج مقاوله نامه‌سی نکاح
خطبه‌سندن عبارت اوله‌رق لسان عربی اوزره یازلمشدر . فریدون بك منشآتنده قاره‌مانینك
مصاهرت استدعاسیله درکاه مراد خانی‌یه تقدیم ایلدیکی نیازنامه دخی مندرجدر . بو بکك کرك
اوراده ، کرك تاج التواریخده اسمی علاءالدین دکل ، علیدر .]

وهدایای كرانبها ارسال ایتمش اولدیغی جهتله، قارەمان ایكی دشمن آرەسنده قالمقده قورقەرق، عثمانلی پادشاهیله تجدید ائتلاف وانتظامسز عسكرینك حمید(۱) اراضیسنده ایقاع ایلدیكی خساراتدن دولایی اعتذار ایتمك چارەلرینی آرادی . لكن وقت كچمش ایدی ؛ آرزوی حرب ایله بی قرار اولان كنج وزیر علی پاشا ، هردرلو صلح تكلیفنی رد ایتدی ؛ عثمانلی اوردوسی قونیه بكنك سفیرلرینی تعقیب ایدەرك، ایلریلەدی .

ایكی عصر مقدم اهل صلیبك سلجوقیلره غلبەسنه (۲) محل وقوع اولان قونیه صحراسنده عثمانلی وقارەمان اوردولری برنجی دفعه اولەرق تقابل ایلدیلر . سلطان ، عسكرینی بالذات ترتیب ایلدی . صاغ جناح قوماندانلغنی شهزاده یعقوبه، صول جناحی شهزاده بایزیده ، دمدارلغی تیمور طاشه تودیع ایلەیە، كندیسی‌ده یكی چریلرك وعزبلرك اوكنده طوران بتون سواریلرله برابر مركزده اتخاذ موقع ایلدی . صاریجه پاشا ، بالابان بك ، الیاس بك ، مستجاب بك ایله دیكر آسیا اوردوسی رؤساسی یعقوب بك ، فیروز بك ، قوجه بك ایله بتون اوروپا عسكری قوماندانلری — ضرب عساكر معاونەسی ایله برلكده — بایزیدك معیتنه ویرلمش ایدی (۳) .

مراد اولك قونیه صحراسندەكی ترتیبات عسكریەسی اوندن صوكره عثمانلیلرك آسیادەكی محاربەلرینك جملەسنده تمامیله تطبیق اولنمشدر . اناطولی عسكری (آسیا نفراتی) دائما صاغ جناحی ؛ روم ایلی عسكری (اوروپا نفراتی) صول جناحی تشكیل ایدردی . مركزك جبهەسی‌ده هرزمان یكی چریلر طرفندن اشغال ایدیلەرك، اونلرك ارقەسنده منتظم سواریلر ، سپاهیلر ، سلاحدارلرله پادشاه و غیابی حالنده صدراعظم بولنوردی .

قارەمان اوغلی‌ده شو ترتیبی اتخاذ ایلدی : وارساقلرله تاتار سواریلری، تبرك بك قوماندەسی آلتنده ، صاغ جناحه وضع اولندی؛ تركمنلر وطورغودلر، ساماغار قوماندەسیله، صول جناحی تشكیل ایتدیلر. قارەمان بكی اوردونك مركزنده ایدی. هجوم اشارتی ویرلدی . قارەمان اوردوسنك صاغ جناحی دومبەلك و بوری

(۱عس سدالدین ، ادریس ،) ق ۷۵ .

(۲) ۵۸٤ سنەسنده (۱۱۸۸) . محاربەدن صوكره شهر ایمپراطور فرەدریق طرفندن هجوم ایله ضبط اولنمشدر .

(۳) براتوتیده سعدالدین ؛ ص ۱۲۹ . نشری ، ق ۷۱ .

سسلریله یرندن حرکت و « الله اکبر » صدالریله عثمانلیلرك صاغ جناحنه هجوم ایلدی . بایزید بونلری کورنجه ، محاربه ایتمکی شدتله آرزو ایده‌رك ، آتندن نزول ایله ، پدرینك حضورنده دیز اوستی چوکوب ، دشمن اوزرینه یورومسنه مساعده ایستدی (١) . او وقت ایکی اردو تصادم ایده‌رك ، سیل کبی قان آقدی. مظفریت چوق زمان قرارسز قالمادی . روم ایلی بکلربکی تیمور تاش ، بالذات قاره‌مانك اوزرینه هجوم ایده‌رك ، فراره اجباره و دوچار دهشت اولان عسا کر ممتازه‌سنی پریشان ایتدی . بو آندن اعتباراً قاره‌مانك مغلوبیتی تام اولمشیدی . بومهم اثر شجاعتنه مقابل غنائمك الك بیوك حصه‌سیله وزیر ، یاخود اوچ توغلو پاشا عنوانی آلدی . بوعنوانی دولتك بکلر بکیلری ایچنده برنجی دفعه اوله‌رق تیمور تاش احراز ایدیوردی . اوندن اول حکومتك برنجی مأمورینه مختص ایدی . او مأمور ، دیکر اوچ توغلو پاشالردن تفریق اولنمق ایچون ، « وزیر اعظم » عنوانیله یاد اولندی (٢) .

پادشاه ، بومظفریت عقیبنده قونیه‌یی محاصره ایتدی. اردو خلقنك محصوریندن برشی آلمسی منع ایله ، بونك ایچون مجازات شدیده وضع اولندی . برقاچ صربلی خلاف امر حرکت ایلدیکلرندن ، بی رحمانه جزای اعدامه دوچار ایدلدی . بو جزا ، اوفائده‌لی معاونلر آره‌سنه ناقابل زوال بر کین تخمی آتمش ایسه‌ده ، عثمانلیلر حقنده یرلیلرك امنیتنی جلب ایده‌رك ، اردونك ذخائر وافیه اخذ ایده‌بیلمسنه سبب اولمشدر . مراد ، اون ایکی کوندن بری شهری محاصره ایتمکده ، وفقط هنوز هجومه ابتدار ایلمه‌مکده اولدیغی حالده ، قاره‌مان بکی موقعنك مخاطره‌سنی ادراك ایله ، زوجه‌سنی اردوی عثمانی‌یه کوندرمکه قرار ویردی. پادشاه ، قیزینك استرحامنی حسن تلقی ایده‌رك ، اشارت اطاعت (٣) اولمق اوزره حضورینه کاوب النی اوپمك شرطیله ، علاءالدینه [علی بك] مصالحه وعد ایلدی . قاره‌مان بکی قونیه ایله

(١) نشری ، ق ٧٣ .

(٢) براتوتیده سعدالدین ، ص ١٢٩ ، ١٣١ ؛ نشری ٢ ق ٧١ ، ٧٢ ؛ ادریس ، ١٧٨ . فقرهٔ اخیره‌ده سعدالدینك عباره‌سی بودر : « قرمان اوغلنك اثواب واموالنك اکثری انهزامنه سبب اولان تیمور تاش بکه عنایت بیورلدی ، ومنصب سابقنه وزارت منصبی ضم اولنوب ، وزارت وبکلر بکیلك منصبی ایله سرفراز وبوعنایتله ارکان دولتدن ممتاز بیورلدی . »

(٣) نشری ، ق ٧٣ ؛ سعدالدین ، ص ١٣٢ . قاره‌مان اوغلنك اعتذارنامه‌سی ، سلطان مرادك بغداد حکمداری احمد جلایری‌یه فتحنامه‌سی واحمدك آوجان اردوکاهندن جوابنامه‌سی منشآت فریدونده مندرجدر .

بتون ولایتلرینك تصرفنی کندیسنه تأمین ایدن بووضع حقیرانه‌یه موافقت ایتمکله، اوزماندن اعتباراً ایکی حکمدار آره‌سنده آسایش اعاده اولندی .

سلطان مرادك بوجهتدن هیچ اندیشه‌سی قالمادی ؛ عصیان ایتمش اولان بکشهری اهالیسنی دائرهٔ اطاعته ارجاع ایله مشغول اولدی . برقاچ کونلك محاصره، موقعك تسخیرینه کفایت ایتدی . مرادك امراسندن بری، بوفرصتدن استفاده ایله تکه حاکمنك متصرف اولدیغی اراضینك‌ده ممالك عثمانیه‌یه الحاقنی توصیه ایلدی . پادشاه بو تکلیفی شو سوزلرله عالی جنابانه رد ایتدی: « تکه حاکمی یك فقیردر. حکومتی استه‌نوس وانطالیه‌شهرلرینه منحصردر. اونکله محاربه‌یه کیریشمك سزاوار تعییبدر ؛ ارسلان سینك آولامقده لذت بولماز [٥٦] . » تکه حاکمی اخطاری آکلادی، وهیچ اولمازسه بوایکی شهرك محافظه‌سی ایچون دیکر قلعه‌لری پادشاهه ترك ایلدی. سلطان بودفعه‌کی سوقیاتنك نتایجندن ممنون واسیا واوروپاده‌کی ممالك مفتوحه‌سنجه امین اوله‌رق ، کرتاهیه‌ده اردوسنه رخصت اعطاسنی مناسب کوردی ، ومظفراً بروسه‌یه عودت ایلدی (١) .

لکن دولتك حالی کندیسنك مدید بر آسایشدن استفاده ایده‌بیلمسنه مساعد دکل ایدی . صربیه طرفنده یکی بر فورطنه ظهور ایده‌رك، سلطان مراد تدابیر لازمه‌یی اتخاذ ایچون ینه اذواق استراحتی ترکه مجبور اولدی .

عثمانلیلرله برلکده قاره‌مان بکیله حرب ایدن صربلیلر مملکتلرینه عودت ایتدکلری زمان، قونیه‌اوکنده قارداشلرینك اعدام اولندیغنی‌سویلیه‌رك، بوجزایه خونینك حکایه‌سی نفرت‌عمومیه‌یی جلب ایلدی. بتون‌صربیه اهالیسی، بوشناقلرك، بلغارلرك کندیلرینه معاونتدن کری طورمیه‌جقلرینه‌امنیت ایده‌رك، آیاغه قالقدیلر. بلغار قرالی سیسمان، مرادك دوستی وقاین پدری اولمقله برابر خفیاً صرب قرالی لازار (٢) ایله اتفاق ایلدی (٣) . بوسنه‌ده طولاشمقده اولان یکرمی بیك عثمانلی اوزرینه ایکی متفق ملتك‌عسکرلری هجوم‌ایله، اودرجه‌ده‌مغلوب‌ایتدیلر،که اره‌لرندن آنجق بش بیکی قتـال عمومیدن قورتیله بیلدی [٥٧] . اوزمان تکه ؛ آیدین ، منتشا ، صاروخان ، قاره‌مان بکلرینك‌ده عسکرلری مرادك امری آلتنده ایدی ؛

(١) نشری ، ورق ٧٣ .

(٢) سعدالدینده بلغاریه قرالی «سوصمانوس» وصربیه قرالی، «لاس» املاسنده‌در. (رم)

(٣) براتوتیده سعدالدین ، ص ١٣٣ . نشری ، ق ٧٥ و ٧٧ ادریس ، ق ١٧٢ .

لکن آوروپاده صربیه ، بوسنه، بلغاریه قراللری عثمانلی علیهنه اتفاق ایتمش ایدیلر. فقط حسن تصادف اولمق اوزره دوبریجه تاتارستانی یکی سراج ایله کوستندیل پرنسی قسطنطین، پادشاهه عرض اطاعت ایله برابر، عسکرلریله کلوب، صفوف عثمانیه‌یه التحاق ایلدیلر. سلطان مراد همان تدارکات حربیه‌یه مسارعت کوستردی. غیوبتنده آسیانك آسایشنی تأمین ایچون ممالکنی بش سنجاغنه تقسیم ایتدی. او وقته‌قدر بایزیدك اداره ایلدیکی کرمیان حکومتی شهزاده‌نك برادری یعقوب ایله برلکده آوروپایه عزیمتندن دولایی وزیر بکلربکی تیمورتاشه تفویض اولندی. دیکر بر تیمور تاش — که صوباشی، یعنی ضابطه بیوك مأموری ایدی — سوریحصار ایله‌سقاریه‌نك اروا ایلدیکی ممالکه تعیین قلندی. فیروز بك آنقره، قوجه بك نامنده برایکنجی صوباشی آق شهر سانجاغنه، ینه صوباشی قوطلو بك حمیدایالتنده‌اکردیر حکومتنه‌مأمور اولدی. مراد، کرك آسیاده‌قاله‌جق، کرك آوروپایه کیده‌جك عسکرك امراسنی‌ده [۵۸] اولدن تعیین ایتمك اعتناسنده بولندی.

بتون تدارکات حربیه اکمال ایدلمش ایدی. لکن پادشاه، سفره عزیمت ایتمزدن اول کندیسنك وایکی اوغلنك اوچ بیزانس پرنسسی ایله‌ازدواجی وشهزاده بایزیدك اوچ اوغلنك ختانی سورینی اجرا ایچون یکی شهره کیتدی. عرب ، عجم ، ترك لسانلرنده یالکز کنج قیزلرك تزویجی دکل، ارکك چوجقلرك ختانی‌ده سور(۲) [۵۹] اسم عمومیسی ایله افاده اولنور. شرقده ازدواج دوکونلری یالکز کلینك شرفنه‌در؛ ختانی زماننده دوکون یاپلمش اولان کوکی ایچون‌دکلدر. سنت‌دوکونی‌دوچار اوجاع اولان چوجغی اکلندیرمك ، ازدواج دوکونی آناسندن باباسندن آیریله‌جق قیزك تأثراتنه میدان ویرمه‌مك ایچوندر [ ]. یکی شهرده [۶۰] یاپیلان بومتعدد دوکونلر اثناسنده‌در، که‌قیمتلی هدیه‌لر کوندرمك وقارامان اوغلی علیهنه محاربه‌سندن اول کوستردیکی آثار مودته مقابله ایتمش اولمق ایچون پادشاه، یازیجی اوغلی ایلچیلکله مصره اعزام ایلدی . یازیجی اوغلنك اولادی مراد ثانی عصرنده‌ادبیات عثمانیه‌یه رونق بخش اولان ایلك ارباب قلم اولدیغنی اولدیغنی استطراداًذکر ایده‌لم [۶۱] .

دوکون هنوز بیتمش ایدی، که علی پاشا خیانت واقعه‌سندن طولایی سیسمانی تأدیب ایتمك اوزره اوتوز بیك عسکرله یوله چیقدی. مقدما آشاغی میزی خطه‌سنه داخل اولان بلغاریه منبت بر مملکتدر. شمالا طونه ایله محفوظدر، که نهر، مجراسنك بوقسمنده غایت کنیش و دریندر . جنوب طرفندن‌ده بالقانك باشلیجه سلسله‌سی مدافعه ایدر . بویوکسك طاغلر طرفندن بلغاریه‌یه ، حدودینك بتون امتدادنجه

یالکز یدی بوغازدن کیریله‌بیلیر ؛ بالقانلرله متوازیاً جریان ایدن طونه اوزرنده دخی آز چوق مستحکم اوقدر موقع واردر . او صورتله‌که روم ایلیدن کلنیر ایکن تصادف اولنه‌جق هر بوغاز بلغاریه‌نك شمالنده بر قلعه ایله سد ایدلمشدر . بلغاریه حدود شمالیسنده ، یعنی طونه اوزرنده کائن ایکی قلعه‌نك بری غرباً و دین (قدیم بونونیا [٦٢] ، بیزانسلیلرك بوده‌نه‌سی) و شرقاً سلستره (بیزانسلیلرك دوروستولومی) در . ایالتك منتهای غربیسنده مستحکم بر شهر اولان ودینك قربنده وودین صیره‌سنده شرقاً نیقوپولی [نیکبولی] بولنورکه — خطه‌نك ایچری طرفلرنده روسیتا نهری اوزرنده و بونهرك یانترا (١) ایله برلشدیکی نقطه‌یه قریب بر موقعده — مقدما او اسم ایله موجود بولنان بلده‌نك شهرتنی استراق ایتمشدر . سلستره‌یه الك یاقین موقع مستحکم غرباً روسچقدر ، که قدیم سکسانتا — پریستا ، یاخود سکسوریسقا [٦٣] شهری یرینه انشا اولنمشدر ؛ بونکله نیکبولی آره‌سنده قدیم سایداوانك موقعنده زشتوی (سیستوو) استحکاماتی واردر ،که محل حرب اولمقدن زیاده معاهدات صلحیه‌نك وخصوصا دولت‌عثمانیه‌نك آوستریا ایله الك صوکره امضا ایلدیکی صلح عهدنامه‌سنك محل انعقادی اولمقله مشهوردر . حدود شمالیه‌نك بو نقطه‌لرینه متقابل اولان بالقان بوغازلری ، نقاط مذکوره‌نك صورت تعدادی صیره‌سیله شونلردر : برنجیسی صولو دربند وقاپیلی دربنددر ، که شمالا الك ایلریده‌کی بوغازك مدخلنی تشکیل ایدر . قاپیلی دربند روما جمهوریتنك ایلك زمانلرنده سوجی اسمیله‌یاد اولنور کن ، مؤخراً ترایان قپوسی نامنی آلمشیدی [٦٤]. ایکنجیسی بوندن صوکره هونیادك مظفریتیله شهرت بولان ایزلادیدر ، که صوفیه ، نیش طریقیله ودینه موصلدر . اوچنجیسی قزانلقدر ، که نیکبولی‌یه ؛ دردنجیسی دمیرقاپیدر ، که زشتوی‌یه ایصال ایدر . بشنجیسی وآلتنجیسی بر برینه قریب اولوب ، بالقانك جنوبی مائله‌سنده وقرین آبادده برلشیرلر . بوطاغك شمال طرفنده روسچق یولی‌بشنجی ؛ سلستره یولی آلتنجی بوغازلردن مرور ایدر . یدنجیسی اولان نادر دربند سلستره‌یه چیقار . اشبو یدی بوغازدن منتهای غربی وشرقیده بولنانلر — که صولو دربند ایله نادر دربنددر — ازمنهٔ عتیقه‌ده الك معروف اولانلردر . متوازی براستقامتده ایکی‌اوزون ودرین بوغازدن مرکب‌اولان برنجیسی آمیه‌ن مارچه‌لن (٢) طرفندن ، او مواقعی تمامیله بیلدیکنه دلالت ایدر

(١) مانهر . ٧ ص ١١١ ، ١١٥ ، ١٤٠ .

(٢) آمیانوس مارچه‌لینوس ٠ ٢١ ، ١٠ .

برصورت دقیقه‌ده تعریف اولنمشدر. ایکنجیسی دها شاعرانه برطرزده ته‌ئوفیلاقتوس طرفندن تصویر ایدلمشدر. عثمانلی اردوسنك حرکتی نزی برنجی بوغازه‌سوق ایده‌جکی جهتله، اوندن او زمان بحث ایده‌جکز؛ لکن ته‌ئوفیلاقتوسك تصویرینی شمدیدن یازه‌جغز؛ چونکه علی پاشا، اردوسیله اولاچالی قواقدن کچمش، وبعده نادر دربند طریقیله شمنی وپراوادی اوزرینه توجه ایلمشدر. ته‌ئوفیلاقتوس دیورکه: «چابوله‌ن قاتاله‌ن» (چالی‌قواغنه تبدیل اولنشدر)، طاغك اورته‌سنده لطیف برموقعه‌در. پیرامننده امتداد ایدن صحرا برقالیچۀ ازهار ایله مزیندر. اوزاقده یشیل چایرلقلر کوریلور، که تماشاسی انظاره سکون بخش استراحتدر؛ اورمانده‌کی آغاجلرك ظلالی ایسه یوقاری دوغرو چیقمقده اولان سیاحك اوزرنده بر چادر تشکیل ایدر. آنجق اوکله وقتی شعاع شمس زیر زمینه قدر نفوذ ایتمکده اولدیغی صیره‌ده شدتلی بر صیجاق باصار. برچوق منبعلر واردر، که بونلرك صویی ایچنلری طوکدیره‌جك درجه‌ده اولمقله برابر، حرارتی دفع ایلدیکی اعضا اوزرنده مضر برتأثیری موجب اولمازلر. اینجه داللر اوزرینه قونمش قوشلر یورغون سیاحه ترنمات آهنك پرورایله شطارت بخش اولورلر. صارماشیق، مرسین آغاجی، پورسوق آغاجی دیکر بیك بیك درلو یبانی چیچکلرله شایان حیرت بر امتزاج تشکیل ایدر. هوا، صانکه طاغك اینجه یوللری ایچندن کچمکده اولان سیاحه عرض احترام ایچون، چیچکلرك نشر ایتمکده اولدیغی روایح طیبه ایله مالیدر [٦٥].»

علی پاشا، پراوادی (١) یه قارشی بکلربکی تیمورتاشنك اوغلی یخشی بك قوماندسی آلتنده بش بیك کیشی آییردقدن صوکره، نادر دربند بوغازندن شمنی اوزرینه ایلریله‌دی. بالقانك الك شرقی بوغازنده برتپه‌نك اورته‌سنده بولنان پراوادی قصبه‌سی هجوم ایله ضبط اولندی. دولت عثمانیه‌نك روسیه ایله محارباتی اثناسنده اکثریا عثمانلی اردوسنه مرکز عمومی اتخاذ ایدیلان شمنی، سیسمانك اسکی قلعه‌سی اولان طرنوه‌نك (٢) سقوطنی ایشیدنجه، عرض اطاعت ایلدی. علی پاشا قرین آباده کیدن بوغازدن دمیرقپو بوغازینه — که طرنوه بونك نهایتنده کائندر — کچدکدن صوکره، اوموقعی بالذات محاصره ایتمش ایدی. طرنوه‌نك محاصره‌سی اوزرینه، سیسمان طوته

(١) حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی، ص ٣١ و ٣٥. مانه‌ره نظراً، پراوادی قدیم پروباتون اوله‌جقدر.

(٢) مانه‌ر، ١، ص ١٤١، طرنوه‌نك قدیم «نیقوپولیس آت‌هه‌موم» موقعنده انشا اولندیغنی بیان ایدر؛ لکن اسم مشابهتنه نظراً شیمدیکی نیقوبلی قصبه‌سنك یرنده اولمسی لازم کلیر.

کنارنده بولنان نیکبولی‌یه قپاندی ؛ مجال مقاومتی قالمامسیله ، علی پاشایه مراجعت ایده‌رك ، متبوعی نزدنده توسطنی رجا ایلدی . وزیر موافقتله ، سیسمانی مراده تقدیم ایتدی؛ پادشاه ، سلستره‌نك ترکی‌وزمانی حلول‌ایدن ویرکی تقسیطنك تأدیه‌سی شرطیله مصالحه‌یه مساعده کوستردی . بلغاریه محاربه‌سی شوصورتله‌ختام‌بولدیغندن، علی‌پاشا طوغان بك قوماندەسیله بوسنه‌نك زاویۀ جنوبیه‌سنده وحدودك آرناوودلق، صربیه ، هرسك حدودینه کسب اتصال ایتدیکی موقعده کائن قوصوه‌یه (۱) (قاره طاووق اووه‌سی) دوغرو بر فرقه کوندردی . بو آقینجی فرقه‌سی بر چوق اسیر ایله عودت ایتدی . علی پاشا چته هزار [٦٦] (هزار غراد) قلعه‌سنك تسلیمی شرطیله‌اسیرلری سیسمانه اعاده‌یه موافقت ایتدیسه‌ده ، سیسمان ، پادشاهه وعدایتمش اولدیغی وجه‌ایله ، سلستره‌یی ویره‌جك یرده کرك ذاتاً قوتلی اولان بو موقعی ، کرك دهامندهش اولان‌نیکبولی‌یی استحکامات‌جدیده ایله احکامه‌مسارعت‌کوسترمش اولدیغی ایچون ، علی پاشا دخی‌هزار نرادی دردست ایدنجه، سوزینی اجرادن استنکاف ایتدی . بناءً علیه محاربه دهازیاده شدتله‌باشلادی. دیریجازا (۲) حصاری عثمانلی جنرالنه تسلیمیت کوستردیکی کبی ، طونه اوزرنده خیرسووه شهری هجوم ایله ضبط‌اولندی . اهمیتسزاولمایان بوایکی فتحدن صوکره ، علی‌پاشا قوۀ مجموعه‌سیله نیکبولی پیشکاهنه کیده‌رك ، او موقعی محاصره ایتدی . بلغاریه قرالی هرطرفدن صیقیشه‌رق ، وبعدما مقاومتك فائده‌سز اولدیغنه حکم ایده‌رك ، بتون عائله‌سیله بلا شرط تسلیمیت کوستردی. عثمانلی جنرالی قرالی چوجقلریله، وخزینه‌لریله برلکده — مرادك اردوکاه اتخاذ ایتمش اولدیغی — طاووسلی‌یه کوندردی. پادشاه، سیسمان حقنده‌جوانمردانه‌حرکتله، حیاتنه ایلیشمدیکی کبی، حالنه‌لایق تخصیصات‌ده ویردی. لکن بلغاریه‌ده‌کی ممالکنی وملحقاتنی آلدی (۷۹۰ — ۱۳۸۸) [٦۷] .

صرب قرالی لازار ، متفقنك سقوطی خبرینی آلنجه ، موقعنك مخاطراتنی آکلایه‌رق ، وفورطنه‌نك حدودینه تقرب ایتدیکنی کوره‌رك ، شدتلی بر مقاومته حاضرلاندی ؛ بونکله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك ، تعرضه قرار ویردی . بناءً علیه بلغاریه

(۱) بونیفینیوسك تاریخندن ماعدا، قوصوه‌صحراسنی تعریف ایدن و ۱۵۳۱ ده باصیله‌رق نسخه‌سی اسکیدکی درجه‌سنده نادر اولان « سفارت قرالیه‌نك استانبولده ایمپراطور سلیمان نزدینه عزیمتی مراحلنامه‌سی » اثرنده اوتوزنجی فقره‌یه دخی مراجعت .

(۲) براتوتی ، ص ۱۳۱ .

حدودنده دیك بر طاغك ذروه‌سنده کائن شهر کوبی (١) ضبط ایتمسی جنرالی دیمیتریوسه امر ایلدی . شهر کوینك بولندیغی خطه‌نك عسکرلری او زمان عثمانلی اردوسنده اولدیغندن ، شهر صربلیلر النه کچدی . آنجق علی پاشا یخشی بك ، صو باشی اینه‌بك، صاروجه پاشا قوماندسیله وکمال مسارعتله اون بیك کیشی کوندردی، ومطلقا موقعك استردادینی امرایلدی . بونلر موفق‌اولدیلر ؛ شهر کوبی آلندی، محافظلر اسیرایدلدی ؛ استحکامات ییقلدی . یخشی بك پادشاهه کوندردیکی عریضه‌ده دشمنی ممالکنك ایچروسنه قدر تعقیب ایتمکه مساعده ایستدیسه‌ده ، مراد عودتله اردویه التحاق ایتمسنی امر ایلدی .

لازار بو مغلوبیتدن منفعل اولمقله برابر ، یالکز بر موقعك ضیاعندن دولایی کندیسنی مغلوب عد ایتمیوب ، حتی بومحجوبیت اوزرینه برقات دها جسارتلنه‌رك، بوسنه و آرناوودلق حکمدارلرینی کندیسنه ربط ایتمکده اولان اسکی عهدنامه‌یی تجدید ایچون هر تشبثده بولندی ، واونلرك معاونتنه تماميله امین اولدیغی جهتله ، پادشاهی برمحاربهٔ قطعیه‌یه دعوت ایلمکده تردد کوسترمدی (٢) . قرالك‌قومشولریله مخابراتی صیره‌سنده سلطان، ایکی اوغلی بایزید ایله یعقوبی مسارعةً جلب ایتدی. بونلر کندی حکومتلرینك ، یعنی کوتاهیه وقاره‌سی سانجاقلرینك عسکرندن باشقه صاروخان ، منتشا ، آیدین ، حمید بکلرینك حصه‌سنه‌دوشن قوای معاونه‌یی برابر کتیردیلر . مراد ، اوروپا پرنسلری ایچنده دوبریجه تاتارلری رئیسی سراج ایله کوستندیل پرنسی قسطنطینك معاونتلرینی کوردی،که بونلریوقاریده ذکر اولندیغی وجه‌ایله پادشاهه اوامر کذار اولمغی قبول ایتمش ایدیلر . لکن پادشاهك اطرافنده طوپلادیغی معاونلره‌دهادهشتلی دیکر برمتفق التحاق ایلدی . بو ، متفق‌اورخانك اختیار سلاح ارقه‌داشی اولوب‌ده ، یالکز نامنك ذکری بر بیوك قوت حکمنده بولنان‌اورونوس بك ایدی،که ادای فریضهٔ حج ایله مکه‌دن کلیوردی [٦٨]؛ اسکی متبوعنك‌اوغلنه تجربهٔ قدیمه‌سیله عرض‌معاونت ایچون اردوکاهه ورود ایتمش‌ایدی. مراد ، اردوسنی بوغازلرك الك غربیسی اولان صولو دربندن سوق‌ایتدی. آمیه‌ن مارجلله‌ن بودربندك ایلیریا طرفندن درجه‌درجه یوکسلوب، تراکیا طرفندن ایسه

(١) نشری ، ورق ٨٢ . واوندن نقلاً انکه‌ل ، صربیه تاریخی ، ص ٣٤٠ .

(٢) نشری ، ورق ، ٨٠ ، ٨٢ ، ٨٣ . براتوتیده سعدالدین. ص ١٤٥ . حاجی قالفه‌نك روم‌ایلیسی ، ص ٥٧ .

غایت دیك بر اینیشله ایندیکنی، وطار وقیالرله مالی چوبان یوللرندن باشقه کیدیلکاهی اولمادیغنی ذکر ایدر. رودوپ طاغنك جنوبه توجه ایتمك اوزره آیریلدیغی نقطه‌ده بالقانك ایکی طرفندن واسع صحرالر منظور اولور. شمال طرفنده صوفیه (قدیم سارديقا) بولنور، که آمیه‌نك زماننده برچوق داچ عشیرتلرینك اقامتکاهی ایدی. جنوب جهتنده تراك (ترا کیه سکنه‌سی) قومنك مهدی اولان فیلیپوپولیس (فلبه) واردر. پادشاه، حرکتنك اوچنجی کونی اهتمانه (۱) (قدیم هه‌لیس) واصل اولدی. اهتمانك مسافر پرور اولمایانو دائما قرایله مستور بولنان حوالیسی شاعر فاجعه‌نویس سنه‌ك، رودوپك منجمد ذروه‌لری‌ده اووراس طرفندن تصویر وتأبید ایدلمشدر (۲). اهتماندن ایتیباره صوفیه ونیش ایله شهر کوینه کیدیله‌جك یول قولای وراحتدر. لکن صول طرفده صولو دربندن کچوب‌ده — اکری صو طاغی وبالقانك التصاقیله متشکل زاویه‌ده بولنان — کوستندیل قاپیجه‌لرینه کیدن یولده، یولجی‌یی هر خطوه‌ده توقیف ایدن صو بیریکنتیلرندن دولایی، مشکلات عظیمه‌یه تصادف اولنور. مراد، اوامر کذاری سراجك اخطاری اوزرینه. دشمنك قارشیسنه چیقمق ایچون الك کسدیرمه اولان الك مشکل طریقی اختیار ایلدی؛ اهتماندن عزیمتندن اوچ کون صوکره، مشکلاتلی بر مشیات عسکرینك ایجاب ایتدیردیکی وجه ایله، عسکرینه ایکی کون استراحت ایتدیرمك اوزره علاء‌الدین صحراسنده توقف کوستردی. بعده یولنه دوام، وبر کون صوکره کوستندیله مواصلت ایلدی. کوستندیل پرنسی ارقدر اکرام کوستردی، که نشرینك افاده‌سنه کوره سوت ایله بال طالغه یوزردی. پادشاه بر آن اول مقصدینه وصول آرزوسیله بی قرار اولدیغی جهتله، کوستندیلدن همان افتراق ایله اولو اووه صحراسنده یکی بر وقفه ویردی؛ اورنوس، بوندن استفاده ایله جواری استکشافه چیقدی. قرق سواری ایله اردوکاهدن حرکت واو خطه‌یی استکشاف ایلدکدن صکره، بر قاچ اسیر ایله عودت ایلدی. مراد، هنوز دشمنك ازینی کشف ایده‌میه‌رك، قاره طووویه دوغری ایلریله‌دی، ویورغونلقدن بی‌تاب قالان اردوسنی یکیدن استراحت ایتدیردی. بو شهرده اقامتی اثناسنده صربیه خاقانندن بر آدم کلدی، که متبوعی

(۱) اووراس ۳، ۲۵.

(۲) نشری، ۸۵. کموش حصار بعض خریطه‌لرده آلاجه‌حصار دیه کوستریلان شهر اوله‌جغی ظن اولنور: فرازووانچ سمینه‌ده اکیلیر یدی.

نامنه یکیدن میدان اوقومق بهانه‌سی آلتنده عثمانلی اردوسنك موقعنی کشف ایتمکه مأمور ایدی. بو جرأتکار آدمه یالکز مجازات اولمق اوزره مستحقرانه بر جواب ویرلدی. کثیرالعدد خبرلر موجب اولدیغی اندیشه‌یی دفع ایچون، پادشاه، بر بیوك مجلس عقد ایتمك اوزره، اردونك بتون قوماندانلرینی دعوت ایلدی. دشمنك عدداً تفوقیله برابر، ایلری حرکته بالاتفاق قرار ویرلدی. اوورنوس بك ایله یکیت پاشا پشدار قوماندانلغنی آلدیلر. اردو شمال استقامتنی طوته‌رق، اکری صو طاغی تپه‌لرینی کچوب، مورواوانك غربی کنارنده‌کی کوش حصارنده توقف ایتدی. اوندن صوکره آلتی فرقه تشکیل ایده‌رك — بایراقلرینی آچمش، موزیقه‌سنی اوکنه آلمش اولدیغی حالده — کیجه‌نهری کذار ایلدی. برنجی فرقه صدراعظمك، ایکنجیسی شهزاده بایزیدك، اوچنجیسی اینه بکك، دردنجیسی شهزاده یعقوب بکك، بشنجیسی صاریجه پاشانك، آلتنجیسی بالذات پادشاهك قوماندەسی آلتنده ایدی. سلطانك بتون نوتی موراوا کنارلرندن بوسنه و صربیه حدودنده کائن — قوصوه صحراسنده اجتماع ایتمش اولان عساکر متفقه اوزرینه توجه ایلدی.

مجارلسانده ریقومازو دینیلان قوصوه صحراسنك طولی یکرمی بیك، عرضی بش بیك خطوه‌در. شیتنیچا نامنده بر کوچك ایرماق اورتەسندن کچر. هر طرفنده آز مرتفع طاغلر واردر، که بونلر اووه‌یه حاکمدرلر. ایرماغك اطرافنده و طاغلرك اتکنده معمور کویلر بولنور؛ بونلرك سکنه‌سی الیوم ماهر چفتجی (۱) اولمق اوزره معروفدرلر. ایشته شو نقل ایده‌جکمز قانلی فاجعه بو صحراده وقوعه کله‌جك ایدی. صربیه، بوسنه، هرسك، آرناوودلق بر نسارینك حصهٔ مصیبه‌لرندن ترکب ایدن متفقین [۶۹] اردوسنه نسبتله عثمانلی عسکرینك مقداری پك آز ایدی. مراد، بو فرق کلی ایله برابر محاربه یاپمق‌می لازم کله‌جکنی قرارلاشدیرمق ایچون، قوماندانلریله مذاکره ایلدی. بعض رؤسا، جانلی براستحکام کبی استعمال ایدلمك، دشمن سواریلرینه دهشت و انتظامسزلق ویرمك اوزره، بتون دوه‌لرك اردونك جبهه‌سنه قونلسنی رأی ایتدیلر. بایزید، جناب حقك عثمانلی خاندانی سلاحلرینی شمدی‌یه قدر غایت آشکار بر صورتده محافظه ایتمش اولدیغی ایچون بو درلو تدابیر عادیه‌یه مراجعته تنزل ایدلمه‌سی لازم کله‌جکنی، بویله بر حرکت، اللهه اعتمادسزلق دیمك اوله‌جغنی، شرف اسلام — ارباب هلال

(۱) ۱۵۸۱ ده فرانقفورتده طبع اولنان «Bonfinii Rerum hungaricarum Decades» نام اثره مراجعت، ص ۲۷۱.

نه‌مقدارده بولنورسه بولنسون — دشمنه قارشی قارشی محاربه‌لرینی ایجاب ایلدیکنی بیان ایله (١)، بو تکلیفه مخالفت ایتدی. صدر اعظم او کیجه برای تفأل قرآن کریمه مراجعت ایتمسی اوزرینه، اولا دشمن ایله محاربه‌یی آمر بر آیت [جلیله] نك [٧٠] وبعده «کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة» آیت (کریمه) سنك (٢) ظهور ایلدیکنی نقل ایله، شهزاده‌نك فکرینه قوت ویردی. بکار بکی تیمور تاش، اسباب دینیه‌دن زیاده بر احتیاط عاقلانه‌یه مبنی اوله‌رق، او تکلیفه عدم موافقتله دیدی‌که: «دوه‌لر سواریلرك آتلرینه دهشت ویرمك‌شویله طورسون، آغیر سلاحلی سواری‌یی کورنجه، کندیلری اورکه‌جکلردر. بو حالده بزم صفلریمزك اوزرینه آتیلوب، آره‌مزده مطلقا قارغشه‌لق، قاریشیقلق حدوثنه باعث اولملری محتملدر.» برشیئه قرار ویرمکسزین کیجه ختام بولدی. پادشاه دقت ایتدی، که دشمن طرفندن اسمکده اولان روزکار عثمانلی عسکرینك کوزلرینه توز دوکمکده‌در. بناءبرین محاربه زمانلرنده شو حالك موجب فلاکت اولمسندن اندیشه ایتدی، که بونده حق درکار ایدی. بتون کیجه جناب حقدن استمداد ایله، سعادت ابدیه‌یه نائل اولمق اوزره، کندیسی ایچون دین یولنده شهادت استرحام ایده‌بولندی [٧١] (٣). شفق وقتی نافع بر یاغمور توزلری باصدیردی؛ پادشاهك اندیشه‌سی زائل اولدی.

متفق بر نسلرده نه صورتله تشبث ایده‌جکلرینی تعیین ایده‌مه‌مش ایدیلر. طوپلادقلری مجلسده جنراللردن بر طاقمی ترکلرك اوزرینه کیجه هجوم ایدلمسنی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، یورکی قاستریوتا ظلام لیل دشمنك فرارینی تسهیل ایده‌جکنی، بو صورتله عثمانلیلرك بسبتون محو اولمقدن قولایجه قورتولمش بولنه‌جغنی افاده ایله، او تکلیفی رد ایلدی (٤).

یاغمور کسیلنجه ایکی اردو حربه حاضرلاندیلر. صرب، بلغار، بوشناق، آرناوود، اولاح، له، مجار [٧٢] عساکر متفقه‌سی شو صورتده ترتیب صفوف ایتمشلردی: لازار مرکزه؛ یکنی ووك برانقوویچ صاغ جناحه؛ بوسنه قرالی توارقو صول جناحه قوماندە ایدیوردی (٥). عثمانلیلر طرفنده، پادشاه اردونك اورته‌سنده موقع معتادنده

(١) سعدالدین. [بایزید «نصرکم الله فی مواطن کثیرة» آیت کریمه‌سیله استدلال ایتمشدر.]
(٢) نشری، ورق ٨٧.
(٣) نشری، براتوتیده سعدالدین. مرادك دعاسی سعدالدینده تماماً مندرجدر [*]
(٤) سعدالدین یورکینك سوزینی یوبله‌یازار: «شبیخون تقدیری اوزره مسلمان عسکری ناچار مقابله‌مزدن قاچار؛ شب تارده فرار ایدنی کیم آرارو حاضر شکاری قاچیرمق نه‌یه یارار؟» ص ١٢٠ (رم)
(٥) آرغون، لاس اوغلی ایله قلب لشکرده؛ لاسك خواهرزاده‌سی ویلق اوغلی میمنه‌ده؛ بوسنه

بولنیوردی؛ صاغ جناح بایزیده، صول جناح یعقوبه تودیع اولنمش ایدی. اورنوس بك، عزبلر آغاسی قورد آغا بایزیدك؛ صو باشی آینه بك ایله قازمه‌جی نفرات قوماندانی صاریجه پاشا، یعقوب بگك معیتنه ویرلمش ایدی. یکی چری صفوفنده مسافه بمسافه وضع اولنمش اولان طوپلرك جمله‌سنه حیدر (١) قوماندە ایدیوردی. آرقه‌ده اردونك اثقالی بولنیوردی. مراد، جنك اشارتی ویردی. صدمهٔ اولی قورقونج اولدی. ایکی اردو متساوی برشدت ایله حرکتده ایدیلر. متعاقباً حرب تعمم ایتدی. عثمانلیلرك صول جناحی ضعیفلشمکده ایکن، بایزید قورقونج گرزیله کنیش بریول آچه‌رق، امداده ایریشدی. مورخ سعدالدین قوصوه محاربه‌سی حقنده‌کی افادهٔ صنایع نماسنده دیورکه: « مردان پرستیز، شودکلو خون‌ریز ایتدیلر، که تیغ الماسکونلری یاقوت رمانی و سنان جانستانلری عقیق یمانی اولدی؛ اول عرصهٔ کارزار نمونهٔ لاله‌زاره دوندی» (٢). میلوش قوبیلوویچ نامنده برصرب اصیلزاده‌سی مقتوللر، محاربلر آره‌سنده کندیسنه بریول آچدی. چاووشلرك وذات شاهانه‌یی محافظه‌یه مأمور عسکرك آره‌سندن کچرکن، برمهم سرخبرویره‌جکنی آوازبلند ایله سویلیوردی. سلطان مراد، بونك یانینه کلمسنه ممانعت ایدلمه‌مسنی امر ایتدی؛ اوزمان صربلی پادشاهك ایاقلرینی اوپه‌جك کبی دیز اوستی چوکه‌رك، خنجرینی قلبنه صوقدی. محافظلر قاتلك اوزرینه هجوم ایتدیلر؛ میلوش، زیاده قوتلی وزیاده چویك اولدیغندن، خیلیسنی اولدوردی؛ اینانیله‌جق درجه‌ده اوغراشه‌رق، اوچ دفعه مهاجملرك آره‌سندن قورتیله‌بیلدی. لکن نهایت، نهر کنارنده براقش اولدیغی آتنه یتیشه‌میه‌رك، ومهاجملرك کثرتنه قارشی مغلوب اوله‌رق، دوشدی؛ اعدام اولندی. سلطان مراد، یاره‌سی وخیم اولمقله برابر، محاربه‌نك نتیجه‌سنی تعیین ایده‌جك اوامری ویره‌جك قدر متانت کوستردی [٧٣]. لازارطوتیله‌رق، پادشاهك چادرینه کوتورلدی؛ سلطان، دشمننك قراراعدامنی تلفظ ایده‌رك، تسلیم روح ایلدی (٧٩١-١٣٨٩) [٧٤].

عثمانلی مورخلری طرفندن میلوش قوبیلوویچك حرکتی حقنده براقیلان روایت بوندن عبارتدر. روم وصرب وقایع نویسلری طرفندن ویریلان معلومات ایله توافق ایتمز. هانکیسنه اینانیله‌جغی بیلنه‌مز؛ چونکه عثمانلی مورخلری خرستیانلرك محاربه‌لری قیمتی تنزیل ایتمك اعتیادنده بولنیورلر ایسه، اوته‌کیلرده مبالغه‌یه مائلدرلر. بناءً علیه هرایکی

قرال لوند، اوغلی ایله، میسره‌ده؛ انکروس، افلاق، بلغار، آرناود چه‌وله عسکری جناحینده طوردیلر. سعدالدیندن تلخیص، ج ١، ١٢٠ (مترجم)

(١) نشری، ورق ٧٠. سعدالدین، ورق، ٧٥، صولاق‌زاده، ورق ١٢.

(٢) مورخك ترجمه‌لرینك مقابلاری، جلد ١، ص ١٢١، تاریخ سعدالدیندن آلنمشدر. (رم)

طرفك شهادتنی بردرجه‌یه‌قدر احتیاط ایله قبول ایتملیدر. دائرهٔ صحتده قالمق ایچون معاصر مؤلفلرك افاداتنی مقایسه ایله اکتفا ایتملی، وشبهه‌ایدلدیکی زمان حکم قطعی اعطاسندن اجتناب ایتملی‌در. میلوشك حرکتی حقنده صربیه‌ده (۱) خلق آره‌سنده دوران ایدن عنعنه‌لر، الك زیاده‌شایان اعتماد اولان بیزانس مورخلرندن یانی دوقاسك بوبابده‌کی افاده‌سیله تماماً موافقدر (۲). عثمانلی وقعه‌نویسلرینك سوزلرینه مخالف اوله‌رق دوقاس شویله یازیور: «قوصوه محاربه‌سندن بر کون اول ویریلان بر ضیافتده لازار، قرالنق اصیلزادکانیله برلکده استراویچا دینیلان طاسلرله ایچدیکی صیره‌ده میلوشه‌دیرکه: هرنه‌قدر سنی بزه خیانتله اتهام ایدیورلرسه‌ده، بو طاسله صحتمه ایچ. — میلوش شو جوابی ویرر: استراویچایی قبول ایدر، وسکا تشکر ایلرم؛ یارین شفق وقتی بن صداقتمك دلیلنی سکا کوستریرم. میلوش، طلوع شمس ایله برابر سرت بر آته بینه‌رك، دشمن اردکاهنه کیدر؛ مهتدی اولدیغنی بیان ایله پادشاهك آیاغنی اوپمك مساعده ایدلمسنی رجا ایدر. مساعده اولنور. میلوش اکیلوب، مرادك آیاغنی طوتار، کندینه چکر، خنجرینی پادشاهك کوکسنه صوقار. بونی یاپدقدن صوکره اوقدر سرعتله قاچار، که آته بیتشمکه موفق اولور. لکن بینه‌جکی صیره‌ده یکیچریلر طرفندن پاره پاره ایدیلیر. ترکلر حدتلنه‌رك، متبوعلرینك ضیاعندن دولایی اخذ ثار ایچون دشمنك اوزرینه هجوم ایدرلر. لازار، بوسنه قرالی توارقونك یکنی ولادقو ووقویچی (۳) یکرمی بیك کیشی ایله عثمانلیلری توقیفه مأمور ایدر. برنجی مصادمه‌ده تورکلر مغلوب اولورلرسه‌ده، ولادقو تکرار هجوم ایده‌جکی صیره‌ده بوشناقلرك اردوسنده دسپوتك جنرالی تراغوس پرووییچك افندیسنه خیانتله سلاحلرینی خرستیانلر علیهنه چویردیکنه دائر برسوز شایع اولور. بوشایعهٔ بی‌اساس اثر تصادفیدر؟ یوقسه ترکلرك ایشیمیدر؟ معلوم دکل. هرحالده شوراسی محققدرکه ولادقو شو خبر اوزرینه بوشناقلریله قاچار؛ لازار، معیتنده کیلرینك صاو وشمسیله یالکز قاله‌رق، وهرطرفدن محاصره ایدیله‌رك، بتون صرب اصیلزادکانیله دشمنلرینك اللرینه دوشر. میلوشك صداقتنی نه صورتله اثبات ایلدیکنی لازار، آنجق پادشاهك چادرینه کوتورلدیکی زمان خبر آله‌رق، اللرینی بربرینه الصاق ایله، «ای بیوك الله! شمدی بنی نزدینه چاغیره بیلیرسك؛ چونکه دشمنمك صادق بر محارب الیله بندن اول اولدیکنی کورمکی نصیب ایتدك»

(۱) انکه‌لك صربیه تاریخی، ص ۳۴٤.

(۲) ایمپراطور یانینك حفیدی.

(۳) ماوورو اوربیو، دوقاسك ترجمه‌سنده ولادقو ووقویچی اسلاو قرالی عد ایدر. ص ۳۱٤؛ ایتالیانجه‌نك مترجمی ولاتیقو ولازه‌ئیچیو نامیله یاد ایلر.

دیر . لازارو دیکر اصیلزاده‌لر ، آلام نزع ایچنده بولنان پادشاهك حضورنده درحال اعدام ایدلدیلر. لازار، ایشته بو صورتله مرادك وفاتی هنوز قوتلشمش اولان دولتی صارصه‌جغی امیدیله ترك حیات ایتمشدر ؛ پادشاهزاده کوزلرینی یوممازدن اول ، آیاقلرینك اوکنده سریان دشمننك شخصنده، مغلوب صربیه‌نك قوتنی تماشا ایلمشدر.(١)» [دوقاسدن نقل بوراده ختام بولور] .

ایکی افاده‌نك هانکیسی دها صحیح اولدیغنی بیلمکده اهمیت یوقدر. هر حالده ایکی طرفك ده روایتلرندن اکلاشیلیور ، که مراد ایکی کیشی اوه‌سنده اسلحهٔ متساویه یله وقوع بولمش بر مبارزه‌ده ترك حیات ایتمش دیمکدر . بونکله برابر ، عثمانلی مورخلرینك افاده‌لری وجه ایله ، میدان حربده ایقاع اولنمش قتل ، خرستیان مورخلرینك یازدیغی کبی چادر آلتنده ایقاع اولنان قتله نسبتله دها آز شایان نفرتدر. احتمالدرکه میلوش پاره‌لاندقدن، و برمدت لاشه‌لر اره‌سنده مستور قالدقدن صوکره، اولدن ذهننه یرلشدیردیکی تصوری اجرایه قرار ویرمشدر . عثمانلی مورخلرینك ده افاده‌سی بودر [٧٥]. هرنه اولورسه اولسون، میلوش قوبیلوویچ آدی عثمانلی تاریخلرینه بر قاتل اوله‌رق کچمشدر ؛ صربلرك آغزنده ایسه وطننك استقلالی ایچون انتقام آلمش ، واو یولده شهید اولمش اولمق اوزره قالمشدر (٢) . بو اسم صربلرجه — رومالر اره‌سنده آرمودیوس و آریستو گیتون اسملری کبی — مؤبداً یاشایه‌جقدر. معلومدرکه آریستو گیتونك ایقاع ایتدیکی قتل جنایتك سائقی یالکز خلقی قورتارمق دکل ، اوندن زیاده قاتلك بر دلی قانلیدن دولایی احتراص منفوری وظالمه قارشی قصقانجلغیدر. صرب مورخلرینك ردی ناقابل شهادتلرینه کوره ده، میلوشك حرکتی بعضاً جنایتیله معدود کوسترن وطن نائرهٔ محبتیله ساثق اولمایوب ، بر کیزلی احتراصه وکندیسنی خیانت شبهه‌سندن تمیزله‌مك مقصدلرینه مبنیدر .

انکه‌لاك روایتنه کوره شبهه‌یی تولید ایدن وقعه شودر : لازارك ایکی قیزی وقاشاوا و مارادن بری میلوش ایله ، دیکری میلوشك رقیبی ووك برانقوویچ ایله ازدواج ایتمشلر ایدی. بو ایکی قادین بر کون قوجه‌لرینك شجاعتی حقنده منازعه‌یه کیریشه‌رك، وقاشاوا کرمی نزاع ایله مارایه بر توقاد اوردی. مارا برانقوویچه شکایت ایتدی؛ او ده، زوجه‌سی مارایه ایدیلان تحقیردن دولایی باجناغندن ترضیه ایستدی.

(١) میلوشك مکر واحتیال ایله جنایت عظیمه‌سی هیچ بر زمان ملتنك قوتنه دلالت ایتمز. (رم)
(٢) بر ملت ایچون جنائی فضیلت صاعقه‌دن بیوك آلچاقلق اولماز . (مترجم)

لازارك، آت اوزرنده برمبارزهٔ شخصیه ایله فصل نزاع ایتملرینه مساعده کوسترمسی اوزرینه، میلوش خصمنه غلبه ایتدی. مغلوب، بو یکی حقارتدن انتقام آلمق ایچون میلوشی ترکلرله مناسبت خیانتکارانه‌ده بولنمقله اتهام ایلدی. هیچ اساسی اولمایان بو اسناده صرب اصیلزادکانی ایناندیلر. قوصوه محاربه‌سندن (١) بر کون اول صربیه اصیلزادکانی حضورنده قرال طرفندن استجواب اولنمسی اوزرینه، میلوش آلچاق مفتری‌یه کندیسنجه ویرلمسی ممکن اولان اك کوزل جوابی اعطا ایتدی. ایرته‌سی کون محافظه ایتمك ایستدیکی ظن اولنان ذاتی اولدیرمکله اثبات معصومیت ایتمك قرارینی اجرا ایلدی. شو صورتله میلوشك فداکاری قهرمانیسنه [جنایت منفوره‌سنه] ایلك سبب، بر قادین منازعه‌سندن عبارت اولمشدر (٢).

میلوش قوبیلوویچه صربلر و ترکلر آره‌سنده تأمین اولنان بقای نام، یالکز فداکارلغی خاطره‌سی سایه‌سنده دکلدر؛ اوکا عائد بعض اشیا محافظه اولندیغی کبی، عثمانك حفیدی اوزرنده ایقاع اولنان جنایت سببیله تأسیس اولندیغی آزادهٔ اشتباه اولان بعض عادات واردر. استانبول سرایی خزانه‌سنده حالا سلطان مرادك سلاحلری و آت طاقمی کورلمکده‌در؛ پادشاه ایله هر ملاقات رسمیه‌ده [مقدما]، ماینجیلر قبول اولنان ذاتك قولتغنه کیررلر، که بو عادت صحائف سالفه‌دن اکلاشیله‌جغی اوزره، مراد اولك صورت فجیعه‌ده ارتحالندن بری جاری بر تدبیر احتیاطیدر.

قوصوه صحراسنده آلتمشر مترو مسافه ایله مرکوز اوچ مزار طاشی میلوشك ایکی دفعه یکی چریلرك الندن قورتلدیغی و نهایت اعدام اولندیغی محلی کوستررر(٣). مرادك موقع ارتحالنده برجامع یاپلمشدر (٤). پادشاهك نعشی بروسه‌یه کوتوریله‌رك، امریله انشا اولنان جامع شریفه دفن اولنمشدر [٧٦].

(١) انکه‌لك صربیه تاریخی، ص ٣٤٣. شواندنه‌رده توبه‌رو، ٢، ص ٢٢٢ و ٢٢٣.

(٢) بویله معناسز احوالدن نشأت ایتمش برچوق غایت مهم وقایع تاریخیه ذکر اولنه‌بیلیر. رومادە قونسلوس انتخاباتنده بدایةً یالکز اصیلزادکانك نامزدلکی قبول اولندیغی و فابیوسك قیزلرندن بری بر کون کوچك همشیره‌سیله قونوشورکن [قونسلوس بولنان فابیوسك اوکنده برچوق تبردارلر بولندیغی جهتله] همشیره‌سنك تبر کورلتیسندن قورقدیغنی سویلیه‌رك، اونکله استهزا ایتمسی اوزرینه، پدری قانونك تغییریله بعدما قونسلوسلرك عوامدن انتخابنی تکلیف ایتدیکی معلومدر. هرده‌ر «صناعت وادبیات» ج ٨، ص ١٥٤.

(٣) صولاق زاده.

(٤) بونفینیوس، یاکلش اوله‌رق، مرادی قوصوه‌ده مدفون صانیر. [بروسه‌ده یاپدیردیغی جامع یانده‌کی یوکسك قبه‌ده مدفوندر؛ قوصوه‌یه امعاسی کومولەرك، اورایه‌ده بر قبه بنا اولنمشدر. خبر صحیح، ج ١، ص ٨٥]

خداوندکار (١) و غازی عنوانلریله تلقیب اولنان مراد اول ، عثمانلی تاریخنده جهاددن یورلماز بر محارب و بر پادشاه عادل اولمق اوزره یاد اولنور . خالقوندیل دخی ، ساوجینك اعدامی ودیموتوقه او کنده کی معاملهٔ وحشیانه سیله برابر ، بوپادشاهك خصائص نجیبه سنی تسلیم ایدر (٢) . نه قدر شدتله محاکمه اولنورسه اولنسون ، بیوك قوای معنویه یی ونتیجهٔ قطعیه ویره جك احوال ایچنده اکثریا دها یرینی طوته جق فعالیتی حائز بولندیغی انکار اولنه ماز. عدالتی وناقابل تغیر شدتی جهتیله ، ملتی کندیسنی هم سور ، هم قورقار ایدی . قوانین شرعیه یی کمال دقتله محافظه ایلدیکندن ، تأسس ایتمکده اولان دولتده او قوانینی تأیید ایده جك مساعینك هیچ برنده قصور ایتمدی. عثمانلیدك صحنهٔ اجتماعیده ایلك کورندکلری زماندن بری ، خیال پرورلك بوملتك اوصاف ممیزه سندن بری اولدیغی البته جالب نظر دقت اولمشدر. مراد دخی اسلافی کبی بوضعفدن آزاده دکل ایدی؛ لکن رؤیایه، اخبار غیبیه یه بر بیوك اهمیت ویررسه بونلری تصوراتنك اجراسنده ماهرانه استعمال ایتدیکنه نظراً ، خیالات ملیه یه انجق ظاهراً و اونلردن استفاده مقصدیله اعتماد ایتدیکی ظن اولنه بیلیر .

سلطان مرادك میلوش قوبیلوویچك خنجریله ترك حیات ایتدیکی سنه دیکر ایکی مشهور ذاتك ده وفاتی کورمشدر: بری شیخ اعظم بهاءالدین نقشبندیدر؛ دیکری ایرانك الك بیوك شاعر ربابیسی حافظدر ، که اثرلری او عصرده ادبیات عثمانیه اوزرنده بر بیوك تأثیر کوسترمکه باشلامشدر (٣) .

---

(١) خداوندکار، حاکم اعظم وخدای فعال معناسنه اسم الهیدر. [انسانلر حقنده دخی قوللانیلیر.]

(٢) « مراد، عادل بر حکمدار ایدی ؛ کیخسروه معادل ایدی . » خالقوندیل .

(٣) حاجی قالفه ، « تقویم التواریخ . »

[خواجهٔ اعظم بهاءالحق والدین نقشبند ، * آن که مشهور ولایت شد کمال ملتش :
مسکن ومأوای اوچون بودقصر عارفان، * قصر عرفان زین سبب آمد حساب رحلتش. ٧٩١.»
حافظك تاریخ وفاتی : « چودرخاك مصلی دفن کردند ، * بود تاریخ او خاك مصلی ٧٩١.»
حافظك «بده ساقی، می باقی، که در جنت نخواهی یافت * کنار آب رکن آباد وکلکشت مصلارا ! » بیتی
بك سودیکی — رود رکن آباد ایله ریان — خاك مصلاده دفن اولنه جغنی ایما ایدیور.]

آلتنجی کتاب

بایزیدک جلوسی. — عثمانلیلرک قسطنطینیه‌یی ایلك محاصره‌لری. — ترکلرک مجارستانی ایلك استیلالری. — قارەمان بکیله برهان‌الدین وکوتوروم بایزید ممالکنك فتحی. — فساد اخلاق، ارتشای حکام. — مؤسسات عمومیه وانشاآت. — نیکبولی محاربه‌سی، اون بیك اسیرك اعدامی. — قسطنطینیه‌ده قاضی‌اقعادی وجامع انشاسی. — آسیاده ویونانستانده فتوحات جدیده.

یبلدیرم [١] عنوانیله آکیلان بایزیدك سلطنتی، بنی بشرك تاریخی کبی، قارداش اولومیله باشلار. عثمانلی خاندانندن هیچ بر پادشاه بوقدر قانلی بر براعت استهلال ایله جلوس ایتمه‌مش ایدی. هنوز باباسنك چادر مدخلنده‌کی نعشی حضورنده ایکن قدرت سلطنتنك برنجی فعلی، یکانه برادری یعقوبی اعدام ایتمك اولدی [٢]. عثمانك، بیوك اوغلی علاءالدینه بدل، اورخانی وارث تاج انتخاب ایتمش اولمسنه نظراً، ایلك پادشاهلرك زماننده توارث سلطنت، لایتغیر بر قانون ایله تنظیم ایدلمه‌مش، وحق اکبریت مرعی بولنمامش اولدیغنی کوردك. اوقدر مهم اولان بو نقطه حقنده معین بر قاعده اولمامسی کوچك قارداشلرك طمعنه مساعد اولدیغی کبی، شو نقصانك اکمالنه قدر فاجع فلاکتلری موجب اولمق لازم کلیردی. مرادك ایکنجی اوغلی یعقوب — که عثمانلی صفلرنده تأمین ظفر ایچون بایزیددن آز اثر شجاعتی کورلمه‌مشدر — وسع بر دولتك حکمدارلغنه ارتقا ایدن، وشو صورتله تبعه‌سنك حیاتنه صاحب مستقل اولان قارداشی بایزیدجه، ایشته او مزیتندن دولایی، سزاوار سوء ظن کورلمش ایدی. یعقوبك مزیتی عسکردن بر قسمنك محبتنی جلب ایتدیکنه واقف اولدیغی، وقارداشنی قوللرینك برنجیسی اولمق اوزره تلقی ایتدیکی جهتله، مالك تخت اولدقدن برقاچ ساعت صوکره، اونی توقیف واعدام ایتدیردی. مورخ عثمانی سعدالدین، بوحرکتك «الفتنة اشد من القتل» حکمنه توفیق حرکت ایچون اولدیغنی بیان ایله، شو سوزلری علاوه ایلیور: «عصیانی دولتك آسایشنی اخلال ایدن ساوجینك کوستردیکی سوء مثال تأثیراتنك اوکنی آلمق لازم کلدیکی کبی، اونی تقلید ایده‌بیله‌جکلری ده ابعاد ایتمك مقتضی ایدی. بوملاحظاته بناءً، ورقیبسز سلطنت ایدن جناب حقه امتثالاً،

یر یوزنده اللهك کولکه‌سی اولان امیرالمؤمنینك‌ده هر عصیانی امکانسز براقسی ، و خدای متعال کبی تختنده یالکز بولنمسی لازم کلیردی » (١) . بایزیده خلف اولانلرك سیاستی ، بو دلائلی اوقدر قوتلی بولمشدر ، که شو سابقه‌نك اونودلمسی کندیلرنجه حکم قانون پیغمبری‌یه مخالف کورینه‌جك (٢) ایدی ، و بونك ایچوندر، که فاتح سلطان محمد کندندن اولکی پادشاهلرك منع ایده‌مدکاری اضطراب وجدانیدن اخلافنی محافظه ایچون، سناً اك بیوك اولمق اعتباریله جالس تخت اولمق لازم کلن شهزاده‌نك ، برادرلرینی اعدام ایلمسنی دولتك قواعد اساسیه‌سندن اولمق اوزره وضع ایتمك درجه‌سنه قدر کیتدی (٣) .

بعض عثمانلی مورخلری یعقوبك اعدامنده‌کی لزوم سیاسی‌یی تصدیق ایتمکله برابر ، بو حرکت وحشیانه‌یی قهرمانلری ایچون برلکه عد ایدرلر ، وجنایت ، وزرا ایله اردو امراسنك اتفاق آراسنه مبنی ، بایزیدك معلوماتی اولمقسزین ایقاع اولندیغنی التزام صورتیله پادشاهی تبرئه ایتمك ایسترلر (٤) . عثمانلی پادشاهلرینك

(١) تاج التواریخك عباره‌سی شودر : « شاهزاده یعقوب چلبی — که فرار ایدن دشمن آردنجه ایلغار ایتمش، وبوواقعه‌دن (پدرینك ارتحالندن) هنوز خبردار اولمامش ایدی— امرای دولت وارکان حضرت « الفتنة اشد من القتل » مفهومنی ملاحظه ایدوب ، سابقا ساوجی بکدن صدورایدن وضع بی‌ادبانه‌دن دخی متنبه اولوب، سلطنت وارثلرینك تعددی ملك وملل انتظامنه خلل ویردیکی تجارب ایله معلوملری وسلطنت سایهٔ الوهیت اولدیغی جهتدن سایه وسایه‌دار بیننده مشابهت ومماثلت لزومی مفهوملری اولمغین ، یعقوب چلبی‌یه شهد شهادتی نوش ایتدیردیلر . » سعدالدینك امرای دولته سویلتدیردیکی سوزلری هامه‌ر، بعض ترجمه فرقلریله سعدالدینه عطف ایدیور. اکر یعقوب بك سلطنتی دردست ایتمك تشبثنده بولنسه ، یاخود طرفدارلری بوکا دلالت ایده‌جك برحالده بولنمش اولسه ، بایزید ایچون سبب معذرت اوله‌بیلیردی . حال بوکه شهزاده ، یازادیغی وجه ایله، ارتحال پدردن بیله بی‌خبر، جنك ایله مشغول ایدی؛ تاریخلرده طرفدارلرینك تشبثنه دائرده بر قید یوقدر. بناءً علیه بایزید مسئولیت اخلاقیه‌یه معروضدر؛ نه‌چاره‌که سیاستده اخلاق آرانماز . خواجه‌یه کلنجه ، مورخك وظیفه‌سی انسانیتك تنور وتعالیسنه خدمت ایکن ، بووظیفه‌یی مداهنه‌کارلغه فدا ایدیور . ولوکه باشقه‌لرینه عطف صورتیله اولسون ، بوواقعه ایله مناسبتی اولمایان « الفتنة... الخ » حکمیله استدلال وخدای لم یزل ایله انسان آره‌سنده مماثلت لزومندن بحث ایلمسی ایسه ، هله آتیاً شیخ الاسلاملق مقامنده دخی بولنه‌جق بر عالم ایچون اصلا عفو ایدیله‌میه‌جك برخطیئه‌در . «شهد شهادت» خطیئه‌نك اعتراف ضمنی وبلکه علنیسیدر. (مترجم)

(٢) شریعت اسلامیه بو مثللو احوالی ذره‌جه تجویزدن قطعیاً منزه اولدیغی سلاطینجه معلومدر ؛ سعدالدین افندینك مداهنه‌کارانی بو سوزلره میدان ویرمشدر . (مترجم)

(٣) « دولت علیه‌نك اصول تشکیلاتی » ١ ، ص ٩٨ .

(٤) سعدالدین ، صولاق زاده .

وحشیلکنی مبالغه‌ایله محظوظ اولان آوروپا مورخلری ایسه ظالمك، یدی قارداشنی اولدوردیکنی [۳] ظن ایدرلر؛ بایزیدك ایکیدن باشقه قارداشی اولمادیغی، وجلوسنده بونلردن یالکز بری حیاتده بولندیغی جهتله، شوروایت آچیق برافترادن عبارتدر.

حاصلی بایزیدك جلوسی وقایع عثمانیه‌ده قانلی خطوط ایله اشارت اولنمش، و بو اثر وحشتك ایقاعنده کوستردیکی سرعتدن طولاییدر، که اردوسی طرفندن او زمان کندیسنه ییلدیرم لقبی ویرلمشدر [*]

بایزید، آسیا حکمدارلرینه [٤] جلوسنی و قوصوه مظفریتنی اخبار ایلدکدن صوکره، باباسنك تختی کبی شجاعتنده‌ده وارث اولدیغنی اثبات آرزوسیله، مرادك صربلیلر اوزرینه آچدیغی محاربه‌یه دوام ایلدی. یکیت بکه بوسنه‌یه کیرمسنی، وفیروز بکه ودین حوالیسنه قدر ایلریله‌مسنی امر ایتدی. متعاقباً کندیسی قاره‌طووه کموش معدنلرینی ضبط ایله، اسکوب شهرینه ترك اهالی یرلشدیردی (۷۹۳ — ۱۳۸۹) [٥]. آز بر مدت صوکره، لازارك اوغلی اتیه‌ن صداقته یمین ایتمك اوزره کلدیکندن، اونکله بر معاهده عقد ایتدی. اتیه‌ن، بوعهدنامه موجبنجه عثمانلیلرك هرسفرنده یکرمی بیك عساکر معاونه‌تدارك ایله بالذات قومانده ایتمکی، همشیره‌سنی سلطانه ویرمکی، مملکتنده‌کی کموش معدنلرینك جمله‌سی ایچون بر ویرکی اعطاسنی تعهد ایدیوردی (۱).

بیزانس تخت سلطنتی ایچون آره‌لرنده منازعه‌دن خالی قالمایان پاله‌ئولوغلره کلنجه، بایزید بونلر حقنده صرب حکمدارینه کوستردیکی درجه‌دن آز بر توجهله معامله ایتدی. تخت حکمداریده‌کی ایمپراطورك بری اوغلی، دیکری حفیدی اولان آندرونیکوس ایله یانی، اشتراك ایتمش اولدقلری ساوجی فسادندن صوکره حبسه آتلمش، کوزلری قاینار سرکه‌ایله یاقلمغه محکوم ایدلمش‌ایدیلر. لکن سلطان‌مرادك امری، ایکی پرنسی رؤیتدن بسبتون محروم ایده‌جك، و بر کون بیزانس تختنه جلوسلری حقنده هیچ برامیدلری قالمایه‌جق‌صورتده اجرا اولنمامش ایدی. بونلر اعماق محبسدن بایزیده مراجعت چاره‌سنی بولدیلر، وبابالری علیهنده کندیلریله اتفاق ایتمسنی تکلیف ایلدیلر. سلطان، بایزید یالکز برایالته منحصر قالان بیزانس ایمپراطورلغی ایچنده یکی قاریشیقلقلر احداثنه مساعد اولان بوتکلیفی ممنونیتله قبول ایلدی. پرنسلرك رجاسنه بناءً، آلتی بیك‌سواری و درت بیك‌پیاده ایله قسطنطنیه

(۱) دوقاس، ۱، ٤، ص ٦.

اوزرینه یوریه‌رك، یانی واوغلی مانوئه‌لی سرای ایمپراطوریدن اخراج ایله، مقدما اندرونیکوسك واوغلنك اشکنجه‌سنه ومحبوسیتنه شاهد اولان دکیز کنارنده واقع آنه‌ماس[٦]قله‌سنه آتدی، وباباسندن اوقدر نفرت آور برصورتده نزع اولنان عصای حکومتی دردست ایدن پرنس — که اندرونیکوسك اوغلیدر — محبوسلرك محافظه‌سنی تودیع ایلدی. بومعاونتك بدلی اولمق اوزره، یکی ایمپراطور، بایزیده هرسنه برچوق قنطار آلتون وکموش تأدیه‌سنی تعهد ایلدی. لکن ایکی محبوس، آز برمدت صوکره، برقاچ وندیکلینك اعانه‌سیله، محافظه‌لرینه مأمور بلغار عسکرلرینك اللرندن قورتیله‌رق، بایزیده التجا ایتدیلر. بایزید، برقاچ دفعه‌لر اندرونیکوسه بونلرك اتلافنی توصیه ایتمش ایسه‌ده، سوزینی قبول ایته‌یردمه‌مش ایدی. محبوسلرك التجاسی اوزرینه، شو فرصتله هردرلو منافع ممکنه‌نك استحصالنی تصمیم ایده‌رك، محمیسنك کوستردیکی اطاعتسزلکك جزاسنی، آز اول اتلافلرینی ارزو ایتدیکی پرنسلر واسطه‌سیله اجرا ایتمکه قرار ویردی. بومقصده مبنی، باباسی مراد وبیوك باباسی اورخان ایله اختیار ایمپراطور یانی اره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه‌یی نظر دقته آلمش کبی کورینه‌رك، کندیسنك متبوعیتنی طانیمقده اولان ایمپراطورك تکلیفاتنی استماعه تنزل وباباسنك محبوسیتی ایچون اوغلی طرفندن تعهد اولنان ویرکینك ایفاسی شرطیله بوتکلیفاتی قبول ایلدی. بایزیدده اندرونیکوسی ایمپراطورك حریتنه تعرض ایتمش اولدیغی ایچون تیموره اورمغی تعهد ایدیوردی. صورت تسویه قرارلاشدیرلدی. یانی، یالکز موضوع بحث اولان ویرکی‌یی دکل، هرسنه‌نك اول بهارینه طوغری پادشاهه سواری وپیاده اون‌ایکی بیك عسکر تدارك ایله برابر، بر اوامر کذار طرفندن متبوعنه ابرازی لازم کلن تعظیماتی هرسنه کوسترمکی، عثمانلیلرك دوستلرینی دوست، دشمنلرینی دشمن طانیمغی تعهد ایلدی. عهدنامه تنظیم وهرایکی طرفدن متقابلاً قسم ایله تصدیق اولندقدن صوکره (۷۹٤ — ۱۳۹۰)، بایزید، اهالینك افکارینی استمزاج ایتمك، وایمپراطورك ایکی اوغلندن اندرونیکوسك‌می، یوقسه مانوئه‌لك‌می حکمدارلغنی طانیمغه مائل اولدقلرینی اکلامق ایچون، ضابطانندن برینی قسطنطینیه‌یه کوندردی. خلقك جمله‌سی مانوئه‌لی آرزو ایتدکاری جهتله، اونك، تختی تکرار دردست ایده‌بیلمسی ایچون، ایکی سنه‌یه مقدم کوندرمش اولدیغی اردویی بودفعه دخی بر موجب عهدنامه ارسال ایلدی. لکن آندرونیکوس حبسخانه‌ده توقیف اولنه‌جق یرده، سلطانك وساطتیله اسکی بیزانس ایمپراطورلغندن پای تختك خارجنده قالان محللاری، یعنی سلوری، ارکلی، تکفو رطاغی، دانیاس، مرمره دکیزنده

پالیدوس ایله سلانیکی آلمغه موفق اولدی. مانوئل، اللی سنه مدت قسطنطین تختنه آنجق اورخانك، مرادك، بایزیدك حمایه‌سی سایه‌سنده صاحب اوله‌بیلمش اولان یانی پالەئولوغك خلفی وشریك سلطنتی اولمق اوزره تتویج اولندی (۱).

بایزید، احکام شرعیه‌نك محافظه‌سنه رعایتکار اولدیغی، وفاتح شرفنه متدین بر حکمدار شرفنی علاوه ایتمك ایستدیکی جهتله، صربیه ایله اخیراً منعقد صلحك ویرمکده اولدیغی استراحتدن استفاده ایله، مبانیٔ دینیه ومؤسسات خیریه انشاسنه قرار ویردی. اناطولی‌یه حرکت ایتمزدن اول ادرنه‌ده الیوم یلدیرم خان اسمیله آکلقده اولان محله‌ده بر عمارت ایله، قبه‌سی درت کمر اوزرنده طورمقده اولان جامعك تملرینی وضع ایتدیردی. بر ایکی بنای محتشم آنجق اون درت سنه‌ده اکمال اولنه‌بیلمشدر (۲). ینه او صیره‌ده عزب‌لر قوماندانی صاریجه پاشا ادرنه‌ده دیکر بر جامع انشاسنه باشلادی. بر فرقهٔ بریه قوماندانلغی ایله عثمانلی دونانماسی قوماندانلغی جمع ایتمش اولان بو ذات، آقدکیز بوغازی مدخلنده بر فرنك کمیسی اسیر ایتمش ایدی، که ایچنده ایمپراطور مانوئله تزویج اولنه‌جق اوروپالی بر پرنسس بولنیوردی. صاریجه پاشا، اسم ووطنی مجهول قالمش اولان نشانلی پرنسسی سلطانه تقدیم ایتمسیله، بایزید حسننه مجلوب اوله‌رق، شرعاً مجاز اولان مقدارده زوجاته مالك اولمسیله برابر، بونی‌ده حرمنه آلدی (۳).

تصور ایتدیکی فتوحات ایچون صرف ایده‌جکی خزینهٔ دولته ال اورمقسزین، ادرنه جامع لطیفی انشاآت مصرفنه چاره‌ساز اولمق اوزره، پادشاه آلاشهری (فیلادلفیا) (٤) ضبطه قرار ویردی. روم ایمپراطورلغنك آسیاده یکانه محافظه ایتدیکی بلده اولان بو شهر، عثمانلی وآیدین اراضیسی آره‌سنده اولدیغندن، ایمپراطورك آیدین بکیله اتفاقی سایه‌سنده بو آنه‌قدر محافظه اولنه‌بیلمش ایدی (۷۹٤ — ۱۳۹۱). تصورینك اجراسی ایچون، سلطان، یکی متفقلری صربیه قرالیله بیزانس ایمپراطورینك کوندرملری لازم کلن عساکر معاونه‌یی طلب ایلدی. شهری تسلیم ایله ترکلردن بر بك وبر قاضی قبول ایتمسی حقنده مانوئل طرفندن واقع اولان اخطاره جواباً،

(۱) فرانزەس، قالقوندیل، دوقاس.

(۲) حاجی قالفه، « تقویم التواریخ » و « روم ایلی »؛ عالی.

(۳) تاریخ بزه زوجه‌لرك اوچنی خبر ویریور: کرمیان، بیزانس، صربیه پرنسسلری. [یلدیرمك درتدن زیاده تزوج ایتمش اولمسنه امکان کوریله‌من. بو پرنسس، جاریه‌عد ایدلمش اوله‌جقدر].

(٤) نشری، ق ۹۵. همان بتون سیاحلرك وحتی له‌آقك بیان ایتدیکی کبی اللا شهر (اللهك شهری) دکل، الاشهردر.

بلده‌نك روم قوماندانی، بوموقعی بر وحشی‌یه‌ویرمك‌صورتیله وطنداشلرینه خیانت ایده‌میه‌جکنی بیان ایلدی . بونك اوزرینه بایزید آتش کسیلرك ، بالذات بیزانس ایمپراطورلرینك قوماندامی آلتنده بولنان روم‌عسکرینه شهرك ضبطنی امر ایتدی. یانی پاله‌ئولوغ‌ومانوئل، کندی مملکتلرینی عثمانلی پادشاهنه تسلیم ایتمك ایچون الك اوگده‌هجومه چیقدیلر، وغیرتلرینك ، دها دوغریسی آلچاقلقلرینك بدلنی بایزیدك الندن قبوله تحمل ایتدیلر . بو مملکتك ترکلرك النه بویله‌غریب برصورتله کچمش اولمسی یکدیکرینی متعاقب سلچوقیلرك ، بیزانسلیلرك (١) ، اهل صلیبك، قاره‌مان بکلرینك (٢) یدضبطنه انتقال‌ایتمسندن وقاره‌مانلرك النده‌ایکن‌روژه قوماندەسندەکی المغربیلرك استیلاسنه تشبث ایدوب‌ده موفق اوله‌مامش اوملرندن زیاده شهرتنی موجب‌اولمشدر. بایزید، آلاشهرده(٣) جامعلر، برمکتب، حماملر یاپدیردی. بلده‌نك وارداتی متعاقباً ادرنه‌جامعنك‌اکالنه ومصارف‌دائمه‌سنه‌تخصیص‌قلندی. یوقاریده‌ذکر ایتدیکمز وجه ایله، حمایه‌سی‌بو آنه‌قدر آلاشهرسکنه‌سنی، هرطرفدن‌احاطه ایتمش‌بر دشمنك هجومندن‌محافظه ایدن آیدین‌بکی کندیسنك‌ده‌فدا ایدلمسی‌نوبتی‌کلمش‌اولمسندن قورقه‌رق، صداقتنه یمین ایتمك‌اوزره، ییلدیرملك‌حضورینه‌کلدی؛ سکه‌ضربی وبتون ممالکنده خطبه‌لرده نامنك ذکری حقوق‌سلطنتی‌ترك‌ایتدکدن‌باشقه، اسکی پای‌تختی اولان افه‌س[آیاثلوغ] بلده‌سنی‌براقه‌رق، تیره‌یه‌نقل‌مکان‌ایلدی(٤). صاروخان‌ومنتشا امارتلری‌ده بوحاله اوغرایه‌رق، ممالك‌عثمانیه‌یه الحاق‌ایدلدیلر. فقط اونلرك بکلری قسطمونی وسینوب حاکمی کوتوروم‌بایزیدك نزدینه کیده‌رك، غالبك‌تعقیباتنه‌قارشی التجاکاه بولدیلر. بایزید، یکی فتح ایتدیکی ممالکی برسانجاغه تحویل ایله ادارەسنی اوغلی ارطغرله ویردی [٧]. سلچوق دولتی‌خرابه‌لرندن‌ظهور ایدن اون بکلکدن شمدی‌یه قدر یدیسی عثمانلی‌دولتی طرفندن‌بلع ایدلمش اولیوردی(٥). یالکزشمالده

(١) خالقوندیل . نیکه‌تاس قونیاته‌س وده‌کینی، تاریخ عمومی، ٣، ص ٣٥،فیلادلفیانك روملر طرفندن ضبطنی ١١٢٠ ده ذکر ایدیورلر .

(٢) پاخیماره‌س . بو مملکتك صورت ضبطی خالقوندیلده ودوقاسده مندرجدر .

(٣) بو مملکت قدیم فالالته‌بوسدر،که کیکاوسك اورادن‌مروری مناسبتیله، هرودوت‌بوندن بحث ایدر ؛ بتون اناطولیده حلواسی مشهور وبوشهرته قونیه‌دخی مشترکدر. مانه‌ر.،ص٣٦٥.

(٤) قدیم‌تیرا. بومملکت شمدی خالیلریله ، یاموق قماشلریله مشهوردر . مانه‌ر، ص ٣٧١.

(٥) سعدالدین، ادریس، نشری، عالی، صولاق‌زاده، ق ٢٠ ، خالقوندیلاس ودوقاس ، ص ٧ . دوقاس ایدین بکنه عیسی، صاروخان بکنه خضر. قاره‌سی بکنه الیاس نامنی ویریور.

قسطمونی حاکمی، جنوبده قارهمان بکی هنوز مقاومت ایدیورلردی. سلطان بایزید کرمیان وتکه اراضیسنی کاملاً تحت اطاعته آلهرق، امراسندن فیروز بك ادارهسنده بر سانجاق تشکیل ایتدکدن صوکره، کندیسنه تابع حمید بکنك برشکایتندن انتهاز فرصتله، سلطان اورخان زماننده عقد اولنان معاهدهدن بری عثمانلیلرله قارهمانلیلر بر محبت صمیمیه مناسباتیله یاشامقده اولملریله برابر (۱)، بغتةً قارهمان بکی علاءالدینك (۲) اوزرینه هجوم ایتدی؛ پادشاهك تقربنده قارهمان حکمداری طاشلق کیلیکیا بوغازلرینه چکلدی (۳). سلطان، خصمنه یتیشهمدیکی کبی، طاغلق و بوغازلرله طولو بر مملکت ایچنده تعقیبدن حذر ایلدیکندن، محاربهیه جلب ایدهبیلمك امیدیله درت سنهمقدم مراد اولك ده حصر ایتمش اولدیغی قونیه شهرینی تحت محاصرهیه آلدی. اوحوالینك بتون سکنهسنده، پدری سلطان مراد کبی، حسن معامله، و — بر وقت صربلر صفوفنده عظیم خشنودسزلغی مؤدی اولان — انتظام عسکریی محافظه ایلدی. مراد کبی، بتون اوطرفلرك اهالیسنی، ذخیرهلرینی بالذات اردوگاهه کتیرمکه دعوت ایتدی؛ عسکر طرفندن هیچ برتعدی وقوع بولمایهجغنهامین اولملری ایچون اونلری — صاتدقلری اشیانك بدلنی تماماً آلدقلرندن صوکره — چاووشلر رفاقتیله اعاده ایلردی. شرقده معتاد اولمایان بومعاملهیه منجذب اولان آقشهر، نیکده، آقسرای شهرلری قاپیلرینی آچمغهمسارعت کوستردیلر. بکار بکی تیمور تاش بوبلدهلرك حکومتنهمأمور اولدی. علاءالدین اراضیسنی بسبتون غائب ایتمهمك ایچون برقسمنی فدا ایتمکه قرار ویردی؛ مصالحهطلبنده بولندی، وبعدما چهارشنبه ایرماغی حدود اولمق شرطیله مطلوبی اسعاف ایدلدی (۷۹۳—۱۳۹۰) (٤) [۸].

بایزید، سوقیاتنك نتائجندن ممنون اولهرق، وآسیادهکی ممالکنی آسایش تام ایچنده کورهرك، بو دفعه فتح اولنان محللرك ادارهسنی تنظیم ایتدکدن صوکره، بتون قوتیله آوروپا حکمدارلری اوزرینه یوریمك اوزره بوغازدن کچدی. هیچ

(۱) سلطان مرادك علاءالدین ایله مخابرهسی بونی مثبتدر. کتبخانهٔ قرالینك ایضاحات ومستخرجاتنه مراجعت، ٤، ص ٦٧١.

(۲) اولجه یازلدیغی اوزره، بزم تاریخلرده علیدر؛ بواختلاف یوقاریدن بری دوام ایدر. (رم)

(۳) «طاش ایلنه باش اوروب، صرب طاغلرده متحصن اولدی.» سعدالدین، ج ۱، ص ۱۲۹ (رم)

(٤) نشری وسعدالدین [تاج التواریخ، جلد ۱، ص ۱۲۹]. رهنله وماقدونالد کینهئیره نظراً، آق شهر قدیم تیمبریوم ویاخود پیزیدیاانطاکیهسی اولهجقدر. له آق، ۱۸۲٤ ده لوندرهده مطبوع «آسیای صغراده جولان» ده، ص ٥۹، قدیم ژولیا ویاخود ژولییوپولیس شهری موقعنده بولندیغنی ظن ایدر. نیکده، قدیم قادینهدر. جهاننما، ص ٦۱٥ واولیا. آقسرای، مانهره نظراً، اسکی آرخهلائیسدر؛ لکن قدیم کهرسورا اولمسی محتملدر.

بر شیئه تشبث ایتمزدن مقدم ، قاتالانلیلر وعثمانلیلر طرفندن تخریب ایدلمش اولان و آوروپاده‌کی ایالات عثمانیه‌نك مفتاحی بولنان کلیبولی‌یی حال مدافعه‌یه وضع ایتدی. قادیرغه‌لری ایچون بر لیمان حفر ایتدیره‌رك، بونك مدخلنده — لیمانی نا کهانی بر هجومدن محافظه ایچون — غایت بیوك ومستحکم بر قله یاپدیردی. ینه او صیره‌ده، اردولرینی بحرسفیدساحلندن بیزانس، بوسنه، مجارستان واولاخیه‌یه سوق ایتمك تدارکاتنده بولندی . فتوح جدیده‌سنده حاضر بولندیرمق ، و قسطنطین عائله‌سنك مقدراتنی حس ایتدیرمك ایستیور کبی ، سلطان بایزید، کندیسنه تابع حکمدارلردن اولان ایمپراطوره ، معاهدهٔ اخیره‌ده ذکر اولنان قوهٔ معاونه‌یی ارسال ایتمسنی و تعیین اولنان ویرکی‌یی بالذات حضورینه کتیرمسنی دیکرلرندن اول اخطار ایلدی. درحال مانوئه‌لك، معیتنده یوز کیشی ایله ، وحقیر بر تابع صفتیله عثمانلی اردوسنه کلدیکی کورلدی(۱). برمدت صوکره، پادشاه، آناطولیدن مدللی، لمنی ، ردوس، ساقیز جزیره‌لرینه بوغدای اخراجنی کلیاً منع ایتدی. ساقیز اوزرینه اوزون اومورغه‌لی آلتمش کمی کوندرلدی. فلا کتلریله مشهور اولان آطه، ترکلرك ایلك تخریبندن (۲) بری کچن سکسان درت سنه ظرفنده خرابه‌لرندن ظهور ایده بیلمش اولان قصبه وقریه‌لرك رماده منقلب اولدیغنی کوردی. اوبه جزیره‌سیله آتتیك (۳) خطه‌سنك بر قسمی ده بو حاله اوغرادی. اوزمان اختیار ایمپراطور یانی —که اولجه آلاشهری، اوغلیله برابر، بلده قوماندانلك دست صداقتندن آلمق ایچون اوغراشمش، وآلمش ایدی— پای تختنی، فقط یك کیج، اطرافنده استحکامات جدیده انشاسیله حال مدافعه‌یه قویمق ایستدی. انشاآت طاشلری بولنمادیغی جهتله، قسطنطینیه‌نك — اجدادینك شاهد عظمت ودیانتی اولان — اك کوزل اوچ کلیساسنی ییقدیردی‌که شونلردر: ایمپراطور مارسیه‌ن طرفندن انشا اولنان قرق شهید کلیساسی، بیوك لئونك بنا ایتدیکی عزیزلر کلیساسی، بیوك قسطنطین زماننده یاپیلان عزیز موسیوس کلیساسی. بو معبدلردن چیقاریلان جسیم مرمر کتله‌لریله آلتون قاپی قربنده ایکی مربع قله (٤) یاپدیردی، که قسطنطینیه‌نك مشهور یدی قله‌سندن ایکیسی بونلردر. بایزید ، قاره‌مان بکی اوزرینه سفرندن عودتله بروسه‌یه

(۱) دوقاس.

(۲) ۱۳۰۷ سنه‌سنده [۷۰۷ ، هرحالده عثمانلی ترکاری طرفندن دکل .]

(۳) اوبه ، اکریبوز اطه‌سیدر؛ آتتیك ، مرکزی آتنه اولان یونان خطه‌سیدر . (مترجم)

(٤) دوقاس ، ۱۳ ، ص ۲۵ .

كلدیكی، وتكرار روم ایلنه كچمك اوزره حاضرلاندیغی صیره‌ده بوتداركاتدن خبردار اولدی. درحال ایمپراطوره، بروسه‌ده باب همایونده استخدام اولنمقده بولنان اوغلی مانوئلك كوزلری چیقارلمش اوله‌رق عودتی آرزو ایتمز ایسه، یكی استحكاملری ییقمسنی اخطار ایلدی. اختیار، اوغلنی تهدید ایدن مخاطراتدن دهشته دوشه‌رك، مطاوعته مسارعت كوستردی؛ برمدت صوكره كدرندن ترك حیات ایلدی (۷۹٤ — ۱۳۹۱). مانوئل، باباسنك وفاتی و پادشاهك یكی یاپیلاز استحكاملر حقنده‌كی مطالبنی استخبار ایده‌رك، بروسه‌دن خفیاً قاچدی. بایزید، روم پرنسنك فرارندن دولایی محافظه‌سنه مأمور اولانلر وخصوصیله مانوئل حقنده حدت وشدت كوستردی. لكن صوكره كندی كندینه دوشونه‌رك، امراسندن برینی فرارینك نزدینه اعزام ایله، ایشلرندن دولایی قسطنطینیه‌یه كیدن اهل اسلامك روم محكمه‌لری حضورینه چیقملری دوغری اولمادیغی جهتله، بعدما بو شهرده مصالح مسلمینك برقاضی طرفندن رؤیت اولنه‌جغنی تبلیغ ایلدی [۹]. اكر مخالفت ایده‌جك اولورسه، پای تختك، جوارده عثمانیلر الندە بولنان قضالرده‌كی مخرجلرینك سد اولنه‌جغنی ده علاوه ایتدیردی. بو خبری كوتورن مأموری تعقیباً اردو بتینیدن تراكیایه كچه‌رك، بانیدوسدن قسطنطینیه سورلرینه وارنجه‌یه قدر بتون كویلری تخریب ایله، اهالیسنی اسیر ایتدی.

استانبولك تركلر طرفندن برنجی محاصره‌سی ودها دوغریسی آبلوقه‌سی — كه یدی سنه سوره‌جك ایدی — بو آندن ابتدا ایتمشدر. بایزید بو سورلرك اوكنه، كیجه كوندوز روملری بی‌حضور ایتمك، و داخل مملكت ایله كافهٔ مخابراتی قطع ایتمك اوزره، برفرقهٔ ترصد براقدی (۱). اردونك بقیه‌سی برقاچ قسمه انقسام ایله، بلغاریه، اولاخیه، بوسنه ومجارستانی استیلا ایلدی. اولاخیه پرنسی میرچه عرض اطاعتله، غالبك متبوعیتنی طانیدی. اوزماندن بریدركه (۷۹٤ — ۱۳۹۱)، بو مملكت دفاتر باب همایونده خراجكذار اوله‌رق مقید بولنور. ینه او سنه‌ده‌دركه تاتارستان كبیرخانی طوقتمیش، تیمورخان طرفندن اردوسنك مغلوبیت كامله‌یه دوچار وممالكنك تخریب ایدلدیكنی كورمش، وقپچاق تاتارلری هجرتله كندیلرینه بر محل اقامت بولمق ایچون طونه‌نك ایكی ساحلنه یعنی بسارابیا ایله دوبریجه تاتارستانه یرلشمشلردر (۲).

(۱) قسطنطینیه هجرتك اللی ایكنجی (۶۷۲) سنه‌سندن اعتباراً یدی سنه مدت عربلر طرفندن محاصره ایدلمشیدی. «استانبول و بوغاز ایچی»، ۱، ص ۸۶.

(۲) موراجه آ دوسون، لوحهٔ دولت عثمانیه، جلد ۳، ص ٤۳۸، روضة الابراردن نقلاً (۷۹۳) وقایعنده. حاجی قالفه، تقویم التواریخ، هجرتك (۷۹۳) سنه‌سنده.

قوای عثمانیه‌نك دیگر برقسمی بوسنه‌یه آقه‌رق، ناغلازینزه‌یه قدر ایلریله‌دی. لکن بایزیدك اردوسی، بودفعه، مجارقرالی سیکیسموندك جنرالی اولوب توارقونك خلفی دابیچیا طرفنـدن امداده چاغیریلان غایقومانارویتیوس طرفندن طریق تخریبنده توقیف ایدلدی. عثمانلی اردوسنك بر فرقه‌سی سیرمی‌یه دخول ایله، ناگی اولوچ، یاخود فرانقوویللاده ژان دوماروت قوماندا‌سنده‌کی مجارلرله محاربه‌یه کیریشدی . دیگر بر فرقه‌ده غالامبوس و ماچوو طرفلرینی استیلا ایلدی . لکن بونلر پیه‌ردوپه‌ره‌نی طرفندن رجعت ایتدیریله‌رك ، طونه‌نك صاغ ساحلنده بر طاغك ذروه‌سنده کائن اولان غالامبوس قلعه‌سنی ترکه مجبوراولدیلر. سیکیسموند طرفندن بایزیده برسفیر اعزام اولندقدن وبونك سفارتی نتیجه‌سز قالدقدن صـوکره ، ترکلرك مجارستانه برنجی سفرلری بوصورتله ختام بولدی . سنه‌سی سنه‌سنه تام درت عصر صوکره‌در، که مجارستان قراللغنك شمدیکی حدودی زشتوی عهدنامه‌سیله صورت قطعیه‌ده تعیین اولنمشدر. ایرته‌سی سنه (٧٩٥ — ١٣٩٢) سیکیسموند موقع حربی بلغارستانه نقل ایله ، میرچه قوتیله یرلشمش اولان ترك عسکرینه غلبه‌ایده‌رك ، اوزون و زحمتلی برمحاصره‌دن صوکره، طونه اوزرنده کوچك نیکبولی دینیلن قلعه‌یی ضبط ایلدی. فقط ترکلرك تفوق عددیسی سـیکیسموندی علی‌العجله رجعته مجبور ایتدی . بو رجعت اثناسنده بلازییوس چه‌ره‌ی نامنده بری، برسپاهینك قیلیجنه قارشی اونی محافظه ایتمش ، وکندیسنی نهایته قویه‌رق اوکا ییه‌جك تدارك ایلمشدر (١) . شو بوزغونلق اثناسنده سیکیسموند ، هونیاد ایالتندن کچدیکی صیره‌ده کوزل الیزابت مورسینه‌یه تعشق ایتمشدر . فراری محاربك کنج قیزله صورت، وقته‌ده برلشملرندن بیوك هونیاد طوغمشدر، که مجارستان تاریخنده ترکلره قارشی مظفریات عدیده‌سیله مشهوردر.

پادشاه، روم‌ایلیده‌کی ولایاتنك جنوبنده، غربنده، شمالنده ظهور ایدن دشمنلره مقابله‌یه مجبور بولندیغی صیره‌ده ، قاره‌مان بکی یکیدن لوای عصیانی آچمش ایدی ؛ سرعتله واناطولی عسکری قوماندانی بولنان جنرالك خبری اولمقسزین انقره‌وبروسه قربنه قدر ایلریله‌دی ؛ بعده بغتةً عثمانلی عسکری اوزرینه دوشه‌رك، فراره مجبور وحتی بکلر بکی تیمورتاشی اسیر ایلدی . بایزید، کندی ممالکنك امدادینه یتشمك ایچون آوروپاده‌کی حرکات عسـکریه‌سنی تعطیله مجبور اوله‌رق ، درحال بوغازدن

(١) « کرش » ده دابیچانك (١٢٩٤) وقایعی ، ص ٢٤٧. انکلك صربیه تاریخی، ص ٣١٩ ، ٣٤٩ ، ٣٦٨ . ینه اونك مجارستان تاریخی ، ج ٢ ، ص ١٨٧ .

بکدی . بروسه‌یه واصل اولور اولماز ، تابعی اولان قاره‌مان بکی، پادشاهك شورایه بورایه طاغلمش عسکرك جمعنده کوستردیکی سرعتدن تدهش ایده‌رك ، طلب صلح وعاطفت ایچون بر هیئت سفارت کوندردی ؛ لکن بونك فائده‌سی اولمادی. بایزید، بعدما آنجق سیفك حاسم نزاع اوله‌جغنی افندیلرینه‌سویلملرینی بیان ایله، ایلچیلره رخصت ویردکدن صوکره، اردوکاهنی ترك ایده‌رك، دشمنك‌اوکنه دوغرو کیتمکه استعجال کوستردی ؛ خصمنی کرمیان خطه‌سنده حربه‌اجبار ایتدی[۱۰] . قاره‌مان بکی، ایکی اوغلی علی و محمد ایله برابر اسیر ایدیله‌رك، عدو شخصیسی تیمور تاشك محافظه‌سنه ویرلدی . پادشاهك بروسه‌یه مواصلتنه دائر ایلك خبری آلدیغی متعاقب، قاره‌مان بکی ، بکلربکینی اسارتدن چیقارمش ، وهدایا ایله تلطیفه چالشمش ایسه‌ده، تیمور تاش ، حقارت اسارته دوچار اولمسی کندی اهمالندن نشأت ایتمش اولدیغی ایچون، بکك علیهنده شدتلی بر غرض پیدا ایلمش ایدی. انتقام آلمغه‌قدرت‌یاب‌اولمسندن دولایی مسرور اوله‌رق ، متبوعنك امرینی بکلمکسزین بکی آصدیردی . بومعامله متحکمانه اولا ، هیچ اولمازسه ظاهر حالده ، بایزیدك حدتنه باعث اولدی ؛ لکن اسباب مهمهٔ سیاسیه ملاحظه‌سیله معذور و « بر برنسك اولومی بر ایالتك ضیاعندن خیرلیدر (۱) » قاعده‌سنه مبنی محق کوردی [۱۱]. مؤخراً عثمانلی حکمدارلری ، برنسلرك کندی امرلریله اعدامنی موافق‌حقانیت عد ایتمك ایچون دائما بوقاعده‌ایله استدلال ایلمشلردر . قاره‌مان بکنك وفاتندن‌صوکره، آز بر مدت ایچنده قونیه ، آقسرای، لارنده شهرلری تسخیرو قاره‌مان امارتی مؤبداً ممالك دولته الحاق اولندی (۲).

آسیای‌صغرانك بتون قسم جنوبیسی اطاعت عثمانی‌یی قبول ایلدیکندن،بایزیدك اردوسی آناطولینك منتهای شرقیسنده شمدیکی سیواس ولایتنده بولنان اراضی‌یه حاکم بکلری انقیاد ایتدیرمك ایچون اولا شرقه، صوکره‌شماله توجه ایلدی . قدیماً سباست دینیلان سیواس‌شهریله قیصریه‌ده اوزمان قاضی برهان‌الدین حکومت ایدیوردی. بوحاکم، معلوماتلی و برسیاسی متعمق اولدیغندن، حکومتی — مقدما جنکیزخان اعقابنه تابع بولنمش و بوثروتلی ممالکه کلوب یرلشمش — متعدد تاتار عشیرتلری اوزرینه تأسیس ایلمشیدی. سلطانك تقربنده، برهان‌الدین مخاطره‌لی برحرب احتمالاتنه معروض اولمامق ایچون‌خربوت‌طاغلرینه آتلدی [۱۲]. لکن‌عساکرعثمانیه‌نك وصولندن اول — دها

(۱) مورخك ترجمه‌دهوا کامبنی محاکمه‌ده یاکلشلغی ۱۱ نومرولوذیلنك زرنده‌کوریله‌جکدر. (رم)
(۲) سعدالدین، نشری، ورق ۹۷ . ادریس ، بایزید اول سلطنتنك بشنجی فقره‌سی .

زیاده قاره یولوق [°] نامیله معروف و آق‌قیونلو عشیرتندن بایندر عائله‌سنك مؤسسی بولنان — قاره عثمان طرفندن اوراده مغلوب ومقتول اولدی. بایزید، قاره عثمان کبی، کندیسی اورالرده بولنمدیغی زمان دشمنلرینی یرلرنده راحت طوردیره‌بیله‌جك بر متفق بولمش اولمقدن ممنون اوله‌رق[۱۳]، برهان‌الدینك اراضیسنی اوغلی زین‌العابدینه تفویض ایتمك ایستدی. لکن اوطرفلرك باشلیجه سکنه‌سی کنج بکك، مجاور اولان ذوالقدر عائله‌سی رئیسی وزین‌العابدینك یاقین اقرباسندن نصیرالدین بکك نزدینه اعزامیله، ایالتك وتوقاد، سیواس، قیصریه شهرلرینك دوغریدن دوغری‌یه ادارهٔ عثمانیه‌یه آلنمسنی استدعا ایلدکلرندن، پادشاه تکلیفلرینی قبول ایله، صداقتده دواملرینه یمین ویردیردی (۷۹۵—۱۳۹۲) (۱).

اسکی قپادوقیانك بوقسمنك شمال غربیسنده شمدی قسطمونی سانجاغی بولنور، که قدیم پافلاغونیایی همان کاملاً حاویدر. بو ایالتك سواحلنی احاطه ایدن قاره دکیز صولرندن‌در، که سلچوق خاندانك حفیداخیری دولت سلچوقیه‌نك سقوطندن بر آز صوکره دکزحیدو داغنده برمرکز بولمش ایدی. اونك حال حیاتنده ویاخود وفاتی متعاقب، اسفندیار اوغللری بوممالکته حاکم اولدیلر. شوصیره‌ده اونلردن بری، یعنی کوتوروم بایزید حکومت ایدیور ایدی. قسطمونی ایالتنك باشلیجه شهرلری اولان صامسونی، جانیکی [°]، عثمانجغی واو ایالتك باقر معدنلرینی دست تسخیرینه آلمش اولان عثمانلیلرك قوتلرینه مقابله درجه‌سندن پك ضعیف اولان [۱٤] کوتوروم بایزید، منتهای حدود ممالکنده مستحکم برشهر ولیمان اولان سینوبه التجا ایتدی. اورادن پادشاه ایله مخابره‌یه کیریشدی؛ سلطان بایزید، منتشا، آیدین بکلرینك اوغللری کندیسنه تسلیم ایدلمك شرطیله سینوب واراضیسنی کوتوروم‌ه براقمغه موافقت ایتدی. لکن بوبکزاده‌لر تیمورلنگ یانینه قدر عزیمته موفق اولدقلری کبی، اسفندیار کوتوروم‌ده بکلری تعقیباً اورایه کیتدی. سینوبدن قسطنطینیه خلیجنه قدر بتون ساحله مالك اولان بایزید، قسطمونی حکومتنی ایکنجی اوغلی شهزاده سلیمانه تفویض ایلدی. دولت عثمانیه‌نك بو ایالتنده‌کی طاغلرده مهم قورشون معدنلری ومعادن سائره واردر. ثروت طبیعیه‌سی وصنایعی قسطمونی‌یی دولتك آسیاده‌کی

(۱) سعدالدین، بوفتحك تاریخنده‌کی اختلافی نظر تدقیقه وضع ایدر. ادریس ۷۹٤ (۱۳۹۱)ده کوستریر؛ دیکر مورخلرك همان جمله‌سی، ازجمله ابن شحنه وشرف‌الدین یزدی ۷۹۸ (۱۳۹٥)ده ذکرایدر. ابن حجرده «درر الکامنه فی رجال مائة الثامنه»ده ۷۹۹ (۱۳۹٦) سنه‌سنه قدر کوتورور. بزجه بوراده موثوق کورینن نشانجی‌ه ۷۹٥ (۱۳۹۲) ده ضطنی سویلر. [الدرر الکامنة فی اعیان المائة الثامنة لشهاب الدین ابی الفضل احمد بن علی بن حجر العسقلانی المتوفی سنة ۸٥۲، کشف الظنون].

الك معمور ایالاتندن بری اولمق درجه‌سنه چیقارمشدر (۱) . مرکز اداره اولان قسطمونی [۱۵] خفیف وبانیلرینك هوسلرینه موافق اسلوب معماریلریله جالب دقت متعدد جوامعی حاویدر [۱٦]. وقتیله معادن متجاوره‌نك محصولاتندن اوراده باقراوانی یاپیلیردی. حالا اون ایکی بیك ترك، اوچیوز روم، اللی خانه ارمنی بولنمقله برابر، بویله شیلر اعمال اولندیغی یوقدر. شهر درین براووه ایچنده وایکی طاغ آره‌سنده‌در. اووه‌نك اورته‌سنده دیك بر قایانك اوزرنده قومنه‌نلر طرفندن یاپیلمش، ومؤخراً ترکمنلره استحکام اولمش اولان اسکی برقلعه بولنور [۱۷]. قسطمونی، اولیادن برذاتك تربه‌سنی حاویدر. برچوق شعرا [۱۸] واز جمله ادبیات شرقیه‌ده شهرتیاب اولان زینب قسطمونیده طوغمشلردر. اسمی، قدیم جانلری اخطار ایتمکده اولان جانیك (۲)، ترکمن عشایرینك اقامت ایتمکده اولدیغی جبال وحشت نمون ایله محاطدر. قپادوقیایه مستولی اولدقلری زمان میله‌زیلرك ومؤخراً استعمار ایچون کلن آتنه‌لیلرك ساکن بولندقلری صامسون (قدیم آمیزوس) [صامسون] مدت مدیده، ایچلرندن خیلیسنك وخصوصیله اوفاتور ومیتریداداتك تزیینه صرف مساعی ایتدکلری قراللر طرفندن اداره ایدلمشدر. ژولسه‌زار طرفندن سربست شهر اعلان اولندقدن، انطوان زماننده تکرار قراللرك اداره‌سنه آلندقدن، استرابونك مظالمی آلتنده قالدقدن، آقتیوم محاربه‌سنی متعاقب ایمپراطور اوغوست طرفندن حریتی اعاده ایدلدکدن وبتون قاره‌ده کیز (۳) شهرلرینك پای تختی اولدقدن صوکره، قومنه‌نلر زماننده قاره‌دکیز ولایتنك باشلیجه برشهری حکمنده بولنه‌رق، نهایت ییلدیرم بایزیدك دست فتحنه کیرمشدر. وقتیله اوقدر معمور اولان صامسون شهری بوکون یاری خراب برسور ایله محصور اوله‌رق، یالکز ایکی بیك اهالیسی واردر [*]. اکرترك کمیجیلری آره‌سنده، اوراده اعمال اولنان زفت، قطران، ایپ، خلاط ایله معروف بولنمامش اولسه، وجودی بیله بلکه بیلنمیه‌جك ایدی. بوشهرك شرقنده ایریس [۱۹] نهریله ریان فانارا وته‌رمودون نهرینك کچدیکی ته‌میسکیرا [۲۰] صحرالری امتداد ایدر. آمازونلرك اسکی شهرینك موقعی بوراده عد اولنور. برچوق اقوام وحشیه‌نك اورادن کذاریله برابر، بوقدر عصرلر نام قدیمی محافظه ایتمش اولان آماسیه، ایریس (چهارشنبه صویی) کنارلرنده‌در. دانشمند حکمدارلری رومملرك الندن آله‌رق، اونلرده سلچوقیلره ویرمکه مجبور اولمش،

(۱) « آن مصر مملکت که تودیدی خراب شد » (مترجم).

(۲) جهانتما، ص ٦٤٨. ماقدو تالدکینه‌ئیر، ص ۲۸۲.

(۳) استرابون ۱۲، مانه‌ر ۳، ۲، ص ٤٤٨.

ومتعاقباً اسفندیارك، دها صوکره بایزیدك النه دوشمشدر. آبده لری آماسیه یه بغداد روم عنوانی قزاندیرمشدر (۱). حالا بو راده، او یولمش قایالر ایچنده خیلی حکمدار قبرلرینی حاوی بر قرال کوشکی (۲) خرابه سی، اسکی برصو بندی، اسفندیارك سرایی مشاهده اولنور. مغوللرك تیمور قومانده سیله هجومنده، آماسیه یدی آی جهانکیرك (۳) او قدر مساعیسنه مقاومت ایده رك، نهایت تیمور محاصره یی رفعه مجبور اولمشدر. مؤخراً قاره یازیجی ایله قاره سعیدك عصیانلرنده خطه نك اهالیسی عائله لریله، بتون اشیالریله آماسیه یه التجا ایلدیلر. بر چوق جامعلری ایچنده بایزید ثانی طرفندن یاپیلان جامع، بالخاصه شایان تذکاردر. تربیعاً یوز قدم اراضی اوزرینه مبنی ومنبر ومحرابی صنعتکارانه اویمه لری حاویدر؛ جامعك قبه سی ده ظرافتی، شکلنك کوزللکی ایله جالب دقتدر. ینه او پادشاه، شیخ تقوی اتصاف پیر الیاس ایچون بر تربهٔ احتشام نمون یاپدیرمشدر، که اهل اسلامك زیارتکاهیدر. بایزید اولك وآناطولی یه استیلاسنده اکثریا داخل بزم صحبتی اولدیغی تیمورك معاصری اولان بوعزیز، تیمورك رجعتندن صوکره، آماسیه ده یاشار ایدی؛ او راده ارتحال ایتمش، وینه بایزید ثانی طرفندن، زوادیه نامیله یاد اولنور بر موقعده انشا اولنان خلوتی تکیه سنه دفن اولنمشدر. او رایه اوزاق اولمایان بر محلده دیکر بر مزار واردر، که بو ده او تکی کبی اهل اسلامك احترامنه مظهردر. بونده پیر الیاسك داماد جانشینی شیخ عبدالرحمن بن حسین مدفوندر. بر کون، مراد ثانینك اوچ اوغلی شیخك زیارتنه کلمش ایدیلر؛ شیخ، کنج شهزاده لردن ایکیسنه الی او پملرینه مساعده ایتدکدن صوکره، تاریخك فاتح عنوان شرفنی بالتخصیص ویرمکده اولدیغی اوچنجی شهزاده محمدك او کنده دیز چوکه رك، برادرلرینك حضورنده، بر موجب تقدیر الٰهی کندیسنه تودیع اولنه جق دولتك شان وسعادت حالنه صرف قدرت ودها ایلمسنی رجا ایتدی.

بو ایکی آبده ارباب اخلاص اسلامك مقصد تعظیماتی اولدیغی کبی، محبان شعر، بغداد حاکمی امیر احمدك وزیری شاعر مؤمنك وخصوصا شباب آتشینی عشقه، قلمنی ده او نك تصویر وترتیله حصر ایتمش اولان — عثمانلیلرك سافوسی — مهرینك [۲۱] تربه سی او کنده توقف ایدرلر؛ آماسیانك ترکمن کوزللری فرهاد وشیرین افسانه سنده، شدتلی

(۱) جهانما، ص ٦٢٦.

(۲) موریه نك سیاحتنامه سی، ۳٤۸، ۳٥۲.

(۳) متنبی، قصیده ۹۱، اماسیه نك سیف الدوله طرفندن تسخیرینی ذکر ایلر. اماسیه نك تعریفنده قصیده یی نقل ایدن عربشاه، خرشنه (قاستروم قاراسیانی) نك اماسیه اولدیغنی ذکر ایدر. [متنبی: «حتی اقاموا علی ارباض خرشنة» خانك، شینك، نونك فتحی ورانك سکونیله.]

مخیله‌لری ایچون بر کتلی بر سرمایه بولورلر. ترکلرك عنعنه‌سی او حکایه‌یی آماسیه‌ده جریان ایتدیریر. ینه بو عنعنه‌یه نظراً، آماسیه‌ده کوریلن اسکی صو بندی شیرینك قیونلرندن صاغیلان سوت ایچون فرهاد طرفندن قایا ایچنده اویولان مجرادن باشقه برشی اولمادیغی کبی، قانلی پیکار مسیرهٔ لطیفه‌سی فرهادك، شیرینك وفاتنه دائر برقوجه قاریدن اصلسز بر خبر آلنجه، کندیسنی قازمه‌سنك اوزرینه آتمق صورتیله (١) انتحار ایتدیکی محل اولیور. بو افسانه، امازونلری بسبتون اونوتدورمش اولدیغندن، شمدی آماسیه قادینلرنده اونلره دائر هیچ بر یاد داشت یوقدر. آمیزوس وآماسیه شهرلری بر مثلثك ایکی زاویه‌سنی تشکیل ایدرلر، که اوچنجی زاویه عثمانجقدر. بو اوچ موقع — که آسیانك بو قسمنك شمالنده دولت عثمانیه‌نك اوزمان مالك اولدیغی محللرك الك مهملریدر — یکی سینوب بکی سلیمانك تحت اداره‌سنه ویرلدی. قزل ایرماق (هالیس) کنارلرنده و اوزومی، بوغدایی مبذول برصحراده کائن عثمانجق شهری قسطمونی حکومتنك باشلیجه شهرلرندن بریدر. بایزید ثانی طرفندن بنا اولنان کوپریسی جالب انظار ایلر. اون ایکی آیاق اوزرینه قورولمش بولنان بو کوپری ترکیه کوپریلرینك الك ایلرندن بری عد اولنور. بر اوجنده برهان دده‌نك تربه‌سی واردر (٢). شهرك داخلنده دها مشهور دیکر بر مزار کوریلور، که حاجی بکتاشك ارقه‌داشی اولان قیون بابا نامنده‌کی عزیزك قبریدر. قیون بابا هیچ سوز سویلمزدی؛ یالکز کونده بش دفعه نماز وقتلری قیون کبی مه‌لردی. بونك ایچوندر، که بو اسم ایله توسیم قیلنمشدر. کندیسی‌ده ولی عنوانیله یاد اولنان بایزید ثانی، رؤیاسنده کوردیکی قیون بابا ایچون عالی بر تربه، کنیش آخورلری شامل بر تکیه، عمارت، سیاحلرك مجاناً اقامتنه مخصوص بر چوق حجره‌لر انشا ایتدیردی. ممالك عثمانیه‌ده بو قدر کوزل، بو قدر زنکین تکیه آز بولنور [٢٢].

ییلدیرم بایزید، مستیٔ شان ایله، مصالح دولتی امهاله، وظائفی نسیانه باشلادی. عثمانلی پادشاهلرینك برنجیسی اولمق اوزره، شرابی تحریم ایدن حکم شرعیدن انحراف ایتدی؛ وزیری علی پاشانك اسراف وسفاهتنی منع ایتمیه‌رك، حتی کندیسی‌ده اوکا امتثال ایلدی. زوجه‌سی صرب پرنسسندن [٢٣]، بزم عشرتده سزاوار نفرین بر صورتله وقت کچیرمکی اوکرتمش ایدی؛ متبوعنك آرزوی منفورینه خدمت ایچون،

(١) فرهاد، کولونکنی هوایه فیرلاده‌رق، باشنی اونك آلتنه طوتمش ایدی. (رم)

(٢) جهانما، ص ٦٢٦، اولیا، موریه سیاحتنامه‌سی، ورق ٣٥٢.

وزیر هر طرفدن گنج خرستیاندلی قانلیلری صاتین آلیردی . ذکا وصباحتلریله جلب نظر دقت ایدنلر، اووقته قدر معتاد اولدیغی اوزره، یکیچری عسکری میانه قیداولنه جق یرده [٢٤] ، خدمهٔ خاصه (١) صفتیله سرایه آلینیردی . بونلر او خدمت ذلیله دن چیقدقدن صوکره، ضایع ایتدکاری ناموسلرینک ضمانی الیمی اولمق اوزره، بیوک مالکانه لره، یاخود ملکی وعسکری اک بیوک منصبلره نائل اولورلردی. بروقتلر روملرک عجملره وعجملرک روملره سرمایهٔ شین بولدقلری محقر اخلاقسزلغک (٢) ممالک عثمانیه ده انتشارینه علی پاشا سبب اولمشدر. سلطانک، وزرانک گوستردکاری سوءمثال آز وقتده انتشار ایله، هر صنف مأمورینه، حتی علمایه سرایت ایلدی. اکابر حکومت طرفندن اظهار اولنان بو اخلاقسزلق، مدت قریبه ایچنده خلقه وعسکره بولاشه رق، مؤخراً مناصب رفیعه یه استیلا ایتمه نک وثروت عظیمه صاحبی اولمه نک اک صاغلام چاره سی اولمشدر. حتی اکثریا حکمدار و اکابر دولتک احتراصات سفلیه سی خرستیانلر علیهنه آچیلان محاربه لرک سبب یگانه سیدر (٣). چونکه یالکز غنائم دکل، ندیملرینک مقدارینی تزیید ایده جک برچوق دلی قانلیلر کثیرمکی امید ایدرلردی. احکام شرعیه هیچ بر وقت بویله جناواره مساعد برصورتده تأویل ایدلمش اولمادیغی، وبوحال شرعاً طبیعته مغایر اولمق اوزره محکوم بولندیغی کبی، ترکلر احکام قرآنیه یی محافظه یه مراعاتکار ایکن، دولتلرینک بدایتنده فساد اخلاقه اوغرایه رق، بونقطه ده وظیفه لرینی ووجدانلرینی فدا ایتدیلر. گنج ار کککلر محبت منفوره سی، هرده دوتک ودیکر مورخلرک شهادتنه نظراً اشتباه ایدیله میه جک وجهایله، عجمستاندن، دها دوغریسی مه دیا قطعه سندن ظهور ایتمش ، ومه دیا اهالیسنک خادم استخدامی (٤)، متموج البسه استعمالی سفاهتنه انضمام ایده رک، عجملری بیهوش ایتمش

(١) بو دوشیرمه لره عجمی اوغلانی تعبیر اولنور ایدی . [فی الاصل، اوغلان کلمه سنده بر معنای تزذیل اولمایوب، دلی قانلی، یاخود دلی قانلی اولمغه قریب ارکک دیمکدر. حتی آلمانلرک برصنف خفیف سواری عسکرینه ویردکاری اوهلان عنوانی ، « اوغلان » دن مأخوذدر .]

(٢) «Persæ a Græcis edocti, puerorum quoque indulgent amoribus.»
[صوک سطرک لاتینجه سی] هه رودوت ١ ، ١٣٥ .

(٣) بو محاربانک سبب اصلیسی عثمانیلرک دوراستیلالرنده وکمال اتحاد وقوت حالنده بولنملری، قومشولرینک ضعف وسوء ادارهلریله برابر هر فرصت دوشدکجه عثمانیلر علیهنه قیام ایتملریدر . اونلرک کیزلی اتفاقلرینی، نقض عهدلرینی صیره سیله هامه ر دخی یازیور . (مترجم)

(٤) هه رودوت ٤ ، ٣٢. سه نه ک، مناظرات ٤، ١٠ وسن هیه رونیم ، ک ١ :
Adversus, Jovianum: Coutra naturam divitas suas exercere excisorum » greges habere exoletos snos ut, ad longiorem pa tientiam: impudicitiœ idonei essent . « [متنك مأخذی]

ايسه، تركلر هيچ اولمازسه بالنسبه دها آز منفور برصورت بولمشلردر . بونلر فى الاصل مەدياليلرده نديملرله خادملرى برلشديرن رابطەيى محو ايدەرك بو ايكى صنف آيرلمش ، وبرنجيسى حرم خدمتنه، ايكنجيسى دولت ايشلرينەقونلمشدر. مەدياليلر، عجملر، الك كوزل چوجقلرى اركككلك خصيصەسندن محروم ايدەرك، وبونلرى حرم خدمتنه مأمور ايتمكلەدها اكتفا ايتميەرك،ذوق نفرت آورلرينەواسطەاتخاذوشوصورتلەهم حريت نسوان، همدەمزيت رجليەعليهنەارتكاب جنايت ايدرلردى. برمقصدمقبوله، يعنى آنجق عشق حريت ووطن ايلەمتحسس نفراتە مالك اولمق آرزوسنه مبنى، اسكى رومليەب شهرنده « عاشقلر » ناميله كنجلردن مركب بر فرقه تشكيل ايتدكلرى كبى ، ماكدونيادە دخى « باقيلر » عنوانيله معروف اويله بر فرقه بولنور ايدى. تركلر، مؤخراً يكى چرى صفوفنه ادخال اولنمق اوزره، كنج خرستيان اسيرلرندن مركب برطاقم تشكيليله ماكدونيانك باقيلر تأسيسنى تقليد ايتدكلرى كبى ، خانەلرنده دخى كنجلر استخدام اولنوردى . لكن بو ايكى اصول تركلرك اللرنده ، دهابدايت تأسيسلرنده لكەدار اولدى. فى الحقيقه بعض استثنالردن قطع نظر، بودلى قانليلرك اركككلك خصيصەلرينه ايليشلمديكى كبى، كنجلكلرينى برمعيشت سفيهانه ايچنده كچيردكدن صوكره، سن بلوغەوصوللرينى متعاقب جمعيت ايچنه داخل اولورلردى. بياض خادملرطاقمى آوروپا كولەلرندن دكل، عموميت اعتباريله كورجى وچركس كولەلرندن آلينيردى. بوندن ماعدا روم، صرب، مجار، بلغار كنجلرينك خادم ايدلمسى نادر ايدى ؛ يالكز بتون مسلمانلر كبى، اونلرەده ختان عمليانى اجرا اولنوردى. بعدەسلاح استعمالى صنعتنه آليشديريلير، ياخود حرملرده حبس ايله الك رذيلانه سفاهتلرده خدمت ايتديرلدكدن صوكره چيقاريليردى؛ اوزمان سنلرى،مهارتلرى، ياخودافنديلرينك حمايەسى الك بيوك موقعلره ارتقالرى ايچون يول آچاردى. بونكلەبرابر دولتك الك بيوك رجالى بوناپاك يرلردن نشأت ايتمشلردر . خرستيان چوجقلرينك هرسنه دوشيرلمسى اصولى دوام ايتدكجه، عثمانليلرك آقينلرى اسيرتداركى ايچون فرصت بخش اولدقجه، رجال دولت، الك مشهور جنراللر همان دائما روملردن، بوشناقلردن، آرناوودلردن ونادراً تركلردن يتشمشدر. بنابرين عثمان طرفندن تأسيس اولنان دولت، اسلامك دشمنلرى معرفتيله توسيع واحكام ايدلمش،وبيزانس حكومتى كندى اولادى طرفندن تخريب ومحواولنمشدر. آنجق بزم كونلريمزدەوظيفەلر دكيشمش، صربليلرك صولك اختلاللرندە تركلر كندى نسللرينك ضربەلريلەيارەلانوب دوشدكجه، غالبلرك والدەلرينك اووقتەقدر مغلوبلرك عشقنەخدمت

ایتمش اولدیغنی تفکرله تسلیت یاب اوله بیلمشدر [٢٥]. بایزیدك سفاهتندن و علی پاشانك احتراص رذیلانه سندن نشأت ایدن فساد اخلاق، اردویه اوقدر نفوذ ایتمه مش ایدی. زیرا پادشاه اردوده شدتلی و حتی اکثریا مفرط بر انتظام محافظه ایدردی. لکن تطبیق قوانینه مأمور اولانلر و خصوصیله قاضیلر آره سنه یاییلدی. بایزید، کندیسی ایچون اوقدر مساعد بولندیغی حالده، سراینده‌کی خدمه‌نك خفیف خطالرینی، یاخود حکامك ارتشالرینی خبر آلدقجه حدتلنیردی. اختیار برقادین، سرای خدمه‌سندن برینك کندیسنك سودینی ایچمش اولدیغنی ادعا ایلمسی اوزرینه، او کنجك قارنی یارلدی (١). رشوت آلدقلری و مغایر شریعت حکملر ویردکلری ظن اولنان سکسان قاضی — متعدد مورخلرك افاده‌لرینه نظراً — بکشهرنده برخانه‌یه حبس ایله، دیری دیری یاقلمغه محکوم ایدلدیلر. نشری دیورکه: «بوقرار وحشیانه‌نك اجراسی امری ویرلمش ایدی، که شدت مفرطه‌سی حقنده پادشاهه بالذات عرض مطالعه‌یه جسارت ایده‌مین وزیر، سرایك زنجی صویتاریسنی بوله‌رق، متبوعنك قرارینی دکشدیرمکه موفق اولورسه، بیك آلتون ویره‌جکنی وعد ایدر. حریف پادشاهك حضورینه چیقار. ایلچی صفتیله قسطنطینیه‌یه کوندرلمسنی استرحام ایدر. بایزید «نه ایچون؟» دیه صورار — دعوالریمزه حکم ایتمك اوزره ایمپراطوردن پاپاسلر ایسته‌مك ایچون. — نه‌دن؟ — مادامکه بز کندیمز جاهل قاضیلریمزی یاقه‌جغز، عالم روم پاپاسلرینی کتیرملی یز، که اونلرك یاردیمیله هر طرفده انجیلی نشر ایده‌لم.» بو جواب استهزاکاری امید اولنان نتیجه‌یی استحصال ایتدی. بایزید شو نصیحت ماهرانه ایله ازالهٔ حدت ایده‌رك، اوقدر علم صاحبی کیمسه‌لر آره‌سنده بو درجه سوء اخلاقك نه‌دن نشأت ایلدیکنی وزیردن سؤال ایتدی. علی پاشا، شو حالك باشلیجه سببی تخصیصاتلرینك معین اولمامسندن عبارت اولدیغنی بیان ایله، پادشاهی حکامك بعض رسوم و دیکر خرجلر آله بیلملرینه اماله ایچون بو فرصتدن ماهرانه استفاده ایلدی. دعوی اولنان مبلغ اوزرندن یوزده ایکی و تحریراً اعطا اولنه‌جق هر حکم شرعی (٢) ایچون ایکی آقچه آلملرینه مساعده

(١) خالقوندیل ٢. دارو، ونديك تاریخی، ك ١١ ص ١٠٩، بر حاشیه‌ده کیبینك بو حکایه‌یی خالقوندیل ایله شرف الدین یزدی‌یه عطفاً یازدیغنی سویلیور ؛ ك ٥، ١٥. حال بوکه خالقوندیلده و شرف الدینده دکل، هر بشاهده‌در. [برقاچ پادشاهه اسناد اولنمش بر افسانه‌در. روم مورخلری شو صوك صحیفه‌لرده بر معتاد مبالغه ایله برابر کندیلرینی حسابه قاتمامشلردر.]

(٢) نشری، صولاق زاده، جهانئما، ص ٦٨٥، لطفی، تقویم التواریخ، روضة الابرار، ٧٩٥ وقایعی، ادریس. براتوتی ١٧٦ — ١٧٩ صحیفه‌لرده صربیه پرنسسنی برافلاق پرنسیله قاریشدیریور. [سعد الدین مسئله‌یی دها کوزل، دها واضح یازار. اونك خلاصه‌سی: فساد اخلاقدن دولایی قضات

اولندی. ادارۀ عدلیه‌ده بو اصلاحات مهمه‌نك اجراسنه دلالت ایدن وزیر، مسكوكات جدیده ضرب ایتمك و اسكیلرینی تداولدن قالدیرمق صورتیله اصول مسكوكاتی دخی اصلاح ایلدی(١).

بایزید، قاضیلرك ارتكابنی تدهیش صورتنده منع ایتمكله اكتفا ایتمیه‌رك، تبعه‌سنه كوسترمش اولدیغی سوء مثال تأثیراتنی بعدما خلوقانه بر حالده حركتله ازاله ایتمكده‌ده چالیشدی. مولد اعتباریله شیخ بخاری دینیلان، اك زیاده امیر سلطان نامیله معروف بولنان ذات، بایزیده رهبر ندامت و استغفار اوله‌رق(٢)، خطیئات واقعه‌سنك مغفرتنه سبب اولمق ایچون پادشاهه بروسه‌ده ایكی جامع یاپدیرتدی. بونلرك بری خارج شهرده آق چاغلیان سیلابه‌سی كنارنده وتنها، منظره‌سی لطیف بر محله‌ده‌در. دیكری بروسه‌ده امیر سلطان محله‌سنده انشا ایدلمشدر. امیر بخاری، كمال تقواسیله برابر، یالكز بایزیدك دوستلغنی دكل، قیزلرندن برینك محبتنی جلب ایده‌رك، او نكله ازدواج ایتمشدر(٣). امیر سلطان جامعی بر برینی متعاقب بروسه‌یی تخریب ایدن یاغمالرده

ومأمورین ارتشایه باشلادیلر. وزیره شكایتك فائده‌سی اولمازدی، ام الخبائث، انتشار قبایحه باعث اولمش ایدی. هر درلو شنایع جاری ایدی. عسكر و اهالی پادشاهه شكایت ایتدیلر. موثوق الكلام بعض علما تفتیشه كوندریله‌رك، آناطولی و روم ایلیده قباحتلری ثابت اولان سكسان قاضی جلب اولندیلر. پادشاه بونلری یكیشهرده برچاتمه اوده حبس ایله، احراقلرینی تصویب ایتدی. وزیر بالذات شفاعته جرأت ایده‌مدی. پادشاهك حبشی برندیمنه یكرمی بیك آقچه وعد ایده‌رك، «برچاره بول» دیه ابرام ایلدی. حبشی سفرلباسیله پادشاهك حضورینه كیرر، استانبوله كیتمكه اجازت ایستر. — استانبولده ایشك نه‌در؟ — پادشاهه یوز كشیش كتیره‌جكم كه بونلرله‌جق حاكملرك یرینه كچسونلر. — بو مناصبه بنم آدملرم یوقمی، كه كشیش كتیره‌جكسك؟ — حاكملك علمه متوقفدر. پادشاه «بو مجرملر واقف شریعت اولسه‌لر، حكملری رضای الهی‌یه موافق اولور ایدی» جوابنی ویردی ایسه‌ده، ندیمك كلام هزل آمیزی كندیسنه تأثیر ایتدی. پادشاهك سؤالی اوزرینه، وزیر قاضیلرك جهت معیشتلری تعیین ایدلمه‌مسی طرفندن آقچه آلملرینه سبب اولدیغنی، و بعض علما اجرت صكوك اخذینی تجویز ایتدكلرندن، حجتدن یكرمی بش آقچه، سجلدن یدی آقچه، نكاحدن اون ایكی آقچه آلنمسی و رسم قسمتك بیكده یكرمی تعیینی مناسب اوله‌جغنی عرض ایتمكله، شو صورت تنسیب و محبوس قاضیلر جرملریله متناسب صورتده تأدیب اولندیلر.]

(١) محي الدین، ورق ٣٢. كتبخانۀ ایمپراطوریده ١٣٩ نومرولو ال یازیسی.

(٢) سلطان بایزیدك سبب ندامتنی سعدالدین شویله یازار: امیر سلطان بركون بروسه‌ده انشاسنه باشلانیلان جامعی كورمكه كلیر. پادشاه اوراده بولندیغی جهتله بنانك امیرك نصل بولندیغنی سؤال ایدر. امیر دیركه: — بو جامع پك كوزلدر؛ لكن برقصوری وار. اوده یاپیلسه آرزو كزه موافق اولوردی — بو قصور نه‌در؟ — درت طرفنده درت میخانه ایستر، تا كه سزك و خواص مجلسكزك صیق صیق كلمكزه بهانه اولسون. ییلدیرم بو آجی نصیحتی حسن تلقی ایلمشدر. نثری مكالمه‌یی شیخ حامد آقسرایی ایله كوسترمشدر. (مترجم)

(٣) «بروسه‌یه سیاحت» سعدالدین، ق ١٤٤، طاش كوپری زاده‌نك شقائق نعمانیه‌سندن نقلا [امیر سلطان شمس الدین فناری، صدرالدین قنوی كبی ذواتك درسلرینه حاضر اولمش، و علم

محترق اولمش ایسه‌ده، زمانمزه قدر تماميله حالت اصليه‌سنده محافظه اولنان آق چاغليان جامعی اندلس عربلرينك اون دردنجی عصر نهايتنده‌كی طرز معماريلرينك قيمتدار بر آبده‌سيدر. بو جامع مناسبتيله بر وقعه نقل اولنور، كه واقعا اهميتی آز ايسه‌ده، بايزيدك مشايخ حقنده‌كی حرمتنی اثباته خدمت ايدر. جامعك انشاسی صيره‌سنده شرقك الك بيوك اهل تصوفندن شيخ سيدعلی همدانی [٢٦] شيخ بخاری يی زيارته كلير. بايزيد بو ذاته، هديهٔ خوش آمدی اولمق اوزره، جامع انشا آتنده مستخدم عمله اجرتلری مجموعنك اوچ مثلی قدر بر پاره ويرر (١). بايزيد، دولتده رتبهٔ علیای سلطنتی حائز اولديغی كبی، امير سلطان طريقتده الك بيوك مقامی احراز ايتمش ايدی. مصر خليفه‌سی برقوق، طلب قطعيسنه مبنی پادشاهك سلطان روم عنوانی اخذ ايتمسنه (٢) مساعده ايتمسيله، امير سلطان، هر محاربه‌يه كيتدكجه پادشاهه قيليج قوشاتمق امتيازينه مالك ايدی. شوراسمه، مؤخراً جلوسلرده « تقليد سيف » ه تبدل ايده‌رك، اليوم جاری بولنمشدر. بايزيد، بنا ايتديرديكی جامعلردن باشقه، بروسه شهرينی (٣) — هجوم ناكهانيدن مصون قيله‌جق — استحكامات جديده ايله احاطه ايلدی. ينه او صيره‌ده بوغازايچنك آناطولی ساحلنده بر حصار انشا ايتديردی، كه بحقٍ كوزلجه‌حصار (٤) نامنی ده حائز اولان آناطولی حصاريدر. بوغازك الك طار محلنده وخطه‌نك الك كوزل واديسنی اروا ايدن كوكصو (قديم آره‌تاس ٥) دره‌سنك منصبنده

وطريقتده مقام رفيع احراز ايتمشدر. مولا حامدی كبی علما قصيده‌لريله ثنا ايتمشلردر. سلاطين عثمانيه كنديلرينه تماميله اعتقاد ايده‌رك، الندن تقلد سيف ايله سفره كيدرلردی. يلدرم خانك قيزلرندن بری اظهار ارادتله حليله‌سی اولمش، واولادلری دنيايه كلمشدر. انتقال امير تركيبنك كوستر ديكی (٨٣٣) تاريخنده وفات ايتمشدر. سعدالدين، جلد ٢، ص ٤٢٧، خلاصه]

(١) سعدالدين، سيدعلينك امير سلطان ايله ملاقاتنی يازاركن «سد رمق ايچون جامع مزبور بناسنده اولان مزدورلر ايله اوچ كون مزدوری ودفع احتياج ضروری ايتمشلردر» ديور، كه اوچ كون عمله‌لك ايده‌رك آلديغی يوميه ايله چكنمش ديمكدر. طرفينه موجب شرف اولمايان هديهٔ خوش آمدی برانوتينك چيقارديغی معنای غريبدر. (مترجم)

(٢) ابن شحنه: « فحضر اليه رسول ابی يزيد بن عثمان بهدايا وتحف فی طلب الشريف من الخليفة له بكون (بوراده سهولر واردر) سلطان الروم وجهز السلطان ذلك. » == عثمان نسلندن بايزيدك خليفه‌يه برايلچيسی كلدرك، كتيرديكی هدايا وتحفی اعطا ايله بايزيد ايچون سلطان روم عنوانی طلب ايلدی. خليفه‌ده بوكا مساعده ايتدی. بايزيدك مكتوبی ٧٩٧ (١٣٩٤) تاريخليدر. دكينی، هونلرك تاريخ عموميسنه مراجعت، ك ٢٢، جلد ٤، ص ٣٣٦. سعدالدين.

(٣) دولت عثمانيه‌نك تشكيلات واصول اداره‌سی، ١، ص ٤٨٤.

(٤) محيی الدين، صولاق زاده، ادريس، جهانما، سعدالدين.

(٥) استانبول وبوغاز ايچی، جلد ٢، ص ٦٢١.

بنا اولنان بواستحکام قسطنطنیه‌یی [۲۷] دهاشدتلی بر دائرهٔ تضییق ایچنه آلمق مقصدیله یاپیلمشدر؛ سلانیك علیهنه وقوع بولان حرکت، قسطنطنیه سورلری خارجنه تجاوز ایتمین بیزانس ایمپراطورلری پای تختی علیهنه اجرا اولنان تشبثدن زیاده بر نتیجهٔ سریعه‌یی استلزام ایتمشیدی. اهل صلیب هیئت متفقه‌سنك امداده کوندردیکی دونانما(۱)، عثمانلیلر طرفندن دوچار مغلوبیت ایدلدکدن صوکره، سلانیك، ایکنجی دفعه اوله‌رق، ترکلر طرفندن تسخیر اولندی. مراد اولك خاتمهٔ سلطنتنه دوغری سلانیکی دست ضبطنه آلمش اولان خیرالدین پاشا، پادشاهك امر مخصوصی اوزرینه، عرض ندامت ایتمش اولان پرنس مانوئله تسلیم ایتمش ایدی. بایزید طرفندن‌ده بیزانس ایمپراطورلغنه‌ویرلمشدر. مؤخراً قانلی محاربه‌لردن صوکره، وندیکلیلرك اللرندن قورتاریله‌رق [۲۸]، اوزماندن بری ملك عثمانی داخلنده قالمشدر.

بر آن ایچون دولت عثمانیه‌نك حدود جنوبیه‌سندن تحویل انظار ایله، شماله دوغری، یعنی مجارستانه، بلغاریه‌یه، افلاقه توجیه نظر ایده‌لم.

یوقاریده ذکر اولندیغی اوزره، بلغارستانك برقسمی قوصوه محاربه‌سندن مقدم، برقسمی مؤخراً عثمانلیلرالنه‌دوشمش ایدی. یالکز طونه‌ساحلنك الك مستحکم مواقعی اولان زشتوی، ودین، نیکبولی، سلستره برمدت مدافعه ایتدیلر. نیکبولی‌یه قپانمش اولان بلغاریه قرالی سیسمانك، برمحاصره‌یی ماهرانه اداره صناعتنده‌هنوز اکتساب تجربه ایتمه‌مش اولان دشمنلرینه قارشی، تمدید مدافعه ایتمسنده سهولت وار ایدی. لکن، اوغلیله برابر، هرایکیسی علامت مذلت اوله‌رق بوغازلرینه کفن کچیرمش اولدقلری حالده، علی پاشانك اردوکاهنه کیتدی. سیسمان فلبه‌یه کوندریله‌رك، حبس ومؤخراً اعدام ایدلدی. اوغلی ایکنجی سیسمان قبول اسلام ایله اشکنجه‌دن قورتیله‌رق، بدل تبدیل دین اولمق اوزره، آسیاده‌یکی فتح اولنان صامسون (آمیسوس) حکومتنه تعیین اولندی (۲). ودین

(۱) سعدالدینك بیان ایتدیکی بومحاربه، وندیکلی برینونك اثرنده مندرج دکلدر. [سعدالدینك سلطان بایزیدك قاضیلری تأدیبنی یازدیغی صیره‌ده بوکادائر اولان روایتی «بواثناده وندیك وافرنجه وجنویزوپولیه‌واسپانیا بکاری اتفاق ایدوب عسکر کوندرمشلر، وسلانیك اوکنده کمیلرینی بندایدوب، بلاد اسلامیه غارتنه عزیمت ایلمشلردر، دیوخبر» کلدیکنی وپادشاهك سپاه فرنك دفعی ایچون سلانیکه عزیمت ایلدیکنی وبراً محاصره اثناسنده دشمنه کمیلرله امداد ایدلدیکنی افاده‌دن عبارتدر؛ خبر ویریلن متفقین دونانماسنك فی الحقیقه کلوب‌ده اونکله محاربه ایدلمش اولدیغی مندرج دکلدر؛ سعدالدینی ترجمه ایدن براتونی یاکلش آکلامش اوله‌جقدر.]

(۲) انکه‌لك بلغاریه تاریخی، شیلد برکردن نقلاً.

مستحفظلری ، رجعتلرینه ممانعت ایدلمه‌مك شرطیله تسلمیت کوستردیلر . لکن قوماندان فیروز بکك او کندن کچر کن ، اطرافلری چوریله‌رك اعدام ایدلدیلر. بلغار مورخلرینك افاده‌سنه کوره ، سلستره ، نیکبولی شهرلری ، قاره‌مانلیلرك ارمناك و مندرس نهری اه‌زونده‌کی تیرپولی محاصره‌سنده موفقیتله استعمال ایتدکلری تاجر قیافتنه عسکر قویمق(١) خدعه‌سی یاردیمیله ضبط اولنمش ایدی. مجارستان قرالی سیکیسموند، پادشاهك تشبثاتندن بحق اندیشناك اوله‌رق ، ممالکنك جوارنده‌کی فتوحات جدیده حقنده ایضاحات طلب ایتمك اوزره ، بر هیئت سفارت اعزامنه قرار ویردی. بایزید ، ایلچیلری بلغار سلاحلریله مزین بر دیوانخانه‌ده قبول ایده‌رك ، بلغاریه پرنسنك ممالکنی نه حق ایله ضبط ایلدیکنی سؤال ایتدکلری زمان ، هر جوابه بدل ، دیوارلرده معلق یای و اوقلری کوستردی (٧٩٧—١٣٩٤) [٢٩].

سیکیسموند ایله پادشاه آره‌سنده محاربه ناقابل احتراز اولمش ایدی. مجارستان قرالی ، خصمنك قوتی زیاده اولمسندن قورقه‌رق ، یالکز قومشولری ایچنده دکل ، اك اوزاق حکمدارلر آره‌سنده‌ده متفقلر آرادی . حتی آلتنجی شارلدن استمداد ایتمك اوزره فرانسه‌یه قانیژه‌لی نیقولایی کوندردی. مجارستان قراللغنك اوامر کذاری اولان ، فقط برقاچ سنه‌دن بری عثمانلی حکومتنه ویرکی ویرمکده بولنان افلاق وویوده‌سی میرچه ایله‌ده اسکی اتفاقنی تجدید ایلدی. تدارکاتنی اکمال ایده‌رك ، کندیسنی امید موفقیتله محاربه‌یه باشلایه‌جق قدر قوتلی کوردیکنی متعاقب ، طونه‌دن کچدی؛ نیکبولینك محاصره‌سیله حربه ابتدار ، و اوموقعی ، مصرانه بر مدافعه‌دن صوکره ، ایکنجی دفعه ضبط ایلدی. بو محاربه‌نك ابتداسندن بری فرانسه قونه‌تابلی (٢) قونت دونك امری آلتنده بش آلتی یوز فرانسز سواریسنك مجار صفوفنده محاربه ایتدکلری کوریلور(٣). بو معاونت کافی اولمادیغندن ، فرانسه قرالی ایرته‌سی سنه سیکیسموندە بیك سواری ایله بیك خدمه‌دن و معاشله خدمته آلنان آلتی بیك کیشیدن مرکب بر فرقه دها کوندردی[٣٠]. بو عساکر مختلفه ، فیلاندر پرنسی و آلتنجی شارلك دایسی اولان بورغونیا دوقه‌سنك شجاعتلی اوغلی قونت دونه‌وه‌رك قومانداسنده بولنیوردی . قونت دونه‌وه‌ر هنوز یکرمی ایکی یاشنده

---

(١) انکه‌لك بلغاریه تاریخی ، شیلد برکه‌ردن نقلاً ، ص ٦٦ ، ٤ . انکه‌ل ، ودینك فیروز بك و نیکبولینك تاجر قیافتنه قونلمش عسکرلر معرفتیله ضبط ایدلدیکنی عینی تفصیلات ایله ایکی دفعه یازار.

(٢) قونه‌تابل ، مقدما فرانسه‌ده عموم قوهٔ بریه قوماندانی . یعنی سردار مقامنده ایدی . (مترجم)

(٣) مادام دولوسانك خاطراتی ، ٣ ، ص . ٥ انکه‌لك مجارستان تاریخنده ، ٢ ، ص ١٩٣ .

ایدی؛ اوزماندن بری قورقاز ژان عنوانی آلمشدر. قونت دولامارش ایله قرالك اوچ یکنلری ایکنجی ژاق دو بوربون، هانری و فیلیپ دوبار، اونك معیتنده ایدیلر. دیکر رؤسا آرەسندە فیلیپ دارتوا (قرال خاندانندن قونه تابل قونت دو)، آمیرال ژان دوویەن، شرقدن عودتنده مجارستان و آلمانیادن کچرکن قرال لوئی یی ترکلر علیهنه یکیدن مخاصمەیه تشویق ایتمش اولان مارشال بوسیقولت (١) جاب نظر دقت ایدردی. خرستیانلغك الك ماهر والك اسکی امرای عسکریەسندن سیردوقوسی یی، کوئی دولاتریموییلی، دوروایی، سن پولی، مونتورەلی، سامپی نیده ذکر ایتمك لازم کلیر. بو ممتاز فرانسز شوالیەلرینك آلمانیادن مرورلرنده تو تونیك طریقتنك باش دعاجیسی فردریق قونت دو هوهنزولەرن ایله قدس عزیز یحیی طریقتنه منسوب بر چوق شوالیەلرله برلکده ورود ایدن رئیس طریقت فیلیبەر دونایاق‌ده (٢) اونلره التحاق ایتدی. بو یاردیمجیلردن باشقه، منتخب پالاتین (٣) و نورەمبرغ شاتوسی صاحبی قونت دومومپەلغار دقومانده‌لرنده باویرا شوالیەلری (٤) و ایکنجی هرمان وقونت سیللی معیتلرنده ایستیریا شوالیه- لری (٥) مجارستان قرالنك اردوسنی تزیید ایلدیلر. افلاق عسکری بالذات میرچه طرفندن سوق اولنیوردی (٦). پاسقالیه‌یه دوغری (١٣٩٦) خرستیان اردوسی رؤساسی ویانه‌ده مجلس عقد ایدەرك، طونه‌دن آشاغی اینمك اوزره شراب، یولاف، اون ایله مالی ایتمش بیوك کمی کوندردیلر. مجارستان اردوسی صربیه‌دن مرورینه مدهش بر یغما ایله جاب نظر دقت ایتدی (٧). فرانسز معاونلرینه کلنجه، ترانسیلوانیا و افلاق طریقیله کچدیلر. سیکیسموند، تیمورقاپی بوغازندن کچەرك، سلاح آتمقسزین تسلیمیت کوسترن ودینی اوچ یوز کیشی ایله ضبط ایتدیردی. اورسوه بش کون مدافعه ایدەرك، ایچندەکی خرستیان اهالینك ترك محافظلری اخراج ایتمك صورتیله کوستردکاری معاونت سایەسنده مجار قرالنك النه دوشدی. موقعی مدافعه ایتمك و اردو طونه‌دن تکرار مروره

(١) ژان بوسیقولتك تاریخی، پارس ١٦٢٠.
(٢) وەرتوتك بوطریقته دائر تاریخی. کتاب، ٤، آمستردام، ١٧٣٢، جلد ٢، ص ٦.
(٣) باویرا قرالنك اوزمانکی عنوانی. (مترجم)
(٤) ١٣٩٥ ده نیکبولی محاربەسنده ترکاره اسیر اولوب ١٤٢٧ ده مملکتنه عودت ایدن مونیخلی شیلدبەرکەرك «شرقده سیاحت» ی (مونیخ، ١٨١٣) ص ٨.
(٥) ژولیوس سەزار، ایستیریا دوقەلغنك کلیسا وسیاست تاریخی، ٤، ص ٣.
(٦) انکەلك افلاق تاریخی، ص ١٥٩ و ١٦٠، مادام لوسانك خاطراتنه عطفاً.
(٧) انکەلك بلغارستان تاریخی، ص ٤٦٨.

مجبور اولورسه خطر رجعتی محافظه ایتمك ایچون اوراده ایکی یوز کیشی براقلدی (١). رافو هجوم ایله ضبط ایدیلهرك، مستحفظلر تسلیم سلاح ایتمش ایسهلرده، قلیجدن کچیرلدیلر (٢). آلتمش بیك کیشیدن مرکب اولان عساکر متفقه [٣١]، بعده نیکبولی اوکنده اجتماع ایدهرك، آلتی کون براً و بحراً قلعهیی تضییق ایلدیلر [٣٢]. عساکر محافظه قوماندانی طوغان بك، بایزیدك بو مهم موقعك امدادینه یتشمکده تأخر ایتمیهجکنه امین اولدیغندن، هجومه شجیعانه مقاومت کوستردی. طوغان بك وقت قازانمغه چالیشدیغی حالده، متفقلر، واونلرك آرهسنده خصوصاً فرانسزلر، کثرت مقدارلرینه مغرور اولهرق، کندیلرینی سرخوشلغه و اردونك آرقهسنده کلن قادینلرله صحبت سفیهانهیه ویرمشلر ایدی. سلطان بایزیدی مستحقرانه یاد ایدهرك، بوغازدن بیله اصلا کچهمیهجکنی سویلرلردی. جسارتلری درجهسنده سبك مغز اولان بو آدملر یالکز دشمنلری ایله اکانمزلردی؛ شجاعتلری ایله امداد ایتمکده اولدقلری متفقلر بیله آجی استهزالرندن قورتیلهمازدی. متفقین اردوسنك امنیتی او درجهده ایدی که استکشافه کوندریلان سواریلر ترکلرك آلتی میل مسافهده بولندقلرینی خبر ویرنجه، ایناتمق ایستمدیلر؛ حتی مارشال بوسیقولت شو اساسسز خبر ایله اردویه دهشت ویرمش اولدقلری ایچون خبرجیلری، قولاقلرینی کسهجکنی بیان ایله، تهدید ایلدی (٣). اردونك احوال اخلاقیهسنك نتیجهسی انتظامسزلغه، قاریشیقلغه منجر اولمشیدی. رؤسانك مسلمانلر حقنده کوستردکلری استحقار، موقع حربده واجب الاتخاذ اولان تدابیر احتیاطیهیی اهمال ایتدیریوردی. اردوکاهده نوبتجی اقامهسنه، سوقیاتده استکشافه تنزل اولنمیوردی. شوالیهلر غفلتی او درجهیه کوتورمشلردی که «کوك دوشهجك اولسه مزراقلرینك اوجیله طوتهجقلرینی» سویلیورلردی. بایزید ایسه، تفوقنه بحق امین اولهرق، دها آز غرور ایله «یاقینده حیوانمه سن پیهر کلیساسنك محرابنده یولاف یدیرهجکم» دیه بیلیردی (٤). نیکبولی قوماندانی موقعی جسورانه مدافعه ایلدی، و بایزیده اکمال تدارك ایتمك ایچون وقت قزاندیرمق اوزره خرستیان

---

(١) شیلد برکهر ودینی (بادهن) وبونفینیوس (بودینوم) یازار. بو ایکنجی مؤلف انکهلك اورسوه یازدیغنی آریستوم یاپار.

(٢) انکهلك مجارستان تاریخی، ص ١٩٨، بوسیقولت تاریخنه ومادام لوسانك خطراتنه عطفاً.

(٣) ورتو، ص ٩. مؤلفنك اسمی معلوم اولمایان سن دهنیس تاریخندن نقلاً.

(٤) دارو، وندیك تاریخی ٢ص ١٠٣. | سلطان بایزیدك بویله برسوز سویلیهجکنه احتمال ویرلهمز. تیمور ممالك عثمانیهیه مسلط اولمیوب ده، یلدیرم رومایی ضبط ایتسهایدی، سن پیهر کلیساسنی، حفیدزادهسنك آیاصوفیهیی محافظه ایتدیکی کبی، کمال اعتنا ایله محافظه ایدهجکنده شبهه یوق ایدی].

اردوسنی شو صورتله توقیف ایلدیکی سیره‌ده، پادشاه سریع و متفقینك نظر مشاهده‌سندن ماهرانه مستور بر یوریش ایله، یوقاریده یازلدیغی وجه‌ایله، اردوکاهلرینه آلتی میل مسافه‌یه کلمش ایدی (١). متفقین اردوسی عثمانلیلر طرفندن فراره اجبار ایدیلن برقاچ یغماکر معرفتیله‌درکه بایزیدك تقربندن خبردار اوله‌بیلدیلر. شو خبری آلدقلری زمان ترك استکشاف قوللری، یعنی عزبلر اووه‌یه یایلمغه باشلیورلر ایدی. اووقت بتون خرستیان کنجلری سلاحلرینه قوشمق اوزره سفره‌یی، قمار ماصه‌لرینی علی العجله ترك ایتدیلر. قونت دونه‌وه‌ر فرانسز سواریلری ایچون اثنای محاربه‌ده اك شرفلی موقعی طلب ایتدی [اوکده اونلرك بولنمسنی آرزو ایلدی] ؛ ترکلرك نه صورتله محاربه ایتدکلرینی، اونلره قارشی نه اصول قوللانلمق لازم کله‌جکنی بك کوزل بیلن سیکیسموند، قونته بو انتظامسز و سلاحلری ناقص پیشدارلره قارشی خفیف عسکر اعزامیله اردونك ممتاز قسمنی دشمنك ممتاز قسمی، یعنی یکی‌چریلر و سپاهیلر ایچون صاقلامق لازم کله‌جکنی بصیرتکارانه اخطار ایلدی. سیر دوقوسی و آمیرال ژان دوویه‌ن قرالك رأیی قبول ایتدیلر؛ لکن قونت ابل فیلیپ دارتووا و مارشال بوسیقولت، شجاعتلرینه علی العمیا امنیت حسیله متحسس و عزت نفسلرنجه متأثر اوله‌رق، سیکیسموندك، کندیلرینك قارشیسنده و اولجه رأیلرینی آلمقسزین، قوسینك و آمیرالك رأیلرینی سؤال ایتمسندن شکایت ایتدیلر، و اولجه سویلدکلری سوزدن رجوع ایتمك ایسته‌میه‌رك، فرانسز سواریسنك مجار پیاده‌سندن اصلا کری قالمایه‌جغنی، و حربده موقع شرفك فرانسز سواریلرینه عائد اولمسی لازم کله‌جکنی ادعا ایله، مجار قرالنك رأیی خلافنی التزام ایلدیلر. اوسوزلر بتون فرانسز کنجلری طرفندن پارلاق آلقیشلرله تلقی اولندی. متعاقباً نخوت مجنونانه‌لری وحشته تحول ایتدی؛ شوالیه‌لرك عثمانلیلر اوزرنده احراز ایتمش اولدقلری برقاچ کوچوك موفقیت بونلری او درجه سرمست ایتدی‌که سوز آلنه‌رق کندیلرینه

(١) تاج التواریخدن تلخیص: ٧٩٨ ده یوز اوتوزبیك قدر مجار نیکبولی اوزرینه دوشوب، اورنوس بك دیل [دشمندن خبر ویره‌جك اسیر] آلمغه کوندریلیرسه‌ده، دشمن نامعدود، و مداخل و مخارج مسدود اولدیغندن، «نه دیل آله‌بیلیر، و نه‌ده قلعه‌دن خبر آلمغه یول بولور». اورنوس بو خبری بایزیده ایصال ایتمسی اوزرینه، پادشاه کیمسه‌یه خبر ویرمکسزین، کیجه برآته بینه‌رك، حصار قربنده بر یوکسك محله چیقار، «ندای رعد صدا» ایله نیکبولی ضابطنی «بره طوغان! بره طوغان!» دیه‌چاغیرر. ذاتاً حصار دیواری اوزرنده بولنان طوغان بك سسی طانیوب، سرتندن اوینایه‌رق، قوشار؛ پادشاه قلعه‌نك احوالنی صورار؛ هر طرف محکم، محافظلر کیجه کوندوز اویانیق، ذخیره کافی اولدیغی جوابنی آله‌رق، همان عودت ایدر. دشمن بو مخاطبه‌یی ایشیده‌رك، قرالك امریله پادشاهی تحری‌یه چیقارلرسه‌ده، ایزینه ایریشه‌مزلر. (مترجم)

تسلیم ایدلمش اولان اسیرلری کاملاً قیلیجدن کچیردیلر (۱) . بو فائده‌سز وحشتك جزاسی کیج قالمامشدر .

بو قانلی مقدمه‌دن صوکره، نتیجه‌سی خرستیان اردوسی ایچون اوقدر فلاکتلی اوله‌جق محاربه باشلادی. عزبلردن مرکب ترك پیشدارلری فرانسز سواریسنك متهورانه هجوملرینه مقاومت ایده‌مدیکندن، قولایجه طاغیلدیلر. یکی‌چری صفوفنی ده بوزوله‌رق، فراره اجبار ایدلدیلر. محاربه میداننده اون بیك ترك نعشی سریلمش ایدی. بایزیدك برنجی قول اردوسی، امدادلرینه کلمکده اولان سپاهی خط کثیفی آرقه‌سنده جای سلامت آرایوردی . فرانسزلر، بغتةً، بو ایکنجی خطك اوزرینه دوشدیلر، آره‌لرندن کچدیلر، اونلری هرطرفده پریشان ایده‌رك قاچیردیلر، بش بیك کیشی اولدوردیلر. آتلره نفس آله‌جق وقت ویرلمسی، ومجار سواریسنك ورودینه انتظاراً صفوف عسکرك تنظیم ایدلمسی مصرانه اخطار ایدن قوسینك و آمیرالك نصیحتی دیکله‌مش اولسه‌لردی، فرانسزلر غالب قاله‌جقلردی (۲). لکن غلیان غیرته قاپیله‌رق، سپاهیلری بر کوچك طاغك ذروه‌سنه قدر تعقیب ایتدیلر (۳)؛ عثمانلی اردوسنك بقیه‌سنی اوراده محو ایتمکی امید ایدرلرکن، بوموقعه واصل اولنجه اوکلرنده، بر اورمانه یکزر قرق بیك مزراقی بولندیغنی کوردیلر. بونلر، عثمانلی قوتنك کزیده قسمی ایدی، که شیمدی‌یه قدر دشمنله تلاقی‌یه حاضر بولنیور، وپادشاهك حضوریله تزیید جسارت ایدیورلردی (٤).

شوحالك ایجاب ایلدیکی حیرت، متعاقباً دهشتلی بر هراسه منقلب اولدی. فرانسزلر قوورقدیلر، طاغلدیلر، قاچمغه چالیشدیلر. لکن صفوفی تنظیم ایدن ترك سواریسی خط رجعتلرینی کسدی. مهاجملرده شدتلی هجوم آلتنده قاله‌رق، وهرطرفدن محصور بولندقلری حالده، انتظامسزلق ایچنده محاربه‌یه مجبور اوله‌رق، طریق سلامت تحریسنه باشلادیلر. آمیرال ژان دوویه‌ن، بر حرکت رجعیه قوماندانسی ویره‌جکی صیره‌ده، اطرافنده فرانسزلق شرفنه صادق قالان اون ایکی شوالیه‌یه صدای بلند ایله «حیاتمزی ناموسمزله صاتین آلمقدن الله بزی محافظه ایتسین. مدافعه ایتملی، یاخود اولملی!» دیه باغیردی. (۵). متعاقباً، بونلر دشمن مزراقلری ایچنه شتاب ایده‌رك، شانلی بر اولومه

(۱) سن دەنیس تاریخندن نقلاً ورتو .
(۲) ورتو، ك ٦، ص ۱۲ و ۱۳ .
(۳) ادریس، سعدالدین بوتپه‌دن بحث ایدرلرکه اوراده بایزید طوغان بکله قونوشمشدر .
(٤) سن‌دەنیس تاریخندن نقلاً ورتو ، ۱۲.
(۵) دوقاس، ۱۳، ص ۲۷ .

اردوسی شو صورتله توقیف ایلدیکی صیره‌ده، پادشاه سریع و متفقینك نظر مشاهده‌سندن ماهرانه مستور بر یورییش ایله، بوقاریده یازلدیغی وجه‌ایله، اردوگاهلرینه آلتی میل مسافه‌یه کلمش ایدی (١). متفقین اردوسی عثمانلیلر طرفندن فراره اجبار ایدیلان برقاچ یغماگر معرفتیله‌درکه بایزیدك تقربندن خبردار اوله‌بیلدیلر. شو خبری آلدقلری زمان ترك استکشاف قوللری، یعنی عزبلر اووه‌یه یایلمغه باشلیورلر ایدی. اووقت بتون خرستیان کنجلری سلاحلرینه قوشمق اوزره سفره‌یی، قمار ماصه‌لرینی علی العجله ترك ایتدیلر. قونت دونه‌وه‌ر فرانسز سواریلری ایچون اثنای محاربه‌ده اك شرفلی موقعی طلب ایتدی [اوکده اونلرك بولنمسنی آرزو ایلدی] ؛ ترکلرك نه صورتله محاربه ایتدکلرینی، اونلره قارشی نه اصول قوللانلمق لازم کله‌جکنی پك کوزل بیان سیکیسموند، قونته بو انتظامسز و سلاحلری ناقص پیشدارلره قارشی خفیف عسکر اعزامیله اردونك ممتاز قسمنی دشمنك ممتاز قسمی، یعنی یکیچریلر و سپاهیلر ایچون صاقلامق لازم کله‌جکنی بصیرتکارانه اخطار ایلدی. سیر دوقوسی و آمیرال ژان دوویه‌ن قرالك رأینی قبول ایتدیلر؛ لکن قونته‌ تابل فیلیپ دارتووا و مارشال بوسیقولت، شجاعتلرینه علی العمیا امنیت حسیله متحسس و عزت نفسلرنجه متأثر اوله‌رق، سیکیسموندك، کندیلرینك قارشیسنده واولجه رأیلرینی آلمقسزین، قوسینك و آمیرالك رأیلرینی سؤال ایتمسندن شکایت ایتدیلر، و اولجه سویلدکلری سوزدن رجوع ایتمك ایسته‌میه‌رك، فرانسز سواریسنك مجار پیاده‌سندن اصلا گری قالمایه‌جغنی، و حربده موقع شرفك فرانسز سواریلرینه عائد اولمسی لازم کله‌جکنی ادعا ایله، مجار قرالنك رأیی خلافنی التزام ایلدیلر. او سوزلر بتون فرانسز کنجلری طرفندن پارلاق آلقیشلرله تلقی اولندی. متعاقباً نخوت مجنونانه‌لری وحشته تحول ایتدی؛ شوالیه‌لرك عثمانلیلر ازرنده احراز ایتمش اولدقلری برقاچ کوچوك موفقیت بونلری اودرجه سرمست ایتدی‌که سوز آلنه‌رق کندیلرینه

(١) تاج التواریخدن تلخیص: ٧٩٨ ده یوز اوتوز بیك قدر مجار نیکبولی اوزرینه دوشوب، اوزنوس بك دیل [دشمندن خبر ویره‌جك اسیر] آلمغه کوندریلیرسه‌ده، دشمن نامعدود، و مداخل و مخارج مسدود اولدیغندن، «نه دیل آله بیلیر، و نه‌ده قلعه‌دن خبر آلمغه یول بولور». اوزنوس بو خبری بایزیده ایصال ایتمسی اوزرینه، پادشاه کیمسه‌یه خبر ویرمکسزین، کیجه بر آته بینه‌رك، حصار قربنده بر یوکسك محله چیقار، «ندای رعد صدا» ایله نیکبولی ضابطنی «بره طوغان! بره طوغان!» دیه چاغیریر. ذاتاً حصار دیواری اوزرنده بولنان طوغان بك سسی طانیوب، مسرتندن اوینایه‌رق، قوشار؛ پادشاه قلعه‌نك احوالنی صورار؛ هر طرف محکم، محافظلر کیجه کوندوز اویانیق، ذخیره کافی اولدیغی جوابنی آله‌رق، همان عودت ایدر. دشمن بو مخاطبه‌یی ایشیدرك، قرالك امریله پادشاهی تحری‌یه چیقارلرسه‌ده، ایزینه ایریشه‌مزلر. (مترجم)

تسلیم ایدلمش اولان اسیرلری کاملاً قیلیجدن کچیردیلر (١) . بو فائدەسز وحشتك جزاسی کیچ قالمامشدر .

بو قانلی مقدمەدن صوکره، نتیجەسی خرستیان اوردوسی ایچون اوقدر فلاکتلی اولەجق محاربه باشلادی. عزبلردن مرکب ترك پیشدارلری فرانسز سواریسنك متهورانه هجوملرینه مقاومت ایدەمدیکندن، قولایجه طاغیلدیلر. یکیچری صفوفیده بوزولەرق، فراره اجبار ایدلدیلر. محاربه میداننده اون بیك ترك نعشی سرپلمش ایدی. بایزیدك برنجی قول اوردوسی، امدادلرینه کلمکده اولان سپاهی خط کثیفی آرقەسنده جای سلامت آرایوردی . فرانسزلر، بغتةً، بو ایکنجی خطك اوزرینه دوشدیلر، آرەلرندن کچدیلر، اونلری هرطرفده پریشان ایدەرك قاچیردیلر، بش بیك کیشی اولدوردیلر. آتلره نفس آلەجق وقت ویرلمسنی، ومجار سواریسنك ورودینه انتظاراً صفوف عسکرك تنظیم ایدلمسنی مصرانه اخطار ایدن قوسینك وآمیرالك نصیحتنی دیکلەمش اولسەلردی، فرانسزلر غالب قالەجقلردی (٢). لکن غلیان غیرته قاپیلەرق، سپاهیلری بر کوچك طاغك ذروەسنه قدر تعقیب ایتدیلر (٣)؛ عثمانلی اوردوسنك بقیەسنی اوراده محو ایتمکی امید ایدرلرکن، بوموقعه واصل اولنجه اوکارنده، بر اورمانه بکزر قرق بیك مزراقی بولندیغنی کوردیلر. بونلر، عثمانلی قوتنك کزیده قسمی ایدی، که شیمدی‌یه قدر دشمنله تلاقی‌یه حاضر بولنیور، وپادشاهك حضوریله تزیید جسارت ایدیورلردی (٤). شوحالك ایجاب ایلدیکی حیرت، متعاقباً دهشتلی بر هراسه منقلب اولدی. فرانسزلر قورقدیلر، طاغلدیلر، قاچمغه چالیشدیلر. لکن صفوفی تنظیم ایدن ترك سواریسی خط رجعتلرینی کسدی. مهاجملرده شدتلی هجوم آلتنده قالەرق، وهرطرفدن محصور بولندقلری حالده، انتظامسزلق ایچنده محاربەیه مجبور اولەرق، طریق سلامت تحریسنه باشلادیلر. آمیرال ژان دوویەن، بر حرکت رجعیه قوماندەسنی ویرەجکی صیرەده، اطرافنده فرانسزلق شرفنه صادق قالان اون ایکی شوالیه‌یه صدای بلند ایله «حیاتمزی ناموسمزله صاتین آلمقدن الله بزی محافظه ایتسین. مدافعه ایتملی، یاخود اولملی!» دیه باغیردی. (٥). متعاقباً، بونلر دشمن مزراقلری ایچنه شتاب ایدەرك، شانلی بر اولومه

(١) سن دەنیس تاریخندن نقلاً ورتو .
(٢) ورتو، ك ٦، ص ١٢ و ١٣ .
(٣) ادریس، سعدالدین بوتپەدن بحث ایدرلرکه اوراده بایزید طوغان بکله قونوشمشدر .
(٤) سن دەنیس تاریخندن نقلاً ورتو ، ١٢.
(٥) دوقاس، ١٣، ص ٢٧ .

نائل اولديلر. دوق، باشليجه سلاح آرقه داشلرندن يكرمى درت كيشى ايله اسير ايدلدى. پرنس هانرى دوبار، سيردوقوسى، لاتريموييل بونلرك آره‌سنده ايدى. مجار اردوسى، فرانسزلرك يالكز بيك آديم آرقه‌سنده صف حرب تشكيل ايتمش ايدى. اتيه‌ن لاسقوويچ صول جناحه قوماندە ايليوردى. افلاقليلر پرنس ميرچه قوماندانسنده صاغ جناحى تشكيل ايديورلردى. ايستريالبلر، باويراليلر هرمان دوسيللى، پالاتين غارا، وسيكيسموند قوماندانسيله مركزده ايديلر. فرانسزلرك عثمانلى اردوسنك كزيده قسمنك اوزرينه هجومدن پريشان بر حالده عودتلرينى كورن مجار اردوسنك ايكى جناحى فرار ايلدى. سيكيسموندك دشمن خفيسى اولان لازقوويچ، قوماندەسى آلتنده‌كى فرقه ايله، و متفق خيانتكار ميرچه افلاقليلرله بردن بره رجعت ايتديلر. منتخب پالاتين غارا ايله هرمان دوسيللى معيتلرنده‌كى باويراليلر و ايستريالبلر ايله دشمنك هجومنه يالكزجه مقاومت ايتديلر؛ فرانسز فراريلرينى صفلرينه آله‌رق، اون ايكى بيك كشيلك بر قوت تشكيل ايتمش اولدقلرى حالده، تركلرك اوزرينه هجوم ايلديلر [۳۳]. بونلر ينكيچريلرى پامال ايتمش، وسپاهى صفوفنه پريشانلق ويرمش اولدقلرى حالده، بايزيدك متفقى اولان صربيه قرالى بش بيك كيشى ايله امداده يتشدى(۱)، وجهت مظفريتى تعيين ايلدى. مجار قرالنك قوماندانسنده‌كى فرقه محو اولدى؛ بتون باويرا شواليه‌لرى(۲) واوستريا شواليه‌لرينك اكثريسى سانجاقلرينى مدافعه ايده‌رك، شرفله ترك حيات ايتديلر. هرمان دوسيللى ونورامبه‌رك شاتوسى صاحبى، سيكيسموندى كندى وجودلريله محافظه ايده‌رك، موقع محاربه‌دن چيقارديلر؛ طونه كنارنده بولنان بر صنداله كوتورديلر. اوآنده ايدى كه غران پسقپوسى ايله قارداشى قيئزه‌لى اتيه‌نزده صندالك ايچنه كنديلرينى آته‌بيلديلر؛ دشمنك اوقلريله تعقيب اولنه‌رق، وفقط كنديلرينى بعدما امنيتده بوله‌رق، صندالى نهرك جريانه براقديلر. سيللى ونيقولا دوغارا قرالى مخاطره‌دن خارج كورد كدن صوكره، اونى تعقيب ايتمك اوزره ديكر بر صنداله آتلاديلر. قدسلى عزيز يحيى شواليه‌لرى طريقتنك رئيسيله برابر — طونه منصبنده بولنمقده اولان — ونديك وردوس متفق دونانماسنه يتيشه‌بيلديلر. بو دونانما كنديلرينى قسطنطينيه وردوس طريقيله دالماچيايه ايصال ايلمشدر [۳٤].

(۱) شيلد به‌ركر، يالكز بيك بش يوز ديورسه‌ده، سهو ترتيب اولمليدر، انكلك مجارستان تاريخنه مراجعت، ص ۲۰۲.

(۲) شيلد به‌ركه‌ر، كندى افنديسى اولان ليه‌نهارت ره‌يشه‌رتينكه‌ردن باشقه ورنه‌ر، بنزه‌نوئه‌ر، كوغله‌ر، كليسنه‌ر نامنده‌كى شواليه‌لرى‌ده ذكر ايدر.

پادشاه، مظفریتدن صوکره، اردوکاهنی نیکبولی او کنده قورور، متعاقباً موقع حربی کورمکه چیقدی. صحراده بولنان برچوق نعشلری — که برقاچ سورخ آلتمش بیکدن متجاوز برمقداره چیقاررلر — کورنجه، کوزلرندن دموع حدت سیلان ایده‌رك، بوقدر مسلمانك محاربه‌ده، یاخود فرانسزلرك چادرنده اتلاف ایدلمش اولمسندن دولایی طنین انداز برصورتده اخذ ثار ایتمکه یمین ایلدی. قورقونج تصورلرده بولنه‌رق، ایرته‌سی کون بتون اسیرلرك حضورینه جمعنی امر ایتدی. بوغازلرنده ایپ، اللری آرقه‌لرینه باغلانمش اون بیکدن زیاده اسیر ارائه ایدلدی. بونلرك آره‌سنده باویرا اصیلزادکانندن برینك اوشاغی اولان شیلدبرگه‌ر نامنده وهنوز اون آلتی یاشنده بردلی قانلی بولنیوردی، که اوتوز درت سنه اسارتدن صوکره، نائل حریت اوله‌رق، کندیسنك برصورت اعجازکارانه‌ده قورتلدیغی قتل عامك ساده ومؤثر حکایه‌سنی براقمشدر. پادشاه، عثمانلی عسکرلرینك ارواحنه ویریله‌جك مدهش ترضیه‌نك شاهدی اولمق اوزره، قونت دونه‌وه‌ری حضورینه جلب ایتدی. پرنس، کندیسی ورفقای فلاکتندن خیلیسی ایچون استدعای عفو ایلدیکندن، اونك وباشلیجه شوالیه‌لردن سکسانك حیاتنه ایلیشلمدی. بایزید قتل عمومی اشارتنی ویردی. بتون اسیرلر آرقه‌داشلرینك اشکنجه‌لرنده حاضر بولنمغه مجبور ایدلدیلر. برطاقمی جلادلره تسلیم اولنه‌رق، باشلری کسیلدی؛ دیکرلری کورز ضربه‌لریله اهلاك اولندی [۳۵]. اوچ آرقه‌داشنك ایاغی دیبنده اولدیکنی کورمش اولان شیلدبرگه‌ره صیره کلنجه، بایزیدك اوغلی اسیرك کنج اولدیغنی باباسنه اخطار ایلدی. یاشی یکرمیدن آشاغی برکنجك اعدامنه عادت مساعد اولمدیغندن، شیلدبرگه‌ر دیکر بش دلی‌قانلی ایله برابر عفو ایدلدیلر. بش باویرا اصیلزاده‌سی وازجمله ژان غره‌دف موقع جزایه قدر ایپلرله چکیله‌رك، باشلری کسیلمشدر. غره‌دف، اتمام انفاس ایتمزدن اول یوکسك برسسله «الوداع! برقانمزی دین عیسی ایچون دوکیورز. بوکون، اکر الله ایسترسه، کوکه چیقه‌جغز» دیه باغیردی، ومتعاقباً باشی طوپراغه دوشدی. بوقتال طلوع شمسدن بعدالزوال ساعت دورده قدر بلا فاصله امتداد ایلدی (۱). نهایت اکابر دولت بومنظرهٔ مدهشه‌دن متأثر اوله‌رق، پادشاهك آیاغنه قپانوب، مرحمتنی استدعا ایتدیلر. اون بیك خرستیانك قانی شیمدیلك انتقامنی تسکین ایتمش اولدیغندن، خمسی انتخاب ایتدکدن، صوکره بقیه‌سنی اونلری اللرینه کچیرن مسلمانلره توزیع ایلدی[*]. حصهٔ سلطانی‌یه اصابت ایدن شیلدبرگه‌ر، دوق دوبورغونی ویکرمی درت شوالیه ایله

(۱) شیلد به‌رکر، ۲ ، ص ۱۳ .

برلکده کلیبولی قلعه‌سنه حبس ایدلدی. بونلرك اسارتلری اثناسنده، سیکیسموند اهل صلیب دونانماسیله قسطنطینیه‌دن کله‌رك، کلیبولینك اوکندن کچدی. کوچك کمیلری وتجربه‌سز کمیجیلریله وندیك، ردوس قوای بحریه‌سنه قارشو جدی بر محاربه‌یه طوتوشه‌یامان ترکلر، اسیرلری دکیز کنارینه دیزه‌رك، بلند بر صدای استهزا ایله قرالك کاوبده، بونلری صاتین آلمسنی اخطار ایتدیلر. فراری حشمتپناهك، متفقلری اولان فرانسز شوالیه‌لرینی تخلیص ایتمك اوزره، هردرلو وسائطه تشبث ایتمسی ایچون بو مستهزیانه دعوته لزوم یوق ایدی. ۱۳۹۷ ابتداسنده، وندیك حکومتنك اعانه نامیله سنوی تأدیه‌سنی متعهد اولدیغی یدی بیك دوقه‌یی سیکیسموند بونلرك تخلیصنه صرف ایتدی (۱). فرانسه وقبریس قراللری‌ده اوکا التحاق ایله، امر تخلیصی تسریع ایچون پادشاهه قیمتلی هدیه‌لر کوندردیلر. لوزینیان اون بیك دوقه قیمتنده غایت کوزل ایشلنلمش بر آلتون میوه طبقی تقدیم ایتدی. آلتنجی شارل بر طوغانلق، اوچ حیوان یوکی ارغوانی قماش، اینجه‌ره‌یمس بزلری، بیوك اسکندرك مظفریاتنی مصور آرراس قالیچه‌لری کوندردی. نهایت ایکی‌یوز بیك دوقه مقابلنده — کلیبولیدن عزیمتلرندن بری بروسه‌ده بایزیدك سرایی اتصالنده موقوف — فرانسز شوالیه‌لرینك حریتلری اعاده اولندی. فرانسه آمیرالی محاربه‌ده وقونه‌تابل ایله قوسی بروسه حبسخانه‌لرنده تلف اولمشلر ایدی. مارشال بوسیقولت وکوئی دولاتریمویل دها بختیار اولدقلری جهتله، قورتیلان اسیرلر آره‌سنده بولندیلر. فدیه تأدیه اولندیغی زمان، پادشاه، قونت دونه‌وه‌ره مساعده ایتدیکی صیره‌ده، شو سوزلری سویلدی: «بردها بنم علیهمده سلاح استعمال ایله‌مك اوزره ایتدیکك یمینی سکا اعاده ایدیورم؛ اکر شرفکی محافظه ایدر بر آدم ایسه‌ك، بالعکس سریعاً الکه آلمغه و خرستیانلغك بتون قوتنی علیهمه طوپلامغه دعوت ایدرم. اکتساب شان ایچون یکی فرصتلر تدارك ایتمکله‌بنی محظوظ ایتمش اوله‌جقسك» (۲).

زیاده آو مراقلیسی اولان بایزید، اصیل محبوسلری اعاده ایتمزدن اول کندیلرینی بر طوغان آوینه کوتوردی؛ یدی بیك طوغانجی وآلتی بیك سکباندن اشاغی اولمایان معیتی خلقتنك احتشامیله اونلره حیرت ویردی، [۳٦]. آو کوپکلرینك ارقه‌سنه ایپکلی اورتیلر، پارسلره مجوهرلی طاسمه‌لر قونلمشدی. بایزیدك سلطنتندن بری طوغانجیلر

(۱) انکول، مجارستان تاریخی، ۲، ۲۰۳. بو اعانه مقاوله‌نامه‌سی ۱۳۸۱ ده عقد، وفرانسه اصیلزاده‌کاننك تخلیصنده قوللانیلان پاره ۱٦ کانون ثانی ۱۳۹۷ ده تأدیه اولنمشدر.

(۲) کیبین، ص ۲۲٦ دارو، وندیك تاریخی، ۲، ۱۰۸. وه‌رتو، مالطه طریقتی تاریخی، ص ۱٥. کیبین بو نطقی ایسته‌دیکی شکله قویمشدر.

پادشاهك صيد طاقمی تشکیل ايديورلردی؛ دردە منقسم ايديلر: اصل طوغانجيلر، چايلاق آوجيلری، اقبابا آوجيلری، آتمجه آوجيلری [۳۷]. سكبانلر مؤخراً يكی چريلره الحاق اولندی. اوچ الای صامسونجی، زاغارجی، طورناجی داخل اولمامق اوزره، سكبانلرك مجموعی اوتوز اوچ الای ايدی. بو آلايلرك درت بيوك ضابطی بزم زمانمزه قدر يكی چری آغالرينك معيتنده الك بيوك ضابط ايديلر. عثمانليلرك آلمش اولدقلری افكاره كوره، بيوك ضابطلر اوخدمتلرندن مستعار عنوانلرله اكتساب نجابت ايدرلر. نصلكه كوچك يكی چری ضابطلری‌ده مطبخ خدمتلرندن مأخوذ عنوانلرله (۱). شوغرابتك سببی، آسياليلرك ازمنهٔ عتيقه‌دن بری يرلشمش فكرلرنجه، صيد محاربه‌نك الك كوزل مثالی اولديغی كبی، يه‌جك‌ده غوغانك الك مهم لوازمندن بری بولنمسندن عبارتدر.

تركلرك ايستيريا ومجارستانه دخوللری.— بايزيد، شوپارلاق موفقيتی پای تختندن بتون آسيا حكمدارلرينه اعلان ايلدی [۳۸]. مصر سلطاننه، عراق عجم وعراق عرب حكمدارلرينه، تاتار خانه، ارمنيه‌ده سلطنت ايدن مختلف حكمدار عائله‌لری رئيسلرينه كوندريلن سفيرلر برچوق حرب اسيری كوتوريورلردی. يالكز مصر سلطاننك حصه‌سنه،مقدماخرستيان اردوسی اصيلزادكانی معيتی خ‍.مه‌سندن بولنان آلتمش اسير اصابت ايتمكده، وبونلرك آره‌سنده مجار بكارندن بری بولنمقده ايدی [۳۹]. خرستيانلرك نيكبولی ديوارلری او كندكی‌ه مغلوبيتی صاوا اوزرنده متروويچه‌نك ضبطی وتركلرك ايستريايه دخولی تعقيب ايلدی (۷۹۹—۱۳۹۶). پادشاهك عسكری اوچ كون محاربه‌دن صوكره، بوخطه‌يه توجه ايله په‌تاوو شهرينی ياقه‌رق، اهاليسندن اون آتی بيك كيشی‌يی اسير آلديلر (۲). عثمانلی اردوسنك برايكنجی فرقه‌سی نيكبولی محاربه‌سنده خرستيان اردوسنك صاغ جناحيله جمله‌دن اول فرار ايتمش اولان خائن لازقوويچك قومانده‌سيله سيرمی‌يی استيلا ايلدی. لازقوويچ، مجارستان قرالی حقنده‌كی غرضندن دولايی، بايزيدك رقيبی لاديسلاس دوناپولی‌يه آلمق (۳)، وبوپرنسی پادشاهك معاونتيله سيكيسموندك يرينه اقعاد ايتمك ايچون محاربه‌ده بولنمغی تعهد ايلمش ايدی (٤). آنجق هر

(۱) «دولت عثمانيه‌نك تشكيلات واصول اداره‌سی» ص ۲۰۳ و ۲۰۸. بوضابطلرك عنوانلری، مقدماً يازلديغی وجه ايله، چورباجی، سقاباشی، آشجی باشی ايدی. آلايك اوچ بيوك ضابطی بونلردر.

(۲) شيلد به‌ركه‌ر، ص ۱۷؛ استيريا وقايع نامه‌لری تركلرك بوبرنجی استيلاسندن بحث ايتمزلر.

(۳) لاديسلاس قبول اسلام ايده‌جك ايدی ديمك اولور. (مترجم)

(٤) بونفينيوس، عشره ۳، ۲، ص ۳۸٤؛ انكه‌ل، مجارستان تاريخی، ۲، ص ۲۰۳.

ایکی تصور خائنانه‌سنده موفق اوله‌مادی؛ ژان‌دوماروت، اونی یوزه‌غا قربنده مغلوب ایده‌رك، تکرار صاوادن مروره‌و بوسنه‌یه دخوله اجبار ایلدی. بونکله برابر لازقوو یچك عسکری صاوا، دراوا، طونه نهرلری آره‌سنده‌کی ممالکك جمله‌سنی خراب ایتدیلر. او درجه‌یه قدرکه بونلر چکدکدن صوکره شو خطه‌لرك معموریت قدیمه‌سنه دلالت ایده‌جك شیلر قصبه وقریه خرابه‌لرندن عبارت قالمش ایدی (۱) . ترکلر بوسنه طرفندن ایزووورنیقه‌قدر کیتدیلر. میرچه‌نك آوره‌نوس بکه قارشی افلاقلك واسع اورمانلرنده ابراز ایتدیکی شجاعت، سیل تخریبی توقیف ایده‌مدی. آوره‌نوس بر مستحکم اردوکاهه چکیله‌رك، افلاقلیلری رجعته اجبار، ومملکتی متبوعنك حکومتی آلتنه ادخال ایلدی (۲).

بایزید ایچون نیکبولی مظفریتی وبونك تأمین ایلدیکی منافع کافی دکل ایدی. غلبه‌یه آلشمش اولدیغندن، مظفریات واقعه‌سندن ماهرانه استفاده یولنی‌ده بیلیردی. پای تخته عودت ایدرایتمز، بش سنه مقدم یانی‌پاله‌ئولوغلك وفاتندن بری برفرقۀ عسکریه‌سنك آبلوقه آلتنده طوتدیغی قسطنطینیه‌یه تکرار توجیه انظار ایلدی. مانوئه‌لك جلوسندن شو واصل اولدیغمز زمانه‌قدر جریان ایدن وقایع رابطه‌سنی دردست ایده‌بیلمك، وبومدت ظرفنده بیزانس حکومتیله پادشاه آره‌سنده‌کی مناسبات خصمانه ویادوستانه‌یی اکلامق ایچون، بوراده مانوئه‌لك بدایت حکومتنه‌قدر چیقمق اقتضا ایدیور. یوقاریده کورمش اولدیغمز وجهله، مانوئه‌ل پدرینك وفاتیله محلول اولان تختنه قعود ایچون بروسه‌دن فرار ایده‌رك -- بعدما اوامرکذاری بولندیغی -- پادشاهك حدتنی جلب ایتمشیدی. اولا بوحدتی تسکینه چالشمش ایسه‌ده، قسطنطینیه کلیسالرندن برینك جامعه تحویلی وپای تختده برقاضی اقامه‌سی حقنده بایزید طرفندن وقوع بولان تکلیفی جسورانه رد ایتمشیدی. پادشاه ایله مانوئه‌ل آره‌سنده‌یکی وعلنی برقطع مناسبت اسبابنی خالقوندیل وفرانزه‌س بزه، دیکر مورخلردن دها کوزل اوکره‌دیورلر. ایمپراطور جلوسندن آزصوکره قارداشی تئودور وکندیسی کبی دولته تابع دیکر برقاچ پرنس ایله برابر سیروزده سرای اورخانی‌یه کیتمشیدی. بوپرنسلرك آره‌سنده صربیه دسپوتی اتیه‌ن، واردار (آکسیوس) اوزرنده کائن خطه‌نك حکمداری اولوب توارقونك اوغلی ودرا که‌زه‌سك قارداشی بولنان قسطنطین، ایپدامنوس ومونامبازیا پرنسی پول‌ماماس بولنیورلردی. ماماس، پادشاهك حضورنده تئودوری بلادندن برینی جبراً ضبط

(۱) انکه‌ل، صربیه تاریخی، ص ۳٥۱ تورووقدن نقلاً.

(۲) لوسیوس، ك ٥، ص ٤۹۰، شیمقك بوسنه تاریخنده. خالقوندیلاس، ۲، ص ۲٥.

ایتمش اولمقله اتهام ایلدی. بایزید حقوق سلطنتنه بویله علنی برصورتده تعرض ایلدیکنی خبر آلنجه، حدتنه پایان اولمادی. آندرونیکوس اوغلی یانی اخذثار ایچون انتهاز فرصت ایلدی؛ صوك ایمپراطورك کندیسنه واوغلنه سوء معامله سنی تخطر ایلیوردی. سلوری حاکمی صفتیله بایزیدك سراینه قبول اولندیغندن، بو مسئله ده متبوعنی افادات کاذبه ایله اوقدر اغضاب ایلدی، که بایزید تئودوروی کندی الیله اولدورمك ایستدی؛ لکن نفسنه حاکم اوله رق، بو ایشی وزیری علی پاشایه براقدی. علی پاشا، سلطانك امر وحشیانه سنی برمدت تأخیردن و بدبخت پرنسدن قیمتلی هدیه لر آلدقدن صوکره اجرا ایلدی.

سیروز ملاقاتنی متعاقب مانوئل ایله توارقونك اوغلی قسطنطین، بردها بایزیدك سراینه عودت ایتمه مك اوزره، بربرندن اخذ میثاق ایلدیلر؛ قسطنطین، اخلاصنه تأمینات اولمق، وعزالدیندن محلول اولوب ده نقریسه مبتلا اولمسیله برابر یانی پاله ئولوغك ایمپراطوره رغماً تزوج ایلدیکی طربزون پرنسسنك ضیاعنه تقابل ایتمك اوزره، کندی قیزینی بیزانس ایمپراطورینه وعد ایتدی. متفق پرنسلرك — قسطنطین واردار اوزرنده کی مملکتنه، تئودور پهلوپونه س (موره) خطه سنه، مانوئل قسطنطینیه یه عودت ایتمك ایچون — هنوز آیرلمش بولندقلری برزمانده ایدی، که علی پاشا یکیدن قسطنطینیه یی محاصره ایده رك، ایمپراطوره، وظیفهٔ تابعیتی ایفا ضمننده پادشاهك حضورینه کلمسنی اخطار ایلدی. علی پاشا، ظاهراً مأموریتنی اجرا ایدیوردی؛ لکن خفیاً ایمپراطوره، وعدایله کچشدیروب، حقیقی برصورتله اطاعت ایتمه مسنی توصیه ایتدی؛ پادشاه، اوامرینی حکمسز براقمق ایچون ایمپراطورك حیله یولنه صاپدیغنی کوره رك، نیکبولی محاربه سندن اول باشلانمش، آلی سنه دن بری نتیجه سز دوام ایتمکده بولنمش اولان محاصره یی تشدید ایلمسنی وزیرینه تبلیغ ایتدی. قسطنطینیه اهالیسنك اکثریسی، آجلقله اولمکدن ایسه شهرك ترکلره تسلیم ایدلمسی لازم کله جکنی کیزلیجه ونهایت علناً سویلمکه باشلادیلر. اندرونیکوسك اوغلندن سلوری یی آلمق ایسته ین بایزید، عمجه سی مانوئلك یرینه اونك تخت حکومته دعوت ایدلمسنی محصورلره توصیه ایلدی. فقط ایمپراطور اطاعته مجبور اوله رق، وحالنه نظراً الك مساعده اوله بیله جك صورتی دردست ایده بیلمك اوزره پادشاهك معلوماتی اولمقسزین یکنیله مخابره ایده رك، پای تختدن عبارت قالان بیزانس ایمپراطورلغنی، بتون خزینه لرینی سربستانه استعمال ایده بیلمك شرطیله، ترك ایلیوب، موره خطه سیله اکتفا ایده جکنی وعد ایتدی. یانینك ویردیکی سوز اوزرینه، ایمپراطور مانوئل استانبولدن یونانستانه کیتدی. مؤخراً زوجه سیله کنج اوغلنی اوراده براقه رق، ترکلر علیهنده معاونت

استرحامی ایچون میلانه، جنوه‌یه، فلورانسه‌یه، فرانسه‌یه، المانیایه عزیمت ایلدی. بر فائده‌سی اولمادی؛ بو حکومتلرك هیچ بری، ممالك قدیمه‌سنی تکرار ضبط ایتمك ایچون ایمپراطوره یاردیم ایتمك ایسته‌مدی. مانوئه‌لك چکلدیکندن بری قسطنطینیه‌ده یاپی یاله‌ئولوغ حکومت ایدیوردی. آنجق پادشاهك اتخاذ ایتدیکی طریق سیاست سایه‌سنده نائل اولدیغی نفوذ حکومتك ایلك اجراآتی اولمق اوزره، دشمنك طلبنه موافقتله، یکی برکلیسانی جامعه تحویل و شهرده بر قاضی اقامه ایلدی(۱). اوندن صوکره سلطانه سنوی اون بیك دوقه ویرکی اعطاسنه موافقتله برابر، شوصیره‌ده پای تختی محقق بر خرابیدن محافظه ایدن آنجق صدر اعظمك حیله‌لری اولدیغی جهتله، هرسنه علی پاشایه آلتون و کموشله مالی اون بالق کوندرمکه مجبوریت کوردی(۲). عثمانیلرك کشاد ایتدکاری جامع، استیلای اسلامدن بری ایمپراطورك ضعفندن استفاده ایله قسطنطینیه‌ده تأسیس اولنان معابد مسلمینك دردنجیسی ایدی. بایزیددن اول خلیفه سلیمان، سلجوق حکمداری ارطغرل، صلاح الدین ایوبی، اسلامك سربستانه ادای فرائض دینیه ایتملرینی و بیزانس ایمپراطورلغی پای تختنده بر جامع بناسنی طلب ایتمش، و بونی قبول ایتدیرمش ایدیلر [٤٠]؛ لکن بر محکمه تأسیسی و بر امام و بر قاضی تعیینی و حتی شهرك مشتملاتندن بر قریه‌یه ترکمن اهالی اسکانی مراد اولك اوغلنه قالمش ایدی. بیتینی طرفلرندن کلمش اولان بو اهالیٔ مستعمره، کوینك وطراقلی یکیجه‌سی خلقندن ایدیلر. بایزیدك سقوطندن صوکره امام و قاضی ایله برابر قسطنطینیه‌دن اخراج ایدیله‌رك، پای تخته، قریب کوینکلی قریه‌سنه یرلشدیلر[٤١].

بایزید، بیزانس ایمپراطورلرینه بو یکی اثر حقارتی قبول ایتدیرمش، وشرق خرستیانلرینك مرکز ممالکی سورلری ایچنده نهال اسلامی غرس ایتمش اولمقله مفتخر اولدیغی حالده، اوروپا و اسیاده‌کی سلسلهٔ فتوحاتی دوام ایلدی. تیمور تاش آسیانك شمال و شرقنده حدود دولتی توسیعه مأمور اولدی؛ آوروپایه کلنجه، پادشاه بو قطعه‌نك جنوب و شرقنده بالذات تزیید فتوحی تصمیم ایتدی. کنغری، یاخود چانغری آز وقت ایچنده تیمور تاشك النه دوشدی. هر ایکیسی قزل ایرماغه آتیلان شیرین صوو آجی

(۱) خالقوندیل، ۱، ص ۱۲، ۱۵ و ۲، ۲۵؛ فرانزه‌س، ۱۳، ص ۱۳؛ دوقاس، ۱۵، ص ۳۰.

(۲) سعدالدین، نشری، ورق ۱۰۱. [حتی مرویدرکه علی پاشایه ظاهراً کوتوردیکی هدایادن غیری، اون عدد بیوك ماهینك جوفلرینی زروسیم ایله پر ایدوب، بعض مأکولات ایله ضیافت طریقی اوزره ارسال ایلمش... طراقجی یکیجه‌سندن و کوینکدن اولر کوچوروب، استانبول ایچنده بر محلهٔ عظیمه پیدا ایتدیلر، و مسجد و جامع بنا و قاضی و امام و خطیب تعیین و اول سنه‌نك جزیه‌سنی انواع تحفه وهدایا ایله استیفا ایده‌رك، عودت بیوردیلر.» تاج التواریخدن، جلد ۱، ص ۱٤۸ و ۱٤۹].

صو آره‌لرنده بولنـان بو شهر دردنجی عصردن بری پافلاغونیا قراللرینك پای تختی ایدی(١). کنغرینك فتحی بر برینی معقب دیوریکی ، دارنده، بهسنی، ملاطیه، کماخ شهرلرینك تسخیرینی استلزام ایلدی. سیواسك شمال شرقیسنده ایکی کونلك مسافه‌ده وچیچك طاغنك (سکه‌دیسوس) مائلهٔ شرقیه‌سنده کائن وجنوب غربیدن حسن طاغیله (آنتی طاوروس) محفوظ اولان دیوریکی، غیرمنبت وطاشاق بر وادینك منتهاسنده ومیتریداده ایلك مظفریتنك موقعنده — پومپه طرفندن انشا اولنمش، وایلك اسمی اولان نیقوپولی (٢)—که مظفریت شهری دیمکدر — بو مناسبتله ویرلمش ایدی. دیوریکیدن ایکی کونلك مسافه‌ده ملاطیه قضاسی حدودنده بولنان دارنده (٣)، آق صونك منبعی اولان بر طاغك اتکنده‌در. بهسنی قضاسنده ومرعشدن (قدیم ژه‌رمانیچیا) قیصریه‌یه کیدن یول اوزرنده کائن بهسنی قصبه‌سی، بر کوچك ایرماغك اروا ایلدیکی متعدد باغچه‌لرله محاطدر (٤). فرات کنارلرندن پك اوزاق اولمایان وپیکارباشی ایرماغیله برلکده لطیف اوسپوزی(٥) صحرالرنده جاری دیر مسیح صولریله اسقا ایدلمکده بولنان ملاطیه (که تاریخ قدیمده میتیله‌ن اسمیله معروفدر) دیوارلری آلتنده ژوستینیه‌نك خسرو نوشیروان ایله وقوع بولان محاربه‌سیله ذی اشتهاردر (قبل الهجره ٥٠ — ٥٧٢). سید عربی بطال غازینك مسقط رأسی اولان بو بلده، دانشمند حکمدارلرینك پای تختی ایدی. حدود اوزرنده وفراته قریب بر محلده قدیم کوماته‌ن قضاسنده واقع کماخ قلعه‌سی دولت عثمانیه‌نك اك مستحکم مواقعندن بریدر (٦) [٤٢]. قومشوسی اولان ارزنجان اعلی قیون جنسیله، بایبورد نسواننك کوزللکیله مشهور اولدیغی کبی ، کماخده بز دستکاهلریله شهرت بولمشدر [٤٣]. ایران جهتندن حدود اوزرنده‌کی موقعلرینه نظراً تسخیرنده زیاده اهمیت اولان بو بلده‌لرك جمله‌سی اووقتدن اعتباراً سلطان بایزیدك داخل دائرهٔ فتوحی اولمشدر.

تیمورتاش، شو صورتله مظفر علملرینی بو قدر عصرلر روما وعجم ایمپراطورلقلرینك

(١) مانه‌ر، ٤، ٣، ٣٢ ؛ جهانما. ص ٦٤٥.

(٢) مانه‌ر، ٤، ٢، ص ٣١٧ وجهانما، ص ٦٢٥.

(٣) دارنده هر احتماله کوره قدیم کافراس شهرینك موقعنده‌در. (فرانسزجه نسخه مترجمی)

(٤) جهانما، ٦٠٠. سن مارتن، ارمنیه حقنده خاطرات، ١، ٢٠٠ ؛ مرعش اسکی ماریستوم بلده‌سی، وقدیم ژه‌رمانیچیا مرعشك دها شرقنده‌کی مراح قصبه‌سی اولمالیدر. (فرانسزجه مترجمی)

(٥) جهانما ، ص ٥٩٩ ، ٦٠٠

(٦) «Spiranti Zephyro contraversa Gumathenam contingit regionem uberem et cultu juxta fœcundam» [متنك مأخذی] مارسه‌ل، ١٨، ٩. اولیا. جهانما.

حدود طبیعیه‌سی اولمش اولان فرات کنارلرینه‌قدر ایصال ایلدیکی صیره‌ده، بایزید، ییلدیرم کبی یونانستان اوزرینه دوشیوردی. مملکتنه، اللهنه خائن اولان فوکیس پسقپوسیدر، که قاره‌فریه‌ده (برویا) برجامع انشا آتنه نظارتله مشغول اولان (١) بایزیدی، اوراده‌کی اردوکاهنی ترك ایدوب ده، هەللاد خطه‌سنه دخوله دعوت ایلدی. بو پاپاس، پادشاهك آوه مراقی بیلدیکندن، یونانستانی، لطیف مزرعه‌لرله فاصله‌دار و آطه‌طاوشانی، طورنه‌سی، قوغوسی مبذول بر مملکت اولمق اوزره توصیف ایتدی. بایزید، تسالیایه [ترحاله] دوغرو توجهله، بو طاغاق خطه‌لرك باشلیجه شهرلرینی مقاومته تصادف ایتمکسزین ضبط ایلدی. یکی‌شهر (لاریسا)، روماللرك ما کدونیالی فیلیپ علیهنه محاربه‌لرنده قانلی وقایعه جریانکاه اولمقله مشهور اولان و بوڭ‌موند ایله آلکسی قومنه‌نك جوارده‌کی برواديده تصادم ایده‌رك، بری دیکرینی رجعته مجبور ایتمك ایچون تعبیة الجیش صناعتنده‌کی ذکالرینی تمامیله صرف ایتدکلرینی کورمش بولنان ترحاله (قدیم تریقا) اوصورتله بایزیدك النه دوشدی. دومه‌نیك، یاخود دومانیسقا (قدیم دوماچیا (٢) [دومکه]) ترکلرك تقربلری خبری اوزرینه، دوق کورنایوس طرفندن ترك ایدلدیکی کبی، لوقری طاغلری اتکلرنده کائن پاتراس(٣)، یاخود ایپاتا (بادره‌جق) وینه بو حکمداره عائد فارسال اووجه ایله تسلیم اولندی. کینکتیوس ـ فلامینیوسك، اونك قربنده ما کدونیالی فیلیپه مظفریتی وروماك طالعنی تعیین ایدن محاربه ایله تاریخده مشهور اولان فارسال، هیچ سلاح پاتلامقسزین پادشاهك النه کچدی. اوچ یوزلرك تلف اولمسیله برشهرت ابدیه اکتساب ایدن ترموپیل بوغازلرندن، وقتیله غوتلرك باشنده آله‌ریقك مانعه‌سز

(١) براتوتیده سعدالدین. [سعدالدینك افاده‌سی تلخیص آتیدن عبارت، وپاپاس مسئله‌سیله مناسبتدن عاریدر: «٧٩٨دن ٨٠٠ تاریخنه‌قدر سلطان بایزید، بالذات و بالواسطه فتوحاتده بولندی. موره‌جزیره‌سنك فتحی ایچون قاره‌فریه‌ده اقامتله برعمارت واورادن ادرنه‌یه کلوب، عالی جامع، عمارت، دیکر مبانیٔ خیریه انشا ایتدیلر. ثانیاً ترحاله طرفنه عسکر کوندره‌رك، کافهٔ ملحقات و توابعیله تسخیر ایلدیلر. قرالك حرکات ناهموارینه مبنی، انکروس دیاری پامال ایدلدی. کانقری فتحنه مأمور اولان تیمورتاش پاشا اوممالکی تماماً آلدی. مدینة الحکما اولان آتنه توابعیله فتح اولندی. تیمورتاش پاشا ترکمن اللرندن بهسنی وملاطیه‌یی، کورداللرندن دیوریکی‌یی ضبط ایلدیکی کبی، دارنده وکاخ ودیکر قلعه‌لری ممالك عثمانیه‌یه ضم ایتدی.» جلد ١، ص ١٥٠.]

(٢) لیویوس، ٣٩، ٢٥، آنناقومنه‌نا، ١، ٥، خالقوندیلاس، ٢، ٢١ و ٢٨؛ حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی.

(٣) خالقوندیلاس. بو پاتراس، ترکلرك بالیابادره دیدکلری موره پاتراسندن باشقه‌در.

کچدیکی کبی ، بایزیدده او صورتله کذار ایلدی (١) . مجملرك لا کده مونیالیلر واونلردن‌صوکره رومالیلرك ماکدونیالیلر حقنده یاپدقلری کبی، دشمنك اطرافنی بیله چویرمکه لزوم کورمدی . زیتون (قدیم لامیا) — که ماکدونیالی فیلیپك محاصره‌سی و آنتیپاته‌رك مدافعه‌سیله معروفدر — بتون فوکیه ایله برابر، پاپاسك دعوت ایتمش اولدیغی وحشی فرقه‌لره تسلیمیت کوستردیلر. بوخائن ، پاپاس، سائقهٔ کین ایله دلفوئی دوقه‌سی ده‌لووسك زوجه‌سی تروده‌لودانی، بایزیدك حضورنده، روم استراتی(٢) ایله متفقاً برخدعهٔ جنایتکارانه اجرا ایتمکده اولدیغی، وخلقی مدهش صورتده تضییق ایدوب برچوقلرینی اتلاف ایلدیکنی بیان ایله اتهام ایلدی. اسپانیا قرال‌خاندانه منسوب اولان ده‌لووس آزوقت مقدم وفات ایتمش ایدی. طول قالان زوجه‌سنك عاشقنه‌کنجه، دوشمدن باشقه برچوق قادینلری ده سحر و دیکر صناعات شیطانیه ایله اغفال ایلدیکی ادعا اولنیوردی. شبهه‌سز بواسناداتدرکه تروده‌لودایه، غالبی استقبال ایله نشانلی بولنان قیزینی خزینه‌لرینی ، امارتنی، حتی کندیسنی تقدیمه قرار ویردیردی. بایزید، والده‌یی حر براقه‌رق، تبدیل دین ایتمسنی طلب ایتمدی. فقط قیزله مملکتی مسارعةً قبول ایده‌رك، مملکتك اداره‌سنی امراسندن برینه تفویض ایتدی(٣) . اسکی دوریس، لوقریس، فوکیس مملکتلرینی یالکز اردوده حضوریله ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایلدکدن صوکره، مورده فتوح جدیده اجراسنی جنراللری یعقوب و آوره‌نوسه براقدی. یعقوب بك شبه جزیره‌نك اك جنوبی منتهاسنه قدر بتون قسم غربیسنی دورایله، مودون وقوروون حوالیسنی تخریب ایلدی. اوره‌نوس بك موره‌نك اسکی پای تختی اولوب، تاریخ قدیمده ژونونك بر معبدی و پوسیدونك (نپتون) حیوانلرینك بسلندیکی چایر ایله مشهور بولنان آرغوسی محاصره ایتدی. آوره‌نوس موقعك ایکی طرفنه بردن هجوم ایتدی. شهر صاغ طرفندن ضبط اولندیغنه دائر انتشار ایدن روایت اوزرینه بتون محافظلر اوطرفه کیتدی؛ بو صیره‌ده ترکلر صول طرفدن نردبان قوره‌رق، مدافعه‌دن محروم بولنان استحکاماته چیقدیلر (حزیران ١٣٩٧). بلده‌نك خزینه‌لری یغما ایدلدی[٤٤]، واوتوز بیکدن زیاده روم اهالی اسیرایدیله‌رك، آناطولی‌یه نقل اولندی . بوکا مقابل و آسیافاتحلرینك اصولنه موافق اولمق اوزره، بایزید آوروپایه ترکمن وتاتار مهاجرلری

(١) «Thermopylœ locus appellatur nobilis Lacedemoniorum adversus Persas morte magis memorabili quam pugna» خالقونديلاس .

(٢) مانه‌ر ٧ ، ص ٦١٠ ؛ خالقونديلاس ، ٢ ، ٢١ ؛ ليويوس، ٣٩ ، ٢٨ .

(٣) «Hic ortus erat de genere Taraconiensium regum». خالقونديلاس .

کتیردی. پك قدیم زمانلردن بری، مملکتك بویله بر اوجندن اوته کی اوجنه اهالینك هیئت مجموعه‌سیله نقلی برحکمدارك قوت مستبدانه‌سنی احکام ایچون الکامین چاره عد اولنوردی. دارا بو مقصدله لیبیانك [بنغازی] برقه چولی اهالیسنی باقتری خطه‌سنه، آوروپا په‌اونیلرینی آسیایه، آسیای صغرانك میله‌زیلیلرینی ایرانده سوزایه کچیرمش، ویونیالیلری فنیکیه‌یه، فنیکه‌لیلری یونیایه هجرت ایتدیرمکی آرزو ایلمش ایدی. ینه بو سببه مبنیدر که پادشاه صاروخان اراضیسندن منمن (ماینومه‌نوس) صحرالری ترکمنلرندن بر مقدار کلیسنی قلبه‌یه نقل ایلدی [٤٥]. دیگر بر قاچ طاقم‌ده مندرس، اسقاماندر، قایستروس کنارلرندن آوروپاده آکسیوس ساحللرینه و ترما جواری سکنه‌سی صوفیه وزغره‌یه هجرت ایلدیلر (١).

عثمانلی مورخلری آتنه‌نك فتحنی موره‌نك ضبط اولندیغی سنه‌ده (٨٠٠–١٣٩٧) کوسترمکده جملةً متفق دکللردر (٢). ترکلر طرفندن‌ده «مدینة‌الحکما» تسمیه اولنان آتنه‌نك اونلر ایچون ملك دائمی اولمسی یتمش سنه صوکره محمد ثانی سلطنتنده وقوع بولمش ایسه‌ده، بوندن مقدم عثمانلی اردوسی طرفندن ضبط ایدلدیکی بحقٍ انکار اولنه‌ماز. ابوالتاریخك آتنه‌لیلری «یونانیلرك الك عاقللری» تسمیه ایتدیکی زماندن دولت عثمانیه مورخنك اونلرك وطنلرینه «مدینة‌الحکما» نامنی ویرمکدن امتناع ایده‌مدیکی زمان آره‌سنده کچن مدتده نه قدر وقایع کذار ایلمشدر! آتنه — که وقتیله اهالیسی، یونانیلر ایچنده خاك ولادتلرینی اصلا ترك ایتمینلر یالکز کندیلری اولدیغنی بیان ایله افتخار ایدرلردی (٣) — سه‌قروپ (٤) طرفندن تأسیس اولنمشدر؛ نه‌یت دینی‌ده سایسدن ثه‌کین کورفزی ساحللرینه سه‌قروپ معرفتیله کتیرلمشدر. هه‌رودوت نقل ایدر که آتنه‌لیلر تروا محاربه‌سی زماننده بیله مدنیتك یوکسك بر درجه‌سنه واصل اوله‌رق، یونانیلرك اردوسنه قوهٔ عسکریه‌یی تنظیم خصوصنده الك ماهر اولان کیمسه‌یی ومارا تونه حریت ملیه‌نك الك شجاعتلی مدافعنی کوندرمشلردر. آرمودیوس واریستوکیتون آتنه‌یی، پیزیستراتك اوغلی ایپارقك استبدادندن تخلیص و فنیکه‌لیلرك اعقابندن ژه‌فیره‌لیلر بو شهره صناعت تحریری ادخال ایلدیلر (٥). محملرك ایکی

(١) خالقوندیل، ص ٣٠، ٣١، ٣٢؛ هه‌رودوت، ٤، ٢٠٤.

(٢) حاجی قالفه، تقویم التواریخ، صولاق زاده، ادریس و دیکرلری.

(٣) هه‌رودوت، ١، ص ٥٦؛ پلاتان، ٩، ٢٩٠.

(٤) منفیسده تعبد اولنان بو الوهیت رومار میاننده آتنه اسمیله مظهر تقدیس اولشدر.

(٥) هه‌رودوت ص ٥٧، ٥٨، ٧٧، ١١٢، ١١٣

دفعه استیلا ، کیخسرو ایله ماردونیوسك احراق ، اسپارته‌لیلرك دائرهٔ اطاعتلرینه ادخال ، تراسیبولك اوتوز مستبددن تصفیه ، کرونه محاربه‌سندن صوکره ماکدونیالیلرك تحکم ، ماکدونیالی فیلیپك خراب ایلدیکی آتنه — رومانك بتون یونانستانه برات استقلال اوله‌رق ویردیکی سناتو بیاننامه‌سی سایه‌سنده — مدت مدیده برحریت کولکه‌سی محافظه ایتمشدر . روما ایمپراطورلری زماننده ، آلاریق ومعیتنده‌کی غوتلرك قسماً تخریب ایتدکاری اوابدك یرینه هه‌رود آتیتکوس و آدریه‌نك همتلریله آثار جدیده انشا ایدیله‌رك تزیین اولنمشدر . لکن بو بدبخت بلده غوتلرك دست وحشتنه دوشمزدن اول ماکدونیالی فیلیپ طرفندن حوالیسی تخریب ایدلمش ؛ سینوزارك اورمانی ، لیسه ، نظر فریب اوله‌جق بنالرك جمله‌سی ، مقابره قدر هرشی زیر وزبر اولمش ایدی (١) . بیزانس دوناتماسنك مرکز اجتماعی اولان اتنه ، ایمپراطورلغك انقسامندن صوکره ، تهب خطه‌سی کبی دوقه‌لغه تحویل اولنه‌رق ، اوتون دولاروش نامنده بورغونیالی بر اصیلزاده‌نك اداره‌سنه کچمش ایدی . مؤخراً بر ازدواج مناسبتیله غوتیه دوبرییه‌ن عائله‌سنه انتقال ایتدی . بو پرنس یدی یوز سواری ، آلتی بیك درت یوز خدمه ، سکز یوز پیاده ایله قاتالانلر اوزرینه یوریدی ؛ لکن بهاونی خطه‌سنده واقع سه‌فیز اوزرنده کلیاً مغلوب ایدلدی . بتون شو ایالت ایله آتنیك قطعه‌سی بو وقعه اوزرینه قاتالانلرك النده قالمشدر ، که بو قوم وحشی « جمعیت کبری » (یعنی یغما جمعیت کبراسی) نامیله اون درت سنه یونانستانك هرطرفنه دهشت آور اولمشلردر . مؤخراً آتنه‌لیلر آراغون خاندانك سلطنتنی قبول ایلدیلر . سچلیا قراللری آتنه‌یی کاه بر ولایت ، کاه اکابر حکومتدن برینه تخصیص ایتدکاری مالکانه شکلنده اداره ایتدیلر . فرانقلردن ، قاتالانلردن صوکره ، آتنه‌یوك دوقه‌لغی تختی اوزرنده — فلورانسه‌ده عوامدن معدود ، ناپولیده قدرت عظیمه‌یه مالك ، یونانستانده حکمدار مستقل اولان — آچیایولی عائله‌سی کورندی . آتنه بونلرك زماننده اوابد جدیده ایله زینت بوله‌رق ، تهب ، آرغوس ، قورینت ایله تسالیانك بر قسمنه امتداد ایدن دولتك پای تختی اولدی (٢) . ترکلر طرفندن محمد ثانی سلطنتنده ایکنجی دفعه فتح ایدلدیکی وقت ، دوقه‌لق عائله‌سنك صوك حکمداری ، تیمورطاشك قاره‌مانیکی حقنده کوستردیکی معامله‌یه توفیقاً ، آصلدی . نهایت ، سولونك ، په‌ریقله‌سك ، سقراطك ، آلکیویادك وطنی اولان آتنه ، که رواقلرنده ،

(١) «Dirutaque non tecta solum sed etiam sepulcra» ، تیت ، لیوك ٣١ ، ٢٤ .

(٢) کیبین ، ج ١ ، ٢٥٤ ، ٥٢٩ .

اقادەمی باغچەلرنده افلاطون ، آرسطو ، زەنون ، اپیکورواوقدر جاذبەدار برطرزده تعلیم‌حکمت‌ایدر ؛ صحنهٔ تماشالرنده سوفوقل‌ایلەاوریپید احتساساتی‌تهییج‌و آریستوفان ایله مەناندر خلقك آرزوی خندەلرینی تحریك ایلر ؛ ئەهین ایله دەموستەن موقع مخصوص رفیعلرند، قدرت بلاغتلرینی اظهارەموفق‌اولورلردی ... مینەروایله نپتونك شهری اولان آتنه،که معبدلریله ، آقادەمیلریله ، پارتەنونیله ، پانتەئونیله ، پاندرو-سونیله، ارەقتەئونیله ، پالاس پولیاس، تەزە، دەمتریوس، تەمیز، آفرودیت‌معبدلریله، سینوزارکی‌واولیمپیونیله ، آرەئوپاژی وفنیکسی ایله ، پیرەسی واقروپولیلەلیسەسی، موزەسی ، اودەئونی ، پریتانەسیله ، پوا کیلی وپروفیلەسیله ، جیمنازی ، ایستادی، هەرود تیاتروسی، مدید دیوارلری وواسع دیوانخانەلریله ، آدریەن‌نامنەمنسوب طاق ظفریله ، روزکارلر قلەسی‌اسمندەکی‌بناسیله ، فیلوپاپاسك اوابد ظفریله ، پان ، فەبوس مغارەلریله ، ایلیسوزنهری(١) وئەناقرینوس‌منبعیله، تالەس وتمیستوقلەسك مزارلریله حیرت بخش انظاردر ... حاصلی علوم وصناعاتك یکانه حریم ذی شرفی — که زمان زمان عجم ، غوت، قاتالان وحشیلرینك یاغینلرینه، تخریبلرینه معروض‌اولمشدر — بتون‌شو بیوکلکلرینك‌انقاضیله‌دیکر باربارلرك النه دوشدی ؛ لکن بونلرهیچ‌اولمازسه « مدینةالحکما » نك خرابەلرینی بولدقلری حالده محافظه ایتمشلردر [*] .

اورەنوس ویعقوب بکلر مورەده فتحدن فتحه انتقال ایتدکاری حالده (شو برنجی استیلانك آنجق نیکبولی محاربەسندن صوکره وقوعی اعتباریله) [٤٦] ، مانوئەل آوروپایی‌دولاشەرق — تختندەایکن‌شجاعت ذاتیەسنه اعتمادایتمیوب‌دە،ایدیٔ اجانبك زوال سلطنتنه مانع‌اولەجغی‌ظن‌ایتمش برکیمسەنك‌کوسترەجکی‌تلاش ایله — خرستیان دولتلرندن معاونت دیلەنیوردی . یکنی یانی ، پای تختنك اورتەسندەبیله دشمنلر وطلب‌مفرطده بولنور متحکملرایچندەقالەرق ، برکون قسطنطنیەخارجنده توسیع حکومت‌ایدەبیلمك خیال‌خامیله وقت‌کچیرردی. چونکه آناستاسك سلوریدن بدء ایله یاپدیرمش اولدیغی سور عظیم ایله محاط اولان شهر جواری ، سلوری ایله برلکده ترکلرك النه دوشەرك ، ترکن مهاجرلری پای‌تختك قرای‌متجاورەسنه،حتی استانبول ایچنه یرلشمش ایدیلر ؛ مؤذن منارەده مسلمانلری نمازه چاغیرر ، قاضی محکمەده حکم ویرردی .

بیزانسلیلر برقاچ‌سنەیی‌سکوت حجاب‌آلود ایچنده امرار ایتدیلر . مورخ‌دوقاس

(١) له آتده آتنه طوپوغرافیاسنه مراجعت .

دیور که: «بایزید اوزمان بروسه‌ده اقامت ایتمکده؛ نهال اقبالی، طیورك نغمات کونا کونیله کالی بولان میوه‌لرله مالامال کورنمکده ایدی؛ هر درلو وسائل حظوظاته مالك ایدی: غریب‌الاشکال حیوانلر، قیمتدار معدنلر، جناب حقك شو دنیاده نظر ربا اولمق اوزره خلق ایتدیکی هرشی سرایلرنده موجود ایدی. قیز، ارکك بیکلرجه اسیرلر ایچنده حسن وآنلری جلب نظر دقت ایده‌رك انتخاب ایدلمش کوله و جاریه‌لر دائما اطرافنده بولنورلردی. رومل، افلاقلیلر، صربلر، آرناوودلر، مجارلر، ساقسونلر [٤٧] بلغارلر، لاتینلر، حاصلی جمله‌سی پادشاهك آرزوسنه کوره کندی لسانلرنده تغنی‌یه حاضر ایدیلر. ساطانده بونلرك آره‌سنده، دائما سفیهانه آغوش محبتلرنده بولنور ایدی» (٨٠٠—١٣٩٧).

اسمی او وقت جهانك هر طرفنده طنین انداز اولان تیمورك بر نامه‌سی پادشاهی شوحال لاقیدیدن چکدی، چیقاردی. بایزید، تیموری قورقودوب‌ده، استیلای فاتحانه‌سندن آلیقویه بیله‌جکنی امید ایده‌رك، الفاظ محقرانه ایله جواب ویردی. ارمینیه‌ده ارزنجانی استیلا (٨٠٣—١٤٠٠) وبعده بروسه‌یه عودت ایتدی. اورادن اوروپایه کچدی؛ ادرنه‌یه وصولنده بیزانس ایمپراطوری یانی‌یه شو سوزی تبلیغ ایلدی: «سافلك مانوئلی، تختندن ایندیریشم سنك منفعتك ایچون دکل، بنم منفعتم ایچون ایدی. بزه دوست قالمق ایستر ایسه‌ك، تاجکدن فراغت ایت؛ سکا ایسته‌دیکك حکومتی ویره‌یم. مخالفت ایده‌جك اولورسه‌ك، الهك وپیغمبرك نامنه قسم ایدرم، که شهرده کیمسه‌یی براقیه‌جغم، جمله‌کزی محو ایده‌جکم». بیزانسلیلر، یکی بر محاصره‌یه مقاومت ایتمك اوزره ذخائر کلیه تدارك ایتمش اولدقلرندن، سفیره بر توکل مسیحیانه و بر نخوت نجیبانه ایله‌مالی اولان جواب آتی‌یی اعطا ایتدیلر: «افندیکزه سویلیکز، که بز هر نه‌قدر ضعیف ایسه‌ك‌ده، ضعیفلری محافظه و قویلری مغلوب ایدن اللهدن باشقه مراجعت ایده‌جك هیچ بر قوت طانیمایز؛ پادشاه ایسته‌دیکنی یاپسین (١).» بایزید، تهدیدینی ایقاعه باشلامق اوزره ایکن [٤٨]، مقدمهٔ مغلوبیت قریبه‌سی اوله‌رق، تیمور طرفندن ارزنجانك تخریبی، سیواسك قتل عامی، تاتار دولرینك ایلریه‌یه دوغرو تعرضلری خبرلری کلمسیله، تصمیم ایتمش اولدیغی قسطنطینیه محاصرهٔ ثانیه‌سندن صرف نظر ایله، تاتارلرك امواج بی‌کران بی‌جولان ایتمکده اولدقلری آسیایه کچمکه مجبور اولدی.

(١) دوقاس. [بعنایة‌الله، اللی یدی سنه‌صوکره، فاتح، جدینك مقصدینی استحصال ایتمشدر.]

برنجی جلدك متننك صوکی

تذییلات

مورخك حواشی وایضاحاتی

برنجی جلد

برنجی کتاب

۱، ص ۳۸ — هه‌رودت، ۷، ٦٤: «سکیتاس،آمورگیوس، ساقاس دیرلردی».
احتمالدرکه آموو کیوس، نام دیکرله توریوس ایدی. زیرا ساقه‌سلرك کیخسرو علیهنه
سکیت محاربه‌لری عجم مورخاری طرفندن ترکاره اسناد اولنمشدر. دیکر طرفدن
سقالبه (اسلاولر)، یعنی هه‌رودوتك «ساقاس» لری جغرافیا واتنوغرافیا علماسی
طرفندن دائما ترکلر میاننده ذکر اولنمشدر. (جهانما، ص ۳۷۲).

۲، ص ۳۹ — انگه‌للك بلغارستان تاریخنه مراجعت. شولزدر، «تاریخی
وتنقیدی ساعات خالیه محصولی» نامنده‌کی اثرنده ترکلرك اصلنه دائر افکار مختلفه‌یی
جمع ایتمش ایسه‌ده، مأخذلره معلوماتی اولمادیغندن، برچوق سهولره‌دوچاراولمشدر.

۳، ص ۴۱ — حافظك غزلندن: [فرانسز جه‌ده‌کی ترجمه یرینه اصلی یازلدی.]
اکر آن ترك شیرازی بدست آرد دل مارا، * بخال هندویش بخشم سمرقند وبخارارا.
فغان کین لولیان شوخ شیرین کار شهر آشوب * چنان بردند صبر از دل که ترکان خوان یغمارا(۱)

٤، ص ۴۳ — هه‌رودوتده یای ایله اوق عنعنه‌سی یرینه، احسان الهی اولمق
اوزره، صابان، بیوندوروق، قازمه، کاسه عنعنه‌سی کوریلور. بو ایکی عنعنه‌نك کرك
اوغوزخانه عائدعنعنه ایله، کرك ترکلرك یافث حقنده‌کی حکایهٔ قدیمه‌لریله براز مناسبتی
اولمق ملحوظدر؛ بو حکایهٔ قدیمه‌یه کوره، نوح یافثه یاغمور دعاسنی اوکرتمش،
وجده (یده) تعبیر اولنان طاشی (۲) ویرمشدر،که بو طاشه مالك اولان کیمسه،
ارزو ایتدیکی وقت | بونی صو ایچنه آتمرق | یاغمور یاغدیریردی. هه‌رودتك فکرنجه
کوکدن دوشن آلتون یاناردی؛ بر حجر سماویدن باشقه بر شی اولمایان «جده» دخی
یانمق لازم کلیردی. میرخوند ولاری تاریخ عمومیلرنده یافث حقنده طاش حکایه‌سنی

---

(۱) یغما، ترکستانده برشهر. برهان قاطع. (مترجم)

(۲) « شمشیری که ابر چمن آرای ظفردر * سنك یدهٔ نصرت آکاسنك فساندر.» نفعی(م)

نقل ایدیورلر، که اونلره نظراً ترکلرك باباسی ایلك آوجی ، چادر ، کچه‌دن کلاه وحیوان دریسندن لباس موجدی ایدی .

٥، ٤٣ — تاتارلر تاریخ عمومیسی ، ص ٦٧ وجهاننما ، ص ٣٧٠ ، س ٢٥ .
ترکلرك بویکرمی‌درت عشیرته تقسیمندن باشقه جهاننما ٣٧١ نجی صحیفه‌ده تاتارلرك عدد مقدسی اولان طقوز اوزرینه مؤسس بر تقسیم کوستریور؛ وترکلرك مشهور عشیرتلری اولمق اوزره شو طقوز عشیرتی تعداد ایلیور: [مورخك خلاصه‌سی یرینه اصلندن عیناً آلنمشدر.

> « ١، اعظمی «اوغوز» قبیله‌سیدر . وطن اصلیلری دیارختای (چین شمالی) ایدی. سلجوقیان بو قبیله‌دندر. ٢، قنی قبیله‌سیدر، که کثرتده اوغوزه غالبدر. زمین سرایدن کلوب، ارمینیه حدودینه یایلدیلر. ٣، خیرخیر [هامر «ساریق» دیور] قبیله‌سی، که منسوب نام بر شخصك اقبیله تسمیه اولنمشدر. مسکنلری شمالده ختتال وکیماکه قریب ایدی. ٤، ضرمح قبیله‌سی، که مسکنلری جبل یونس [هامرده تانوس] دیمکله معروف کوه انلدر. ترکستاندن خاقانه طغیان سببیله چیقوب. آنده ساکن اولدیلر. وطقوز شعبه‌یه بولندیلر. جکلی وهملی اوچر شعبه‌در. ٥، کیمك [قبچاق] قبیله‌سی صحرانشین واکثریسی آتش‌پرستدر، میتلرینی احراق ایدرلر؛ ییلده برایکی کون صوملری اولور. بونلرك غنامی واردر. ٦، ختلکن [هامرده پچه‌نك] قبیله‌سیدر. بونلر بریرده قرار ایلمز؛ اوتوز مرحله قدر یرلری واردر؛ قونار، کوچر بر طائفه‌در. برطرفی دشت قپچاق؛ غربی بلادخزر وصقالبه‌در. ختا کیماله دیار خزرمابینی عظیم کوهستانه متصل بیاباندر. آنده اترا کدن طولاسی وغز نام ایکی طائفه ساکن اولور. ختاکیماله بونلر دائماً قتالده‌در. ٧، محرقه‌در، کوچر اولی. طولاً وعرضاً یوزفرسخ یرده اولورلر. ایکی نهر عظیم آره‌سیدر، بری اتل، بری تن صویی. صقالبه وروس بونلرله دائماً حربده‌در. بونلر اکثری غالب اولورلر. آلدقلری اسیری رومه کوتوروب، بیع ایدرلر. ٨، صقلابدر، که ختا کیماندن اون بش مرحله مسافه‌ده درختستانده اولورلر. اکثری آتش‌پرستدر. ذوالعشیری [ارزن] داری]. وشرابلری [بخه‌جکاری] عسلدر. سردارلرینه «سربناو» و وزیرلرینه « سونج » دیرلر . ٩ ، روس اولمق اوزره یازلمشدر ؛ لکن ظاهر بودرکه روس ترکدن دکلدر. »

بوراده اوغوزلرك غوز ، یاخود اوزلردن تفریق اولنمسی تعجبه شایاندر .
ده کینی Deguignes لك قولنجه بونلر بر ملتدر.

٦، ص ٤٣ — درت رکن دولت، یعنی محمد ثانی قانوننامه‌سنك وزیرلری جنکیز خانك درت وزیرینه تقلیددر . اسلامده درت عددی مقدسدر. خلفای راشدین وائمهٔ اهل سنت درت اولدیغی کبی ، طریقتلرده دخی هر بیرك درت خلیفه‌سی واردر، که بونلر انجیل محرری اولمسنه مماثل کورینور . درت قادین تزوجنه مساعده اولنمشدر ؛ خدیجه ، فاطمه ، آسیه ، مریم خیرالنسادیلر . داراکشتاسبك درت

زوجه‌سی وار ایدی: فائیده‌مه، ماندانا (مندانه)، اتوسسا، پارمیس. هرودوت، ٣، ٦٩، ٨٨، [اسلامده عددك قدسیتی یوقدر؛ بونلر تصادفیدر].

٧، ص ٤٤ — نشریده، ق ٢٤٣، شایان دقت برفقره واردر، که بوکا نظ اوچ اوقلرك نسلندن اولان یدی قبیله عثمانلیلرك باباسی اولان سلیمان شاه ایله برلکده گلمشلردر. بوقبیله‌لرك اسملری شونلردر: یورکه‌ر، قوسون، وارساق، قاره‌عیسو، اوزر، کوندوز، کیبچ تیمور. وارساقلردن بالدفعات بحث ایده‌جکز.

٨، ص ٤٥ — اوغوز ترکلرینك دردنجی عصرهجریدن اعتباراً تاریخلر حقنده نشری بزه بلك آزمعلومات ویریور. عرب وترکلرك محاربات قدیمه‌سی حقند حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنده معلومات آتیه‌یه مراجعت.

(مورخك ترجمه‌سی برینه حاجی قالفه‌دن بعض علاوه‌لر ایله عیناً نقل ایدلمش و علاوه‌لر اشارتی قونلمشدر.)

*٣١ (٦٥١) انقراض دولت ساسانیان بمقتولیٔ یزد جرد درمرو؛ فتح طالقان و وجرجان بدست عروه.
*٣٣ (٦٥٣) مقتولیٔ قارن خاقان ترك درحرب عبدالله بن خازم سرعسکر اسلام در خراسان.
*٤٣ (٦٦٣) فتح کابل بدست عبدالرحمان بن سمره.
*٤٦ (٦٦٦) انهزام اتراك درجنك ربیع بن زیاد درسجستان.
٥٣ (٦٧٣) استیلای اسلامیان بربلاد ترکستان.
*٥٤ (٦٧٤) فتح ترمذوعبور عبدالله بن زیاد والیٔ خراسان ازجیحون بماوراء نهر.
*٥٦ (٦٧٦) استیلاء سعدبن عثمان والیٔ خراسان بسمرقند.
*٦٥ (٦٨٤) انهزام ازارقه‌درجنك مهلب بن ابی‌صفره والیٔ خراسان.
*٨٣ (٧٠٢) مقتولیٔ محمد بن اشعث درسجستان.
*٨٦ (٧٠٥) فتح صاغان بدست قتیبه والیٔ خراسان.
*٨٨ (٧٠٦) غالب شدن قتیبه‌درجنك اتراك.
٩٠ (٧٠٨) استیلای قتیبه بربلاد ترك وقتل‌عام سکان طالقان.
٩٣ (٧١١) فتح سمرقند وخوارزم بدست‌قتیبه وتمام بعدازانهزام اتراك.
*٩٤ (٧١٢) فتح فرغانه بدست قتیبه.
*٩٦ (٧١٤) فتح کاشغر بدست قتیبه ومقتولیٔ قتیبه والیٔ خراسان.
١٠٤ (٧٢٢) جنك جراح حکمی سردار اهل اسلام باخاقان ترك در نهران و انهزام اتراك. (مورخ دخی نهران دیور ایسه‌ده نهروان اوله‌جقدر)
١٠٥ (٧٢٣) جنك جراح وخاقان در ارمینیه وانهزام لشکر ترك.
١٠٦ (٧٢٤) جنك مسلمه بن سعیدبااتراك درفرغانه و مقتولیٔ خاقان ترك.
*١٠٧ (٧٢٥) انهزام اسدقسری سرداراسلام‌درجنك سیستان واستیلای‌او بر طالقان وبلخ
١٠٩ (٧٢٧) جنك اسد باخاقان وانهزام لشکر ترك.

١١ (٧٢٨) وقعهٔ طین درمیان مسلمه وخزر در باب‌الابواب (مسلمه‌نك باب‌الابوابده خزر قومیله محاربه‌سی وطین وقعه‌سی) .
١١ (٧٣٠) انهزام عسکر اسلام درجنك خزر ومقتولیٔ جراح واستیلای ترك بآذربیجان .
١١ (٧٣١) انهزام اهل‌سمرقند از ترك و [بعده] انهزام خاقان از اهل‌اسلام .
١١ (٧٣٢) استیلای مروان حماروالیٔ آذربیجان ببلاد ماوراء نهر باسبی وغارت .
١١ (٧٣٥) جنك اسدقسری باتراك درمرورود وانهزام لشکر ترك .
١١ (٧٣٦) مقتولیٔ خاقان ترك درجنك اهل اسلام .
١١ (٧٣٧) غزوهٔ مروان ببلاد لان وخزر وانهزام خاقان .
١٣ (٧٤٨) استیلای مروان بربلاد خزر وسفر نصر بن سیار بماوراء نهر .
١٤ (٧٦٤) استیلای اتراك بربلاد تفلیس وانهزام اهل‌اسلام .
١٦ (٧٧٩) استیصال اهل جرجان .
١٨ (٧٩٩) استیلای [قوم] خزربربلاد کنجه و شروان و اسیر شدن صدهزار نفس بدست ایشان وتشیید رشید حصار باب‌الابواب .
٢٥ (٨٦٨) ظهور دولت بنی طولون در مصروشام .
٢٩ (٩٠٣) حروب ترك وروم وقرامطه درخراسان .
٢٩ (٩٠٤) انقراض بنی‌طولون .
٣١ (٩٢٤) فتح فرغانه ازترکستان .
٣٢ (٩٣٤) ظهور دولت اخشیدیه درشام .
٣٢ (٩٣٧) استیلای بحکم ترکی برامور خلافت .
٣٤ (٩٦٠) مسلمان شدن دوهزار خرکاه [عائله] ازاتراك .
٣٥ (٩٦٧) انقراض اخشیدیه ازمصروشام .
٣٧ (٩٨٦) انهزام دیلمیان درجنك ترك .
٣٨ (٩٩٠) ظهور خواقین ترك ازنسل افراسیاب درسمرقند .
٣٨ (٩٩٣) انهزام عسکر لورسامانی ازبغراخان درجنك اسپیجاب .
٣٨ (٩٩٤) انهزام ابوعلی سیمجوراز سبکتکین درجنك هرات .
٣٨ (٩٩٦) ظهور دولت آل فریعون ازخوارزمیان درخوارزم .
٣٨ (٩٩٧) ظهوردولت سبکتکینیه در خراسان وغزنه .
٣٩ (٩٩٩) انقراض آل‌سامان درخراسان وماوراءنهر .
٣٩ (١٠٠٦) انهزام ایلوك خان ازسلطان محمود درجنك بلخ .
٤١ (١٠١٩) انهزام شرف‌الدوله خاقان ترك در جنك سلطان محمود .
٤٢ (١٠٣٦) استیلای طغرل (سلجوق) برنیسابور .
٤٣ (١٠٣٨) استیلای آل‌سلجوق برخراسان .
٤٣ (١٠٤٠) ظهور دولت سلجوقیه درخراسان .
٤٣ (١٠٤١) ظهوردولت‌سلجوقیه درکرمان .
٤٣ (١٠٤٢) استیلای طغرل برشهرری وقتل‌عام سکان آن‌بلده .
٤٣ (١٠٤٣) اسلام پنج هزار خرکاه ازاتراك .

۴۳۸ (۱۰۴۶) استیلای طغرل براصفهان .
۴۴۳ (۱۰۵۱) گرفتن طغرل اصفهان را بعد محاصرهٔ یکساله .
۴۴۷ (۱۰۵۵) استیلای طغرل برعراق باستدعای خلیفه برای دفع فتنهٔ بساسیری .
۴۴۸ (۱۰۵۶) عقدمصالحه درمیان طغرل وقائم .
۴۵۰ (۱۰۵۸) رفتن طغرل بجانب ری وشوکت رافضیان بغداد بقیام بساسیری برای اشاعهٔ آیین رفض والحاد درآن بلاد .
۴۵۱ (۱۰۵۹) رجوع طغرل ببغداد ومقتولیٔ بساسیری بعداز فرار و پریشانیٔ اتباع او ومصالحهٔ ابراهیم غزنوی باچقر ساچوق برادر طغرل .
۴۵۵ (۱۰۶۳) سلطنت الب ارسلان بعداز وفات طغرل بك .
۴۶۵ (۱۰۷۲) سلطنت ملکشاه بعداز مقتولیٔ پدرش الب ارسلان و غالب شدن او بر قاورت درجنك همدان وانهزام اهل مصر ازغلامان آتراك مصر .
۴۷۷ (۱۰۸۴) ظهور آل ساچوق در روم .

۹، ص ۴۶ — ۱ . سلچوقی عائله‌سی فارسده ۴۳۲ — ۱۰۴۰ ده ابتدا ، و ۵۹۰ — ۱۱۹۳ ده انطفا ایتمشدر. ۱۵۸ سنه‌ده ۱۵ حکمدار گلمشدر.

۲ . کرمان عائله‌سی ۴۳۳ — ۱۰۴۱ ده ابتدا ، و ۵۸۳ — ۱۱۸۷ ده انطفا ایتمشدر . ۹ حکمدار .

۳ . حلب عائله‌سی ۴۷۱ — ۱۰۷۸ ده باشلایوب ، ۵۱۰ — ۱۱۱۶ ده سونمشدر. ۴۰ سنه‌ده ۵ حکمدار .

۴ . دمشق عائله‌سی ۴۸۸ — ۱۰۹۵ ده ظهور ایله ، ۵۴۹ — ۱۱۵۴ ده منطفی اولمشدر. ۶۱ سنه‌ده ۹ حکمدار .

۵ . روم عائله‌سی ۴۷۷ — ۱۰۸۴ ده ابتدا ، و ۷۰۰ - ۱۳۰۰ ده انطفا ایلمشدر. ۲۲۳ سنه‌ده ۱۵ حکمدار.

۱۰، ص ۴۶ — ده گینی ، تاتارلر تاریخ عمومیسی ، کتاب عاشر ، ۱۹۸ واوندن نقلاً گیبون ، باب ۵۸ . بوایکی مؤلف ایکی تاجدن بحث ایدیورلر ، که ترجمه‌سهوندن عبارتدر. چونکه ازمنهٔ اخیره‌ده شرق حکمدارلری ، اوروپا حکمدارلرینك تاجلری کبی تاج گیمزلر . اوروپا لسانلرنده (couronne) دیه ترجمه ایدلکده اولان تاج ، قوروندن بسبتون باشقه برعمامه‌دن عبارتدر.

۱۱، ص ۴۷ — ستریته‌ر ، « بیزانس خاطراتی » ج ۳، ص ۹۲۳ — ۹۴۸ . ده گینی ، هونلر تاریخنده ، ۲، ص ۵۲۲ ؛ و ۳ ص ۱۳۳ ، اوغوز واوزلرك برملت اولدیغی ظن ایدر ؛ باشقه‌لری ده اوغر واویغورلرك براولدیغنه ذاهب اولمشلردر ،

...موزا، «تاتار السنه‌سی حقنده تحریات» اثرنده، ص ٣٢٠ و ٣٢١، بوملتلرك آیری آیری اولدیغی بدایت درجه‌سنه ایصال واوزلره قومان اسمی اعطا ایدر.

١٢، ص ٤٨ — «هونلر تاریخ عمومیسی»، ١، ١٠١، ص ٢١٥.

١٣، ص ٥٠ — طقوزنجی عصر میلادیده برمکیلردن خالد، اوغلی یحیی، حفیدلری فضل وجعفر؛ اون برنجی عصرده نظام‌الملك ایله اوچ اوغلی مؤیدالملك، فخرالملك، ضیاءالملك؛ اون دردنجی عصرده مرادا ل، بایزید اول، محمد اول، مراد ثانی، محمد ثانی زمانلرنده چاندارلی قره‌خلیل، اوغللری علی وابراهیم پاشالر، حفیدی خلیل پاشا؛ اون یدنجی واون سکزنجی عصرده محمد رابع، احمد ثالث زمانلرنده كوپریلی محمد، احمد، مصطفی، نعمان پاشالرکه هپسی صدر اعظم ایدیلر.

١٤، ص ٥٣ — لاری، ص ١٨٥. اوغوز قبیله‌لرینك سینا حدودندن ترکستانه شبوهجرتلری سببی ده‌کینیك تاریخنه مأخذ ایدندیکی کتابلرك هیچ برنده یوقدر.

١٥، ص ٥٥ — ده‌کینی، هونلر تاریخی، ك ١٠، ص ٢٦٠. ساقی خدمت عنوانی شرقده پك اسکیدر. کیروبه‌دیده دخی حکمداره شراب ویرن واجنبیلره شرب‌ه احتیاج ایدن کیمسه‌یه ساقی معناسنه ساقاس دیرلر ایدی. ساقیلك وباش مابینجیلك ایران قدیم سراینده‌الك بیوك ایکی مأموریت ایدی. باش مابینجی خادملره‌ده نظارت ایلردی. [ساقی بزده شرابدار وصوکره‌لری شربتدار اولمشدر. «شراب»، فی‌الاصل فی الاطلاق ایچیله‌جك شی دیمکدر.

١٦، ص ٥٥ — ده‌کینی، ١، ص ٢٤٣ سنجر خاندانی حکمدارلرینی یازیورسه‌ده، خراسان حکمداری سلطان سنجری مسکوت براقیور. حاجی قالفه، خراسان تاسیله بوشعبه‌دن بحث ایدیورسه‌ده، عراقده سلطنتلرینی یازمیور.

١٧، ص ٥٦ — انطاکیه، واله‌ریه‌نك اسارتندن صوکره، ٢٦٠ سنهٔ میلادیه‌سنده شاپور، یاخود ساپور؛ ٥٤٠ ده کیخسرو نوشیروان (کیبون، باب ٤٢)؛ ٦١١ ده خسرو پرویز (باب ٤٦)؛ ٦٣٥—١٤ ده عربلر؛ ٤٧٧—١٠٨٤ ده سلیمان زماننده ترکلر طرفندن ضبط اولنمشدر. یونانی مورخلری بوصولك زمانی اونودورلر؛ شرق مورخلری ایسه انطاکیه‌نك سیف‌الدوله طرفندن تسخیرینی دوغری اولارق ٣٥٨—٩٦٨) تاریخنده کوستریورلر (نیکه فور فوقاس ویوان جیمیسه‌س زمانی)؛ یونانی انطاکیه‌نك سلیمان طرفندن فتحنی تفصیلاتیله نقل ایدر. اونك افاده‌سنه کوره ...ده (ده‌کینیك، ك ١١، ص ٣٠، یازدیغی کبی) فیلاره‌توس طرفندن دکل، فیلاره‌توس

سیاحةً استانبولده ایکن، اوغلی طرفندن تسلیم اولنمشدر. جنابی، ص ۱۹۸.

۱۸، ص ٥٦ — لاری وسلچوقیلر تاریخنده ادریس قیلیچ آرسلانك یرینه کچن سلیمانك خانی اولان بوداوددن بحث ایدرلر. مفتی عزیز افندی، تاریخ عمومیسنده ٥٥۱ هجری وقایعنده ادریسك افاده‌سی قیلیچ آرسلانی سلیمانه خلف یاپان نویری ودیگر عرب مورخلری افاداتنه موافق اولمادیغنی اخطار ایدر.

۱۹، ص ٥۷ — جنابی، بوتقسیم حقنده شومعلوماتی ویرر: رکن الدین سلیمان توقادی آلدی؛ غیاث الدین کیخسرو قونیه‌ده، محیی الدین آنقره‌ده، معزالدین قیصر شاه ملاطیه‌ده، مغیث الدین البستانده، نورالدین محمودقیصریه‌ده، قطب الدین سیواس و آق سرایده، ناصرالدین برکیاروق نیکساره‌ده، سنجر شاه آماسیه‌ده تأسیس حکومت ایلدی. بولوحه‌ده اون اوغلدن بری اکسیکدر؛ لکن نشری، بونلری اون بره ابلاغ ایدر؛ چونکه شجاع الدین سهرشاهی ارکلیده ومظفرالدین آرسلان شاهی نیکده‌ده حکومت ایتدیرر.

۲۰، ص ٥۷ — نشری وجنابی بوراده آوروپا مورخلریله متخالفدرلر. بوعثمانلی مورخلری فره‌دریقك جیحان (پیراموس) نهرنده و آوروپالیلر سالف صولرنده، یعنی سه‌لوسیه نهرنده (قدیم قالیقادنوس) غرق اولدیغنی ذکر ایدرلر. مانه‌ره مراجعت، ۲،٦، ص ۲۹؛ ورائومه‌ر، «هوهانشتوفه‌نلر تاریخی.»

۲۱، ص ٥٨ — لاری. نخبةالتواریخ، مرآت الادواردن نقلاً. حکومتك عزالدین آرسلان اولادی میاننده تقسیمی ده‌گینی طرفندن هونلر تاریخنده ذکر اولنمشدر.

۲۲، ص ٦۱ — جنابی، کیکاوسك تربه‌سی اوزرنده‌کی یازی‌یی بویله نقل ایدر: «تخت سلطنتدن طار برمزاره ایتمشدر. خزینه‌لری، قوتی قالمادی. سیاحتی حیاتیله برابر ختم ایتمشدر. ایشته هرشی بویله زوال بولور. شهر شوال ٦۱۷ (۱۲۲۰)». کیخسرو حقنده‌کی مرثیه‌نك بدایتی: «غروبنده طلوعی قدر لمعه‌نثار اولان شمس مات غیاث الدینه باقیکز. کوکب قوس، دوچار ظلمت ایتمك ایچون اوکا تقرب ایلدی. ایواه! آرتق اونی کوره‌میورم. ییلدیز، پیش نظرمدن اونی استراق ایلدی...»

۲۳، ص ٦۲ — جهانما، ص ۳۳٥. خوارزمك جغرافیاسی ایچون ویته‌رك اثر نفیسنه مراجعت. ال یازیسی برمیرخونده جرجانیه یرینه جرمانیه کوریلیور، که شبهه‌سز سهو مستنسخدر. مع هذا ژه‌رمن (ژه‌رمانه‌ن) وژه‌ت (ژه‌ته‌ن) اسملری جرمان وجته قوملرینك نامنده محافظه اولنمشدر. بوبابده میرخوندك خاندان مظفر

وتیمور تاریخنه مراجعت. دویچه، یاخود دوچه (آلمان) اسمی‌ده تاجیك اسمنده محافظه اولنمشدر، که هه‌رودوتك «تادیکه‌س» کلمه‌سندن باشقه برشی دکلدر. هه‌رودوتده تادیك ویاخود تاجیکلر، سوغدینیلر «خارازامیئی» لر، یعنی خوارزمیلر آراسنده‌در.

٢٤، ص ٦٢ — جهانما، ٣٣٦. بو علمانك مشهورلری: اصول فقهدن معراج الدرایه صاحبی قوام الدین؛ ارسطو ایساغوجیسنك شارحی حسام الدین؛ ناصرالدین مطرزی، خواجه ابوالوفا، پهلوان محمود [بوریا]، مولانا کمال الدین حسین و دیکرلری.

٢٥، ص ٦٥ — جنابی، ص ٢٠٦. علاءالدین کیقباد، تأسیس ایلدیکی ایکی بلده‌یی کندی اسم ومخاصیله توسیم ایتمشدر: بری علائیه [قونیه ولایتنده] ودیکری قبادیه [ارزنجان طرفلرنده].

٢٦، ص ٦٥ — جنابی، ٢٠٦، کتابه‌یی نقل ایدیور: «دیوارلر امواجه وآتلرك صولتنه قارشی بر سددر؛ لکن فورطنه‌لی بر گیجه اثناسنده بزه هجوم ایدن مصیبت وفلاکته قارشی دکل.»

٢٧، ص ٦٥ — بو اوچ متصوفدن ماعدا علاءالدین زماننك مشاهیر مشایخ وعلماسی شو ذاتلردر: شمس الدین تبریزی که مدرس وجلال الدینك خواجه‌سی اولوب، مولانای رومی، دیوانی [مثنویسنی] اونك نامنه تنظیم ایتمشدر. مفتاح الغائب اسمنده بر بیوك اثرك صاحبی صدرالدین قنوی. برهان الدین محمد تبریزی. فاضل ارموی نامیله معروف ارمیه [اورمیه] لی حسام الدین. (ادریس، جنابی).

٢٨، ص ٦٦ — ادریس، جنابی ایله نخبة التواریخ بواحوالی علاءالدینك محرم خاصی اولوب، یانندن بر آن آیرلمامش اولان امیر قره‌طائیدن نقلاً حکایه ایدرلر.

٢٩، ص ٦٦ — جنابی وادریس علاءالدینك مطالعه ایتدیکی کتابلردن ایکیسنی خبر ویریورلر، که بری امام غزالینك کیمیای سعادتی [اخلاقه دائر فارسی اثری] ودیکری وزیر مشهور نظام الملکك سیرالملوکیدر.

٣٠، ص ٦٦ — اول وقت روم سلجوقی حکومتی قونیه، آقسرای، قیصریه شهرلرینی، بتون قاره‌مان خطه‌سنی، آیدین، صاروخان، منتشا، حمید، گرمیان، گرده، قسطمونی ایالتلرینی، انقره، ملاطیه، مرعش، البستان، توقات، اماسیه، نیکسار، ارزنجان، صامسون بلده‌لرینی، یعنی شرقاً حدودی ارمینیه وقسماً سوریه اولمق اوزره کاملاً اسیای صغرایی حاوی ایدی.

٣١، ص ٦٨ — جنابی، ص ٢٠٧. لطفی ونخبة التواریخ. ده گینی، سلجوق

حکومتنك ایکی قارداش اراسنده مختلف تقسیملری حقنده شرق مؤلفلرندن دها دقیق تفصیلات ویریور، وابو الفرج ایله بیزانسلیلره استناداً، ایکی برادر تخت سلطنته بردن جالس اولمایوب، عزالدین کیکاوسك، قارداشی رکن الدین قیلیج ارسلاندن اول سلطنتده بولندیغنی اثبات ایدیور. (ده گینی، هونلر تاریخ عمومیسی، ك ١١، ٦٧-٧٢).

۳۲، ص ۱۰ — عزالدین ٦٦٧ (١٢٦٨) ده وفات ایلدی؛ اوغلی مسعود، پدرینك وفاتندن صوڭره، قسطمونی طریقیله قسطنطنیه‌یه گیتدی. پومینوس، پاخیمره‌س تاریخنك صوڭنه علاوه ایلدیکی تقویمده بو واقعه‌نك تاریخنده یکرمی سنه خطا ایدر.

۳۳، ص ۷۱ — الموغاباری، المغربیدن محرف اولدیغنی اشتباه اولمغله، هرنه‌قدر پاخیماره‌س بونلری (٥، ٢١) عربلردن دکل، آوارلردن تناسل ایتدیریورسه‌ده، اونك افاده‌سندن‌ده بحث ایدن گیبینك، (باب ٦٢، حاشیه) یازدیغی وجه ایله، بوقومك اصلی عرب اولدیغی ظن ایتمسنده حقی واردر.

۳٤، ص ۷۲ — پاخیماره‌س، ۷، ۱۹. ده گینی، هونلر تاریخ عمومیسی، ك ۱۱، ص ۷۵، نشانلینك کیکاوسك قیزی اولدیغنی یازمغله خطا ایدر؛ بالعکس، پاخیماره‌س، ك ۱۲، ص ۲۲، عزالدینك (کیکاوس) اوغلی ملکك (مسعود) قیزی، یعنی عزالدینك حفیده‌سی اولدیغنی تصریح ایدیور؛ ذاتاً قسطنطین، قیزك عموجه‌سی اولدیغنی ده یازیور: اگر قیز عزالدینك اولسه‌ایدی، قسطنطین اونك قارداشی اولمق لازم کلیردی.

۳٥، ص ۷٤ — ادریس، نشری، سعدالدین، صولاق زاده، عالی، لطفی، نخبة التواریخ، هزارفن، سلجوق دولتی انقاضی اوزرینه تأسس ایدن کوچك ترکمن حکومتلرینی آز، چوق تماماً تعداد ایدیورلر. بونلردن یالکز هزارفن برجه تماميله اعتماده شایان دکلدر؛ چونکه ازمیربکی آیدیندن بشقه بر داها بر اوغلی خبر ویریور. بنی رمضان وذوالقدریه‌یی‌ده طاوروسك بو طرفنده‌کی عائله‌لر میاننده ذکر ایدیور؛ بو ایسه سهودر؛ زیرا بونلر التمش سنه صوڭره (۷۸۰—۱۳۷۸) آطنه‌ ومرعشده تأسس ایلدکلری محققدر. (حاجی قالفه، تقویم التواریخ). برهان الدین اوغللری ده حکومتلرینی قزل ایرماغك بیله اوته طرفنده قیادوقیاده تأسیس ایتمشلردر. بیزانس مورخلرندن پاخیماره‌س، نیکه‌فور غره‌غوراس، خالقوندیلاس، دوقاس، فرانزه‌س، بو تقسیم ایالاتی، غایت ناقص اوله‌رق، اسامیٔ محرفه ایله ذکر ایلیورلر: مع‌هذا «آیتی» کلمه‌سنده آیدینی، «مانتاخیئی» ده منتشا، «قارمانوس آلیکریوس» ده تکلی‌شیر کرمیان، «صاروخانیس» ده صاروخان، «قاراسیس» ده قاره‌سی، «آموریون» ده اوموربك، «آتمان» ده عثمانی وبو صورتله دیکرلری طانمقده‌در.

ایکنجی کتاب

۱، ص ۷۵ — هجره و هجرت کلمهٔ عربیه‌سی بر یردن چکلمك، بر یردن بر یره نقل‌خانه ایتمك معناسنه‌در. بونك لاتینجه مقابلی Discessio و Secessio در. یوقسه همان بتون آوروپا لسانلرنده ترجمه اولندیغی کبی، فرار معناسنه اولان Fuite دکلدر. بناءً علیه مورخلر، عربلرك معنای استحقاری متضمن بولدقلری Fuite لفظی یرینه هجره، هجرت (Égire) استعمالنی ترجیح ایتملیدرلر.

۲، ص ۷٦ — نشری، ق ۲۰، بوبابده قطعی برصورتده ایضاحات ویرر، وعثمانلیلرك اصلی ترکمنلردن اولدیغنه هیچ شبهه براقماز. ده کینیك عثمانلیلری خوارزمیلردن تشعب ایتدیرملك نظریه‌سی شو صورتله برطرف اولور. فی الحقیقه خوارزمشاهلری ترکمن اصلندن ایدیلر. فقط بونکله بتون قومك بواصلدن اولمسی لازم کلمز؛ جهانما صریحاً ذکرایدرکه بوقوم، مختلف ملتلردن مرکب برنسل مخصوص ایدی؛ عثمانلیلرك اجدادینك خوارزمده اقامت ایتمش اوللری ده لازم کلمز. تاریخ عثمانی منبعلرینك جمله‌سی بوملتك ابتدائی وتاریخی اقامتکاهی اوله‌رق خراسانده کائن ماهانی کوسترمکده متفق اولوب، بر دانه‌سی بیله خوارزمدن بحث ایتمیور.

۳، ص ۷۹ — امویلر زماننده اسلامك اك بیوك قهرمانی اولان سید بطال (۱۲۲ ۷۳۹) سنه‌سنده رومله قارشی جهادده شهیداولمشدر (تقویم التواریخ). عنعنوی ترکجه برچوق قهرمانی حکایه‌لره سرمایه اتخاذ اولنمشدر. پارس کتبخانهٔ ملیسنده ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳٤۰، ۳٤۱، ۳٤۲ نومرولرده متعدد نسخه‌لری واردر. برطاقیده ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنده ۱۷۰ نومروده مقیددر. سوته‌ءی، اسپانیول سیدینك مظفریاتی اوندن اوچ یوز سنه اول کلمش اولان سید عربینك آوازهٔ اشتهارندن عبارت اولدیغنی ظن ایدرسه‌ده، خطادر. عربلر سید بطالدن بیوك قهرمان طانیمیورلردی؛ بناءً علیه اسپانیاده‌کی محاربه‌لرنده سید لفظی اسپانیول شوالیه‌سنك اسمنه علاوه ایتمشلردر.

٤، ص ۷۹ — مورخ عالی، ق ۸، عثمانك سلاح آرقه‌داشلرینك اسملرینی بزم ایچون محافظه ایتمشدر؛ بونلر آقچه قوجه، قوکور آلپ، طورغود آلپ، ایغود آلپ، حسن آلپ، صمصمه چاووش وقارداشی صوکومیش چاووش، عبدالرحمن غازی، آق باش محمود آلپ، قاره اوغلان، قاره مرسل، بخشلی، قاره تکین، شیخ محمود،

طارغال‌مهمان. بونلردن برچوغی آق بییق کبی اسملرینی‌شهره وقصالره‌ویرمشلردر، که اونامله هنوز باقیدرلر. [استانبولده آق بییق محله‌سی کبی]

٥، ص ٨١ — لهوانقلاو (تاریخ اسلام، ص ٦٠ و٦١) مأخذ بیان‌ایتمکسزین دیورکه: کوسه روجه (قوسیفوس) وارمنیکیا [ارمنی‌قایا] (اورمه‌نیوس) کلمه‌لرندن محرفدر. بومؤلفه کوره، قاره‌جه طاغك اسم‌قدیمی (ماورانوروس)، قاره‌جه‌حصارك (ماوراقسترو) یاخود (مه‌لانوپیرگیون)، سکودك (ایته‌آ) ایدی. پانده‌قت(١)دن مأخوذمعلومات اوزرینه‌دیکر برچوق محللرك اسملرینی‌ده بویله‌متحکمانه‌تعیین ایدیور.

٦، ص ٨٢ — بر فکر علویٔ نجیبانه‌یی حاوی اولان « من عشق فعف ثم مات‌مات شهیداً. » حدیثی موجبنجه. [هامه‌ر ترجمه‌سنی یازمشدر؛ اصلی‌شو یازیلان صورتده بولندیغی، واحادیث ضعیفه‌دن اولمق‌اوزره جامع‌الصغیرده مذکور اولدیغی تحقیق قلنمشدر.]

٧ ص، ٨٣ — « Hic filiam sustulit appellavitque eam Mandanem, quæ visa est ei per quietem tantum urin… fundere, ut omnem ipsius urbem oppleret atque univrsam Asiam inundaret. » هرودوت، ١، ١٠٧.

[مندانه‌نك ادراریله بتون آسیایی غرق ایتدیکنی متضمن کیخسروك بیوك پدرینك کوردیکی رؤیایه دائر افاده‌نك اصلیدر]

٨، ص ٨٤ — کمال پاشا زاده‌نك الفاظ مترادفه لغتچه‌سندن [دقایق‌الحقایق] مأخوذ همایون کلمه‌سی ایضاحنه مراجعت، شرق سیمالری، ج ٣ ص ٤٧. « هما وهمایون » (همایونه همانك دیشیسی معناسی ویرلمشدر) میرعلیشیرك بربیوك منظومهٔ حکائیسنه علم اتخاذ اولنمشدر. مغول ایمپراطوری همایون شاه دخی هندستان تاریخ جدیدیله معروفیت قزانمشدر.

٩، ص ٨٥ — «Circa summum culmen hominis auspicium fecisse.» تیت لیو، ك ١، باب ٣٤. [اسکی تارکه‌نك زوجه‌سنك، قوجه‌سنك باشنده‌کی مغفری بر قارتالك چیقاروب تکرار قویدیغی رؤیاسنده کوردیکنه دائراولان افاده‌نك اصلیدر].

١٠، ص ٨٧ — محیی‌الدین جمالینك وقایع نامه‌سی، برنجی فردینانده ترجمانی ژان غولتیه‌اسپه‌یگل طرفندن نه‌قدر مهملانه ترجمه اولنمش ایسه (بو ترجمه لهوانقلاو طرفندن نشر اولنمشدر)، سعدالدین دخی اوچنجی فردینانده ترجمانی را کوزلی

(١) روما محاکمی قرارلری مجموعه‌سی.

براتوتی طرفندن اول وجه ایله ترجمه ایدلمشدر. بعض فقره‌لری کچدیکی جهتله، اثری ترجمه‌دن زیاده خلاصه عداولنمالیدر. اکثریا ترکجه، یاخود عربجه بر کلمه‌نك بلاایضاح اصلنی یازار. صنوبر کبی، که بونك چام دیمك اولدیغنی بیلمین برشی آکلایه‌ماز.

۱۱، ص ۸۸ — نشرینك تاینجار کلمه‌سی — که دیکر ال یازمه‌سی کتابلرده بعض نقطه‌لرك تبدیل موقعیله باینجار دینلمشدر — پاخیماره‌سك «تاخانجار» ی، یعنی بیزانس ایمپراطوری طرفندن اجرت‌له طوتیلوب ده، اوخطه‌ده دولاشان تورقوپولارك رئیسی اولدیغنده شبهه یوقدر. (پاخیماره‌س، ۱، ص ٤٤١)

۱۲، ص ۸۸ — [مغول عسکرینك انهزامی سلجوق سلطانینه خبر ویرلمسی اوزرینه «خصیه‌لرندن سایبان» یاپلمسنی امر ایتمکله، اول صحرا... یازوسی دیمکله مشهور اولدی. تاج التواریخ، ج ۱، ص ۱۸. هامه‌ر، بواسمك ترکجه‌سنی و لاتینجه‌سنی یازدقدن صوکره، دیرکه:] ادریس، ق ٤٦، بومحاربه‌نك تاریخنی تعیین ایدر؛ نشری، ق ۲۲ وعالی، ق ۹، قاره‌جه حصارك ارطغرل طرفندن ایلك محاصره‌سی صیره‌سنده، وبناءً علیه اللی سنه مقدم اولمق اوزره یازارلر. اووقت مغوللر آسیای صغری سلجوق حکومتنك حدود شرقیه‌سنده آنجق اوزاقدن اوزاغه کورونه‌بیلمشلردی. بناءً علیه، مرمره ایله ریندا کوسك تشکیل ایلدیکی حدود غربیه‌یه قدر نفوذ ایتملری ممکن دکل ایدی. ذاتاً ارکلی و بیغا اسملرینك ذکریله هر درلو اشتباه مرتفع اولور. دیکر عثمانلی مورخلری بو آچیق تناقضی حس ایده‌رك، محل وقعه‌یی حالا اونامده برصحراسی بولنان بیغادن ارضرومه نقل ایتمشلردر. موراجه آدوسون، بومورخلردن برینه استناداً، وقعه‌یی بیوك قطعه‌ده‌کی اثرنده شویله یازار: «برنجی کیقباد (برنجی علاءالدین) ۱۲۳۰ ده ارضروم قربنده خوارزمیلرك صوك حکمداری جلال‌الدین اوزرینه بر بیوك مظفریته نائل اولمسی اوزرینه، اوتوز بیکه بالغ اولدیغی روایت اولنان دشمن مقتوللرینك هپ ....لرینك کسلمسنی، و بونلرك بر برینه دیکیله‌رك چادرلر یاپلمسنی امر ایتدی. اردونك بر بیوك بر قسمی بو ایشده استخدام اولنوب، بشنجی کون او درلو دریلردن میدان حربك اورته‌سنه طنطنه ایله اوچ یوز چادر قوریله‌رق، آوازهٔ طبل ایله هرکسه اعلان ایدلدی. بوچادرلر مؤخراً قونیه‌یه کتیریله‌رك، بومشهور کونك آبدهٔ اخطاری اولمق اوزره، اعتنا ایله حفظ اولنمشدر» (له‌وانقلاوك تاریخ اسلامنه‌ده مراجعت، ص ۵۵). [ ]

۱۳، ص ۸۹ — ادریس، ق ٤٦، سعدالدین، ق ۱۰، صولاقزاده،

ق ۲ . بوموزيقه اليوم [مورخلك زماننده | وزرايه ، پاشالره مخصوص برشرفدر. ايش نمازوقتى جهادى اخطاراً اوكارنده چالينير. اون آلتى سورنا، اون آلتى داوول، اون بر بورو، سكز نعره، يدى زيل، درت كوسدن مرتبدر. آلتمش ايكى كيشيدن مركب بوموزيقه‌جى طاقمى پادشاه بالذات محاربه‌يه كيتديكى زمان ايكى مثلى اولور. (مورادجه آ دوسونه مراجعت ، جلد ۳ ، ص ۹۲ بيوك قطعه)

۱٤ ، ص ۹۰ — مانه‌ر ، بوراده مدره‌نيك شمال شرقيسنده جريان ايدن غالوس (اليوم طراقلى صويى) ايله كوچك لفكه ايرماغى (مه‌لاس) قاريشديريور . بو قاريشيقلق ، هر ايكى صويك كيوه‌قربنده سقاريه‌يه منصب ارمالرندن نشأت ايتمش اولماليدر.

۱٥ ، ص ۹۲ — پاخيماره‌س، ك ٥ ، باب ۲۱ ، روما تمثيلى ، ج ا ، ص ۲۸۸ ، بيله‌جكك فتحنى مندرس اوزرنده تريپولينك ضبطندن برسنه اول كوستريور : برنجيسى ، ۱۳۰٦ | ۷۰٦ | ، ايكنجيسى ۱۳۰٥ | ۷۰٥ | ص ۳۰۰ . هزار فن ، ارمناكك ضبطى ده پاخيماردسك اشبو تريپولى ايچون بيان ايلديكى وجهايله وقوع بولديغنى (فقره ۱٦۹) ويپرى رئيسك بحريه‌سى قانارى ساحلنده كاندير ه‌نك واسپانيوللر طرفندن آفريقا ساحلنده اوران موقعنك اويولده الهچيرلديكنى يازيور. لكن بونكله ارمناكو تريپوليك ايكيسى بر اولديغنى ظن ايتمك لازمكلز ؛ نصل كه كانديره ايله اوران ده بر محل اوله‌ماز. يالكز شوراسنى اخطار ايدرز ، كه بيزانسليلر ارمناكك صورت ضبطنى قاره‌مانلر طرفندن تريپولينك تسخيرينه تطبيق ايتدكلرى كبى ، كانديره واوران وقعه‌لرى قاريشديرلمشدر.

۱٦ ، ص ۹۳ — نشرى ، ق ۳٦ . بتون عثمانلى مورخلرى علاء الدينك امارت فرمانى عثمان بكك ٦۸۸ (۱۲۸۹) ده آلديغنى بيانده متفقدرلر. لكن سلجوق مورخلرينه نظراً، (ده كينى بونلرى سندطوتيور) سلطان مسعود ، ۷۰۸ (۱۳۰۸)دن اول وفات ايتمه‌مشدر. جنابى، ق ۲۰۸ ، بوروايته صريحاً مخالفت ايديور ؛ اوكا نظراً علاءالدين يكرمى سنه اوچ آى حكومتدن صوكره، ۷۰۰ ده وفات ايتمشدر. مسعودك خانى غياث الدين كيخسروك وفاتنك ٦۸۲ ده كوستراسى دوغرى اولديغى حالده، بوروايت دخى مبالغه‌لى كورينور. مورخ عالم مفتى قاره چلبى زاده ، روضة الابرارنده ٦۹٦ وقايعنده ، لارى وادريسه كوره علاءالدين فرامرز آنجق ٦۹٦ سنه‌سنده جالس تخت اولوب ، حال بوكه برات امارتك عثمانه ٦۸۸ ده ، يعنى سكز سنه اول علاءالدين نامنه ويرلمش بولنديغنى نظردقته وضع ايدر. بواشارت، مفتينك تنقيدينه باعث شرفدر ؛ بر خطوه دها ايلريليه‌رك ، بربرينه بكزه‌مين ايكى امارت فرمانى

حقنده بيان اشتباه ايتمسى لازم كليردى؛ زيرا برى فارسى، ديكرى تركيدر؛ تاريخلرده متخالفدر. برچوق محررات ووثائق سياسيه مجموعه‌لرنده بو براتك صورتى مندرجدر. ١٣ نومرولو ديه‌ز نسخهٔ خطيه‌سنك ١١٦ نجى صحيفه‌سنده‌كى براتك — كه غرهٔ شوال ٦٨٨ تاريخيله مورخدر — تصديق ايلوبده اولمسى امارات تحريفى تضمن ايدر. بونك قيمتدار بر مجموعه‌ده مندرج صورت فارسيه‌سى ٦٨٣ رمضانيله مورخ وفريدونك اوراق حكومت مجموعه‌سنك حاوى اولديغى اوچ براتدن برنجيسنه تماميله موافقدر. ٦٨٣ رمضانى غره‌سيله (١٢٨٤) مورخ اولان برنجيسنده سلطان علاءالدين عثمانه يالكز نصيحت ويريور. غرهٔ شوال ٦٨٨ (١٢٨٩) تاريخلى تركجه ايكنجى براتده قاره‌جه بلبان ايله هدايا وعلم وطبل كونديريور. سلخ ذى الحجه ٦٨٩ (١٢٩٠) تاريخيله مورخ وفارسى العباره اولان اوچنجيسى سكيشهر قضاسنى اعطا ايديور. برنجى وايكنجيسى قونيه‌دن واوچنجيسى آق شهردن كوندرلمش. فريدون مجموعه‌سنده بونلر ٣٩، ٤١، ٤٣ وعثمانك جوابلرى ٤٠، ٤٢، ٤٤ نومرولرده‌در. برنجيسنك عدم صحتى اماره‌سى اوله‌رق، ٦٨٣ سنه‌سنده ارطغرلك هنوز برحيات بولنديغى ذكر اولنه‌بيلير. شوقدركه اونك حال حياتنده اوغلى اسكيشهر بكلكنه تعيين اولنه‌بيليردى. حاجى قالفه تقويم التواريخنده ٦٨٨ سنه‌سنده اشبو امارت براتى وطبل وعلمى ذكر ايله برابر ٦٩٩ سنه‌سنده عثمان خاندانك بداءتى، سلچوقى خاندانك انقراضى سنه‌سندن مقدم اوله‌ميه‌جغنى، وفقط ديكر طرفدن عثمانك ٦٨٨ سنه‌سنده قاره‌جه حصاره برقاضى تعيين ايده‌رك، بوسنه‌دن اعتباراً خطبه‌ده نامى ياد اولنديغنى بيان ايديور.

١٧، ص ٩٥ — لطفى، ص ٥ ـ ٨، صدر عالم، تاريخ وقايعه اهميت ويريور. ١٣٩٩ده وفات ايدن مأمون بن جعفر الا هارون يازديغى كبى، جنكيزدن بعض اولاد، يعنى سكزنجى عصر هجرى اوائلنده وعثمان زماننده ياشامش اولان غازانى جنكيزخان ديه كوستريور. غازانك جنكيزخان يرينه ذكر اولنمسى جنكيزك ترمستان اولمسى جهتيله ملوك اسلام ميانه‌ده تعدادى ممكن اوله‌مامسندن نشأت ايتمشدر.

١٨، ص ٩٦ — «بو وقعه اوزرينه اوچ اوغلنه بوزوق نامنى ويردى، كه (ده كينيك ديديكى كبى) بوزلمش معناسنه دكل، بوزيجى معناسنه‌در» تاتارلر تاريخى، ص ٦٢.

١٩، ص ٩٧ — نشرى اولا كوپريلى حصارك فتحنى — ديكر بر روايته كوره بيله‌جك حاكمنك بيله‌جكده ياقين قالديرالق چشمه‌سى قربنده برمجلس طوپلايوبده، رفقاسنى عثمانه هجوم ايچون قاندير مغه چالشديغنى كيجه ضبط اولنان بيله‌جكدن اول يازار. اكن

برازصوکره ، بیله‌جکك بغتةً ضبط اولندیغنه دائر اولان دیگر روایتك دها صحیح اولدیغنی بیان ، و بزم نقل ایتدیکمز روایتی اتیان ایدر. اوندن صوکره یارحصار فتحنی ، ادریس و سعدالدین تاریخلرینه کوره بزم تعقیب ایتدیکمز سلسلهٔ سنین موجبنجه یازار. اونك افاده‌سی قالدیرالق صحراسنده چاقیر پیکاری، ایجبر پیکاری، قالدیرالق پیکاری نامنده اوچ چشمه طانیدیور .

٢٠ ، ص ٩٩ — کیبین ، بو محاربه‌نك ١٢٩٩ ده وقوع بولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده، برسند کوسترمیور. تقویم التواریخه و دیگر منابع عثمانیه‌یه نظراً، ١٣٠١ سنه‌سنده‌در. پاخیماره‌سك پوسینوس طرفندن نشر اولنان تقویمنه کوره ١٣٠٢ ده‌در؛ لکن ٧٠١ سنهٔ هجریه‌سی آنجق ١٣٠٢ آغستوسنده ختام بولدیغی جهتله ، حاجی قالفه‌نك کوستردیکی حساب ایله توافق ایدر .

[حاجی قالفه‌نك عباره‌سی بودر: « ٧٠١ انهزام دشمن ازعثمان غازی درجنك قیون حصار.» ٧٠١ هجریه‌سی ١٦ ایلول ١٣٠١ ده باشلایوب ، ٢٥ اغستوس ١٣٠٢ ده ختام بولدیغندن، ومحاربه تموزده واقع اولدیغندن ، حربك ١٣٠٢ میلادیه‌سنه مصادف اولدیغی تبین ایدر. مترجم]

٢١ ، ص ٩٩ — کندی زماننده بحث ایتمدکجه همان دائما اسامیٔ اشخاصی قاریشدیران قانته‌میر، عثمانك یکنی آی‌طوغدی‌یی طوغری اسمنده برحفید کوسترر، وعثمانه کوتاهیه‌یی فتح ایتدیرر؛ اده‌بالی، طورغود آلپ، آق‌تیمور اسملرینی بالیاد ، تورغود آله‌د ، آرتیمور صورتلرنده تحریف ایله خرمنجقدن بیله‌جك یاپار .

٢٢ ، ص ٩٩ — سعدالدین ، صولاق زاده ، نشری ، ادریس . اولو آباد قوماندانینك اسمی پاخیماره‌س طرفندن « ماقره‌نوس » کوسترلمش ایسه‌ده ، عثمانلیلر طرفندن ذکر اولنان بروسه حاکمی مشهور اوره‌نوس اولمسی محتملدر .

٢٣، ص ١٠٢ — پاخیماره‌س. ایمپراطور آندرونیکوس، مادربخطا همشیره‌لرینی مغوللری وتاتارلری جلب واغفال ایچون پرنسس کبی کوسترمشدر؛ ماری پاله‌او-لاگینا دوت مغول ایمپراطورینه نشانلاندیغی کبی، میشلك طبیعی قیزی اوفرازین ده‌اولا نوغایه،صوکره تاتارخانی توقتایه نامزد ایدلمشدر. [مترجمك حاشیه‌سنه،ص ١٠٢،مراجعت.]

٢٤،ص ١٠٣ — سیفونلر، سیفون یاخود سوفون (الیوم صبانجه) طاغلری اوزرنده اقامت ایدرلردی. بوطاغلر باآنا دخی تسمیه اولنیوردی. اله‌کسی قومنه‌نا،ك ١٠،ص ٢٨٢. شمدیکی صبانجه اسمی سافون وباآنا اسملرندن مترکب کورینور .

٢٥، ص ١٠٣ — پاخیمارس، ك ٧، باب ٩، ص ٤٠٥. پاخیماره‌سك «آتاریس» ی

بلكه عثمانك يكنى آق تيموردر. بو مورخه نظراً تريقوكيا وكوبوكله آنك فتحى ١٣٠٨ ده وقوع بولمشدر. شو تاريخ، كوچك نشانجينك قوجه حصار ايچون كوستردكى تاريخ فتحه — كه ٧٠٨—١٣٠٨ در — تماماً موافقدر. [نشانجيده قوچ حصار.]

٢٦، ص ١٠٣ — كوبوكله آنك لوبلوجه يه تحويلى بركشيده نك اونودلمسيله قولايجه آكلاشيلير. كافك كشيده سى چكلمديكندن لام اولمشدر. خدابنده غفلت بيزانسيلر طرفندن (خاربانتاس)ه تحويلنده دها زياده تحريف كورينور.

٢٧، ص ١٠٤ — قونيه سلطانى ايمپراطور اله كسيوسه برچاووش (سياوس) كوندريور. پاخيارس بر بيوك چاووش (مغاس چاوس)، قودينوس بر بيوك ترجمان (مه غاس دروغمانوس) طانيديور. دوقانژ ايله كيبينك ٥٣نجى بابده ٤٨٦نجى تحشيه سنه مراجعت. انكليزجه usher كلمه سى هرنه قدر exire كلمه سندن مشتق ايسه ده، تركجه نك چاووش كلمه سنه معادلدر.

٢٨، ص ١٠٤ — قورى دره. حروفك صداسنجه مشابهتدن دولايى اكثريا پك غريب جغرافيا خطالرنده بولنان له وانقلاو، قورى دره نك قديم غوريدوريزيا اولديغنى ظن ايدر. كذلك دوريلومى چورلى، قاستللوم قاژى بى كيوه، ايپسوس آلپ صو عد ايدر.

٢٩، ص ١٠٥ — ادريس، ق ٧٥. مجارستانده تركلر قره جبسك خطه سى ايچون قديم قولونيا ليتوراتايه اونك اسمنى ويرديلر، كه بو محل اليوم (قارانشه بش) ناميله معروفدر. بعض مورخلرك بو اسم اخيرده اوويدك منفاسى اولان قره سدس Cara Sedes لفظى بولملرى سهوه مبنيدر.

٣٠ ص، ١٠٥ — ادريس وسعدالدين. ازميدك جنوب شرقيسنده، شرقاً سقاريه ايله محدود اوونك اشاغى قسمى آق اووه تسميه اولنور. يوقارى يه تصادف ايدن طاغاق قسم ازنيقك ارقه سنه دوشر، و آق يازى نامنى آلير. سقاريه نك اوته طرفنده كى طوز پازارى، قپوجق قره جبسى، كراسته جك، كليكى آق يازيه ده در. كليكى آق حصاره قريبدر؛ قره تكين ازنيق جوارنده در. جهانمايه كوره، ص ٦٥٩، آق يازى ازميد وصبانجه دن بولى يه كيدن يول اوزرنده در.

٣١، ص ١٠٦ — نشرى، ادريس، سعدالدين، براتوتينك ترجمه سى. براتوتى پيكارباشى يرينه «Smanto dalla banda di Peichiar» ديور.

٣٢، ص ١٠٧ — سعدالدين، هر پادشاه زماننده كى مشاهير علما ومشايخك تراجم احوالى يازديغى حالده، براتوتى ترجمه سنده بونلرى نقل ايتمه مشدر.

۳۳، ص ۱۰۷ — سعدالدین . سلطان عثمان ادهبالینك دفننده حاضر بولنمش اولمسنه کوره، ادهبالی عثمانك وصیت و جنازه‌سنده حاضر بولنه‌میه‌جغی درکاردر .

۳٤، ص ۱۱۰ — عثمانه ویریلان قاره لقبی ، کیبینك اشبو پادشاهك یکرمی یدی سنه سلطنتنه و بیزانس عسکری اوزرینه ایلك مظفریتی اولان ۲۷ تموز تاریخنه عطف ایتدیکی معنیدارلقدن زیاده شایان دقتدر: «تاریخك تصادف غریبی بو اعجوبهٔ خلقتك سریع و مخرب برصورتده بویویه‌جکنی کشف ایتدیزر. یکرمی یدی سنه‌لك تاریخچهٔ حکومتی بر طاقم یغما کرلکلرك تکرورینی ارائه ایلر . » [۱۸ نجی عصر نهایتنده وفات ایدن کیبینك بو افاده‌سی، جوابدن مستغنی اوله‌جق قدر غرضکارانه‌در. مترجم]

اوچنجی کتاب

۱، ۱۱۳ — ادریس، ق۲۰۲: آقچه‌قوجه‌نك اعقابی ادریس زماننده صاغ ایدیلر. بونلردن فضل‌الله چلبی کلیبولیده بعض خیرات براقمشدر. نشری، ۱۰٤.

۲، ص ۱۱۳ — ادریس، ق۱۰۱، سعدالدین، ۲۰، نشری، ۱٦؛ نشری سمندره ایله آیدوسك فتحنی عثمان سلطنتنك صوك سنه‌سنده و بروسه‌نك سقوطندن اول کوسترر؛ حاجی خلیفه ازمیدك فتحندن برسنه اول وادریس ایله سعدالدین ۷۲۸ده ذکر ایدرلر. عبدالرحمن تك سرکذشتنه مشابه بر وقعه آوروپا لسانلرنده «سیده‌ل قامپه آدور» عنوانی ویریلن سید بطال غازی حکایهٔ قهرمانیسنك موضوع اصلیسنی تشکیل ایدر. حکایه‌ده دلی قانی، قیزك آتدیغی — اوجنده بر محبتنامه ملتصق — مکتوبلك طاشینه اوررولوب، وفات ایدر. ایقوونك ادبیات عثمانیه تاریخنه مراجعت، ص۱۷۵۵ .

۳، ص ۱۱۵ — نیکه فوروس غره‌غوراسه کوره، بتون عثمانلی مورخلرینك ۷۲۷ (۱۳۲٦)ده کوستردکلری ازمید فتحی، اون ایکی سنه صوکره ۱۳۳۸ده وقوع بولمشدر (ج۱، ص۳۳٦). آنجق ازمید آقچه قوجه طرفندن آلندیغی ، و آقچه قوجه ۱۳۳۸دن خیلی زمان اول وفات ایتدیکی جهتله ، بیزانسلیلرله عثمانلیلرك تاریخ ضبطی بربرینه توفیق اولنه‌ماز. مکرکه ازمید برنجی دفعه ۱۳۲٦ده فتح اولنوب ده، عثمانلیلر برمدتجك صوکره الدن چیقاره‌رق، ۱۳۳۸ده تکرار ضبط ایتمش اولسونلر.

٤، ص ۱۱۸ — بو وقعه‌یی یالکز نشری نقل ایدر، ق۵۱. بو مورخ، بورك دینیلان کلاهك آلتنده شوقله تعبیر اولنور کوزکله مزین تپه‌لك اولدیغنی ده درج ایدیور [تاقیه؟].

۵، ص ۱۱۹ — روبرتسون، « آوروپا احوالنه برنظر» ج٤، ص۱۱۱.

٦، ص۱۱۹ — اصول مسکوکات عثمانیه‌یه دائر الداسکی حساب یکی چریلرك بیان

اولنان یومیه‌سنده‌در. سیلوه‌ستر دوساسی ایله‌قونت قاستیغلیونک علماغزته‌سنده‌کی تحریات مدققانه‌سندن صوکره دخی — متعدد درهملر ثقلتنده‌کی فرق عظیمه‌مبنی — بر درهم کموشک قیمت حقیقیه‌سنی تعیین ایتمک مشکلدر. درهمک قیمت وسطیه‌سی تقریباً بر فرانق صاییله‌بیلیر. بو حالده بدایةً بریکیچری نفرینک یومیه‌سی یکرمی‌بش سانتیم ایدی؛ آلتون وکموشک اوزمانکی قیمتنه واسعار ارزاقه نظراً وخصوصا همان بتون آوروپا اردولرینک آلمقده بولندقلری مخصصاته نسبةً، اشبو یومیه اهمیتلی برپاره دیمکدر.

۷، ص ۱۲۰ — چاندارلینک بوفکرینی ادریس دیکرمورخلردن زیاده وضوح ایله سویلر.

۸، ص ۱۲۱ — کلدستهٔ ریاض عرفان، بلیغ بروسوی. فقط کلدسته اورخانک اشبو مکالمه‌سنی ۷۶۱ده کوستر. احتمال که، بوسهو، بیزانس مورخلرینک یکیچری تأسیسنی مراد اول زمانه اسناد ایتملرینه سبب اولمشدر. قانته‌میر، کیبین، لاقروا، مینیو، پاولوجیوو یوودیکر مورخلر هپ شوسهوه اوغرامشلردر. حالبوکه ادریس، سعدالدین براتوتی، صولاق زاده، عالی، جهانتما، محیی الدین، والڭاسکی ترک مورخی عاشق پاشازاده، جملةً، بوتأسیسی اورخان سلطنتنه چیقارولر. یالکز شوراسنی نظر دقته آلمق لازم کلیرکه عاشق پاشازاده، حاجی بکتاشک پادشاه ایله تکلیفسز برحالده اولدیغنی صریحاً انکار ایله، یکیچری کلاهلرینک ایجادی بیله‌جک فتحی تاریخنده وقوع بولدیغنی وحاجی بکتاش طرفندن میدانه قونلمش اولمادیغنی بیان ایدر.

۹، ص ۱۲۳ — پیاده لفظ فارسیسی آوروپا لسانلرینه اوچ شکلده داخل اولمشدر. پیون وپیونیه، شطرنجاویوننده بر طاشک اسمیدر، که مجملر پیاده تسمیه ایدرلر [پایتاق، عربجه‌سی بیدق]. ذاتاً پای کلمه‌سی روم، لاتین، فرانسز، ایتالیان، انکلیز، آلمان لسانلرنده (پوس، fuss, foot, pieds, pied, pes) کوریلور. پیون وپیونیه‌دن باشقه، پیه‌تون کلمه‌سی فارسی پیاده لفظنک شکل مبدلندن باشقه برشی دکلدر. فارسی پیاده‌نک ترکجه مقابلی یایا، یعنی اکمک کسن دیمکدر (عاشق پاشا زاده).

۱۰، ص ۱۲۳ — بیزانسلیلرک (آزاپیدلری). «عزبلر، ترکیه ولایات وبلادنده مستخدم نفراتدر؛ آیده اوچ دوقه اولمق اوزره اراضیدن تخصیصاتلری واردر. اخلاقجه فنا وانتظام عسکریدن محروم آدملردر. اکثریسی حربه پك آز یارار خاصقدندرلر. محاربات بحریه‌ده رئیسلری طرفندن کورکجی اولەرق استخدام اولنورلر؛ وردوس و ویانه‌ده اولدیغی کبی، تخریب فرقه‌لرنده پیشدارلقده بولندیریلورلر. بیکارجه‌سنک متانته اهمیت ویرلمز؛ اکثریا یکیچریلرک مرورینه کوپری اولمق

اوزره جسدلری خندقلری طولدیرر ایدی.» (پاولوجیوویو، ونديك١٥٤١، ق٣٣)

١١، ص١٢٤ — «ترك سواریلرینك بقیه‌سی آلقانزی [آقینجی] تعبیراولنان معاشسز سرسریلردر. بونلر طبعاً یغماجی وظالم حیدودلردر. اخیراً ویانه‌دن‌لینچه کچرکن، برچوق انسانلری محو ایتمش، وازجمله یاشلی آدملری اولدورمشلردر. سلطان سلیمان ویانه محاصره‌سیله مشغول ایکن مملکتی تخریب واحراق ایتمشلردر.» پاولوجیوویو، ق٣٣.

١٢، ص١٢٤ — آقینجیلر رئیسی کوسه میخال حفیدینك دوقدوصاوواپه وفرانسه قرالنه صهریتی ادعاسی براساسه مستند ایسه جدی کوسه میخال پالهئولوغ عائله‌سندن اولمق لازم کلیر: «بوزمانده‌کی اقینجی رئیسی میخال اوغلی پدر جهتندن ترك نسلی ایسه‌ده، [یعنی باباسی مسلمان ایسه‌ده] والده جهتندن دوقدو صاووایه و فرانسه قرالنه قرابتی وار ایدی.» (پاولوجیوویو)

١٣، ص ١٢٤ — بیزانسلیلر اکثریا ترك اسملرینی بوزارلرسه‌ده، قانتا کوزه‌ن بو چاووشك نامنی حال اصلیسنده براقشدر؛ guide ترکجه‌ده قلاغوزدیه ترجمه اولنور؛ قانتا کوزه‌ن «قلاغوز سالیغاری» دیور، وعلی قوجه‌یی‌ده آخرله اقچه‌قوجه‌یی «قاته پالوس قاته‌توریس» تسمیه ایلیور.

١٤، ص١٢٥ — «بروسه‌یه سیاحت»، ص١٦٥. اسکداره‌ایکی کونلك اولدیغی بیان اولنان پله‌قانون، اردولرك علی‌العاده یورویشنه کوره حساب اولنورسه، مرتبه‌یه خیلی اوزاق اولمق لازم کلیر؛ حالبوکه درت ساعتدر. قانتا کوزه‌ن نیکه فوره‌غوراس ایله (کتاب٩، باب٩، ص٢٦٧) مقایسه ایدیلیرایسه، بیزانس اردوسی ساحل بوینجه اوچ کون کیتدکدن صوکره، فیلوقره‌ن (طاوشانجیل)ده توقف ایتمش اولمسنده شبهه قالماز. قادینلاشمش بیزانسلیلرك رخاوتی اودرجه‌ده‌ایدی، که‌ایلك ایکی کون ایکیشر ساعت یورودکدن صوکره، توقف ایتدکاری آکلاشیلیر.

١٥، ص١٢٧ — قانتا کوزه‌ن علاءالدین‌پاشا اسمنی کسوب بوزه‌رق، کوینشاعلی دیمك ایچون «پازارلو» یاپیور. کتاب٢، ص ٢١٤—٢٢١.

١٦، ص١٢٧ — «نه‌عسکر تلف اولدی، نه‌ده بیکیره». قانتا کوزه‌ن، ك٢، باب٦، ص٢١٤. بیتینی خطه‌سنك اوچ مرکزی اولان بروسه، ازمید، ازنیق شهرلرینك سقوطی حقنده قانتا کوزه‌نك اختیار ایلدیکی سکوت وطنپروانه، روملرك ضایعاتنه دائر افاداتنك نه‌قدر شایان اعتماد اولدیغنی کوسترر.

١٧، ص١٢٨ — بیزانسلیلر، ثه‌له‌نو پولیس وفیلوقره‌ن قاپلیجه‌لرندن خسته‌لرك چوق زیارت ایتدکاری محللر اولمق اوزره بحث ایدرلر. له‌سینغ، ج ١٤، ص٢١٤،

اسکیشهرده (دوریلوم) آپولونه منسوب قاپلیجه‌لر اولدیغنی بیان ایلر. « بروسه‌یه سیاحت » ده بحث اولنان تحریات، ثئه‌نو پولیس صولرینك یالووه قاپلیجه‌لرندن و فیلوقره‌نی صولرینك طاوشانجیلك بولندیغی محله قریب قاپلیجه‌لردن باشقه برشی اولمادیغنی اثبات ایتدیر.

۱۸، ص ۱۲۹ — طارغین ایله طازعلینك ایکیسی براولدیغنده شبهه یوقدر. چونکه طارغین قلعه‌سنك بر محارب نامنی آلدیغنه دائر ادریسك ویردیکی تفصیلات محیی الدینك (ق۷) طارغی حقنده اعطا ایلدیکی تفصیلاته مشابهدر. طارغینك، طاز علیده‌کی (ز) نقطه‌سنك (غ) اوزرینه وضعیله وصولك حرفك تغییریله سهو مستنسخ اوله‌رق وجوده بولمش اولمسی محتملدر. محیی الدین دیورکه: قلعه الیوم طازعلی نامیله یاد اولندیغی کبی، بر طاشدن نبعان ایدن صوده طازعلی پیکاری نامنی حائزدر. له‌وانقلاوك تاریخ اسلامی (ص ۸۳)، و محیی الدین جمالی تاریخنك وحتی بالکه کتبخانهٔ ایمپراطوریده‌کی نسخه‌سنك ترجمه‌سندن عبارت بولنان ورانزیوسك کتابی ایله مقایسه. [تاج التواریخده ج ۱، ص ۴۱، قاره‌تکین وطارغین نامنده ایکی قلعه مندرجدر. طازعلی، آیری برقلعه اولسه، بونلرك اوچ اولمسی لازم کلیردی. هامه‌رك طازعلی ایله طارغانی برقلعه‌دن عبارت کورمسی تاج التواریخك افاده‌سنه موافقدر.]

۱۹، ص ۱۳۲ — بیزانسك فرنکلردن استردادندن صوکره (۱۲۰٤)، تئودور، غیاث الدین کیخسرو زماننده مقر حکومتنی ازنیقده تأسیس ایلدی؛ غیاث الدین، فراره مجبوریت کورمسی اوزرینه، بیزانسده التجا کاه بولمش، ولاسقاریس علیهنه وقوع بولان عمومیه محاربه‌سنده وفات ایتمشدر (بوتاریخك برنجی کتابی ایله مقایسه).

۲۰، ص ۱۳۳ — الك اسکی کتابه، سعدی طرفندن محافظه اولنان زیرده‌کی کتابه ایوان فریدوندر. [مورخك ترجمه‌سی یرینه اصلی نقل اولنمشدر]

« جهان، ای برادر، نماند بکس، ٭ دل اندر جهان آفرین بند وبس:
مکن تکیه برملك دنیا وپشت، ٭ که بسیار کس چون تو پرورد وکشت.
چو آهنك رفتن کند جان پاك، ٭ چه برتخت مردن، چه برروی خاك؟»

۲۱، ص ۱۳۵ — سلیمان پاشانك ازنیق حکومتنه مأموریتی براتی، منشآت فریدونك پاریس کتبخانهٔ قرالیسنده‌ مو [۷۹ نومروده‌کی بوزوق نسخه‌ده مندرجدر. [کتبخانه‌نك موجودینی حقنده ایضاحات ایله خلاصه‌لرك بشنجی جلدنده، ص ۶۰۸، منشآت فریدون فهرسته مراجعت. فریدونك مترجمی اوراده ازنیق ایله ازمیدی قاریشدیریور. برات ۷۳۲ (۱۳۳۲) تاریخیله، یعنی ازنیقك ضبطندن ایکی سنه صوکره‌کی تاریخ ایله مورخدر. لکن بو،

مستنسخ، یاخود مطبعه سهوندن عبارت اوله‌جقدر. چونکه منشأتك الایی نومرو‌ده‌کی نم نسخه‌سنده اورخانك اوغلی سلیمانه براتی ۷۳۳ تاریخنی صریحاً حاویدر. [اوائل شهر ربیع الاول، سنه ثلث وثلثین وسبعمائه، منشأتدن]

۲۲، ص ۱۳۸ — آیدنجق، قدیم کیزیکوسدر. لکن بالیکسری، تیرحاله [جهانماده تارحاله]، میذیاس [مانیاس] شهرلرینك په‌ریه‌رونا، آتاره‌نوس [آطره‌نوس]، لیرنه‌سوس اولوب اولمادیغنی استقبالك سیاحلری تعیین ایتمك لازم کلیر.

۲۳، ص ۱۳۸ — ادرمید قدیم آدرامیتومدر؛ دیکر اوچ شهرك [قیزلجه‌طوزله، پیکار حصار، ایزمند] قدیم اسملری هنوز مجهولدر. اولو آباد، اسکی لوپه‌دیوندر. دها شمال شرقیده‌کی آپولونیاس دکل. عثمانلی مورخلرینه کوره، کرماستینك اسمی کرماستوریه نامنده بر پرنسسك ومیخالیچ اونك قارداشی میخالكناملرندن آلنمشدر. اولو آباد، ریندا کوس وقدیم مه‌ژیستوس نهرلرینك ملتقاسنه قریبدر؛ میخالیچ — که هر احتماله کوره قدیم میله‌توپولیسك یرنده‌در — آپولونیاتیس (آپولیوند) ویه میخالیچ، نام دیکرله بالیکسری کوللری آره‌سنده، ریندا کوسك صول ساحلنده کائندر. جهانما، ۶۵۹. براتوتی، ص ۵۲، قیزلجه طوزله‌یی بری قیزلجه ودیکری طوزله اولمق اوزره ایکی مختلف محل یاپار؛ پیکاری بەشیار وادریسك یازدیغی وجه ایله اسملری قوییلسوز وآئیلسوز اولان قلعه‌لری قوتلیوس وآیلوس یازار.

۲٤، ص ۱۳۹ — شوازول غوفیه (یونانستانه سیاحت غرائب نما) ج ۱. برغمه‌نك قسماً صو کمری اوزرنده مبنی بر محله‌سی، خانه‌لرك بین السماء والارض حالنده بولنمسی جهتیله، «نه‌یرده، نه کوکده محله‌سی» تسمیه اولنور (جهانما ص ۶۵۹).

۲۵، ص ۱٤۰ — براتوتیده سعدالدین، نشری، ادریس. ادریس، اشبو مؤسسات خیریه‌نك انشاسنه سبب اولان، یاخود بونلرك قیمت معنویه‌سنی کوسترن آیات قرآنیه‌یی درج ایدر. [عمارتلرك اوزرینه «انما نطعمکم لوجه الله لانرید منکم جزاءً ولاشکورا». کتبخانه‌لرك اوزرینه «فیها کتب قیمة» کبی.] بوآیتلر مبانیٔ خیریه‌نك قاپیلرنده، یاخود دیوارلرنده محرردر.

۲٦، ص ۱٤۱ — بلیغ بروسوی بوراده «الله‌ه ربط قلب ایدن باشقه‌سنه یابانجی اولور» سوزینی اخطار ایدیور.

۲۷، ص ۱٤۱ — بلیغ بروسوی، بومناسبتله، «پادشاهلره خدمت، طریقه سلوکك یاریسیدر» مآلنده اولان «خدمة الملوك نصف السلوك» ضرب مثلنی ایراد ایدیور، که

«مکتوبلاشمق، کورشمه‌نك یاریسیدر» دیمك اولان «المراسله نصف المواصله» یه مقابل عد اولنه‌بیلیر .

[مورخك مقصدی برنجی ضرب مثل ایکنجینك اسلوبنده‌دردیمك اولمه‌جقدر.]

۲۸، ص۱۴۲ — «اهل صلیب لوحه‌لری» اثرنده تئودوریق ئه‌نکدی اعزه‌دن ویاخود ابدالدن [مسلمان] کوسترلمشدر .

۲۹، ص ۱۴۲ — بوسلسلهٔ تصوف، عالینك هفت مجلسنده آثارسائره‌دن کوزل ایضاح اولنمشدر. (برلین کتبخانهٔ قرالیسنده دیه‌زال یازیلرینه)

۳۰، ص ۱۴۲ – بلیغ بروسوی، ورق۷۹و۸۰. ابدالك جمعی بدلادر، شمدیکی ورومحه‌نك مجنون احمق دیمك اولان «بودیلا» کلمه‌سی بورادندر. بو عزیزلر مجلسنك قرق اعضاسی «بدلای اربعین مجذوب» عنوانیله یاد اولنور. [البدل، بانك کسریله‌وفتحتینله شریف وکریم آدمه اطلاق اولنور . جمعی ابدالدر. ابدال، همزه‌نك فتحیله اولیاءالله زمره‌سندن برجماعتدرکه جناب حق اونلری ارضنده اقامت، یعنی بعض تصرف مصالح خلق ضمننده اذن معنوی ایله مظهر خلافت ایدر . اونلر دائما یتمش نفر اولورلر . قرق نفری ارض شامده واوتوزی بلاد سائره‌ده اولور. ایچلرندن بری انتقال ایلدکده، سائر ناسدن برینی انتخاب و وفت برینه جلاس ایدرلر . ترجمهٔ قاموس]

۳۱، ص ۱۴۴ — بلیغ بروسوی نامیله معروف بروسه‌لی سید اسماعیل کلدستهٔ ریاض عرفانده بوشهرده مدفون ۵۸۰ ذات مشهورك خلاصهٔ ترجمهٔ حاللرینی یازار، بونلرك آره‌سنده ۶ پادشاه، ۲۶ شهزاده، ۱۰وزیر، ۱۲۰شیخ، ۴۸ اهل حال، ۲۱۲ مدرس، ۳۲ کمال تقوی ایله معروف ذات، ۷۰شاعر، ۲۴طبیب وموسیقی‌شناس واردر،

دردنجی کتاب

۱، ص۱۴۶ – لطفی، سلجوقیلر تاریخی. بومهاجرتك زمان وقوعی، تاریخ عثمانیدن اول سلجوقیلر تاریخی ذکرایدن الیازیسی نسخه‌نك ابتداسنده مندرجدر. بیزانس مورخلرینك هیچ بحث ایتمدکاری فسادك صورت ترتیبی و نتیجهٔ مأموله‌سی حقنده اوتاریخك ۱۱۲ و۱۱۳ صحیفه‌لرینه مراجعت. بیزانسلیلر، عزالدین کیکاوسك والده‌سی خرستیان اولدیغنی سویلیورلرسه‌ده، لطفینك دیدیکی کبی ایمپراطور یانی لاسقاریسك همشیره‌سی دکل.

۲، ص ۱۴۸ — قرستوپولیس طاغ ودکیز آره‌سنده ایدی. نیکه‌فورغریغوراس، ص۱۵۱. برروم مؤلفنك افاده‌سنه کوره کذلك قرستوپولیس تسمیه اولنان ه‌یقوپولیس آدنه‌ستوم شهریله قاریشدیرلمامیدر. مانه‌ره مراجعت، ۷، ص ۲۸۰ .

۳، ص ۱۵۰ — .... phocæorum

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque lares proprios habitandaque fana
Apris — reliquit et rapacibus lupis
Horat. Epod. 16.

[تجملرك تعرضی اوزرینه فوچه‌لیلرك اوزون اومورغه‌لی کیلره قاچدقلرینه دائر متنده مندرج افاده‌نك مأخذیدر .]

٤، ص ۱۵۰ — قانتا کوزه‌ن، ج ۱، ص ۲۳۸، و نیکه‌فور، غره‌غوراس، ص ۲۳۱، بیر صورتله اووقت دیمتوقه‌ده بولندیغی بیانده متفقدرلر؛ نیکه‌فور؛ دوناتانك تروواساحلی حکمدارینه عائد اولدیغی علاوه ایدر .

۵. ص ۱۵۸ — قانتا کوزه‌ن، ص ۶۸۳. دوقانژ، فرانزه‌سك‌یانی یاله ئولوغك اورخان نزدینه فرار ایله قیزینی پادشاهه ویردیکنه دائر افاده‌سی (۱، ۹، بیزانس ایمپراطوری استماطی، ص ۲۳۹ و ۲۶۱) سهودن عبارت اولدیغی اثبات ایدر. قانتا کوزه‌ن و نیکه‌فور (۱۵، باب ۵ ، فقره ۲) یالکز قانتا کوزه‌نك قیزینك اورخان ایله ازدواجندن بحث ایدرلر، که نیکه‌فور بوقیزی ماریا، و پدری قانتا کوزه‌ن تئودورا توسیم ایدر. نیکه‌فور اورخانك اسمنی خیلی دوغری اولمق اوزره «ایرخانوس» یازار. آوروپا مورخلری وخصوصا سپوندوژینو فرانزه‌سك خطالرینی استنساخ ایلمشلردر. حتی بوصوك مورخ، اورخانك جلوسنده اوچ قارداشنی اعدام ایتدیردی دیر؛ حال بوکه یالکز علاءالدین نامنده برقارداشی وار ایدی .

۶. ص ۱۶٤ — دیوقاسیوس، ك ۷۰، انتونین سلطنتنده. مانه‌رك هیچ بحث ایتمدیکی بوفقره قسطنطینیه‌ده جوامع متعدده‌نك ستونلرینی تشکیل ایدن مرمر کتله‌لرینك — که قلینلغی و ارتفاعی مساوی یکپاره ستونلردر — نره‌دن چیقاریله بیلمش اولدیغی کوسترر .

۷، ص ۱۶۵ — هامه‌رك بوحاشیه‌سی، براتونینك سعدالدیندن مترجم برفقره‌سیدر؛ اوکا بدل، اصلی نقل اولنمشدر. تاج التواریخ. ج ۱، ص ۵۳]

«[سلیمان پاشا] قره‌سی ولایتندن ایدنجق نام قصبهٔ دلفروز وبلدهٔ عبرت اندوزه کلوب ، آثار غریبه و ابنیهٔ عجیبه‌سن مشاهده ایدوب ، تماشالق نامیله معروف اولان قصر سلیمانی‌یه چیقدیلر ، که محل نقل سریر بلقیسدر، دیمشلردر؛ حضرت سلیمان نبی علیه السلامدن برو اول بنای عالیده اولان مرمرلری وعظیم ستونلری سلاطین وخواقین ذی الاقتدار بنالرینه نقل ایتمشلردر.»

۸ ، ص ۱۷۰ — [هامه‌ر، بوحاشیه‌ده سلطان اورخان سلطنتنه متعلق فریدون بك منشآتنده مندرج اون طقوز وثیقه‌یی تعداد ایدر، که منشآتك مطبعهٔ عامره طبع ثانیسنه نظراً، وبوطبعده‌کی صره‌سیله شونلر اوله‌جقدر .]

١ و ٢ ، روم ايلنده فتوحاتنه دائر اورخان غازينك قاره‌مان بكنه مكتوبى وجوابى ؛ ٣، ٤ جانبك خانه ازنيق فتحنامه‌سى وجوابى؛ ٥ ، سليمان پاشايه ازنيق ايالتى توجيهنه دائر ربيع الاول ٧٣٣ تاريخلى برات ؛ ٦، ٧ ، روم ايلنده فتوحاته دائر سليمان پاشانك پدرينه ٧٥٩ تاريخلى عريضه‌سى و محرم ٧٦٠ تاريخلى جوابى؛ ٨، ٩؛ روم ايلى فتوحاتنه دائر اورخان غازينك كرميان اوغلنه نامه‌سى وجوابى ؛ ١٠، ١١ ؛ عجم شاهى حسن جلايرينك شيخ حسن چوبانى بوزديغنه دائر اورخانه اوائل شعبان ٧٤٠ تاريخيله تبريزدن نامه‌سى وذى الحجه ٧٤٠ تاريخيله اولوبدار دوكاهندن جوابى : ١٢، ١٣ اورخانك جانبك خانه اوائل محرم ٧٤١ تاريخلى اولوبد فتحنامه‌سى وجوابى : ١٤، ١٥ ، قره‌مان اوغلنك اورخان غازى‌يه تضرعنامه‌سى وجوابى : ١٦ ، قره‌مان اوغلنك ايمان مغلظه ايله اخلاصنامه‌سى : ١٧، ١٨ بوخصوصده استفسار مطالعه‌سنى متضمن اورخان غازينك كرميان اوغلنه نامه‌سى و جوابى ؛ ١٩ ، كرميان اوغلنك مطالعه‌سى آلندقدن صوكره قاره‌مان اوغلنه قبول مخاصمته دائر جواب .

[هامه‌رك سلطان اورخان ايله جند سلطان آره‌سنده تعاطى اولنمش اولمق اوزره منشآت فريدونه عطفاً قيد ايلديكى ايكى مكتوب منشآتده بولنه‌ماديغندن؛ وحال بوكه هامه‌رك ذكر ايلديكى عدد مكاتيب بزده‌كى مطبوع منشآتده مندرج مكتوبلر عددينه موافق اولديغندن ؛ جند سلطان مخابره‌سنك كرميان بكيله مخابره‌يى متضمن بوقاريده ٨ و ٩ نومروده مقيد وثيقه‌لر اولديغى تخمين اولنمقده‌در . هامه‌ر ، شو اون طقوز وثيقه‌دن باشقه اوله‌رق ، پاريس كتبخانه‌سنده‌كى ناقص بر فريدون منشآتنه عطفاً ، حمزه فقيهه قاضيلك و بروسه‌ده اراضى تفويضنه دائر ٧٥٤ (١٣٥٣) تاريخلى بر برات خبر ويرمكده‌در. فريدون بك منشآتنك اوروپا كتبخانه‌لرنده بولنان وبزم كتبخانه‌لرده وجودى ملحوظ اولان يازمه نسخه‌لرى تدقيق اولنسه، دها خيلى وثائقه دسترس اولنه‌بيلير .]

٩، ص ١٧٠ — «Quæ tanta res est,ut aut impudnter ficta sit,aut negligenter prætermissa» ليويوس، ٣٠، باب ٢٦. وه‌رتو، عزيزيحيى طريقتى شواليه‌لرى تاريخنده (ج ٤، آمستردام، ١٧٨٢)، ٦٦٩ سنه‌سنده هنوز قاره‌جه‌حصار حاكم مستقلى اولان عثمانى بردوناتما ايله ردوس اطه‌سنه يناشديريور. اكر او وقت ردوسه فى الحقيقه هجوم واقع اولمش ايسه، بودوناتما آسيا سواحلى بكلرندن برينه عائد اولمق لازم كلير. وه‌رتو ، اورخانه‌ده ٧٢١ سنه‌سنده بر هجوم اجرا ايتديرمك سهونده بولنور (ك ٦ ، ص ٥٢٣)؛ حال بوكه او زمان اورخان تخته جالس اولمامش ايدى. وه‌رتو، اورخانك بتون ميزيا، ليقااونى، فيرگى، قارى خطه‌لرينه صاحب اولديغنى ده يازار؛ اورخان ايسه يالكز ميزى خطه‌سنده حكومت ايديوردى. وه‌رتونك سويلديكى بوايكنجى مرور آيدين، ياخود صاروخان بكنك بر تشبثندن عبارت اولمق ملحوظدر.

١٠، ص ١٧١ — تركلرجه سكودده ارطغرلك، طومانيچ بر غازنده‌صارى‌ياتى ساوجينك، قيون حصارى قربنده آى طوغدينك، ازنيقده كوندوز آلپك، قنيره‌ده آقچه قوجه‌نك، كيبوليده اجه بك ايله غازى فاضلك، بولايرده سليمان پاشانك مزارلرى، كنديلرى وطنلرى قهرمانلرينك قبرلرينه روملرك كوستردكلرى احترامدن زياده، مظهر توقيردر.

۱۱، ص ۱۷۲ — دولت عثمانیه‌نك تشكلندن اول موجود طریقتلرك اسامیسی: ۱، اویسی؛ ۲، علوانی، ۳، ادهمی، ٤، بسطامی، ٥، سقطی، ٦، قادری، ۷، رفاعی، ۸، نورنخشی، ۹، خودسهروردی، ۹، كبروی، ۱۰، شاذلی، ۱۱، مولوی، ۱۲، بدوی؛ تشكل سلطنتدن صوكره: ۱۳، نقشبندی، ۱٤، سعدی، ۱٥ بكتاشی، ۱٦، خلوتی، ۱۷، زینی، ۱۸، بابائی، ۱۹ بیرامی، ۲۰، اشرفی، ۲۱، وفائی، ۲۲، سنبلی، ۲۳، گلشنی، ۲٤، یگیت باشی، ۲٥، امسنانی، ۲٦، جلوتی، ۲۷، عشاقی، ۲۸، شمسی، ۲۹، سنان‌امی، ۳۰، نیازی، ۳۱، مرادی، ۳۲، نورالدینی، ۳۳، جمالی، ۳٤، اشراقی، ۳٥، نعمة‌اللهی، ۳٦، حیدری .

۱۲، ص ۱۷۲ — عبدالقادرك تاریخ وفاتی ٥٦۱ (۱۱٦٥) موراجه آدوسون ٦۱۹، جهت ۲۰۰ و ٦۰۲. بغدادده باشلیجه مشایخك قبرلرینی ذكر ایدر: جنید، شبلی، معروف كرخی، حسین منصور، سری سقطی و دیگرلری. عطائینك، طاشكوپری‌زاده شقائق نعمانیه‌سی ذیلنده، جنید بغدادی، ابوبكر شبلی، محیی‌الدین عربی، صدرالدین قونوی مثلو مشاهیر متصوفه‌نك اسملری مندرجدر .

۱۳، ص ۱۷٤ — مذهب صوفیه حقنده بلاغت ایرانیه تاریخنه مراجعت، ص ۱۹٥ و ۱۹٦؛ كذلك، ارسكینك بومبای جمعیت آسیائیه‌سنه ویردیكی لایحه‌ده جلد ثانیه و تولوقك «صوفیهٔ ایرانیه» اثرینه مراجعت. بو اثرك اعلانی علما غزته‌سنده و نقشبندی مشایخنك تراجم احوالی لیسیقه جریدهٔ ادبیه‌سنده، ص ۲٥۲ و ۲٥۸، مندرجدر.

۱٤، ص ۱۷٦ — عالی، ق ۱٥، لطیفی، تذكرة الشعرا. عاشق پاشا دیوانی برلین كتبخانه‌سنده دیه‌ز ال یازیلری میاننده واردر. بو عنوان ایله پارس كتبخانه‌سنده‌كی اثر، درنه‌لی محیی‌الدینك سپه‌یكدل طرفندن مترجم وقایعنامه‌سیدر. عاشق پاشا زاده تاریخی یكیتی واتیقان كتبخانه‌سنده واردر؛ تركلرك محمد ثانیدن اول مورخلری بولنمدیغی حقنده شولزه‌ر و كیبینك احداث ایتمش اولدقلری شبهاته جواب قطعیدر. پتی دولاقروا ومترجمی شولچ، هر سلطنتك نهایتنده بعض رجال و علمانك اسملرینی ذكر ایدرلرسه‌ده، اكثریا دوغری دكلدر .

۱٥، ص ۱۷٦ — شاروەن، ج ۲، كلشن رازك قیمتی تقدیر ایدر. بو اثرك ترجمه ایدلمسی صوفیه مذهبی حقنده معلومات واسعه ویره‌جكدر. ۱۸۰۰ ده زوریخده مطبوع لطیفی تذكره‌سنده‌ده مراجعت .

۱٦، ص ۱۷٦ — قدیم یهودیلر سفرنده ۱۱ نجی كتابك آلتنجی بابنده و یوسف حقنده مفسر قانون اولان یدی ایرانی فقره‌سنه مراجعت. ایزید و اوزرید نامنده‌كی

شیطانلرك انسانلر اوزرنده متألهانه اجرای احکام ایتدکاری حقنده پلوتارق ایله مقایسه.

۱۷، ص۱۷۶ — اشبو بش نظارتك قدیم آساسانیلر زماننده تعیین اولنان وظائفی نقیب بن مسعود طرفندن بیان و تفسیر اولنمشدر. قرال کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتنه مراجعت. ج ۱، ص ٤٦.

۱۸، ص۱۷۷ — حافظك ایکنجی غزلنه مراجعت؛ ادبیات ایرانیه تاریخنده.

[هامه‌رك یك سودیکی واوچ بیتنی اولجه بزه نقل ایتدیردیکی بو غزلك — که بولاق مصر قاهره مطبوعی (۱۲۵۰) نسخه‌نك یدنجی غزلیدر — زیرده تمامی یازلمشدر]:

اگر آن ترك شیرازی بدست آرد دل مارا، * بخال هندویش بخشم سمرقند وبخارارا.
بده ساقی می باقی، که درجنت نخواهی یافت * کنار آب رکن آباد و گلگشت مصلارا؛
فغان کین لولیان (۱) شوخ شیرین کارشهر آشوب * چنان بردند صبر از دل، که ترکان خوان یغمارا.
ز عشق نا تمام ما جمال یار مستغنیست، * باب ورنك وخال وخط چه حاجت روی زیبارا؟
حدیث ازمطرب ومی گو، وراز دهر کمترجو (۲) * که کس نگشود ونگشاید بحکمت این معمارا.
من از آن حسن روز افزون که یوسف داشت دانستم * که عشق از پردهٔ عصمت برون آرد زلیخارا.
بدم گفتی وخرسندم؛ عفاك الله! نکو گفتی: * جواب تلخ می زیبد لب لعل شکر خارا.
نصیحت گوش کن جانا، که ازجان دوستتردارند * جوانان سعادتمند، پند پیر دانارا.
غزل گفتی ودرسفتی، بیا وخوش بخوان، حافظ! * که بر نظم تو افشاند فلك عقد ثریارا!

بشنجی کتاب

۱، ص۱۷۸ — ادریس، اخیلرك اعیان، یعنی اراضیٔ وسیعه‌لرندن دولابی مملکتك الك متحیز آدملری اولدیغنی بیان ایدر. عالی، وارساق وطورغود عصاتنی ایکی ترکمن قبیله‌سی اولمق اوزره توسیم ایلر. عثمانلی مورخلرینه کوره وارساقلر تاتار وطورغودلر مغول جنسندندر. آبهل رهموزانك «تاتارلر حقنده تحریات» اثرینه مراجعت، ص۲۳۸. جهاننما، ص٦٤٤، بونلرك انقره قربنده طاغلرك اتکنده‌کی قدیم اقامتگاهلری — مغنیسانك باشلیجه بر ناحیه‌سنه «طورغود» دینلدیکی کبی، جهاننما، ص٦٣٥ (۳) — طورغود ایلی تسمیه اولندیغنی ذکر ایدر؛ جهاننمادن، ص٦١١، وارساق طاغی طاوروسدن بر قسمنك نام حاضری اولدیغی اکلاشیلیر [ ].

۲، ص۱۷۸ — جهانمعرفت، قدیم آنکیرا، انکوری آثار عتیقه‌سنه اوستریا سفیرلری بوزبهك ووه‌رانتیوسك همتلریله واقف اولمشدر. بو ایکی سفیر بیوك سلیمانك اماسیه قربنده‌کی اردوگاهنه عزیمتلرنده اماسیه کتابه‌لرینی کاتبلرینه استنساخ ایتدیرمشلردر.

(۱) لولیان، التفاتده امساك کوسترمین گوزللردر؛ کلمه بك موقعنده دوشمشدر.
(۲) کمترجو، کمترگو، — نازکانه — هیچ آرامه، هیچ سویله دیمکدر.
(۳) شبو صحیفه رقمی المانجه وفرانسزجه نسخه‌لرده ٥٣٥ دینلمش ایسه‌ده، دوغروسی بودر.

شیزول طرفندن تحریر، وویلوازون طرفندن اقادەمی تاریخنك ٤٧نجی جلدنده، ص ٨٥، تصحیح واکمال اولنان «آسیا آثارعتیقه‌سی» عنوانلی کتابه مراجعت. لوندره، ١٧٢٨، ص ١٦٥.

٣، ص ١٧٩ — هارون ونیکه‌فور بو بابده سامسون نام حکمدار قدیم ایله [حضرت] علی‌یی تقلید ایتمشلردر. ترك حکایاتی. علینك — سامسون کبی — خیبر قلعه‌سی باب جسیمنی اوموزینه آلدیغنی یازارلر. کیبینه مراجعت، ص ٤٦٠. جهانمایه کوره، ص ٦٤٢، هارونك امریله انقره قاپیسنك اوزرینه روبجه یازیلان کتابهٔ حکیمانه‌نك مألی:

«اللهك اسمیله. ای انسان اوغلی! فرصتدن استفادەیه شتاب ایت. دائما مواقع وازمانه مناسب شخصی انتخاب ایتمکی اوکرەن. سرور. سوء استعمال ایدیلنجه مبدل ماتم اولور. حالی اندیشهٔ استقبال ایله غمناك ایتمه. عقلسزلره امتثال ایتمه. طوپلایه بیلدیکك خزائن ایله افتخار ایتمکدن صاقین.» (١)

٤، ص ١٨٠ — قانتا کوزەن‌ده انقره‌نك سقوطندن بحث ایدر (ج ٣، ص ٨٦٤) لکن اورخانك سلطنتی زماننده اوغلی سلیمان طرفندن تسخیر اولندیغنی بیان ایده‌رك، برقاچ سنه یا کلمش اولیور. انقره‌دن باشقه قراتەیا شهرندن‌ده بحث ایدر. ادریس، ق ١٣٦. آیوقه قضاسنی‌ده ذکر ایلر.

٥، ص ١٨٠ — فرانزەس، سلطان مرادك قانتا کوزەنه قارشی یانی باله‌ئولوغه اون ایکی بیك کشیلك برقوت کوندردیکنی یازار (١، باب ٢ ص ١١). مراد، ١٣٥٩ — ٧٦١ تخته چیقدیغندن، وقانتا کوزەن ایسه برسنه اول یاسف اسمیله طریقت رهبانیه‌یه سلوك ایلدیکندن، فرانزەسك مراد ایله اورخانی وسلیمان ایله قارداشنی قاریشدردیغی ثبوت بولیور.

٦، ص ١٨١ — استانبول — ادرنه‌یولی اوزرنده اولان اشبو بوغازه «چتال بوغاز» تسمیه، وشو صورتله ادرنه شهری قاپیلری جوارنده مریج اوزرنده کائن اولوب، حاجی ایلبکی طرفندن تسخیر اولنان حاجی ایلبکی بوغازندن وقاره دکیزده میسوری (مەزامبریا) نك آلات طرفنده‌کی بوغازدن (پیرغوس) تفریق اولنور.

٧، ص ١٨١ — براتوتی، ص ٨٤، کیه‌سه‌ن یازار. حاجی قالفه‌نك روم ایلیسنه مراجعت، ص ٨٤. مانه‌ر (٧، ص ٢٠٥ و ٢٢٧) سیرسه‌الا (چورلی) نی روسکوی

(١) جهانمانك عباره‌سی بودر: «بسم الله الرحمن الرحیم. یا ابن آدم، فرصتی، امکنی وقتنده‌عزیز طوت. فوت ایتمه؛ اموری اهلنه اصمارله؛ افراط ایله سرور سنی ماتمه براقماسین؛ غصهٔ اوزره کیه‌جك کونك غمنی تحمیل ایتمه؛ جمع مالده مغرورلره مقتدی اولمه.» (مترجم، علاوهٔ تمثیل ثانی)

(نو قاسده روسکو) قربنده کوستردیکتدن، میغاله‌غارا (معاقرد) نی بیلمدیکی آکلاشیلیور. آینه‌جق، معاقره، ایپصاله (حاجی قالفه ٦٤ و ٦٥) الیوم [مورخ زماننده] استانبول - سلانیك یولی اوزرنده مرحله‌لردر. عاشق پاشا زاده‌نك واتیقانده‌کی ال یازیسی نسخه‌سی دیمتوقه‌نك ضبطی حاکیدر.

٨ ص ١٨١ — براتوتی: ص ٨٥ و حاجی قالفه‌نك روم ایلیسی، ص ٢٢. حدیدی، تاریخ منظومنده بوقلعه‌نك ضبطی حقنده شویله سویلر:

« مریج صوبی کنارنده ایریشوب ، آلور حاجی ایلیکی آنی دیریشوب؛ (١)
آنی ذکر ایلینجه اول ایلر ، دخی شمدی ایلبکی برغوس دیرلر. »

٩، ص ١٨٢ — مانهر (٧، ص ٢٦٢)، اوره‌ستیا کلمه‌سنك یونان اساطیرندن مأخوذ اولدیغی فکرنده‌در؛ لکن ما کدونیا اقوامندن برینك اسمی اولان اوره‌ستی لفظندن مأخوذ اولمسی محتملدر، تیتلیوه‌لك ٣٣، ٣٤.

١٠، ص ١٨٢ — حاجی قالفه‌نك روم ایلیسنه و اولیا سیاحتنامه‌سنك جلد ثانیسنه. ارش وگروبه‌رك قاموسنده ادرنه کلمه‌سی بونلرك اساس اتخاذیله یازلمشدر. ادرنه حقنده «انیس المسافرین» عنوانلی براثر مخصوص واردر. [مورخ: بونك مؤلفنك اسمنی ملا «حابر» یازییور؛ کشف الظنونك استانبول مطبوعی: «عبدالرحمن الله باخیر الادرنوی» دیور. دوغریسی «حبر» ایسه؛ حانك کسری وفتحی فتحیله حبر؛ شخص دانا معناسنه‌در.]

١١، ص ١٨٤ — سعدالدین، براتوتی، ادریس، لطفی، صولاق‌زاده دوقاس، تقسیم غنائم حقنده‌کی قانونك یکیچریلرك تأسیسنده وضع اولندیغنی بیان ایدیور؛ بیزانس مورخلری ده یکیچریلرك تأسیسنی مراد زماننده کوستریرسه‌ده، اورخان زماننده واقع اولدیغی محققدر.

١٢، ١٨٤ — پنجك کلمه‌سی حقنده برهان قاطعه مراجعت. اوراده کوریلورکه «پنج کوش» بش ماده‌دن مرکبدر. شمدی‌یه قدر هیچ بر انکلیز اشتقاق متخصصی Punch (پونچ) Pence (پنی، شیلینك کسری) لفظلرینك فارسی پنج کلمه‌سندن مشتق اولدیغنی دوشونه‌مشدر.

[پنج کوش، رنج‌نوش وزننده برقسم معجوندر؛ بش کونه ادویه‌دن ترکیب اولنور. تقویت قلب وتفریح خاطر ایچون استعمال ایدرلر. معربی اولان فنجنوش ایله معروفدر. « برهان قاطع]

١٣، ص ١٨٤ — سفراء، ترجمانلر، قونسلوسلر معیتلرنده خدمه اسپنج رسمنه

(١) دیریشمك: دیریلك کوسترمك، اوغراشمق.

تابع ایسه‌لر، معنویتلرینی ناطق یدلرینه تذکره ویریلیر، و بونلره اسپنج کاغدی دینیلیردی.
ادریس، خمس غنائمك جهت تخصیصنی بیان ایدن آیت کریمه‌یی درج ایدیور: «واعلموا انما غنمتم من شیٔ فان لله خمسه وللرسول ولذی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل» [سورهٔ انفال]. حکم آیت کریمه‌یه کوره، خمسك مشروع اولمسی، ارباب احتیاج ایچون مبانیٔ خیریه انشاسنه منوطدر.

١٤، ص ١٨٤ — نخبة التواریخده، ص ٢٧٥، ایلخان عائله‌سی، و ص ٢٦٠، مظفر عائله‌سی مندرجدر. سلطان مرادك بروسه‌دن اویسه محرر فتحنامه‌سی فریدون بك منشآتنده واردر (کتبخانهٔ ملیٔ پارس، ن ٧٩، ص ٢٥)؛ کتبخانه‌نك ال یازیسی ایضاحات وخلاصه‌لرینه مراجعت، ج ٥، ص ٦٧٠.

١٥، ص ١٨٤ — ٧٣٣ (١٣٣٢) ده ظهور ایدن بنی مظفر عائله‌سی ٧٩٦ (١٣٩٣) ده منطفی اولمشدر؛ ایلخانیلر، ٧٣٧ (١٣٣٦) ده ظهور ایده‌رك، ٧٧٦ (١٣٧٤) ده انقراض بولمشدر. حاجی قالفه، تقویم التواریخ، ١٦٧. ایلخان عائله‌سی، چوبان عائله‌سی انقاضی اوزرینه تأسس ایتمشدر، که بونلر ٧٢٨ (١٣٢٧) ده جنکیز عائله‌سنك صوك حکمدارندن آذربایجان حکومتنی دردست ایتمشلر ایدی. یالکز اوتوز سنه دوام ایده‌رك، قریم خانی جانبك طرفندن محو ایدلمشدر. آذربایجانده جانبك طرفندن والی اولان اخی چوقی، حسنك اوغلی اویس طرفندن طرد واعدام ایدلمشدر. (نخبة التواریخ وحاجی قالفه‌یه.)

١٦، ص ١٨٤ — میرخوندك بنی مظفر عائله‌سی تاریخنده محاربات وسوقیاتی تفصیلات کثیره ایله نقل ایلدیکی بو جرمانلرك حقیقةً شمدیکی جرمان (آلمان) قومی اولدیغی پك مشکوکدر. هر حالده جت وژت ناملری آره‌سنده اولدیغی کبی، اسکی جرمانلرك اسملریله یکیلرینك آره‌سنده بر مشابهت واردر؛ تیمور تاریخنده جتلردن بحث اولنه‌جقدر.

١٧، ص ١٨٥ — دلشاد، چوبان عائله‌سی مؤسسی امیرچوبانك اوغلی بولنان دمشق میرینك قیزی ایدی. چوبانك یدی اوغلی هنوز ظهوره باشلامش اولان کندی عائله‌لرینه او زمان انقراضی پك آشکار اولان جنکیز خاندانننك صوك حکمداری ابوسعید عائله‌سی آره‌سنده‌کی مجادلاتده مقتول اولمشلردر. امیرچوبان، قیزی بغداد خاتونی اویسك پدری شیخ حسن ایلخانی‌یه ویرمشیدی. سلطان ابوسعید، بونی شیخ حسنك الندن آله‌رق تزوج ایتمکله، بغداد خاتون، سکز سنه، یعنی ابوسعیدی تسمیم تشبثنده بولنمش اولدیغی ظن ایدیله‌رك اعدام اولننجه‌یه قدر، منول تختنده ابوسعید ایله برلکده اجرای حکومت ایلدی. بغداد خاتونك اعدامندن صوکره،

ابوسعید اولکی زوجه‌سنك یکنی دلشاد خاتون ایله ازدواج ایتمشدر. ابوسعیدك وفاتی متعاقب دلشاد، ایلخانی حکمداری شیخ حسنه وارمشدر. چوبان خاندانتك مدت قلیلهٔ دوامنده دیکر ایکی قادین‌ده شهرت قازانمشلردر. بری ساتی بك خاتوندر، که ابوسعیدك وفاتندن صوکره برمدت تخت حکومتده بولاندی. فقط بو حکومت ظاهری ایدی؛ حقیقت حالده چوبانك حفیدی امیرشیخ حسن حکومت ایتمکده ویکننت زوجی شیخ حسن ایلخانی ایله محاربه ایلمکده ایدی. ایکنجیسی یزد خاتوندر، که شیخ حسن چوبانك زوجه‌سیدر؛ زوجنی — حال‌مستیسندن استفاده ایله خصیه‌لرینی صیقه‌رق — اولدورمشدر. اوتوز سنه‌دن عبارت برمدت جزئیه ایچنده بوقدر شهرتلی قادینلر یتشدیرن آنجق چوبان عائله‌سیدر. بو عائله‌شوندن دولایی‌ده شایان تذکاردر که ده کینی وئه‌ربه‌لو—یدی چوبانزاده‌نك اجل قضا ایله وفاتندن دولایی ماقابه عائله‌سنی وقادینری نك شجاعتندن دولایی اغامنون عائله‌سنی اخطار ایتمکده اولان — بوخاندانی هیچ ظنیور کبی کوروتمکده‌درلر. چوبان خاندانتك تاریخی ایچون نخبة التواریخ، لاری‌یه، میرخونده، وصافه مراجعت. ادریس ۰ ق ۱۳۲، ۱۳۳، بو عائله‌دن صوك حکمدار اولوب، جانبك طرفندن طرد اولنان ظالم اشرفك اورخان زماننده حکومت ایتمش اولدیغی بیان ایدیور.

۱۸، ص ۱۸۵ — نخبة التواریخ، ۲۷۵، سلمان ساوجیدن ماعدا شو اوچ شاعری ذکر ایلر: شرف رامی، محمد عصار، عبید زاکانی. عبید حقنده بلاغت ایرانیه تاریخنه مراجعت، ص ۲۴۹. ادریس، کمال خجندیدن‌ده بحث ایدر (بلاغت ایرانیه تاریخی، ص ۲۵۵)؛ فقیه قطب الدین رازیدن، قاضی فاضل محیی الدین بردعیدن دخی بحث ایدر، که بونلر، اشرفك ظلمندن قورتلق ایچون تبریزده جانبکك سراینه التجا ایتمشلردی.

۱۹، ص ۱۸۵ — فرانزه‌س، ۱، ۱۱، ص ۱۱. مورخلر بوعهدنامه‌نك محل انعقادینی بیان ایتمدکلری کبی، آنجق ادرنه فتحنی معقب اوله‌رق اتیان ایلیورلرسه‌ده، تاریخی شو وقعه‌دن طولایی معیندر: ۷۶۶ (۱۳۶۳)ده بیزانسلیلر، متفق حکمدارلرك مریج اوزرنده‌کی محاربه‌لرندن حصه‌دار اوله‌مامش، وقابه ۷۶۵ (۱۳۶۲ و ۱۳۶۳) ده عثمانیلرك النه کیرمشدر.

۲۰، ص ۱۸۶ — براتونی‌یه، ص ۹۱، وستیریا جریدهٔ موقوته‌سنك ۵۸ نجی جزئنده ٦ نجی صحیفه‌یه مراجعت. بومحاربه‌ده‌درکه مجار لادیسلاس دوبقا احرازشان ایلمشدر. قرالی لوئی اوچ سنه صوکره کوندردیکی براتده « اصیل لادیسلاس دوبقانك

ترکلرله طرنوده ایمپراطوری [صوصمانوس] آره‌سنده‌کی محاربه‌ده مآثر شجاعت کوستردیکنی یازیور. قاتوناده، ۱۰، ص۳۹۳.

۲۱، ص ۱۸۷ — مریج (ماریچا) ومارپازه‌لی کلمه‌لرنده‌کی توافق صرف تصادفیمیدر؟ مارپازه‌لی اسمی ماریچادن وبوده ماریا [مریم] کلمه‌سندن مشتق دکلمیدر؟

۲۲، ص ۱۸۸ — بو جامعک قبه‌سی وذروه‌سنده‌کی طاشدن موضوع طوغان حقنده بروسه سیاحتنامه‌سنده مندرج عنعنه‌یه مراجعت. بو طوغان، حقیقتده کورده سلطان مرادک برقوشیدر، که اورایه قاچمش، وپادشاه بالدفعات چاغیردیغی حالده، کلمه‌سی اوزرینه صبرسزلغنه دلالت ایدر برسسله «دائما اوراده قال» دیمکله درحال طاشه تحول ایتمشدر. بوروایتی مورخ دولت سعدالدین‌ده نقل ایدر.

۲۳ ص۱۸۸ — الك اورته‌سنده‌کی اوچ پارماغك اوچ مفصللری سلطان وخان لفظلرینك الفلریله لامنی تشکیل ایدر. اوزانمش اولان باش پارمق (بن)، کذلك اوزانمش اولان صیرچه پارماق (دائما) لفظلرینی ارائه ایدر. باش پارماغك آشاغی وآلتی طرفی پادشاهك وپدرینك اسمنی ومظفر لفظنی تصویر ایلر. بوصورتله ال نشانه‌سنك هیئت مجموعه‌سی «سلطان مراد بن سلطان اورخان المظفر دائما» عباره‌سنی تشکیل ایدر.

[سلطان مراد اولك عهدنامه‌یه ال باصمسی، یازی بیلمدیکندن اولماق کرکدر. کمال بکك عثمانلی تاریخنده‌ده، ص ۱۸۷، بیان اولندیغی اوزره اوراق رسمیه‌یه پنجه باصمق جنکیز زماننده ایجاد اولنمشیدی: جنکیز الی قرمزی مرکبه باتیردیغندن، منشورلرینه «آل تمغا» دینیلیردی. راغوزه‌ده‌کی عهدنامه‌نك اصلندن حکومتجه برفطوغرافنك کتیردلمسی آرزو اولنور.]

۲٤ ص ۱۸۹ — قاضی‌زاده رومینك الك مشهور آثار ریاضیه‌سی چغمینی نامیله معروف علم هیئتدن براثر ایله اشکال تأسیس کتابنه شرحلریدر. سعدالدین.

۲۵ ص ۱۸۹ — [بوفقره مورخك مأخذی اولان سعدالدیندن، ج ۲، ص، ٤١۲ تلخیص اولنمشدر.]

جمال الدین آقسرایی برچوق افاضلك، ازجمله منلا فنارینك معلمیدر. کشافه حواشی، ایضاح معانی‌یه شرح یازمشدر. موجز طبی دخی شرح ایتمشدر. صحاح (کرام وعظام وزننده در) جوهری حنفی مذهبی مولانایه منحصر اولدیغی ایچون، متن تاریخده مندرج اولدیغی اوزره. قرده‌مانده زنجیرلی مدرسه‌یه مدرس اولمشیدی. یونان قدیمده حکمامشائیون، رواقیون، اشراقیون نامیله اوچ فرقه‌یه آیرلدیغی کبی، جمال الدینك طلبه‌سی‌ده اوچ طبقه ایدی. طبقهٔ اولی، خواجه مدرسه‌یه کیرمزکن اکتساب ایدرلر، ومشائیون نامیله یاد اولنورلردی. طبقهٔ ثانیه، رواق مدرسه‌ده ساکن اولملریله، اونلره رواقیون دینلمشدر. مدرس بونلره‌ده درس ویردکدن صوکره ایچ مدرسه‌یه کیره‌رك، اوراده‌کی فضلایه درس ویرردی. بوذاتك شهرت شایعه‌سنه مبنی، سید شریف برای استفاده رومه کلیرکن ایضاح شرحنی کورنجه، (کالذباب علی لحم البقر) دیمش. متن قرمزی وشرح سیاه مرکب ایله یازلمش اولدیغندن، شرحك کافی اولدیغنی کوسترمك ایستهمش، وآرتق

زیارتدن واز کچمش . لکن بعض طالبین « جمال الدینك تقریری تحریرینه غالبدر » دیملریله، سید شریف بو زاتی دوام ایله قره‌مان ولایتنه قدر کلمش ایسه‌ده . جمال الدین اوصیرده‌ده وفات ایتمشدر. سید شریف ، فناری ایله ملاقات ایدەرك، اونکله برلکده مصره کیدوب ، شیخ اکمل الدیندن علوم شرعیه تحصیل ایتمشلردر.

۲٦ ص ۱۸۹ — [مورخلك بو نومرووده‌کی ذیلی احمد برهان الدینك تلویح اوزرینه ترجیح نامنده بر حاشیه‌سی اولدیغندن عبارتدر . آنجق تاریخده احمد برهان الدینه متعلق بحثی تنویر ایچون ترجمهٔ حالی تاج التواریخدن تلخیص اولنور .]

برهان الدین احمد ، ارزنجانده قاضی ایدی. امرا نفرتنده ارزنجانه امیر اولدی . فضل وکمالیله شهرت بولمشدی . تلویحه ترجیح نام حاشیه‌سی متداولدر. شیخ ابن حجر ، دررکامنه‌سنده یازارکه: حلبده تحصیلدن صوکره مملکتنه کیدوب، امیره داماد اولدی .صوکره قاین باباسنی اولدوروب. یرینه کچدی . شاعر وشجیع ایدی. ۸۰۰ ده آق قویونلو سرداری ، قاره ایلوك دیمکله مشهور قاره عثمان بن طورعلی الندە مقتول اولدی .

۲۷ ص ۱۹۰ — مانه‌ر (۷،ص ۲۷۰) ویزه‌نك هیچ برزمان وجود بولمامش برشهر اساطیری اولدیغنی ظن ایتمکله نه ازمنهٔ حاضره‌ده ، نه ده قرون وسطاده موجودیتنه واقف اولمادیغنی کوستریور. حال بوکه بیزانس مورخلرینه مراجعت ایتمکله پك قولای کندیسنه امنیت کلیردی . آلکسی قومنه‌ن ویزه و سلوریدن بحث ایله بالدووین زماننده لاتینلرك تخریباتندن قورتیلان بلده‌لر بوایکیسندن عبارت اولدیغنی یازار .

۲۸ ص ۱۹۱ — « اکری صو طاغی » اکری اولان صویك طاغی دیمك اولدیغنه نظراً حلزونی دیمك اولان قدیم « اوربه‌لوس » اسمی طاغك اکریلکندن دکل، جزء جزء ندن سیلان ایتمکده اولان نهرلرك جهات مختلفه‌یه جریانندن نشئت ایتمش اولمق کرکدر. بالقاندن نزول ایله امینه قربنده قاره دکیزه آتیلان سیل ده قامچیق صوی یعنی قامچیلانمش صو تسمیه اولنور. یالوه قربنده ازمید کورفزینه آتیلان صو پك زیاده اکری کیتمسندن دولایی وقتیله دراقو یعنی دراغون نامنی آلمشدی. [عربی « زورا » دخی اکری بوکری کیدر صو دیمکدر.]

۲۹ ص ۱۹۲ — یەقوب «مبانی» شرقیه‌ده وحاجی قالفه‌نك «روم ایلی» سنده اولدیغی بوزه بولان بوشهری تفصیلاً تصویر ایدرلر. ژوستینیانیا اسمی کوستندیلده کورلمکده بولندیغنه‌دائر آنویل طرفندن وقوع بولان افاده‌نك صحتنی اثبات ایده‌جك براماره بولنه‌مدیغنی بیان ایدن مارنه‌رك سوزی (۷ ، ص ۱۰۸)اکلاشلماز برشیدر. بوبابده‌کی اشتباهی ، ویزه حقنده‌کی اشتباهی قبیلندن بی اساسدر .

۳۰ ، ص ۱۹۳ — فرەجك ، هەرودوتك « دوریسـقوس » دیدیکی شهرك موقعندەدر. خالقوندیل ، « سەرەس » حقنده عثمانلی مورخلرینك فرەجك حقنده نقل ایتدکلرینه مماثل ، یعنی مرادك بو مملکتی ، سیسمان ایله محاربەسندن اولجه شاهینه ترك ایتمش اولدیغنه دائر برفقره نقل ایدرسەدە، فرەجك بیزانس مورخلرینك « سەرەس » [سیروز] دیدکلری موقع دکلدر. خالقوندیلك دیدیکی بودر :

« Saini [شاهین] viro optimo cum commisset Pherras urbem advrsus Susmanum Mysiæ regem cepit »

۳۱ ، ص ۱۹۳ — پولونیا، مطلقا، قارە دکیز اوزرندەکی آپولونیا حصاریدر؛ فتحی بویله اولنجه، ایچکزه اوزاقلغی، بوموقعك اوخطەدن اولمادیغی ملاحظەسنی ویرر.

۳۲ ، — ۱۹۳ فارسیده «زر» «آلتون» و « کلاه » باشـەکیلیر شیدر. بیزانسلیلر «زرخولا» دیرلردی . حافظەده بالدفعات تصادف اولنور . اسکوف لاتینجەسقوفیا کلمەسنده کوریلور. [نفعی :

مولویدر صان اوشادروان سرکردانی کیم ؛ هم دونر ، هم اشکنی ایلر صفاسندن روان؛
زرکلاهیله یاخود بر دلبر رقاصدر ؛ برآیاغ اوزره سماع ایتمکده دامن درمیان]

۳۳ ، ص ۱۹٤ — شمائلنامه . سلطان مراد، بوندەکی رسمنده باباسی و بیوك باباسی کبی، برونك اوجی قیوریق، قاشلری کور وچاتیق، صقالی صیق، کوکسی کنیش، طور نجابت صاحبی، باجاقلری اوزون کورونمکدەدر. فرقی بیوننك وچکەسنك اوزون اولمسندەدر.

۳٤، ص ۱۹٤ — خالقوندیل دیرکه : دراکمز ، میزی (بلغارستان)ده حکومت ایتمشدر. بلغارستان تاریخی بویله برحکمداراسمی سویلمز. یالکز بوسنه قرالی توارقودن بحث ایدر . شوحالده دراکمز بربوسنه حکمداری اولمق ملحوظدر . آنجق ، نه دراکمزدن، نەده بوغداندن بحث ایدر .

۳۵، ص ۱۹٤ — بورله کوملجەنك غربنده بورنو قصبەسی اولمق محتملدر. اسکدنا [مورخك املاسیله] بلکه حاجی قالفەنك روم ایلیسندەکی (ص۷۲) برکتیدر. مەرولیا، حاجی قالفەده موقع اسمی دکل، ساحل دریاده وطاشوزك قارشیسنده واقع اولەرق، برقاچ آی اورنوس بکه مقاومت ایدن عورت حصاری قوماندانك زوجەسی اولمق اوزره کوسترلمشدر (ص۷۱و۷٤) . «عورت حصاری» اسمی رومەمرولیانك مدافعهٔ شجیعانەسندن دولایی ویرلمشدر (ص۷٤). قاره فریا، اسکی « بەرویا » در ، (کذلك ، ص ۸٦، مانەر، ۷ ، ص ٥۱٦). درامه سیروز قربندەدر (ص۷۳)؛ درامه نیکداسك «دراما» یازدیغیدر ؛ مانەر بوندن بحث ایتمز؛ لکن آقرو پولیتادە،

٤٣، ص ١٣٢، کوریلور. بیزانسلیلرك « سەرە » و« اکزەردە»سی، هر ایکیسی بر شهر
اسمیدر. بو موافقك فتحی حقنده براتوتیده سعدالدینه، ص ١٠٩ و ١١٠، ادریسه،
ق ١٥٤–١٥٨ ، روضة الابراره، تقویم التواریخه مراجعت. دیکر اوچ محل مزگوس،
راتیاوریا، تەسالونیقادر. آلاریق اوراده بر چوق سلاح بولەرق، اردوسنه طاغیتمشیدی.
(کیبین ٣، ٣، ص ١٤٣).

[اسکته اسکچه اولەجقدر. بو سفرده تسخیر اولنان محللر (تاج التواریخ، ج ١، ص ٩١) بورلی،
اسکته ، مارولیه ، قواله ، درامه ، زیخنه ، قاره فریەدر. مورخك ویردیکی ایضاحاتدن صوکره،
دیکر اوچ محل قواله ، سیروز ، زیخنه اولمق لازم کلیرسەده ، تسالونیا سلانیکدر. تاج التواریخ
مارولیه بلدەسنك فتحی یازدقدن صوکره ، مارولیەنك قلعه محافظەسی اسمی اولدیغنی ذکر ایدر.
سلطان مرادك قسطمونی حاکمنه ٨ ربیع الاول ٧٧٦ تاریخلی فتحنامەسی بویلەدیور :
«ازان جهت که فتح لواء قسطنطین که بکوستندیل شهرت یافتەمیسر شده وشهر سیروز وقواله ودرامه
وزیخنه وقلعهٔ بورلی واسکته ومارولیه ... مسخرشده» .]

٣٦، ص ١٩٤ — Dein Naisum venit, unde via in Pannoniam
et in Serviam ducit. (Ciunamus, V c. 8.) [چیناموسك ، نیشك پانونیه
وصربیه آرەلرنده نقطهٔ مواصله اولدیغنی کوسترن عبارەسیدر .]

٣٧ ، ص ١٩٤ — بیزانسلی ستەفان و Temat لی قسطنطین، ١، ٢، Anony-
mus, de gestis Cosntantin . مانەر ، ٧، ص ٩٣ ؛ کیبین ١٤، ج ١، ص ٤٨٠.

٣٨. ص ١٩٥ — Alemam ac Germani —ductu Conradis—cum ad
Naisum venissent, Michael Branes gubernator ex jussu impera-
toris omuia necessaria administravit. چیناموس ، ١٣، ٢ . [المانیا اهل
صلیبنك نیشده توقف ایتمش اولدقلرینه دائر متنده مندرج افادەنك مأخذیدر .]

٣٩. ص ١٩٥ — نشری، ص ٦٧. روضة الابراره کوره ویرکی اوتوز بیك دوقه
ایدی. موراجه آ دوسونه مراجعت، ٣، ٤٣٨ . ادریسه کوره، ص ١٦١، بو ویرکی اللی
اوقه آلتونه بالغ اولوردی . اوقه، درت یوز درهمدر . انکل، صربستان تاریخی،
ص ٣٤١، نشریدن استنباط ایدن هانیوالد تاریخندن نقلاً مصالحەیی و نیشك مرادبك
[سلطان مراد] طرفندن ضبطنی یازارسەده، بو تسخیری ١٣٨٨ ٧٩١ سنەسنده
کوسترمکله خطا ایدر ؛ اون اوچ سنه اول وقوع بولمشدر [٧٧٨—١٣٧٦] .

٤٠، ص ١٩٥ — Susmanus inde legatis missis ad Amuratem, qui
pacem orarent, fœdere icto in societatem acceptus est. (خالقوندیل).
[سلطان مرادك شیشمانو ایله مصالحەسنه دائر متندەکی فقرەنك مأخذیدر] انکل،

نیشك فتحی، وقوعندن اون اوچ سنه صوکره کوستردیکی حالده، مصالحه‌نك ده وقوعندن
اون اوچ سنه مقدم، یعنی ۱۳٦٤ سنه‌سنده (بلغاریه تاریخی، ص ٤٥٩) کوستریلمکله،
ایکیسی بر تاریخده عقد اولنان ایکی صلح آره‌سنده یکرمی آلتی سنه بر تخالف زمانی
احداث ایتمکدر (خالقوندیلاس). انجق بو بابده تاریخ ارائه ایتمیورسه‌ده، بلغاریه
ایله مصالحه زمانی تعیین ایدیور؛ فره، زیخنه، درامه وردوپ طاغنده واقع قلاع
متعدده‌نك سالف الذکر مصالحه‌دن برمدت مقدم تسخیر اولندیغی‌ده ذکر ایلیور.
مراد، مذاکرات اثناسنده دیمتوقه‌ده اقامت ایدردی؛ چونکه حمید بکنك بو مناسبتله
کوندردیکی تبریکنامه‌یه جوابی ۱ محرم ۷۷۸ (۲۱ مایس ۱۳۷٦) تاریخیله بو شهردن
مورخدر، منشآت فریدونده، ن ۱۱۹ و ۱۲۰.

[استانبول مطبوعنده سلطان مرادك حمید بکنه «فی اوائل شهر محرم الحرام سنه ثمان وسبعین
وسبعمئه درمحروسهٔ دیمتوقه» عباره‌سیله ختام بولان فرمانی، بکك کوندردیکی بر عهدنامه‌یه جوابدر.
نیش فتحی ایچون سلطان مراد طرفندن قارممان اوغلنه یازیلان اواخر ذی الحجه ۷۷۸ وحمید
بکنه جواباً یازیلان اواخر جمادی الثانیه ۷۷۹ تاریخلی مکتوبلرك ایکیسی‌ده بروسه‌دندر.]

٤۱، ص ۱۹٥ — جامهٔ شیخك ماوی رنکی حقنده حافظك استهزالری بوکا مبنیدر.

٤۲، ص ۱۹٥ — بیزانس ایمپراطورلرینك انتخاب ایتدکلری یشیل رنکه مقابل
خسرو نوشیروان آیامه سباق الخیلنده ماوی کیمکی ترجیح ایلردی. (پروقوپ، ایران
محاربه‌سی، ك ۲، ۲؛ قسطنطینیه و بوغاز ایچی جلد ۱، ص ۱۳۹).

٤۳، ص ۱۹۷ — نشری، ق ۱٥، ادریس، ق ۱٦٦. ادریس بو مناسبتله «زوجه
انتخاب ایده‌جکك زمان باباسنه، قارداشنه باق؛ زیرا، او سنکله اونلر آره‌سنده بر
رابطه تشکیل ایده‌جکدر.» مآلنده‌کی و بر صحیفه صوکره‌ده «قادینلرك الایسی زوجنك
اذواق حیاتی تلذذ ایدندر.» مآلنده‌کی عربی ضرب مثللری ایراد ایلر.

٤٤، ص ۱۹۸، اوچنجی حاشیه — جهاننما، ٦۱۹. آق شهر، بك شهر، حمید
سنجاقلری. بو اراضیده برچوق کوللر بولنور. صویی طوزلی اولان بعضلری ممالك
عثمانیه‌یه مقتضی طوزك قسم کلیسنی استحصال ایدر. جهاننما بونلردن آلتیسنك اسمنی
یازار: ۱؛ سیدی شهری کولی که اك زیاده جنوبی اولاندر؛ ۲. بك شهری کولی
(تروگیته‌س)؛ ۳، قارایلی (استرابونك «قورالیس»ی) [جهاننماده «قرایلی»]؛ ٤،
آق شهر؛ غرب جهتنه دوشن دیکر ایکیسی: ٥، بوردین؛ ٦، اکردیر کوللریدر.
دودن ایرماغی (شلاله) اکردیردن طاشان صولره قنال حکمنده‌در. بو ایرماق انطالیه‌یه
بر کونلك مسافه‌ده زمین ایچنه کیرر (اطلسه مراجعت). قارالی کولنده ایکی آطه‌جق

واردر، که هنوز هیچ بر آوروپالی طرفندن زیارت اولنمامشدر. بك‌شهری کولنك قنالی صولرینی سیدی شهری کولنه ویرر، وسیدی شهری قنالی قونیه اووه‌سنه آقار، (جهانما، ٦١٩). شو حالده، لاپی خریطه‌سنده کوستردیکی کبی، بو کول ایله قونیه اووه‌سی آره‌سنده بر سلسلهٔ جبال بولنه‌ماز.

٤٥، ص ١٩٩ — ادریس، ورق ١٦٧. براتونیتك سعدالدیندن ترجمهٔ آرناوودلق وبوسنه وهرسك تسخیری عنوانی استعمال ایتمسی سهودر؛ چونکه عثمانلی اردولری بودفعه آرناوودلق حدودینی چکمدیلر. مراد ثانی زماننده وقوع بولان قاره‌ایلی فتحنی حاجی قالفه بوصیره‌ده ذکر ایده‌رك، دها بیوك بر خطاده بولنمشدر.

٤٦، ص ١٩٩ — اسکوب وقاره‌طوه ایله اشتب بر مثلث تشکیل ایدر؛ اشتب هر ایکیسنك وسطنده‌در. بو، نیکه‌تاسك «ایستونیبون» دیدیکی اولمق کرکدر. اولاخلر وارنه‌یی آلدقدن وسقاریه‌یی خراب ایلدکدن صوکره، آخیولی‌یی خساره اوغراتدقلری زمان نیش کبی بورادن‌ده اهالی‌یی چیقارمشلردر. [بونی یالکز، آوروپالیلرك باربار دیدیکی عثمانلیلر یاپماز: باغارلر بیله روم ایالیده‌کی اسلامی هجرته مجبور ایتدیلر.]

٤٧، ص ٢٠٠ — آندرونیکوس قومنه‌ن زماننده، نیکه تاس، ٣، ٣. مانه‌ور اولاخارك بو تخریبندن هیچ بحث ایتمز؛ گه‌یزانك وفاتندن صوکره، مانوئل قومنه‌نك بو نقطه‌دن حرکتله مجارستان حقنده‌کی تصوراتنی اجرا ایتمك عزمنده بولندیغنی‌ده سویلمز. چینناموسدن (٥،٥) ترجمهٔ سقریته‌رده ١١٦١،٣.

٤٨، ص ٢٠٢ — ١٣٧٠ [٧٧٢] سنه‌سنده. خالقوندیل دیورکه: «Reversusque Byzantium, misit legationem ad regem Amuratem; præterea filium suum in januis regiis stipendia facere jussit.» (بزانس ایمپراطورینك اوغلنی حضور پادشاهی‌یه کوندردیکی حقنده‌متنده‌کی افاده‌نك مأخذیدر) فرانزه‌س، یانی پاله‌ئولوغك رومایه سیاحتنی آندرونیکوسك سلطان مرادك اوغلیله اتفاقندن صوکره ذکر ایتمکله بر بیوك خطای زمانیده بولنور. برده ینه بو مورخ، یوانك دردنجی اوغلی اولوب‌ده خالقوندیلك دیمتریوس دیدیکی پرنسه میشل اسمنی ویرر (فرانزه‌س ١١،١).

٤٩، ص ٢٠٣ — بزانس وعثمانلی مورخلری بوبابده بسبتون متخالفدرلر. بریکیلر ساوجینك عصیانی وپدرینه مغلوب اولدیغی محاربه اناطولی طرفنده کتده‌ده وقوع بولدی دیرلر (تقویم التواریخ، سنه ٧٨٧؛ براتوتیده سعدالدین، ص ١٢٢؛

ادریس. ق ۱۷۰).لکن موقعك تعیننده اتفاق ایدن اوچ بیزانس مورخی (خالقوندیل، فرانزدس. دوقاس) تعقیب ایتمك دها دوغریدر.

۵۰، ص ۲۰۳ — بیزانسلی و عثمانلی مورخلر عاصی شهزاده‌نك اسمی حقنده متحد دکلدرلر. دوقا (۲، ۲۲) اوچ اسمی‌ده سویلر : بایزید، ساوجی، کوندوز. اونك روایتنه نظراً کوزلرینه میل چکیلان کوندوزدر. عثمانلی مورخلر ساوجی یاخود ساوه‌جینك اعدامندن بحث و مرادك اوچنجی اوغلنی یعقوب تسمیه ایدرلر. فرانزدس‌ده مرادك اوروپاده براقش اولدیغی اوغلنك اسمی موسی چلبی اولدیغنی سویلیه‌رك، بایزیدك اوغلیله قاریشدیریر. خالقوندیل صحته آز تقرب ایله «سیاوس» یازار.

۵۱، ص ۲۰۵ — بو وقعه‌نك حکایه‌سی کافی درجه‌ده اثبات ایدرکه بیزانسلیلرك «فه‌ره» سی اسکی «ودرویا»، یعنی شمدیکی قاره‌فریه دکل، شمدیکی سه‌روز شهریدر؛ چونکه مانوئه‌لك باصمق ایستدیکی بو شهری خالقوندیل «فه‌ره»، فرانزه‌س‌ده، باب ۱۱، «سه‌روز شهری» تسمیه ایدرلر. وزیری‌ده، خالقوندیل قارالیپاساس، فرانزه‌س ایسه خه‌راتینیس اسمیله یاد ایلر. خیرالدین پاشانك اسمی اولجه چاندارلی قره‌خلیل؛ اوغلنك‌ده اسمی علی ایدی. بنابرین فرانزه‌سك بوراده پدر ایله، وزارتده پدرینه خلف اولان اوغلی تفریق ایده‌مدیکی ظاهر اولور.

۵۲، ص ۲۰۷ — مراد ایله خیرالدین آره‌سنده‌کی بو مکالمه پیروس ایله جنرالی آره‌سنده وقوعی روایت ایدیلان محاوره‌نك تقلیدی کبی کورینور. خالقوندیل، او مشافهه‌یی نقل ایتمکله خیرالدینك عسکر قوماندانی و حکومت آدمی اوله‌رق حائز اولدیغی و کندیسنك تحسین ایلدیکی مزیاتی اظهار ایتمك ایستمشدر.

۵۳. ص ۲۰۸ — هزارفن، ارمناك ضبطنه دائر باخیماره‌سك مندرس اوزونده‌کی تریپولینك ضبطی حقنده سویلدیکی روایته مماثل بر روایت درمیان ایدر. بوندن ارمناکله تریپولینك بر اولدیغی دکل، انجق بیزانسلیلرك ارمناك ضبطیله تریپولی ضبطی قاریشدیرمش اولدقلری استنتاج ایدلملیدر.

۵٤، ص ۲۰۹ — نشری، ورق ۱۶. محمود، هجرتك ۷۰۷ سنه‌سنده وفات ایتمشدر. هزارفن، جنابی و ابوالفدانك نشو احوالدن، نه‌ده قدرت حکمدارینك بو انتقالاتندن معلوماتلری واردر. اونلر، قاره‌مانك اوغلی محمددن علاءالدینه کچرلر. نشری، ص ۶۸، علاءالدینك شجرهٔ انسابنی درج ایدرسه‌ده، یخشی بك ـ ابراهیمك اونك پدری اولدیغنی سویلر. بو حالده علاءالدین قاره‌مان سلاله‌سندن، نورصوفینك

اوغلی قاره‌ماندن باشلایه‌رق، بشنجی حکمدار دیمك اولور. بو حکمدارلرك صیره‌سی شویله ایدی : ۱ نورصوفینك اوغلی قاره‌مان ؛ ۲ محمد ؛ ۳ محمود ؛ ٤ یخشی بك ـ ابراهیم ؛ ٥ علاءالدین .

٥٥، ص ۲۰۹ — ادریس، نشری بونلری شویله تسمیه ایدر: تبرك، سنکر، خضر بك، براسای، چاغازه‌ن، سافا، تاستاغا. سعدالدین‌ساماغارلیلرك‌برتاتارعشیرتی اولدقلرینی‌سویلر؛ براتوتی‌ده وارساقلرك روس‌جنسندن‌اولدقلرینی‌سویلمکه‌قدروارر.

٥٦، ص ۲۱۲ — نشری، ص ۷۳. سعدالدین،مرادك‌بوجوانی‌یاکلش اوله‌رق حمید بکنه خطاب عد ایدر. حقیقتده مراد، بو بکی‌اراضیسنی کندینه صاتمغه اجبار ایتمش ایدی . ذاتاً نشرینك سویلدیکی شهرلر بو امارت داخلنده دکلدر.

٥۷، ص ۲۱۲ — سعدالدیندن نقلاً براتوتی، ص ۱۳٥، نشری، ورق۷٥، بو سفرك قوماندانی‌اوله‌رق لالاشاهینی کوستررلر؛ نشری بوجنرالك برسنه‌صوکره وفات‌ایتمش، ویرینه بکلربکی تیمورتاشك کلمش اولدیغنی تصریحاً سویلر، فقط تیمور تاش اون‌سنه‌دن‌بری بکلربکی ایدی؛ قونیه محاربه‌سندن صوکره وزارت عنواننی ، سعدالدینك دیدیکی کبی، انجق‌بکلربکی‌عنوانه علاوه اوله‌رق احراز ایتمشدر.

٥۸، ص ۲۱۳ — نشری، تیمورتاشك‌اوغلی یخشی‌بکی؛ یاباباشی، یعنی روم ایلی پیاده‌لرینك جنرالی‌صاریجه پاشایی؛ اناطولی پیاده‌لرینك جنرالی ایجه‌جك بالابانی؛ سکبانباشی ، یعنی ینکیچری جنرالی‌مستجابی؛ باپاس اوغلی شاهینی ، لالاشاهینی ، قوتلوجه‌بی،پاشایکیتی ذکر ایدر. (ادریس) ه ده باقیکز، ق ۱۷۷.

٥۹، ص ۲۱۳ — [سورختان وجهاز تعبیرلرینك ایضاحندن عبارتدر.]

٦۰، ص ۲۱۳ — نشری، ۷٤ . بیزانسلیلر بو ازدواجدن هیچ بحث‌ایتمزلر. له‌وانقلاوك تاریخ اسلامنده ، ص ٥۷ ، مندرجدر.

٦۱ ، ص ۲۱۳ — ایکیسی‌ده‌یازیجی‌اوغلی؛نامیله‌مسمی محمدبیجان‌واحمدبیجان. برنجیسی‌بر اثر دینی‌اولان محمدیه‌نك مؤلفیدر، ایکنجیسی‌ده عربیدن‌مترجم‌انوارالعاشقین نامنده بر اثر متصوفانه‌نك صاحبیدر. بو اثرلرك برنجیسی ویانه کتبخانه‌سنده، ۲٤۳ و ۲٤٤ نومرولرده واردر. ایقورنده عثمانلی ادبیاتی‌تاریخنه‌باقیکز، جلد ۲ ، اوچنجی‌قسم، ص ۱٥۹٥ .

٦۲، ص ۲۱٤ — مانه‌ر، ۷، ص ۸٥،ودینك — شمدیکی اهالیسنك بودون تسمیه ایتدیکی — بیزانسلیلرك بوده‌نه‌سندن بحث ایتمز.

٦٣، ص ٢١٤ — مانەر. ٧، ص ١١٢ ، روسجغك سایداوادن باشقه برشی اولمادیغنی وزشتوی‌ایله سەکوریسقانك بر شهر اولدیغنی ظن ایدر؛ فقط بو اسملر آرەسندەکی مشابهت اونك عکسی بر مناسبته دها زیاده احتمال ویرر .

٦٤، ص ٢١٤ — بوکچید آمیەنك، ١٠،٢١، سوزومەنەسك ، کلیساتاریخی ، ٢، ٢٢، ونیکەفورك ٩. ١٣، بحث ایتدکاریدر؛ اونلر بو کچیدی سوجی، سوقیس وسوساقیس تسمیه ایدرلر. ترکلر بو کلمەلردن صولو یاپمشلردر ، مانەر ، ٧، ٩٨. شمدیکی وحقیقی اسمی صولو دربند اولوب ، دردنجی کچیدك اسمی اولان دمیر قاپی دکلدر.

٦٥، ص ٢١٥ — آمیەن ١، ص ٤٦ و ١٤٩ . برنجی فقرەده کچیدك اسمی ساوولەنده مانالیو ، ایکنجیسنده ساوولەن تی قانالین در. شمدیکی اسمی اولان «چالی قواق» ك اثبات ایتدیکی اوزره املای حقیقی ایکنجیسیدر.

٦٦، ص ٢١٦ — براتوتی، ص ١٩٣ اسمك نصفی اولان سەتاری یازەرق دیکر نصفی وبو موقعك حقیقی اسمی اولان هزاری اونودیور. او موقع بو کونده هزارغراد، یاخود رازغراد تسمیه ایدیلیر. حاجی قالفەنك روم ایلیسنەباقیکنزه ص ١٤، چتەهزار بیك چادر دیمکدر. [سعدالدینده «چتەرهزار.»]

٦٧، ص ٢١٦ — نشری مملکتك باشلیجه شهرلرینك جدولنی ویریور: بو جدول اولجه معلوم اولان اون شهردن، یعنی براوادی، شمنی، نیکبولی، دیرنجاسه، طرنوی، قوصوه ، زشتوی، سلستره، چنکه، اسکی استانبول (مارسیونوپولیس) دن ماعدا مادەرا، ودفجەن، میچقا، افلەقا، یورغووا، میغلوج، ایتەنوس، چرنوو، کەسکە، کریچه اسملرنده اون شهری دها محتویدر .

٦٨، ص ٢١٧ — نشری، ورق ٨٠ . دیەزك آسیا خاطراتنده ترجمه ایتدیکی منصب براتنده بولنان، اورەنوس بکك حج سنەسی تاریخنك روایتی — اورەنوسك براتده ذاتاً حاجی تسمیه ایدلمسندن دولایی — بو براتك صحتی حقنده شبهه‌ویرر. اکر بو برات صحیح ایسه ، دیەزك ظن ایتدیکی کبی ٧٧٧ ده دکل ، ٧٩٠ده ویرلمشدر؛ چونکه اورەنوس حاجی عنوانی انجق او تاریخده احراز ایتمشدر. ذاتاً دیەزك عثمانیلرك لسان وادبیاتی حقنده یازمش اولدیغی شیلر هپ خطا ایلە مالیدر. بریازمه کتابده سرزه بر دیکرنده سیروز اوقومش اولدیغی ایچون ، سرز ایله سیروزك آیری ایکی شهر اولدیغنی ادعا ایتمیشده ، او قبیلدندر ؛ ینه او مطالعه ایله فەرورەنكده سیروزدن

باشقه برشهر اولدیغنی — خالقوندیل فهرره وفرانزدس سیروز یازدیغی ایچون - ادعا ایتمك ده ممكن اولوردی .

٦٩، ص ٢١٩ — نشری، خرستیانلرك قوتنك تركارك قوتنك اوچ مثلنه بالغ اولدیغنی ادعا ایتمكدن چكنمز؛ اونلره ٣٠٠,٠٠٠ نفر اسناد ایدر. فقط چاروستاونیك قطعیاً عكسنی سویلر: او، صربلیلرك عددینك ١٠,٠٠٠ اولدیغنی یازار. حال بوكه بونه اوكا نظراً ترك اردوسنده ٣٠,٠٠٠ كیشی وار ایدی (ئه‌نگه‌ل، صربیه تاریخی) .

٧٠، ص ٢٢٠ — [مورخك بو حاشیه‌سی «یاایها النبی جاهد» آیت كریمه‌سنك معانی بر اوتیننك آكلایه‌مدیغنی بیاندن عبارتدر.]

٧١، ص ٢٢٠ — «Fa mi gratia che io moia vittima per la tua santa fede, e martire per tua immacolata lege.» براتوتی، ص ١٤٨ و ١٤٩». [«دین یولنده بنی شهید ایله * آخرتده بنی سعید ایله» بیتنك ایتالیانجه‌سیدر.]

٧٢، ص ٢٢٠ — «یدی زبانی وش كافر»، سعدالدین. ئه‌نگه‌لك صربیه تاریخنده (ص ٢٤٦) مندرج و سیكیسموندك زمان سلطنتنده ١٤٠٨ تاریخیله مورخ بر وثیقه، بر مجار معاونه عسكری اردوسنك بو محاربه‌یه اشتراك ایتمش اولدیغی حقنده هیچ شبهه براقیور؛ فقط بو وثیقه عثمانلی مورخلرك هرسك عسا كرندن تفریق ایتدكلری لهلیلر اردوسنی هیچ ذكر ایتمیور.

٧٣، ص ٢٢١ — سعدالدین سلطان مراده وفاتندن اول اوغلی بایزیده خطاباً اوزون بر نطق سویلدیر. براتوتی، ص ١٥٤ . ئه‌نگل، صربیه تاریخی، ص ٣٤٣ ودوقاس، ٣، ٥، دخی باقیكز. دوقاسك روایتی خالقوندیلك روایتندن دها موافق حقیقتدر. دوقاس، قوبیلوویچك مرادك چادرینه كیردیكنی‌ده سویلیور؛ دیمك اولور كه هپسی بردن، مرادك یاره‌لی عسكر طرفندن قتل ایدیلدیكنی، میدان محاربه‌ده تلف اولدیغنی یازان آوروپا مورخلرینك ادعالرینی جرح ایدرلر .

٧٤، ص ٢٢١ — بو معروف محاربه‌نك تاریخنه گلنجه، صربیه‌نك بتون عنعنه و تاریخلری ١٥ حزیران ١٣٨٩ گوسترلر. یالكز سعدالدین، مرادك وفاتنی ٤ رمضانده (٢٧ آغستوس) بیلدیرن عثمانلی مورخیدر؛ دیكرلری هپ ١٣٨٩ بهارینی گوسترلر.

٧٥ ، ص ٢٢٣ — دوقاسك آنتولوجیاده‌كی فقره‌سنك ایتالیانجه‌یه مترجمی، قانته‌میرك، مراد اولك وفاتنه دائر ، عثمانلی منابعنه نظراً، نقل ایتدیكی روایت حقنده شو ملاحظه‌یی درمیان ایدیور : « تركارك عنعنه‌سی ، اونلرك سائقهٔ تفاخر ایله دائما كندی ضررلرینی اخفا ویاخود تخفیف ایتمك آرزوسنده بولنملرینه دلالت

دولت عثمانیه تاریخی، برنجی جلد، ٢٠

ايدلديكى حربده انتقام قصديله ارتكاب ايدلن بر قتل، سلطانك جان ندار ارتكاب ايديلن بر جنايتدن دها منفور اولديغى دوغرو اولسه ايدى بو ملاحظه‌ده دوغرو اولوردى .

۷٦ ، ص ۲۲٤ — بروسه سياحتنامه‌سنه باقيكز ، ص ٥١ . توبه‌رويه نظراً بروسه‌ده مرادك تربه‌سى يانده مدت‌مديده تشهير ايدلمش اولان قوبيلوويچك كموش قاپلانمش الى شمدى اورته‌ده يوقدر .

۷۷، ص ۲۲٥ — سطر ۱ — غازى عنوانى مظفريت وفتوحات مستمره‌لريله جامع يا پديرمق حقنى الان سلاطينه ويريلير . مقصد مقدس اوغورنده نتيجه‌سز برجهاد ، بو عنوانه حق ويرمز ؛ حرب مقدسده غلبه ايدنه اعطا اولنان عنوان تحبيح جهاددر ؛ بر منقدك ديديكى كبى ، غزا دكلدر . [مورخلك زعمندن عبارتدر .]

آلتنجى كتاب

۱ ، ص ۲۲٦ — بيزانسليلر ييلديريمى قاصيرغه ، ياخود كرداب معناسنده « لهلاپس » تسميه ايدرلر . زمان قديمك قله آرقاك اوغلنه ويرديكى « كهراونوس » لقبيله تسميه دها دوغرو اولوردى .

۲، ص ۲۲٦ — نشرى ، سعدالدين، صولاقزاده، عالى، ادريس، محيى‌الدين. دوقاس ۱، باب ۳، ص٦، مرادك وفاتندن بايزيدك صاوجينك كوزلرينه ميل چكديرلمنى امر ايتديكنى سويلر . دوقاس بو صورتله مرادك اولديرتديكى اوغلنى، قارداشى بايزيدك امريله قتل ايديلن و كنديسنك كوندوز نامنى ويرديكى يعقوب ايله قاريشديرر .

۳ ، ص ۲۲۸ — « ديمباثازيتا [بايزيد] سائقهٔ وحشتله يدى قارداشنى اولدردى » سپاندوژينو، ١٥٥١ طبعى، ص ١٩ . بو مؤلف ايمپراطور يوانك يدى اوغلى اولديغى، و بيزانس ايمپراطورلغى اونلرك آره‌سنده تقسيم ايلديكنى سويلر، كه هيچ بر دليل ايله اثبات ايدلمه‌مش بر مدعاى بى اساسدر .

٤، ص ۲۲۸ — ييلديريمك بروسه حاكمنه مكتوبنه باقيكز ؛ قرال كتبخانه‌سنك خلاصه ومستخرجاتى ، ٤ ، ص ٦۷۲ . بو مكتوبده سلطان ، حاكمه پدرينك و برادرينك وفاتلرى خبرينك اشاعه‌سنى منع ايده‌رك، جنازه‌لرينى كوندرمش اولديغنى اخبار، و قزانمش اولديغى مظفريت ايچون اهالىء بلده‌يه شنلكلر اجراسنى امر ايدر.

بايزيد دوورينك ايلك ايكي مكتوبي اولان بو محررات فريدون بك منشآتنده مندرجدر .

٥ ، ص ٢٢٨ — نشرى ، ق ٩٥ ؛ سعدالدين روايةً برا [illegible] ص ٥٨ . خالقونديل اسكوب اسكاني دها صوكره بر زمانه وضع ايدر .

٦ ، ص ٢٢٩ — خالقونديل . آنمه يرينه اوره . يه‌نه سراي و آنه‌ماس قلعه‌سي [illegible] ، ص ٢١١ و ٢٥٢ . [illegible] انشاسندن بري انتقام آمالنه تخصيص ايدلمش كبي اولدى . آپوقوقا اوس — كه بو قلعه‌يي ، خصمي قانتا كوزه‌نى حبس ايچون ، اسكي سرايك اورته‌سنده انشا ايتديرمش ايدى — اوراده بر موت فجيعه دوچار اولدى . يوانه‌س واوغلي آندرونيكوس ، آنه‌ماس قلعه‌سنده محبوسيتدن — بيزانس تختي دعواجيلرى حقنده عثمانليلرك تعقيب ايلدكلرى سياسته موافق بر سياحت تعقيب ايلين — جنوه‌ليلر طرفندن قورتارلديلر . بوكا مكافاةً ، مانوئل همشيره‌سني ، مدللى آطه‌سني جهاز مقامنده تخصيص ايده‌رك ، جرملي [illegible] تزويج ايلدى .

٧ ، ص ٢٣١ — ادريس ، آيدين ، صاروخان ومنتشا حاكمي كنيج شهزاده‌يى سليمان ؛ سعدالدين ايسه ارطغرل تسميه ايلر (عربشاه) . شرف‌الدين وخالقونديل تيمور تاريخنده ارطغرلدن باشقه بر شهزاده سويليه‌رك ، ايكيسي‌ده خطا ايدرلر .

٨ ، ص ٢٣٢ — نشرى ، ق ٩٦ ؛ صولاق زاده ، ق ١٤ ؛ ادريس ، بايزيد ييلديرم سلطنتنك اوچنجي فقره‌سي . خالقونديل‌ده بو صلحدن بحث ايدرسه‌ده ، قارەمان بكي علاءالدينى ، مغنيسا وطورغود حاكمي اولمق اوزره كرميان بكي عليشير [ياخود عليشار] ايله قاريشدير . آقسراي ، نيكده و آقشهر ترك ايدلمش اولديغندن ، چهارشنبه‌يى بو شهرلرك جنوبنده آراماليدر . حال حاضرده كوتاهيه‌وقونيه سنجاقلرى حدودي آقشهرك شمالنده ، [illegible] ص ٣١ .

٩ ، ص ٢٣٤ — دوقاس ١٣ ، ص ٢٥ . دوقاس ، ترك كلماتنك تلفظى ايچون بيوك سهولتلر كورمشدر : آيدين بكي نزدنده ملجأ بولمش اولان پدرى بو تلفظى اوغلنه اوكرتمش اولماليدر . بونك ايچون دوقاسده ترك اسملرى خالقونديل وفرانزه‌سدن [illegible] .

١٠ ، ص ٢٣٦ — [متنده ١٠ رقمندن اول «محاربه آق چاى اوواسنده وقوع بولدى» ديلمه‌جك ايكن اونودلمشدر] آق چاى صحراسنى كوتاهيه جوارنده آراماليدر . ممالك عثمانيه‌نك بو قسمنده بر چوق محللرك اسمنده آق كلمه‌سى بولنديغندن ، بو والرده اراضئ كلسيه ، بياض حصارلر ، براق صولر بولنديغى آكلاشيلير : آق شهر ، آق سراى ، آق حصار ، آق صو .

۱۱، ص ۲۳۶ — [مورخ بو حاشیه‌ده، متنده « » اشارتی ایچنده‌کی عباره‌نك براتوتیده‌کی شو :Ricorbandosi di quella snentenza ch'è meglio che» «si perda un principe che un principato» اصلنی یازدقدن صوکره، سیاست شرقیه‌نك بو قاعده‌سی «رخنه‌کر ملك سرافکنده به؛ لشکر بد عهد پراکنده به!» بیتنده مندرجدر دیورسه‌ده، بو بیتی لاتین حروفیله یازارکن «رخنه‌کر» کلمه‌سندن کسرهٔ اضافتی حذف ایتدیکی کبی، خطهٔ حکومت دیمك اولان «ملك» کلمه‌سنی «حکمدار» ظن ایده‌رك، مصراع اولی «موجب تفرقه‌اولان حکمداری دوشورملیدر» صورتنده، براتوتی کبی یاکاش ترجمه ایتمشدر. بیتك مآل صحیحی شودر:

«مملکتی افساد ایدن شخصی محو ایتملیدر. عهدنده طورمایان عسکری طاغتملیدر.»]

۱۲، ص ۲۳۶ — براتوتی، خربوتی «هاربودیو» یازار. متعاقباً، سعدالدینك عبارسنده‌کی لیث وعیسی کلمه‌لرینك معناسنی آکلایه‌مایغندن، برنجیسنی الیاس و ایکنجیسنی عیسی ظن ایده‌رك، جسورانه: «کیجه کوندوز عیسی والیاس ایله قونوشمق ایچون» دیه ترجمه ایدر.

[اول و اخرله برابر عبارهٔ سعدالدین بودر: «(قاضی برهان‌الدین) خربوت قربنده بعض جبال شاهقه‌یه عروج وصعب الصعود مواضعه خروج ایلدی، که برقاچ کون لیث وعیسی ایله صبح ومسا کچیروب مخالب عقاب عقاب یلدرم خانیدن قوشجه جانی تخلیص ایتمکه حریص» اولدی. جلد ۱، ص ۱۲۴]

۱۳، ص ۲۳۷ — «من سعادة المرء موت عدوه بسیف غیره». دشمنك، شخص آخر قیلیجیله هلاك اولمسی انسانك بختیارلقلرندندر.

۱٤، ص ۲۳۷ — جهانما، ص ٦٥۰، «بو معدن اون بیك بطمان نحاسه متطوعدر، که هربطمان طقوز قیه‌در» [اصلندن آلنمشدر] دیور؛ تقریباً ۲,۰۰۰ کنتال دیمکدر. حاصلاتك ثلثی مصارفنك تسویه‌سنه مخصص ایدی؛ ثلثانی خزینهٔ حکومته تسلیم اولنوردی. مؤخراً حکومت حصه‌سی ٤,۰۰۰ بطمانه اینمشدر. ادریسك حسابنه کوره حاصلات صافیه، سنویه ۸۰,۰۰۰ آقچه، یاخود ۲,۰۰۰ دوقادر. بردوقا اوزمان ٤۰ آقچه طوتاردی.

۱٥، ص ۲۳۸ — ماقدونال کینه‌ئیرك آسیاسیاحتی وقایع یومیه‌سنده، ص ۲۸۲، قدیم ژه‌رمانیقوپولی شمدیکی قسطانبولی، قسطمونیدر. مانه‌ره کوره، ۳۳،۳،۲، قدیم سورادر.

۱٦، ص ۲۳۸ — بو جامعلرك باشلیجه‌لری شونلردر: سیدسنتی افندی مسجدی وحالا شعبان افندی جامعی، جمال آغا مسجدی، غازی آتابك جامعی، خوان سالار جامعی، جهانما، ص ٦٤۸. [اصلندن]

۱۷، ص۲۳۸ — جهانما، قسطمونی ترکمنلرك باشلیجه بر مرکزی [قاعده‌سی] اولدیغی، قسطنطنیه قرینه قدر کذارش مخربانه‌ده بولندقلرینی یازار، ص ٦٤٨ .

۱۸، ص۲۳۸ — لطیفینك تذکرهٔ شعرای عثمانیه‌سنه مراجعت. لطیفی قسطمونیده طوغمش، و بناءً علیه دیکر شاعرلر طرفندن هم شهرلرینی مدحده افراط ایتمش اولمقله متهم اولنمشدر. شابه‌ولك ترجمه‌سنه. ترابی، ص۱۱٦؛ حقی، ۱٤٤؛ دلیری، ۱٦۱؛ زینب، ۱۹۰؛ سعدی ۲۰۵؛ شاوری، ۲۱۲؛ صائب، ۲۲۸؛ فرخی، ۲۵۳؛ نهانی، ۳۰۱.

۱۹، ص ۲۳۸ — ایریس نهرینك اوچ آدی واردر : آماسیه چایی ؛ قزل ایرماغه مقابل اوله‌رق یشیل ایرماق ؛ چهارشنبه صویی (جهانما، ص ٦۲٤) . ایریسك بوصوك اسمی، اسکی تەرمودون نهرینك شمدیکی اسمی اولان پنجشنبه صوینه مقابل ویرلمشدر .

۲۰، ص۲۳۸ — تەمیسیرا جهانمانك خریطه‌سنده پنجشنبه اسمیله کوسترلمشدر. بوندن ایلك اسمی اکلاشیلیر .

۲۱، ص ۲۳۹ — لطیفی‌یه باقیکز، « تراجم احوال ». مهرینك اشعارندن:

« قادینلرك سوزلری، ارککلرك مسامحه‌سنه شایاندر ؛
« زیرا، صاچ اوزادقجه، عقل قیصه‌لیر .
« شمس » ك مؤنث اولمسی اوکا برنقیصه دکلدر ؛
« قمر » ده‌ه مذکر اولمسی « شرف ویرمز، »

استانبولده ایوب مکتبی خواجه‌سی پاشا چلبینك تکلیف ازدواجنی رد ایلدی. موخراً قاضی عسکر اولان مؤید زاده و کنج اسکندر پاشا ایله معاشقه‌لری اولمشدر. دیوان عاشقانه‌سندن باشقه، فقهه دائر بعض رسائل یازمشدر . اولیایه مراجعت، ج ۲، ص ۳۲٤ . « مهری »، محبته منسوب دیمکدر .

[تذکرهٔ لطیفیده مهرینك اویله اشعاری کوریلمه‌مدی. مآل اشعارندن اوچنجی وردنجی سطرلر، سیف الدوله‌نك والده‌سنك وفاتی اوزرینه، متنبینك :

« نعدّ المشرفية و العوالی، وتقتلنا المنون بلا قتال »

مطلعنده سویلدیکی قصیدهٔ غرانك شو بیتی مآلیدر :

وما التأنیث لاسم الشمس عیباً، ولا التذکیر فخراً للهلال . »

غالبا مهری، اسمنك کونشه منسوب معناسنه‌ده کلمسی جهتله، اوبیت ایله بر استدلالده بولنمشدر . تذکره‌لر، شاعره‌یی پاك دامن کوستریورلر .]

۲۲، ص ۲٤۰ — اولیا ۲، ۳۲۰. اولیا، اوولینك تربه‌سنی زیارتی حکایه ایدر، ومسك عنبر قوقولرینی نصل سوروندیکنی، طریق بکتاشی انهیلریله نصل سلاملامش اولدیغنی سویلر . ایشنك اوزرینه بکتاشیلرك سرپوشنی وضع ایدنجه، قولاقلرنده

درحال برروزکار کورولتیسی حصول بولدیغنی، و کوزلرینك، سرب مشعله‌لری کبی، پارلادیغنی علاوه ایدر؛ خاتمهٔ حکایه‌سنده، قاره دکیزده برقضایه اوغرادیغی وقت، بوسرپوش سایه‌سنده قورتلمش اولدیغنی یازار.

۲۳، ص ۲٤۰ — تقویم‌التواریخده، ۷۹۵ سنه‌سنده، ییلدیرم خانك بوفساد اخلاقنه متعلق اوله‌رق آنجق شوکلمه‌لر کوریلیر: «عزلت ییلدیرم خان از امور» نشری، ادریس، صولاق‌زاده، لطفی وبالخاصه محیی‌الدین بوبابده‌زیاده تفصیلات ویررلر.

۲٤، ص ۲٤۱ — الف ایله یازیلان آجم ایله ایلك حرفی عین اولان عجم کلمه‌لرینی قاریشدیرمامالیدر. برنجیسی بریونان کلمه‌سندن کلیر؛ ایکنجیسی ایرانیلرك اسمیدر، و آخه‌مه‌نه‌س Achaimenes کلمه‌سندن اشتقاق ایدر.

۲۵، ص ۲٤۳ — اسکندر کبیر برایران پرنسسنك اوغلی اولدیغی ایچون، قدیم ایرانیلرده آنجق کندی اولادلرندن برینك ضربه‌لریله مغلوب اولدقلرینی سوءنیتلرله [illegible] عزیمتلرندن بوصورتله متسلی اولمشلردر. بونك کبی بیزانسلیلرده عثمانیلرك جدلرینی قومنن عائله‌سنه چیقاررلر. زمانمزده دخی بعض فرانسز مؤلفلری ناپولیونه فرانسز قانی اسناد ایده‌رك، اونك اصلنه نجابت ویره‌جکارینی ظن ایلمشلردر.

[قورسیقه، بروقت استیلای اسلام اتنده قالدیغندن، «صحرا ارسلانی» دیمك اولان [illegible] ناپولیون کلمه‌سنه باقیلنجه، وقورسیقه‌ده صحرا وآرسلان اوله‌مایه‌جغی دوشونیلنجه، بوناپارتك عائله‌سنك عرب نسلندن اولمسی خاطره کلیر. هرحالده بوآدم فرانسز دکل ایدی؛ لسان مادرزادی ایتالیانجه ایدی؛ حدتلی زمانده ایتالیانجه سویلردی.]

۲۶، ص ۲٤۵ — ادریس، بایزید تاریخنك ۱۲ نجی فقره‌سنده شیخ سید علی همدانینك جابلقا [illegible] سابلقا یعنی سمرقندك سیاحتنی [illegible] بیوك سیاحت متصوفانه‌یی اوچ دفعه اجرا ایتدیکی سویلر. لاری اونك حقنده بروقعه نقل ایدر، که تصوفده اولدیغی اولدیغی قدر مناظره‌ده دخی مهارتی کوسترر. تیمور بوشیخك نمازقیلرکن قبله‌یه دوغرو توجه ایلدیکنی ایشتدیکی ایچون سفره‌سنه دعوت [illegible] قبله‌یه [illegible] امر ایدر. شیخ مشکلات کوسترمه‌دن اوتورور. تیمور، شیخك شدتله تعقیب ایلدیکی برقاعده‌یی بوقدر قولایلقله اونوتدیغندن دولایی اظهار تعجب ایدنجه، شیخ سکوتله، تیمورك قارشیسنده اولمقله بالطبع قبله‌یه متوجه بولنمش اوله‌جغنی سویلر.

برهان قاطعدن خلاصه: «جابلسا، جابلرا، بانك ضمیله؛ عالم مثالده مغربده برشهرعظیم؛ مقابلنده ومشرقده بولنان بیوك شهره جابلقا دیرلر، و «جابلقا وجابرسا وهما مدینتان فی عالم المثال» عبارتیله تعریف ایدرلر. اهل تحقیق (اهل تصوف) عندنده سالکك تعلق وتقید عالمندن

ومركز محيطه وصول . ون قطع ايليه‌جكی منازلك اخيرينه اشارتدر . الحاصل ادريسك افاده‌سی شيخك تكميل اصول طريقت ايلديكنی بياندن عبارتدر ؛ تيموره مداهنه‌سی احتياط ايله تلقی اولنمليدر . ٢٤٥ نجی صحيفه‌ده مترجمك حاشيه‌سنه مراجعت .]

٢٧، ص ٢٤٦ — ييلديريمك استانبول محاصره‌سی استحضاراتی تعجيل حقنده حكام مملكته فرمانی ٧٩٧ (١٣٩٤) تاريخيله مورخدر. قرال كتبخانه‌سنده‌كی ال يازيلری خلاصه‌لريله مستخرجاتنده، فريدون منشأتنه باقيكز (جلد ١، ص ٦٧٣). معمافيه، دوقاسه نظراً استانبول محاصره‌سی ياخود، دها دوغريسی، ابلوقه‌سی ايمپراطور يوانك وفاتيله برابر، وبنابرين ١٣٩١ سنه‌سندن اعتباراً باشلامشدر .

٢٨، ص ٢٤٦ — ١٩ جمادی الاخره ٧٩٦ (١٣٩٤)؛ نه براتوتينك، ص ١٨٠، ديديكی كبی ١٣٨٦ ده؛ نه ده دوقانك، پارس طبعی، ص ٢٦٠، ديديكی كبی ١٣٩١ ده. حاجی قالفه‌نك تقويم التواريخنده ذكر ايتديكی فارسی بر بيت تاريخی بونه نظراً اسلافيه‌نك ضبطی ايرانده مظفر خاندانينك سقوطنه تصادف ايدركه بو، تاريخك حقيقی اولديغنی اثبات ايدر . بوندن ماعدا، سعدالدينك شهرك برقاچ دفعه ضبط ايدلمش اولديغنی بيلمديكی آكلاشيليور .

[حاجی قالفه‌نك عباره‌سی : « ٧٩٦، فتح سلانيك و يكيشهر بدست يلدرم خان ؛ و انقراض ال مظفر . » مؤخراً، تاريخ فتح سلانيك ديدكدن صوكره، شو ايكی بيتی يازار :

بعبرت نظر كن بال مظفر * شهانی كه كوی ازسلاطين ربودند .
كه در هفتصد و خمس وستين زهجرت * و هم شب زماه رجب هم غنودند .

لكن فتح سلانيك ايچون يازيله‌جق تاريخ اونودلديغی كبی، « هفت صد و خمس وسبعين » ٧٦٦ ديمك اوله‌ماز. استانبولك ايلك مطبعه‌سنك خطاسنه معطوف اولمق لازم كان شو يا كلشلقلردن دولايی، بو ايكی بيت حال حاضريله سلانيك فتحی ايچون — مورخك ظنی خلافنه — قيمت تاريخيه‌يی حائز دكلدر .

٢٩، ص ٢٤٧ — نوروچ ٧، سيكيسموندو رنده، ئه‌نكل، بلغارستان تاريخی، ص ٤٦٧، ومجارستان تاريخی ٢، ص ١٩١. ئه‌نكل، بايزيدك مجار سفيرلرينی حبس ايتمسی حقنده ... ايدير . بو نقصان، پادشاه طرفندن امام علی سلطانه يازيلان و مجار سفيرلرينی محبوس اوله‌رق بروسه‌ده آليقويديغنی وقرالك تكليفاتنی رد ايلديكنی بيلديرن مكتوبيله اكمال ايدلمشدر . بو مكتوب قرال كتبخانه‌سی خلاصه‌لريله مستخرجاتنده در . ٤ ، ص ٦٧٤ .

[استانبول مطبوعی منشأت فريدونده ، جلد ١ ، مندرج مكتوبدن مستخرج : «اوغلم سلطان شاه ... مكسور ومنهزم ولمله ، تكفورا نيپارن كوندروب ... ايتديكده،

حیله وخدعه‌سنه مقیداولمیوب، ایلچیلری دارالامان بروسه‌ده حبس ایتدیروب... الخ فی اوائل شهر جمادی‌الاولی سنهٔ ثمان وتسعین وسبعمائه . بمقام بروسه . »]

۳۰، ص ۲۴۷ — حقیقتده‌اون، اون‌ایکی‌بیك کیشیدن مرکب‌اولان اردویی کیبین افادهٔ آتیه‌سیله متحکمانه بیك سواری‌یه تنزیل ایدر : « فرانسه‌نك مقتدر آمیرال ومارشالی عددی بیکی تجاوز ایتمین براردویه قوماندە ایدیورلردی . » ٦٤ ، ٦ ، ص ۳۲۳ . دارو (وندیك تاریخی ۲ ، ص ۱۰٤) عموم اردویی اون بیك تعیین ایدر: «دوق دونه‌وه‌رك اردوسی آنجق‌اون بیك کیشیدن مرکب‌ایدی. روایته کوره برچوق خدمه وحتی ندیملریله برابر بیك شوالیه وار ایدی». شیلد-به‌رکه‌رك فرانسز معاونلرینك عددینی آلتی بیکه چیقاران افاده‌سی اك زیاده شایان اعتماد کورینور .

۳۱،ص ۲٤۹ — اردوده بولنان شیلدبه‌رکه‌رك افاده‌سی ، مجار اردوسنی اون بیك کیشیدن زیاده‌یه چیقارمایان‌دیکر مؤلفلرك ادعاسندن‌زیاده شایان اعتماد ایسه‌ده، شیلدبه‌رکه‌ر ترك اردوسنه ۲۰۰,۰۰۰ کیشی ویرمکله ، مقدار حقیقینك ایکی مثلنه چیقاریور .

۳۲، ص ۲٤۹ — بونفینیوس ، نیقوپولیس‌اسمنده ایکی شهر ذکر ایدیور : بری طونه‌نك صاغ ساحلنده بیوك نیقوپولیس ؛ دیکری صول ساحلنده کوچك نیقوپولیس . فقط‌صول ساحلده بواسمده شهر یوقدر، واسکی نیقوپولیس مملکتك دها ایچریسنده‌در. مانه‌ر، ۷، ص۱۱۱ و ۱٤۰. بوکونکی نیکبولی شهرسز که کوچك نیقوپولیس ، طرنوه جوارنده‌کی نیقوبی‌ده بیوك نیقوپولیسدر .

۳۳،ص ۲۵۲ — مجار تاریخلرینه مراجعته حاجت قالمه‌دن، حربی رأی‌العین مشاهده‌ایدن شیلدبه‌رکه‌رك افاده‌سی،دار‌ونك اساسسز اوله‌رق‌مجارلره اسنادایلدیکی شواتهامی‌کافی درجه‌ده رد ایدر: «مجار اردوسنك اونلره‌امداد ایتمك ایچون حرکت ایتمدیکنی کوره‌رك، مضطرب اولدیلر» (وندیك تاریخی،۲،ص۱۰۸).ذاتاًفرانسزلرك عزملری، یکیچریلرله سپاهیلره قارشی‌هجوملری بحثنده شیلدبه‌رکه‌رك سویلدیکی‌سوز مؤلفی مجهول سن‌ده‌نیس تاریخنك افاده‌سنه تماماً توافق ایدر .

۳٤، ص ۲۵۲ — عاشق‌پاشازاده، بومحاربه‌یی تصویر ایدن عثمانلی مؤلفلرینك اك زیاده شایان اعتماد اولانیدر. اینانیله‌جق درجه‌ده کثیر اولان اسیرلرك عددینی سویلرکن محاربه‌ده حاضر اولان تیمور تاش پاشا زاده اومور بکی اشهاد ایلر . (واتیقانده‌کی النیازیسی، ص ۱۳۸). بوندن‌باشقه، دوقایه، ۱۳،ص ۲۱؛ خالقوندیله،

کتاب ۲، ص ۲٤ ؛ فرانزه‌سه، ك ۱ ،۱٤، (آلنه‌رك طبعی) ص ۱٤ ، باقیكز . مراجعت اولنه‌جق آثار سائره: فرانسز مؤلفلرندن: بوسیقولت تاریخی ، مادام لوسانك خاطراتی ، مؤلفی مجهول سن دهنیس تاریخی، وه‌رتونك ، مالطه تاریخی، كتاب ٦، دارونك ونديك تاریخی، كتاب ۱۱؛ فرواسار، وه‌لی ، وولته‌ر . مجار مؤلفلرندن زه‌روچ، قاتونا، بونفینیوس ؛ ئه‌نكه‌ل، مجارستان تاریخی ۲، ص ۱۹٦-۲۰۲ ، افلاق تاریخی ص ۱٦۰ ؛ بلغارلر تاریخی ، ص ٦۸ ؛ . ایتالیان مؤلفلردن : سانسووینو ، وه‌نه‌جیا ۱۵۷۳ ، ص ۳٤ ، پاولو جیوویو ، آلدوس طبعی ، ۱۵٤۱ ، ص ۵ ؛ به‌رنینونك خاطرات تاریخیه‌سی ، ص ۲۹ ؛ بوزیو، جلد ۲، ص ٤. كیبن و شیلدبه‌رگر . عثمانلی مؤلفلردن: سعدالدین (براتوتیده)، ص ۱۸۱-۱۸۵، جهانتما ، ص ٦۸٤، نشری ، ص ۱۰۰ ، ادریس ، هزار فن ، روضة الابرار . ایستیریالی مورخ ژوليوس سه‌زار ، تاریخ سیاسی ومذهبیسنده ایستریا وقایعی نامنده‌كی اثر جسیمنه مراجعت ایدلمسنی سویلر ، جلد ، ۳ص ۳۱۲-۳۱٤. اونك ذكر ایتدیكی سیله‌ژه‌نسه وه‌اكه‌نه‌نسه وقایعنامه‌لرندن ایكنجیسی محاربه تاریخنی ۲٤ ایلول اوله‌رق تعیین ایدیور؛ حال بوكه بونفینیوس ۲۹نده گوستریور ؛ فرانسزلرده ۲۸نده اولدیغنی سویلرلر، هاكه‌ن وقایعنامه‌سی « محاربه‌سن میشه‌ل یورطیسندن اول اولمشدر » دیور . (ئه‌نكه‌ل) ك مجارستان تاریخنده، جلد ۲، ص ۲۰۰، سویلدیكنه نظراً محاربه برصالی وقوع بولمشدر .

۳۵، ص ۲۵۳ — شیلدبه‌رگر، ۲، ص ۱۳. عثمانلی مورخلرندن یالكز هزارفن اسرانك عموماً اولدوروله‌كارینی سویلیور، و بونلرك طوپه‌زله‌تیه‌لندكارینی علاوه ایدیور .

۳٦ ، ص ۲۵٤ — خالقوندیله نظراً ، كتاب ۳، یدی بیك طوغانجی و آلتی بیك كوپك . شرف الدین یزدی ، كیبنك ص ۳۲٦ ، دیدیكی كبی، « یووارلاق رقمله اون درت بیك ضابط و خدمه » دكل ، یالكز اون ایكی بیكه قدر كوپك محافظی [سكبان] بولندیغنی سویلیور .

۳۷، ص ۲۵۵ — « دولت عثمانیه‌نك تشكیلات واصول اداره‌سی » نه باقیكز ، جلد ۲، ص ۳۷. تركجه طوغان كلمه‌سندن « طوغانجی » لاتینجه‌نك falco lanarius كلمه‌سنك مقابلیدر ؛ شاهینجی كلمه‌سنك اصلی اولان شاهین، عادی شاهین «falco communis» وچاقیرجی، یعنی آق بابا آوجیسی كلمه‌سنك اصلی اولان چاقیر « falco palumbarius » و آتماجه‌جینك اصلی اولان آتماجه « nisus » در .

۳۸ ، ص ۲۵۵ — خلاصه ؛ منتخبه جلد ، ج ٤ ، ص ٦۷۳، بروسه حاكمنه عمومی شنلكلر ترتیب ایدلمه‌سنی امر ایدن فتحنامه‌یه باقیكز . مكتوبك تاریخی ۱۱

صفر ۷۹۸ (۷ کانون اول ۱۳۹۵) در. بو حالده یا بر سهو تاریخ واردر، یاخود مکتوب نیکبولی حصاری آلندہ قازانلمش اولاندن باشقه بر مظفریته عائددر.

[استانبول مطبوعی مدنأده مندرج بوقعنامه «واواسط شهر صفرالمظفر سنه ثمان وتسعین و سبعمائه . بیورت نیکبولی» عبارەسیله ختام بولور ؛ بروسه قاضیسنه مختص دکل ، عموم ممالکه یازلمشدر .]

۳۹، ص ۲۵۵ شیلتبەرکەر ص ۱۷ ، — که یاردلری مانع اولمامش اولسەیدی ، اوده خدمهٔ خاصه میاننده بولنەجقدی — بواسیلزادەیی (هودەر) تسمیه ایدیور .

٤۰، ص ۲۵۸ — قسطنطین « Administ » کتابنده ، باب ۱۶ ، عربلر جامعنك ۸۲۲دە تخته جلوس ایدەن ککەمه میشەل زماننده انشا ایدلمش اولدیغی افاده ایدیور . فقط بویاکلشدر: چونکه بو جامعك مؤسسی ظن ایلدیکی مسلمه ، ۱۲۱ (۷۳۸) سنەسنده وفات ایتمشدر . دیکر جامعلر حقنده دوقانژك اثرینه ، براتوتیده ، ص ۱۹۲ ، سعدالدینه باقیکز .

٤۱،ص۲۵۸ — کوینکلی، (کینکلی دکل)،اسمنی بحرسیاه ساحلنده بومهاجرلرك منشألری اولان کوینکدن آلمشدر. نشری ق ۱۰۱؛ ادریس، اون اوچنجی فقره؛ محیی الدین ، ق ۳۰ . حدیدینك منظوم وقایعنامەسی شویله سویلر :

«تکفور طاغنده داخی واردرانلر . که بر کویده اکا کوینکلی دیرلر.»

[« اختلافات واقعەیی [تیمور ایله ییلدیریم آرەسندەکی محارباتی وعثمانلیلرك مغلوبیتنی] استانبول تکفوری ایشیدوب سونجندن رقص ایتدی. درحال دلاللر ندا ایتدیردی، « تیز شهر قسطنطین ایچره بر مسلمان قالماسون . بوقسه جملەسنی قیرارم » دیه امت محمده برکون مهل وردی . کیمی براً وکیمی بحراً استانبولدن چیقوب ادرنه و تکفور طاغی جانبلرینه کیدرکن ، کینکاهلر ایچره بیزانسلیلر آماده اولەرق خیلی عباداللهی شهید ایتدیلر . اولیا سیاحتنامەسی ، جلد۱، ص ۹۳ . » هامەر بیزانسلیلرك بووحشیلکلرینی موضوع بحث ایتمیور. اوزمانك باربارلغی هانکی طرفه عائد اولدیغی آکلاشیلیر .]

٤۲ ، ص ۲۵۹ — اولیاکاخ قلعەسنی وان، دیاربکر،ماردین، ارمناك، مرقب، ماکو ، اردنوش، شبین قاره حصاری، آفیون قاره حصاری قلعەلریله حسن قلعه قدر اهمیت عسکریەیی حائز کوستریور .

٤۳ ، ص ۲۵۹— ضرب مثل: « کماخك بزی،ارزنجانك قوزی،بایبوردك قیزی.»
[مورخ قوز (Kouz) قوزی brebis اولدیغنی بیان ایدیورسەده، koz جوز اوله بیلەجکدر.]

٤٤، ص ۲۶۱ — دوقاس تاریخنك پارس طبعنه تذییل اولنان مؤلفی مجهوله

وقايعنامه‌ده يعقوب و مرتضى ١٣٩٧ حزيراننك ايكنجى بازار كونى آقشامى ارغوس حصارى اوكنه واصل و ٢١ حزيرانده له‌ئونتارى يه داخل اولدقلرينى يازار . لاكه‌ده‌مونيا و له‌ئونتارينك بره‌نزه‌س (اوورانوس) طرفندن ضبطى تاريخنك آلتى سنه اول ذكر اولنمسى سهو كبى كورينور .

٤٥، ص ٢٦٢ — نشرى، ق ١٠٣، خالقونديل ايله تماماً متوافقدر. خالقونديل، نشرى كبى، مراد طرفندن قلبيه احاطه كردن بكلى سويلر . نشرى بو احالى يوروسيكوللو تسميه ايدر .

٤٦، ص ٢٦٤ — فرانزه‌س و خالقونديل، نيكبولى محاربه‌سنى پهلوپونه‌س فتوحاتندن مؤخر كوستريورلر . فقط دوقاس — كه كوستردیكى تاريخلر عموميتله دها زياده شايان اعتماددر — مانوئه‌لك ايتاليايه سياحتندن و استانبولده عثمانلى قاضيسنك اقامه‌سندن مقدم اولديغنى سويلر . بوندن باشقه، دوقاسك متنه علاوه ايديلن مؤلفى مجهول وقايعنامه ، آرغوسك ضبطى ياز اورته‌سنده (١٣٩٧) كوسترر ، و بتون عثمانلى مورخلرى آتنه‌نك ضبطى نيكبولى محاربه‌سندن صوكره ذكر ايدرلر .

٤٧، ص ٢٦٥ — سيكيسموندك اردوسنده معاون اوله‌رق بولنانلر ساقسونلر دكل ، باويه‌راليلر ايدى . دوقاس، ص ٣٠. شيلده‌به‌كه‌رك سياحتى .

٤٨، ص ٢٦٥ — خالقونديل، استانبولك محاصره‌سى اون سنه امتداد ايتدى ديمكله، مانوئه‌لك جاوسندن (١٣٩١) بايزيدك تيمور عليهنه يورومه‌سنه قدر (١٤٠٠) كچن زمانى كاملاً احاطه ايدر. استانبولده معناى حقيقيسيله ايكى محاصره اولمشدر: برنجيسى ١٣٩١ دن استانبولده بر عثمانلى قاضيسى تعيننه قدر ، ايكنجيسى يالكز آلتى آى قدر .

مورخك نظر [illegible]

مترجمك تذييلاتى

(متنده اشارت ايدلمش اولانلرك صحيفه‌لريله برابر سطرلرى‌ده كوسترلمشدر .)

ص ١٠، س ١٠ — مورخلك ، دولت عثمانيه‌نك بقاسى حقنده نيك‌بين اولمامسنه اوچ سبب تخطر اولنور : برنجيسى كنديسنك ، حكومتلرك افراد كبى نمو ، وقوف ، انحطاط زمانلرى اولمسى و شو دورلرى اكمال ايله زوال بولملرى فكرينه ذهابيدر . بو ، قديم بر فلسفهٔ تاريخيه‌در ، كه ابن خلدون‌ده اونى التزام و تفصيل ايدر . بلكه منحصراً شخصيت اوزرينه قورولمش حكومتلر ايچون قابل تطبيق اولان بو فلسفه‌يه مليت سياسيه اوزرينه مبتنى حكومتلر تابع دكلدرلر. ايكنجيسى، مورخلك زماننده دولت عثمانيه الك مخاطره‌لى بر دوره كچيريوردى: سليم ثالث شهيد اولمش، علمدار محو ايدلمش، يكيچريلر صوك درجه‌ده بوزولمش ايدى؛ روم فترتى حكومتى لرزه‌دار ايتديكى كبى ، يكيچريلرك ازاله‌سنى متعاقب ظهور ايدن محاربه‌ده دخى مغلوبيت سريعه و عظيمه كوروندى؛ حتى يونانستانك استقلالى ، اوزمان عثمانلى حكومتنك بقاسندن قطع اميد ايدلمسندن منبعث بر خطاى سياسى اولديغنى لورد آبردءن بر نطق مشهورنده اعتراف ايدر . صوكره رشيد پاشانك دهاى سياسيسى ثمره‌سى اوله‌رق ، دولتك اوروپاجه موقعى قوت بولدى؛ ايكى بيوك دولت روسيه‌يه قارشى مظاهرت كوسترى . ١٢٩٣ سفرى تكرار دولتى صارصدى ايسه‌ده ، عثمانليلغك قواى عظيمهٔ حياتيه‌يه مالك اولديغى بردها آكلاشلمامش دكلدر . اوچنجى سبب — كه ديكرلرندن مهمدر — دولت عثمانيه‌نك هيچ اولمازسه آوروپادن چكلمسى حقنده‌كى آرزولردر . بوكا جواب قطعى ويره‌جك عثمانليلغى تشكيل ايدن عناصرك اتحاد تاميدر . بو عناصر ، هيئت حاضره‌لريله بر كل تشكيل ايتدكلرينى ، و بو كليتك ، جناب حق محافظه بيورسون ، خللدار اولمسى حالنده هيچ برقسمك محافظهٔ استقلال ايده‌ميه‌رك ، اسارت سياسيه آلتنه كيرمش اوله‌جقلرينى البته تماميله ادراك ايدر . مشروطيتك غايه‌سى‌ده او عناصرى بو حقيقته ارشاد ايله برابر ، اتحاد تامك وسائلنى استحصالدن عبارتدر . بو حالده ، اوتجى صحيفه حاشيه‌سنده يازلديغى وجه‌ايله ، عثمانلى دولتى ظنون معلومه‌يه رغماً ، لله الحمد باقى اولديغى كبى ، ان شاء الله بوندن صوكره‌ده‌ها متعالى اوله‌جقدر .

ص ٣٨ — احمد وفيق پاشا مرحومك «لهجهٔ عثمانی» سنك « ترك » كلمه‌سنده معلومات مهمه واردر . بعض تعبيراتك تلخيصيله نقل ايديورز :

ترك — اصل اولان قديم اوچ سلاله‌نك بريدر. شرق تركلری اويغور ، خلیج [قیلیج] قارلیغ [قارلق] كبی درت بش اولوسدن ، يعنی ملتدن وغرب تركلری اوغوز، قپچاق، بجنك [بجه‌نه‌ك ، باجناق] قيرغيز ، قانكلو كبی ازن قدر اولوسدن عبارتدر . هجرتدن ٥,٠٠٠ سنه مقدم تركلر هند ، توران ، ايران ، بابل سمتلرینه مستولی اولمشلردر . برشعبه‌سی الآن هند جنوبنده منتشردر . ديكر برشعبه‌سی — كه قديم تورانی وكلدانی طوائفيدر. — هجرتدن ١,٣٠٠ سنه مقدم ايرانه ، بابل ، آثور ، شام ديارلرينه كلدكاری كبی، اوغوزلر دخی اورالره اقتحام ایتمشلردر. تاريخلرده اوغوز خان زمانی ديدكاری بودر. يونانلولر اسكوت واسكولوت، اهل فارس ايسه سانك تسميه ايدرلر . اويغورلر خط وكتابتده رسوخ بولمغله ، اونلرك لسانی شرق تركلر بيننده زياده منتشر وهرقومك دبير ووزيرلری اويغوردن منتخب ايدی. تاتار و مغولك تركستانه غلبه‌سندن صوكره، چغتای خانك ممالكنده محررات بتون اويغورجه متداول ايدی. اونك ايچون ٧٠٠ سال هجريده چغتای لسانی تعبيری شيوع بولمغه باشلامش ، وبو شرق تركيسی فارسی‌يه تقليداً حركات بارزه ايله املا قلنمش ايدی . اسلام ايله مشرف اولان مغول وسائر تاتار كيده‌رك هپ اويغورجه متكلم اولدی . اوغوزلردن بغداده عسكرلك ايچون كلان اويماقلرك آردی صيره قايساق وسالور اولوسی دخی ظهور ايتدی . بونلر ٤٠٠ تاريخلرنده اسلامه داخل اوله‌رق ، ممتازلرينه سلچوقی ، عمومنه غوز . غز وسهواً تغز ونهايت تركمان دينمشدر. صحرا نشين اولوب، شهرلره داخل اولميانلره ترك واوغوز اسم عموميسی قالمغله، ايلريده ترك تعبيری قبا كويلو واوغوز ساده وصاندل معناسنه استعمال اولنمشدر . «تركه شهر ایچی زندان كلير» كبی مثللر بوندن ناشيدر. ٥٠٠ تاريخنده حكومتی سلچوقيلر استيلا ايدوب، اوغوز يعنی تركمان لسانی تحرير ايدلمكه باشلانجه، اشبو غربی تركی عربی‌يه تقليداً حركات متصوره‌سنك اضماريله، مثلا «اولوب» كلمه‌سی «الب» يازلدی ؛ حالا شرق تركيده مثلا «تارامق» يازيلان كلمه غربی تركيده «طرامق» يازيلير .

ترك عشايرينك اشرفی اوغوزاولوسی واوغوزك حسيب ونسيب صاييلان قسمی قايی ايليدر. قايی طائفه‌سی تركستاندن خراسانه واورادن جنكيز وقتنده ايرانه ودها ايلريلره كيتديلر. براويماغی اورفه وارزنجان طرفلرينی كزه‌رك، سلطان علاء الدين سلچوقينك برانيله بيله‌جك وانقره آراسنده‌كی اووه‌ده سوكوت وقره‌جه شهر جوارنده قرار بولدی . ٦١٦ اوبه خلق ايديلر. بكاری عثمان غازی دشمندن بيله‌جك، انفكه، طومانيج، يارحصار، خرمنجك، اطزانوس ، يكيشهر، اسكيشهر قلاعنی وجوارينی ضبط ايتدی. ٦٨٨ ده سلطان اوكی سنجاغنك بكلكی ايله سرحددار نصب اولنه‌رق، دولت سلچوقيه‌نك ٧٠٠ ده انقراضيله استقلال بولدی . ٢٧ سنه حكومتنده هرشهره جامع، محكمه، مدرسه، مكاتب عديده بنا ايده‌رك، اناطولی سلچوقيلرينك ممالكنده‌كی علما، ادبا، بهادرلر بتون باشنه طوپلاندی ايشته اونك خلقنه عثمانلی ديديلر . عثمانليك تربيه وترقی ايله تشكيل ايتديكی لسان اوغوز تركيسندن، يعنی تركمان لهجه‌سندن آيريله‌رق، ارتق لسان عثمانی اولدی. تركمنه «انصاف يوق می» دينمشلر؛ «واراق، كورك‌ده، آلاق، كلك» دمش. (كيده‌لم، كوره‌لم‌ده آله‌لم، كله‌لم.) « آری آلوك می؟» ديمشلر. بن

«برزم ايله ويزيردى نى نيدم» ديمش. قديماً اسلافه خدمت ايدنلردن قيرشهرلى مخلص بشه زاده عاشق بشه، اوغلى علوان چلبى، شيخى، احمد بيجان، سليمان چلبى مشهوردر .

ص ٤٠ — لسان الغيبك :

« حافظ، چو ترك غمزهٔ تركان نمى كنى * دانى كجاست جاى تو، خوارزم، يا خجند . »

بيتى خوارزمك صورت تلفظنى تعيين ايتمكله برابر، خوارزم وخجندده تركلرك كثرتنى ولسان الغيبك تركلره محبتنى كوسترير . بعض لغت كتابلرينك ظن ايتديكى كبى ترك كوزل ديمك دكل، ترك ديمكدر ؛ كوزللك اونك ضمنندهكى معنادر .

ص ٤٠ — طراز، چين حدودنده كوزللرى پك كوزل، مسكى چوق برشهردر. بدخشان دخى برشهرك اسميدر، كه وقتيله قماش وشكر فابريقهلرى بولنور ايمش . برهاندن، ١٢٦٨ استانبول تمثيلى، ص ٤١٣ .

ص ٤٠ — برنجى وايكنجى حرفلرك كثريله چغل وچكل تركستانك برشهريدر . خوبان چكل مشهوردر . فرهنكدن :

« زترك چكل خواست چينى كمان . » حكيم اسدى

« كست نداست نشان درختن وچين وچكل * كه بى چون تو بشيرينى وزيبايى هست» حسن متكلم.

ص ٤٠، طقوزنجى حاشيه — غاتفر، تركستانك برشهريدر . فرهنكدن :

« سراى وباغ تو آراسته بسرو بلند؛ * چه سرو كاشغرى وچه سرو غاتفرى؟» استاد عنصرى.

برهان كاتفر اولديغنى ايراد ايدر، وبودها دوغرى كورينور .

ص ٤٢ — اوغوز، اوكوز ديمك اولديغى وجيحون نهرينك اسم قديمى «اليوم اوروپاليلرجه اسمى اولان «Oxus» اوكوزدن باشقه برشى اولماديغى قويا ظن اولنهيور . احمد وفيق پاشاده «اوكوز» اوغوزك صورت مرققهسى (اينجلمشى) اولديغنى يازار . قديماً اسياى وسطاده دخى اوكوزه معبود درجهسنده حرمت ايديلردى .

ص ٤٩، س ٤ — « طورخان » سهو قلمدر ؛ « تركان اولهجقدر .

ص ٥٧، س ١٠ — قليچ ارسلانك قيزينك آدى « سلچوق خاتون »در .

ص ٦٠، س ٢ — ساموزاته نك السنهٔ شرقيهده اسمى اولان «سميساط»، سينك ضمى، ميمك فتحى، يانك سكونيلهدر . فرات اوزرنده اورفهنك شمالنده بر شهر ايدى، كه شمدى خراب اولمشدر . مراصد الاطلاع « مدينة على شاطئ الفرات فى طريق الروم على غربى الفرات » ديه قيد ايدر .

ص ٧٥ — سليمانشاه عشيرتنك ماهاندن هجرتنه دائر تقويم التواريخك عبارهسى : « ٦٢١ ، رفتن سليمان شاه بن قيا والئ ماهان جد عثمانيان بجانب روم». سعدالدين

ایسه، جلد ١، ص ١٤، بوهجرتی یازدیغی صیره‌ده نشریدن نقل ایتدیکی فقره‌ده قدر تاریخ تعیین ایتمز. شو حالده مورخلك یتمش بشنجی صحیفه‌ده کوستردیکی (٦٢١ — ١٢٢٤) تاریخی زمان هجرته عائد ایسه حاجی قالفه وسعدالدینك بوهجرتی بش سنه اول اولمق اوزره ذکر ایتدکلرینه دائر اولان فقره‌نك مأخذی بولنه‌مامش اولور. نشری‌یه کلنجه تاج‌التواریخ اونك افاده‌سنی بویله نقل ایدر :

« اما تاریخ نشریده دیمشدرکه قبیلهٔ مزبوره نواحیٔ اخلاطده یوز یتمش ییل تمکن ایتدکدن صوکره، سنه‌ست وعشر وستمائه‌ده جنکیز اول حوالی‌یه مسلط اولوب، سلیمان شاه بن قیاالب بلاد رومدن ارزنجانه انتقال ایدوب . . . »

حالبوکه نشرینك یازدیغی ٦١٦ تاریخی هجرته دکل، جنکیزك تسلطنه عائددر. کاتب چلبی‌ده جنکیزك تسلطی ده‌ها اول یازار؛ تقویم التواریخك بوبابده‌کی عباره‌سی شودر:

« آلتی یوز اون بشده جنکیز خروج ایدوب، ترکستان وایران ولالان[آران ؟] مملکتلرینی آلتی سالده برباد ایتدکدن صوکره، اودیارلردن ذریت آدم انقطاعه قریب اولدقده مقر دولتنه رجوع ایتدی. (معاودت جنکیزی) تاریخ عودتیدر. » (معاودت جنکیزی ابجدحسابیله ٦٢١ ی کوستر)

الحاصل مورخین اسلامیه‌نك تاریخ هجرتده اختلافی آکلاشیله‌میور؛ نشرینك دیکر مورخلرله مخالف قالدیغی جهت قایی خانلیلرك اخلاطده تمکنلری زمانیدر؛ نشری بونی ١٧٠ سنه کوستردیکی حالده دیکرلری بر مدت قالیله کبی یازارلر. فقط اشبو تاریخ هجرت، تقریبی برشیدر. بونك، عشیرت مهاجره‌نك خط حرکتلرینك، نره‌لرده نه‌قدر اقامت ایتدکلرینك وثائقه مستند اوله‌رق تعیینی ممکن اوله‌میوب، مورخلرك بوبابده‌کی افاداتی عنعنه‌یه نظراً تخمینندن عبارتدر.

ص ٧٦، س ١٩ — هامه‌ر، دوندار وارطغرل طاقمنك ایکی محارب اردویه تصادف ایله، هنوز میدان محاربه‌یه تقرب وهانکی اردونك چوق اولدیغنی تفریق ایتمکسزین، ارطغرلك ضعیفه مدد رسان اولمق عزم قهرمانیسنی اتخاذ ایلدیکنی یازمقله، ارطغرل طاقمنك مشاوره ایدوب ده، بومشاوره‌ده اکثریتك طرف غالبه امداد اولنمسی رأیی درمیان ایتدکلری حقنده‌کی برروایتی محاکمه‌یه بیله شایان کورمه‌مش اولیور؛ کمال بك مرحوم عثمانلی تاریخنده سرد ایتدیکی ملاحظه‌یه بناءً، «مشاوره روایتی ارطغرل بکك قدرینی اعلا ایچون اختراع اولنمش برمداهنهٔ کاذبه‌دن عبارت کورینور، که تخییل ایدن هرکیم ایسه امیرك شانی، قدرینی، رفقای حمیتك ناموس دیانت ومروتنی اخلال ایتمش اولیور» دیه‌رك هامه‌رایله متوافق بولنیور. فی‌الحقیقه کندیلرینی وطنلرندن مهجور ایدن، نسلاً قارداش بولندقلری سلجوقیلری محو ایدن چاپشان مغوللر وسلجوق مما لکنده یرلشمك اوزره کلمکده بولنان ارطغرل طاقمندن برفردك بیله تمایل ایتمی

ترکلرك احتساسات قومیه‌سنه و نجابت اصلیه‌سنه کلیاً مغایردر . ترکلر ، دشمنلری اولان مغوللره نصل‌یاردیم ایده‌بیلیرلردی؟ وخصم غالبلرینه اعانه‌ایله صیت مروتلرینی اخلال‌ایتمکدن باشقه نه‌قازانیرلردی؟ دوندار وارطغرل طاقملك شومحاربه‌یی کورنجه، مشاوره‌لری‌اوله‌بیلیرسه‌ده، هرحالده ساچوقیلری‌مغلوب ومغوللری غالب کوردکدن صوکره، مغلوبه امداد ایتمش‌اوملری‌لازمکلیر. اکربالعکس مغوللر مغلوب وساچوقیلر غالب اولسه‌یدی ، ارطغرللیلر ینه مغوللره یاردیم ایده‌مزلردی . بناءً علیه احوال ووقایعدن‌استخراج اوله‌بیله‌جك حقیقت‌تاریخیه، دوندار وارطغرل‌طاقملك برصحراده ایکی‌اردونك محارب وساچوقیلری مغلوب‌ومغوللری غالب‌کوره‌رك ،بالمشاوره، رؤسانك اتحاد آراسیله ، ساچوقیلره امداد ایتمش اولملرندن عبارت کورینور .

ص۷۷ — بوبابده الکاسکی بروثیقه، بایزیدك تیموره برمکتوبنده‌کی شوعباره‌در:

«جد عالیتبارم ارطغرل، رحمه‌الله، باموازی‌سیصد سوار خودرا بلشکر اعدای تاتارمغول که ازده هزار جبه‌دار بیشتر بودند، وبسلطان علاءالدین ساچوقی یونان‌غفره‌الله غلبه‌کرده ، ارطغرل مشارالیه خودرا بکوه آهن‌زده بضرب کرز صف‌البرز سای مغولانرا ازهم شکافته وبتوفیق‌الله مغلوب ومنکسر ساخته» ـــ یا جدعالی تبارم ارطغرل، رحمه‌الله، کندیسنك آلتی‌یوز قدر آتلیسیله مغول تاتارلرینك — علاءالدین ساچوقی یه غلبه ایتمش بولنان — اون بیکی متجاوز زرهلی عسکرینه هجوم ایتدی. شو صورتله کندیسنی تیموردن بر طاغ اوزرینه اوره‌رق مغوللرك — جبال‌البرزه مشابه — صفوفنی بوزوب بتوفیق‌الله غلبه‌ایلدی». استانبول مطبوعی منشأت فریدونك جلداولنده مندرجدر ؛ تاریخسزدر .

برچوق متاعبدن‌صوکره غلبه ایده‌بیلمش‌اولان اون بیك کیشی اوزرینه‌محاربه‌نك صوك زماننده بغتةً هجوم ایدن آلتی‌یوز شجیع سوارینك نتیجهٔ مصادمه‌یی تحویل ایده‌بیله‌سی‌پك‌طبیعی اوله‌بیلدیکندن، بوبابده بعض‌مورخلرك کوستردکلری اشتباه‌البته‌نابجادر.

ص۷۷،س۹— علاءالدین بن فرامرز ساچوقینك عثمان غازی یه ۶۸۸ تاریخلی منشورنده:

« ابا و اجداد عظامزله (انارالله براهینهم) ابا و اجدادی (رحمهم‌الله) توراندن ایرانه بل اخلاطدن یونانه مهاجرت‌ومظاهرت طریقن مسلوك طوتوب ایام فرصتده — که هنکام‌غبطتدر — مراسم‌جانسپاریده انواع دقته‌دقیقه فوت‌ایتمیوب، سابقا کندولره‌یورت واوجاقلق ویریلن نحیهٔ آنقره قره‌طاغندن‌حوالیٔ این اوکی وخطهٔ بید [سکود] ویکیشهردن اسکی شهره واینه کول ویارحصار اطرافی ومعموریه‌نك [عموریه اوله‌جقدر] اکثرنواحیسن قوهٔ بازوله آچوب ممالك اسلامیه‌مضافاتنه داخل ایتدیکندن غیری ... علی‌الخصوص اینه مغولیه دینن [دشمنی] حقلیوب ... »

عباره‌لری مندرجدر. ساچوقیلرله سلیمان شاه طاقمی اخلاطدن یونانه برابر کلمش اولدقلرندن «بل اخلاطدن یونانه» لفظلری کمال بك مرحومك تنقیدی وجه‌ایله، دوغری کورنمز ؛ لکن عثمانلیلرك اجدادی ، وطن اصلیلرندن ساچوقیلرله برابر هجرت ایتمشلردی . « ایام فرصتده مراسم جانسپاری » غالبا مغوللر علیهنه امداده

اشارتدر . بو وثيقه، ارطغرل‌لره ويريلان يرلرى ارائه وسعدالدينى تأييد ايلر .

ص ٧٧، دردنجى حاشيه — واقعا آقينجيلر آوروپا يه دهشت صالديلر . ١٨٧٠ و ٧١ محاربه‌سنده فرانسه‌يه دهشت ويرن آلمان سواريلرى ده، بو آقينجيلر كبى سرعتله حركت ايدرلردى . بناءً عليه شمديكى سواريلرك ايلك نمونه‌لرى عثمانلى آقينجيلرى اولديغى كبى، مقتضاى اعصار دوشونيلورسه، آقينجيلردن بك‌ده شكايته محل كوريله‌مز .

ص ٧٩ — ارطغرلك وفاتى ٦٨٠ در؛ سليمان شاه ٦٢٩ ده وفات ايتمشيدى . بناءً عليه ارطغرلك — برمدت ياسين اووه‌سنده قالدقدن صوكره — صارى ياتى‌يى سلجوقيلر سراينه كوندرمسى آلتمش سنه اول دكل ايدى . مع هذا صارى ياتى، عثمان غازينك كوچك قارداشى اولمق، وهر حالده ارطغرلك سلجوق حكومتندن ارامگاه ايستمسى پدرينك وفاتندن چوق صوكره اولماسى اعتباريله، هامه‌رك دقضعياً ناقابل احتمال» سوزى طوغرى كورينور؛ لكن صارى ياتى، عثمان غازيدن كوچك‌مى ايدى ؟ ٦٨٠ ده طقسان ياشنى متجاوز اوله‌رق وفات ايتمش اولان ارطغرلك ٦٢٩ سنه‌سندن صوكره‌جه — كه او زمان لااقل اوتوز طقوز ياشنده ايدى — ايلچيلكه كيده‌جك براوغلى اوله بيلير . عثمان غازينك بيوك اوغلى علاءالدين دكل، اونك كوچكى اورخانى استخلاف ايتمسى نظر اعتباره آلننجه، ارطغرلك ده — بيوك قارداشلرينه ترجيحاً — عثمانى خلف انتخاب ايلمسى احتمالى قوت بولور . صارى ياتى تقريباً آلتى‌يوز اون تاريخلرنده طوغمش ايسه، وفات پدرده يك مسن بولنيوردى؛ عشيرتك رياستنه كنج عثمان ياقيشيردى . ارطغرلك ٦٢٩ ده وياخود دها صوكره‌لرى يتشمش بر اوغلى اولوب ده، ٦٥٦ تاريخنده آلتمش بش ياشنى متجاوز ايكن سلطان عثمانك تولدايتمسى اصلا جاى ترددا وله‌ميه‌جغى كبى، اوغللرينك اك بيوكى عثماندر ديوب ده، بتون چوجقلرينى حال حياتده وجوده كتيرمش اولمسنه احتمال ويرمكدن ايسه، عثمانى اك كوچك اوغليدر ديمك عقله دها ملايم كلير . بزم اسكى ماصاللرده كوچوك قارداشلرك بيوكلره ترجيحنه پك چوق تصادف اولونور . بو حكايه‌لر افسانه اولمقله برابر، عادات واخلاق اقوام نقطهٔ نظرندن حقيقت شماريني محتويدر . چلبى سلطان محمدده اك كوچك قارداش ايدى .

ص ٨٠ — بو رؤيادن — بعضيلرينك ظنى كبى — ارطغرلك او وقت شرف اسلام ايله مشرف بولنماديغى معناسنى استخراج ايتمك هامه‌رك بيله اصلا خاطرينه كلمه‌مشدر؛ اكر اويله بر استخراج جائز اولسه‌يدى، عثمانلى تاريخى يازان مورخلر ايچنده اك زياده معلوماته، اك زياده خاصهٔ تدقيقه مالك اولان هامه‌ر استخراج ايدردى . توركلرك قبل الاسلام — اكثر اقوام قديمه كبى — كونشه عبادت

ایتدکاری «تاکری» لفظندن ده استدلال اولنور. «طاك یری» حالا مستعمل بر لفظدر، که مطلع شمس دیمکدر. «ری» ادات ظرفدر، ایچری وطیشاری کلمه‌لرنده اولدیغی کبی. بناءً علیه تاکری، یاخود طاکری «طاك یرنده‌کی» معناسنده کبی کورینور. مؤخراً جناب واجب الوجوده تخصیص قلنمشدر. «تاکری» آدین ذکر ایده‌لوم اولا. سلیمان دده، مولود شریف». ترکجه‌ده خدا معناسنه مستعمل کورینن جاب، چالاب لفظنه دقت ایدرسه‌ك، بر حقیقت تاریخیه نمایان اولور: بو لفظ، فارسیده چلیپا شکلنده بولدیغمز صلیبدن باشقه برشی دکلدر. عیسویت ایله اسلامیت آره‌سنده آسیای وسطاده آریوس مذهبی انتشار ایتمشیدی. بوکله اومذهبك براقدیغی بر شیدر. آریوسیلر موحد ایدیلر. اسلاملك ایلك عصرنده ترکستانك فتحیله اورالرده دخی دین مبین احمدی منتشر اولمشدر. ارطغرلك پدرینك سلیمان اسمی و عثمانلیلرك قارداشلری اولوب ایرانده، بغدادده، آناطولیده کورینن سلچوقیلرك اسامیسی اجداد عثمانیانك ارطغرلدن چوق زمان اول مسلمان بولندقلرنده اصلا شبهه‌یه محل براقماز.

ص ۸۳ — خواجه سعدالدینك رؤیای عثمانی‌یه دائر نظمی بودر:

«ایله فیروز روزیمی، یارب! * سعیمی قیل ظهور حقه سبب.
ایله تدبیریمی صوابه قرین، * تا ظهور ایلیه لوامع دین.
نام نیکویه مظهر ایله، بنی، * نظر لطفه منظر ایله، بنی!
ای عطا بخش، مرحمت گستر، * مقتضای رضا که یول کوستر!
سنده ایت شرع مصطفایی بکا، * غزوات ایچره ویر صفایی بکا!»
بو مقوله مقالی سویلر یکن، * حقه امرین حواله ایلریکن،
چوق تضرعلر ایدوب، ایتدی سجود * چشم بیداری اولدی خواب آلود.
کوردی کیم طالع اولدی برمه بدر، * مطلعی صدر شیخ عالی قدر.
ناف عثمانه چونکه ایتدی ورود، * برشجر بیتدی شاخی ناممدود.
بر نهال اول که ظل یزدانی؛ * منبتی ناف پاك عثمانی.
بر درخت اول که بختدر ثمری، * «اصلها ثابت» انك خبری.
شوبله اولمش بلند اونك ساق، * ظل اوراقی طوتمش آفاق.
سایه کاهنده وار جبال وتلال، * هر جبل دامننده ماء زلال.
اول بنابیعه خلق وارمقده؛ * کیمی بستانی صووارمقده؛
کیمی ماءالحیات کبی ایچر؛ * کیمی بستانی حاصلینی بیچر؛
کیمی‌سی چشمه‌لر بناسنده، * کیمی سیران ایدر فناسنده.
بخت وش دیده‌سی اولوب بیدار، * اده‌بالیدن ایتدی استعبار.
دیدی کیم «ای جوان عالی بخت، * اولدك اولاد کیله مالك تخت؛
مژده اولسون، که پادشاه اولدك؛ * صاحب رایت وسپاه اولدك.»
«لیك داماد اولدك، ای فرزند» * دیوبن ایتدی اونلری پیوند.
چونکه اول ایکی سعد ایتدی قران * عام ثانیده طوغدی اورخان خان.
صدق تعبیر خواب ایتدی ظهور، * پرتوی ایتدی عالمی پر نور.

* «اصلها ثابت» لفظاً اقتباسدر؛ تامضموم ومشدد اوقونور؛ فنا، اطراف معناسنده ؛ استعبار، رؤیانك تعبیرینی ایستەمك ؛ دیوبن ، دیەرك ؛ اونلری پیوند ایتدی ، عثمان غازی ایلە کریمەسنی ازدواج ایتدیردی .

بو رؤیا حقندە صحائف الاخبارك افادەسی (عثمانلی تاریخی، کمال، جلد ۱ ، ص ٦٦):

«عثمان غازی عصرینك مشایخندن شیخ ادەبالینك زاویەسنەواردی، وشیخ ایلە دخی الفتی وار ایدی. برکیجە رؤیاسندە کوردی کە شیخك قوینندن برنور چیقوب کندینك قوینندە ویاخود جوفنە کیردی . بعدە کوبکندن بر آغاج بیتوب، شول قدر عظیم اولدی، کە سایەسی جملە روی زمینی طوتوب. کافۂ ناس انك سایەسندە جمع اولدیلر. بو رؤیایی شیخە نقل بیوردقلرندە، بردولت عظیمۂ دائمە ایلە تبشیر و کریمەلری مال خاتونی تزویج بیوردیلر .»

ینە صحائف الاخبارك نقلنە نظراً ارطغرل غازی یە اسناد اولنان ایکی رؤیا دخی شونلردر (کذلك)

برنجیسی : « ارطغرل غازی برکیجە رؤیاسندە کوردی کە اوجاغندن صو قاینایوب، کیتدکجە چوغالوب، برعظیم دریا کبی اولدی. وجملەروی ارضی مالامال ایلدی. ایرتەسی بو رؤیایی برعارف کیمسەیە حکایە ایلدکدە، سندن بر ولد وجودە کلوب، کندیسی و اولاد کرامی بالجملە روی زمینە یاخوددا کثرینە حکم ایدرلردیەتعبیر ایتدی. همان برقاچ کون مرورندە عثمان غازی وجودەکلدی»،

ایکنجیسی: «بر کیجە ارطغرل غازی علمادن برکیمسەنك خانەسندە مسافر اولوب، برکتاب کوردی . سؤال ایتدکدە، (بو کتاب الله سبحانە وتعالی حضرتلرینك رسول اکرمنە انزال ایتدیکی قرآن کریمدر) دیدی . بعدە صاحب خانە اویقویە کیروب، ارطغرل غازی تنها قالدقدە، صباحەدك مصحف شریفك قارشیسندە ال پیانچەدە ایاغ اوزرە طوردی . اول اثنادە برمقدار اویقویەواروب، رؤیادە برخطاب ایشتدی کە سن بنم کلامە تعظیم وتکریم ایتدك؛ بن دخی سنك اولادینی قیامتە قدر دائم اولەجق بر دولت جلیلە ایلە تکریم ایلرم . »

هامەر، شرقلیلری رؤیایە ایناندقلری ایچون خیال پرست عدایدرسەدە، آوروپالیلرك دەبك چوقلری رؤیایە معتقددرلر. هیچ کیمسە یوقدر، کە عمرندە هیچ اولمازسە بر ایکی رؤیانك تأثیری آلتندە قالمسون . اسپریتیزم مسئلەسی بو عصرك الك بیوك اطباسندن مونپەلیە طب فاکولتەسی معلمی دوقتور غراسە نك بر اثر مهمنە موضوع بحث اولەجق قدر اهمیت و وضوح آلدقدن صوکرە ، رؤیایە اینانمامق بیهودەدر. پارس فاکولتەسی فیزیولوژی معلمی دوقتور ریشەدخی اسپریتیزمەیە معتقددر. رؤیا، تشخیص امراضدە بیلە حائز اهمیتدر. مثلا بر آدم رؤیاسندە برباجاغنك کسلدیکنی کوریور؛ آز برمدت صوکرە اوباجاق غانغرەن اولیور. (دوقتور واشیدك مشاهدات سریریەسندن).

ص ۸۷ — مسلمانلرجە مقدس اغاج یوقدر . اولسە اولسە اغاج آلتندەکی مدفونلك نامنە حرمت اولنور . صاری یاتی ۷۹ نجی صحیفەیە عائد ذیل مترجمە کورە عثمان غازینك کوچك قارداشی اونامق احتمالیلە برابر، شهادتندەخیلی مسن بولنمق لازم کلیر.

ص ۸۸ ،س ۹ — بوقانلی علامات مسئلەسی — مورخك ایکنجی کتابە عائد ۱۲ نومرولو ذیلندە موقع محاربەنك مشکوکیتی حقندەکی افاداتە نظراً — برافسانە

عوام اوله‌جقدر، که سعدالدین مرناصلسه بونی دوشونمیه‌رك نقل ایتمشدر. سالف الذکر ١٢ نومرولو ذیلده وقعه‌نی موراجه آدوسونك ٦٨٧ — ١٢٨٨ سنه‌سندن ٦٢٧ — ١٢٣٠ سنه‌سنه، عثمانلیلردن سلجوقیلره، محل حربی وغریب اسملی اووه‌یی اولو آبادن ارضروم اووه‌سنه نقل ایتدیکی مندرج ایدی. اولیا سیاحتنامه‌سی ده شویله یازیور: « (ییلدیرم خانك وفاتی) عقیبنجه چلبی سلطان محمد ٤٠,٠٠٠ بنام وکزیده عسکر ایله جند تیموره یتیشوب، اوله بر ساطور اورر. که جمله تاتاری تورتودوب، تلاشـه دوشـوردی. تیمور، برینه کیتدکدن صوکره، بقیة السیوف اولان تاتارلری اسیر ایدوب، بووجه ایله پدرینك انتقامنی آلدی. اوصحرایه ... اوواسی دیرلر. » اولیا آره‌صیره جذبه‌دار اوله‌رق — سیاحتنامه‌سنك اکثر محللرنده‌کی نفوذ نظره تماميله مغایر اولمق اوزره — بویله غرائب یازار. الحاصل بومسئله، اووانك اسمنده‌کی تحفلقدن دولایی خاطرلرده قالمش، اوچ محله وتخالفك حداعظمی یوزیتمش سنه‌اولمق اوزره اوچ زمانه اسناداولنمش برخرافه‌در. هامه‌ر بونك اصلسزلغنی فرق ایتمش ایسه‌ده، له‌وانقلاولك تاریخ اسلامه چکیره‌جك قدر اهمیت ویرمسی موجب تعجبدر.

ص ٨٩ — اشبو تشریفات مسئله‌سی ایلریده تدقیق اولنه‌جقدر.

ص ٩٦ — « الاسماء تنزل من السماء ». آنجق بو جمله آیت اولمادیغی کبی، حدیث اولمسی ده مشکوکدر. غالبی بر « اثر » دن عبارتدر.

ص ٩٨ — دوندار مسئله‌سی، ثبوتی اعتباریله، هیچ برمورخ عثمانی طرفندن فعل ممدوح عد اولنمامشدر. فقط وقعه ثابتمیدر؟ حقیقت تاریخیه اولدیغنی اثبات ایده‌جك دلائل مفقوددر؛ دوغرودن دوغرویه وقایع واحوال استجواب اولنورسه، عدم احتمالی قوت بولور. دوندارك وفاتی تاریخی ٦٨٨ اوله‌جقدر. مورخك دیدیکی کبی اوزمان طقسان یاشلرنده ایدی. اکر بو اختیار — ظن اولندیغی کبی — ریاسته حریص اولسه‌یدی، ارطغرلك وفاتنده استحصال امله قالقیشیردی. بنابرین عثمانلیلر ایچنده برخلاف وشقاق احداثنه چالیشمقله اتهامی منطقی کورونمز. ثانیاً، رفقای سلاحی ایچنده آمرمستبد دکل، بر مطاع منتخب حکمنده بولنان عثمانك طقسانلق برعموجه‌سنی اوروب اولدرمسنه اوزمانك سادکیٔ اخلاق واطواری نصل قائل اولوردی؟ ثالثاً، صورت نقله کوره وقعه برمجلس مشاوره‌ده حدوث ایتمش. قریب بولنان اشخاص علیهنه استعمال اولنه‌جق سلاح اوق ویای دکل قیلیجدر. محل مذاکره‌یه کلینیرکن عثمان غازینـك برمعتاد قیلیجی بلنده اوله بیلیر؛ فقط مشورتکاهه، اوزاقده‌کی دشمن ایچون استعمال ایدیلن اوق ویای ایله‌می کیدیلیر؟

١٠٠ — بیزانس حکومتی، هرفرصت دوشـدکجه عثمانلی حکومتی علیهنده تشبثاتدن کری طورمدیغی جهتله، برطرفدنده شوحالك سوقیله طرفین آره‌سنده

محاربه وقوعنده اسکی برمقاوله‌نك شرطنه رعایت ایتمك لازم کلیرمیدی؟ عثمانلیلر، اولو آباد حاکمنك پك‌ده موافق اخلاق اولمایان برجمیله ایله آلمش اولدیغی بر سوز ایچون او قضایی قیامته قدر ناقابل تعرض عد ایتملری اقتضا ایدرمیدی؟ عجبا حالا دخی احکام مقاولاته هامه‌رك آرزو ایتدیکی قدر اخلاص ایله رعایت جاریمیدر ؟

ص ۱۰۰ ، اوچنجی حاشیه — پاخیماره‌س، عثمانلیلرك سیف جلادتی هراسیله اشبو ساقز تخریبنی عثمانلیلره اسناد ایتمکده خطا ایتمش اولدیغنه نظراً ، تخریب حقنده‌کی روایت‌ده هیچ اولمزسه مبالغه‌دن خالی دکلدر .

ص ۱۱۰ — عثمانلی پادشاهلری همان جملةً بینیجیلکده پك موفقدرلر . سلطان سلیمك دیك بریوقوش اوزرنده‌کی حلب قلعه‌سنه آت ایله چیقدیغی روایت اولنور، که باشقه بر آتلی بونك تجربه‌سنه جسارت ایده‌مه‌مشدر . مراد رابع ، روان سفرنده ، برنفرك کندیسنی نهرك جریاننه قاپدیرمسی اوزرینه، آتی سوروب نفری صاچندن طوتمش ایدی. برالنده نفر ، سالماً اوته طرفه خروجنده، بوتماشایه کمال بهت وخلجان ایچنده نکران اولان بتون اردو یك آواز اوله‌رق تقدیرخوان اولمشدر . عبدالعزیز خان ، پارسده شانزه‌لیزه جاده‌سنده آت ایله طولاشیرکن « غران تورك »ك (فرانسزلرك عثمانلی پادشاهلرینه ویردیکی عنوانکه « بیوك تورك » دیمکدر) طرز شاهانهٔ جندیانه‌سی پارسلیلری متحیر ایتمشدر . (عبدالحمید خان ثانینك بینیجیلکده دخی موفقیتی معلومدر . علاوهٔ تمثیل ثانی) .

ص ۱۱۹ — عصر اورخانی علماسندن تاج الدین الکردینك بر کریمه‌سنی ارطغرل وعثمان زماننده اولان اده‌بالی‌یه تزویجی جای نظر کورینور؛ لکن اده‌بالی ۱۲۰ سنه معمر اولمشیدی ؛ ظاهر بوذات دخی برعمر مدیده مظهر اولمشدر .

ص ۱۲۹ —منشآت فریدونده جانبك خانه محرر نامهٔ اورخانی و اونك جوابی دخی تاریخسزدر . آنجق ازنیق فتحی تاریخی‌سعدالدین— هامه‌ره‌موافق اوله‌رق— ۷۳۱ کوستردیکی کبی ازنیق حکومتنه دائر سلیمان پاشایه محرر برات اورخانی « اوائل شهر ربیع‌الاول سنه‌ثلث وثلاثین وسبعمائه » تاریخیله مورخ و ازنیقدن صوکره کوینك وطراقجی وجوارینك امان ایله فتحی ۷۳۲ ده واقع اولدیغندن ، ازنیقك فتحی‌تاریخی اولان ۷۳۱ ایچون‌باشقه دلائل تحریسنه حاجت یوقدر .

ص ۱۳٤ — بومسئله، برکون ازنیقده برچوق قادینلرك،سلطان اورخانك رهکذارنده طوپلانمسی اوزرینه، پادشاه بونلرك قوجه‌سز قالدقلرینی تحقیق ایدرك ، عسکردن آرزو ایدنلرك بونلری تزوج ایله خانه‌لرنده اقامتلرینه مساعده ایتمش اولمسندن

عبارتدر؛ نه‌مکافات، نه تضمیناتدر؛ نه‌ده تقسیمدر. تاج‌التواریخ ج ۱، ص ۴۳.

ص ۱۳۵ — «اقدم بلاد رومیه‌در، واول کشورك خاکندن چینی ظروف حاصل اولور، که وصفنده الفاظ و حروف قاصردر. ففغور چینیسندن فرق مشکلدر. بلاد رومیه‌ده بنا اولنان مساجد ومعابد وابنیهٔ عالیه‌ده استعمال اولنان کاشیلر اول بلده‌ده (ازنیق) ایشلنور.» تاج‌التواریخ، ج۱،ص ۴۴. ابن بطوطه سلطان اورخان زماننده ازنیقی زیارت ایلمشدر. سیاحتنامه‌سنده خیلی معلومات ویریور. مترجملك ترجمه مجموعه‌سنه مراجعت.

ص ۱۴۰، س ۱۵ — «دوغ»، فارسی، آیران دیمکدر. «کس نگوید که دوغ من ترشست = کیمسه آیرانم اکشیدر دیمز». «غزاته عطش دمنده آیران اولاشدیردیغی جهتله بونام ایله [دوغلو] مشهور اولدی.» تاج‌التواریخ، ج ۲، ص ۴۰۷.

ص ۱۴۱،س۹ — «آبدال مراد بروسه فتحنده اورخان غازی ایله حاضر اولمشدر. قبری دامن کوهده بروسه‌یه مشرف بر مکان مرتفعده مشهور مسیره‌در.» (تاج‌التواریخ، جلد ۲، ۴۰۷). «تکیهٔ آبدال مراد، بروسه‌یه حواله بر تفرجگاه چمنزارده واقع استانهٔ آل‌عبادر. پاوسر برهنه، عشق الهی ایله جکری بریان، سینه‌سی عریان جانلر واردر،که تفرجه واران کیمسه‌یه ازدل وجان خدمت ایدرلر. بوتکیه‌یی اورخان غازی بنا ایتمش، بیکی متجاوز صحن، تجره، قازان کبی باقر، برچوق اوانی وقف ایلمشدر.» (اولیا، جلد ثانی،ص۱۸)

ص ۱۴۱، س ۱۳ — سن‌ژورژ، یاخود آیایورکی اوچنجی عصر میلادیده قاپادوقیا حکمداری اولوب، شهدای نصارا میانه ادخال اولنمشدر. اهل صلیب محاربه‌لرنده انکلیزلر اونی کندیلرینه حامی اتخاذ ایتمشلردی. یوطیسی روز خضره مصادفدر. رولاند، شاعرلرك افسانه‌لرینه کوره شارلمانك یکنیدر، که غایت اوزون بویلو، غایت قوتلی بر محارب ایدی. ۷۷۸ میلادیسنده اردونك بقیه‌سنی اندلسدن کتیرمکده ایکن، مقتول اولمشدر. اون برنجی عصرده ترتیب اولندیغی مظنون اولان فرانسزجه رولاندشرقیلری، رولاندك محاربه‌لرینی و وفاتنی تصویر ایدر.

ص ۱۴۴، س ۲۶ — بروسه حقنده اولیا سیاحتنامه‌سنده معلومات واردر. ولایتك ۱۲۲۴ سالنامه‌سی —که مندرجاتیله، رسملریله بر سالنامهٔ بی‌نظیردر — خداوندکار ولایتی، سانجاقلری، قضالری و بوصیره‌ده بروسه شهری حقنده تفصیلات ویرر. ولایتك احوال قدیمهٔ تاریخیه‌سندن‌ده بحث ایدر. مترجم بوراده تاریخه عائد اولمایان بر کوچك ملاحظه‌یی قید ایتمکدن صرف نظر ایده‌میور: شمدیکی

فرانسه و آلمانیا قاپلیجه‌لرینك نامی ایشیدلمدیکی زمانلرده بروسه‌نك صولری مشهور ایدی. نصلكه بو تاریخده كوستردر. آوروپا قاپلیجه‌لری بولندقلری مملكتلر ایچون پك بیوك بر منبع ثروتدر. اكر بروسه قاپلیجه‌لری — اوروپاده اولدیغی كبی — اعمار و تزیین و واپور و تیمور یوللی سیاحتلری تنظیم ایدلمش اولسه بروسه‌نك احیاسنه كفایت ایدر. تخت سلطنتك ایلك قرارگاهی اولان بو شهر ایچون نه‌قدر همت ایدلسه آزدر.

ص ١٤٦ — تورقو پوللر مورخ طرفندن تنصر ایتمش تركلر اولمق اوزره كوستریلیورسه‌ده، بونلرك تنصرلری روم مورخلرینك ظنیاتندن عبارتدر. ایپصاله و آینه‌جقده بیزانس ایمپراطوری و آیدین تركمنلری آره‌سنده وقوعه كلن محاربه‌ده اجزاسندن بولندقلری ایمپراطور اردوسنه معاونت ایتمه‌ملری (ص ١٤٧) و رئیسلرینك ملك اسحاق اولمسی (ص ١٤٨) كوستركه اسلامیتده ثابت قدم ایدیلر.

ص ١٦٦ — تاج التواریخك روم ایلی عبورینه دائر افاده‌سنك خلاصه‌سی:
« روم ایلینك منافع موقعیه‌سی، ثروتی معلوم اولدیغندن، سلطان اورخان تسخیرینی آرزو ایدردی. بر كون شهزاده سلیمان پاشا ایله ملاقات ایدر ایكن، مجرد تذكر صورتنده دكیزدن اوته طرفه كچلمه‌سی تمنیسنی بیان بیوردیلر. شهزاده درحال بو بابده پدرندن رخصت ایسته‌دی. مقر حكومتی اولان قره‌سی‌یه عودتنده كنار دریاده آیدینجق بلده‌سنه عزیمت ایله آثار قدیمه‌سنی كوردكدن صوكره، تماشالق نامیله معروف قصره چیقدی. اركان حكومتی اورایه جلب ایتدی. عقد اولنان مجلس مشاوره‌ده اجه بك شهزاده‌یی متفكر و متألم كوره‌رك، سببنی سؤال ایلدی. سلیمان پاشا مقصدینی سویلدی: « عجبا قارشی‌یه كچوب ده بز ده یل كتیره‌جك كیمسه بولنورمی؟ » دیدی. اجه بك، غازی فاضل عرض نفس ایله كورج موقعندن صال ایله چمنی‌یه كچدیلر. بوراسی دكیزك طار بر محلی ایدی. چمنیده باغلق ایچنده بر خرستیان بولوب شهزاده‌یه كتیردیلر. بو خرستیان، طالب اولنان معلوماتی اعطا ایله برابر رهبرلكی تعهد ایلدی. صیغیر دریلرندن قایشلر چیقاریلوب، آغاجلر بر برینه او قایشلر ایله ربط ایدیله‌رك، ایكی صال یاپلدی. آق سنقر، قره اوغلان اوغلی، قره تیمور تاش، قره حسن اوغلی، آقجه قوجه اوغلی، بلبانجق اوغلی كبی قرق دلاور بر صالده؛ حاجی ایلبكی، اجه بك، غازی فاضل، اورنوس بك ایله دیكر قهرمانلردن قرق كیشی دخی ایكنجی بر صالده ایدیلر. كیجه قراكلغنده قارشی‌یه كچوب، رهبرك دلالتیله بر بیوك كوبره‌لكدن قلعه برجنه چیقدیلر. آنلاطولیدن كیمسه هیچ بر كیمسه‌نك كچمسنه احتمال ویرلمدیكندن، قلعه محافظلری مستغرق خواب غفلت ایدی. عثمانلیلر بونلری اسیر ایتدیلرسه‌ده، تطییب ایلدیلر. تدارك اولنان كیلرله دها او كیجه آناطولی طرفندن اوچیوز غازی روم ایلی جهتنه كچیرلدیكی كبی، اوچ كون ایچنده كلن عسكر اوچ بیكه بالغ اولدی. » كاتب چلبی‌ده — هامه‌ر كبی — ٧٥٨ تاریخنی كوستررر.

ص ١٦٦ — چمنینك ١٠،٠٠٠ و ١٦٨ نجی صحیفه‌ده مندرج اولدیغی اوزره روم ایلیده فتح اولنان یرلرك ٤٠،٠٠٠ آلتون مقابلنده اعاده‌سنه موافقت اولندیغی سوزلری قانتا كوزه‌نك خیالاتندن عبارت اوله‌جقدر.

ص ١٧٠ — شهزاده سلیمان پاشا بیزانسلیلرك عثمانلیلر اوزرینه كله‌جكلرینی خبر آلمش ایدی. بر رؤیایی ارتحالنه اشارت عد ایده‌رك، دشمنه كمال متانتله مقابله

اولنمق اوزره وصیت ایتمشدی . ۷۶۱ سنه‌سنده بر کون آوه چیقه‌رق :

« عمر تند رفتار کبی سمند رهواره سوارا اولوب، شهباز بلند پرواز ایله شکار آردنجه شتاب ایدرکن، پای سمندی برسوارخه بند اولوب، عرصهٔ قضا فضاسنده ورطهٔ هلاکه و سریر زیندن حضیض هلاکه » دوشدی . « شهباز روحی مرغان اولی اجنحهٔ ملائک ایله عالم فرازه پرواز ایلدی . سپاه، اوازهٔ انالله ایله عزم راه ایدوب، جسد شریفلرینی بولایرده سرای عالیلری جوارنده بنا بیوردقلری مسجده متصل محلده دفن ایتدیلر. » بروسه‌ده حلوانی محله‌سنده اولان مسجد شاهزادهٔ قدس خرامك آثار خیرلرندندر . تاج التواریخ جلد ۱ ، ص ۶۰ .

شهزاده سلیمان پاشانك تاریخ ولادتی : ۷۰۵ .

ص ۱۷۲ — فضولی :

« منشیٔ حکمت که چکمش خامهٔ حکمت نکار ــ صفحهٔ ایجاده قیلمش ثبت وصف هر دیار
بقعهٔ بغدادك ایتمش نامنی دار السلام ، ــ کیم اکا تسلیم تحسین ایده شرکندور که وار
« اولیا برجی » دیمش ؛ زیرا که خاك اشرف ــ بقعه بقعه اولیاء اللهه اولمشدر مزار . »

ص ۱۷۳ — « رتن ؛ فتحتینله ، ابن کربال بن رتن البترندی دیدکاری کیمسه‌در . اصحاب کرامدن دکلدر ؛ برکذابدر . ۶۰۰ تاریخندن صوکره هندستانده ظهور ایده‌رك ؛ نیجه سبکمغزان طرفندن تصدیق اولندی . کویا آلتی یوز سنه‌دن زیاده معمر اولمشدر . السنهٔ هندیه‌ده « بابا رتن هندی » دیه متداول اولان شخص بو اوله‌جقدر . بترند ، بانك کسره‌سی ونانك سکونیله ، هندستانده بربلده‌در . مؤلف قاموس‌ده بو شخصی انکار ایدر ؛ اخر صحابه ابوالطفیل رضی‌الله عنه‌در ؛ حضرت پیغمبر یوز سنه‌یه قدر اصحاب کرامدن کیمسه قالمیه‌جغنی بیان بیورمشلردر . ملا جامینك، علاء الدولهٔ سمنانینك بو شخص حقنده‌کی افاداتی‌ده قطعیته دلالت ایتمز . بونی کتابلرنده یازانلر اصلنده متخالفدرلر: کیمی رتن بن کربال ؛ کیمی ابوالرضا کنیه‌سی ، رتن اسمی ؛ کیمی رتن لقبی ، ساهول بن جلدیو بن مهاد اسمی اولمق اوزره یازمشلردر . برطاقلری‌ده رتن بن ماهوك بن خلیده ، راتونا ، نونداد تسمیه ایتمشلردر. خلاصه کتب سیر وتواریخ واحادیثك برنده اسم ورسمی یوقدر . ظن غالب، اسم بی‌مسمادر؛ که اسلامه دسیسه اولمق اوزره اختراع اولنمشدر.» ترجمهٔ قاموسدن خلاصه ، جلد ۳، ص ۶۳۶ .

مترجم قاموس بو آدمجکزی کنج یاشنده اولدورمشدر؛ مقدار عمر مفروضی مورخلك دیدیکی کبی ۱,۰۰۰ اوله‌جقدر، آز دها یاشامغه غیرت ایتسه‌یدی، تشرف ایدردك .

ص ۱۷۶ ، س ۲۲ — اورخان غازینك تاریخ ولادت ومدت حیاتنده مورخلر متفق دکللردر . اکثریته کوره ولادتی ۶۸۰ ، جلوسی بروسه فتحی سنه‌سی اولان ۷۲۶ ، ارتحالی ۷۶۱ در . شو حالده مدت حیاتی ۸۱ ، مدت سلطنتی ۳۵ سنه‌در.

ص ۱۸۳ — ادرنه بربیوك مرکز تجارت ایکن، روم ایلی تیمور یولی او مرکزیتی اخلال ایلدیکی کبی ، مؤخراً روم ایلیٔ شرقی وبلغارستانك تشکلی اوزرینه پرنج وکل صویی کبی اشیا تجارتلرینی بسبتون ومواد سائره تجارتنك‌ده قسم کلیسنی غائب ایتمشدر . دده آغاجده ادرنه‌یه رقابته باشلامشدر . بوقعاً اهمیت عظیمه‌سنه مبنی روم ایلیده بر ایکی قول تیمور یولك انشاسی ، انهارك تطهیری ، واجنبی اسپرتولری مسئله‌سنك فصلی ایله تزیید معموریت ایده‌بیلیر (تمثیل اول). (شمدی دخی ادرنه‌یه برقول دها تیمور یولی انشاسی لزومی باقیدر . تمثیل ثانی)

ص ۱۸۳ — پرنج زراعت و تجارتی شمدی الکزیاده دیاربکر ولایتنده آرامالیدر. بو زراعت دیاربکر ایله برابر نقلیات و تجارتیله آناطولی ولایتندن اکثریسنك یوزلرینی کولدیره بیلیر. (حرب اخیر مناسبتیله استانبولده پرنجك اوقه‌سی یوز غروشه قدر چیقمشدر. علاوهٔ تمثیل ثانی)

ص۱۸۹، س ٤ — مورخ، مراد اول عصرنده علمادن اوچ ذاتك ممالك اجنبیه‌یه عزیمتلری حقنده‌کی افاده‌نك مأخذینی ارائه ایتمیور. اولا سمرقندده قاضی زادهٔ رومی عنوانیله شهرت آلان ریاضیٔ شهیر، «محمود» دکلدر؛ قاضی محمودك اوغلی اولوب، سن شبابده انتقال ایدن محمودك مخدومیدر، که تاج التواریخك (جلد ۲، ص ٤۰۷) افاده‌سنه کوره بونك اسمی موسی پاشادر. [او وقت پاشا، عنوان وزرات دکل ایدی؛ نصل که عاشق پاشاده وزیر اولمش دکلدر. احمد رفیق پاشا «بشه» رسمنده یازار.] موسی پاشا، بلاد عجم علماسنك شهرتی ایشیده‌رك، اورایه کیتمك ایستمش؛ تصورندن کیمسه‌یه برشی آچمادیغی حالده، همشیره‌سی تفرس ایله، کتابلرینك آره‌سنه برآز مجوهرات قویمش؛ موسی برکون بغتةً اقرباسنه وداع ایده‌رك کیتمش. اکمال تحصیلدن صوکره «الغ» بکه معلملك ایتمش، و ریاضیاتده تألیفات صاحبی اولمشدر. جمال الدین آقسرائینك عزیمتنه دائرده معلوماته دسترس اولنمادی. اونك ترجمهٔ حالندن بو جلدده مورخك بشنجی کتابه عائد ۲۵ نجی ذیلنده (ص۲۹٦) بحث اولنمشدر. علمای مهاجره‌نك اوچنجیسی اوله‌رق ذکر اولنان احمد برهان الدین ایسه، ۲٦ نجی ذیلده (ص ۲۹۷) یازلدیغی اوزره ارزنجانده قاضی ایکن آرزوی حکومته باشی بلایه اوغرامشدر.

ص۱۹۵ س ۱۹ — «سلطان مراد، اول قیش ادرنه‌ده اقامت بیوروب، روم ایلی بکلر بکیلکی تیمورتاش بکه عنایت اولندی. تیمورتاشك تدبیریله برچوق امور مستحسنه اجرا ایدلدی. ازجمله «سپاهی اوغلانی» عسکری احداث قلندی. وفات ایدن سپاهیلرك وظیفه و تیمارلرینك اولادلرینه تقسیمیله قول اوغلی محروم اولمامق اونامدارك آثارندندر. حفظ لوازم واسباب سفر وخدمت اسب واستر ایچون ویتق عسکری استخدامی اونك اختراعیدر.» تاج التواریخدن تلخیص، جلد اول، ص ۹٤.

ص ۲۰۰ — صوفیه تسخیرینك صورت وقوعنی حاکی ایجه بالبانك تقریرنامه‌سی:

«درونوتلار دیمه‌کده ... [illegible]»:

دولتلو خداوندکار کامکارك ایام همایونلرنده صوفیه تسخیرینه تدبیر اوزره ایدك، که بوجانبدن اوزونجه سوندك دیدکاری طوغانجی، مرتد شکلنده قصبهٔ مزبوره‌ده بلم اولان یافوقه بان ایله امتزاج ایدوب، مصاحب و طوغانجی باشیسی اولدقدن صوکره، اواسط صفرده برروز فیروزده هوا معتدل

اولمغله ، صيد وشكاره چيقوب ، سيرانه مشغول ايكن ، بان طوغانجى باشى ايله تاتار بازارى جانبنه آز قوولايه‌رق خيلى مسافه قطع ايدوب ، حشم وخدمدن دور دوشرلر . بو اثناده اقشام قريب اولمغله ، منزل آرايوب ، اسلام سنورنده بر قريه‌يه راست كليرلر . طوغانجى باشى فرصتى فوت ايتميه‌رك ، درحال آتدن اينوب بانه « اجازتكزله كويه واروب ، اترا كدن يمويه‌جك كتوره‌يم » دير . بن آتندن اينوب ، طوغانجى كلنجه [كلنجه‌يه قدر] توقف ايدر . سوندك ، دلى بلبان ايله احمد غازى‌يى كويده بولوب ، احوالى اعلام ايدر ؛ آلديغى ما كولاتى بانه كوتوروب ، « تركلر بزم بونده ايدوكمزى بيلديلر » دير . بان يالواره‌رق ، « نصل بنى خلاص ايدرسك ؟ » ديدكده ، اوده : « سنى اتوابه صاروب ، اورمان ايچنده صاقلايه‌رق ، بن ايكى باركير ايله كيده‌يم ؛ صوفيه‌دن عسكر ، كتيروب ، سنى خلاص ايده‌يم » ديمش ، بان ده بو تدبيره قائل اولمش . طوغانجى باشى تكرار كويه كلوب ، بلبان ايله احمد غازى‌يى بانك يانينه كتوره‌رك « بنى ده طوتديلر » دير . بونلر بانى قلعه‌يه كتيردبلر . طوغانجى سوندكه رعايت اولنوب ، بان درزنجير اوله‌رق ، سدهٔ سعادته كوندرلدى . بو بنده‌لرى عساكر منصوره ايله طوغانجى‌يى قلاغوز ايدوب ، صوفيه‌يه ايلغار ايله واردق . او بلاد و نواحى كاملاً تسخير ايديله‌رك ، سكه وخطبه نام شريف پادشاهى ايله زينت بولدى . بو خبر مسرت ايله طوغانجى سوندك رغازى احمد قوللرى حضور همايونلرينه كوندرلدى . اميددر كه عنايت عليه‌لريله كامكار بيوريلوب ، سائرلرينه موجب ازدياد غيرت اوله . باقى فرمان دولتلو خداوندكاركدر . بنده

منشآت فريدون ، جلد ۱ . [بك آز محللرى مألاً] اينجه بلبان

ص۲۱۳ — هامه‌ر بودوكون بختنده كويا ، اركك چوجقلر ايچون ياپيلان سنت دوكونى بونلرك اوغلادقلرى آلام مقابلى اولديغى كبى ، قيزلر ايچون ياپيلان وليمه دوكونلرينك ده بونلرك عالم ازدواجده دوچار اوله‌جقلرى كدرلره مقابل اولديغنه دائر بر فكر درميان ايدر . آكلاشلديغنه كوره مورخ شرقده سياحتلرى اثناسنده بر لطيفه اوله‌رق ايشتديكى سوزى جدى عد ايده‌رك ضبط ايتمشدر .

ص ۲۲۰ — خداوندكار غازى لسانندن نظم سعدالدين :

آب روى حبيب اكرم ايچون ، . كر بلاده روان اولان دم ايچون ،
شب فرقتده اغلايان كوز ايچون ، . ره عشقكده سورتن يوز ايچون ،
اهل دردك دل حزينى ايچون ، . جانه تأثير ايدن انينى ايچون .
ايله يا ربى ، لطفكى همراه ، . حفظكى ايله بيزه پشت و پناه ؛
اهل اسلامه اول معين و نصير ، . دست اعدايى بزدن ايله قصير !
باقمه ، يارب ، بزم كناهمزه ، . نظر ايت جان و دلدن آهمزه .
ايتمه ، يارب ، مجاهدينى تلف ، . تير اعدايه قيلمه بيزى هدف !
چشممز صاقله كرد معركه‌دن ، . جند اسلامى بكله مهلكه‌دن .
بونجه بيل سعى واجتهادمزى ، . غزوات ايچره بخشى آدمزى .
ايتمه ، يارب ، قهر كيله تباه ، . يوزيمى خلق ايچنده ايتمه سياه !
راه دين ايچره بن فدا اوله‌يم ، . سپر عسكر هدى اوله‌يم ،
دين يولنده بنى شهيد ايله ، . آخرتده بنى سعيد ايله !
ملك اسلامى پايمال ايتمه ، . منزل فرقهٔ ضلال ايتمه !
كرمك چوقدر اهل اسلامه ؛ . ديلرم كيم ايريشه ايتمامه .

ص۲۲۱ ، س ۲۰ — قوصوه فتحنامه‌سنده يازلديغنه كوره صرب قرالى لازار ، يعنى بزم طرفك افاده‌سنجه لاس اوغلى اثناى محاربه‌ده مقتول اولمشدر .

ص٢٢٨ — سلطان مرادغازی طرفندن، قاره‌مان اوغلی علی بکله وقوع بولان محاربه‌یه وعلی بکك انهزامنه دائر بغداد واذربیجان حاکمی سلطان احمد جلایری‌یه یازیلان نامهٔ همایونده (منشآت فریدون، جلد ١) محاربه‌نك تفصیلاتی صیره‌سنده:

« درحال، فرزند دولت یار نصرت شعار یلدرم بایزید خان، زادالله عمره ورفع قدره، باتیغ چون برق رخشان، بفرق دشمنان در رسید وبیك حملهٔ شاهانه مغلوب ومنکسر گردانیده ... »

عباره‌سی مندرج اوله‌رق، شو حالده بایزیدك دها حیات پدرده ییلدیریم عنوانیله یاد اولندیغی آکلاشیلیر؛ حتی ییلدیریمه مناسبت آلان « برق رخشان » تعبیرینه گوره ییلدیریم تعبیرینك نامه‌ده مطلقا مندرج اولمسی لازم گلیر. سلطان مرادغازی نامه محرر قوصوه فتحنامه‌سنده دخی بایزید « ییلدیریم » عنوانیله مذکوردر.

ص ٢٣٧ — قاره یولوق بزم تاریخلرده قاره ایلوك دیمکله مشهور اق قیونلو سرداری قاره عثمان بن طور علیدر (بو تاریخك ٢٩٧ نجی صحیفه‌سنده ٢٦ نومرولو حاشیه‌یه مراجعت).

ص ٢٣٧ — بری مسلمان، دیگری خرستیان صامسونی نامیله ایکی صامسون اوله‌جغی تاج‌التواریخك، جلد ١، ص ٢٨٧، افاده‌سندن آکلاشیلیر، که بونك بری مستقل جانیك سنجاغنك مقر اداره‌سیدر. آناطولینك قسماً تجارتنه، ازجمله صوك زمانلرده یمورطه اخراجاتنه مرکز اوله‌رق، گیتدکجه کسب عمران ایتمکده‌در. غالبا ایکنجیسی خراب وهرحالده غیر مشهوردر.

ص٢٣٨ — ایشته بوصامسون، بوقاریده یازلدیغی کبی، مؤخراً معمور اولمشدر.

ص٢٥٣ — نیکبولی محاربه‌سنده اون بیك اسیرك اعدام ایدلدیکنه دائر گرك هامه‌رك، گرك دیگر آوروپا مورخلرینك مأخذی شیلد برگر ایله مؤلفی نامعلوم سن‌دهنیس تاریخی اولدیغی آکلاشیلیور. متفقین اوردوسی عثمانلی اسیرلرینی دها اول اعدام ایتمش اولدقلری ایچون « البادی اظلم » قاعده‌سنه ماصدق اولمش اولورلر. لکن عثمانلیلرك اوقدر اسیری اولدیرمش اولدقلری برحقیقت تاریخیه دکلدر. شیلد-برگر، نیکبولی محاربه‌سنده عادتا برچوجق ایدی. اوان صباوتده گوریلن شیلری قوه‌حافظه بیوده‌رك محافظه ایتدیکی معلومدر؛ حتی انسان اون ایکی، اون اوچ یاشلرنده گورمش اولدیغی برصحرایی، بربنایی اوتوزبش قرق سنه‌صوکره گورمش اولسه‌صحرا وبنا کوچولمش کبی گلیر؛ حافظه بر نوع فوطوغرافدر که زمان گچدکجه محفوظاتی بیودور. نیکبولیده هنوز چوجق اولان واحوال حربیه‌نك جهات عمومیه‌سنی احاطه‌دن عاجز بولنان شیلد برگر، سرمست غرور اولان متفقین اردوسنك هزیمت فاجعه‌سندن دولایی البته بك قورقمش ایدی. احوال روحیه‌سی شوحالده بولنان بر چوجغك شهادتی نه قدر شایان اعتماد اوله‌بیلیر؟ ثانیاً بو چوجق بو قدر سنه ممالك

عثمانیه‌ده قالدقدن صوکره، مملکتنه عودت ایده‌رك، بر سیاحتنامه نشر ایتمش. سیاحتنامه‌نك رغبت عمومیه‌یه مظهریتی ایچون کتابجیلر مرکز غرائب عد اولنان شرق حقنده معلومات عجیبه‌یی حاوی وخصوصا او زمان اوروپایی لرزه‌دار ایدن ترکلرك باربارلغندن باحث اولمسی آرزو ایده‌جکلری‌ده طبیعی ایدی. بناءً علیه مورخلك، وقعه‌نویسلك مزایاسنی حائز اولمیان شیلدبه‌رکه‌رك سیاحتنامه‌سی، اثر تاریخی عنوانئه کوچ یاقیشیر؛ حتی چوجقلغنده شوالیه‌لرك خدمه‌سندن اولمسنه کوزه اووقت لسانی حسن تحریره مقتدر اوله‌مایه‌جغی کبی، مدت اسارتنده‌ده البته صناعت تحریر ایله اشتغال ایده‌مه‌مش اوله‌جغندن، عجبا بو اثری کندی‌می یازمشدر. یوقسه بر کتابجی ایسته‌دیکی کبی یازدیره‌رق، شیلدبه‌رکه‌رك امضاسنی‌می صاتین آلمشدر، محاربه‌نك صفحات متعدده کوستردیکنه، وکویا متفقینك غلبه‌سنه برقاچ دفعه رمق قالدیغنه دائر اولان وبزم تاریخلره قابل تطبیق اولمایان افاداتی دخی، طاتلی طاتلی اوقوتمق ایچون حکایه کتابلرینه یاقیشیر تفصیلاتدن صاییلمغه سزاواردر. شیلدبه‌رکه‌رك، نیکبولیده‌کی عثمانلی اردوسنی ایکی یوز بیکه چیقارمسنده یاریدن زیاده مبالغه اولدیغنی هامه‌ر دخی تنقید ایلمشدر (ص ۳۱۲)؛ بوده اونك نه قدر آز اینانلمغه مستحق اولدیغنی کوسترر. امضاسز سن‌ده‌نیس تاریخی ایسه بوقدرده تنقیده دکمز. ترکلر نیچون اون بیك اسیری اعدام ایتسینلر؟ اوزمان اوروپالیلر اللرینه کچیردکاری اهل اسلامی قورصان کمیلرینه باغلایه‌رق، کورکجیلکده استخدام ایدرلردی؛ اره‌صیره اسرا مبادله اولنوردی. عثمانلی اردوسی اون بیك اسیردن‌ده بو وجه‌ایله استفاده ایدر، یاخود اوعصرلك اصول عمومیه‌سندن اولدیغی اوزره بربدل مقابلنده صاتار ایدی. هامه‌رك اسرا حقنده آلتنجی کتابك ۳۴ نجی حاشیه‌سنده عاشق پاشا زاده‌دن نقل ایتدیکی روایت، تاج التواریخده دخی مندرجدر، که اومعرکه‌ده حاضر بولنان تیمور تاش اوغلی امور بکله کوروشمش اولان تاریخ نویسه، امور بکك یالکز کندی اللرینه کیرن اسیرك ایکی بیکدن زیاده بولندیغی افاده ایتمش اولدیغی متضمندر؛ ایشته بوده اسرانك اعدامنه دکل، اونلردن استفاده اولندیغنه دلالت ایلر. اسیر اعدامنه دائر — اسکی مورخلرك برشی دیمه‌مش اولملرینه مغایر اوله‌رق — اون ایکنجی عصرك بدایتنده یاشایان، نیکبولی محاربه‌سنی وقوعندن اوچ یوز بوقدرسنه صوکره یازان ومأخذ کوسترمین هزارفن، برافسانه‌نك نقلیله ابراز معرفت ایتمش اولملیدر. بتون شئون تاریخمزی آزاده شوائب عد ایتمیز؛ لکن عثمانلیلرك واصیلزادکان اسرایی آوه کوتوره‌جك قدر معامله‌ٔ نازکانه‌ده بولنان، یاخود اوروپالیلرك افاده‌سنجه اودرجه‌ده برتام شوالیه‌لك کوسترن سلطان بایزیدك علو جناب و مروتنه قطعیاً مخالف اوله‌رق، اون بیك مدافعه‌دن محروم اسیرك اتلاف

ایلدیکنی، هیچ اولمازسه بو سوزك بیوك بر مبالغه‌دن خالی اولمادیغنی ماهیتلری تشریح اولنان روایتلرله تصدیق ایتمکده معذورز.

ص ۲٦٤ — مورخك بو صحیفه‌لرده یازدیغی اسامی تاریخیه‌دن سقراط، افلاطون، اوریپید، اریستوفان کبی حکما و شعرا معروفدر؛ تمیز، آفرودیت ایله دیگر بعضلرینك بر معبود اولدقلری ده سیاق افاده‌دن معلومدر. بونلردن باشقه‌لری حقنده ایضاحات:

پارته‌نون، Parthénon — مینه‌رو معبودی ایچون میلاددن ۴۳۸ سنه مقدم انشا اولنمش بر معبددر، که الك مهم اوابد صناعتندندر.

پانته‌ئون، Panthéon — رومانك بتون آلهه‌لری ایچون یاپلمش بر معبددر؛ تعدد آلهه‌قائل اقوامك معبودلرینك هیئت مجموعه‌سی معناسنده استعمال اولندیغندن، آتنه بحثنده ذکری بو معنایه اولملیدر.

پاندروسیون، Pandroseion — تاریخ قدیم یونانیدن بر قیزك مدفنی.

اره‌قته‌ئون، Êrechtheïon — آقروپول اوزرنده بر بنا، که پاندوروسیون اونك بر قسمیدر.

سینوزارك، Cynosarge — آتنه‌نك بر محلهٔ قدیمه‌سی، که شرقیونك دیوجانس یازدقلری دیوژنك‌ده سالك اولدیغی مذهب کلبیونك بر مکتبنی حاوی ایدی.

اولمپیون، Olympion — اولمپیاد اویونلرینك اوینادیغی محل.

آره‌ئوپاژ، Aréopage — مریخ معبودینه منسوب بر تپه اوزرنده کائن محکمه‌در. مجازاً، شمدی حکملر مجالسی معناسنده قوللانیلیر.

فنیکس، Pnyx — (پ. فاوقنور) آقروپولك شرقنده، آره‌ئوپاژك جنوب غربیسنده اجتماعات خلقه مخصوص محل.

آقروپول، Acropole — آتنه‌نك ایچ قلعه‌سی.

لیسه، Lycée — ارسطونك یوروه‌رك درس ویردیکی محل، که مسلك مشائیون بو مکتبدن ظهور ایتمشدر. آوروپاده مکاتب اعدادیه‌یه علم اولمشدر. مکتب سلطانی‌یه‌ده فرانسزجه‌ده Lycée دینیلیر، بو مکتبك [غلطه سرایده‌کی] تأسیسی عالی پاشانك تخلید نامی اسبابندندر.

موزه Musèe — تصویر و هیکللرله مالی بر مطالعه محلیدر. مشهر آثار عتیقه معناسنه موزه بوندن مأخوذدر.

اوده‌ئون، Odéon — ترتیل اشعاره، ترنم الحانه مخصوص بر محل.

پریتانه، Prytanée — مجمع حکام ایدی.

پواکیل، Poikile — کوناکون رنکلری حاوی مرمرلردن مصنوع بر بنا ایدی.

پروفیله، Propylées — آقروپولك دهلیزلری.

ژیمناز، Gymnase — شبان یونانیونك مصارعه محلی.

ایستاد، Stade — قوشوبری. ۹۷, ۱۸۴ طولنده براولچویه دخی دینیلیر؛ غالباً قوشوده قطع اولنان مسافه بو اولچو ایله اولچولوردی.

هامیدر، آتنه کلمه‌سنی ذکر ایتمی اوزرینه، تاریخ قدیمی تفکرله متفرق سانحات اولدیغی کبی، یونان حکومتنك احیاسی خصوصنده بو اوابدك اخطاراتی آز تأثیر ایتمه‌مشدر. فقط سقراطلر، بقراطلر، افلاطونلر، آرسطولر بر دها یتیشمز، و بو اوابدك نظیرلری یاپیله‌ماز. مورخك «مدینة الحکماء» تعبیری آتنه‌نك عثمانلی ارباب عرفانی طرفندن بو وجه ایله تلقیب اولندیغنه تلمیحدر. بو تلمیحدن و عثمانلیلرك آتنه‌ده هیچ

بر شیئی تخریب ایتدکلرینی اعترافدن صوکره، «باربار» تعبیرینك حقسزلغی کندی کندیسنه‌ظاهر اولور. حکمت یونانیه‌یی عربلر نشر ایلدیلر. حتی ابن رشد، یونانیٔ قدیمه آشنا اولمادیغی وارسطونك کتابلرینی بشنجی، آلتنجی، حتی سکزنجی درجه ترجمه‌لرندن اوقودیغی حالده، شرقده معلم اول نامی ویریلن اوحکیمك فکرینی دهای خارق‌العاده ایله کشف و حیرت آور اوله‌جق صورتده شرح ایلمشدر. دها یاقین زمانلره قدر آوروپانك اوقودیغی، ابن رشدك شرحلری ترجمه‌سندن عبارت ایدی. رەنانك ابن رشد و ابن رشد مسلکی عنوانلی اثر مشهورنده تفصیلاتی کوریلور. اسلامك بو همتی واندلس علما حکما وشعراسیله اوابدی دنخی سزاوار تخطردر.

ص ٢٧٧ — بو تاریخك ٣٢٤ نجی صحیفه‌سنه مراجعت.

ص ٢٩١ - ابن بطوطه‌نك ویردیکی تفصیلاته کوره، بواخیلر سلطان اورخان زماننده دخی اناطولینك هرطرفنه یایلمش عظیم بر جمعیت ایدی. سیاحتنامه‌یی فرانسزجه‌یه کمال اعتنا ایله ترجمه ایدن ایکی مستشرق، یاخود مشرق، بواخیلری Jeunes-gens-fréres دیه تلقیب ایتمشلردر. بونلرك هر قصبه وقریه‌ده زاویه‌لری بولنه‌رق، مصارفنی اعضای جمعیت تدارك ایله، کلوب کچنلری زاویه‌لرده اطعام ایدرلر، و ضابطه مأمورلرینك اعتسافاتده بولنمامالرینه‌بالخاصه دقت ایلرلر ایدی. فقط مؤخراً آنقره‌ده چیقاردقلری غائله‌یه مبنی اوزرلرینه عسکر سوقنه مجبوریت کلدیکی آکلاشیلیر.

ص ٣٠٦، ٤ نجی ذیل — قوصوه مظفریتی اوزرینه بروسه قاضیسنه اواسط شعبان ٧٩١ تاریخیله یازیلان فتحنامه، شهید سعید سلطان مراد خداوندکار طرفندن اولمق اوزره محرردر. پادشاهك خبر شهادتنك بغتةً انتشاریله برطرفده بر وقعه‌حدوث ایتمه‌مسی مطالعه‌سنه مبنی بویله یازلمشدر. اشبو فتحنامه‌ده «صاغ قولده فرزند ارجمند دولتیار وقائممقام سلطنت شعار، المؤید من عندالله الملك المنان، اوغلم یلدیرم بایزید خان ادام‌الله تعالی ایام عزه واقباله تعیین قلنوب» دینلدکدن براز صوکره، یعقوب بکدن‌ده «فرزند سعادتمند عالیمقدار اوغلم یعقوب بك» دیه بحث اولنمشدر. فقط فتحنامه «قل اللهم مالك الملك تؤتی الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء ...» آیت کریمه‌سیله مصدر ورتبهٔ شهادتك علویتنه دائر آیات کریمه و احادیث شریفه ایله وخصوصا «لاتحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله ...» قول کریمیله موشح اولدیغندن، بروسه قاضیسی اشبو اشارت بلیغه‌دن مظفریت صیره‌سنده سلطان مرادغازینك شهادتی واقع اولدیغنی البته استدلال ایتمش اوله‌جقدر. مشهوردرکه حجةالوداعده ابوبکر حضرتلری اذاجاء نصرالله ... الخ» سورهٔ کریمه‌سنك نهایتنده‌کی «واستغفره ... الخ» الفاظ مبارکه‌سندن واحکام دینك اتمام بیورلدیغنی متضمن خطابهٔ پیغمبریدن رسول اکرم

افندیمزك قریباً ارتحاللرینه انتقال ایله آغلامشلردر . فتحنامه‌ده بایزید حقنده‌كی «قائمقام سلطنت» تعبیری‌ده تبدل سلطنتی ایما ایدر . دها باشقه اشارتلرده واردر . خاتمهٔ فتحنامه‌ده دخی «بوندن غیری آنده خاصه امینیله كوریله‌جك مهمات میری ایچون حكم شریفم در كیسه كوندرلمشدر» عباره‌سی مندرجدر، كه خاصه امینك كوره‌جكی مهمات سلطان مرادك نعش مباركنك نقل و دفننه متعلق ایدی. كیسه‌درونده قاضی افندی ایله خاصه خرج امینی سلیمان بكه خطاباً كوندریلان فرمان همایون، سلطان بایزیدنامنه محرردر ؛ بونده:

«بتقدیرالله تعالی قوس اووه‌ده واقع اولان فتح وظفردن صوكره، سعیدالحیات، شهیدالممات بابام سلطان مراد خان طاب ثراه وجعل الجنة مثواه، كوردكلری واقعهٔ شریفه اوزره شهادت رجا ایدر ایكن، اتفاق كمال صحتله معركهٔ قتالدن اوتاق كردون نطاقه داخل اولوب، مغلوب ومنكوب اولان بانلرك بعضیلرك باشی كسیلوب، سم سمند سعادتمندلرینه نكونسار براغیلوب، و بعضیلری دخی دست بسته و بازو شكسته دیل طوتیلوب، فرح و نشاط اوزره ایدك، كه ناكاه میلوش قوبیلك دیمكله معروف اولان شخص، حیله ایله بن مسلمان اولدم دیو غزات رفیع الدرجاتك یرنه رجا ایدوب، عتاب سلطنت مآبلرینه یوز سورمك اوزره وارمغی استدعا ایتمكله، مزبوری ترحماً ایلتمكارنده، پای بوس دولتماً وسارینه مقارن اولدیغی اثناده بی تحاشی یكننده كیزلدیكی خنجر زهر آلودی اول عنصر لطیفه حواله ایدوب، زخم كزند ایریشدرمكله شربت شهادتی نوش»

قیلدیغی و میلوش قاچمغله، عقبندن ایریشیله‌رك ، پاره پاره ایدلدیكی ، و بو حاللردن خبردار اولمسی اوزرینه سلطان بایزیدك بالین شهادت پدره كلدیكی و بو هنكامده قارداشی «مرحوم یعقوب بك انتقال ایدوب، تابوت منورینك بروسه‌ده دفن اولنمق اوزره كوندرلدیكی مندرجدر. بو جهتلرك كیمسه‌یه خبرویرلمه‌مسی قویاً تنبیه اولنمشدر. برنجی فرمان همایونده ٧٩١ شعبانك اون دردنجی بازار ایرته‌سی كونی محاربه‌یه حاضرلاندیغی و ایرته‌سی كونی محاربه وقوع بولدیغی تفصیل اولنمشدر. منشآت فریدونك جلد اولنه مراجعت.

بلطفه الكریم برنجی جلد ختام بولدی .

برنجی جلدك فهرستی

مقدمه

صحیفه

٣ — ٩ افادهٔ مترجم .

١٠ — ١٩ مورخك مقدمه‌سی .

٢٠ — ٣٢ بو تاریخك برنجی دوره‌سی ایچون مؤلفك مراجعت ایله‌دیکی منابع شرقیه جدولی.

٣٣ — ٣٧ مورخك بیان ایله‌دیکی کتابلر حقنده مترجمك بعض ایضاحاتی .

برنجی کتاب

٣٨ — ٧٤ ترکلرك منشألری وایلك وطنلری . — اوغوزلر ، ترکمنلر ایله ایران وروم سلجوقیلرینك تاریخی

ایکنجی کتاب

٧٥ — ١١٠ عثمانلی خاندانك بدایتی وبو خاندانك برنجی پادشاهی سلطان عثمانك سلطنتی .

اوچنجی کتاب

١١١ — ١٤٤ اورخانك جلوسی . ازنیق ایله ازمیدك ضبطی . — سلطنت عثمانیه‌نك ایلك مؤسسات سیاسیه‌سی . — یکی چریلر ایله سپاهیلر . — تکیه‌لرله مختلف مکتبلر تأسیسی . — قاره‌سینك فتحی . — کشیش طاغنده‌کی تکیه‌لر . — بروسه‌ده سلاطین ، علما ، اولیا تربه‌لری .

دردنجی کتاب

١٤٥ — ١٧١ ترکلرك اوروپایه ایلك مرورلری . — کلیبولینك فتحی . — سلیمان پاشانك وفاتی . — اصول طریقت . — پاشا عنوانی . — سلطان اورخانك ارتحالی .

بشنجی کتاب

١٧٢ — ٢٢٥ مراد اولك سلطنتی . — ادرنه‌نك فتحی . — صربلیلرك ایلك مغلوبیتلری . — خمس غنائم . — طغرا . — صرمه ایشلمه‌لی کلاهلر . — مالکانه اصولنك اصلاحی . — ییلدیرم بایزیدك ازدواجی . — کرمیان وحمید ممالکنك ممالك عثمانیه ایله توحیدی . — مرادله ژان پاله‌ئولوغك اوغللرینك اتفاقی . — قاره‌مان بکی اوزرینه عسکر سوق . — بو عائله‌نك اصلی . — بولغارلر وصربلیلر علیهنه سوقیات . — قوصوه محاربه‌سی وسلطان مرادك ارتحالی .

آلتنجی کتاب

٢٢٦ — ٢٦٥ بایزیدك جلوسی . — عثمانلیلرك قسطنطنیه‌یی ایلك محاصره‌لری . — ترکلرك مجارستانی ایلك استیلالری . — قاره‌مان بکیله برهان‌الدین و کوتوروم بایزید ممالکنك فتحی . — فساد اخلاق ، ارتشای حکام . — مؤسسات عمومیه وانشاآت . — نیکبولی محاربه‌سی ، اون بیك اسیرك اعدامی . — قسطنطنیه‌ده قاضی اقعادی وجامع انشاسی . — آسیا و یونانستانده فتوح جدیده .

تذییلات

٢٦٦ — ٣١٥ مورخك حواشی و ایضاحاتی .

٣١٦ — ٣٣٥ مترجمك تذییلاتی .

برنجی جلدك نهایتی

1/1
9/13